

Vefatının 25. Yılında
Mehmet
Akif
INAN
SEMPOZYUMU

6-7 Ocak 2025 | ANKARA

Vefatının 25. Yılında

Mehmet
AKİF
İNAN
SEMPOZYUMU

6-7 Ocak 2025 | ANKARA

EDİTÖRLER

Prof. Dr. İbrahim BAZ
Hıdır YILDIRIM

Mehmet Akif İnan Vakfı

MAİV YAYINLARI : 9

Mehmet Akif İnan Vakfı Adına Sahibi

Hıdır YILDIRIM

Yönetim Kurulu Başkanı

Yayın Kurulu

Talat YAVUZ

Muammer KARAMAN

Abdülaziz AYDIN

Ali DENİZ

Düzenleme Kurulu

Ali YALÇIN

Talat YAVUZ

Mesut ÖNER

Abdülaziz AYDIN

Muammer KARAMAN

Ramazan ÇAKIRCI

Ali DENİZ

Prof. Dr. İbrahim BAZ

Hıdır YILDIRIM

Editörler

Prof. Dr. İbrahim BAZ

Hıdır YILDIRIM

Grafik Tasarım

Ertan GÜLDİBİ

Baskı Yeri & Tarihi

Hermes Ofset / Eylül 2025

ISBN: 978-625-92522-1-6

Adres : Hacettepe Mahallesi Hamamönü Sokak No: 28 Altındağ/ANKARA

Tel : 0312 324 25 45 **Faks :** 0312 324 25 46

Web: www.maiv.org.tr - **E-Posta:** maiv@maiv.org.tr

SUNUŞ

Ali YALÇIN

Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen Genel Başkanı
Mehmet Akif İnan Vakfı M¼tevellli Heyeti Başkanı

K¼lt¼r, sanat ve edebiyat d¼nyasının ağabeyi, d¼ř¼nce d¼nyamızın m¼essir kalemi, salonların ve meydanların g¼r sesli hatibi, ¼đrencilerinin m¼řfik ve yol g¼sterici ¼đretmeni, Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen'imizin kurucusu Mehmet Akif İnan, ¼ok y¼nl¼ bir şahsiyetti. 60 yıllık ¼mr¼ boyunca uğraşı alanları itibariyle tavsif edilecek olursa, şair, yazar, ¼đretmen, sendikacı, m¼tefekkir, yayıncı, hatip, kelimeleriyle ifa- de edilebilecek ¼alıřmalar i¼erisinde oldu.

Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen olarak, Mehmet Akif İnan'ın m¼cadelesinin miras- ¼ıları sıfatıyla vefatından itibaren, onun eser olarak bıraktıklarını m¼cadelemizin g¼çl¼ bir zemini olarak değerlendirmek ¼zere ge¼miřten bug¼ne ¼eřitli ¼alıřmalar ger¼ekleřtirdik.

Mehmet Akif İnan'ın vefat ettiği 2000 yılında, yayımlanmış d¼rt eseri bulunmaktay- dı: *Edebiyat ve Medeniyet ¼zerine* (Deneme, 1972), *Hicret* (şiiir, 1974), *Din ve Uygarlık* (Deneme, 1985), *Tenha S¼zler* (şiiir, 1991). Eğitim-Bir-Sen olarak, Mehmet Akif İnan'ın vefatının ardından 2006 yılında, sağlığında yayımlanmış bulunan d¼rt kitabının yeni baskısını ger¼ekleřtirerek okuyucunun istifadesine sunduk. 2009 yılında ise, kendisinin derlediği ve kitaplaştırmayı d¼ř¼nd¼đ¼ yazılarını onun tasnifinden de b¼y¼k ¼l¼de yararlanarak kitaplaştırdık. *'Mirası Kuşanmak'*, *'Aydınlar Batı ve Biz'*, *'İslam D¼nyası ve Ortadoğu'*, *'Siyaset Kokan Yazılar'*, *'Edebiyat, K¼lt¼r ve Sanata Dair'* ve *'S¼yleřiler'* kitapları bu ¼alıřmanın ¼r¼n¼ olarak k¼lt¼r, sanat, edebiyat ve d¼ř¼nce d¼nyasının istifadesine sunuldu. Mehmet Akif İnan'ın vefatının 10. yılında ise, onun Ankara ¼niver- sitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fak¼ltesi T¼rk Dili ve Edebiyatı B¼l¼m¼nden mezuniyet tezi olan *'Cumhuriyet'ten Sonra T¼rk şiiiri'*ni kitap olarak bastık. B¼ylece Mehmet Akif İnan'ın 11 kitabı Eğitim-Bir-Sen Yayınları arasında okuyucuyla buluşmuş oldu.

2013 yılında Mehmet Akif İnan'ın sendikal m¼cadelesinin en yakından tanığı olan Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen'in kurucularından Nurettin Sezen'in sendikal ha- tıralarını ihtiva eden *"Tanıklığımla Eğitim-Bir ve Mehmet Akif İnan 1992-2000"* adlı kitabı yayımladık. 2015 yılı başında ise *"Doğumunun 75. Vefatının 15. Yılında Mehmet Akif İnan Sempozyumu"* d¼zenlendik. Sempozyumda Mehmet Akif İnan b¼t¼n y¼nleriyle bir kez daha derli toplu bir şekilde ele alındı. Ayrıca bildirimleri aynı adla kitaplaştırdık. Sempozyum ¼erçevesindeki diğer faaliyetler bağlamında *Yedi İklım* dergisi, Ocak 2015 sayısını Mehmet Akif İnan ¼zel Sayısı olarak ¼ıkardı, Yazar Ali Haydar Haksal *"Bir Medeniyet şairi Mehmet Akif İnan"* monografisini yazdı, Yazar Yusuf Turan G¼naydın *"Mehmet Akif İnan Bibliyografyası"* hazırladı, bu iki eser de Eğitim-Bir-Sen Yayınları arasında basıldı.

2016 yılında Mehmet Akif İnan'ın, 1996-1997 yıllarında Kanal 7 televizyonunda düzenlediği "Mehmet Akif İnan ile Sohbet" adlı televizyon programının kayıtlarını deşifre ederek kitaplaştırdık. 2017 yılında, Mehmet Akif İnan'ın sendikacılığına tanıklık eden 70 kişinin yazılarının yer aldığı "Bilge Sendikacı Mehmet Akif İnan" kitabını yayımladık.

2020 yılında Mehmet Akif İnan külliyatına 4 kitap daha ekledik: "Dışarıda Bırakılmış Şiirler", "Necip Fazıl - Günümüz Şiirinin Temel Koyucusu", "Portre Gölgeleleri 1" ve "Portre Gölgeleleri 2" kitapları Merhum Mehmet Akif İnan'ın vefatının 20. yılında yayımlandı. Ayrıca yine aynı yıl Mehmet Akif İnan'ın öğretmenliğine tanıklık yapan öğrencilerinin, meslektaşlarının yazılarının yer aldığı "İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan" kitabını yayımladık. Yine girişimlerimizle, *Hece* dergisi, Ocak 2020 sayısını "M. Akif İnan Özel Sayısı" olarak hazırladı.

Mehmet Akif İnan'ın vefatının 25. yılında, onun düşüncesinin, sanatının ve aksiyoner kişiliğinin daha geniş bir çerçevede ele alındığı "Vefatının 25. Yılında Mehmet Akif İnan Sempozyumu" düzenledik. Mehmet Akif İnan'ın vefatının 25. yılı dolayısıyla gerçekleştirdiğimiz faaliyetler çerçevesinde Mehmet Akif İnan'a ilişkin yayınlarımıza dört yeni kitap ekledik: "Konferanslar-Hitabeler", "Mehmet Akif İnan'a Dair Konuşmalar", "25 Yılın Ardından Mehmet Akif İnan" ve geçmişten bugüne Mehmet Akif İnan Külliyatının oluşmasında büyük katkıları bulunan Hıdır Yıldırım'ın Mehmet Akif İnan üzerine yazdığı yazıların derlendiği "Bir Işık Yalını Mehmet Akif İnan" kitapları.

Mehmet Akif İnan'ın kültür adamı ve öğretmen kimliği çerçevesinde onun düşünce dünyası, mücadele azmi, mücadelesinin gerekçeleri, mücadele arkadaşları ve eserleri üzerine çalışmalar yürütmek üzere, 18.11.2016 tarihinde Mehmet Akif İnan Vakfı'nın kuruluşunu gerçekleştirdik. Mehmet Akif İnan Vakfı, 5 Ocak 2018 tarihinden bu yana Ankara'da Hamamönü'nde Eğitim-Bir-Sen'in sağladığı hizmet binasında faaliyetlerini sürdürmektedir. Mehmet Akif İnan Vakfı, düzenlediği sempozyumlar, çalıştaylar, konferanslar, eğitim faaliyetleri ve yayınlarıyla Mehmet Akif İnan'ın adını ve hatırasını yaşatmak doğrultusunda nitelikli çalışmalar ortaya koymaktadır.

Mehmet Akif İnan Vakfı ve Eğitim-Bir-Sen Genel Merkezi işbirliğiyle düzenlediğimiz "Vefatının 25. Yılında Mehmet Akif İnan Sempozyumu"nda sunulan bildirilerden müteşekkil bu kitabın Mehmet Akif İnan'la ilgili bugüne kadar gerçekleştirdiğimiz yayınların ve çalışmaların düşünce dünyasında ve akademide ne denli yankı bulduğuna tanıklık yapacağını düşünüyoruz. "Vefatının 25. Yılında Mehmet Akif İnan Sempozyumu"na katılan bütün hocalarımıza, sempozyumun düzenlenmesinde ve Bildiriler Kitabı'nın hazırlanmasında emeği geçen bütün arkadaşlarımıza şükranlarımı sunuyor, kitabın hayırlara vesile olmasını diliyorum.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	3
AÇILIŞ KONUŞMALARI	11
Prof. Dr. İbrahim BAZ <i>Düzenleme Kurulu Adına</i>	13
Hıdır YILDIRIM <i>Mehmet Akif İnan Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı</i>	15
Ali YALÇIN <i>Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen Genel Başkanı</i>	19
AÇILIŞ PANELİ	23
‘SÖZ’DEKİ VE EYLEMDEKİ ADALETİN BESTEKÂRI: MEHMET AKİF İNAN	25
İbrahim Halil ÇELİK <i>Şanlıurfa Eski Belediye Başkanı / Şanlıurfa Eski Milletvekili</i>	
MEHMET AKİF İNAN’IN ŞAHSİYETİ VE SENDİKACILIĞI	39
Eğitimci Avukat Nurettin SEZEN <i>Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen Kurucular Kurulu Üyesi</i>	
VEFATININ 25. YILINDA MEHMET AKİF İNAN’A DAİR HATIRALAR	61
Av. İsmail TEZER <i>Mehmet Akif İnan’ın Özel Kalem Müdürü</i>	
BİLDİRİLER	71
ÇORAK TOPRAKTA AKAN IRMAK: MEHMET AKİF İNAN	73
Duran Boz <i>Yazar</i>	
MEHMET AKİF İNAN: ZARAFET, SAMİMİYET VE GAYRET	101
Prof. Dr. Bilal Kemikli <i>Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi</i>	

- FİKİR VE HAREKET BÜTÜNLÜĞÜ İLE
MEHMET AKİF İNAN'IN AYDIN PROFİLİ** 107
Necmettin EVÇİ
Yazar
- MEHMET AKİF İNAN'IN NURİ PAKDİL İLE DOSTLUKLARI
VE MEKTUPLARI** 127
Necip EVLİCE
Yayıncı-Yazar
- AKİF İNAN'IN KÖŞE YAZARLIĞI SERÜVENİNDE
OKUYUCU MEKTUPLARI** 137
Yusuf Turan GÜNAYDIN
Yazar
- TENHA SÖZLER'E HİCRET'İN HİKAYESİ:
M. AKİF İNAN'IN ANLAM ARAYIŞI** 159
Prof. Dr. İbrahim BAZ
Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
- ŞARK'IN MEDENİYET DAVASINI ŞİİRLE KUŞANMAK:
BİR NEO-KLASİK OLARAK MEHMET AKİF İNAN'IN ŞİİRİ** 179
Prof. Dr. Özlem FEDAİ
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi
- BATI'NIN YENİÇERİLERİ KARŞISINDA
M. AKİF İNAN'IN AYDINLARI** 195
Doç. Dr. Bedia KOÇAKOĞLU
*Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi*
- MEHMET AKİF İNAN'IN MEDENİYET TASAVVURUNDA
DİN VE AYDIN'IN YERİ** 207
Prof. Dr. Mehmet DEMİRTAŞ
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi
- SOYLU BİR GERGEFİN İZİNDE: M. AKİF İNAN'IN POETİK
HEYBESİNDEKİ İSİMLER ÜZERİNE BAZI TESPİTLER** 237
Dr. Öğretim Üyesi Murat AYAR
*Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi*

- M. AKİF İNAN'IN AYETLERDEN MÜLHEM ŞİİRLERİ** 249
Doç. Dr. Alper AY
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi
- İDEALİST BİR MÜNEVVER M. AKİF İNAN VE MAVERA DERGİSİ** 267
Prof. Dr. Ahmet CİHAN
İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi
- ŞİİRDE GELENEĞİ DÖNÜŞTÜRMEK VE MEHMET AKİF İNAN** 299
Doç. Dr. Emel HİSARCIKLILAR
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
- M. AKİF İNAN'IN POETİKASINDA GELENEĞİN İHYASI** 315
Dr. Öğr. Üyesi Hakan SOYDAŞ
Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi
- İNANCIN HAFIZASI OLARAK AKİF İNAN ŞİİRİ** 325
Prof. Dr. Mehmet NARLI
*Balıkesir Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi*
- MEHMET AKİF İNAN'IN TÜRK EDEBİYATINDAKİ YERİ** 337
Yunus Emre ALTUNTAŞ
Şair-Yazar
- POLİTİK SÖYLEM İLE POETİK SÖYLEM ARASINDA
MEHMET AKİF İNAN ŞİİRİ** 359
Prof. Dr. Selim SOMUNCU
*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İTBF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi*
- M. AKİF İNAN'DA ŞİİR VE AKSİYON: HÜZÜN, UMUT VE EYLEM** 365
Dr. Öğr. Üyesi Erhan Salih FİDAN
Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
- M. AKİF İNAN ŞİİRİNDE ESTETİK** 381
Mustafa KÖNEÇOĞLU
Şair-Yazar

- MEHMET AKİF İNAN' A GÖRE BİRLİKTE VAROLMA BİLİNCİ** 389
Prof. Dr. Cenan KUVANCI
Ordu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
- MEHMET AKİF İNAN'DA MEDENİYETİ KURAN DEĞERLER** 399
Prof. Dr. Rıza BAKIŞ
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
- MEHMET AKİF İNAN'IN ŞAHSİYET EĞİTİMİNE DAİR YAKLAŞIMLARI: DEĞERLER EKSENLİ BİR EĞİTİM PERSPEKTİFİ** 413
Dr. Öğr. Üyesi Orhan Gazi GÖKÇE
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi
- GÖNLE DOKUNAN MUALLİM: MEHMET AKİF İNAN** 423
Doç. Dr. Erol ÇETİN
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
- MEHMET AKİF İNAN'IN ESERLERİNDE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ TEMALARI** 431
Doç. Dr. Sezai KORKMAZ
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
- AKİF İNAN'IN ESERLERİNDE POETİK GÖRÜŞLER** 441
Doç. Dr. Yılmaz EVAT
Aksaray Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi
- MEHMET AKİF İNAN'IN YAZILARINDA KUDÜS** 457
Recep AYIK
MEB, Öğretmen
- MEHMET AKİF İNANIN SANATINDA ANA KAİDELER** 469
İsmail HACIAHMETOĞLU
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Görevlisi
- BİLGE ŞAİRİN SENDİKACILIĞI** 481
Prof. Dr. Hasan ÇİÇEK
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi

- EĞİTİM-BİR-SEN VE ÜYELERİNİN MEHMET AKİF İNAN'IN
KUDÜS VE MESCİD-İ AKSA TEMALI ŞİİRİNDEKİ DİLİ,
SEMBOLLERİ VE MANEVİ İMGELERİ ANLAMLANDIRMA
DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME** 491
- Serpil KILIÇ CEBECİ**
MEB, Okul Müdürü
- MEHMET AKİF İNAN DÖNEMİ VE SONRASINDA
SENDİKACILIĞININ TARİHSEL PERSPEKTİFİ
VE GÜNÜMÜZ SENDİKACILIĞINA YANSIMALARI** 497
- Bilal DURAN**
Eğitim-Bir-Sen İstanbul 4 Nolu Şube Başkanı
- SEMPOZYUM FOTOĞRAFLARI** 511

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Prof. Dr. İbrahim BAZ
Düzenleme Kurulu Adına

Hıdır YILDIRIM
Mehmet Akif İnan Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı

Ali YALÇIN
Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen Genel Başkanı

Prof. Dr. İbrahim BAZ

Düzenleme Kurulu Adına

Sayın Genel Başkanım,

Mehmet Akif İnan Vakfı'nın Değerli Başkanı,

Bu vefa sempozyumunda bildiri sunmak üzere teşrif eden kıymetli hocalarım, sendikamızın kıymetli yöneticileri, il temsilcileri ve değerli konuklar,

Eğitim-Bir-Sen ve Mehmet Akif İnan Vakfı'nın birlikte tertip ettiği "Vefatının 25 yılında Mehmet Akif İnan Sempozyumu"na tertip heyeti adına hoş geldiniz diyor, sizleri saygıyla selamlıyorum.

Sayın genel başkanım değerli konuklar,

Bundan tam 25 yıl önce bugün, "Bitirip şu kuru kara ekmeği / Göç etsem diyorum yar ellerine" diyerek, aramızdan ayrılan ve varoluşun kutsal gayesini "Yâr'e kavuşmak" olarak gören, "Ben gönlümden başka yerde olamam" diyen gerçek bir gönül adamı Mehmet Akif İnan'ın manevi huzurunda buluşmak ne büyük bir bahtiyarlıktır.

Evet, bir bahtiyarlıktır!

Çünkü Mehmet Akif İnan, kapitalizmin insanı işgal ettiği ve içine kadar işlediği bir çağda sendikacılığı ölçütü maddiyat olan sistemin bir aparatı olmaktan çıkarıp, insan onurunu ve insan haklarını korumaya yücelten mümtaz ve müstesna bir kişidir.

Çünkü Mehmet Akif İnan, beton şehirlerin ruh kısılacısında kalan insanın acısını yüreğinde yaşamış, çağının çağrısını duyan ve çağı dönüştürmek için sorunlar tespit eden, sorular soran ve sorumluluklar üstlenen bir münevverdir.

Çünkü Mehmet Akif İnan, soluğunu Yunus'tan Şeyh Galip'ten ve hemşehrisi Nabi'den alan, geçmişin hikmetini bugünün diliyle kulaklarımıza metafizik fırsıtlılar şeklinde ikram eden bir mavera eridir.

Hasılı Mehmet Akif İnan, mağlup olmuş bir devletin, ümmetin ve milletin yeniden ayağa kalkması için gayret gösteren, medeniyet ufkuna sahip bir bakışla hayatı haysiyetli kılma konusunda kafa yoran, bunları yazan ve eyleme geçiren, Hz. Peygamberin hicretini hayatının ilkesi sayan, kalbini Medine kılmaya çalışan, kulakları Kudüs'ü dinleyen yerli düşüncenin gerçek bir kurmaydır.

İşte bu nedenlerle bu sempozyum Mehmet Akif İnan'ın veda gününde tertip edilmiş bir vefa sempozyumudur.

Bu vefanın ilk sahipleri Eğitim-Bir-Sen ve Mehmet Akif İnan vakfıdır. Bu vesileyle genel başkanımız Sayın Ali Yalçın Beyefendi zat-ı âlinize ve vakıf başkanımız Sayın Hıdır Yıldırım Beyefendi zat-ı âlinize şahsım adına şükranlarımı sunuyorum.

Kıymetli misafirler, değerli dostlar,

Vefa sempozyumumuz iki gün sürecek ve bir açış paneli, altı oturum ve bir kapanış oturumu şeklinde gerçekleşecektir. Bu sempozyumun hazırlığı yapılırken zamanın değişimi dikkate alınarak, şimdiye kadar konuşmamış kimselerin ve konuşulmamış konuların ele alınması hususunda özel bir gayret gösterildi. Bu doğrultuda sempozyuma özel olmak üzere otuz araştırmacı yeni okumalar yaptılar ve tebliğlerini hazırladılar. Hepsine hem katılımları hem de tebliğleri için şimdiden huzurlarınızda teşekkür ediyorum.

Merhum Mehmet Akif İnan'ın "Nehirler düşlerim göl kenarında" ifadesindeki nehirler gibi farklı illerden gelerek burayı bir gönül göleti haline getiren siz değerli il başkanlarımız ve bizleri yalnız bırakmayan siz değerli misafirlerimiz, hoş geldiniz safalar getirdiniz.

Sempozyum hazırlıklarının başından itibaren bütün detaylarıyla ilgilenen sayın genel başkanımıza ve M. Akif İnan Vakfı başkanımıza, özverili sendika ve vakıf çalışanlarına şükranlarımı sunuyorum.

Bu duygularla sempozyumun hayırlara vesile olmasını diliyorum.

Akif İnan'ın dediği gibi: "Bir adım atarsak kafes kırılır."

Saygılarımla...

Hıdır YILDIRIM

Mehmet Akif İnan Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı

ZAMAN

Zaman kelebeği değip de geçer
bir nefeslik vaktin can yaprağına

Büyük rüyalarla geçmişe ömür
hiç yanmam ölümün her çeşidine

Umut bir tohumsa kefen zarında
gün olur fıskırır bir orman olur

Sesimi bir heykel gibi kırarak
kaybolsam göklerin dehlizlerinde

Bulutlar içimin parçalarıdır
Yüreğim yağmurdan haber getirir

Ey aklımın kalbi, artık genişle
birazdan kar örter şehrin üstünü

Saygıdeğer Genel Başkanım,

Kıymetli Misafirler,

Sözlerimin başında hepinizi saygıyla selamlıyorum. Sempozyumumuzu teşriflerinizden ötürü hepinize ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Vefatının 25. yılında Kurucu Genel Başkanımız merhum Mehmet Akif İnan'ı ve bir ömür medeniyetimize hizmet eden ahirete irtihal etmiş bütün öncülerimizi rahmetle yad ediyorum.

Merhum Mehmet Akif İnan, sözlerimin başında okuduğum “Zaman” başlıklı şiirinde ‘zaman’ı bir kelebeğe benzetiyor. Zaman’ın mazmunu olan bu kelebek, bir nefeslik ömrünü can adı verilen yaprağına değecek kadar bir sürede tamamlıyor. Hani Yunus Emre'nin

Geldi geçti ömrüm benim şol yel esip geçmiş gibi
Hele bana şöyle geldi şol göz yumup açmış gibi

mısralarında olduğu gibi. Mehmet Akif İnan, şiirin ikinci beytinde hepimizin çok iyi bildiği,

“Büyük rüyalarla geçmişse ömür
Hiç yanmam ölümün her çeşidine”

mısralarıyla ömrün uzun ya da kısa oluşunun değil, bereketli oluşunun önemine işaret ediyor.

Mehmet Akif İnan, 60 yıllık bereketli bir ömrün sahibi. Bugün yaşasaydı 85 yaşında olacaktı. Bereketli bir ömür dedim, biz 25 yıldır onun bereketli ömrünün safahatını, düşüncesinin ve eyleminin tesirlerini, eserlerindeki muhtevayı, kuruluşuna öncülük yaptığı Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen’in çalışma hayatımıza, toplumsal hayatımıza katkılarını konuşuyoruz.

Eğitim-Bir-Sen’in, Memur-Sen’in ve Memur-Sen’e bağlı sendikaların Mehmet Akif İnan’ın öncülüğünde kurulması sendikalarımız için büyük bir imkan. Çünkü sendikalarımız, istikametlerini tayinde, stratejilerini belirlemede, çalışmalarını olgunlaştırmada en kolay bir biçimde kurucusunun düşüncelerine müracaat etmek, onun eserlerinden istifade ederek mücadeleyi güçlendirmek imkanına sahip olmuşlardır.

Mehmet Akif İnan da Cenâb-ı Hakk’ın nasipli bir kulu olma imtiyazına erişmiştir. Çünkü onun öncülüğünde kurulan sendikalar, onun manevi mirasını yüklenmişler, mücadelesini mücadeleleri olarak kuşanmışlar, ülkemize ve insanımıza hizmet yolunda Mehmet Akif İnan’ı bayraklaştırmışlardır. Bunun yanında Eğitim-Bir-Sen, onun eserlerinin derlenip toplanması, çoğaltılması ve kültür hayatımıza kazandırılması çalışmalarını büyük bir vefa örneği olarak yerine getirmiştir.

Ben 2008 yılında yapılan Eğitim-Bir-Sen 3. Olağan Genel Kurulu’nda Genel Başkan Yardımcısı seçilerek Genel Merkez’e geldim. Kısa bir süre sonra merhum Erol Battal’ın odasında büyükçe bir koliyi fark ettim. Erol Bey’e bu kolinin ne kolisi olduğunu sordum. Mehmet Akif İnan’ın ailesinden sendikaya intikal eden ve içerisinde kendisinin kesip arşivlediği köşe yazılarının, çeşitli daktilo metinlerinin bulunduğunu söyledi. Bu koli daha önce iki ayrı yayınevinde kitaplaştırılmayı beklemiş, ancak yayınevlerinin uzun süre kitaplaştırma çalışmasına başlamaması nedeniyle sendikaya emanet edilmişti. Bunları biz kitaplaştıralım, dedim. İlk yönetim kurulu toplantısına teklif olarak getirdim, kabul

gördü, çalışmalara başladık. 2009 yılının Ocak ayında Eğitim-Bir-Sen Yayınları arasında 6 yeni kitap çıkardık. 2010 yılında övgülere mazhar olan mezuniyet tezini bulup kitaplaştırdık. Hakkında kitaplar yazdık, yazdırdık. 2020 yılında 4 yeni kitap daha yayınladık. Bu sempozyum vesilesiyle hakkındaki yazı ve söyleşilerden müteşekkil 3 kitap ve onun konferans metinlerinin deşifrelerinin yer aldığı 1 kitap daha yayımlamış bulunuyoruz. Bugün Mehmet Akif İnan'ın kendi eserleri 16 adede, hakkında yazılan ve Eğitim-Bir-Sen Yayınları arasında bastığımız kitaplarla Mehmet Akif İnan Külliyyatı 27 cilde ulaşmış bulunuyor. Bu çalışmalara ilk hareketi veren kişi olmaktan, emek ve çaba harcamış olmaktan büyük bir bahtiyarlık duyduğumu ifade etmek isterim.

Biz sendika çevrelerinin istifade etmesi, ilim aleminin değerlendirmelerine kaynaklık teşkil etmesi için gerekli kaynağı derledik, topladık, yayınladık ve sunduk. Bugün Mehmet Akif İnan'la ilgili yazılan eserlerde, makalelerde, onunla ilgili yapılan değerlendirmelerde hep bu eserlere atıflar yapıldığını görüyoruz. Bundan da büyük bir mutluluk duyduğumu belirtmek istiyorum.

Bundan tam 10 yıl önce “Doğumunun 75. Vefatının 15. Yılında Mehmet Akif İnan Sempozyumu” düzenlemiştik. O sempozyumun “Hatıralarla Mehmet Akif İnan” başlıklı 1. oturumunda konuşmacı olarak yer alan Rasim Özdenören, Hasan Seyithanoğlu ve Mehmet Doğan ile Söyleşi oturumunda kendisiyle Mehmet Akif İnan üzerine bir söyleşi gerçekleştirdiğimiz Nuri Pakdil, ahirete irtihal ettiler. Onları rahmetle anıyorum. Demek ki bazı şeyleri zamanında yapmak ve kayda geçirmek gerekiyor.

“Vefatının 25. Yılında Mehmet Akif İnan Sempozyumu” daha çok genç akademisyenlerin ilgi gösterdiği, yeni şeyler söylemeye, özgün değerlendirmeler ortaya koymaya çok uygun bir sempozyum olarak gelişti. Bu yönüyle bu sempozyumdan yüksek beklentiler içerisinde olduğumu belirtmeliyim.

Salonumuzu teşrif eden bütün misafirlere teşriflerinden ötürü tekrar teşekkür ediyorum. Sempozyumda bildiri sunma üzere aramızda olan hocalarımıza katılımlarından ve emeklerinden ötürü hassaten şükranlarımı sunuyorum. Sempozyumun hazırlanmasında değerli katkıları için Prof. Dr. İbrahim Baz hocamıza da hususen teşekkür ediyorum.

Hazirunu saygılarımla selamlıyorum.

Ali YALÇIN

Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen Genel Başkanı

M. Akif İnan Vakfının değerli müteveli heyeti ve yönetim kurulunun başkan ve yöneticileri,

Memur-Sen ve Sendikalarımızın kıymetli başkanları, yönetim kurulu üyeleri,

Sempozyumumuzun çok değerli katılımcıları,

Sivil toplum örgütlerinin kıymetli temsilcileri,

Hanımfendiler, beyefendiler...

Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen'in kurucusu şair, yazar, mütefekkir Mehmet Akif İnan'ın vefatının 25. seneyi devriyesi münasebetiyle düzenlediğimiz "Vefatının 25. Yılında Mehmet Akif İnan Sempozyumu"na hoş geldiniz, sefalar getirdiniz.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bugün burada, fikirleri ve eserleriyle milletimizin şuuru ve vicdanına ışık tutmuş, emek hareketine yön vermiş Mehmet Akif İnan'ı anmak ve anlamak için bir aradayız.

Sendikacı olmanın yanında, Şair, dava adamı, mütefekkir kimliğiyle tarihimizde özel bir yere sahip olan Merhum Akif İnan'ı, anmak kadar anlamanın, anlatmanın, mirasına sahip çıkarak gelecek nesillere aktarmanın sorumluluğunu taşıyoruz.

"Bütün giysileri yırtsak yeridir / Yeter bize vefa elbiseleri" dizelerinde vurguladığı vefayı, bizler bir mesuliyet ve mensubiyet olarak tevarüs ediyor, bunun gereğini yerine getirmeye gayret ediyoruz.

Bu bağlamda; Bugün gerçekleştirdiğimiz sempozyum gibi ilmi toplantılarla fikirlerinin konuşulmasını, tartışılmasını ve geliştirilmesini amaçlıyoruz.

Bütün kitaplarını, makalelerini, konuşmalarını bir “külliyata” dönüştürerek kültürel mirasını milletimizin istifadesine sunuyor, geleceğe aktarıyoruz.

İdlib’de inşa ettiğimiz 400 konutluk Mehmet Akif İnan Mahallesiyle onun mazlumlar ve mağdurlarla dayanışma hassasiyetini yaşatıyoruz.

Ülkenin her yerinde kurduğumuz Mehmet Akif İnan Hatıra Ormanlarıyla, şu an içinde bulunduğumuz Mehmet Akif İnan Konferans Salonuyla, 2016 yılında kurduğumuz Mehmet Akif İnan Vakfıyla, 2020 yılından beri düzenlediğimiz Mehmet Akif İnan Ödülleriyle hem adını hem fikirlerini yaşatıyor, misyonunu gelecek nesillere taşıyoruz. Onun vizyonuyla kuruluşuna öncülük ettiğimiz, 25 ülkeden 33 konfederasyonu bünyesinde barındıran, 30 milyonu aşkın emekçiyi temsil eden Uluslararası Emek Konfederasyonu ILC ile mirasını dünya emek hareketleriyle de buluşturuyoruz.

Şunu söylemek isterim ki, bizim için vefanın en değerlisi -adını yaşatmak için yaptığımız çalışmaların fevkinde-, onun fikirlerine olan bağlılığımızı kararlılıkla sürdürmek ve onun felsefesini her zeminde aksiyona dönüştürmektir.

Bu bağlamda, düşünceleri ve eylemleri dışında muhakkak ki O’nun bize bıraktığı en büyük miras; İlk göz ağrısı Eğitim-Bir-Sen ile, bir milyon yüz bine yaslanan üye sayısı, bütün hizmet kollarında elde ettiği yetkiyle, kayıt altına aldığı 1007 kazanımla Memur-Sen ve üye sendikalarımızdır.

Değerli dostlar,

Kıymetli kardeşlerim,

Merhum Akif İnan, örgütlü toplumun, yöneten; örgütsüz toplumun, güdülen toplum olduğuna inanan biri olarak bir elin ataletini görüyor iki elden çıkacak sedanın bereketine güveniyordu. “Sorumluluklarını yerine getirmeyen hak talep edemez.” diyerek ahlaki bir duruş sergiliyor, koşullardan yakınmayı alışkanlık edinenlere “Bu sorunları ben de biliyorum, sen bunlardan hangisini çözemeye talipsin?” diyerek örgütlenmeyi öneriyordu.

Mehmet Akif İnan’ın sendikacılık öyküsü parasız, pulsuz, izinsiz, yasadışı, pek çok kişiye göre varlığı gereksiz bir zeminde başlamıştır. Ama bu tablo onu yıldırmanın, bir yandan örgütlenme için Anadolu’yu karış karış dolaşmış, bir yandan da kamu sendikacılığına yasal zemin kazandırmanın mücadelesini vermiştir. Sendikacılığı çalışanın hakkını aramanın yanında, adalet ve hakikatin sesi olmanın imkanı olarak gören Merhum İnan bu anlayışı Memur-Sen’in kuruluş felsefesi haline getirmiştir. O, Memur-Sen’i, sadece memurun değil, milletin her ferdinin hakkını savunan bir şuur hareketine dönüştürmüştür.

Akif İnan, “Bizim amacımız; sadece almak, daha çok almak değildir. Üretimi ve kaliteyi arttırmak, daha verimli, daha huzurlu bir çalışma ortamı yaratmaktır. Bizi yönetenlere yol göstermek, alternatif çözümler üretmektir.” diyerek sorunlarla beslenen sendikal anlayışa karşı çözüm odaklı sendikacılığı başlatmıştır. Bu anlayışın arkasında, ideolojik saplantılardan kaçınarak yerli değerlerle, evrensel doğruları sentezleyen bir sendikal anlayış yatmaktadır. Nitekim O, kaldırım taşı, barikat sendikacılığı karşısında hakkın ahlaklıca aranması gerektiğini haykarmıştır.

Akif İnan, sorunların palyatif çözümlerine değil yapısal çözümlerine odaklanan münevver bir sendikacıdır. “Eğitim-Bir-Sen, öğretmenin değil eğitimin sorunlarını çözmeye taliptir. Eğitimin sorunları çözümlünce öğretmenin sorunları da çözülecektir. Türk Eğitiminin tamire değil imara; tamirciye değil mimara ihtiyacı bulunmaktadır.” sözleri aydın sorumluluğuyla hareket etmenin billurlaşmış halidir. “Türkümüz dünyayı kardeş bilendir / Gökleri insanın ortak tarlası” diyen Akif İnan sadece bir sendika kurmadı, bilge kişiliğiyle, “genetik kodu” insan olan büyük bir hareket başlattı. O’nun duruşu gerçek anlamda ahlaki bir duruştur ve kesin bir tutarlılık taşımaktadır.

O’nun çağını aşan şu sözlerine bugün de ihtiyacımız olduğu açıktır: “Hangi düşüncede, hangi fikir kampı içerisinde olursa olsun, onun bir insan olarak kabul görmesi, inancından dolayı horlanmaması, kınanmaması lazım. İsterse benim inancımın tam zıddı olsun. Ben ona da hakk-ı hayat tanınmasının kavgacısıyım.” Ancak, sınırsız bir toleransı da doğru bulmadığından “Her fikre saygım vardır, yeter ki kişi dinime küfretmesin ve vatan haini olmasın” demişti.

Akif İnan, emeğin dayanışmasına inanan bir sendikacı olarak, farklı emek örgütlerini bir araya getiren Emek Platformu’nun kurulmasına öncülük etmişti.

Akif İnan, fikir ve eylemleriyle yaşadığı çağa şahitlik eden bir münevverdi. Kendisi gibi Yedi Güzel Adam’dan biri olan Cahit Zarifoğlu’nun “Etimle kemiğimle nefret ettim” dediği çağı kurtarmanın mücadelesini veren bir medeniyet inşacısıydı.

Bu nedenle Akif İnan için sendika; bir ideoloji taşeronu değil bir medeniyet hâmididir. Çünkü O, bir aydın olarak toplumun problemlerinin, çözümlüştüğünün arkasında medeniyet bunalımını görmekteydi. Kalemını hakikatin kılıcı gibi kullanan Akif İnan’ın “Bir adım atarsak kafes kırılır /Belki birden erir zincirlerimiz.” dizeleri, sadece bir şairin çılgılığı değil, medeniyet merkezli bir uyaniş çağrısıdır.

Akif İnan, kalemi, kelamı ve eylemiyle bir dava adamıdır. Sanatçının toplumdan kopuk olduğu ezberini bir sendikacı olarak bozmuştur. O bir aydın olarak iyinin, doğrunun, hakkın hayata geçirilmesi için sahada adeta çırpınmış, elini değil gövdesini taşın altına sokmuştur.

O, “Kim demiş her şeyin bitişi ölüm / Destanlar yayılır mezarımızdan” derken, kendisinden sonra bıraktığı fikir ve eserlerinin, adil bir dünya özlemi çekenlere rehberlik etmesini amaçlıyordu.

Rahatlıkla söyleyebilirim ki; Mehmet Akif İnan vefatından sonra da düşünceleri ve bıraktığı mücadele mirasıyla bu millete rehberlik etmeye, mazlumların, mağdurların, emekçilerin umudu olmaya devam ediyor. Kurucusu olduğu Memur-Sen olarak, O'nun bu misyonunu sürdürme azmiyle çalışıyor, emeğin değerini yükseltmek, adil ücret ve müreffeh bir Türkiye'ye için alın teri dökmeye devam ediyoruz.

O'nun aziz hatırasına, vaz ettiği değerler ve ilkelere bağlılığımızı, bu mirasın vizyonu doğrultusunda geliştirme ve ilerletme azim ve kararlılığımızı bir kez daha vurguluyor, O'na ve dar-ı bekaya göçmüş yol arkadaşlarına rahmet diliyorum.

Sempozyumumuzun hayırlara vesile olmasını dileğiyle, başta Mehmet Akif İnan Vakfı mütevelli heyeti, başkanı ve yönetimine, Sempozyum'da yer alan konuşmacılarımıza ve emeği geçenlere ayrı ayrı teşekkür ediyor, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Niyet hayr, akıbet hayr.

AÇILIŞ PANELİ

İbrahim Halil ÇELİK

Şanlıurfa Eski Belediye Başkanı / Şanlıurfa Eski Milletvekili

Eğitimci Avukat Nurettin SEZEN

Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen Kurucular Kurulu Üyesi

Av. İsmail TEZER

Mehmet Akif İnan'ın Özel Kalem Müdürü

‘SÖZ’DEKİ VE EYLEMDEKİ ADALETİN BESTEKÂRI: MEHMET AKİF İNAN

İbrahim Halil ÇELİK

Şanlıurfa Eski Belediye Başkanı / Şanlıurfa Eski Milletvekili

I-

Söz önemlidir. Tevrat, “İptida söz vardı” diye başlar. İncil boyunca da bu söz birkaç kez tekrarlanır durur ve eklenir: “Söz Tanrı’yla birlikteydi ve söz Tanrı’y-
dı!” Elbette ki bu sözü müşahhas anlamıyla anlamıyoruz. Mecazın kast ettiği
anlama bakarsak, Yaratıcı’nın, kainata “Ol!” (Kün!) emrine ulaşırız. Varlığın ta-
rihi, sözle, kelimeyle başlar.

Kadim zamanlarda, ‘söz’le uğraşan, meşgalesi ‘söz’ olan şairlere insanüstü
varlıklar olarak bakılırdı. Şairlerin olağanüstü özelliklere sahip olduklarına ina-
nılırdı. Turanî kavimlerin Şaman’ları, aynı zamanda şair idiler. İnsanüstü yete-
nekleri var diye bilinir; gaipten geleceğe ilişkin bilgiler aldıklarına, o gizemli
yetenekleriyle olağan üstü şeyler yapabileceklerine inanılırdı. Şaman, kötü
ruhlardan kabileye gelecek olan felaketi görür, kendine özgü silahlarla, yani
teflerle, zillerle, zincirlerle bir ayin icra ederdi ki, bu, onun, kötü ruhlardan
gelen felaketi engellemek için yürüttüğü direnişti.

Şaman figürüne (ya da çok benzer örneklere) Amerika kıtasının yerli kültür-
lerinde de rastlanır. Batı barbarlığının bugün ortadan kaldırmayı becermiş
olduğu Maya, İnka, Kızılderili kültürlerinde de Turanî kavimlerin Şamanlarına
benzer şair, büyücü figürlerinin var olduğunu biliyoruz. (Varsa eğer, günümüz
şairinin toplumsal yanını, geçmişten aldıkları bu mirasa bağlamak lazım.)

Ortadoğu kültürlerinde, şair tam değilse de yakın özellikler taşır. Arap kültür-
ründe şairin büyücü yanı yoktur, ama sahip olduğu ‘söz’ silahıyla kabilesini
savunur. Müzakerelerde ve savaş meydanlarında kabilesinin savunucusudur.
Savaş meydanlarında önce şairler çıkar ve karşılıklı olarak kabilesinin ola-
ğanüstü savaş yeteneğini, o zamana kadar duyulmamış sözcüklerle överler,

atışirlar, rakip kabilenin savaşçılarının yüreğine korku düşürmeye çalışırlardı. Peygamber (s.a.s.), sözün bu büyük etkisini bildiği için müşriklerin şairlerine karşı Müslümanların şairi Hasan b. Sabit'i yüreklendirmiş, teşvik etmiştir.

Büyük yapı ustalarıyla büyük şairlerin yaptıkları iş birbirine çok benzer:

Yapı ustasının ana malzemesi taştır. Usta, taş yığınının içinden, duvardaki yere en iyi şekilde oturacak olanı seçer, fazlası varsa çekiciyle alır; eksiği varsa, bir başka küçük taşla tamamlar meydana gelen boşluğu, oturtur duvara. Yerine oturtuktan sonra, taşın duvarın bütünlüğü içindeki yerini, diğer taşlarla uyumunu su terazisiyle, çekül (şâkul) ve iple ölçer. Taş oturduktan sonra bir adım geri çekilerek bakar taşın duvar içindeki yerine; ikna olmuşsa devam eder örmeye. Ustanın ikna olması, duvar örmedeki kabiliyeti, bilgisi ve tecrübesinin bir araya gelerek harekete geçirdiği bir mekanizmanın yol açtığı karardır.

Araplar, duvardaki boşluğa tam oturan, eksiği fazlası olmayan, oturduğu boşluğu tam doldurarak 'adalet'i sağlamış olan taş 'Hacere'l-Adl' (العادل حجر) derler. Boşluğu doldurarak adaleti sağlamıştır; bu yüzden 'adl'ı (adaleti) sağlayan taş'tır, o...

Mimar Sinan'ın camilerine, köprülerine, kubbelerine baktığımızda, bu durumu 'eksik ya da fazla bir taş yok!' sözleriyle dile getiririz. Bu sözümüz, taşlar arasında sağlanmış olan adaleti kastediyordur; taşların yeteri kadar olduğunu ve her taşın gereken şekilde yerine oturduğunu söylemiş oluruz bu sözle.

Söz binası (şiir) da çok benzer bir süreçle ortaya çıkar:

Söz ustası, kelime yığınının içinden en uygun olanı seçerek başlar sözü örmeye. Seçtiği kelimenin kuracağı söz binasında yerine oturmasını gözetler; eksiği-fazlası olmamasına dikkat eder. Kelimenin, duvarı meydana getiren taş sıralarına benzeyen diğer kelimelerle uyumuna bakar. Bunu, yapı ustasının kullandığı çekiç, çekül, su terazisi, ip gibi alet-edevata benzer araçlarla yapar: Vezin, kafiye, redif... Şairin, yapı ustasının o saydığımız edevatına benzer araçlardır bunlar. Kelimenin ve mısraın, söz binasının uyumlu ve dengeli olması için, bu araçların istediği uygunlukta olmasını ister. Bu araçların onayından geçmiş kelimenin ve mısraın, bir de yapı ustasının o kabiliyet, bilgi ve tecrübesinden meydana gelmiş mekanizması gibi, şairin yetenek, bilgi ve tecrübesinin oluşturduğu bir mekanizmadan geçmesi gerekir. Bütün bu uygunlukları sağlamış, söz binasının istenen ihtişamda ortaya çıkmasına yol açmış, yerine oturmuş söze, yine Araplar 'Kelame'l-Adl' (لعادل كلام) der.

'Adl' sözcüğü, Kürtçeye de geçmiş, bu dilin fonetiğine göre ekler alarak Kürtçeleşmiştir. Duvar ustasının, yerine birebir oturmuş taşına bakan Kürt, "Kevir

ediliye!” der. “Gotina xwe ediland!” denir Kürtçede; yani “Sözünü tarttı, ölçtü ve (adaletli bir şekilde) yerine oturttu”...

Sinan’ın eserlerinin karşısında duyduğumuz hissi, Fuzulî’nin, Baki’nin, Şeyh Galip’in, Melayî Cizîrî’nin, Feqîyê Teyran’ın, Ehmedê Xani’nin kasideleri, gazelleri için de duyarız. Biraz şiir yazma tecrübemiz varsa farklı yollarla fazla diyebileceğimiz kelimeleri çıkarır ya da yerine başkalarını koyarız, ama her seferinde yaptığımız işin olmadığını, eksik kaldığını görürüz. Sinan’ın kubbe-lerinden birinin bir taşını çıkardığımızda o muhteşem yapı nasıl bir sakaletle bürünürse, yukarıda saydığımız ve daha da sayabileceğimiz büyük şairlerin şiirlerinden de bir kelime çıkardığımızda şiirin kadükleştğini, sakilleştğini görürüz.

Şu beyitlerin hangi kelimesini çıkardığımızda o ihtişam kaybolmayacak, gazel/kaside sakil hale gelmeyecektir?

Ârızun yâdıyla nem-nâk olsa müjgânım n’ola
Zayi olmaz gül temennâsıyla virmek hâra su (*Fuzulî*)

*

Yusuf gibi izzette sen Yakub veş mihnette ben
Dil sakin-i beytül hazen tenhalara saldın beni (*Bakî*)

*

Yokmuş bir aha ey gül-i rana tahammülün
Bağrın ne yaktın ateş-hasretle bülbülün? (*Şeyh Galip*)

*

Her lehze çi hacet ku bi nazan bikujin min
Cana, ji xwe qurbana te me, nazî çi hacet?¹ (*Melayê Cizîrî*)

*

Ez çûme baxê sorgulan wextê sehergahê bixef
Min dî sedaya bulbulan dagirtibûn her çar teref² (*Ehmedê Xanî*)

*

Zehmet berî muhbet keşî, tu nazikî û teb’et xweşî
Bê nig li erdê dimeşî, bê dest û pa tu ji kuve tê³ (*Feqîyê Teyran*)

*

Aşağı yukarı bir yüzyıldır şairler, şiirdeki o bütünlüğü ve ihtişamı vezin, kafiye ve redifin dışındaki bazı araçlarla sağlamaya çalışıyorlar. Şairlerin bu yola

- 1 Her an beni nazla öldürmeye ne gerek var – Ey sevgili, ben zaten sana kurban olmuşum (ölmüşüm), ayrıca naza ne gerek var?
- 2 Kızıl güllerin başına seher vakti korkarak (gizlice) girdim – Bülbüllerin seslerinin dört tarafı doldurduğunu gördüm
- 3 Ayakların olmadan yerde yürüyorsun, elsiz ayaksız nereden geliyorsun?

yönelmesindeki sebeplerden biri, veznin, ya da diğer araçların, anlam olarak şiiri hapsettiği, elini kolunu bağıladığı, sınırladığı şeklindeydi. “Şiirdeki biçim ve mana bütünlüğünü sağlamak için bu araçlara gerek yok” dedi yeni şairler. Şiiri o bütünlüğe erdirmek için daha soyut araçlara yöneldiler. Ses, müzik, ritm, aliterasyon gibi araçlar girdi şiire. Müziğin, resmin, mimarının, yani güzel sanatların kullandığı tekniklerden, nazariyattan (kuramlardan) yararlanmaya başladı şiir. Tıpkı vezin, kafiye ve redif gibi serbest tarz da şiir için büyük bir kazançtı. Aslolan şuydu ama her zaman: Bu çabaların hepsinin amacı, meramı en iyi, en güzel, en doğru şekilde anlatabilmek, yani söz binasını en güzel şekilde ortaya çıkarmaktı. Yukarıda alıntılıdığımız beyitler bu maksada matuftu; aşağıda vereceğimiz serbest şiir örneği de aynı amaca yöneliktir:

Onlara anlat yağmur karşılıklı yağar
Ruhların içindeki müzikle karşılıklı
Kapalı çarşı içinde bir sigara
Bir keman kılıfı senin saçlarına sürünen yağ
Onlara anlat kadınların gözlerinin içinden geçer
Kapalı Çarşı ve Kapalı Çarşı'yı götüren saat

Bir inci gerdanlık dumanları içinde kapkara
Anlamağa başladığı ağır ve çekilmez kelimeler içinde dağ
Senin resmin ince gerdanlığın siyah parlaklığı içinde ışıklı
Işıklı ışısız yandan ve önden ışısız arkadan ve içten ışıklı
Onlara anlat ki insan kelimelerden ve şiirden yaratılmadı
Tüpler içinde gelen yeni dünya
Bir sandalye kadar hür olduğu gün
Sen cuma gününün hürriyet kadar kutsal olduğunu onlara anlat⁴

Bu şiir, aruz ya da hece vezniyle yazılmamış; kafiye, redif ya da somut başka bir araca da başvurulmamış, ama kimse çıkıp mana ve biçim bütünlüğünü bozan fazla ya da eksik bir kelime gösteremez.

*

Bana göre, temel malzemesi taş olan ustanın (mimarın), ortaya kusursuz bir eser çıkarması “büyük usta-büyük mimar” olarak nitelenmesine yetebilir, ama ortaya muhteşem bir söz binası çıkarmış olan şairin, salt bundan dolayı “büyük şair” olarak kabul edilmesi o kadar kolay değil. Bu zorluk, Söz’ün ontolojisinin, insanın ontolojisiyle yakın ilgisinden ileri gelmektedir. Kürtçedeki “İnsan, bi ben nayê girêdan, bi şorê têtê girêdan!”⁵ şeklindeki ata sözü, sözle

4 Kapalı Çarşı / Sezai Karakoç

5 “İnsan, iple değil, söz’le bağlanır”

insan arasındaki bu kopmaz bağı vurgular. Söz, insanın-şairin dudaklarında, ustanın elindeki taş hükmünde değildir. Bir canlı olma durumu söz konusudur; ondan da öte, insanla-şairle bir ayniyeti vardır Söz'ün. Üslup, Söz'le ortaya çıkan bir hadise ise, Arapçadaki "Üslubu'l-lisan, aynıyle insan!" sözü, Söz'ün insanla bu ayniyetini ortaya koyar. Buna göre 'büyük şair', eylemi ve şahsiyetiyle Kelame'l-Adl'den sonraki aşamayı da başarıyla göğüsleyebilmiş insan-şairdir. Kısaca söylemek gerekirse: Büyük şair, şiirle eylemi, hadi yeni jargonla söyleyelim, 'senkronize' edebilmiş, büyük bir beste gibi işleyebilmiş kompozitördür.

II-

Şiir ve şair hakkındaki bu tespitlerden sonra, dostum, ağabeyim, hemşerim merhum Mehmet Akif İnan'a getirmek istiyorum sözü.

Sanatı ve şahsiyeti hakkındaki tespitlerime geçmeden önce, dostluğumuzun oldukça uzun sayılabilecek tarihi hakkında bir-iki şey söylemek istiyorum.

Tanışmamız ben lisedeyken vuku bulduğuna göre, nereden bakarsanız 1960'tan sonraki bir kaç yıl sonra başlamış olmalı. 1963-64 yılları... Yarım asrı aşkın bir zaman. Ben çiçeği burnunda şiir-sanat meraklısı gencecik bir liseli, o, artık Ankara'ya yerleşmiş, kültür-sanat sahasında meyvelerini vermeye başlamış bir abi...

Ama tanışmamız ve bu tanışmanın dostluğa evrilmesi sadece şiir ve sanattan dolayı olmadı. Laik-Kemalist sultanın bu ülkenin başına kara bir bulut gibi çöreklenmiş olmasından sonraki, toplumun kendi kendini rehabilite etmeye başladığı evrenin ilk kuşaklarıyız. Şiir ve edebiyat, evet, ama İslami bir duyarlılıkla beslenmiş bir şiir ve edebiyat. Hassasiyetimizin ana omurgası o... Piyasada şiir ve edebiyat grupları var. Sol edebiyat oldukça popüler ve revaçta. Muhafazakâr sağ iddiasız ve sönük... Bizim fellik fellik izini aradığımız edebiyat, kendimizi bulacağımız, kendimize kendimiz olarak bakacağımız ve kendimizi kendimiz olarak göreceğimiz bir edebiyat.

Bu özellikteki bir edebiyat anlayışı o dönem oluşmaya başlamış aslında... İstanbul'da Necip Fazıl ismi efsane gibi esiyor ülkenin edebiyat ve matbuat dünyasında; ve o dönemin kısıtlı şartlarına göre takip ediliyor. Sonra Sezai Karakoç... Aslında ülkenin hemen her şehrinde bu edebiyat anlayışı çerçevesinde didinen oluşumlar var, ama iletişim imkanları çok az olduğu için kimsenin kimseden fazla haberi yok. Mesela hemen yanı başımızda, Maraş'ta, sonradan bu edebiyatın sonraki kuşaklarına temsilcilik ve abilik edecek olan bir damar

ortaya çıkmış durumda. ‘Yedi Güzel Adam’, Maraş lisesini bitirmiş ve büyük şehirlerde yüksek tahsillerini de tamamlayarak çeşitli işlerde çalışmaya başlamışlar; ama hem birbirinden kopmamışlar, hem de edebiyat çalışmalarını artık büyük şehirlerin imkanlarıyla daha rahat ve profesyonelce devam ettirmektedirler. Çok yeni ve o zamana kadar fazla rastlanmamış bir anlayışla kotarılmış İslami edebiyatın ürünleri, amatör kokulu küçük ve mütevazı dergilerde görülmeye, burnundan kıl aldırmayan sol ve sağın eleştirmenlerinin dikkatlerini çekmeye başlamıştır.

Urfa Lisesinde okurken, sonradan gençlere kötü örnek olmaması için çok da dillendirilmeyen bir sebeple, (hocalardan birini evire çevire dövdüğü için) sayısı o zamanlar altı olan ‘Güzel Adam’ların eksik yedincisi olarak takımı tamamlamak üzere Maraş Lisesi’ne sürgün edilmiş haza kabadayı, haza ağa ruhlu bir Urfalı abi de vardır, artık büyük şehre yerleşmiş olan bu İslami edebiyat yapan grubun içinde. Biz Urfa’da lisede okurken, bu abi de artık yerleşmiş olduğu Ankara’dan ara ara Urfa’ya gelir aileyi ziyarete. İşte benim Akif abiyle tanışmam bu sırada vuku buldu.

Akif abi, bizim üç sorunsalımıza canlı, müşahhas cevap oluyordu: Birinci sorunsalımız, İttihat Terakki’den beri bu ülkenin başına çöreklenmiş, bu coğrafyanın genetiğine yabancı, hatta düşman olan bir yönetim erkine, İslami noktalardan muhalefet eden kesimi simgelediği için cevap olabiliyordu. Ulus devletin batılaşmak adına, bu ülkenin genetiğine karşı işlemiş olduğu suçların hesabını, kısık sesle ve dağınık da olsa sorabilen bir muhalif intelejansiya boy vermişti. Evet, bu ses henüz kiteselleşmemişti, ama okuyan-yazan kesim arasında temel bulabilmişti. Eğer bir düşünce, bir inanç, memleketin okuyan, yazan, düşünen kesimi arasında taban bulabilmişse ve doğru tarihi, toplumsal kodlardan geliyorsa, gam değil artık... Kitlelere inmesi ve yayılması, zaman ve çalışma meselesidir. Gençtik, enerji doluyduk ve hedeflerimiz, hayallerimiz vardı. İlimde, kültürde, sanatta, siyasette, bürokraside karıncalar gibi çalışabilir ve adım adım hedeflerimize ulaşabilirdik.

Bu hayallerimize ve hedeflerimize bağlı kaldık:

Ben siyaseti tercih ettim ve bu coğrafyanın başına musallat olmuş sisteme, elden geldiğince darbeler vurdum. Akif abi iki tane küçük ama içerik açısından ses getiren şiir kitabı, düşünce eserleri ve makaleler, köşe yazıları yazdı. Eğitimcilik yaparak geçmişine ve benliğine sahip çıkan kuşaklar yetiştirmeye çalıştı. O zamana kadar solun ve sistemin en büyük kalesi olan sendikacılığa el atarak bu ülkenin çalışanlarına emeğin hakkına gerçek anlamda sahip çıkan büyük bir sendikayı hediye etti.

Akif abide o zaman karşılığını gördüğümüz ikinci sorunsalımız şuydu:

Necip Fazıl'a kadar Müslümanlar adına yapılan edebiyat, muhalif olması gerekirken, bu ülkenin insanını sisteme eklemeyen, ölgün, teslimiyetçi ve çağın dilinden ve imkanlarından habersiz bir edebiyattı. Tek tük isimler, Müslümanların meselelerinden, sorunlarından ve gündeminden uzakta, değişimi kavrayamamış bir anlayışla edebiyat yapmaya çalışıyordu ve bunların yaptığı işin toplum ve halk nezdinde fazla bir karşılığı yoktu.

Necip Fazıl ve hemen bir süre sonra da Sezai Karakoç'la beraber, damarları zaman içinde daha belirgin hale gelecek modern, dinamik ve toplum ile halk nezdinde karşılık bulmaya namzet İslami bir edebiyat anlayışı oluşmaya başladı. Tarihi, dili, siyasalı sorgulayan, ön kabulleri aşan, entelektüel bir edebiyat...

Öyle ki, o dönemler Müslümanlar için tabu hükmünde olan Osmanlı, bu edebiyat tarafından sorgulanması ve eleştirilmesi gereken noktalardan sorgulanıyor ve eleştiriliyordu:

Haber

Saraylar yalılar köşkler kubbeler
zindanlar kuleler surlar kaleler
kavuklar sorguclar tuğlar kelleler
meclisler sohbetler canlar tekkeler
babalar dedeler beyler zadeler
bahçeler bülbüller güller laleler
güzeller gazeller sazlar badeler
işveler cilveler nazlar handeler
inci diş mercan dil gümüş sineler
mermerden kurnalar altın lüleler
sedeften nalinler zümrüt küpeler
ak sakal vezirler bilmiş körpeler

Görkemin gururun simgesiydiler
habercisidyiler bir çözülüşün (Tenha Sözler)

İşte Akif abi, arayışı içinde olduğumuz ve büyük şehirlerde ete kemiğe bürünen bu edebiyatı temsil ediyordu.

Sorunsalımızın üçüncü ayağı şuydu:

Tarihte bir devlet de kurmuş olan, bölgenin tarihinde bazen ön plana çıkmış, bazen de daha geri planda durmuş, ama her zaman bölgenin siyaset ve ilim

ortamında varlığını hissettirmiş Şeddadi Kürt aşiretinin bir ferdiydi. Urfalı memur bir babanın oğlu olarak, Maraşlı bir Türkmen anneden dünyaya gelmişti. Lisedeyken sürgün olarak gittiği yer, anne tarafının memleketi Maraş olmuştur. Bizle aynı sosyal ve toplumsal kodlardan geliyordu; bizden biriydi. Onu görmek, onunla dost olabilmek, geleceğe umut bağlamamıza ve hayallerimize/hedeflerimize daha sıkı sarılmamıza yol açıyordu.

Evet, 1962-63'te Akif İnan'la bu ruh ikliminde ve bu şartlarda tanıştık. Sonra ne mi oldu? Zaman zaman zorunlu olarak birbirimizden uzakta olmak durumunda kalsak da kopmadık. Ben onun gözünde, düşüncesinin ve istikametinin belirlenmesinde dolaylı ya da doğrudan emeği olan kardeşi, dostu, hemşerisi 'İbrahim Halil' olarak kaldım. O, her zaman benim yanımda, temsil ettiği bu üç sorunsala cevap olabilmüş 'Akif abi' olarak kaldı.

III-

Akif İnan, bu yazının/konuşmanın birinci bölümünde anlattığımız, toplumunu aydınlatan, kopacak felaketler karşısında uyarıcı, hatta bunun için mücadele eden, savaşıyor, o kadim zamanlardaki soy şairlerdendir.

Akif İnan'ın şiiri dediğimizde, onu 'soy şair', 'büyük şair' yapan iki noktaya işaret ediyoruz demektir:

Birinci nokta, Akif İnan'ın şiirinin, özgün yapısıdır. Şair, tanınmasına yol açan şiirlerini yazmadan önce, Urfa'da divan şiiriyle yoğun şekilde ilgilenmiştir. Urfa'da geleneksel şiirimizin teneffüs edildiği bir iklim var. Dost meclislerinde, sıra gecelerinde geleneksel şiirin sohbet ve musiki icrasıyla hemhal olduğu otantik bir kültürel hayat var. Akif abi, ilk gençlik dönemlerinde bu musiki ve sohbet meclislerinin müdavimidir. Bu şiir hakkında okuyarak edindiği teorik bilgiyi, bu meclislerde zihninde ve yüreğinde pekiştirdiğini, aruzla ve heceyle yazdığı ama yayınlamadığı ilk dönem şiirlerinden anlıyoruz. Divan şiirinin yanı sıra halk şiirine hakimdir. Aruzun yanında hecenin su gibi akan sesinin de aşinasıdır.

Beslenme anlamında sadece Türk şiir geleneğiyle sınırlı kalmadığını da söylemek gerekir. Aileden kendisine en yakın olanlardan biri, Abdullah Arif İnan anlatıyor: "Akif Abi bir keresinde Urfa'ya geldiğinde 'Abdullah neden boş boş oturuyorsun? Kürtçe kılaamları, mesela Dewrêşê Evdî, Siyahmed û Xecê, Filitê Quto gibi destanları yazıya dök bana gönder!' Urfa'lı olması hasebiyle Arapça'ya da aşinalığı vardı." Kürt olmasından dolayı Kürt epopeleri üzerinden Kürtçenin, ünsiyeti sebebiyle de Arapçanın Akif İnan'ın şiirini beslediğini söylemeliyim.

Akif İnan'ın geleneksel şiirle irtibatlandırılması söz konusu olduğunda, şairi adeta Divan şiirinin ardılı olarak algılamamıza yol açacak hükümler, yargılar iştiriz. Bu yargıların, Akif İnan şiirindeki (belki de asıl sesini edinmeden önce Urfa'da geleneksel şiirimiz üstüne inceleyip araştırarak, dost meclislerinde meşk ederek kazandığı o müktesebattan dolayı) sağlam yapı ve derin iç müzikten kaynaklandığını tahmin ediyoruz. Ancak bu yersiz bir irtibatlandırma-
dır.

Konu üstünde hassasiyetle durduğu anlaşılan İsmail Kılıoğlu, Divan şiiri ile Akif İnan şiirini teknik planda karşılaştırırken şöyle der:

“Sözgelimi, şiirini kurarken, açık şekilde mısra olgusunda odaklanıyor Akif İnan. Divan şiirinin belirgin özelliği, hatta başat niteliği (dominant) de mısra değil miydi? Şiirin bütünü, mutlak olarak mısranın kendi içinde muhkem, boşluk bırakmayan, şiiriyetin kapısını açan bütünlüğünde ifadesini buluyordu. Giderek şiirin bütünü sağlayan asıl mısra, diğer mısralarca desteklenirdi ve onların adeta birer dolgu malzemesi olarak bırakılmaları, şiirin üslubuna birer olumlu unsur olarak eklenebilirdi de. Mefhumu muhalifinden, Divan şiiri bakımından, birer dolgu malzemesi işlevi gören mısraları çıkarttığımızda, asıl mısra, bir başka söyleyişle “çekirdek şiir”, kendi bağlamında bütünlüğünü korumaya devam eder. Ama, o mısra (ya da beyit)dir artık. Kanımca Akif İnan'ın şiirinde, böyle bir işlem yapılmaya kalkışıldığında, asıl mısra mantığı “çekirdek şiir” söz konusu olmadığından, her ne kadar mısra bütünlüğü titizlikle kurulsa da şiirsel bütünlük gerçekleşmeyecektir. (Konuşmanın başlarında vurguladığımız “*Sinan'ın kubbelerinden birinin bir taşını çıkardığımızda o muhteşem yapı nasıl bir sakaletе bürünürse, yukarıda saydığımız ve daha da sayabileceğimiz büyük şairlerin şiirlerinden de bir kelime çıkardığımızda, şiirin kadükleştğini, sakilleştğini görürüz*” şeklindeki tespitimizi hatırlayın.) Özetle, bu açıdan onun şiirini, Divan şiirinden ayrı değerlendirmek gerekecektir.”⁶

Kılıoğlu'nun tespitlerine eklemek gerekir: Teknik plandaki bu isabetsiz irtibatlandırma çabalarının, Akif İnan şiirini İslami kültürün yanında, geçmişin peşindeki muhafazakar ve sağcı bir kimliğe eklemlemeye yol açtığını söylemek gerekiyor. Akif İnan şiirinin İslami kimliği, muhafazakar ve sağ donelere ihtiyaç duymayacak denli devrimcidir. Bu doneleri reddedecek, kabul etmeyecek denli İslami'dir. Muhafazakar ve sağcı öğretilerin durağan ve ölgün havasını bulamazsınız Akif İnan şiirinde. Devrimci, dinamik bir İslami kimliği vardır:

6 Yayına Haz.: T. Koç, A. Dursun, M. Sungur, M. Akdeniz, İ. Hatunoğlu, Medeniyatin Burçları-M. Akif İnan'ın Hatırasına, Memur-Sen Kayseri Şubesi, Kültür Hizmeti: 1, s.63, Kayseri, 2004.

Yeni bir bakışla kavradın beni
 Barış mı kavga mıdır (Sarnıç/Hicret)
 ...
 Genişle ey kalbim kardan sözlerle
 Ayıkla ve yıka pıhtılarını (Melce/Hicret)
 ...
 Doğ ey güneş erit taştan adamı
 Ve kurut taşları diken elleri (Şehir Gazeli/Hicret)
 ...
 Bulup unuttuğum mısra neredesin
 İçimden kaçırın hangi uçaktır (Yiğitler/Hicret)
 ...
 Eskimez bir sesle yöneldim sana
 Düşlerimin göksel alanlarından (Geçit Resmi/Tenha Sözler)
 ...
 Bir bahar yağmuru bana hitabın
 Cennet kıyılardan haber getiren (Burç/Tenha Sözler)

İslami duyarlığı temsil eden sembol kentler de yer alır Akif İnan şiirinde. ABD başkanının büyükelçiliğini taşımayı düşündüğünü açıklayarak bu günlerde Müslümanların hassasiyetini kaşındığı Kudüs, o zamanlar İnan'ın gündeminde-
 dir:

Mescid-i Aksayı gördüm düşümde
 Bir çocuk gibiydi ve ağlıyordu
 Varıp eşliğine alnımı koydum
 Sanki bir yer altı nehr çağlıyordu (Mescid-i Aksa, Tenha Sözler)

Evet, Akif İnan'ın şiiri, kuşkusuz İslami bir şiirdir. Ancak bu şiirlerdeki İslam algısı, geleneksel anlamdaki muhafazakar, edilgen, bölgeci İslam anlayışından uzaktır. Evrenseldir:

Türkümüz dünyayı kardeş bilendir
 Gökleri insanın ortak tarlası (Hicret, Umut Gazeli)

Akif İnan'ın İslam algısından söz etmişken, onun tasavvuf karşısındaki tutumuna da değinmek isterim. Akif İnan'ın tasavvuf konusundaki tutumu, benim gibi başka bir takım insanları da şaşırtacak bir durumdur. İslam'ı bu kadar devrimci ve dinamik olarak algılayan bir insan, nasıl olur da insanlara bir lokma bir hırka şeklindeki münzevi bir hayatı vazededen, edilgen bir çizgiye intisap eder? Şairin tasavvuf konusundaki tutumunu tam olarak kavradığımı söyleyemem. Büyük şehirde yaşadığı içsel sorunların mı onu bu çizgiye yanaştırdı-

ğını düşünmek lazım, yoksa ülkemizdeki tasavvuf anlayışının aslında gerçek tasavvuf anlayışına göre dejenere mi edildiğini düşünüyordu? Tasavvufun, gerçekte yüzyıllarca emperyalizme karşı savaşmış olan Senusi şeyhlerinin ve Kafkas imamlarının inandığı ve yaşadığı dinamik bir öz taşıdığını mı düşünüyordu? Bilmiyorum.

Akif İnan'ın İslam algısı, bölge ve zamanı aşan bir çizgidedir. İnsanlığın temel değerlerinin korunmasına ve kaybolan yönlerinin tekrar rehabilite edilmesine, kutsala dönülmesine yönelik bir muhteviyat taşır:

Paramparçayım gel sen onar beni
Topla aynalardan eski gölgemi (Zaman, Hicret)

'Eski gölge' ile kast ettiği şey, sığınmak istediği 'şanlı geçmiş' değildir; insanlığın temel değerleri, ana kavramları ve 'kırmızı çizgileri'dir. Örnek vermek gerekirse, insanlığın ilk zamanlarından beri kutsalı olan kavramlar, Akif İnan için de temel değerlerdir. Anne, baba, sevgili, aşk...

Bir sırdır evler içinde anneler
Çocuklar başında bir yeşil çelenk (Akşam, Hicret)
...
Saçların en derin bir gökyüzüdür
Varamaz ellerin merdivenleri (Akşam, Hicret)
...

Anne, baba ve sevgili için yazdığı iki şiiri peş peşe vermek istiyorum burada:

Her ne kadar bazıları şeyhi için yazdığını söylese de ben bu şiiri merhum annesi için yazdığında ısrar ediyorum:

Arzihal

Sen öte bahçede açalı gülüm
Bütün bülbülleri yandı içimin
Dağıldı eczası sesin ahengin
Güzelin lezzetin rengin biçimin

Öpüp kokladığım ellerin gülüm
Hayat ırmağıydı fidanlarıma
Açardı yolumu anahtar sesin
Gözlerin güneşti zamanlarıma

Bir yetim çocuktur günlerim gülüm
Seslerim kırıktır yatağım zindan
Ne olursun tez elden beni de çağır
Al götür yanına sevdiğim aman (Tenha Sözler)

Babamın Gazeli

Yeni aya karşı dua ederdi
Ağlardı kesilen zeytin dalına

Ağlardı evliya kıssalarına
Saksıda taşırdı kışın baharı

Korkuyu sevinci yayan gözleri
Kitaba gözlüktü derin gözleri

Anamın en kutsal barınağıydı
Eski alfabeyi candan severdi

Toprağa dosttu ölüme hazır
Taşırdı soyunu gövdesi gibi

Bir destan büyüttü namustan aşktan
Midenin harama düşmanlığından (Hicret)

Gelelim Akif İnan'ı 'soy şair', 'büyük şair' yapan ikinci hususa:

Yine bu konuşmanın/yazının başlarında bir yerde "Bana göre 'büyük şair' eylemi ve şahsiyetiyle Kelame'l-Adl'den sonraki aşamayı da başarıyla göğüsleyebilmiş insan-şairdir. Kısaca söylemek gerekirse: Büyük şair, şiirle eylemi, hadi yeni jargonla söyleyelim, senkronize edebilmiş, büyük beste gibi işleyebilmiş kompozitördür" demiştik.

Hayatta iken çevresinde bulunmuş, tanıyabilme imkanı bulabilmiş, seven-sevmeyen herkesin rahatlıkla tanıklık ettiği gibi, Akif İnan, o senkronizeyi yapabilmiş, o besteyi besteleyebilmiş nadir insan-şairlerdendi. Yazdıklarıyla yaşadıkları arasındaki tutarlılığı defalarca müşahede ettim. Yazdıklarında duyarlı olduğu her şeye gerçek hayatta da duyarlıydı. Şiirlerinde ağladığı şeye, hayatında da ağlardı. İlk insandan bu yana vazedilmiş cömertlik, cesaret, sorumluluk alma vb. erdemlerin bileşkesi, ilk insandan günümüze yollanmış bir selamdı Akif İnan.

Sözlerimi, tasavvuf eğilimi gibi anlamadığım ve kendisinde görmeye alışkın olmadığımız umutsuzluk derecesindeki hüznü, neredeyse elle dokunur halde işlemiş olduğu bir şiiriyle bitirmek istiyorum.

Elveda

Diyorum ki gider oldum giderim
Yağmur beni ağlar şimdiden sonra

Seni kuşatmayan bu özel sevda
Yalnız beni dağlar şimdiden sonra

Koşsam denizlere açsam bağrımı
Beni çekmez ağlar şimdiden sonra

Ey gölgem biricik haldaşım benim
Bizi bekler dağlar şimdiden sonra (Tenha Sözler)

MEHMET AKİF İNAN'IN ŞAHSİYETİ VE SENDİKACILIĞI

Eğitimci Avukat Nurettin SEZEN

Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen Kurucular Kurulu Üyesi

Bana tanınan kısa süre içinde merhum M. Akif İnan'ın kişiliğine işaret ettikten sonra sendikal hayatından bazı örnekleri sunmak istiyorum.

Akif İnan'ın Kimliği

1940'ta Urfa'da doğmuş olan Akif İnan'la 1960'lı yıllarda, Türk Ocağı'nda ve bilhassa Necip Fazıl'ın 15 günde bir, Ankara'da verdiği konferanslarda tanışmıştık. O yıllarda (iki sene gibi bir zaman içinde) Necip Fazıl „Cirit Palas“ otele iner, özel görüşmeler ve sohbetler yapıldıktan sonra konferansa geçilirdi.

Akif İnan, 60'lı yılların teorik ve kültürel etkinliklerinin hep yanında yer alırken, o yılların siyasî ve ideolojik eylemlerinin içinde bulunmuyordu. Aslında yaşıt-larından on, on beş yaş daha olgun ve vakarlı görünüyordu. Bu durum onun inancından, kültüründen kaynaklanıyordu. Şiir ve sanatı da paralel bir seyir takip etmiştir.

On sene gibi bir zaman izlediğim Akif İnan, sanatının ve özelliklerinin ipuçla-rını vermiyor değildi.

Akif İnan'ı samimi, açık kalpli ve sözüne sadık biri olarak bilenler, bir plan ve metot dahilinde, çekinmeden onun yanında yollarına devam edebilmişlerdir.

M. Akif İnan, dinlemesini bilir, ama sözünü de kimseden sakınmazdı. Allah'tan başka hiçbir kudrete bel bükmez, beşerî zaafının çoğundan kurtulmuş, zillet nedir bilmez, haktan başka her şeye kafa tutmuş, geleneklere bağlı, mert, dost-luklarına sadık bir insandı. “Nükte, zekânın tatlı tatlı kaşınmasıdır.” Akif İnan da bu zevki olanca hızıyla hem tatmış, hem de çevresindekilere tattırmıştır.

Akif İnan, inandığı şeyi sonuna kadar götürme karakterine sahipti. Öyle ki, bu karakter gençlik yıllarında oluşmuş ve Maraş'ta devam etmiştir. Doğru bildiği bir inancından döndürmek nasıl zorsa, yanlış bir yoldan çevirmek de o kadar zordu.

Kendisinin bu faziletini hisseden dostları, bu idealin cezbesine kapılmakla beraber; hayran kaldıkları yüksek seciyesine ulaşmakta zorlandıkları ve bu faziletin yoksunluğunu hissettikleri anda, yaşça büyük olsalar bile "ağabey" demekten kendilerini alamamışlardı. Akif İnan, dinlemesini biliyor ama sözünü de kimseden sakınmıyordu. Bir değil birkaç defa yakayı ele veren muhatapları hırpalanmaktan kurtulamıyordu.

Bu olgunluk ve düşüncenin kaynağı ne olabilirdi ki? Bazı durumlarda muhatapların uygun bir şekilde uyarmanın ya da sevdiklerine bile sert denebilecek nükteli cevaplar vermenin sebebi ne olabilirdi ki?

İnancın Tezahürleri

Akif İnan inançlı, hak hukuku tanıyan, merhametli, yardımsever bir kişilik sahibiydi. Bu düşüncenin kaynağı açıkça görülebiliyordu.

"Ey iman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz Allah katında çok çirkin bir davranıştır." (Saff Suresi 2-3) Âyetlerde, gerçekten iman etmiş olmakla beraber söz ve eylemleri arasında uyumsuzluk bulunan müslümanlara bu hususta bir uyarı yapılmakta yahut müslümana yaraşan tutumun söylenenle yapılan arasındaki tutarlılığına özen göstermek olduğu bildirilmektedir. "Söylenen söz"ü de iki şekilde yorumlamak mümkündür: a) Kişinin yapmayacağı bir şeyi vaat etmesi, b) Kendi fiilleri hakkında gerçeğe uymayan bir beyanda bulunması, yapmadığını yapmış gibi anlatması.

Burada çelişkili söz ve davranışlardan kaçınmanın önemine ilişkin kalıcı bir mesaj verilmesinin amaçlandığı açıktır. (*Diyanet Kur'an Tefsiri*)

Akif İnan Allah'tan başka hiçbir kudrete bel bükmez, beşerî zaafıların çoğundan kurtulmuş, zillet nedir bilmez, haktan başka her şeye kafa tutmuş, geleceklere bağlı, mert, dostluklarına sadık bir insandı.

Âkif İnan haksızlığa asla tahammül etmeyen; basitliğe, pespayeliğe taviz vermeyen bir şahsiyetti. Söylediği söz okunu hedefine mutlaka isabet ettirir, hakkın hatırını yüksek tutmak için gereken yapılırdı.

“İnsanları Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle dâvet et. Bir mücâdeleye girmen gerektiğinde, söz ve davranışında dâimâ daha güzel olanı tercih et.”
(Nahl Suresi 125)

Âyet-i kerîmede söz konusu edilen “hikmet” ve “güzel öğüt”, insanları Allah’ın yoluna davette çok mühimdir. Hikmet, kişinin tebliğ sırasında dikkatli ve basiretli olması, bunu körü körüne yapmaması, doğru söz söyleyip yalandan ve başkalarını yanlışla sürüklemekten sakınması, isâbetli karar vermesi ve anlattığı şeylerin kolayca kabul edilmesini sağlayacak deliller serdetmesidir. Hikmet, muhâtabın zihin, kabiliyet ve şartlarının göz önünde bulundurulmasını ve mesajın münasip bir şekilde takdim edilmesini gerektirir. Güzel öğüte gelince, muhatabı Sadece mantıkî iknâ metotlarıyla değil, aynı zamanda duygularını da cezbederek inandırmaya çalışmaktır. Tebliğde bu inceliği dikkat etmek gerekir.

Âyette geçen “Onlarla en güzel şekilde mücadele et!” emri ise tebliğ vazifesini ciddi bir şekilde yerine getirmeyi talep etmektedir. Buna göre tebliğci, tatlı dille konuşmalı, kırıncı olmaktan ve sert tavır takınmaktan uzak durmalıdır. Tebliğde şahsiyetli ve vakarlı davranışlar sergilemeli; cezp edici, akla ve mantığa uygun fikirler öne sürmeli ve muhatabını en güzel şekilde ikna etmeye çalışmalıdır. Tebliğcinin vazifesi anlatmak ve anlattıklarının faydalı şeyler olduğu hususunda insanlara emniyet telkin etmektir. Gerisi Allah’a kalmıştır. (*Diyanet Kur’an Tefsiri*)

İyiliği Emir ve Kötülüğü Nehiy (Emr-i Bi’l-Ma’ruf Nehy-i Ani’l-Münker)

Müminler, dünyadaki en hayırlı toplumdur ve iyiliği emreden, kötülükten alıkoyan en güzel ahlâkla yetişmiş bir toplumdur.

Akif İnan’ın hayatının imkân dahilinde “iyiliği emir ve kötülükleri nehiy” ile geçtiğini söyleyebiliriz. İster tahsil hayatı, isterse meslek hayatı olsun sıkıntıları, tedirginlikleri hep bu görevi yerine getirme mücadelesi ile geçmiştir. Bu konuda hiç taviz vermek istememiştir.

Bu yolda bir feraset (seziş, anlayış) sahibi olduğu, onun her hareketinden anlaşılıyordu. Bu değerlerin Allah’ın bir ikramı ve nimeti olduğunu düşünüyorum: “İtteku ferasete’l-mümini fe innehü yanzuru bu nuri’llâhi.” (Hadis). “Müminin ferasetinden çekinin, çünkü o Allah’ın nuru ile bakar.”

Öğretmen Akif İnan

Her insanın ağır basan belirli özellikleri vardır. Bu özelliklerden bir kısmının öne çıkarak kişinin kimliğini oluşturduğu şüphe götürmez. Merhum Akif İnan'ın da belirli hâle gelen pek çok özelliğinin yanında öğretmenlik vasfının öne çıktığını belki en önde gelen vasıf olduğunu söyleyebiliriz. Onun şair ve yazarlık kimliği bile bir bakıma (yol gösterme gibi) öğretmenliğinin bir tezahürü, bir sonucu olarak görülebilir.

Öğretmenlik sevgi ve fedakârlık isteyen bir meslektir. Her meslekten daha fazla özveri ister. Çünkü insanı olgunlaştırma, yetiştirme, iyi bir ahlâk kazandırma pek kolay değildir. Neticede iyi bir öğretmen için, öğrencinin gönlüne girmekten, onu ikna etmekten, ona kendini sevdirmekten başka yol kalmıyor. Kişileri kazanma yolu oldukça zordur. Bu zorluğu aşmak için ayrıca bir dizi beceriye sahip olmak gerekir.

Ankara Fen Lisesi'nden 3 öğrenci Ankara Gazi Tıp Fakültesi Hastanesinde hocalarını ziyarete gelmişlerdi. Akif İnan onlara, diğer arkadaşlarını sorarken, "... *güzellerim, şekerim, tatlım, ...*" diyerek nezaketinin yanında kibarlığını ve öğrencilere karşı nasıl davranılacağını gösteriyordu (Nurettin Sezen, *Eğitim-Bir ve M. Akif İnan*, s. 141-142). O, bunu hasta hâlinde ecel terleri dökerken bile yapıyordu.

Akif İnan öğrencilerine karşı böyle hassas davranırken, okulda (Fen Lisesi'nde) ise sakin ve az konuşan biri olarak görülür. Görevini aksatmadan verimli bir şekilde yerine getirirken, öğretmenler kurulu toplantılarında hemen hemen hiç konuşmaz ve basit olarak gördüğü günlük sorunlarla zamanın geçirilmesini istemez (N. Sezen, *a.g.e.*, s. 136).

Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'ndeki edebiyat öğretmenliği ise Akif İnan'ın en verimli devresini oluşturur. Öğrencilerin yetişmesi, ders kitaplarının hazırlanması bu çalışmanın somut örnekleridir. Akif İnan "... *Eğitim engelleniyor, eğitim!*" derken, "*siyasî yönetimin ve karanlıktaki birilerinin eğitimi engellediğine* inanır "(Osman Çeviksoy'un anlatımları; Bkz. N. Sezen, *a.g.e.*, s. 143-144).

Şunu da ilave edelim ki o, kişisel sorunlarını ve çalışmalarını bulunduğu ortama yansıtarak rahatlayan biri değildi. Onun sorunları ve hesaplaşması içinde yaşadığı toplumla, toplumun geleceğiyle oynayanlarla oluyordu.

Ders verdiği okullarda yani örgün eğitim alanında Akif İnan, sevgi ve anlayışla görevini yürütmüş ve kendisine olan saygınlığı devam ettirmiştir. Kısaca özetlediğimiz bu noktadan Akif İnan'ın, bütün enerjisiyle hizmet verdiği sendikal çalışmalardaki eğitimciliğine geçmek istiyoruz.

Sendika Bir Eğitim Alanı

Kamu çalışanlarının üzerindeki baskı ve yönlendirmelerle kontrol edilen iktidar alanları hırpalanabiliyor, zayıflatılıyor sonuçta her nevi gelişme ve kalkınma bir seviyede tutulabiliyor. Bu yıpratma faaliyetinin de birileri, güçlü bir organizasyon ve siyasi bir akıl tarafından yönetildiğini fark etmek pek zor olmuyor.¹ Muhtemelen kamu çalışanlarının uyanışına karşı en ağır saldırıların ve yıpratmaların arkasının kesilmeyeceği de anlaşılıyordu.

Daha başta M. Akif İnan ve kader arkadaşlarının profesyonel sendikacı olması, geniş çapta bir örgütlenmenin tahayyül bile edilememesi zorlukların artmasına neden oluyordu. Şu hususu, yine tekrar vurgulayalım ki sonuçta Akif İnan'ın sorunu, mücadelesi ve hesaplaşması içinde yaşadığı toplumla, toplumun geleceğiyle oynayanlarla oluyordu (Bkz. N. Sezen, *a.g.e.*, s. 98, 105-106). Bu mücadele ise ferdi değil bir örgüt, bir kuruluş kanalıyla olabilecekti. Bu örgüt ise bir sendika olacaktı. Başarı ise sendika mensuplarının organizasyonu ve onların güçlü bir eğitimden geçmesiyle gerçekleşecekti.

Aynı özelliği ve aynı ideolojiyi taşımayan ve bir fikir etrafında birleşmeden bir araya gelen toplulukların ise kısa zamanda yok oldukları, mücadele ruhu taşımadıkları, bir gerçek olarak ortadadır. İşte küçük bir birim de olsa bir sendikada, böyle bir kuruluşta bir araya gelen kişilerin aynı fikir ve aynı mücadele ruhu etrafında birleşmeleri için sistemli bir eğitim ve enerji gerektiren bir çalışmaya girişilmesi gerekiyordu.

Böyle bir ortam ve böyle bir düşünce içinde Akif İnan sendikada en küçük birimden, kuruluşun üst yöneticilerine kadar eğitim görevini sabırla ve başarıyla yürütmüştür (Bkz. N. Sezen, *a.g.e.*, s. 86). Belki bir numaralı öğrencisi de bendim.

Sendika tüzükleri ve kitaplarını gözden geçirilirken ilk tashih ve mizanpaj derslerini ondan almıştım. Toplum içinde nasıl bir tavır içinde olunacak, bu hususta ondan hayli usul dersleri almış ve tecrübe kazanmıştım (Bkz. N. Sezen, *a.g.e.*, s. 109-110, 119, 121, 124, 133-141). Bir yazı, bir basın bildirisi en az

¹ Bu konuda "sarı sendikacılık" deyiminin anlam ve amacını iyi kavramak gerekiyor.

beş misli oranda hazırlanıyor ve Akif İnan'ın önünde beşte bire indirileceği biliniyordu. Benim kendisiyle bir disiplin içinde çalışmamla ilgili olarak da, “*Bu sendikada bir ben, bir de Nurettin Hoca kaldı.*” diyordu.

Ayrıca Akif İnan, sendikayla uzaktan yakından ilgisi olmayan, ancak toplumun içinde yer alan kişi ya da kişilerin de bir eğitimcisi gibiydi. Kişilerin toplumun bir üyesi olarak çarpık ya da yanlış bilinen bir yolda ilerlemesine bir derecede göz yumsa da yeri geldiğinde müdahaleden, gereğini yapmaktan da kendisini alamıyordu. (Siyasetin de bir ciddiyeti olmalıydı. N. Sezen, *a.g.e.*, s. 140).

Keyfi ve mesnetsiz düşünme ve eylemde bulunmanın bir yarar sağlamayacağını göstermek için, “... *fananın da kerameti vardır. Fananın da marifeti vardır.*” ve “... *Bu anlattıklarımız mistik spekülasyondur.*” diyerek bunların işin özünü yok ettiğine işaret ederken birilerini eğitmeye devam ediyordu (N. Sezen, *a.g.e.*, s. 134).

Özet olarak temsilcilikler, şubeler ve en üst kurullar sanki birer örgün eğitim kurumları olmuşlardı. İekli konuşmalar, seminerler, konferanslar, basın ve yayın faaliyeti hep bu eğitim amaçlı olmuştu. Akif İnan tarafından verilen seminerler, daha ilerisi edebiyat ve şiir günleri bile sendikal eğitim amacını içinde taşıyordu.²

EĞİTİMCİLER BİRLİĞİ SENDİKASI (EĞİTİM-BİR) KURULUYOR

Akif İnan, dostları tarafından bir sendikacı olarak değil, hep bir mütefekkir ve bir şair olarak görülmeğe istenmiştir. Zaman geçtikçe sendikacılık vazgeçemeyeceği bir meslek haline gelmiştir. “Bu sendikal mücadele ile başarıya ulaşılacağına inanmasam bu kadar meşakkate katlanmam, çekilir bir köşeye yazar, çizer ve rahat bir hayat sürerim.” demiştir (24.01.1992, Hak-İş'teki sendika kuruluşu toplantısı).

Akif İnan'la, hemen hemen her gün beraber geçirdiğimiz sekiz senelik sendika hayatımın ilk altı aylık bir deneme ve tecrübe kazanma devresinden sonra mükemmel denebilecek bir uyum ve anlayış içinde çalıştık. Akif İnan'ın, Allahu Teâlâ'nın rahmetine kavuştuğu, 06.01.2000 tarihine kadar geçen sendikal mücadele devresinde tatlı acı pek çok hatıraya ortak olduk.

2 24 Kasım Öğretmenler Günü vesilesiyle ve 3 saat civarında süren bir tv yayını için beni gönderirken şunu vurguluyordu: “*Yeri geldikçe Sendikamızı tanıtmaya amaçlı konuşmaktan geri kalma!*” N. Sezen, *a.g.e.*, s. 89.

Eğitimciler Birliği Sendikasının Kuruluşu Öncesi

1982 Anayasası'na, memurların sendika kurmasını yasaklayan ve sendika hakkını tanıyan bir kural konulmamıştı. Anayasa'nın bu boşluğundan ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmelerinin bağlayıcı hükümlerinden yararlanılarak 1990'lı yıllarda, kamu çalışanları tarafından sendikalar kurulmaya başlanmıştı.

28 Mayıs 1990'da Eğitim-İş ve 13 Kasım 1990'da Eğitim-Sen, aşırı sol tandanslı uçlar olarak, Eğitim-Der üyeleri tarafından kurulmuştu. Bu arada Türk-Eğitim-Sen de varlık gösteriyordu.

1991 yılının sonbaharı, Hak-İş Konfederasyonunun memur sendikalarının kuruluş çalışmalarını organize ederek hızlandırdığını biliyorduk. 1992 yılının başında, çeşitli bakanlıklarda çalışan memur temsilcilerinin Hak-İş yöneticilerinin önderliğinde, memur sendikalarının kuruluş çalışmalarını yoğunlaştırdıklarını ve sendika kurulacak kamu kuruluşları bazında ayrı ayrı çalışmaların devamına karar verildiği haberini almıştık.

Kamu Çalışanları Sendikası Tüzük Taslağı Çalışması

Bir "kamu çalışanları sendikası tüzük taslağı" hazırlanması için Şevket Kazan'la yapılan toplantılar hayli tartışmalı geçmişti. Neticede "geniş kapsamlı, bütün kumu çalışanlarını kapsayacak amaçları ihtiva eden bir tüzük taslağı..." üzerinde anlaşmaya vardık.

Bunun sonucu olarak Türk-İş'le de temas kurmamıza müsaade edildiğinden Yol-İş Sendikası'ndan (Yıldırım Koç'tan) da sendika tüzükleri ve gerekli belgeler alındı. Sonra 14 sayfalık "*Kamu Çalışanları Sendikası Tüzük Taslağı*" hazır hâle getirildi.

Ancak, kurulacak sendikada verilecek görevlerin zorluğunu söylediğimde de, Şevket Kazan tarafından HAK-İŞ Genel Başkanı Necati Çelik, her hususta, tereddütsüz referans gösterildi.

Bu arada Dr. Fevzi İnceöz'le gittiğimiz, yanında Yusuf Beyazıt ve Ali Parıldar bulunan Oğuzhan Asiltürk hâlâ dar kapsamlı, siyasal güdümlü bir sendikadan bahsediyordu. Konuşmaya, gelişmelerle ilgili bir fikir ileri sürmeye gerek görmedim.

Kamu Çalışanlarının Sendikalaşmada Tereddüt Etmeleri

Sendikalaşması gereken kamu görevlilerinin tereddüt ve korkularının asıl nedeni, sendika kurmada ya da kurulan sendikaya üye olmada hukuksal bir dayanağın var olmayışına inanmalarıydı. Sendika kurmakla ya da sendikaya üye olmakla yasal olmayan yollara girdiklerinden dolayı suç işlemiş olacaklar yahut diğer bir sebep de bu riskli yolda kendilerine büyük bir külfet yüklenecek, böylece yükselme yolları tıkanacak gibi bir düşünceye sahip olabiliyordu. İşte bu noktada tereddütün sebebi, sendikalaşmadaki hukukî mevzuatı bilmemenin etkisi ağır basıyordu.

Halbuki sendikalaşmada hukuksal yollar açıldı, sendikalaşmaya engel bir statü yoktu. Sendikal mücadeleye atılmayı önleyen, cesareti kıran olsa olsa mevzuat bilgisizliği idi.

1982 Anayasası'nda, kamu çalışanı olan memurların sendika kurması ve kurulan sendikalara üye olması yasaklanmamış ve sendika hakkını tanıyan ya da sendikal faaliyetleri koruyan bir kural da yer almamıştı. Memurlar bakımından eksik olan bu anayasal güvenceydi.

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun da memurların sendika kurmasını veya kurulan sendikalara üye olmasını yasaklayan ya da sendikal hakları tanıyan bir kural yoktu.

1983 yılında kabul edilen 2821 sayılı Sendikalar Yasası ise, bu durumda işçi sendikalarının yanında, kamu çalışanları sendikalarının çalışma sistemini düzenleyen ve sendikaları yönlendirecek olan yasa, işte bu Yasa olacaktı.

TBMM'nin ve sonra da Cumhurbaşkanının onayladığı ve yayımladığı uluslararası bir sözleşme Anayasa'nın 90. maddesine göre *kanun hükmündedir*. Bu sözleşmeler hakkında, "*Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz.*" deniyordu. Anayasa, bu uluslararası hukuku millî hukuka üstün tutmuştu.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin 23. maddesinde yer alan, "*Herkesin çıkarlarının korunması için sendikalar kurmaya ve bunlara katılmaya hakkı vardır.*" hükmü 1949 yılında T.C. Resmi Gazete'de yayınlanmıştı.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) belgelerinde teşkilatlanma ve toplu pazarlık prensiplerinin uygulanmasına dair, 1952 yılında onaylanan 98 sayılı Söz-

leşme kamu görevlilerinin sendikalaşma ve toplu pazarlık haklarını güvence altına almıştı.

Bu yasal durum karşısında, kamu çalışanlarının sendikalaşmalarında ve sendikal faaliyette bulunmalarında ne gibi bir sakınca olabilirdi ki?

Sendika Kurucularının Belirlenmesi

24 Ocak 1992 Cuma:

Hak-İş Konfederasyonunda Necati Çelik, Salim Uslu ve M. Akif İnan'la, 50 civarındaki eğitimci kamu görevlisinin bulunduğu toplantıya Dr. Feyzi İnceöz'le katılmıştım. Toplantıya katılan bürokratların ve kamu görevlilerinin çehrelerinde, hâlâ bir tereddüt ve korku ifadeleri vardı. . Yapılan konuşmalarda, *“biraz daha düşünelim, biraz daha erteleyelim, biraz daha bekleyelim.”* tavırları sergileniyordu.

Hazırlamış olduğum 14 sayfalık *“Kamu Çalışanları Sendikası Tüzük Taslağı”* Başkan Necati Çelik'e verildikten sonra; *“Bir seneden beri toplantılar yapıldığı söylendi, Henüz bir ilerleme sağlanamamış, daha ne kadar zaman beklenmek isteniyor, anlamıyorum. Beklemenin de, kuruluşu erteleminin de bir sebebi yok. Sendika kurulmasına itiraz eden da yok. Yapılacak iş, 25-30 kişilik sendika kurucularını tespit edelim, böylece ilk adım atılmış olsun.”* dedim.

Bu teklifim kabul gördü, ancak 15 kişilik bir “kurucular kurulu” oluşturulmasına karar verildi. (Salim Uslu'nun makam odasında toplanan kurucuları tespit komisyonu: Necati Çelik, Salim Uslu, Akif İnan, Rıfki Kaymaz, Nurettin Sezen, Ali Parıldar, Niyazi Yavuz, M. Duman'dan oluşmuştu).

Hemen hemen hiç konuşmayan Akif İnan; *“Memur sendikalarının kurulmasının zorunlu olduğuna inanıyorum. Ancak, bu görevin üstesinden gelebileceğime inanmıyorum. Benim mesleğimle ilgili yapacağım pek çok işim var. Zamanım çok kısıtlı, sendikaya vakit ayıramam.”* dense de sonunda “Evet” demek zorunda kalıyordu.

Akif İnan kendisine emrivaki yapılarak görev verilmiş gibiydi. Akif İnan; *“Sendika kuruluş çalışmalarına katılmadım. Durumu bilmiyorum ve kimseyi de tanımıyorum. ...”* diyordu.

Hak-İş Genel Başkanı Necati Çelik'in;

“Şu anda Türkiye'nin geleceği ile ilgili önemli bir sendikanın temelini atmak üzere toplandık. Sendikayı kuracak üyelerle, oluşacak yönetim kurulu üyelerinin çok sağlam adaylardan oluşmasına dikkat edelim. Lütfen sağlam adayların seçilmesinde titizlik gösterelim.” demesinden sonra turlara geçildi.

Akif İnan'ın sözlerinde çok samimi olduğu, “Seçici Kurul”daki şu sözlerinden anlaşılıyordu: *“Ben, kurucu olarak ve yönetim kurulu üyesi olarak bir tek ismi, (öğrencisi) Metin Selçuk’u teklif ediyorum. Bir tek Metin’i tanıyorum ve çalışacağına inanıyorum.”*

Benim verdiğim 4 isim kurucu olarak kabul edildi. Ancak, ikinci turda verdiğim, bir tek “Raşit Yazan” ismine N. Yavuz şiddetle itiraz etse de kabul görmedi. Genel Başkan N. Çelik benim verdiğim isimlerin Şevket Kazan'ın onayından geçmiş kişiler olduğunu biliyordu. Böylece N. Yavuz ve M. Duman'ın niyet ve amaçlarının ne olduğu açıkça ortaya çıkıyordu.

Son olarak Necati Çelik benim ismimi teklif etti.

14.02.1992 Cuma:

Son şeklini almasından sonra ve Kurucular Kurulu üyeleri tarafından imzalanan Eğitimciler Birliği Sendikası (Eğitim-Bir) Tüzüğü ve ekleri, 14 Şubat 1992 günü Ankara Valiliği havalesiyle Ankara Emniyet Müdürlüğü Sendikalar Masasına vererek kuruluş sürecini tamamlanmış oluyorduk.

Sendika Kurucuları ve Genel Yönetim Kurulu Yönetim Kurulu Üyeleri

M. Akif İnan	Genel Başkan
Yusuf Beyazıt	Genel Başkan Yardımcısı
Metin Selçuk	Genel Sekreter
Nurettin Sezen	Genel Sekreter Yardımcısı
Ali Parıldar	Genel Teşkilatlanma Sekreteri
Yunus Solmaz	Genel Mali Sekreter
Ahmet Temizkök	Genel Eğitim Sekreteri
Necdet Pakdil	Genel Mevzuat Sekreteri
Nazire Ketten	
Raşit Yazan	

Şükrü Gökdemir	
Gülderen Kuyucu	
Burhan Uzgur	
Zeki Efil	
Yurdağül Aydoğın	

Danışmanların Sendikadaki Etkinlikleri

Sendikada verilen seminerlerde ya da özel davet ve ziyaretlerde Akif İnan başta olmak üzere Genel Yönetim Kurulu üyeleri istedikleri bilgileri hemen elde ediyorlardı. Akif İnan'ın geniş çevresi, akademisyen sıkıntısını ortadan kaldırıyor.

Örneğin, Gazi Üniversitesinden Doç. Dr. Ziya Selçuk'la Akif İnan'ın tartışması dikkat çekiciydi. Doç. Dr. Ziya Selçuk "saygı" pozisyonuna girerek de olsa, savunduğu fikirlerinden vazgeçmiyordu.

Öğle Yemeklerindeki Değerlendirmeler

Hak-İş yöneticileriyle ve danışmanlarıyla öğle yemeklerinde bir araya geliniyordu. Bu yemeklerde fikir alışverişi yapılıyor, sendikal tecrübeler ve geleceğin sendikalarının faaliyet metotları Eğitim-Bir'e aktarılıyordu. Cemil Çiçek de, Hak-İş'in bir danışmanı olarak öğle yemeklerinde bulunuyor, fakat ne tecrübelerini aktarıyor ve ne de sendika hakkında konuşuyordu. Zoraki yaptığı konuşmalar ise, bir kamu çalışanları sendika mensuplarını gayrete getirici değil, frenleyici ve caydırıcı konuşmalardı. Cemil Çiçek genelde suskun kalıyor ve diyaloga girmiyordu.

Genel Başkan Akif İnan, öğle yemeklerine ara vermeğe başladı. Daha sonra da öğle yemeklerini ve sohbetlerini terk etti. Bunda Cemil Çiçek'le olan konuşmalarının etkili olduğunu ve bir daha danışmanlarla karşılaşmak istemeyişinden kaynaklandığına yorumluyorum.

Ancak, Hak-İş Yönetimi ile bilgi alışverişi ve ikili diyaloglar, ister özel ziyaretler hâlinde olsun, isterse çay sohbetleri şeklinde olsun devam ediyordu.

Sendikada Edebiyat Dersleri

Daha başta, Eğitim-Bir'de hemen her cumartesi "şiir ve edebiyat günleri" düzenleniyordu. İster seminerler olsun, isterse dinleyenler olsun bu günlerden

memnundu ve zevk alıyorlardı. Böyle faaliyetlerin takip edenler için yararı vardı. Ancak en büyük yararı Sendikaya oluyordu. Bu edebiyat günlerinde bile sonuç sendikacılıkta düğümleniyordu.

Eğitim-Bir'in Diğer Sendikalarla İlgili Prensipleri

Eğitim-Bir, diğer sendikaların ideolojik ve siyasî olan tabanını biliyordu. Onlar geniş tabanlı ve bütün kamu çalışanlarına kapısını açacak durumda olan sendikalar değillerdi.

Kurulu bulunan dernek ya da vakıflarının ideolojik ya da siyasî yönden eğitilmiş  ye potansiyellerini ve çevrelerini sendikalarına aktaracaklardı. Böylece, kısa bir zamanda ve birden, sendikaları  ye kayıtlarında zirveye çıkacaklardı.

Sonuçta, ideolojik ve siyasî tabanları olan sendikaların, sendika olmaktan ziyade bir dernek ya da bir vakıftan farkı olmayacak, eski kimlikler korunmuş olacaktı.

Eğit-Der tarafından kurulan Eğitim-İş ve Eğit-Sen sol düşüncenin bütün renklerini bünyelerinde topluyorlar, sol örgüt ve marjinal siyasal partilerin desteğinde teşkilatlanıyordu.

Türk-Eğitim-Sen ise milliyetçi ideolojinin bir sendikası olarak görülüyordu. Metodunda ve görüşleri arasında, sendikacılığın temel prensibi ve gücü olan "toplu sözleşme" ve "grev" yer almıyordu.

Bu arada, herhangi bir köklü ideoloji ve siyasal düşünce sahibi olmayan kamu çalışanı, olumsuz faaliyetlerini gördüğü, ideolojik fikirler taşıyan sendikalara sıcak bakmıyordu. İşte bu noktada, geniş bir alanda Eğitim-Bir'in  n  açılıyordu.

Her ne durumda ve hangi platformda olursa olsun, Eğitim-Bir diğer sendikalarla beraber, kamu çalışanlarının sendikalı olmaları için; kavga değil, işbirliğini arzu ediyordu.

Bu nedenle, kamu çalışanı mutlaka sendikalı olmalıydı. Kamu çalışanının sorunları Eğitim-Bir ya da diğer sendikalara  ye olunması halinde dile gelecek ve çözülecekti. Bunun için diğer sendikalar ve üyeleriyle çatışmaya değil, diyaloga girilmeliydi. Eğitim-Bir her yerde ve her zaman uzlaşacak ve çatışmaya girmeyecekti.

Daha sonra, Türk-İş Genel Başkanı Bayram Meral'in danışmanı olacak olan Yıldırım Koç, Eğitim-Bir'in bu prensibinin kamu sendikacılığının önünü açacağına inanıyor ve elinden geldiği kadar teşvik ediyordu.

Yıldırım Koç, Eğitim-Bir'in; *"Sağlam temeller üzerinde ve geniş tabanlı olduğu, ideoloji ve siyasî görüşleri ne olursa olsun, bütün kamu çalışanlarına kucak açtığı, Bir ideolojinin ve siyasî görüşün şemsiyesi altına girmediği ve onun çerçevesi içerisinde olmadığı"* görüşünü benimsediğini belirtiyor ve moral kaynağı oluyordu.

Eğitim-Bir'in Görüşlerinin Olgunlaşması

Hak-İş'in Tecrübesi:

Sancak Tül Firmasında Öz İplik-İş Sendikası, başarının zirvesine ulaşmıştı. Firmayı işleten şirketin sahiplerinin kişisel özellikleri, çalışanlarla doğrudan ilgi kurmalarını engelliyordu. İşletme yönetimi, çalışanlarla gerekli diyalogu kuramamıştı. Bu nedenle işletmedeki çalışanların randımanı düşüktü.

Çalışanlar işlerine uyum sağlayamıyor ve performans gösteremiyordu. Sendika da, çalışanların performansından, verimli olmasından, eğitiminden sorumlu olacaktı. İşçinin sorunları Sendika tarafından çözülecek ve giderilecekti. Sonuçta firma da kazanmıştı, sendika da.

Fisko-Birlik'te Öz Gıda-İş Sendikası yoktu. İşveren istediği randımanı alamıyordu. Öz Gıda-İş Sendikası işçiyi motive etti ve en iyi randıman böylece alınmış oldu.

Hak-İş Konfederasyonu ile olan beraberliğin yanında, bilgi ve tecrübe birikiminden yararlanılması için Türk-İş'le de temasların olması arzu ediliyordu. Sağlık-İş Sendikasının yardımları küçümsenemezdi.

Böylece Akif İnan, daha geniş kitlelere uzanmanın yollarını arıyordu.

I. OLAĞAN KONGREYE DOĞRU

Kongre Kararının Alınışı

Eğitim-Bir gittikçe geliyordu. Bunun yanında maddî ve manevî sorunlar da çığ gibi büyüyordu. Genel Başkan Akif İnan, yine Yönetim Kurulu üyelerine yükleniyor ve "Sendika aidatı olarak 300.000 TL (maaşın 1/3'ini) verin." diye-

biliyordu. Bununla beraber, yine bir sürü masraf olacak ve Eğitim-Bir, Olağan Kongresini yapacaktı. Bu ne demektir? Bu kongre, Türkiye’de kamu çalışanlarının ilk kongresi ve sendikal alanda ilk büyük tecrübe olacaktı. Bu kongre, bir yasa tarafından korumaya alınmayan bir kuruluşun, kolluk kuvvetleri denetiminde yapılacak bir kongre olacaktı.

İşte Eğitim-Bir’in, Türkiye’de ilk defa olağan genel kurulunu toplayan sendika olmasıyla, Türkiye kamu çalışanları sendikacılığının meşruluğunun ikinci aşaması olacaktı.

Kongrenin Zamanında Yapılması Zarureti

Sendikalar için, henüz koruyucu bir yasa olmadığı gibi, sendikal çalışmaları sınırlayan ve kısıtlayan bir yasa da yoktu. Ağır adımlarla ilerlese de Eğitim-Bir, yine de yasal kulvarlarda sendikacılık yapmak istiyordu. Bu bakımdan 2821 sayılı Sendikalar Yasası’nın kurallarına uyulacaktı.

2821 sayılı Sendikalar Yasası’na göre de, bir sendika kurulduktan sonra 6 ay içinde birinci olağan kongresini yapmak zorundaydı. Aksi takdirde kuruluş yok sayılabilir ve Valilik Makamı tarafından kapatılabilirdi. Bu durumda Eğitim-Bir’in, Genel Kurulunu toplama süresi, 14 ağustos 1992’de bitiyordu. Bu tarihten sonra 2821 sayılı Yasa kapsamı dışına çıkmış olunacaktı.

Mülki irade tarafından varlıkları kabul edilmeyen ve yok kabul edilen diğer ve marjinal sendikalar için 2821 sayılı Yasa’ya uyulmamasının bir anlamı olmayabilirdi, ama bütün faaliyetlerini yasal ortamda yürütmek isteyen Eğitim-Bir için çok şey değişir, Sendikanın hitap ettiği kitle ile Türkiye’nin kaybı çok büyük olurdu. Kamu çalışanları, işvereninden haklarını alabilme pazarlıklarına nice senelerini kaybettikten sonra oturabilirlerdi. Bu bir bakıma Türkiye’yi, sözleşmelerle ve aldıkları her türlü, vergiden muaf teşviklerle sömüren sermaye kesimi kazanmasına devam edecek kamu çalışanı da yüksek vergisini, hakkını alamadan ödemeye devam edecekti.

Eğitim-Bir’in Genel Kurulu her ne pahasına olursa olsun zamanında yapılmalıydı. Bu durumda kamu çalışanları benliklerini dünyaya gösterecekler ve varlıklarını ispat edeceklerdi. Böylece, genel kongresini yapma imkânını bulamayan diğer kamu çalışanları sendikaları önlerinde, yasal yoldan yapılmış bir kongre, Türkiye’de ilk defa bir emsal bulacaklar ve böylece devamlı açılıp kapatılma derdinden kurtulmuş olacaklardı.

Bu zorunluluk ortada iken, Eğitim-Bir'in Genel Kurul çalışmalarını önleyen büyük engeller vardı. Koruyucu bir yasanın şemsiyesi altında faaliyet göstermeyen bir kuruluş yine özel bir yasanın düzenlemediği bir alanda kongre yapması büyük risklerin yüklenileceği anlamına geliyordu.

Olağan Kongreye Gidilsin mi, Gidilmesin mi?

Okulların kapanmasıyla Sendikada sıkıntılar, bilhassa malî sıkıntılar had safhaya ulaşmıştı. Daha da kötüsü, sendikal çalışma ortamının (sendikal hakları koruyan bir yasanın) bulunmadığı ileri sürülerek Eğitim-Bir'in varlığına son verme teklifleri yapılıyordu.

Genel Başkan Akif İnan dört bir yandan sıkıştırılıyor, kendi deyimiyle “sık boğaz” ediliyor, “Bu kadar sıkıştırılmanın, sık-boğaz edilmenin anlamı yok, kardeşim!” diyor ve kükrüyordu.

Maddi ve manevi destek vermeleri için kendilerine başvuru alanlar da, “Artık, kendi ayaklarınızın üzerinde durmasını bilin!” diye cevaplar veriyordu.

Koruyucu yasalar yoktu, kanunîliği tartışılabilirdi, ama Eğitim-Bir hukukî temeller üzerine oturuyordu. Olağan kongreye gitmemekle 2821 sayılı Kanun'un ön gördüğü kurallara da uyulmayarak aşıldığında, Sendikanın yasallık durumu ve statüsü nasıl açıklanacaktı?

Bu kapanma anlamına gelecek, “zamanında kongre yapmama” gerekçesine de dayalı ve çok muhtemel olan Sendikanın (Ankara Valiliği tarafından açılacak) kapatılma davasında riske girilmiş olacaktı.

“Olağan kongre”nin mutlaka ve mutlaka yapılması isteniyordu. Bu kamu çalışanları sendikalarının Türkiye’de ilk kongresi olacaktı. Hiçbir kamu çalışanları sendikası bu başarıyı yakalayamamış, genel kurulunu toplayamamıştı.

Sendikanın Genel Kurulunu toplama isteği Ankara Valiliğine bildirildiğinde, dava açılacak ve mahkeme de davanın reddine karar verecek olursa “Türkiye kamu sendikacılığı hareketi” çok şey kazanacaktı. Türkiye’de kamu sendikacılığı hareketi rüştünü ispat etmiş olacaktı. Eğitim-Bir'in organlarının seçimleri Valilik (mülki idare) nezaretinde yapılmış olması halinde, kamu çalışanları sendikalarının varlığı da kabul edilmiş olacaktı. Bu kongre Türkiye’de her şeyi değiştirecek ve kamu sendikacılığının önünü açacaktı.

Valiliğin Genel Kurul Toplantısının Kanunsuz Olacağı Yazısı

08.07.1992

Sendikanın I. Olağan Kongresinin 19 Temmuz, çoğunluk temin edilemezse 25-26 Temmuz 1992 gününde yapılmasına karar verilmiş ve gerekli belgeler (03.07.1992 günlü Genel Kurul toplantısıyla ilgili yazımız) Ankara Valiliğine sunulmuştu.

Ankara Valiliği, 03.07.1992 günlü Genel Kurul toplantısıyla ilgili yazımızla ilgili 07.07.1992 günlü yazısında; "... 1. Olağan Genel Kurul toplantınızın yapılması halinde kanunsuz olacağı ..." bildiriliyordu.

Hak-İş Genel Başkanı Necati Çelik, bulunduğu Eğitim-Bir'de yapılan toplantıda Ankara Valiliğinin yazısı ve "Genel Kurulu toplamama" hâlinde ortaya çıkacak sonuçlar değerlendiriliyordu.

Hiçbir şekilde Kongreden vazgeçilmesine taraftar değildim.

"Valiliğin '657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 22. maddesinde de memurların sendika kuramayacağı amir hükmü' nasıl bir değer ifade etmiyorsa, bu yorum Kongreden vazgeçmemiz için de, kesinlikle gerekçe teşkil etmez." dedim. "Ancak mahkemedен alınacak yürütmeyi durdurma kararının bizi bağlayacağı" hususunu açık açık anlattım. Bilahare toplantıya katılan Hak-İş'in avukatı Mecit Zeren, söylediklerimden habersiz, benim söylediğim fikirleri aynen tekrarladi ve "Geri dönüşün çok tehlikeli sonuçları olacağı"ni ifade etti.

Koruyucu yasalar yoktu, kanuniliği tartışılabilirdi ama sendika hukukî temeller üzerine oturuyordu. Olağan kongreye gitmemekle 2821 sayılı Kanun aşıldığında, bu durum, sendikal faaliyetin hukukî temelinin de olmadığını ilanı anlamına gelecekti. Böylece Eğitim-Bir inanırlılığını yitirmiş ve öz güvenini kaybetmiş olacaktı.

Genel Kongrenin Yapılmasının Sonuçları

Sendika, ergenlik çağına yaklaşmış, neredeyse yalnız başına toplum içinde yaşamını sürdürmek istiyordu. Sendika, artık rüştünü isbat edecekti.

Bu kongre birilerine çok güçlü bir mesaj olacak, böylece memur sendikaları gerçek kimliklerini, sönmeyecek olan varlıklarını ispat etmiş olacaktı. Bu Kongre ile Türkiye'de kamu sendikalarının temelini sağlam atıldığı görüle-

cekti. Diğer kamu sendikalarının yaşamaları ve kongrelerini yapmaları Eğitim-Bir'in olağan kongresini yapmasına bağlıydı. Aksi takdirde, bütün kamu çalışanları sendikaları birbiri ardından kapanacak, yenileri kurulacak ve yine kapanacaktı.

Bu kongre dünyaya, ILO'ya da güçlü bir mesaj olacak, artık "Türkiye'de kamu çalışanları sendikaları var." denilebilecekti.

Bu nedenlerle Eğitim-Bir, mutlaka ve mutlaka olağan kongresini yapmalıydı, hiçbir engelden korkulmamalıydı.

Ankara Valiliği Tarafından Açılan İhtiyatî Tedbir Davası

Ankara Valiliği tarafından, Ankara 15. Asliye Hukuk Mahkemesinde 15.07.2002 tarih ve 1992/293 Değişik İş sayılı, Eğitim-Bir'in I. Olağan Kongresinin yapılmaması için (Çarşamba günü) "ihtiyatî tedbir" davası açılmıştı. "Tüm Yargı-Sen" üyesi İsmail Öztürk, Ahmet Temizkök'e acele belge sunulması gerektiğini haber verir. Saat 16.30 civarında, tekrar arayan İsmail Öztürk, "Biz 15. Asliye Hukuk Hâkimine, diğer (dört) hâkim ve kalem müdürleriyle, sizin adınıza gittik, bazı belgeleri verdik, sizin için çalışıyoruz. ..." haberini verirken Ahmet Temizkök'ün, "Hay Allah sizden razı olsun. ... İnşallah ..." gibi mukabil sözleri gülüşmelere neden oluyordu. Çünkü, Yargı-Sen'in inşallahlarla, maşallahlarla işleri yoktu.

İsmail Öztürk, "İhtiyatî tedbir talebinin reddini sağlayacak bir tomar belge dosyaya sunuldu. Genel Sağlık-Sen'le de irtibat kuruldu ve ellerindeki bütün belgeleri Mahkemeye verilmek üzere getirecekler. Yarın da bazı belgeleri vereceğiz." diyordu.

İhtiyatî Tedbir Talebi Reddediliyor

16.07.1992 Perşembe

Ertesi günü, kıyametlerin kopacağını bildiğim için Sendikaya gitmedim.

Bu durumda, her şeye rağmen Genel Kongrenin iptali istemiyle açılan davanın reddedileceğine inanıyorduk. Hukuk yolunu tercih eden birkaç kişinin susmayı ve beklemeyi tercih etmekten başka çaresi yoktu.

Mesai bitimine az bir zaman kala, ümitli bekleyiş sona eriyor, o müthiş haber Ankara'da bomba gibi gülmüyordu: "Eğitimciler Birliği Sendikasının Olağan

Genel Kongresinin yapılmaması için Ankara Valiliği tarafından açılan ihtiyati tedbir davası Mahkeme tarafından reddedildi.” Türkiye’de kamu çalışanları sendikacılığı Eğitim-Bir sayesinde ileriye bir adım daha atmıştı.

Eğitim-İş tarafından, akşam saat 17.30’da, Eğitim-Bir’e Ankara 15. Asliye Hukuk Mahkemesi’nin, faksla bildirilen “İhtiyatî tedbir isteminin reddi kararı” gizlense de, akşam Sendikada heyecan ve stres dolu bir hava hâkim oluyordu.

Ankara 15. Asliye Hukuk Mahkemesince, “*İhtiyati tedbir istemi ileride açılacak davanın sonucunu etkiler mahiyette görüldüğü gibi, şayet hükmi şahsiyet kazanmamış hukuki varlığını kazanmamış bir sendika söz konusu ise Genel Kurul toplantısı yürürlükteki yasalar çerçevesinde suç teşkil ediyorsa cezaî yönden soruşturmanın mümkün olması, kaldı ki bu konuda Emniyet Genel Müdürlüğüne genelge yayınlanmadığı gibi suç işlemeyi önleyecek bir tedbirin mahkemece verilemeyeceği, gerekli önlemlerin idari makamlarca alınacağından ihtiyati tedbir isteminin bu koşullarda reddine karar verilmesi uygun görülmüş olmakla,*

Ankara Valiliği tarafından istenen ihtiyati tedbir talebinin yukarıda açıklanan nedenelerle REDDİNE, ... Karar verildi. 15.07.1992.”³

Cumartesi günü saat 16’da Sendikaya gelerek Hak-İş Genel Başkanı Necati Çelik’in de dahil olduğu değerlendirme toplantısına katıldım. Çeşitli görüşlerin tartışılmasından sonra Akif İnan, “Kongrenin yapılmasından başka çare yoktur. Lillahitealal Fatiha!..” diyor ve tartışmalara son noktayı koyuyordu.

Olağan Kongre Yapılıyor

25-26 Temmuz 1992

Daha Kongreye birkaç gün kala, davetlilerin ve bilhassa bürokratların olumlu cevapları, Sendika’da çok mutlu ve neşeli bir havanın oluşmasını sağlamıştı. Kongrenin, tahminlerden daha çok parlak geçeceği anlaşılıyordu.

Devlet Su İşleri Toplantı Salonu, Beşir Atalay Divan Başkanı, Nurettin Sezen ve Muzaffer Doğan katip üyeliklere seçiliyordu.

Salon hınca hınç dolmuştu. Ankara Emniyet Müdürlüğü’nün de gereken önlemleri aldığı görülüyordu. Türkiye’nin her tarafından gelen delegeler salonda yerini almış. Siyasî teşekküller, sendikalar, dernek, vakıf gibi kuruluş temsilci-

3 Ank. 15. Asl. H. Mahkemesinin 1992/293 111 Değişik İş ve 1992/111 D. İş sayılı Kararı

lerinin ve pek çok bürokrat ve müşahidin yoğun ilgisi dikkat çekiyordu.

Hele hele kongre salonunun ve kulislerin dolup taşması, yerli-yabancı basın mensuplarının ilgisi, Türkiye’de yapılan kamu çalışanları sendikalarının ilk kongresinin, böyle vakarlı ve olgun bir hava içinde geçecek olması, dünyaya ve izleyenlere anlamlı ve derin bir mesaj oluyordu.

Genel Başkan Akif İnan çok önemli konulara temas etse önemli mesajlar verse de Salim Uslu çok tedirgin görüyor ve yerinde duramıyordu. Her şeyden önce bu kongre bir sendika kongresiydi. Sendika kongresinde de sükûnet ve sessizlik olamazdı. Salonun ortasına doğru yürüdü ve tek başına alkışlamaya, tezahürata başladı. İşte o sırada salon coştı, Akif İnan daha da coştı, coştı.

Genel Yönetim Kurulu Listesi

Eğitim-Bir’in Olağan Genel Kurulundan, eski Genel Yönetim Kurulu üyeleri güven tazelemiş ve birçok sıkıntılarını geride bırakmış olarak onay almıştı.

M. Akif İnan	Genel Başkan
Yusuf Beyazıt	Genel Başkan Yardımcısı
Metin Selçuk	Genel Sekreter
Nurettin Sezen	Genel Sekreter Yardımcısı
Ali Parıldar	Genel Teşkilatlanma Sekreteri
Yunus Solmaz	Genel Mali Sekreter
Ahmet Temizkök	Genel Eğitim Sekreteri
Necdet Pakdil	Genel Mevzuat Sekreteri

Sendikanın Kapatılması ve Genel Kurul Toplantısının İptali Davası

Türkiye’de ilk defa bir kamu çalışanları sendikası yani Eğitim-Bir, I. Olağan Genel Kurulunu toplamış, kan tazelemiş varlığını kanıtlamıştı. Ne var ki, sıkıntılar ve doğum sancuları hâlâ devam ediyordu.

Ekim ayının ilk haftasında, Ankara 15. Asliye Hukuk Mahkemesinden, “M. Akif İnan ve 14 arkadaşı” davalı gösterilerek Ankara Valiliği tarafından “Sendikanın (Eğitim-Bir’in) kapatılması ve yapılan Genel Kurul Toplantısının iptali davası” açılmıştı.

Davada, “*yasa gereği memurların sendika kuramayacaklarının açık olduğu ... Eğitimciler Birliği Sendikası adıyla kurulan tüzel kişiliğin sendikal faaliyetten*

men ve kapatılması ile 25-26 Temmuz'da yapılan Genel Kurul Toplantısının iptaline karar verilmesi," isteniyordu.

Ankara 15. Asliye Hukuk Mahkemesinde açılan davada, davanın reddine karar verecekti.

1. OLAĞAN KONGRENİN ARDINDAN

Eğitimciler Birliği Sendikası Taşınıyor

09-10.01.1993 Cumartesi - Pazar

Sendikamız, yeni yerine kavuşuyor, Şehit Adem Yavuz Sokak, 9/17'ye taşınıyordu. Artık Sendika hür olacaktı, kendi ayakları üzerinde durmasını öğrenmiş ve kendi başının çaresine bakacaktı! Sendika, ayakları üzerinde durmaya alışacaktı, artık.

Ahmet Temizkök'ün küçük arabası iki gün eşya taşımişti. Yusuf Beyazıt, Yunus Solmaz, Bilal Baldemir çuvalları, dolapları, masa ve sandalyeleri yükleniyor, 4. kata çıkarıyorlardı.

Sendikadan Kopma Nedeni

Akif İnan, Sendikaya hizmet veren her elemanın kendisi gibi olmasını, kendisi gibi düşünmesini, kendisi gibi çalışmasını istiyordu.

Hata yapanı bağışlıyordu, ancak birkaç hata üst üste geldiğinde, Akif İnan tarafından bu hatanın, ağır ihmal ya da bilerek yapıldığına inanıldığında cezası da çok ağır oluyor, daha doğrusu haşlıyordu. Hele görevi dolayısıyla kendisine pay ayırmak isteyen ve riyakârca davranan ya da kendisini göstermek isteyenler bu şekilde Akif İnan tarafından susturuluyordu.

Nice sendika yöneticisi ve görevlendirilmiş üye, öylece Akif İnan'dan payını alıyordu.

Genel Yönetim Kurulu Dağılıyor

07 Kasım 1994

Ahmet Temizkök ve Yusuf Beyazıt, Eğitim-Bir'in Genel Yönetim Kurulundan ayrılıyorlardı. Ahmet Temizkök, Etimesgut Belediyesi'nde; Yusuf Beyazıt da

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde göreve başlıyorlardı. Daha sonra Ali Parıldar İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde, Yunus Solmaz da Altındağ Belediyesi'nde göreve başlayacaklardı.

Genel Yönetim Kurulu üyeliklerinden ayrılan bu arkadaşlar Eğitim-Bir'in ister kuruluşunda ve isterse Genel Yönetiminde istikrar unsuru olmuşlar, dile getirilemeyecek hizmetlere imzalarını atmışlardı.

SONUÇ

Akif İnan'la, hemen hemen her gün beraber geçirdiğimiz sekiz senelik sendika hayatımın ilk altı aylık bir deneme ve tecrübe kazanma devresinden sonra mükemmel denebilecek bir uyum ve anlayış içinde çalıştık. Akif İnan'ın, Allahu Teâlâ'nın rahmetine kavuştuğu, 06.01.2000 tarihine kadar geçen sendikal mücadele devresinde tatlı acı pek çok hatıraya ortak olduk.

Akif İnan inançlı, hak hukuku tanıyan, merhametli, yardımsever bir kişilik sahibi olması hayatındaki başarı sebebidir. Sendikanın kuruluş birimleri sanki birer örgün eğitim kurumları gibi geniş kapsamlı bir alanda çalışmalarını amaçlanıyordu.

*Sevgisi gönülde, cân gibi azîz,
Her bir sözü: "güzelim," dâim lezîz,
"Ben" yok, aslâ; hizmette hedef, hep "biz,"
Dost olana bulunmaz, öyle sultân!*

Bu duygu ve düşüncelerden sonra, merhum M. Akif İnan Hocamızın, Allahu Teâlâ taksiratını bağışlasın ve ruhu şâd olsun diyorum.

VEFATININ 25. YILINDA MEHMET AKİF İNAN'A DAİR HATIRALAR

Av. İsmail TEZER

Mehmet Akif İnan'ın Özel Kalem Müdürü

Sayın Başkanlarım, Değerli Katılımcılar,

Hepinizi saygı ile selamlıyorum,

Mehmet Akif İnan Hocam ile 1988 yılında öğrencilik yıllarında başlayan tanışıklığımız, 1994-2000 yılları arasında Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen çalışmalarında, hem danışmanı hem de özel kalemi olarak kendisinin en yakın çevresinde bulunmam onurunu yaşamamdır.

Sendika Hakkında İlk Görüşme

Hocamın ilk şiir kitabı olan Hicret'ten uzun süre sonra ikinci şiir kitabı yeni çıkmıştı. 1992 yılının Mayıs ayında Tenha Sözler şiir kitabını okuduğumda kendisi ile röportaj yapmak istemiştim. Sorularım daha çok şiir, edebiyat ve son kitabı üzerine olacaktı. Fakat memurların sendikalaşma çalışmalarına adım attığını da öğrenmiştim. 1970'li yıllarda birkaç yıl Türk Taşıt İşverenleri Sendikasında eğitim uzmanı olarak da çalıştığımı öğrenmiştim. Ama artık farklı bir kulvarda memurların sendikalaşması mücadelesine adanmıştı kendisini. 1992 yılına gelindiğinde her ne kadar ILO Sözleşmelerinde sendikal haklar memurlara tanınmış bulunsa da ülkemizde mevzuat olarak ve idareler ile mahkemeler önünde memurların sendikalaşması kabul görmüyordu.

Bu bilgileri derleyerek Eğitim-Bir-Sen'in (1992 yılında sendikanın kısa adı Eğitim-Bir'dir. 1999 yılında yapılan 3. Kongrede sendikanın adının Eğitim-Bir-Sen olması kabul edilmişti.) ilk çalışma yeri olan Hak-İş Konfederasyonu'nun ikinci katında kendisine tahsis edilmiş yere gitmiştim. Burada şu hususun da altını çizmekte ve bilinmesinde yarar görmekteyim. Sendikal çalışmalarının ilk başında Hak-İş'in ve bağlı sendikalarının özellikle de öğrencisi olan Hak-İş Genel

Başkan Yardımcısı ve Hizmet-İş Sendikası Genel Başkanı Hüseyin Tanrıverdi'nin çok önemli destekleri ve katkıları olmuştur.

Röportajımızda kendisine sorularımı yönelttim, çok verimli bir konuşma gerçekleştirdik, Eğitim-Bir-Sen'den de bahsettik. Bir mücadelenin ilk döneminde gözlerindeki parıltıyı hissettim. Şöyle diyordu Hocam Sendika hakkında: *“Bu sendika Türkiye’de sayıları en kabarık olan eğitimcilere yönelik. Onların sosyal haklarını iyileştirmeye yönelik. Eğitimi ve müfredatı iyileştirmeyi amaç edinmiş bir sendika. Bu sendikanın kurulması konusunda mevcut hükümetin taahhütleri var. Fakat henüz gerçekleşmedi. Sendikamız evvela bir meslek kuruluşudur. Güncel politikanın tamamen dışında ve herhangi bir partinin asla şemsiyesi altında olmayan bir kuruluştur. Bizim amacımız geniş tabanlı bir sendika oluşturmak. Bu konuda da hayli yol almış durumdayız.”*

Nasıl Bir Sendika İstiyor?

Akif İnan Hocam, kamu çalışanlarının haklarını sonuna kadar alması gerektiğini beyan ederdi konuşmalarında. Bunun için de mutlaka toplu sözleşmeli ve grev hakkı olan bir sendikal çalışma ve bunun hukuki zemini olan Yasa için çabalamıştır. İşçi hareketine tanınmış bulunan bu iki hakkın memurlara verilmesi gerektiğini, bu hakların olmadığı sendikal çalışmanın uzun ömürlü olamayacağını belirtti açıklamalarında.

“Milli Eğitim Bakanı mı yoksa Sendika/Konfederasyon Başkanı mı olmak istersiniz?” diye sorulduğunda, tereddütsüz “Sendika Başkanı” diye cevap verir, gerekçesi olarak da toplu sözleşme masasında memurların hakkını almak istediğini söylerdi.

Kendi yaşarken göremedi ama Memur-Sen ve bağlı sendikaların bayrağını taşıyanlar toplu sözleşmeli sendikal hakkı elde ettiler ve ülke tarihinde ilk kez toplu sözleşme imzalayan sendikalar ve Konfederasyon oldular.

Çalışmada Asla Geri Kalınmamalı

Memurların sendikalaşması 1992 yılında başlamıştı ve bu nedenle yarışın aynı zamanda başlamasından dolayı sendikal çalışmada geri kalınmaması gerektiğini söylüyordu. Aynı anda koşuya başlanacak olması nedeniyle hazırlıklı olunması gerektiğini bütün çalışma arkadaşlarına tembihliyor, bu çalışmada geri kalınmasının bizler için bir vebal olacağını, bunu gelecek nesillere anlatabileceğimizi de belirtiyordu.

Bununla birlikte Memur-Sen’e bağlı sendika başkanlarına verdiği “bütün sendikalar maddi ve manevi olarak her şekilde birbirlerini destekleyecekler, bir

bina tutulmuş ise bütün sendikalar bu imkandan yararlanacak, ayırımız gayrımız olmayacaktır” talimatı hala hafızamda tazeliğini korumaktadır.

Memur Sen’in Kuruluşu

1995 yılı başında Akif İnan Hocam daha geniş ve zorlu bir sendikal mücadelenin çalışması içerisine girmişti. Kendi sendikal düşüncesine yakın bazı sendikalar vardı. Bunlar daha önce İstanbul’da kurulmuş olan Birlik-Haber-Sen, Bem-Bir-Sen, Sağlık-Bir-Sen olmak üzere Ankara’da kurulmasına öncülük ettiği Sağlık-Sen, Enerji-Bir-Sen, Tok-Gıda-Sen, Öz-Büro Sen ve Kamu-Büro-Sen’di.

Özellikle Ankara’da kurulması yönünde öncülük ettiği sendikaların oluşumu 1995 yılının ilk yarısında gerçekleşmiştir. Bu sendikaların ana tüzüklerinin ve yönetim kurullarının oluşturulması yönünde kendisi çalışmalar yapmış ben de Nurettin Sezen Hocamla birlikte hukuki yönden destek olmaya gayret etmişimdir.

Memur Sen İsminin Verilişi

Ankara’da 1995 yılının ilk yarısında kurulan sendikalar ve İstanbul’da daha önceden kurulmuş bulunan sendikalarla birlikte artık bütünlük içinde ve bir Konfederasyon olarak hareket etmek zorunluluğu hasıl olmuştu. (Çünkü daha önceki yıllarda farklı düşüncelerdeki sendikalar birleşerek iki farklı Konfederasyonu oluşturmuştu)

Bunun için bu sendikaların yönetim kurulları ile bir araya gelindi. Öncelikle bir tüzük hazırlanması lazım geliyordu. Bu konuda ben ve Nurettin Sezen birlikte çalışmalar gerçekleştirdik. Ortaya bir ana tüzük çıktı fakat Konfederasyonun adının konulması birkaç hafta aldı. Sendika yöneticilerinden farklı isimler çıkıyordu. Ama Akif İnan Hocam bunların hiçbirisini beğenmiyordu. Bir akşam sendikada baş başa otururken *“Bu sendikaları oluşturacaklar memurlardır o zaman ismini Memur Sendikaları Konfederasyonu yapalım kısa ismi de Memur-Sen olsun”* demiş, ertesi gün sendika yönetim kurulları bu ismi duyunca hem de Akif Hocamın önerisi olunca itiraz etmemişlerdi.

Ana tüzük yazılmış, isim belirlenmişti fakat konfederasyonun amblemi yoktu onu da yine Hocam belirledi. Aslında bugünkü ambleme yakındı: Zeytin dalları arasında dünya ve içinde Türkiye.

Bütün bu çalışmalar sonrasında sendikalar yönetimlerinden isimler bildirerek kurucular kurulu oluşturulmuş ve Konfederasyonun ilk Genel Başkanlığına da Akif İnan Hocam seçilmişti.

Bütün bu süreç sonrasında Konfederasyonun belgelerinin Valiliğe teslimi gerekmektedir. Tabii ki yine karşımıza hukukilik sorunları çıkıyordu. Kuruluşla ilgili belgeleri Nurettin Sezen ile birlikte beraberce Valiliğe götürdüğümüzde bu sorunlarla karşılaştık ama yine de 9 Haziran 1995 tarihinde belgeleri Ankara Valiliğine verdiğimiz için Memur-Sen resmen kurulmuş oldu.

Artık Hocamız hem Eğitimciler Birliği Sendikası hem de Memur Sendikaları Konfederasyonu'nun Genel Başkanlığını üstlenmişti.

Her Eylem Yeniden Diriltir Bizi

Akif İnan Hocam, Memur-Sen hareketi içerisinde aynı hizmet kolunda yalnızca bir sendika olması gerektiğini, böylelikle gücün dağılmayacağını söylüyordu sürekli olarak.

Ankara'da kurulu olan Sağlık-Sen ile İstanbul'da kurulu bulunan Sağlık-Bir-Sen'in birleşmesi gerektiğini belirtmiş ve bu sendikalar da birleşmiştir.

Yine aynı şekilde Öz-Büro-Sen ile Kamu-Büro-Sen'in de tek çatı altında toplanması gerektiğini belirterek bu sendikaları da birleştirmiş ve Büro Memur Sen böylelikle hayat bulmuştur.

Akif İnan Hocam, Ankara'da İsmail Karakaya başkanlığında faaliyetlerini dernekler konfederasyonu olarak sürdüren Türkiye Din Görevlileri Federasyonunun sendikalaşarak İstanbul'da Ahmet Yıldız başkanlığında kurulmuş olan bağımsız Din-Gör-Sen ile birleşmesi için rahmetli İsmail Karakaya ve rahmetli Ahmet Yıldız beylerle bir araya gelmiş ve din görevlilerinin güç birliği yapmasını arzu etmiştir. Nitekim bilahare İsmail Karakaya'nın kurduğu Din-Bir-Sen ile Ahmet Yıldız'ın kurduğu Din-Gör-Sen 2003 yılında birleşerek Diyanet-Sen adı altında tek bir sendika olmuş, Diyanet-Sen Memur-Sen'in ilk genel yetkili sendikası unvanını almıştır.

Diğer Konfederasyonlarla İlişkiler

1998 yılında Ankara'da işçi ve memur sendikalarının oluşturduğu Emek Platformu çalışmalar yapıyordu. Hak-İş, Türk-İş, Disk, Kesk, Kamu-Sen ve Memur-Sen başta olmak üzere bir araya gelen yöneticiler "emek önceliğinde" olmak üzere birlikte hareket etme kararını da almışlardı.

1999 yılında hükümet tarafından yapılması düşünülen Sosyal Güvenlik Reformu değişikliklerine Emek Platformu karşı çıkıyordu. Bunun için de birlikte toplantı ve mitingler düzenleniyordu. Bu mitingler, Ankara ve İstanbul başta olmak üzere ülkenin bütün şehirlerinde gerçekleştiriliyordu.

Akif İnan, Memur Sen ve bağı sendikaların bu eylemlere en üst seviyede destek vermesi gerektiğini söylüyordu. Böylelikle ülke çapında yapılan mitinglere Memur-Sen her türlü desteği vererek en ön saflarda yer almıştır.

1999 yılı Haziran ayında Ankara ve Konya'da yapılan büyük mitinglere Akif İnan, sendika yöneticilerimiz ve Memur-Sen'e bağı sendika üyeleri büyük katılımlar sağlamışlardır.

Uluslararası Başvurular

Sendikalarımızın ve Memur Sen'in uluslararası düzeydeki sendikalara üye olması hususunda Hocama öneri götürmüştük. Kendisinin de uygun bulması üzerine öncelikle Bem-Bir-Sen kendi hizmet kolundaki uluslararası örgütlere üyelik başvurusunda bulunmuştu. Bu konuda sendikanın o dönemki Mevzuat Sekreteri Hamza Yanık Bey ile birlikte çalışmalar gerçekleştirdik. (Hamza Bey 2022 Haziran ayında vefat etmiştir.)

Memur-Sen ise Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC) için başvuruda bulunmuştu. Bununla ilgili başvuru metnini de Ahmet Aksu Bey hazırlamıştı. Cevabi yazıda ise üyelik aidatı, üye sayılarımız ve bize referans olacak Türkiye'den Sendika/Konfederasyon ismi istenmesi üzerine, Akif Hocam olayı dondurmıştu o tarihlerde. Hastalığının başlangıç dönemlerinde olması nedeniyle, üyelik konusundaki çalışmaları o tarihlerde tekraren sürdürememiştik.

Memur Sen'in İlk Mitingi

Memur Sen'in tek başına düzenlediği ilk eylem toplu sözleşme ve grev hakkını içeren sendikal hakların verilmesi talepli olarak 1998 yılında Ankara /Sıhhiye'de yoğun bir katılımı yapılmıştı. Benim bugün hatıramda kalan sayı 10 bine yakın katılım olduğudur. Ülkenin birçok şehrinden Memur Sen ve bağı sendikalarının yöneticileri ve üyeleri bu mitinge katılmışlardır. Akif Hocamın ve sendikalarımızın başkanlarının miting otobüsü üzerindeki duruşları halen aklımdadır.

Büyük Zahmetlerle Sürdürülen Çalışmalar

En önemli sıkıntı sendikal çalışmanın finansmanıydı. Çünkü aidat toplama durumu ve sistemi yoktu. Eğitim-Bir-Sen illerde örgütlenmesini tamamlamaya çalışıyor, yeni kurulan diğer sendikaların illerdeki çalışmaları da bu sendikanın üzerinden yapılıyordu.

Kamuda çalışan arkadaşlarımıza Akif Hocam şöyle bir formül geliştirmişti: Kendileri banka hesaplarına talimat verecek ve sendikaların açtırdıkları he-

saplara bu talimat doğrultusunda aktarma yapılacaktı. Fakat bazı bankalar sendikalarınızın yasal bir durumu bulunmuyor gerekçesiyle bu işlemi de yapmaktan uzak duruyorlardı.

Dönemin Hak-İş Genel Başkanı Salim Uslu'yu, Akif İnan'ın öğrencisi olan Hüseyin Tanrıverdi'yi, Settar Aslan'ı, Yusuf Engin'i ve Mahmut Arslan'ı Hak-İş camiasından unutmamak lazımdır. Öyle ki 1998 yılından vefatına kadar sendikal çalışmalarda kullandığı arabayı Hüseyin Tanrıverdi'nin Genel Başkanı olduğu Hizmet İş Sendikası vermiş, zaman zaman arızalanan arabanın bakımlarını ve diğer harcamalarını da onlar üstlenmiştir.

Sendikal çalışmalar devam ederken maddi sıkıntılarımız bir türlü bitmiyordu. Bunun için Akif İnan Hocamda bir kitap hazırlayalım bunu da satar, hem genel merkez hem de şubelerimize gelir olur düşüncesi vardı. Bunun üzerine başta Niyazi Yavuz ve Nurettin Sezen'in olduğu 5-6 kişi tarafından hazırlanmış "Eğitimcinin El Kitabı"nın basımı gerçekleşti. Ülke çapına dağıtımı da ben takip ediyordum. Kitap 2000 yılına kadar 3 baskı gerçekleştirdi ve 37.500 adet satış gerçekleştirildi.

Kendi Parasını Harcamaktan Geri Kalmadı

Sendikal çalışmada para bulmakta zorlandığımız günlerdi. Akif İnan Hocamın maaş kartı sürekli bende bulunuyordu. Herhangi bir harcama yapılması gerektiğinde bende bulunan maaş hesabından harcama yapıyordum. Vefat ettiğinde yaptığım hesaplamayı hatırlıyorum da maaşından ciddi miktarda sendikal çalışmalar için harcamalar yapılmıştı. Sendikalarımız da yaptığı bu harcamalardan dolayı Hocama epeyce borçlu konumdaydı.

Her Ortamda ve Zamanda Sendika

1994 yılının Kasım ayında Karabük'te çok değer verdiğim arkadaşlarım Halk Eğitim Merkezinde bir konferans gerçekleştirmek istiyorlardı. Bunun için de Akif İnan ismini belirlemişler benim de bu hususta kendilerine yardımcı olmamı talep etmişlerdi.

O tarihlerde Eğitim-Bir-Sen, Kızılay/ Şehit Adem Yavuz Sokaktaki yerindeydi. *(Bu yer daha önce Hizmet İş Sendikasının Genel Merkeziydi. Hizmet İş, GMK Bulvarındaki bugünkü yerine taşınınca Hüseyin Tanrıverdi Bey de burayı Eğitim-Bir-Sen'in kullanımına vermişti)* Ben de sendikal çalışmalarını takip ettiğimden, konferans garantisini alabilmek için toplantının arkasından eğitimci arkadaşlarla bir organizasyon yapabileceğini söyledim. Bundan çok memnun olmuştum.

Konferansa İstanbul'dan katılacaktı, yolculuğunu da bazı arkadaşlarımızın hatırlayacağı 66 plakalı Renault Broadway aracı ile yapıyordu. O yıl kış biraz çetin başlamıştı. Karabük SEZA FM programın organizasyonu bütün Karabük halkına radyodan duyuruyordu. Fakat kar da yağıyordu. Karabük'te böyle kar yağıyorsa umarım Hocamız Bolu Dağını geçer gelir diye düşünüyorduk. Saat 18.00'de program başlayacaktı. 2 saat olarak düşünülen program sonrasında radyonun salonunda eğitimcilerle bir araya gelecek belki de sendikasının Karabük temsilciliğini kuracaktı. Saat 16:00 gibi kendisi radyodan bize ulaştı. Bolu Dağı geçit vermiyor Düzce'den ileriye gidemiyoruz diyordu. Mecburen programı iptal ettik, radyodan bunun anonsları geçildi. Ama ertesi günü radyoda bir program gerçekleştirir bunu telafi ederiz diye konuştuk.

Ertesi gün kendisi geldi, dün için özür diledi. Radyoda kendisi ile edebiyat ve sendikal çalışmaları üzerine bir söyleşi yaptık. Soruları ben sordum. Böylelikle benim de bir canlı yayın programım olmuş oldu.

Bu arada Karabük'e geç gelişi kendisinin Düzce'de sendikanın adımını atmasını sağlamıştı. O gece kendisini konuk eden -ismini bugün bile hatırladığım-Fethi Bey sendikanın kuruluşu için bir avuç eğitimciyi bir araya getirmiş çay sohbetinde sendikanın Düzce Temsilciliği oluşturulmuştu.

Karabük'te radyo program sonrasında 30-40 kadar eğitimci bir araya gelmiş Hocamı bekliyordu. Sendikal düşünce, amaç ve hedeflerinden bahsettiği konuşması sonrası arkadaşlardan bir kurucu heyet oluşumu istedi ve hemen oracıkta Karabük Temsilciliği kurulmuştu.

28 Şubat Süreci

Sendikal mücadele içerisinde bir dönem elbette ki unutulmaz. 28 Şubat dönemi ve arkasından yaşananlar. 28 Şubat öncesinde sendikamız dolup taşarken, bu tarihten sonra insanlar yavaş yavaş sendikadan uzaklaşmaya başlamıştı. Özellikle Haziran 1997 tarihi sonrasında Memur-Sen ve bağlı sendikalara yakın olanlara baskı ve yıldırma politikaları hat safhadaydı.

Yalnızca Ankara'da bu sorunlarla karşı karşıya kalınmamıştır. Ülkenin dört bir yanından sorunlar çığ gibi geliyordu. Bazı arkadaşlar sendikal çalışmaları bıraktığını, bazıları da sendikal faaliyetlere ara vermemiz gerektiğini iletiyorlardı. Ama Akif İnan Hocam her türlü sıkıntı ve yokluğa karşı direnilmesini, bu dönemin de kısa sürede geçeceğini ve dik durulması gerektiğini belirtiyordu.

Bu sıkıntılı dönemde Hocamın yanında Eğitim-Bir-Sen'den Kamil Aydoğan, Kemal Yazıcı, Nurettin Sezen, Niyazi Yavuz, Besim Tataroğlu, Bilal Baldemir,

Eyüp Çetinkaya; Bem-Bir-Sen'den Zübeyir Yetik, Nadir Adbay; Enerji-Bir-Sen'den Hamdi Saylam, Abdullah Tonbul, Tok-Gıda-Sen'den Mevlüt Doğan; Birlik-Haber-Sen'den Hüsametdin Şanal, Sait Yavuzkanat; Sağlık-Sen'den Ahmet Aksu; Kamu-Büro-Sen'den Fatih Uğurlu ve Sait İnan yine de sendikal çalışmalarına devam etmeye gayret ediyorlardı.

Mazlumların Yanında

28 Şubat sürecinde yaşanan soruşturmalardan sonra, birçok sendikal çalışmamıza destek veren dönemin Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Şükrü Karatepe tutuklanmış ve Yahyalı Cezaevine konulmuştu. Bunun üzerine Akif İnan Hocam, yanına beni ve Rasim Özdenören Bey'i alarak ziyarete gitmiştik.

Orada birkaç saat kendisini ziyaret etmiştik. Şükrü Bey'in her türlü ihtiyaçlarının giderilmesi hususunda Kayseri Memur-Sen Başkanı ve sendika temsilcilerine gerekli talimatları verdiği hatırımdadır.

Kongreler

Akif Hocam'la birlikte gerçekleştirdiğimiz Eğitim-Bir-Sen'in 1995 ve 1999 yılında yapılan 2. ve 3. Genel Kurulları ile Memur-Sen'in 1995 ve 1999 yılında yapılan 1. ve 2. Genel Kurulları hala hatırımdadır. Bununla birlikte bağlı sendikaların ve şubelerin kongrelerine de katılım sağlıyorduk.

1995 yılında Eğitim-Bir-Sen'in 2. Olağan Genel Kurulu DSİ Toplantı Salonunda gerçekleştirildi. Akif İnan Hocamın hitabetini orada yeniden göndüm. Sendikal çalışmalar, hedefler ve beklentileri içeren muazzam bir konuşma ve manifestoydu.

Kongreler öncesinde sıkıntılarımız yine devam ediyordu. Sendikanın Genel Kurul evraklarını valilik kabul etmiyordu. Ama yine de Nurettin Sezen Hocamla birlikte belgeleri teslim etmiştik. Elbette ki seçim kurulundan kimse gelmiyordu ama biz kendi sandığımızı koyup seçim gerçekleştiriyorduk.

Kongre çalışmalarımıza yine en büyük desteği Hak-İş ve bağlı sendikaları veriyordu. Bunun yanında Sağlık-İş Genel Başkanı Rahmetli Mustafa Başoğlu'nu da burada minnet ve şükranla anmak istiyorum. Hem salonu tahsis hem de katılımcıların yemeğini karşılayarak sendikalarımızın genel merkez kongrelerini yapmasını temin ediyordu.

Özellikle 1999 yılında yapılan Memur-Sen'in 2. Olağan Genel Kurulu bu açıdan çok önemlidir. Çünkü Akif İnan Hocam hastaydı. Kongre 14 Kasım 1999

tarihinde Sağlık-İş Sendikasının Salonunda gerçekleşti. Kongre tam anlamıyla Hocamın vedasıydı, konuşması da vasiyetiydi. Salondaki herkes, gözünden yaşlar dökerek bu konuşmayı izliyordu.

Nereden Nereye...

Bugün geriye dönüp baktığımda her türlü sıkıntılara ve her türlü yokluğa rağmen Memur-Sen ve bağılı sendikaları bugün ülkemizin en önemli sivil toplum kuruluşları olmuşlardır.

Memur-Sen yaptığı çalışmalar ve izlemiş olduğu yol ile ülkemizde ve dünyadaki bütün mazlumların ve haklarını arayanların yanında yer almaktadır.

Sendikal hareketi bir erdemliler hareketi olarak gören Akif İnan Hocamın düşünceleri, söylemleri bugün onun gösterdiği yolda, doğru ve emin adımlarla ilerlemeye devam ediyor...

Bu vesileyle Akif İnan Hocamı özlemle, saygıyla ve rahmetle yad ederken, Memur Sen'in ve bağılı sendikalarının kuruluşundan bu güne kadar her türlü emeği geçen herkese sonsuz teşekkürlerimi ve minnetlerimi iletiyor, vefat ederlere ise Allah'tan rahmet diliyorum.

Selam ve saygılarımla.

BİLDİRİLER

ÇORAK TOPRAKTA AKAN IRMAK: MEHMET AKİF İNAN

Duran Boz
Yazar

1

Urfalıyım. Mirzaali oymağınız. Dedelerimizden bize ulaşan bir rivayete göre, bundan 600 yıl kadar önce Mirzaali' adlı bir bey, bir mecburiyet yüzünden, çoluk çocuğunu yanına alarak Konya'dan kalkıp Urfa'nın Suruç kazası yakınlarındaki bir yere göçer ve yerleşir. Zamanla çoğalırlar, köyler oluştururlar. Bir kolları Urfa'ya gelir, yerleşir. Ben aşağı yukarı on nesildir Urfa'da oturan Mirzaali oymağının çocuğuyum. (İnan, 2009a, 133)

Mehmet Akif İnan, 1 Eylül 1940'ta² Urfa'nın Balıklıgöl Mahallesi'nden yeryüzü horantasına katılır. Çocukluk ve ilk gençlik yılları Zincirli Kapı Mahallesi ile Su Meydanı Mahallesi'ndeki evde geçer.

İnan ailesinin soy kütüğü dedelerinden rivayetle Konya'ya kadar uzanır. Mirzaali adındaki bir bey, bundan altı yüz yıl kadar önce bilinmeyen birtakım nedenler yüzünden çoluk çocuğuyla Konya'dan Urfa'ya gelir. Suruç yakınlarındaki bir bölgeye yerleşir. Günden güne genişleyen Mirzaali ailesi, Suruç

- 1 “Akif, Şeddadi aşiretine mensuptur. 1934'den sonra Şeddadiler Urfa'ya gelmiştir. Bunlar Hüseyiniye çarşısının orda çadır satarlardı. Genellikle soyadları “çadırcı”dır. Ama soyadı koy ma işi bir esasa göre yapılmadığı için daha başka ailelere de Çadırcı soyadı verildi, herkes birbirine karıştı gitti.” Oturum: Urfalı Akif İnan, Yöneten: Faruk Uysal, Katılımcılar: Y. Demirkol, M. Karakaş, Hüseyin K. Baykuş, Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Mehmet Akif İnan Özel Sayısı, Yıl: 24, Sayı: 277, Ankara 2020, s. 121.
- 2 Mehmet Akif İnan için birbirinden farklı üç doğum tarihinden söz edilir. Bu tarihlerden ilki babası Hacı Müslüm Efendi tarafından el yazısıyla evlenme cüzdanındaki doğan çocuklar bölümünün ilk sayfasına 8-9 Aralık 1939 Cuma günü gece saat 21.30'da doğduğu, 12 Aralık 1939'da ise yeni doğan çocuğa Mehmet Akif İnan adının verildiği not edilir. İlkokul diploma defterine de “Akif İnan, 1. VII. 1940” yazılır. Maraş Lisesince düzenlenen diploma defterinde ise “Akif İnan-Urfa 1940” kaydı görülür. Bugüne kadarki kaynaklarda verilen biyografik bilgilerde ise 12 Temmuz 1940 tarihi Mehmet Akif İnan'ın doğum tarihi olarak verilir. Ayrıca babasının ona verdiği isim Mehmet Akif'ken neredeyse nüfus cüzdanı dışındaki bütün kayıtlarda Akif İnan olarak yer alır.

bölgesinde bazı köyler kurar. Ailenin diğer kolu ise Urfa'yı yurt edinir. Doğal olarak Mehmet Akif İnan, on nesildir Urfa'da ikamet eden Mirzaali oymağının bir bireyi olarak Urfa'dan hayata katılır.

Mehmet Akif İnan'ın babası, Mirzaali aşiretinden gümrük memuru Hacı Müslüm efendi, annesi ise Maraşlı Dedeoğullarından Mehmet Tevfik kızı Şakire hanımdır.

Hacı Müslüm Efendi, küçük yaşta medreseye gider. Medrese tahsilinin ardından bir süre de Mekteb-i Sanayi'de öğrencilik yapar. Biraz da Cumhuriyet'ten sonra açılmış ve kısa bir süre sonra kapatılmış olan Dârü'l-Hilâfe'ye devam eder.

Ondaki okuma ve öğrenme iştiağı gitgide şahsiyetinin ayrılmaz parçası hâline gelir. “Şeyh Sadi'den Shakespeare'e, Geothe'den Hâmid'e, Âkif'e, Necip Fazıl'a, Nur Risalelerine” (İnan, 2009a, 137) varıncaya kadar okuma atlasını genişletir. Düşünsel diriliğin muharriki olan “*Sebilürreşad'dan Büyük Doğu'ya*, oradan magazin dergilerine” (İnan, 2009a, 137) kadar birçok dergiyi de titizlikle izler. Dikkatli bir gazete takipçisidir aynı zamanda. Yurt ve dünya sorunlarıyla yakından ilgilenir. Güncelin imha edici akıntılarına kapılmaksızın “Sıra Geceleri”nde bir araya geldikleri dost çevresiyle de edebiyat ve şiir sohbetleri yapar.

Hacı Müslüm Efendi, askerlik öncesi birtakım sanatlara girip çıkar. Askerlik sonrasında ise bütünüyle memuriyete intisap eder. İlk görev yeri, Antep olur. Dostlarına bağlılığından dolayı şehirden ve bölgesinden uzaklaşmak istemez. Kaçak istihbaratı ve gümrük memurlukları gibi bazı işlerde çalışır. Üstlendiği yükümlülükleri yerine getirebilecek muhakeme gücüne, yetenek ve birikime sahipken olanla yetinmeye azmeder. Kanaatin bitip tükenmeyen bir hazine olduğu inancıyla ömrünü tamamlayarak 1967'de dünya hayatından be-
raatını alır.

Şakire hanımsa, Maraşlı olmasına rağmen, Hacı Tevfik efendinin yaptığı müteahhitlik işleri nedeniyle söz konusu tarihlerde Antep'te ikamet eder. Antep'te Biçi Dikiş Yurdu öğrencisidir. Böylelikle iki aile Antep'te tanış olur. Bu tanışıklığın sonunda Şakire hanımla Hacı Müslüm Efendi 17 Nisan 1936'da Antep'te ev kururlar. Bu evlilikten dördü erkek³, üçü kız⁴ olmak üzere yedi çocuk dünyaya selamına durur. Hayatta kalan kardeşlerin en büyüğü olan Mehmet Akif İnan'ın omzuna ilk gençliğinden itibaren mütemadiyen sorumluluklar biner.

3 Ali Mithat (1941/emekli albay), Mustafa (1949/emekli yüzbaşı), Ahmet (1952/tıp doktoru).

4 Ailenin ilk çocuğu Sevinç olup Antep'te doğar ve 6-7 yaşlarındaiken Maraş'ta vefat eder. Diğer kız çocukları ise Sevim (1944) ve Nevin (1948)'dir.

Mehmet Akif İnan, 1947’de kendisinden bir yaş küçük olan kardeşi Ali Mit-hat’la 115 numaralı öğrenci olarak Urfa Atatürk İlkokuluna kaydolar. Ali Mit-hat, çalışkanlıkta, derslerine titizlenmekte ondan öndedir hep. Mehmet Akif İnan’sa, hayat boyu tam tekmil bir öğrenci olamaz.

Urfa Atatürk İlkokulunu⁵ (Sarmış, 29) iyi dereceyle 9 Haziran 1951 tarih ve 137 sayılı diploma ile bitirir. Sonrasında da Urfa Lisesi ile aynı binada eğitim öğre-time devam eden Urfa Ortaokuluna kaydını yaptırır. Ortaokul üçüncü sınıftay-ken bir yıl sınıf tekrarına kalır. Dolayısıyla aynı sınıfı iki yıl üst üste okumuş olur.

Mehmet Akif İnan, çocukluk ve ilk gençlik yılları boyunca duygusal, içe dönük ve romantik bir kişilik sergiler. Yeri geldiğinde inatçı bir tutum ortaya koymak-tan asla çekinmez. Sayısız kavgalara, dövüslere girer çıkar. Ondaki çocukluk-tan kalma bu dövüşçülük, lise döneminde spora, özellikle de güreşe evrilir.

1955’te Urfa Lisesine 154 numara ile kaydını yaptırır. Okulun güreş takımını çalıştırır. Takım kaptanlığı yapar aynı zamanda. Yıl sonunda birkaç dersten beklemeye kalır.

İlk yazı ve şiir temrinlerine lise yıllarında başlar. Yazdıklarını, bekletmeksizin *Demokrat Urfa*⁶ gazetesinde yayımlar. Söz konusu gazetede açtığı “Hakiki Köşem” kürsüsünden *Demokrat Urfa* okurlarına “4 Mart 1955 ile 1-8 Kasım 1955” (Günaydın, 2016, 21-24) tarihleri arasında seslenir. Buradaki yazılarında Rahavi adını kullanır. Mehmet Akif İnan’ın şiirle, edebiyatla ilgilenmesinden büyük bir sevinç duyan babası Mehmed Âkif sevgisinden dolayı “Allah ismiyle müsemma kılsın” (İnan, M. 2000, 79) diye ona dua eder.

1956’da Eyyubiye Mahallesinde yeni öğretime açılan Yavuz Selim İlkokulunda vekil öğretmenlik yapar.

Yaz tatillerinde çoğunlukla çalışan Mehmet Akif İnan, önceleri Hulusi Kitabevi’nde işe girer. 1957’de ise yaz tatili süresince Çiftçi Mallarını Koruma Birliğin-de dört ay süreyle kâtiplik yapar. Beklemeye kaldığı dersleri vererek lise ikinci sınıftan itibaren öğrencilik günlerine yeniden döner. İstenilen anlamda bir öğ-renci olamama hâli öğrenim hayatının bütün aşamalarında görülür. Gençlik yılları boyunca inat ve ısrarından vazgeçmez. Bu durum onun şahsiyetindeki kararlılık hâlinin erken yaşlardan itibaren kökleştiğini ifade eder.

5 Bugüne kadarki biyografik bilgilerde ise M. Akif İnan’ın Urfa Cumhuriyet İlkokuluna kaydedildiği ve oradan mezun olduğu bilgisi yer almaktadır.

6 4 Mart 1955 ile 1-8 Kasım 1955 tarihleri arasında Mehmet Akif İnan yazılarını *Demokrat Urfa*’da yayımlar.

2

1950'den itibaren Türkiye'nin girmiş bulunduğu değişme süreci, herkesin üzerinde etkili oluyordu. Yavaş yavaş fikrî ve siyasi bir uyanma dönemi başlamıştı. Aydın ve halk giderek üstünden korkuyu, çekingenliği atıyordu. Çok partili hayat, insanlarımızı değişik fikirleri savunmaya, inançlarını konuşabilmeye biraz imkân vermişti. Farklı dergiler, gazeteler çıkıyordu. Ben okumayı seven bir aileden geldiğim için, bu yayınları izliyordum. Çevrem ve ailemin muhafazakâr oluşu, kişiliğimde de yerini almıştı. Bu kişiliğin üzerine yayınlar da eklenmeye başlayınca, daha sosyal bir alana doğru yol alıyordum. Benim gibi olan sınıf arkadaşlarım vardı. Birbirimizi etkiliyorduk. (İnan, 2009a, 142)

1950'li yıllar, Türkiye'nin değişim sürecine girdiği yılların okunuşu olarak kayıtlara geçer. Çok partili hayatın başlamasıyla birbirinden farklı fikir ve kanaatleri konuşma ortamı zuhur eder. Böylelikle Anadolu coğrafyasında düşünsel ve siyasal kırırdanış ivme kazanır. Anadolu insanı, aydını ve halkıyla, üzerine çöreklenen tedirginlik ve korkudan sıyrılmanın yöntemini arama sürecine girer. Her türden dergi ve gazete yayın piyasasındaki yerini alır. Okuma ve anlama çabasının aile ortamındaki şahidi olarak Mehmet Akif İnan, yeni çıkan bu yayınları titizlikle izler. “Doğu'nun, Batı'nın Türkçeye çevrilmiş klasiklerinin belli başlılarını hızla” (İnan, 2009a, 142) devirir. Günde altı yedi saat okumak suretiyle bilinçlenme eylemini sürdürür.

Kimileyin de “Kurra Muhammed Hafız'dan Arapça, Farsça ve aruz dersleri” (Sarmış, 31) alır. Amacı “Babasının kitaplığında bulunan Osmanlıca kitapları ve yine Osmanlıca olan *Sebilürreşad* ve *Sırat-ı Müstakim* dergilerini okuyabilmek ve Osmanlıcasını ilerletmektir.” (Sarmış, 31)

1958'de Urfa Lisesinde okurken “Abdülkadir Billurcu, Zübeyir Yetik ve Nihat Armağan'la birlikte *Derya* adlı bir gazete” (İnan, 2009a, 142) çıkartır. Söz konusu dönemde çevresinde “Mehmet Emin Balyan, Sabri Arslan, İbrahim Kızılgöl” (İnan, 2009a, 142) gibi sınıf arkadaşları da bulunur. Okul dışından ise “Nabi Kılıçoğlu, Cemal Kayar, Ahmet Rüzgar” (İnan, 2009a, 142) gibi edebiyatseverler de Mehmet Akif İnan ve arkadaşlarının çabalarına omuz verir. Mehmet Akif İnan, *Derya*'daki yazılarında “daha çok esnaftan Cemal Kayar'ın adını” (Sarmış, 32) kullanır.

Derya, her görüşten düşünce ve eylem adamına gönderildiği gibi “İsparta’nın Barla kasabasında sürgünde bulunan Bediüzzaman Said-i Nursi”ye (İnan, M. 2000, 80) de gönderilir. Bediüzzaman da 1958’de “Kardeşim Akif” (İnan, M. 2000, 79) hitabıyla başlayan ve *Derya*’da yazarların okuma yazma çabalarını takdirle karşıladığını belirten bir mektup yazar.

Derya’da yazı ve şiirleri yayımlananların bir kısmı ileriki yılların saygın gazetecileri, yayıncıları ve fikir adamları olarak matbuat âleminde seslerini duyurur.

Sıra geceleri geleneği, Urfa’da herkesçe kabul gören önemli bir kültürel alış-veriş geleneğidir. Dost meclislerinde ev sahibinin çiğ köfte yapıp ikram etmesi ve musiki meşk edilmesi âdettendir. “Bu toplantılarda özellikle Fuzûlî ve Nâbî’nin gazelleri sevilerek okunan şiirlerdir. Ayrıca Urfalı şair Abdi, şair Şevket ve Yaşar Nezihe Hanım’dan da şiir ve gazeller okunur.” (Öztürk, Baydar vd, 2000, 18) Bu gazellerin birçoğu bestelenmiş olup hâlâ *Sıra Geceleri*’nde söylenmektedir.

Mehmet Akif İnan’ın şiire ilk uyanışı ve ondaki şiir tutkusu, içinde yaşadığı ortamın şiirle, müzikle iç içe oluşundan kaynaklanır.

Urfa’daki arkadaş çevresinden olan Nihat (Armağan), Zübeyir Yetik, Abdulkadir Billurcu, Sabri Arslan, Mehmet Emin Balyan, Hüsnü Ata... gibi isimler her hafta sonu aralarından birisinin evinde toplanır. Bu toplantılarda, bir yandan Urfalıların geleneksel sohbet ortamının tamamlayıcısı olan çiğ köfte yapılıp yenirken diğer taraftan da toplantıya katılanlar kendi aralarında konuşmalar, tartışmalar yapar. Kimi vakit kendi aralarında münazaralar düzenledikleri de olur. Bazen de fasıllar geçerek sabahlara kadar gönüllerince eğlenirler.

Mehmet Akif İnan Urfa’dayken aynı zamanda hanende ve sazende takımıyla da sıkı dostluklar kurar. Bundan dolayı bir araya gelişlerinde müzik de vazgeçilmezleri olur.

Mehmet Akif İnan; 1958’den sonra on yıl boyunca yazı ve şiirlerini, “*Türk Ruhu, Türk Düşüncesi, Toprak, Oku, Türk Yurdu, Orkun, Yaprak, Çağdaş, Defne, Hilal*” (İnan, 2009a, 143) gibi dergi ve gazetelerde yayımlamaya devam eder. Bu dönemde yazıp da dergilerde yayımladığı şiirlerinden hiçbirini daha sonra yayımladığı *Hicret*⁷ ve *Tenha Sözler*⁸e almaz.

Şairin kişiliği bütün yönleriyle Urfa ve Maraş’taki arkadaş çevresinin katkılarıyla yetkinleşir.

7 *Hicret*, Akif İnan, Edebiyat Dergisi Yay., Ankara 1974.

8 *Tenha Sözler*, Akif İnan, Yedi İklim Yay., İstanbul 1991.

3

Lise son sınıfı okumak üzere Maraş'a geldiğimde, sanat merakına kendileriyle arkadaş olduğum Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu, Alaeddin ve Rasim Özdenören, benim karşıtı bulduğum anlayışla oldukça içli dışlıydılar. Ağabeyleri ise Nuri Pakdil'di. Aramızda yaman ve tatlı tartışmalar olurdu. Kendimce bilinçli ve iyi bir münazaracı olmama rağmen, onları çekip getiremedim kendi çizgime. Yeteneklerinden emin olduğum için heder (!) olmasınlar istiyordum. Onlar, sanırım beni ve düşüncelerimi tanımaya ve takdir etmeye yönelmeksizin "tutucu"; bense onları, kendilerini köksüz bir moda yakalatmış "ilerici"lik meraklısı görüyordum. Ama iyi arkadaş olmuştuk hepsiyle. Bende şöyle böyle bir değişme başlamıştı. Onların önem verip okuduklarını biraz daha dikkatle izler olmuştum. Bu dikkatli izleyişim, zamanla onların izlediği sanatı tanıma ve benimsememe yol açtı. (İnan, 2009a, 59)

Mehmet Akif İnan⁹, Urfa Lisesinde son sınıf öğrencisiyken tarih öğretmeni Hamit Baykal (Hamido) ile kavga eder. Sonrasında da 19 Şubat 1959 tarih ve 2410 sayılı tasdikname ile Maraş Lisesine naklini aldırır. Maraş Lisesinin 1449 numaralı öğrencisi olur. Alaeddin Özdenören'le aynı sınıfı paylaşır.

Alaeddin Özdenören; "Yıl 1958. Maraş. Öylesine kendini bilmez, öylesine haince, öylesine düşmanca mehtaplı bir akşamüstü. Akif İnan'la yürüyoruz. Urfa'dan sürgün gelmiş Maraş Lisesine. Kendisine zulmeden bir öğretmeni dövdüğü için. Evet, hiç unutmuyorum; betimlemeye çalıştığım o akşamüstüydü. Âkif'in yürürken sakın görünüşü herhâlde bu akşam yüzündendir. Kendisini götüren dalgınlıktan habersizdi. Bana Ahmet Haşim'den şiirler okuyordu." (Özdenören, A. 2017, 191) cümleleriyle anlatır.

1958 yılı baharında da Alaeddin Özdenören ikizi Rasim Özdenören'e "Bizim sınıfa Urfa'dan bir şair arkadaş geldi hem de aruzla yazıyor. Bu bizim için çok şaşırtıcıydı. Lise çağında bir öğrencinin aruzla yazıyor olması hem hayret, hem de hayranlık uyandırabilecek bir olaydı, ikisi birden vardı."¹⁰ der.

9 Şairin ismi, Urfa Lisesi'nden tasdikname ile ayrıldığı belirtilen "Edebiyat Kolu Lise Son Sınıf, Sınıf Geçme Defteri"ne Mehmet Akif İnan şeklinde yazılır. Urfa Atatürk İlkokulu ve Maraş Lisesi kayıtlarında ise "Akif İnan" olarak yazılır.

10 Ali Haydar Haksal-Alim Kahraman (Oturumu Yönetenler), Oturuma Katılanlar: Rasim Özdenören, Erdem Bayazıt, Nazif Gürdoğan, Mustafa Uzun, Abdullah Uçman, "M. Akif İnan Üzerine Bir Oturum", Yedi İklim Dergisi Akif İnan Özel Sayısı, S.120, s.51.

Akif İnan, Yedi Güzel Adam dostluğu bu dönemde çatılır.

O, Urfa'dan Maraş'a gelirken şairliğine güvenir. Maraş'ta, büyük bir şair edasıyla "şairler sultanı" olarak karşılanacağını umar.

Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu ve Alaeddin Özdenören'le ilişki kurar. Maraş'taki arkadaşları modern şiir ve modern edebiyatı öncelerken; Mehmet Akif İnan, oyunu klasik edebiyat geleneğinden yana kullanır. Yaman tartışmalar olur aralarında. Ancak bu yaklaşım farklılığı, sözü edilen arkadaşları birbirinden ayırmaz. Tersine birbirinin düşünce ve edebiyat dünyalarını daha da zenginleştirmelerine katkı sağlar.

Mehmet Akif İnan; Fuzuli, Nabi, Şeyh Galip gibi Divan şairlerini okuyarak aruzla şiir yazma ısrarını devam ettirmek ister. Maraş'taki arkadaşları ise Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç, İlhan Berk, Cemal Süreya, Ece Ayhan gibi yakın dönem şairlerini beğenir ve okur. Başlangıçta Mehmet Akif İnan, arkadaşlarının bu tutumunu yadırgasa da sonradan onların okuduğu yazar ve şairleri kendisi de okumaya başlar. Süreç içerisinde gelenekten tevarüs eden birikimi de göz önünde tutarak okuma izleğini genişletir.

Maraş'taki *Hizmet* gazetesinde sürekli yazılar yazar. 1959'da "Urfalı Şairler" konulu konferansını Maraş'ta verir. İnan, bu konferansıyla umulmadık bir ilgiye mazhar olur. Bu ilk konferans ileriki yıllar boyunca vereceği konferansların habercisi olur. Sezai Karakoç'un *Körfez*'ini okur. Ne ki okuduğu şiirlerden bir şey anlamaz. Kendi bildikleriyle bu şiirler arasında bir ilgi kuramaz. Maraş'taki arkadaşları ise âdeta *Körfez*'deki şiirlerle yatıp kalkar. Öve öve bitiremezler bu kitaptaki şiirleri.

Maraşlı arkadaşlarıyla devamlı bir araya gelir. Buluşma yerleri, şair/yazar Şeref Turhan'ın kitapçı dükkânı başta olmak üzere Çocuk Bahçesi ve Batıpark olarak belleklere kazınır. Söz konusu dost meclislerinde diğer arkadaşlarının yanı sıra Mehmet Bayazıt, Hasan Seyithanoğlu ve Sait Zarifoğlu gibi aynı endişeleri taşıyan kimselerle konuşma fırsatına kavuşur. Okul dışındaki zamanları çoğunlukla arkadaş buluşmalarıyla, düşünce alışverişleri ve sohbetlerle geçer. Şiirler, yazılar okurlar karşılıklı. Okuduklarını, yazdıklarını, düşündüklerini paylaşırlar kendi aralarında.

Edebiyat dünyasında olup bitenleri yakından izlemek için *Varlık*, *Yeditepe*, *Türk Düşüncesi*, *Büyük Doğu*, *Serdengeçti*, *Dost*, *Yenilik*, *Seçilmiş Hikâyeler*, *Hisar*, *Türk Dili*, *Türk Sanatı*, *İstanbul*, *Başkent Ankara*, *Arayış*, *Salkım* gibi dergileri takip ederler. Birçoğu Maraş'a gelmeyen bu dergilere abone olmak su-

retiyile ulaşırlar. Sanatın, edebiyatın nabzı bugün olduğu gibi o günlerde de dergilerde atmaktadır çünkü.

Oysa bütün bu dergilerin çoğu, “Tarz-ı kadim şiiri yıktık, herc ü merc ettik.” söylemiyle okuyucuya ulaşır. Güdümlü bir bakış açısının verimleri olarak piyasaya sürülür. Okulda öğretilenler de o dergilerin savunduğu bakış açısını desteklemekten öteye geçmez. Herkes kendisini resmî öğretinin buyurduklarını taşımakla görevli sayar. Böylesine kör bir akışın örsünde biçimlendirilmek istenir insan.

Ülkedeki siyasal şartlarsa her gelen gün bir öncesine göre farklılık arz eder. Uygulanan baskı ve şiddet bir başka kanaldan ağırlığını hissettirir. Ancak bütün olup bitenlere karşın görece bir özgürlük ortamı zuhur eder. Farklı kişiler çeşitli dergiler etrafında bir araya gelerek seslerini duyurur. Özgürlüğe kapı aralamayan bir tutum alışı Türki insanını taşıdığı yer sorgulanan meseleler arasına girer. *Pazar Postası*, böylesine tek tipçi söylemleri sorgulama arzusunda kaleşörlerin söz düzlemi olarak ortaya çıkar. Yapılagelen memleket edebiyatı yerine, insan ve insanlık hâlleri yazının konusu durumuna gelir. Sanatın, edebiyatın gündemine; umudu ve umutsuzluğuyla, inancı ve inkârıyla, sevinci ve kederiyle, tutkuları ve yücelişleriyle insan girer. Kısacası insan sorunsalı, *Pazar Postası*’nın öncelikle eşelediği konular arasında görülür. Bu tutumuyla *Pazar Postası*, Maraş Lisesindeki edebiyat çevresinin kendi yazdıklarını fark etmelerini sağlar. Sonuçta Maraş Lisesi Edebiyat Ekibinin *İkinci Yeni*’yle izah edilebilecek tarzda ürünler ortaya koydukları görülür. Mehmet Akif İnan’ın da içinde yer aldığı bu edebiyat çevresi, böylelikle yazdıklarının *İkinci Yeni*’yle örtüştüğünü fark eder.

Maraş Lisesi Edebiyat Ekibi toplantılarında en çok Nuri Pakdil’den söz edilir. Herkes ondan hayranlık ve saygıyla bahseder.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde üniversite öğrenimine devam eden Nuri Pakdil’in, Maraş Lisesinde öğrenciyken çıkardığı *Hamle* dergisi sohbet meclislerinin asal gündemi hâline gelir.

Mehmet Akif İnan, söz konusu ortam içerisinde bir gün Nuri Pakdil’in Maraş’a geleceği haberini alır. Onun Maraş’a geleceği bilgisi, sanatla ilgilenenlerin ötesinde birçok kişi ve çevrelerce de coşkuyla karşılanır. Sevenleri, sayanları oldukça kabarık olan, duruşuyla herkesi etkileyen, sözü savı dinlenen Nuri Pakdil nihayetinde Maraş’a çıkagelir. Böylece Mehmet Akif İnan da Nuri Pakdil’le tanışmış olur.

Mehmet Akif İnan, bazı derslerden beklemeye kalır.

1960'ta konferans için Maraş'a gelen Necip Fazıl'la ilk defa karşılaşır. Bu tanışmanın ardından *Büyük Doğu*'ya şiir ve yazılarını gönderir. Kimi şiirleri *Büyük Doğu*'da yayımlanır. Aynı yıl, *Diriliş* dergisi ilk sayısıyla Anadolu insanının umut ışığı olur. Coşkuyla karşılanır *Diriliş*'in çıkışı.

4

Üniversite giriş sınavları için İstanbul'a gelmiştim. Birkaç ay kadar kaldığım İstanbul'da sosyal faaliyetleri de izlemeye çalışıyorum. Bir gün Nurettin Topçu'nun konferansında E. Bayazıt'la karşılaştım. Pakdil, Bayazıt daha birkaç kişi olacak, şehir otobüsüne binerek bir yerlere gidiyoruz. Pakdil, hararetle bana Erdem'le görüşmemi sürdürmemi tavsiye ediyordu. O gün Pakdil'le her konuda birlikteliğimiz için kavilleştik, ahitleştik. (Öztürk, Baydar vd, 2000, 21)

Mehmet Akif İnan, 01.07.1961'de Maraş Lisesi Edebiyat Kolunu iyi derece ile bitirir. Üniversite sınavları için İstanbul'a gider. Birkaç ay İstanbul'da kalır. Orada Maraş Lisesi Edebiyat Ekibinden Rasim Özdenören'le bir araya gelir. Yenikapı sahilindeki çay bahçelerine kadar ikisi birlikte yürür. Yol boyunca sanat, edebiyat ve şiir üzerine konuşulur. Ahmet Haşim şiirleri başta olmak üzere şairler ve şiir ortamı gündem konusu olur. Oturdıkları çay bahçesinde de şiir üzerine konuşmaya devam ederler.

Mehmet Akif İnan, Ahmet Haşim'in neredeyse bütün şiirlerini ezberden okuyarak Rasim Özdenören'e enfes bir şiir ziyafeti çeker. Çünkü İnan'ın, "gençlik yıllarında en çok okuduğu ve hatta şiirlerini ezbere bildiği şairler Ahmet Haşim, Yahya Kemâl ve Necip Fazıl'dır." (İnan, M. 2000, 58) İstanbul'da kaldığı süre içinde kimi kültürel etkinlikleri izlemeye çalışır. Sanatın, edebiyatın payitahtından düşünüşler, imgeler sağma temrinleri yapar. Şiir sağanaklarına amade bir kalbin olgunlaşması için emek verir.

Kalpten kuşandığı sözcüklerle kalem denemeleri yapar. Şair oluşun imkânlarını sorumluca kullanır. Söz ülkesinden güzellikler bitirir yeryüzünde.

Nurettin Topçu konferansına gider. *Hareket*'le tanış olur. Eylemi eğlen vezninde düşünmeyen aşka tutunur. Tavşankanı çaylar gelir gider dostlar arasında.

Nuri Pakdil; Mehmet Akif İnan ve Erdem Bayazıt'la koşulsuz bir birliktelik üzere kavilleştir.

5

*1961'de üniversiteye başladığımda, Salih Özcan'ın yeni çıkara-
cağı Hilâl dergisinde buldum kendimi. Yani 1961'den bu yana
yayın hayatım sürüyor. Beş yıl boyunca birlikte çıkardığımız
bu dergide kitap yayını yapıyorduk. Ben hem bu dergiyi yö-
netiyor hem de öteki edebiyat dergilerinde şiir ve yazılar yazı-
yordum. Sanat üzerine konuşmalarım, konferanslarım devam
ediyordu. 1969'da bir kültür kuruluğu olan Türk Ocağı Müdür-
lüğüne geldim. 1969'da Nuri Pakdil, Erdem Bayazıt ve Rasim
Özdenören'le Edebiyat dergisini çıkarmaya başladık. Benim
edebiyat dünyasında yapmış olduğum, tabir caizse, sıçrama
Edebiyat dergisinde olmuştur. (İnan, 2009a, 148)*

Mehmet Akif İnan, 28.11.1961'de (Sarmış, 39) Ankara Üniversitesi Dil ve Ta-
rih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne kaydolur. Celâl Ta-
rakçı'nın ifadesiyle; "İnan, Üniversiteye gelmeden önce yolunu seçmiş, sanat
ve edebiyatla, daha lise yıllarında, haşır neşir olmuş, matbuatla tanışmış, bir
arkadaş çevresi edinmiş ve çevresinde tanınmıştı."

"Üniversitede verilen derslerin birçoğundan, ilgisi gereği, haberdar olduğun-
dan 1960'lı yıllarda Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesinin sınıflarının fikrî ve ma-
nevî atmosferi onu sıkıyordu. Bunun için derslere muntazam devam etmi-
yordu. Bulunduğu derslerde söz alıp konuştuğunda, konuşmasındaki acıcılık,
açıklık, berraklık, mantık ve ses tonuyla sınıf arkadaşlarının dikkatini çekiyor-
du. Bu kara kaşlı, siyah gür saçlı, yakışıklı delikanlı fasih ve belîğ konuşuyordu.
Onunla aynı yaştaydık. Fakat bu özelliği onu olgunlaşmış gösteriyordu. Bunun
için birçok arkadaş ona "ağabey" diyordu."

"Fakülte, onun kalp ve kafasını tatmin etmediği için başka meşgaleler buldu.
Matbuatla meşgul oldu. Dernekler vasıtasıyla topluma hizmet sundu. Fakül-
teden çok derneklerin, hususiyile Türk Ocağının manevî atmosferi içinde hu-
zur buldu. Bu faaliyetleri onu daha bir olgunlaştırdı." (Koç, Dursun vd, 2004,
35-36)

Mehmet Akif İnan, Aralık 1961'den itibaren yazılarını *Hilâl*¹²'de yayımlamaya başlar. Ocak 1962'de ise *Hilâl*¹³ dergisi müessese müdürlüğüne getirilir. Bir süre sonra da *Hilâl* Yayınlarının¹⁴ sorumluluğu uhdesine verilir. *Hilâl*'de bazen Mehmet Akif İnan adıyla, bazen ad ve soyadının baş harfleri olan *M. A. İ.* ismiyle, kimileyin de *Muslûmoğlu*, *Mehmet Hulusi*, *Mithat Mirzali*, *Mithat Mirzalioğlu* adlarıyla yazılar kaleme alır. Bunların yanı sıra *M. Akif İnan*, *Akif İnan*, *Rahavi*, *Akif Reha*, *Akif Rehavi*, *Mehmet Reha* ve *Rehalı* gibi isimlerle bir ömür düşüncesini okur beğenisine sunar.

Sezai Karakoç'la *Hilâl* dergisi günlerinde tanışır. Karakoç'un *Hilâl* dergisi yönetim evine gelişi bu tanışıklığın başlangıcı olur. Karakoç'un dergilerde yayımlanan kimi yazılarını okudukça Mehmet Akif İnan'ın Sezai Karakoç'a hayranlığı artar. Bu denli tutarlı birisi nasıl olur da *Körfez*'deki şiirleri yazar diye hayret eder. Düşündüklerini Sezai Karakoç'a aktarmaktan da sakınmaz. Sezai Karakoç'a "Yazıların iyi, yazmaya devam et, dergimize de gönder. Ama şiirden vazgeç ya da otur vezinli, kafiyeli, dengeli, tutarlı şiirler yaz." (İnan, 2009a, 61) der. Mehmet Akif İnan'ın söylediklerini dikkatle dinleyen Sezai Karakoç da "Benim vezinli şiirlerim de var." (İnan, 2009a, 61) deme ihtiyacı duyar. Alenen Mehmet Akif İnan'ın kendisine yönelttiği eleştirileri tebessümle karşılar. Zamanla İnan, Sezai Karakoç'un bütün yazılarını ilgiyle izlemeyi seçer. Okumaya devam ettikçe de söylediklerinden mahcubiyet duyar. Karakoç'un *Körfez*'deki bütün şiirlerini âdeta ezberler. Sezai Karakoç'un sanat ve fikir alanındaki dehasını diline pelesenk eder.

Fakülte ikinci sınıfta okurken "derslerin işleniş tarzı hoşuna gitmediği için bırakır." (Koç, Dursun vd, 2004, 36) Üniversite öğrenimine ara verir böylelikle.

Sevim hanımla tanışır.

Aralık 1963'te *Hilâl* dergisi müessese müdürü iken Halide Nusret Zorlutuna ile bir söyleşi gerçekleştirir. Bu söyleşi ilgili çevrelerde geniş yankı uyandırır. Dikkatlerin Mehmet Akif İnan üzerine çevrilmesini beraberinde getirir.

İnan, Bitlis'te askerlik yapan Nuri Pakdil'den sürekli mektuplar alır. Onun kitap ve dergi talebini karşılar. Nuri Pakdil, askerlik günleri bitince İstanbul'a döner. *Yeni İstiklâl* gazetesinde sanat edebiyat sayfası düzenlemeye başlar. Mehmet Akif İnan, Erdem Bayazıt, Rasim Özdenören ve Cahit Zarifoğlu da *Yeni İstiklâl*'deki sanat edebiyat sayfasına yazılarıyla katkıda bulunur.

12 Mehmet Akif İnan, 1965 Mayıs'ına kadar *Hilâl*'deki yazılarına devam eder.

13 *Hilâl*'in ilk sayısı Kasım 1958'de Ankara'da Salih Özcan öncülüğünde yayımlanır.

14 *Hilâl* Yayınları 1957'de kurulur.

Mehmet Akif İnan, 30 Kasım 1964'te Türk Ocağında çalışmaya başlar. Türk Ocağında müze, kütüphane ve merkez müdürlüğü görevlerini yerine getirir.

Sevim hanımla nişanlanır.

Mehmet Akif İnan, kendisiyle yapılan bir söyleşide “1965'lere kadar muhafazakârdım. İdealistliğimi, yeni şiiri de kendime karşıt ürünlerden sayarak, yaşamaktaydım. Oldukça geç ayılmışım, değil mi?” (İnan, 2009a, 147) diye sorar. “Eh bu da Urfalılığın hediyesi. Urfa'nın dışa kapalı, güçlü gelenekçiliğinin faturası.” (İnan, 2009a, 147) diyerek sorduğu sorunun cevabını yine kendisi verir.

23.07.1965'te Edebiyat Öğretmeni Sevim hanımla evlenir. Bu evlilikten 10 Temmuz 1967'de Şakire Banu doğar. Şakire Banu'dan doğan Hikmet, Büşra¹⁵ ve İsra Nur'a dede olur.

İnan'ın babası Hacı Müslüm Efendi dünya hayatından hicret eder. 1967 Mart'ında *Diriliş*¹⁶ dergisi maddi imkânsızlıklar nedeniyle yayımını durdurur. *Diriliş*'in yayımlanmayacağı kesinleşince yeni bir dergi çıkarma arayışına girilir.

Rasim Özdenören de 1967'de İstanbul'dan Ankara'ya gelerek Devlet Planlama Teşkilatında uzman yardımcısı olur. Aynı yıllarda Nuri Pakdil de Devlet Planlama Teşkilatında uzman olarak işe girer. Türk Ocağı binası sürekli buluşma yerleri hâline gelir.

Türk Ocağının üst katındaki lojmanda Mehmet Akif İnan'la Nuri Pakdil bir süreliğine aynı mekânı evleştirir. Böylelikle Maraş Lisesi Edebiyat Ekibi Ankara'da birlikteliklerini perçinlemiş olur.

Mehmet Akif İnan; Nuri Pakdil, Rasim Özdenören ve Erdem Bayazıt'la düzenli bir şekilde bir araya gelir. Yeri geldiğinde bu arkadaş toplantılarına Fethi Gemuhluoğlu da katılır. İşinin gereği Ankara dışında olmadığı vakitlerde Hasan Seyithanoğlu da söz konusu arkadaş buluşmalarına iştirak eder. Bazen Nazif Gürdoğan'la Bahri Zengin de bu toplantıların katılımcısı olur. Zübeyir Yetik'le Nihat Armağan'ın da İstanbul'dan Ankara'ya gelişlerinde bu arkadaş sohbetlerine dâhil oldukları görülür.

Akşamları ya Türk Ocağında yahut da Fethi Gemuhluoğlu'nun Saraçoğlu Mahallesi'ndeki lojmanında bir araya gelirler. Gençlik Parkı'nın “Söğüt” adını verdikleri çay bahçesine, bir pastane veya otel lobisine gittikleri de olur. Ba-

15 Büşra İnan, 9 Ağustos 2019'daki trafik kazası sonrasında tedavi gördüğü hastanede 15 Ağustos 2019'da vefat eder.

16 *Diriliş*'in 2. Cilt 10-11-12. sayıları (Ocak-Şubat-Mart 1967) birlikte yayımlanır. 1969 Ekim'ine kadar da bir daha yayımlanmaz.

zen de Hacı Bayram'da bir kahvede oturulur. Buralardaki sohbetler esnasında Fethi Gemuhluoğlu aralarındaysa baş konuşmacı o olur. Siyasetten sanata, edebiyata, dine, tasavvufa kadar konuşmanın yelpazesi genişler.

M. Akif İnan, 1968'den itibaren Ankara Seyranbağları'ndaki Ballıbaba Sokak'ta bulunan Gül Apartmanı No: 82/2'deki eve yerleşir. Bu ev, annesi Şakire hanımdan şaire yadigâr kalır. Bu ev sanat edebiyat sohbetlerine mekânlık eder. Sıra geceleri Urfalılığın bir andacı olarak Ankara'daki bu evde ete kemiğe bürünür.

Şairin sanat, edebiyat çevresindeki dostları Seyranbağları'ndaki evde toplanmaya başlar. Üstat Necip Fazıl Kısakürek de Ankara'ya gelişlerinde kimi zaman Seyranbağları'ndaki bu evin misafiri olur.

Mehmet Akif İnan, 13 Ekim 1968'de Türk Ocaklarındaki işinden ayrılır. Türk Ocağına devam ederken devrin önemli şahsiyetleriyle tanışır. Hamdullah Suphi Tanrıöver, Osman Turan, Zeki Velidi Togan, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Emin Bilgiç, Mümtaz Turhan, Mehmet Kaplan, Kazım Nami Duru, İsa Yusuf Alptekin bunlardan bazılarıdır.

Mehmet Akif İnan'ın çabaları sonucu Necip Fazıl konferans için Ankara'ya davet edilir. Üstadın seslere ses ekleyen bu konferansı, Prof. Dr. Emin Bilgiç'in¹⁷ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde dekanlık yaptığı dönemde gerçekleşir. Konferansın ardından Necip Fazıl'la Mehmet Akif İnan arasında özel bir dostluk gelişir.

Necip Fazıl'ın takdirle yâd ettiği, birinci halkadan öğrencisi olan Mehmet Akif İnan, şiirlerinden birinde Üstadın *Büyük Doğu* dergisinin kendisine anelik yaptığını, ömür boyu kendisini bağlı hissettiği bütün fikirlerini *Büyük Doğu*'dan özümsemiğini, âdeta bir anneden süt emer gibi emdiğini açıklar:

Anamı sorarsan büyük doğudur

Batı ki sırtımda paslı bıçaktır (İnan, 2017c, 63)

İnan, bir söyleşisinde; "Üstat Necip Fazıl, bizim kuşağın her alandaki babasıdır, fikirde, sanatta, politikada. Bütün birikimimizi biz Üstatla devşirdik. Bu yalnız bizim kuşak için değil, Türkiye'de bizimle aynı dünya görüşünü bölüşen, her seviyede her insanın itiraf etmesi gereken bir gerçektir." (İnan, 2009a, 83) diyerek Necip Fazıl'ın dönemin aydınları üzerindeki kurucu etkisini dile getirir.

17 Prof. Dr. Emin Bilgiç, 02.11.1966 ile 02.11.1968 tarihleri arasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi dekanlığı yapar.

Mehmet Akif İnan, 1968'de Nuri Pakdil'in ısrarıyla Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne yeniden kayıt yaptırır.¹⁸

6

Edebiyat dergisi ile bizim kesim ilk defa bir koro hareketine kavuşmuş oldu. Daha önce İslâmcı çizginin sanatçıları Türk Edebiyatı'nda solo yapıyorlardı. Mesela Üstat Necip Fazıl ve ondan öncekiler. Tanzimat'la birlikte Batı modeli bir akım gelişti. Bu model içinde İslami çizgide zuhur eden istisnai sanatçılar çıktı. Bunların ürettiği solo niteliğinde ürünler oluyordu. 1969'da başta Nuri Pakdil olmak üzere, Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören, Alaeddin Özdenören toplandık. Dünya görüşü aynı olan bu arkadaşlar edebiyatımızda yeni bir akım başlattılar. Ve ilk defa olarak böyle bir grup hareketi olarak zuhur etti bizim kesim. Oldukça yüksek düzeyde bir sanat oluşturuldu. Etkinliği günümüze kadar gelen bir damarın kurucusu oldular. (İnan, 2009a, 81-82)

Maraş Lisesi Edebiyat Ekibinin Ankara'da toparlanması sonucu Şubat 1969'da *Edebiyat* dergisi yayın piyasasındaki yerini alır. *Edebiyat*'ın kurucu kadrosu; Nuri Pakdil, M. Akif İnan, Rasim Özdenören ve Erdem Bayazıt'tan teşekkül eder.

Nuri Pakdil, *Edebiyat* dergisinin manifestosu niteliğindeki "Edebiyat Dergisi Çevresinde" başlıklı yazısında; "1969'da M. Akif İnan, Rasim Özdenören, Erdem Bayazıt'la birlikte Edebiyat dergisini çıkarmaya karar verdiğimizde, bizi bu girişime zorlayan etken aslında tekti: Ülkü olarak Batıcılığı seçmediğimizi, yalnızca yerli düşünceye bunun tüm değer yargılarına bağlı olduğumuzu söylemek."

"Bir ulusu, olumlu ya da olumsuz yönde oluşturan gücün, o ulusun edebiyatı olduğuna inanıyoruz."

(...)

"Çağdaş Türk Edebiyatı, yerli düşüncenin kaynaklarına yönelinmeden, özgün eserler koyamamıştır ortaya. Son elli yılın özgün eserleri, yerli düşünceyle canlı bir alışverişe giren sanatçıların eserleridir."

18 Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekanlığından alınan 27 Aralık 1999 tarih ve 4911 sayılı yazıda, "Fakültemiz Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Edebiyatı Kürsüsüne 1968 öğretim yılında 12015 numara ile kayıt yaptıran Mehmet Akif İnan, 30.10.1972 tarihinde mezun olmuştur." denilmektedir.

“M. Akif İnan’ın denemeleri, şiirleri; Rasim Özdenören’in hikâyeleri, denemeleri; Erdem Bayazıt’ın şiirleri; benim yazdıklarım; arkadaşlarımızın şiirleri, hikâyeleri, denemeleri; yani Edebiyat dergisi bütüncük, bu yaklaşım içinde değerlendirilmelidir. ‘Birbirimize ters düşmek yok, bütünleme var birbirimizi.’” (Pakdil, 2014, 97-99-100) cümleleriyle derginin ideolojik tavrını ortaya koyar.

Edebiyat’ın ilk sayısında Nuri Pakdil “Kalemin Yükü”, Rasim Özdenören de “Yeni Dönemle” başlıklı yazılarıyla yer alır. Söz konusu yazılarda her bakımdan *Edebiyat*’ın çıkış gerekçesi okur dikkatine sunulur.

M. Akif İnan da Mart 1969 sayısından itibaren edebiyat ve medeniyet odaklı yazılarıyla *Edebiyat*’a omuz verir.

İnan, 9 Nisan 1969’da Türk Taşıt İşverenleri Sendikasında uzman eğitimci olarak işe girer. Dolayısıyla sendikacılık konusundaki ilk tahsiline burada başlamış olur. Sivil toplum üzerine bilgi ve deneyim kazanır. İnsanla, toplumla yüzleşme pratiğinin ipuçlarını ele geçirir.

Şükrü Karatepe, 1971 güzünde Üstat Necip Fazıl Kısakürek “Ankara’ya gelmiş ve yine Akif Abi’nin evinde toplanmıştık. Nuri Pakdil, Erdem Bayazıt, Mehmet Soyak, İsmail Killoğlu ve Turan Koç vardı. Ayrıca o akşam Ahmet Kabaklı, Profesör Tahir Çağatay ve Profesör Kenan Akyüz de gelmişlerdi. Edebiyat Tarihçisi Kenan Akyüz, Akif Beyin hocası ve arkadaşıydı. Ahmet Kabaklı ve Kenan Akyüz, Üstada karşı gerçekten çok saygılı davranıyorlardı. Kenan Akyüz, Üstada “bütün şiirlerinizi ezbere bilir misiniz” diye sordu. Üstat “hayır” cevabı verince, kendisi “ben çoğunu ezbere bilirim” dedi. Edebiyat ve sanat konularının yüksek seviyede tartışıldığı güzel bir toplantı oldu. Herkes sohbet katıldı, fakat her zaman olduğu gibi, Üstat yine toplantının tam hâkimiydi.” İfadeleriyle o günün Ankara’sındaki düşünsel canlılığın yanı sıra kişiler arasındaki düşünce alış verişini de ortaya serer.

Türk Taşıt İşverenleri Sendikası’ndan 30 Haziran 1972’de ayrılır. İnan, 30 Ekim 1972’de 9493 sayılı diploma ile Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olur. Tamamlayıcı ders olarak Arapça ve Farsça okur. Bitirme tezi olaraksa “Cumhuriyet’ten Sonra Türk Şiiri”ni çalışır.

1 Aralık 1972’de Uşak İmam Hatip Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği’ne atanır. Uşak’ta üç yıl öğretmenlik yapar. Öğrencilerinde okuma ve yazma istencini kıskırtmak için uğraşır. Türkçe düşünmeyi, Türkçe ürün vermeyi öne alan tutumuyla sanatı, edebiyatı ve şiiri sevdirerek birçok öğrenci yetiştirir.

Eylemci kişiliğiyle öne çıkan M. Akif İnan, bir ömür sesinin yankısını dokuma arayışında olur. İnsana dokunmanın yöntemlerini arar. Batıcı dayatmalar-

la özüne yabancılaşan Türk insanına yeniden kimliğine dönmesi gerektiğini haykırır.

Şairin sanat, edebiyat algısının kökeninde medeniyet sorunsalı geniş yer tutar. Ona göre edebiyatsız medeniyet olamayacağı gibi bir uygarlığa yaslanmayan edebiyatın varlığından da söz edilemez.

Mehmet Akif İnan; şiir ve yazılarında, Türk insanının temel açmazının İslam uygarlığıyla bağıni koparmasından kaynaklandığını gündem konusu yapar. Şairin bakışıyla uygarlığına yabancılaşan kişi, yeryüzünde özgür yaşayamaz. Yaşama özerkliğini kuramayanlar ise özgür yaşama arzusunu seslendirmekten kaçınır. Bu nedenledir ki şair, bütün dikkatini edebiyat, medeniyet ilişkisine odaklar.

7

Edebiyat, malzemesini çağından devşirerek kendini kurar. Ve bunu yaparken dünle de ilgisini sürdürür ve geleceğe uzanır. Gövdesi çağında, bir eli geçmişte, öteki eli gelecektedir edebiyatın. Geçmişle ilgisini koparamaz, çünkü çağı ile ilgilidir ve çağı ise geçmişin normal bir uzantısıdır; onun üstüne katlanmıştır. Toplum hayatı bir bütündür; dünü, bugünü ve yarını ile kesintisiz bir akış içindedir. Kesinti olamaz, çünkü yaşanılmaktadır. Millet hayatında kesinti, o milletin varlığıyla tamamen yok olması, tarihten silinmesi ile mümkündür ki o da imkânsızdır... (İnan, 2017d, 9-10)

Geçmiş ile ilgisini kesmiş bir edebiyat, çağı ile de alâkasını koparmış demektir. Yani çağdaş da değildir, muâllaktadır, gayr-ı beşerîdir ve edebiyat olmak niteliğinden yoksundur kısacası.

1972'de Mehmet Akif İnan'ın ilk kitabı *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine* yayımlanır. Söz konusu kitap, *Edebiyat Dergisi Yayınları*'nın ikinci kitabı olarak yayımlanırken deneme dizisinin de ilk kitabı olur. Edebiyat, uygarlık ilişkisini gündeme alan yazılar toplamı olarak *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine* her kesimden okurun dikkatini çeker. Birçok değini ve eleştiriye konu olur.

İnsan; dün, bugün, yarın bütünlüğü içerisinde hayatını çatar. Bütünlüğün ihmale uğradığı noktada hayatın yekpare olma hâli de kaybolur. Onun yerini parçacıklar alır. Dolayısıyla insanla içli dışlı olan bir kültürün canlılık taşıyan hâliinden alametler kalmaz ortalıkta.

Edebiyatın, malzemesini çağından devşirmekle birlikte kesinkes dünle ilgisini kurarak geleceğe uzanabileceğini vurgulayan M. Akif İnan; “Gövdesi çağında, bir eli geçmişte, öteki eli gelecekte” olmayan bir edebiyatın kalıcılığından söz edilemez. Bir edebiyatın çağdaş olabilmesinin şartı da geçmişle bağ kurmasına bağlıdır sonuçta.

Mehmet Akif İnan, *Edebiyat* dergisinde yayımladığı yazıları ve şiirleriyle edebiyat okurunun beğenisini kazanarak edebiyat dünyasındaki özgül yerini alır. Divan şiiriyle canlı bir bağ kurmaya yönelik ürünleriyle çağcıl bir sanat görüşü ortaya koyar. Edebiyat kamusunun dikkatlerini üzerinde toparlayarak bütüncül bir görüş açısının zorunluluğuna işaret eder. Eklektik yaklaşımlarla uygarlık bilincinin oluşamayacağına ayırdındadır sonuçta.

Mehmet Akif İnan’ın yazı ve şiirlerini yayımlamaya başladığı yıllar; “Geleekten Yararlanma”, “Divan Şiirinden Yararlanma” gibi tartışmaların sıkça yaşandığı yıllar olarak kayıtlara geçer. M. Akif İnan da söz konusu sorunları kendisine mesele edinir. Divan şiirinin çağrışım dünyası ve imkânlarından yararlanmanın zarureti üzerinde durur. Divan şiirine rahimlik yapan uygarlıkla bağ kurmadan Divan şiirinden yararlanmanın mümkün olmadığını ortaya koyar. Çünkü şaire göre uygarlık her türlü verimiyle bir bütündür. Uygarlık bütününe anlaşılabilmesi ise ancak uygarlık değerlerine bütüncül bir yaklaşım ve uygarlık değerlerini bütüncül bir kavrayışla mümkündür. Bütüncül yaklaşımlara yaslanmadan İslâm uygarlığının bir ürünü olan Divan şiiriyle bağ kurmak da olanaksızlaşır. Çağ kavramının yolu ancak uygarlığın anlaşılması ve içselleştirilmesi ile mümkün hâle gelir. Bir tavır diline dönüşmeyen algıların kuşatıcılığından söz edilemez çünkü.

İnan’a göre Divan şiiri, İslam medeniyetinin bir ürünüdür. İslam uygarlığı bilinmeden bu uygarlığın bir ürünü olan Divan şairinin dünyası kavranamaz.

8

Edebiyatımız çok canlıdır, özellikle şiirimiz. Zaten biz toplum olarak edebiyatı şiir olarak algılamışız. Tarih boyunca büyük şairler yetiştirdiğimiz gibi bugün de şiirde dünyanın önündeyiz. Karşılaştığımız alakasızlığa rağmen büyük sanatkârlara her dönemde olduğu gibi şimdi de sahibiz. İşte bu mutlu durumun tam zıddı bir sosyal realite ile karşı karşıyayız: Büyük şiirler yazılıyor ama okuyanı yok. (İnan, 2009a, 91)

Akif İnan'ın şiirleri, 1974'te *Hicret* adıyla Edebiyat Dergisi Yayınları arasında kitaplaşır. Şiirleriyle Anadolu insanına öze dönüşü öneren M. Akif İnan; yerli, kendinden emin bir görüş açısının kazandırdığı cesaretle tok ve gür sesini muhafaza ederek yazmaya devam eder.

Duygu, kelime ve düşünce tasarrufunu önde tutan tavrıyla şair; "Kelimeleri öylesine seçer ki, dil, anlam ve duygu seçilen kelimelerin oluşturduğu ilişki içinde tam bir bütünlük teşkil eder." (Özdenören, A. 2018, 73) İnan şiiri, az sözle, büyük duygu ve düşünceleri anlatarak okuru yoğun bir duygu ve düşünce çağrışımı içine çeker. Onun içindir ki İnan'ın şiirlerinde; korkunun, yalnızlığın, umudun, hüznün şiire sindiği noktada şairin kendisi ikamet eder.

Gelenekten hız alan tutumuyla Mehmet Akif İnan; aşkı ve ülküyü şiirinin mayasına katar. Her ikisini birbiri içinde eritir. Günün acısını, kederini, derdini verme tutumundan da iraklaşmaz.

M. Akif İnan şiiri, şiir kanalını kendisi açar. Bir başka kanala eklemleme ihtimaline izin vermez. Şairin şiirindeki ağışlar farklı zamanlarda zuhur eder. Her bakımdan birbirinden bağımsız beyitler gibi görülür. Beyitler bir araya geldiğinde ise şiir bütünü ortaya çıkar. Alaeddin Özdenören; "Sanki, şiiri, ona zaman zaman vuku bulan doğuşlar hâlinde gelmiştir. Her bir beyit kendi içinde öylesine güçlüdür ki, bizde, şiirin bütünü değil de, tek tek beyitler kalır sonunda. Ne var ki, bütün şiirleri okunup bitirildiğinde, içimize tek ve bütün bir öz de sinmiştir. Çok sayıda akarsular, kendi yataklarında derinleşe derinleşe bir noktaya doğru akmaktadır. Ve işte o noktada bir umman oluşturmaktadırlar. Biz sonunda onu toplu hâlde görmekteyiz" (Özdenören, A. 2018, 77) diyerek İnan şiirinin gücünü dile getirir.

Mehmet Akif İnan, 15 Temmuz 1975 ile 31 Ekim 1975 tarihleri arasında kısa dönem askere gider. Askerliğini İzmir Bornova 57. Er Eğitim Tugayı'nda tamamlar. Askerlik dönemi boyunca Mehmet Atilla Maraş, Prof. Dr. Celâl Tarakçı, Prof. Dr. Seyit Mehmet Şen, Prof. Dr. Ekmelettin İhsanoğlu, Nevzat Laleli, Yusuf Özüiker¹⁹ gibi devrin önemli şair, yazar, sanat ve siyaset adamlarıyla birlikte olur.

01.03.1975'te Uşak İmam Hatip Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliğinden ayrılarak Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünde Türkçe ve Edebiyat Öğretmeni olarak çalışmaya başlar. Arif Ay, Ali Karaçalı ve Kamil Aydoğan gibi yazar ve şairlere edebiyat ve medeniyet dersleri okutur.

19 Mehmet Atilla Maraş, *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, Mehmet Akif İnan Özel Sayısı, Sayı: 277, Ankara 2020, s.129.

Mehmet Akif İnan, Aralık 1976'da ilk sayısı yayımlanan *Mavera* dergisinin kurucuları arasında yer alır. Bu derginin kurucuları ve sürekli yazarları, Mehmet Akif İnan'ın Maraş Lisesi'nde tanıdığı ve birlikte yazı ve şiirlerini yayımladıkları kadim arkadaş ve dostlarıdır.

Mavera'nın kurucu kadrosunda yer alan şair ve yazarlar, bir geleneğin öncüsü olarak *Büyük Doğu*, *Diriliş* ve *Edebiyat* dergilerinde yazı ve şiirlerini yayımlamış kimselerdir. *Mavera* ile bir birikimi geleceğe taşımak endişesi ve bilinciyle yürüyüşe çıkarılır. Söz konusu yazar ve şairlerin her biri; Cahit Zarifoğlu'nun "Yedi Güzel Adam"ının âşık, adaleli, güçlü kuvvetli er kişileri olmak kararlılığı içinde yârin kapısında durarak insanımızı ite çakala karşı korumak amacıyla yeni bir cephe açmaya kavilleşir. Başlangıçtaki söze sadakatle yol açıp yöntem öğretmek seslerini kalpten kalbe iletmenin örsünde inceltip edebiyatla medeniyetin birbirinin ikizi olduğunu haykırırlar köşe bucak dört iklime.

Mavera'nın kurucu kadrosu; Mehmet Akif İnan, Erdem Bayazıt, Ersin Gürdoğan, Alaeddin Özdenören, Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu ve dönemin sohbet ustası Hasan Seyithanoğlu'ndan oluşur. Ancak derginin jeneriğinde "Sahibi ve Sorumlu Yönetmen: Erdem Bayazıt/Yönetim Yeri ve Haberleşme Adresi: Bayındır s. 30/C Kızılay-Ankara" açıklamasına yer verilir. Derginin çıkışını haber veren ortak metinde "Önce adımızı açıklayalım: MAVERA. Yani öte, yani bir şeyin ötesinde bulunan, insan aklının ötesinde veya üstünde bulunan, frenkçe deyimiyile transandan (transcendent). Bu kelimenin türevi olan MAVERAÎ ise (transcendental) ise, öteye mensup, öteki âlemlerle ilgili, deneyüstü, tabiattan üstün, fizik ötesi gibi anlamlara gelir." (*Mavera* 1976, 46) açıklaması yapılır.

Mavera çıkış sebebini, derginin ilk sayısında yer alan bir mektupla kamuoyuna duyurur. Söz konusu mektupta; "MAVERA, bir yaşama biçimi hâlinde öz uygarlığımızı yeniden yürürlüğe koyma davasını güdenlerin edebiyat alanındaki bir buluşma yeridir." (*Mavera* 1976, 46) anonsuna yer verilir. *Mavera*'da, edebiyat ve medeniyet arasında sürekli bir bağ kurmaya çalışılır. Bu doğrultuda düşüncelerin gelişmesi, derinleşmesi için yazılar yayımlanır. Çoksesliliğin ölçüt alındığı *Mavera*, 1990'da yayımına son verir. Toplam 162²⁰ sayı yayımlanır *Mavera*²¹. Alanının en uzun ömürlü dergilerinden birisi olarak Türk edebiyatı tarihindeki yerini alır. *Mavera*'nın kapanışından sonra da sözü olanlar yazmaya ve konuşmaya devam eder.

20 <http://katalog.idp.org.tr/sayilar/4270/14-cilt-163-164-sayi>. Temmuz 1990 tarihli 14. Cilt 163. Sayı ile Ağustos 1990 14. Cilt 164 sayıların içerikleri verilmekle birlikte söz konusu dergilerin içeriğine ulaşılamamaktadır.

21 Haziran 1990 tarihli 14. Cilt 162. Sayısı ile *Mavera* yayın dünyasından çekilir.

Mehmet Akif İnan, 15 Mart 1977'den itibaren *Yeni Devir*²² gazetesinde "Çizgiler"²³ köşesini açar. Gazete yazılarında da kalemini şartladığı düşünceleri gündeme getirmeye devam eder. Siyasal, kültürel ve sosyal sorunlara sivrilttiği kalemiyle gelişigüzel tutkuların ardı sıra koşmaz. Uygarlık meselesini soruşturan yaklaşımıyla kalemini sorumlu tutar. Bir ömür zenginleştirdiği düşünce zeminini derinleştirmekle yaşar.

1977'de Oktay Çağlar'la birlikte Eğitim Enstitüleri için hazırlanan ders kitabı *Yeni Türk Edebiyatı* yayımlanır.

Konferanslara başlar. Necip Fazıl'ın izini süren tutumuyla Anadolu'yu dolaşır. Gittiği yerlerde sanatsal, kültürel ve düşünsel konuşmalar yapar. Bir ömür edebiyat ve uygarlık üstüne kürsüden konuşur.

11 Mayıs 1978'de Gazi Eğitim Enstitüsü'ndeki görevinden ayrılır.

3 Ekim 1978'de Ankara Demetevler Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliğine atanır.

1 Nisan 1979'da Adapazarı'nda düzenlenen bir mitingdeki konuşması nedeniyle 16 Nisan 1979 günü gözaltına alınarak geceyi Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde geçirir. Ertesi gün ifadesi alınmak üzere, tutuklama emrini veren Adapazarı Cumhuriyet Savcılığınca Adapazarı'na sevk edilir. Hakkında mahkemece verilmiş bir tutuklama kararı olmadığı anlaşılınca da serbest bırakılır.

1980'de Siirt'in Baykan ilçesi Arınç Köyü'ndeki Şeyh Ali Arıncı'ye intisap eden Mehmet Akif İnan²⁴, hayatında ve eserlerinde büyük değişimler yaşar. İkinci şiir kitabı *Tenha Sözler*'den başlayarak tasavvufa yönelir. Şair için Şeyh Ali Arıncı, hayatına istikamet kazandıran bir ayna olur.

22 1985-1996 yılları arasında ise *Yeni Devir*'in yanı sıra *Milli Gazete*'de de "Çizgiler" başlığıyla altında yazılarını yayımlamayı sürdürür. *Milli Gazete*'deki son yazısı 31 Temmuz 1996 tarihindedir.

23 2 Temmuz 1977'ye kadar M. Akif İnan adıyla yazılar kaleme alan yazar, 3 Temmuz 1977'den itibaren de Akif İnan adıyla *Yeni Devir*'deki yazılarına devam eder. 11 Ekim 1982'den itibaren de Akif Reha ismiyle *Çizgiler*'i devam ettirir. 1 Ekim 1984'te *Yeni Devir*'deki *Çizgiler*'in köşe yazarı Akif Rehavi olur.

24 1980'de şairin kardeşi Yüzbaşı Mustafa İnan, işinin gereği olarak Ağrı'da oturur. Bir kaza kurşunuyla yaralanır. Bunun üzerine M. Akif İnan ve kardeşi Dr. Ahmet Bedir İnan Ağrı'ya Mustafa İnan'ı ziyarete gider. Müridi Mustafa İnan'ın yaralandığını duyan Şeyh Ali Arıncı, büyük oğlu Hikmet'i onu ziyaret etmek üzere Ağrı'ya gönderir. M. Akif İnan ile Şeyh Ali Arıncı'nın oğlu Hikmet efendi ilk defa burada tanışır. M. Akif İnan ile medrese öğrenimini tamamlamış olan Müderris Hikmet efendi arasındaki sohbet derinleşir. Hikmet efendi, M. Akif İnan'a, babası Şeyh Ali Arıncı'yi ziyaret etmesini teklif eder. Bu teklifi kabul eden M. Akif İnan, Şeyh Ali Arıncı'nın müritlerinden Ağrılı Şevket'in arabasıyla Baykan'a bağlı Arınç köyüne, Şeyh Ali Efendi'yi ziyaret gider. Bu ziyarette M. Akif İnan, şeyh Efendi'nin nazar ve sohbetinden etkilenir. Uzun süre bir şey konuşmaz olur. Tam bir sükûnet hâli gözlenir şairde. Bir görklü nazarla çarpılan M. Akif İnan, sonunda Şeyh Ali Arıncı'ye intisap eder. Ağrı'ya dönüşünde kardeşi Dr. Ahmet Bedir, M. Akif İnan'ın yüzüne yansıyan sükûnet ve tefekkür hâlini kolaylıkla hemencecik fark eder. Yöre de Molla Ali Arıncı adıyla bilinen Şeyhin nüfus kayıtlarındaki ismi Ali Solmazdır.

Erdem Bayazıt başta olmak üzere birçok yazar ve şairi şeyhiyle tanıştır. Şeyh Ali Arıncı ve Tıfakir Dergâhının tanınmasına katkıda bulunur. 04 Mart 1980'de Ankara Demetevler Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliğinden ayrılır.

7 Mart 1980'de ise yeniden Ankara Gazi Eğitim Enstitüsündeki Türkçe ve Edebiyat Öğretmenliği görevine başlar.

1980'lerin ortalarında Şanlıurfa'daki bir konferansından dolayı devlet büyüklerine hakaret suçlaması ile Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılanarak beraat eder.

Hacca gider. Dinî hassasiyetinin bir sonucu olarak Kâbe'ye yönelen ilgisi daha da kabarr. Kâbe'yi hatırladıkça, kutlu beldenin resmini gördükçe gözyaşlarını tutamaz olur. Bu durum, onda bir coşkunluğun dışavurumu olarak tezahür eder.

1982'de kısa adı KASD olan Kayseri Sanatçılar Derneği tarafından verilen Kasd Deneme Ödülü'nü alır.

29 Haziran 1984'te ise Ankara Gazi Eğitim Enstitüsündeki Türkçe ve Edebiyat Öğretmenliğinden ayrılarak Ankara Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliğine atanır.

27 Şubat 1985'ten itibaren *Millî Gazete*'de²⁵ Akif Reha adıyla "Çizgiler"e devam eder.

1985'te *Din ve Uygarlık* adındaki denemeler toplamını yayımlar. Böylelikle gazetelerde yayımlanan yazılarından kimilerini bir araya getirmiş olur. Bu yazılar toplamında İnan, din ve uygarlık ilişkisinin görmezden gelinemeyeceğini dile getirir. Bir yönüyle Doğu-Batı sorunsalını irdelerken diğer yönüyle de İslâm-Hıristiyan din ve medeniyetleri ekseninde modernleşme, Batılılaşma meselesine yoğunlaşır.

Mehmet Akif İnan, Batı uygarlığı ile İslâm uygarlığının birbirinden farklı dahası aykırı iki ayrı uygarlık olduğunu savunur yazılarında. İslâm uygarlığının temelinde Yunan düşüncesinin bulunmadığı nasıl ki apaçık bir durumsa Batı uygarlığında da İslâm yoktur. Birbirine iliştilenemeyecek iki ayrı uygarlıktır: İslâm uygarlığı ve Batı uygarlığı çünkü "Yanılmayan, dosdoğru olan vahiydir, vahiy medeniyettir." (İnan, 2017b, 72)

M. Akif İnan 02 Nisan 1986'ya kadar Ankara Lisesi'ndeki görevine devam eder.

25 31 Temmuz 1996'ya kadar Millî Gazete yazıları devam eder.

3 Nisan 1986'da Ankara Fen Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olur. 1990'lı yılların başında Mehmet Akif İnan'dan sendikacılık yapması istenir. O da Rasim Özdenören'e "Ne diyorsun, bu işe bulaşalım mı?" (Özdenören, R. 2000, 66) diye sorar. Rasim Özdenören ise "bu alanda hizmete ihtiyaç olduğunu, kendisinin sendikacılık birikiminin bulunduğundan bahisle, teklife olumlu cevap vermesi gerektiğini" (Özdenören, R. 2000, 66) söyler. Böylelikle M. Akif İnan için sendikacılık günleri başlar.

2 Eylül 1991'de milletvekili adaylığı için görevinden ayrılır. 5 Kasım 1991'de yeniden Ankara Fen Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliğine atanır. 06 Ocak 2000'e kadar Ankara Fen Lisesi'nde çalışmaya devam eder.

İkinci şiir kitabı *Tenha Sözler*, 1991'de yayımlanır. Akif İnan şiirini değerlendiren Rasim Özdenören; "Günümüz Türk şiirinde ise aynı yolun (biçimde teamüllere bağlı, ama özde yeni olma yolunun) örneğini Akif İnan'ın şiirinde buluyoruz."

"Bu durumu ben bütün şiirlerin, hemen bütün mısralarında kullanılan yeni imajlara yorumluyorum."

(...)

"Bu durum onun şiirlerinde hissedilen işçiliğin de açıklamasını sağlıyor. Yeni imajlara ulaşabilmek için sarf edilen emek bu şiirleri aynı zamanda elle tutulur birer emek ürünü olarak karşımıza çıkartıyor. İşçiliğe aşırı önem verilmesi, onun bu tarzdaki şiirlerinin az olmasının sebebini de ortaya koymaktadır." (Özdenören, R. 2009, 215)

"Bu şiirler, zaman, ölüm, tasavvuf, büyük insanlar, şehirler, günümüz ve günlük yaşantı ile ilgili temalarla zenginleştirilmiştir. Ama asıl ağırlığın aşkta ve özellikle tasavvufi anlamdaki aşkta tecelli ettiğini söyleyebiliriz. O kadar ki, bu kitaplarda (*Hicret* ve *Tenha Sözler*) yer alan bütün şiirlerin alt yapısını, temel malzemesini aşk teşkil ediyor desek mübalağa ediyor sayılmayız. Bu iki kitapta yer alan şiirler toplamına ben bir ad veriyorum: 'Aşk'ın Kitabı.'" (Özdenören, R. 2009, 220) cümleleriyle M. Akif İnan şiirinin beslendiği kaynakları ve bu şiirler toplamının ana izleklerini şiir okurunun dikkatine sunar.

Mehmet Akif İnan, 14 Şubat 1992'de bir grup arkadaşıyla Eğitim-Bir-Seni kurar. Mehmet Akif İnan'ın talebi üzerine Necip Evlice de Eğitim-Bir-Sen'in (Evlice, 2017, s.703) logo çalışmasının yanı sıra Eğitim-Bir-Sen Bültenini (Evlice, 2017, s.703) hazırlar.

Şair, bu tutumuyla örgütlenme bilincini ve örgütlenme gereğini ortaya koyar. Böylelikle şair, Türk Taşıt İşverenleri Sendikası'ndan edindiği sendikacılık

deneyimini, kuruculuğunu ve genel başkanlığını üstlendiği Eğitim-Bir-Sene taşımış olur.

14 Temmuz 1992’de eşi Sevim Hanım emekli olur.

Millî Eğitim Bakanı Köksal Toptan’ın da katıldığı 105 kişilik bir heyetle “dokuz günlük Özbekistan ve Kırgızistan” (İnan, 2009a, 87) gezisine çıkar. Buralardaki izlenimlerini çeşitli vesilelerle yazı ve söyleşilerinde okurlarıyla paylaşır. Rusça, eğitim öğretim dili olduğundan Rus kültürünün bütün verimlerine duyargaları açık hâle getirilen Orta Asya toplumlarının İslâm’la bağlarının kalmadığından bahisle alkolün hayatın vazgeçilmezi durumuna geldiğini gündeme taşır. Yeni süreçle birlikte Orta Asya’da çalışmalarını yoğunlaştıran papazların “otobüslerde, uçaklarda, pazarda, çarşıda, her yerde” (İnan, 2009a, 88) düşüncelerini anlattıklarını dikkatlere sunar.

1994’te 24. Konya Milli Fuarı Kültür ve Sanat Etkinlikleri anısına verilen ödülü alır.

18-21 Mayıs 1995 tarihleri arasında Türkmenistan Yazarlar Birliği tarafından Aşkabat’ta düzenlenen Türki Halkların 3. Şiir Festivalinde Mahdum Kulu adına verilen Büyük Bayrak Ödülü ve Beratını alır. Türkmence çıkarılması planlanan *Türk Şairleri Ansiklopedisi*’ne katkı sağlar.

9 Haziran 1995’te ise Memur-Sen Konfederasyonu teşekkül eder. Böylelikle bir tavır alış biçiminin yaşama aktarılışı gerçekleşir.

1992’den itibaren sekiz yıl süreyle Eğitim-Bir-Sen Genel Başkanlığı görevini yürüten M. Akif İnan, 1995’ten sonra da beş yıl süreyle Memur-Sen Konfederasyonu Genel Başkanlığını üstlenir.

Anadolu insanının yabancı olduğu bir örgütlenme tarzı olan sendikacılığı yurt geneline yaymak için çalışır. İlişki kurduğu her ortamda, çağa istikamet kazandıracak görüş açısının yerli düşünceden neşet edeceğini ilan eder.

Batılılaşma ve Marksizm özentisi karşısında sesini yükseltir. Halkın inanma ve yaşama hakikatiyle ilgisiz olan sendika ve sendikacılık kavramını yeni baştan tanımlamak ister. Emeğin aşk ile harlanması gerektiği bilincini hafızalara kazımak için çırpırır.

Mehmet Akif İnan’ın sendika günleri, onun edebiyatçı kimliği yerine eylemci bir kimliği önelediği günler olarak kayda geçer.

16-22 Ekim 1996 günleri arasında Türkiye Yazarlar Birliği’nin Girne’de düzenlediği “Türkçenin Uluslararası Şiir Şöleni” özel ödülü ile 5 Eylül 1996’da “2. Altınbaşak Kültür ve Sanat Etkinliği” ödülünü alır.

Mehmet Akif İnan'ın kızı Şakire Banu evlenir.

4 Aralık 1997'de başladığı *Yeni Mesaj* gazetesindeki “*Merhaba*” köşesinden 9 Eylül 1999'a kadar okurlarına seslenir.

3. Altınbaşak Kültür ve Sanat Etkinliği Ödülü'nü alır.

Haçlı Seferlerinin 900. Yılı nedeniyle İsmail Kılıoğlu tarafından düzenlenen İznik, Kütahya, Seydişehir ve Eskişehir yürüyüşlerine iştirak eder.

Osmanlı Devleti'nin 700. Yılı çalışmalarına katılır.

1998'de Kanal 7 ekranlarından haftalık kültür sanat programı “Mehmet Akif İnan ile Sohbet” ateşini yakar. Yazı ve şiirlerinde anlattıklarını kitlelere duyurma arayışına girer. Ekran, âdeta entelektüel bir dervişin eylem alanına döner. Oktay Sinanoğlu, Şehribostan Geldimemedova, Alaeddin Özdenören, Mehmet Çınarlı, Rasim Özdenören, Şeref Taşlıova, Cemal Safi, Ali Naili Erdem, Mustafa Asım Köksal, Mehmet Özbek, Zekai Tunca, Süleyman Arif Emre, Semih Sergen, Cahit Külebi ve Yılmaz Karakoyunlu gibi şair, yazar, sanatçı ve politikacıların dilinden kelam havalanır da yüzlere düşünsel ciddiyet dokunur. Kırk hafta boyunca televizyon izleyicisi insan yüzlü seslerin geçit resmine tanıklık eder.

Emek Platformu organizatörlerinden olan M. Akif İnan 1999 yılı Haziran ayında Ankara'da yapılan bir miting sonrasında yorgun düşer ve hastalanır. Soğuk algınlığı ve zatürre tanısıyla Gazi Üniversitesi Araştırma Hastanesine yatırılır. Ancak tetkikler sonucunda akciğer kanserine yakalandığı ortaya çıkar. Bütün tedavi ve özene rağmen altı ay içinde giderek erir.

Günden güne ölüme yaklaşır. Ziyaretine gelip gidenlere ölümden korkmadığını, kendisini dünyaya bağlayan hiçbir şeyin bulunmadığını ifade eder. Ölüme hazır olduğunu ve yaratana kavuşacağı için sevindiğini, hiç üzülmeyeceğini söyler yakın çevresine.

Oruç ayını Urfa'da geçirmek istediği bahanesiyle hastaneden çıkartılır. Vefatından yirmi gün önce kardeşleri tarafından doğduğu yere, baba ocağına, nebililer yurdu Urfa'ya getirilir.

Bir Ramazan gecesini, 6 Ocak 2000'de, gece saat 02.00'da vefat eder. Cenazesi 7 Ocak Cuma günü öğle namazını müteakip Hasan Paşa Camiinde kılınan cenaze namazından sonra sevenlerinin, dostlarının, arkadaşlarının elleri üstünde taşınarak Harran Kapı aile mezarlığına defnedilir. Şairin dizeleriyle;

*Toprak kuşatınca ten kafesini
Yeni bir gündür bizim göçümüz
Kalkarız rüyadan uyanır gibi* (İnan, 2017c, 111)

9

Şairin vefatının ardından *Yedi İklim* dergisi *Akif İnan Özel Sayısı* yayımlar. Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen de çeşitli etkinlikler düzenler. M. Akif İnan'ın düşünce ve eylem hayatının özümsemesi amacıyla paneller, sempozyumlar yapılır. Şairin anısına düzenlenen birtakım yarışmalarla onun eğitici, öğretici kişiliği gündem konusu yapılır. Yazmaya kışkırtma amacındaki bu yarışmalar sonucu ortaya çıkan eserler Eğitim-Bir-Sen Yayınları arasında kitaplaşır.

2006'dan itibaren "Unutamadığım Öğretmenim Mehmet Akif İnan Hatıra Yarışması" sonucunda ödüllendirilen eserler; *Mum Işığında Son Mahnı, Yüreğimdeki Resimler, Üşüyen Hayatlar, Yola Düşenler, Kelebeğin Rüyası, Unutamadığım Öğretmenim* adlarıyla kitaplıklardaki yerini alır.

M. Akif İnan'ın vefatından sonra gazetelerde yayımlanıp da kitaplaşmayan yazıları toparlanır. Bu yazılar, konularına göre tasnif edilir. Söz konusu yazılarla birlikte şairin bütün kitapları, Ocak 2009'dan itibaren Eğitim-Bir-Sen tarafından belli bir tasarım içerisinde; *Cumhuriyet'ten Sonra Türk Şiiri, Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair, Aydınlar, Batı ve Biz, İslâm Dünyası ve Ortadoğu, Mirası Kuşanmak, Siyaset Kokan Yazılar, Söyleşiler* yayımlanır.

2015'te Eğitim-Bir-Sen tarafından Doğumunun 75. Vefatının 15. Yılında Mehmet Akif İnan Sempozyumu yapılır. Sempozyum bildirileri, *Doğumunun 75. Vefatının 15. Yılında Mehmet Akif İnan Sempozyumu*²⁶ adıyla kitaplaşır. Söz konusu etkinliğin bütünleyeni olarak da Yusuf Turan Günaydın ve Selma Günaydın Mehmet Akif İnan Bibliyografyası (1955-2000) kitabını hazırlar.

Ali Haydar Haksal *Bir Medeniyet Şairi Mehmet Akif İnan*'ı yazar. Sözü edilen eserler, *Eğitim-Bir-Sen Yayınları* çizelgesindeki yerini alır.

Yedi İklim dergisi Ocak 2015 tarihli sayısını da "Mehmet Akif İnan Özel Sayısı" olarak ilgisinin dikkatine sunar.

2016'da Kanal 7'deki *Akif İnan ile Sohbet*²⁷ söyleşileri kitaplaşır.

Bilge Sendikacı Mehmet Akif İnan yayımlanır.

26 Doğumunun 75. Vefatının 15. Yılında Mehmet Akif İnan Sempozyumu, Hazırlayan: Hıdır Yıldırım, EğitimBir-Sen Yay., Ankara 2016.

27 Akif İnan ile Sohbet, Hazırlayan: Hıdır Yıldırım, Eğitim-Bir-Sen Yay., Ankara 2016.

Hece Aylık edebiyat dergisi Ocak 2020 tarihli 277. Sayısını Mehmet Akif İnan Özel sayısı olarak okur beğenisine sunar.

Süreç içerisinde Ankara, İstanbul, Adana, Mardin, Batman, Bingöl, Ordu, Kahramanmaraş, Uşak, Van, Diyarbakır ve Düzce’de 35 ilk ve orta dereceli okula Mehmet Akif İnan ismi verilir.

Şanlıurfa’da şairin adını taşıyan eğitim ve araştırma hastanesi açılır. Kahramanmaraş’ta da bir mahalleye Akif İnan adı verilir. Anadolu’daki birçok il, ilçe ve yerleşim birimindeki caddelere, bilgi evi ve kütüphanelere şairin isim tabelası asılır.

Bütün giysileri yırtsak yeridir / Yeter bize vefa elbiseleri (İnan, 2017c, 34) diyen Mehmet Akif İnan, önden gidenlerin sözcüsü olarak milletin kalbine yerleşir.

KAYNAKÇA

- Baz, İbrahim, Şeyh Ali Arıncı ve Arıncı/Tıllakâr Dergâhı, Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2016/2 yıl: 7 cilt: VII, S.14, s. 43-61.
- Günaydın, Yusuf Turan-Günaydın, Selma, Mehmet Akif İnan Bibliyografyası (1955-2000), Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara, 2016.
- Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Mehmet Akif İnan Özel Sayısı, Yıl: 24, Sayı: 277, Ankara 2020.
- İnan, Akif, Din ve Uygarlık, İz Yayınları, İstanbul 2017b.
- İnan, Akif, Edebiyat ve Medeniyet Üzerine, İz Yayınları, İstanbul 2017.
- İnan, Akif, Şiirler (Hicret-Tenha Sözler), İz Yayınları, İstanbul 2017c.
- İnan, Mehmet Akif, Söyleşiler, Eğitim-Bir Sen Yayınları, Ankara 2009a.
- İnan, Mustafa “Ağabeyim Bir Köprüydü”, Konuşan: Faruk Uysal, Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Ankara 2000.
- Mavera (1976). Aylık Edebiyat Dergisi, Yıl: 1, S.1, Ankara. Pakdil, Nuri (2014). Biat I, Ankara: Edebiyat Dergisi Yay.
- Özdenören, Alaeddin Şiirin Geçitleri (Akif İnan-Cahit Zarifoğlu), İz Yayınları, İstanbul 2018.
- Özdenören, Alaeddin, Şiir Beni Korkutmuştur Hazırlayan: Mustafa Aydoğan, Cümle Yayınları, Ankara 2017.
- Özdenören, Rasim, “Rasim Özdenören’le Akif İnan Üzerine Söyleşi”, Konuşan: Faruk Uysal, Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Ankara 2000.
- Özdenören, Rasim, Ruhun Malzemeleri, İz Yayınları, İstanbul 2009.
- Öztürk, Nazif vd., (Baydar, M. Çetin, Mete, Muhsin Mete Hacıfettahoğlu, İsmail, Maraş, M. Atilla), Mehmet Akif İnan Kitabı, Türkiye Yazarlar Birliği ve Şanlıurfa Belediyesi Ortak Yayınları, İstanbul 2000.
- Sarmış, Mehmet Adanmış Şahsiyet Mehmet Akif İnan, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Şanlıurfa tarihsiz.
- Yıldırım, Hıdır, Bilge Sendikacı Mehmet Akif İnan, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2017.

MEHMET AKİF İNAN: ZARAFET, SAMİMİYET VE GAYRET

Prof. Dr. Bilal Kemikli

Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Yakın tarihimize damgasını vuran üç Âkif'imiz var. Bunlar;

1. Milli Şairimiz, hareket ve umut şairi: Mehmet Âkif
2. Hicret ve Kudüs Şairi: Âkif İnan
3. Mustarip mütefekkir: Âkif Emre

Bu üç Âkif de, her halde taşıdıkları isimden mülhem olsa gerek, birbirine benzeyen ahlak ve seciyeye sahiptirler. İsim ve müsemma olma hâli, bu üç Âkif'te de birbirine muvafaktır. Malum olduğu üzere, Âkif ismi *a k e fe* fiilinden üretilmiştir; “ibadet eden, sebatkâr, münzevi ve itikâfa çekilen” gibi anlamlara gelir. Her üç Âkif'te de “zâhid ve âbid” yönün yanında, yapıp ettiklerine bakıldığında, içinde buldukları fikri zemin itibarıyla “mücadeleci” ve “azimli/kararlı” ruhun ön planda olduğu görülecektir. Bu bakımdan bu Âkiflerimizi, “mustarip, dertli, dava adamları” olarak tanımlamanın yerinde olacağına kaniyiz.

Daha evvel bir konuşmamda dört temel özelliğiyle Âkif İnan'ı anlatmaya çalışmıştım. Bahse konu özellikler:

1. Şair
2. Öğretmen
3. Sendikacı
4. Dost... Derviş. Ağabey.

Onun şairliği, öğretmenliğinden önce gelir. Daha lise talebesiyken, hemşerisi Nâbî'nin mirasını tevarüs etme cehtiyle başladığı şiir serüveni hayatının ilerleyen devrelerinde de devam etmiştir. Keza öğretmenlik yahut onun ifade-

siyle muallimlik, bitmeyen bir yolculuktur. Bizi burada topladığına göre, onun ismi, eserleri ve hizmeti etrafında konuşma ve konuşulanları dinleme çabası içinde de onun muallimliğinin devam ettiğini görüyoruz. Sendikacılık, onun organizatörlük ve liderlik vasfını ifade eden bir kavramdır. Bu 1992’de kurulan Eğitim-Bir-Sendikası ve 1995’te kurulan Memur-Sen Konfederasyonu ile başlayan bir süreçle sınırlı değildir. Bu, daha öncelere giden, henüz DTCF’de öğrenciyken Hilâl mecmuası ve Hilâl Yayınları’yla başlayan, Türk Ocakları’nda yüklendiği vazifeyle devam eden ve Türk Taşit İşverenleri Sendikasıyla olgunlaşan dönemlere tekabül eder. Dost, derviş ve ağabey vasfı ise, onu tanıyan herkesle farklı bir tarihlendirmelere sahiptir. Bu meyanda bahse konu tarih benim için, Ankara’ya geldiğim yıl içinde, 1985-1986 öğretim yılında başlar. Bu sürecin hikâyesini daha evvel, “ Hatırlamak: Akif İnan’a Dair Hatırladıklarım” başlıklı yazımızda ele almıştık¹. Bu itibarla onun “derviş, dost ve ağabey” vasfını, iki kanaldan tarif etme imkanına sahibim.

Bu kanallardan ilki, yazılı ve sözlü tanıklıklardır. Bunlar, bizzat kendi eserleri, bilhassa şiirleri olmakla birlikte hakkında yazılan ve anlatılanlardan ibarettir. İkincisi ise, taşradan Ankara’ya okuma serüveni için gelmiş bir genç olarak yolunun onunla kesiştiği tarih itibarıyla, bizzat müşahede ettiğim tanıklıklardır. Bu tanıklık, merhum Erdem Beyazıt vesilesiyle vücut bulmuş, sonra ara ara farklı muhitlerde ve ortamlardaki sohbetlerle devam etmiştir. Ancak sendikanın fiili olarak kurulduğu dönemlerde yurtdışında olmam ve daha sonraki dönemlerde akademik yoğunluklar sebebiyle inkıta uğramış olsa da gönülde cereyan eden alaka devam etmiştir. Buradaki “dostluk” kavramından maksat, içinde bulunulan muhit, düşünce ve hareket ortaklığıyla alakalıdır. Ankara’daki bu muhiti, bu sene içerisinde neşredilmesini umduğumuz *Bizim Ankara* kitabında tasvir etmeye çalıştım. Keza merak edenler için kısmen de olsa, seksen sonrası İslamcı dergiler ve fikir muhitlerine dair yazdığımız tebliğ metninde bazı bilgiler bir yol haritası sunacaktır². Ankara’da *Edebiyat* ve *Mavera* ile demlenen bu muhit, benim tanık olduğum dönemde daha çok *İslam* ve *İlim* ve *Sanat* dergileri ile *Yazarlar Birliği* etrafında canlılığını korumuştur. Bu muhit içerisinde Akif İnan, her zaman “dost” olarak anılmıştır.

Onun dervişliğine dair ilk izleri, Halil Necatioğlu ile *Tasavvuf Üzerine* yaptığı sohbette görme imkânına sahip olduğumu ifade etmeliyim. Bu sohbet, öncelikle *Maverâ’nın* 54. Sayısında yayımlanmış, daha sonra *İslam Mecmuası* Nisan 1984’te neşredilen 8. Sayısında ayrı basım olarak okuyucularına sunmuştur.

1 Bkz. *İz Brakan Öğretmen Mehmet Akif İnan*, II, haz. H. Yıldırım, Ankara, 2019, 499-505.

2 Bkz. “Bizim Hikâyemiz: Seksen Sonrası İslamcı Fikir Muhitlerine Dair Bazı Mülhazalar”, *Bir Başka Hayata Karşı: 1980 Sonrası İslamcı Dergilerde Meseleler, Kavramlar ve İsimler*, 3, (Ed. Lutfi Sunar), İstanbul, 2019, 411-418.

Bilahare bu *Tasavvuf Üzerine Sohbet* adıyla küçük bir kitapçık olarak (İstanbul, 1990) neşredilmiştir. Bu son neşirde, Halil Necatioğlu müstearının Prof. Dr. M. Es'ad Coşan olarak kaydedildiğini görmekteyiz. Bahse konu sohbet, sorulan soruların, yapılan konuşmanın çerçevesini yetkin bir şekilde çizdiğine tanık olmaktadır. Bu durum, onun akademik anlamda tasavvufla alakadar olmasının yanında, doğrudan doğruya ameli alanda da uygulamalara dönük tecrübelerle sahip olduğuna işaret etmektedir. Nitekim o dönemde bir sohbet vesilesiyle, onun gönül şehrinin bakıcısının Siirt Baykan'da ikamet eden Molla Ali Arıncı olduğunu öğrenmiş oluyorduk³.

Bu meyanda onun *Bağlanmak* şiirini, başlangıçta Nuri Pakdil'in *Bağlanma'sı* ile birlikte okumuştum. Ancak onun "gönül bakıcısı"na olan rabitasını dikkate alınca, içinde fırtınalar kopan bir sâlikin (dervişin) yolculuğuna dair notlar olarak okumanın ve böylece gelenekteki *etvâr* edebiyatının bir devamı olarak ele alınmasının faydalı olacağı kanaatine ulaşmış oldum. Keza *Arzihâl* şiiri de müşhidinin irtihalinden sonra kaleme alınan bir ağıt olarak okumak da mümkündür. Yeri gelmişken, gerek Nuri Pakdil'de gerekse Akif İnan ve bu muhitten gelen diğer sanatçılarda "bağlanmak" ve "biat" kavramlarının çokça zikredilmesi, onların zihni yapılarını inşa eden arklardan birinin bu toprağı mayalayan *irfanî miras* olduğuna işaret eder.

Âkif İnan'a dair gözlemlerim neticesinde onu tarif ve tavsif eden, yukarıdaki genele matuf tasniften başka, şu üç kavram olduğunu ifade etmek isterim: *Zarafet*, *samimiyet* ve *gayret*. Onun şiirlerini, bu üç kavram etrafında okumak da mümkündür. Zariftir; tenkit ederken ve hatta öfkesini dile getirirken bile zariftir. Sözgelimi 1963'te *Türk Yurdu*'nda yayımladığı *Çalınmış* şiiri, sosyolojik açıdan mevcut hâle bir eleştiri şiiridir. Orada milletin sırtından emeğinin, varlığının ve değerlerinin çalındığını söyler. Sisteme dair ciddi bir eleştiridir. Lakin bu eleştirisini kırıcı, yıkıcı ve ayrıştırıcı bir dille değil, "nezâhat-i lisân" ile yapar. Oradaki son beyti hatırlayalım⁴:

*Hırsızlık ne kadar büyümüş ya Rab;
Fakirin elinden ekmek çalınmış.*

Aslında bahse konu hırsızlık, bir dönem olmuş ve bitmiş değildir; hâlâ devam eden bir çalma faaliyetinin olduğunun farkında olarak sendikal hizmetlere girdiği düşünülebilir.

3 Arıncı ile alakalı olarak bkz. İbrahim Baz, "Şeyh Ali Arıncı ve Arıncı/Tılfakîr Dergâhı", Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2016/2 yıl: 7 cilt: VII sayı: 14, 43-61.

4 Şiirin tamamını şuradan okuyabilirsiniz: M. Akif İnan, *Dışarıda Bırakılmış Şiirler*, Haz. Y. T. Günaydın, Ankara, 2019, 55.

Öte yandan onun samimiyeti, sosyal ilişkilerinde olduğu kadar ele aldığı metinler de de görülen bir husustur. Bilhassa *Yeni Devir*'de kaleme aldığı fıkralarda, o samimi dili görmekteyiz. Bu metinlerin bir kısmı *Portre Gölgeleleri* adıyla iki cilt olarak yayınlanmıştır⁵. Bu portrelerde elbette bilgi var ve gerektiğinde tenkit de var. Ancak çoğu adeta birer iç sesle yazılmış deneme gibidir. "İç sesle yazılmış deneme" tabirini, *sezgiye* de atıfta bulunarak, eskilerin *vâridât* kavramına yükledikleri anlam çerçevesinde kullanıyorum. Bahse konu portre yazılarına baktığımızda, sadece âlimler, şairler ve yazarlar gibi meşâhire dair metinlerin yazılmadığını görüyoruz. Hayatın içinden sade insanlara da bakıyor. Sözelimi Nevin Kaya ismi sizin için ne ifade eder? Doğrusu Âkif İnan'ın bu isimle alakalı kısa yazısını okumasaydım, benim için de bir anlam ifade etmeyecekti. İlgili yazıdan hareketle Nevin Kaya'nın, dini hayatı tercih ederek seküler muhiti terk eden bir hanımefendi olduğunu öğreniyoruz. Bir güzellik yarışmasında birinci olan bu hanımefendinin kişisel tercihi, "irtica avcısı" bir gazeteci için dini hayatı ve dindarları tahrik içeren bir habere konu oluyor. Neticede oluşturulan bu algı, bir dizi mağduriyetlere sebebiyet veriyor. Bu hadise, *Akşamın Kılıçları* şiirinde "Düşen yaprağın acısı bende" diye haykıran duyarlı ve samimi bir yazar/şair olarak Âkif İnan'ın dikkatini çekmiştir. Bahse konu kişinin hikâyesi bilahare nasıl gelişti? Doğrusu bunu bilemiyoruz; ama samimi ve duyarlı bir kalem, bu sıradan insanın hikâyesinden yola çıkarak bize bir pencere açmış oldu. O pencere, yukarıda işaret edilen *Çalınmış* ve *Zulüm Türküsü* gibi şiirlerindeki mana ile bütünlük arz eder.

Zarif ve samimi şairin kimliğini oluşturan bir başka kavram da gayrettir. Bu meyanda onun bir öğretmen olarak yaptığı hizmetleri, görev yaptığı liseye birkaç defa uğradığımda görme fırsatına sahip olmuştum. Onu her ziyaretimde, bir sohbete davet ettiğimi hatırlıyorum. Hiçbir zaman, mazeretler öne sürerek "hayır, gelemem" dememiştir. Onun bu gayreti, "gönül adamı" tarafına işaret etmekle birlikte "dava adamı" yönüne de delalet eder. Nitekim daha sonraki dönemlerde sendika hizmetlerine tanık olanlar, bahse konu gayretini, bitmek bilmeyen heyecanını ve mücadeleci ruhuna şahitlik etmişlerdir.

Bütün bu hususiyetleriyle birlikte Âkif İnan'ı değerlendirdiğimizde, kişiliğini inşa eden, dolayısıyla sanatını ve çalışmalarını da doğrudan doğruya etkileyen üç aşamaya sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar; öncelikle hafızasını inşa eden çocukluk ve gençlik dönemi, kalbini mamur eden dervişlik evresi, aksiyoner tarafını ve lider vasfını ortaya çıkaran iş hayatı ve sendikacılık dönemi olarak ele alınıp incelenebilir. Bu ilk dönemde, aile, konak kültürü, yaşadığı

5 Akif İnan, *Portre Gölgeleleri*, I-II, Haz. Y. T. Günaydın, Ankara, 2019.

şehirler, Urfa ve Maraş ve buralarda dâhil olduğu sohbet muhitleri onu aklen ve ruhen beslemiştir. Urfa'ya olan muhabbeti, öğrencilerinin de anlattıkları kadarıyla bitmeyen bir muhabbettir⁶. Maraş ise, bir bakıma kendini bulduğu şehirdir. Dervişlik, öğretmenlik ve sendikacılığına dair temel bazı meselelere yukarıda işaret edilmiştir. Netice itibariyle çok yönlü insanların engin dağlara benzediği aşikârdır. Onu uzaktan tanımak kolaydır; yaklaştıkça bu tanıma, anlama ve anlamlandırma meselesi biraz daha girift bir hâl alacaktır. Bu sebeple sözü fazla uzatmadan, *Tenha Sözlür*'de adeta bir münacat olan *Sevdiğim* isimli şiirinin son kıtasıyla bu bahse bir nokta koyalım.

*Gel kovma kapından nolur sevdiğim
Sen ki ne dilerse olur sevdiğim
Bir yanında kalmış huzur sevdiğim*

Yaşadığımız bu hayat, tıpkı o üç Âkif'in hayatı gibi bizi “kapıdan kovulmamacak” güzel işlere vesile olduğumuz bir hayat olsun...

6 Sözelimi Uşak'tan öğrencisi olan Hüseyin Tanrıverdi'nin naklettikleri arasında Urfa sevgisini de görmek mümkündür. Bkz. Hüseyin Tanrıverdi, “Öğretmenim Mehmet Akif İnan”, *İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan*, I, Haz. H. Yıldırım, Ankara, 2019, 97-106.

FİKİR VE HAREKET BÜTÜNLÜĞÜ İLE MEHMET ÂKİF İNAN'IN AYDIN PROFİLİ

Necmettin EVCİ

Yazar

Yerli, millî karakteriyle bütününü bu toprakların aydını olan Mehmet Âkif İnan, öncü bir fikir ve hareket adamı olarak düşüncelerini programlı pratikle hayata geçirerek Türkiye'nin fikri, ictimai, kültürel hatta siyasî toparlanışında etkili olmuş şahsiyetlerden biridir. Bu yazıda başlığın ve ilk cümlelerin ima ve anlamını izah etme bağlamında Mehmet Âkif İnan'ın birbirini tamamlayan söylem ve eylem anlayışı üzerine yoğunlaşacağım. Burada 'fikir' kelimesini 'soyut somut fenomenlerin zihnimizdeki izdüşümleri' şeklindeki dar anlamıyla değil, insan, hayat ve kâinat gerçekliğini yaşadığımız zaman ve topluma uyarlayarak yorumlayan bir tasavvur olarak, yani yüksek kavrama ve çözme kapasitesi karşılığıyla kullanıyorum. 'Hareket' kavramı da, toplumu kuşatan dünya görüşü veya tasavvuruna dönüştürülmüş bir düşüncenin hayata geçirilmesi için yürütülen kapsamlı, uzun vadeli, programlı faaliyetler olarak anlamlandırılmalıdır. Ayrıca üzerinde düşündüğümüz konu, Âkif İnan'ın Türkiye'nin irade ve idaresinde söz sahibi olanlarla birlikte bütün toplumun ve aydınların terörle sınındığı bir dönemde mücadelesini vermesi sebebiyle özelliğidir. Bu bağlamda İnan'ın topluma hakim algı, olgu ve alışkanlıkları değiştirmeye dönük gayretleri, Cumhuriyetin öne çıkardığı aydın tipine eleştiriden bağımsız değildir.

Mehmet Âkif İnan, köklü tavır, tutum ve etkinliklerin adamıdır.

“Her eylem yeniden diriltir beni/

Nehirler düşlerim göl kenarında”

Şiirinde dirilişle birlikte kullandığı 'eylem' kelimesine içkin, saygın bir anlam vermekle birlikte Mehmet Âkif İnan'ın düşünce ve duyarlılığını pratiğe dökmesini muhtevi anlamıyla 'eylem' kelimesinden ziyade 'hareket' kavramıyla açık-

lamak daha uygun olur. Nitekim zikrettiğimiz dizelerde ‘göl’le imgeleştirilen fikri, bedii birikimin dirilişe evrilmesi arzulanan sürekliliği ‘nehirler düşlemek’ ifadesiyle anlatılmıştır. Böylece göl ve nehir sembolü, birikimli bir tasavvura dayanan sürekli eylemliliği yani hareketi (aksiyonu), canlı, diri, taze kalmayı ima eder olmaktadır.(1) Eylem ve hareket, fiiliyat ve pratik cihetinden benzeşiyor olsalar da, eylem anlık refleksler, tepkilerle yapılırken, harekette süreklilik ve geniş zamanlara, mekânlara yayılmış diyalektik bağlantılar söz konusudur. Eylem mahiyet ve niteliği daha çok aktüel veya güncel tepkilerle sınırlı kalan fiili bir samimiyet göstergesidir. Hareket ise derin, geniş bir toplum ve zaman tasavvuruna bağlı olarak, teori-pratik bütünlüğüyle gelişen, genişleyen, aşamalı, sistemli faaliyetleri ifade eder. Bu bakımdan eylemsel tepkiler duygusal reflekslerle harekete geçer veya geçirilirken, uzun zamanlarda olgunlaşım amacına ulaşan hareketlerde derin, etraflı, kararlı düşünülmüş bir tarih ve toplum tasavvuru söz konusudur.

Hareket eylemi kapsar. Başka deyişle eylemler asıl anlamını hareket içinde bulur. Âkif İnan, tarih bilinci ve gelecek hassasiyeti zayıf, günübürlük düşünen biri olsaydı eylemleri harekete dönüşmezdi. Ancak o meseleleri aktüaliteyi veya konjonktürü aşan bir kavrayışla gündeme aldığından, eylemleri hareket akışı ve bütünlüğü içinde son derece etkili sonuçlar vermiş, eğitimde, sosyal ve kültür hayatında, siyasî düzenimizde esaslı düzelmelerin yolunu açmıştır. Bu açıdan bakıldığında Akif İnan anlık tepkilerden ziyade sonuçları geçen zaman içinde daha belirgin ortaya çıkacak değişim ve dönüşümleri hazırlayan ve hızlandıran köklü tavır, tutum, faaliyet ve etkinliklerin adamıdır. Yeri gelmişken söylemekte yarar var; hem onun aydın kişiliği hem kurucusu olduğu Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen’in o kişilikten ayrı düşünülemeyecek faaliyet programları, Türkiye’nin tabandan hareketle güç ve etki kazanan demokratik, kültürel değişim ve dönüşümünden ayrı düşünülemez.

Bir makalesinde ‘Şairin hareket adamı olarak portresi’ alt başlığı altında D. Mehmet Doğan, Âkif İnan’ı şöyle anlatır: “Âkif İnan, düşüncesini sadece yazıyla ortaya koymadı, bilhassa 1970 ve 80’lerde Türkiye’nin belli başlı şehirlerinde verdiği konferanslarla da görüşlerini halkla paylaştı. Necip Fazıl’ın hitabet üslubundan aşırı abartılar ve nefsiyle ilgili kısımlar çıkartıldığında, Akif beyin konuşma tarzına ulaşılır. Urfalı gırtlığı, tok sesi ve edebî-kültürel birikimi, bir zamanlar onun bilhassa gençler nezdinde aranan bir hatip olmasına yol açmıştı. Âkif İnan’ın gençlik yıllarından beri baskın olan cemiyetçiliğinin, hareket adamı yönünün ömrünün son yıllarında ön plana çıktığını görüyoruz. Yazmak, konuşmak yanında yapmak, fiil ortaya koymak yönünde giriştiği en önemli iş

sendikacılığıdır../..Âkif İnan'ın idealist bir saikle bu yola girdiği kanaatindeyiz. Sendika da fikirlerinin yayılması için bir araçtır.(2)

Fikir ve hareket adamı olarak Âkif İnan'ın aydın kişiliği gelişmelerin diyalektik sonucu olarak mı ortaya çıkmıştır? Veya Âkif İnan lise yıllarından başlayan duygusal edim ve etkiler sebebiyle kendisini daha büyük düşüncelere sevk eden olaylarla mı şekillenmiştir? Veya bütün bunlardan bağımsız olarak yaşadığı zaman ve toplumda yanlış gittiğini gördüğü hatta birçoğunu yaşayarak tecrübe ettiği işleyişi değiştirmeyi baştan beri mi kafasına koymuş, sanat, düşünce, örgü/t ve hareket hayatını buna göre mi programlamıştır? Bence tek başına hiçbir sebep İnan'ın kişilik ve hareket programının oluşmasında müessir değildir. Ancak değişen şartlarla gelişen durumlara göre her bir sebebin kendi oran ve ölçüğünde Âkif İnan'a kazandırdıkları, kaybettirdikleri olmuştur. Onun eylem ve söylemlerini başından beri bir toplumsal değişimi amaçlayarak tasarladığını söylemek de abartı olur. Ama abartılı olmayan, korkunç vahametlerle sürüp giden yanlışlıklara samimi tutumla başından beri karşı olmasıdır. Yine değişen şartlara göre tutum ve ölçek değiştiren bu karşı duruş, en nihayet bütün bir Türkiye'yi etkileyen harekete dönüşmüş; hareket zaman içinde kendi yolunu, hedefini bulmuştur.

Entelektüel öfkeye dönüşen birikim ve cevher

Mehmet Âkif İnan'da güçlü bir varoluşsal temele dönüştüğü anlaşılın ailesi ve Urfa'daki kültürel iklimle benliğine yerleşen esaslı yaşantı, hatıra ve motifleri, şahsiyetini besleyen birikim ve kaynağa dönüşmüştür. Urfa'da evvelâ kendisindeki cevher yanında ailesi ve aşireti, ardından erken yaşlarda katıldığı geleneksel sıra gecelerinin ikliminde yoğrula yoğrula, usul ve üslubuyla tevarüs ettiği aruz şiirinin Nabî'ye kadar ulaşan izleri ile daha 15 yaşında fevkalade başarılı şiirler ve yazılar yazar.(3) 'Rehâ' mahlasıyla yazdığı bu şiirler bugün bile hayret ve takdire şayan güzelliktedir.(4) Bu ürünler Urfa Demokrat gazetesi ve Derya dergisinde yayınlanır. Onun daha lise yıllarında inandığı değerler için edebiyat hocası ve onunla bağlantılı olarak okul yönetimiyle kavga ve sürtüşme yaşadığını, bu sebeple eğitimine Maraş lisesinde devam ettiğini, o yıllarda fikri muhtevası hayli yüksek yazılar yazdığı, üstelik bu yazıların eylem ve hareket özelliği de taşıdığına bakılırsa, benliğinin veya varoluşsal özünün bilinçli bir tercihle kendini gerçekleştirme kararlılığına erkenden vardığı söylenebilir. Daha 20'li yaşlarında Hilâl Dergisi Ocak 1964 sayısındaki yazısı adeta bir devrim liderinin beyanatına benzer: "Biz her zaman hakkımızı kendi başımıza tahsil edebilecek kudrette bulunmaya mecburuz"(5) Siyasal,

sosyal, kültürel alanda ve en geniş anlamıyla hak arama örgütü olarak kurduğu Eğitim-Bir-Sen'den yaklaşık 30 yıl önce ve ilk gençlik yıllarında bu sözün söylenmiş olması, onun bir dava ve mücadele adamlığını tasvir etmesi adına ilginçtir, önemlidir. Bununla bağlantılı olarak, hatırasını isminde yaşattığı Mehmet Âkif Ersoy'dakine benzer şekilde bütün bir milletin kemalist cendereden çıkışını amaçlayan millî hayal ve ukdeyi entelektüel şahsiyeti ile bütünleştirmiştir. Siyasal düzenin ideolojik baskısı karşısında kararlı bir entelektüel öfke biriktirmiştir. İçe atılan yükü taşımakta zorlanan şuuraltı ve 'entelektüel öfke' En azından yapılan zulümleri reddettiğini açık, kesin bir dille haykırarak bir duruş ve şahsiyet ortaya koymuştur. İlerleyen zamanlarda da onu canlı, diri, dinamik tutanın işte bu entelektüel öfke olduğu söylenebilir. Bütün bir Türkiye'yi hatta bütün ümmet coğrafyasını kuşattığı fark edilen sıkışmadan kurtulmanın yani inandığımız hayatı özgürce yaşamının yollarını arayan İnan, kötü gidişatı değiştirmenin söylem ve eylemlerini birbirini besleyip güçlü kılacak tarzda geliştirmiştir. Başka zaviyeden söylersek teori ve pratiği şahsiyetinde birleştirmiştir. Âkif İnan daha çok aydınları sınıflandıran dönemin moda ayırımına uymaksızın veya kapılmaksızın "bir teori adamı olarak kalmamıştır. Fikir üretmiş, genç nesillere yol göstermiş ve işaret ettiği o izlerden önce kendi yürümeye başlamıştır.(6) "Daha üniversite yıllarında iken dergi ve yayınevi yöneticiliği, dernek ve cemiyet çalışmaları, sendikal faaliyetleri onun düşünce ve eylem insanı oluşunun birer tezahürü idi."(7) O toplum değerlerinin ve bu değerlerin içinde oluşan fikirlerin eylemle bütünleşmesini, örgütle güçlendirilmesini amaçlıyordu. Bunun yolu da sivil toplum örgütleri ya da sendikacılık yoluyla örgütlenmekten geçiyordu."(8) Değil mi ki, fikirsiz eylem kaos üretir, eylemsiz fikir atalet.

Sığ, ilkel, kültürsüz, yavan, zavallı aydınlara rağmen, onlara karşı!

Bir milletin kurtuluşuna çare ve çözüm üretecek hareket, bilgiye, inanca, akla, hür iradeye, millî değerlere, kendine güvene dayanmak, yani gerçek aydınlara öncülüğünde ilerlemek mecburiyetindedir. Değilse millet kafalarının içinde karanlık taşıyan aydınlara kışkırtılmasıyla kurtuluşa değil yıkılışa yuvarlanırlar. Özellikle yakın tarihî geçmişimizde daha çok aydın yabancılaşmasının, aydın sapmasının veya ihanetinin sebep olduğu kanlı, karanlık çıkmazlarda ölümcül delilliklere, çılgınlıklara varan trajediler tecrübe ettik. Trajediye bir imparatorlukla birlikte medeniyetin, medeniyetle birlikte koca bir ümmetin yıkılışıyla tarihî deprem, yakın geçmişte de sağ-sol çatışmasında nice gencimizin can vermesi, ocakların sönmesi olarak yaşadık. Aydın ilgisizliği, umursamazlığı, aydın boş vermişliği, nasıl dersek diyelim. Adamlar keremeti kendinden menkul de-

ğerlerini ürettikleri sanat ve düşünceden dolayı değil, koca bir yalanla üyesi olduklarını söyledikleri milletin tersine, bağlı oldukları karşı cephe, sınıf veya localardan dolayı alıyorlar. O dünyada aydın olmanın ilk ve en temel ayrımı, halktan veya millettten olmamaktır. Milletle paylaştıkları ne ortak ruhları, ne duyguları, ne dilleri, ne dünyaları vardır. Hizmetinde oldukları rejimlerin kan deryasında boğup tüketemediği milleti, zihin ve ruh dünyalarını değiştirerek, olmadı ifsat ederek yok etmeyi kendilerine vazife bilmişlerdir. Aydın olma vasıflarını veya vasıfsızlıklarını bu millete mesafeli durmaktan, nefret duymaktan hatta düşman olmaktan, değerlerini aşağılamaktan almışlardır. Yaşadığımız kitlesel, tarihsel bunalımın ana sebebi hiç tartışmasız korkunç akıl tutulması ve ruh yoksulluğu içinde çare üretemeyen, çıkış arayıp bulmak gibi de bir derdi olmayan sözde aydınımızın hali pür melal olan zihni yetersizliği, ahlâkî sefaletidir. Bu haliyle aydın varlığının bir büyük tehlike, büyük bir sorun olduğu bile söylenebilir. Aklı, kalbi, ruhu dünyayla, hayat ve hakikatle bağlantısı kopmuş aydın, hiçbir değer üretememenin boşluğu ve hiçliğinde hastalıklı bir taklide müptela olmuş, anlama, görme, duyma, fark etme, keşfetme yeteneklerini, buna bağlı olarak benliğini, kimliğini kaybetmişse, orada var olmak da, hayatı başarmak da imkânsız ölçüde zordur. Zorluk, yolunu şaşırılmış aydının bize yol göstermeye çalışmasının getirdiği problemleri aşmadadır. Bu ülke, bu millet, sıkıntılarını aydınlarına rağmen aşmış, daha doğrusu aydınlarına rağmen istikametini, yolunu, yürüyüşünü bulmuştur; sözüm ona kemalist ideolojiyi hâkim kılmak üzere istihdam edilmiş aydınlara rağmen başarmıştır. Haliyle başarmak iki kat zor olmuş, zaman uzamıştır.

Ülkeler, toplumlar çökmüş, yıkılmış, geri kalmış, yenilmiş olabilir. Aydınlar toplumun toparlanmasında, ayağa kalkıp doğrulmasında, ilerlemesinde öncü rol üslenirler. Onlar aydın vasfını bu hususiyetleriyle kazanır, kazanıyor olmalıdır. Ama eğer toplumun aydınları yılmış, yıkılmış ise o toplumun ayağa kalkması çok zordur; aydınları çökmüş, çözülmüş toplumun toparlanması, aydınları karanlıkta olan milletlerin aydınlanması, aydınları geri kalmış ülkelerin ilerlemesi imkânsızdır. ‘Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair’ adlı eserinde İnan bu gerçeği “Aydınları çürük, çürümüş bir milletin halk tabanı sağlamlığını koruyamıyor.”(9) tespitini yaparak özetler. İşte biz asırlardır bu zorluğu yaşar olmuştuzdur. Korkunç bir akıl, ruh ve vicdan tutulmasının hazin, sefil örneği olarak aydınımız yol açan değil engel olan, yük alan değil yük olan bir görev üslenmiştir. Âkif İnan, bu durumu dilini eğip bükmeden, olanca açıklığıyla ifade eder: “Aydın diye, bir öyle insan tipi üretilmiştir ki, günlük küçük kaygılardan başka ne varsa, işte asıl onu tanımamaya yükümlü, ona mahkûm. Bir insan ne denli zavallılaşır, bu aydın o denli zavallıdır. Bir insan ne denli sığ, ilkel, kültürsüz, yavan duruma düşürülebilirse, oraya kadar düşmüştür bu aydın. Hayal

almaz, akıl almaz bir düşüştür bu, ama doğrudur. Beğenileri düzeysiz, incelikleri kaba, sözlükleri kit, beyinleri dümdüz. Her işte, her konumda kendilerine çıkar sağlama konusunda oldukça pişkinliği de olan bu aydın; gerçekten her yanıyla bir zavallıdır.”(10)

Osmanlı devleti ve toplumunu son yüzyıllarında önce geri bırakan, sonra çökerten asıl sebep bizce kesif bir akıl tutulmasına bağlanmalıdır. Osmanlı, kendisine Avrupa'nın yıkım getiren değişimi fark etmiş ancak bütün çabalara rağmen yöneticiler ve entelektüeller hadiseleri anlayamamış, anlayarak çözüm üretememişlerdir. Yenilenmiş bir anlayış geliştirmek yerine Batıyı şekil olarak taklit etme kolaylığına gidilmiştir. Batıya benzeyerek ileri ve çağdaş olunacağı seviyesiz bayağılık, giderek taklitçi bir ideolojiye dönüştürülerek topluma dayatılmıştır. Eğer bir çare, çıkış arayışı sonrasında bir sonuca varılmış olsaydı taklitçilik bu kadar güç ve itibar kazanmaz, toplum kendi medeniyet iklimi içinde bir çare üretirdi. Türk aydınının en büyük meselesi kendine ait bir değerinin olmamasıdır. O bir grubuyla Fransız, diğer kanadıyla İngiliz ve Alman hayranı olmuştur. Bir dönem liberal, bir dönem burjuva özentisi, başka bir dönem faşist ve başka bir dönem bolşevik ve komünist propagandanın etkisindedir. Yani aydınımız esen rüzgâra göre yön değiştirmiş, kendine göre bir konjonktür hesabı yapıp vaziyet almış. Kendi toprağına, kültürüne, aklına, insanına, tarihine yaslanarak bir dil, bir dünya, bir kimlik ve kişilik inşa etmemiş. Özetle aydınımız herkese yakın bir tek kendisine uzaktır. Eğer samimi kritiklere dayalı bir çaba olsaydı var olmanın, istikbalin yeni ufuklarına kendi sesimizle, kendi hayalimiz, hülyamız, hedefimizle yürümenin heyecanı millî bir tasavvur meydana getirecekti. Ama böyle bir arayışın tersine saplanıp kaldığımız taklitçilik, içi boş benliklerle birlikte haset, husumet, öfke, nefret üretmemize yol açtı. Bütün bu negatif duygulara deli gömleği olarak giydirilen ideolojiler, genç insanlarımızın vatan ve millet için birbirini öldürdükleri kanlı, kirli bir ortam oluşturdu. Hiçbir kültür, aidiyet ve maneviyat dayanağı olmayan sağ-sol çatışması içinde kendi değerlerinden utanır duruma getirilmiş aydınlarımız, yaslandıkları kampın taraftarlarını düşman addedilen karşı tarafa kışkırtmaktan başka bir hüner ortaya koyamadılar, koyamıyorlardı. Akif İnan'a göre “aydınları bunalıma yönelten durum, onlara bir iç dalgalanması yaratmış, onları bunalıma sokmuş, sara nöbetleri görmelerine neden olmuştur. Aydınlar kendi yaşadıkları içsel krizi topluma teşmil etmişler ve sonuç olarak kendi yaşadıkları krizi topluma da yaymışlardır.”(11) Yani topluma bunalımdan başka bir şey kazandıramamışlardır. Esasen onlar dünyaya sağın ve solun dar penceresinden bakarak aydın olma vasıflarını peşinen yitiriyorlardı. Ülke ve millet, bu ölümcül anafor içinde imkânlarını, ruhunu, heyecanını daha da önemlisi nesillerini yitirdi

Resmi ideolojinin sağ veya sol kanadında mevzilenen aydın, Türkiye'yi bağnaz, dar düşüncelerin dünyasına sıkıştırıyor, orada tutmaya çabalıyordu. Tarih, toplum, kültür tasavvuruyla özgün niteliği haiz geniş açı ve perspektiften yoksun olmanın boşluğunu kendini devlet korumalı ideolojik koşullanmayla daha bir heyecan verici olan aktüel gündeme bırakarak doldurmaya çalışıyordu. Bu sebeple gündelik akışın dışına çıkamıyor, haliyle üç beş slogana indirgenmiş, gazete manşetleriyle yönlendirilen bir öfke köpürmesi düşüncenin yerini alıyordu. İşte tam bu noktada, yani toprağına yabancı, hayat ve dünya hakkında bilgisiz, millî his ve heyecanı zayıf, zamanına ve geleceğe dönük kuşatıcı, kucaklayıcı çözümleri olmayan, ülke ve millet yararına bir değer üret(e)meyen, 23 Nisan ezberleriyle ceberut düzenin borazanlığını yapan, rakı içmeyi, müstehcenliği en ileri çağdaşlık göstergesi sayacak kadar boş benlik sahibi (Aynı tip bugün bile bir santim kendini aşamamış aynı yerde hezeyan nöbeti geçirmeye devam etmektedir.) bu sözde aydına karşı Âkif İnan kendisini ayrıcalıklı kılan derin, geniş kavrayış biçimi; kuşatıcı, kucaklayıcı etkili hareket anlayışı ile hususiyet kazanır. Burada fikir ve hareket bütünlüğü ile sahici, samimi, öncü bir aydın olan Âkif İnan'ın kişilik profilinde şu ana özellikler belirgin olmaktadır:

- Gününe ilgisiz olmamakla birlikte aktüaliteyi aşan bir bakış ve tutum sahibidir.
- Doğal olarak tepki ve tutumları gündelik refleksler değildir; stratejik bir muhteva ve mahiyet arz eder.
- Kültürlü, bilgili, birikimlidir. Derin, geniş kavrayış ile özgün, cesur düşünme yeteneğine sahiptir. Benlik, kimlik, kültür ve medeniyet aidiyetine yüksek düzeyli bir maneviyat, heyecan ve kararlılıkla bağlıdır.
- Sahip olduğu bilinç ve sahiplenme samimiyeti, millet karşısında ona bir sorumluluk yükler; kendisi bunun farkındadır ve sorumluluğunu kayıtsız, koşulsuz, bahanesiz üslenmiştir.
- Genelde sığ, şuursuz düşünce, hususen Batı taklitçiliği, aydınımızın benlik ve kimliğini kaybetmesine sebep olmuştur. Başka söyleyişle benliğini, kimliğini yitiren aydın, Batı taklitçiliğinden başka bir hüner ortaya koymamış, koyamamıştır. Aydının ufuk açıcı, yol açıcı, özetle iç açıcı olmayan bu düşüklüğü, hem devlet ve millet hayatımızın hem entelektüel ve zihin dünyamızın çözülmesi veya aşılması gereken en temel meselesidir.

- Aydınlarımız bölgesel veya küresel meselelere, yenileme, güncelleme, geliştirme, genişletme yükümlülüğüyle, sahip olmaları gereken medeniyet tasavvuruyla bakmalı, duruş ve düşünüşünün esasları bu tasavvura göre oluşmalıdır.
- Yerli, millî olmayan çözümler köklü olamaz. Yerli ve millî duyarlığı olmayan aydın olamaz.
- Örgütlü kötülüğe, örgütlü iyilikle engel olunur, karşı konulur; karşı konulmalıdır.

Tespit ettiğimiz her bir kapasiteyi ayrıntılı atıflarla izah etmeyecek, kimi ana karakteristiğe, seçilmiş atıflarla değinmekle yetineceğim: Evvelâ o gerçek bir münevver tavrıyla meselelerin esasını, ana esprisini kavramaya dönük bir zihni tutumu benimser. Bu tutum onun aktüel olana ilgisiz kalmasını gerektirmez.

Gerçek bir dava ve hareket adamı, anlık, küçük meselelere takılıp kalmamalı uzun vadeli hesaplar içinde olmalıdır.

Oluşların gündelik görünümü denilebilecek olaylar ile oluşların tarihsel tamamlanışı diye anlaşılacak olgularla ilişkisini ölçülü, dengeli, mesafesi iyi ayarlanmış alakalarla sürdürür. Başka söyleyişle tarihe ve hakikatlerine gömülüp bugüne ve realiteye bigâne kalmadığı gibi, bugüne takılıp hakikati ve geleceği ihmal etmez. Aktüel çok aşan bir düşünme, değerlendirme, kavrama, yol gösterme sorumluluğuyla hareket eder. Çünkü o bugünü kurtarmak için yarını heba etmeyecek bir zaman ve hakikat anlayışına sahiptir. ‘Edebiyat ve Medeniyet üzerine’ adlı eserinde “Toplum hayatı bir bütündür; dünü, bugünü ve yarını ile kesintisiz bir akış içindedir”(12) yalın tespitini yapar. Hayatı ‘dün-bugün-yarın’ diyalektik ilerleyişiyle kavramak bir fikir ve hareket adamına çok esaslı açılımlar, boyutlar kazandırır. Âkif İnan sahici bir entelektüel duyarlık ve donanımla yaşadığı zaman ve mekânın yani ülke gerçekliğinin farkında biri olarak ne dediğini, ne diyeceğini bilerek söyler, nereye, nasıl varacağına bilerek yürür.

**“Acılar umudu buldurur bize
Bir zırha büründüm bu çağa karşı”**

Günübirlik yakın hesaplar bize uzak ufukları unutturur. Günübirlik amaçlar, yararlar peşinde koşanlar uzun menzillerin yolcusu, ileri kazanımların adamı olamazlar. Gündelik kaygı, heyecan ve beklentiler, hayatımızı, dünyamızı an-

lamlı kılacak asıl meselelere duyarlığımızın erimesine yol açar. Gün gün aşınan, ufalanan insanların büyük meseleleri olmaz. Varoluş anlamının idrakinde olan büyük adamlar da küçük meselelerle uğraşmaz, uğraşmamalıdır. Gerçek bir dava ve hareket adamı, bir değirmen gibi bizi kendi döngüsüne katan küçük meselelerin varlığını ufalayıp, öğütmesine ne izin ne fırsat vermelidir. Geniş zaman ve mekânları kapsayıcı bir iddia ve ideal ortaya koyamayanlar, sadece anlık tepki ve heyecanların coşkun ayartmasında yitip gitmez daha vahimi başka hesapların dolgu malzemesi veya figüranı –çoğu zaman hiçbir şeyden habersiz, gönüllü figüranı- olurlar. Onca gürültüden sonra vardıkları yer, gitmek istedikleri yerin tam tersi de olabilir. Bu sebeple gerçek bir hareket adamı, toplumun değer ve dayanak kodlarını son derece sahil, sağlıklı kavrayarak zamanın mantığını okuyan, son aşamada zamanın ruhunu dokuyan yapıda olmak durumundadır.

***“Çağı kurtarmanın bir eylemidir
Çağdışı görünen ilgimiz bizim”***

dizelerinde muhakkak bu duyarlık da ana belirleyici olmuştur. Anlaşılacağı üzere İnan asla yaşadığı zamana yani çağa ilgisiz değildir. Zamanın, gün, ay, yıl ile değil de ‘çağ’ ile ifade edilmesi onun geniş zamanlara yönelen düşünce ufkunu yansıtır. Ancak diğer yandan şiirinde günü, yılı veya bir yeri, bir insanı değil doğrudan çağı kurtarmaktan söz eder; bütün bir insanların soluduğu havayı, coğrafyaları, hayatı saran iklimi değiştirmekten. Bu geniş ufkun, bu derin kavrayışın nezdinde ayak sürçmesi olarak kabul edilebilecek gündelik yanlışların, düşme veya takılmaların fazla önemi olmaz. Onlara takılıp kalınmamalıdır. “Daha somut konuşalım; gün içinde nice önemli gördüğümüz olayların, üzerinden bir zaman geçtikten sonra, aslında ne kadar basit olduklarına dair hepimizin dağarcığında anılar yok mu?” sorusunu şöyle cevaplar Âkif İnan; “Üzerinde uzun tartışmalar yapılmış öyle siyasal olaylar gelmiş geçmiş ki bugün onları bir lahzacık bile hatırlamaya gerek görmüyoruzdur../.. Zaman neleri tuz buz etmiyor. İşte bunu kavramak lazım. Aktüaliteye fazlaca dayalı olan insanlar, bu gerçekten de “önemli” ya da “önemsiz” olanı birbirinden pek ayırt edemiyorlar../.. Maharet aktüaliteyi büyütmemektir, eşyanın da olayların da hakikatini dosdoğru tanımaktır.”(13) Aktüalitenin bizi yönetip yönlendirmesine ısrarla karşı çıkan İnan, açık bir uyarıda bulunur: “Bizi aktüalite yönlendirmemelidir../.. Aktüalitenin değirmeni öğütür bizi.”(14) ‘Mirası Kuşanmak’ adlı eserinde zihni yapı ve işleyişimizi hangi sebep ve saikle aktüalitenin olumsuz etkisinden korumamız gerektiği uyarısını açıklar: “Aktüalitenin önümüze sergilediği yollardan, yöntemlerden uzak durarak; sakin,

dengeli, hesaplı olarak, yani inancımızın metodunun gerektirdiği biçimde bir nesli oluşturmak, bir kamuoyu geliştirmek yükünün altındayız.”(15)

Bu ifadelerin hemen sonrasında gözetilmesi gereken hassasiyetin sadece teorik planda değil hareket planında da verimi artıracığına değinir. Cümleler, ileri amaçları olan teşkilatçı bir kişiliğin söyleyeceği açıklıktadır: “Olayların bizi sürüklemesine kaptırırsak, emrivakilere göre kendimize yön verirsek, hiçbir özelliğimiz kalmaz, gücümüz erir../.. Gündelik olayların sağanağı altında kalarak asıl görevimizi unutmamalıyız. Aktüalitenin telaşına kapılmamalıyız. Küçük nailiyetlerle avunacak vaktimiz yoktur. Güçlenmenin ve başa güreşmenin uzun vadeli hesapları içinde olmalıyız. Asıl görevimiz güçlenmedir bizim. Kendi dünya görüşümüze uygun biçimde çoğalmanın, örgütlenmenin yoluna girmeliyiz.”(16)

Bu son ifadelerde bir hareket adamı olarak İnan’a hususiyet kazandıran iki asıl nitelik tebarüz etmektedir; ‘uzun vadeli hesaplar içinde olmak’ ve ‘kendi dünya görüşümüze uygun biçimde çoğalıp örgütlenmek’. Âkif İnan’ın bu iki hareket ilkesi siyasetten, sosyolojiye kadar birçok disiplin açısından iyi değerlendirilip anlaşılmalıdır. Burada zamanı ve toplumu bütünüyle etkilemiş yanlış gidişin önünü alma niyet ve kararlılığının iki hayati hareket ahlâkı ve metodu önemsenmektedir. Burada ‘kendi dünya görüşümüze uygun biçimde’ örgütlenmekten söz edilirken, eylemlerimizin inanç ve medeniyet değerlerimize uygun mahiyet ve muhtevada olması istenmektedir. Buna göre amaçla araç veya inançla yöntem arasında bir tezat olmamalıdır. İyi amaçlar kötü, kırıcı, yıkıcı yöntemlerle gerçekleşmez. Gerçekleşse bile bu anlık bir kazanım olur; kaybetmeye mahkûm bir kazanım! Nitekim İnan’ın bu hassasiyetlerle kurduğu Eğitim-Bir-Sen’in etkili bir sivil toplum örgütü ve sendika olarak büyüyüp gelişirken, terör denilebilecek şiddet gösterisini eylem ve faaliyet sanan kimi sendikaların bugün sayısal olarak da esamesi okunmayacak halde eriyip yok olma seviyesine düşmesi onu haklı çıkarmıştır. Onun hayallerini kurumsal harekete dönüştüren Eğitim-Bir-Sen ile bağlı konfederasyonu Memur-Sen, bugün sadece Türkiye’de değil, başta gönül coğrafyamız olmak üzere bütün bir dünyada kendine özgü akademik, kültürel, sosyal, sanatsal sendikacılık tarzıyla alternatif bir sivil toplum ve sendika modeli olmayı başarmıştır.

“Başka nasıl kalkar kara bulutlar?”

İnan’a göre halkla hemen hiçbir duygu, düşünce, ünsiyet bağı kalmamış sözde aydınlar hesap dışına ya da kendi gündelik hesaplarının çıkmazına terk edilmeli, doğrudan milletle bağlantı kurulmalıdır: “Millet bize inanırsa, güvenirse, bir kurtuluş savaşı verdiğimizizi görürse; küçük, gündelik siyaseti aşan bir inkı-

labın güdücüsü olduğumuza şahit olursa, ancak o zaman yanı başımızda saf tutar.”(17) Bu cümlelerde olduğu gibi daha birçok yazısında toprağına, insanına yabancılaşan aydının sıkı bir eleştirisini yapan İnan, topyekûn bir toparlanış, doğruluş ve inkılabın yani özlü ve özgün değişimin ana programını da açıklar gibidir. “Gündelik telaşlardan koparak, asıl sonuç alıcı, bütün ülkeyi kuşatıcı bildiri yağmurlarını başlatmalıyız. Başka nasıl kalkar kara bulutlar?”(18) İnan, Anadolu’yu içine sürüklendiği çöküntü ve inkırazdan kurtarmak için insanımızın her bir ferdine ulaşma, onların ruhlarına, yüreklerine dokunma çabasını, içinde gerçek bir seveda gibi koruyup büyütmiştir. “Bu ülkenin gerçek aydınları, tam bağımsızlığın savaşını verenler, davayı küçük siyasi çıkarların üstünde tutmaya çaba göstermelidirler../..Yeniden bir varoluş bilincine ve kavgasına yönelelim. Hepimizi kuşatan küçük, gündelik ve siyasal didişmelerin ve tercihlerin, büyük ölçüde asıl konumuzu unutturmak yolunda nasıl bir yarış içinde olduklarını anlayalım. Gün, önemsiz ayrıntıların, bir öz görüntüsüne büründürülerek, nasıl avutulduğumuzu, oyalandığımızı kavramanın günüdür.” (19) Çok az bir kısmını iktibas ettiğimiz bütün bu ifadelerden onun başından beri fikir ve hareket anlayışını köklü bir değişim amaçlayarak kurduğu anlaşılmaktadır.

Her yandan kan poyrazi eserken, Millî benlik ve kurtuluş mücadelesi vermek

Her yapılışında bu milletin aklını, iradesini, umudunu, hayallerini, güvenini, kişilik ve benliğini perişan eden darbelerden, 12 Eylülün gerekçesini oluşturmak için gençlerimizin oluk oluk kanının akıtıldığı bunalımlı yıllara kadar, yaptığı derin analizler, medeniyet birikim ve değerlerimizden hareketle yaptığı öngörü ve öneriler, zulme tahammülsüz yapısıyla bütünleşince, kapsayıcı, köklü, inkılapçı bir hareketi fiilen ortaya koymak kaçınılmaz olmuştur.

Âkif İnan inanılmaz şeytani kurgu ve komploların bu öldürücü sonuçlarını birbir etkilenmelerle yaşadığı zaman bile asla yeise düşmez. Bezgin, bedbin olmaz, bitkin düşmez. “Her eylem yeniden diriltir beni”. Yaptığı köklü çözümler, derin kavrayışlar umudu/nu artırır. Başlangıcı en az yüzeli yıl geçmişe giden yaşadığı dönemde delilik düzeyine çıkan vahim durum karşısında yine tarihten güç, medeniyetimizden ilham alarak serin, sakin, kapsamlı düşünmeye, düşündüklerini eyleme geçirmeye çaba gösterir. Onunki, Urfa’da canlı ilgiler olarak yaşadığı kadim, köklü geleneği, yeni düşünce ve estetik tarzla kaynaştırıp güncellemek, yenilenmiş bilinci veya yenileniş bilincini yaşanan algılar halinde geleceğe taşımanın hareketidir. Ona göre “Bir millet hayatında kara günler de ak günler de olabilir. Ama kara günlere nasıl girdiğini anlayabilirse, kurtuluşu çabuk olur.”(20)

Kan poyrazının her taraftan estiği dönemde artık açıktan açığa adeta bir kurtuluş mücadelesi için harekete geçmekten söz eder. Yeni Devir gazetesinde 15 Mayıs 1980'de yani 12 Eylül darbesinden dört ay önce şunları yazar: "İş gerçekten başa düşmüştür. Yani millete, milletin eşrafına düşmüştür. Bu konuda politikacılardan medet ummak akıl kârı değildir asla. Hele hele hayatiyetlerini ancak anarşi sayesinde sürdüren politikadan politikacıdan hiç ümit var olunmamalıdır. Hatta kargaşalığın müsebbibi sayılmalıdır onlar. Suratında suret-i haktan maskelerle dolaşan politikacılar değil mi, bizi bu açmazlara düşüren."(21) 24 Temmuz'da darbeden sadece 50 gün önce de şunları yazıyor: "Demiyorum terörü görmezden gelemim, küçümseyelim ama milleti iğdiş edecek şekilde de gündemde tutmayalım onu, gereğinden fazla büyütme-yelim. Mübalağa etmeyelim. Partiler birbirini suçlama mevzuu yapmasınlar bunu. Millet korkutulmasın bu denli. Bir avuç teröristi, vur kaççıyı, baş edilmesi imkânsız bir kuvvet olarak yansıtmakla 50 milyon insan korkaklaştırılıyor. Terörün ekmeğine yağ sürülüyor. Halk bu denli moral çöküntü içinde tutulursa anarşi daha da büyür elbette. Korkak bir halkla, korkutulmuş bir milletle, terör alt edilemez. Düşmanı önemseyen, ondan korkan bir orduyla savaş kazanıldığını hangi tarih yazmıştır?"(22) "Düşmanı yenmenin ilk şartı, düşmandan korkmamaktır. Devletin ayakta kalmasının şartı ise halkın devlete güvenmesidir.(23) 12 Eylül'den 45 gün önce de şöyle yazar: "Gerçekten anarşiyi önlemek istiyorsa devletin, hükümetin alacağı tedbirin başında yeni yetkilerle donanmak değil, halkı yüreklendirmek gelmelidir. Oysa hükümet ve öteki siyasî partiler, ağız birliği etmişçesine halkın yılgınlığını, korkaklığını çoğaltmakla meşguller. Hükümet ve partiler hep bir ağızdan, her Allah'ın günü, anarşiyi, terörü, Türkiye'nin baş meselesi olarak ilan ediyorlar. Onun devleti yıkmaya yönelik olduğunu söylemektedirler. Yani, anarşinin, terörün güçlü olduğunu vurguluyorlar. Halkın moralini bozmaz mı bu? Korkusunu çoğaltmaz mı? Devlet radyosu, televizyon ve gazeteler her gün faili meçhul olayları yansıtmaktadır. Halkın telaşını artırmaz mı bu?"(24) Âkif İnan esasen emperyalist güçlerin 'Bizim çocuklar' diye tanımladıkları işbirlikçilerine yasal müdahale zemini hazırlamak için korku ve yılgınlık yaratma oyunundan gafil değildir. Bu farkındalık yazı ve söylemlerinde çok açık ve belirgindir. Ama ona fikir ve hareket adamı olarak müstesna değer ve nitelik kazandıran asıl farklılık, meseleye bakış yeri ve açısının diğerlerine göre çok başka ve müslümanca olmasıdır. Bu başkalık kuşkusuz sağ-sol savrulmasına teslim olmayan zekâ ve zihnin toplumu çok iyi tanıması yanında medeniyet tasavvuru ile içinde yaşadığı zaman ve topluma sorumluluk duygusuyla ilgilidir. İnan, insanımızın feryadına duyarsız kalmamış, doğrudan olaylara müdahale eden bir pozisyon almıştır.

Âkif İnan'a göre yüzyıllık sıkıntılarımızla birlikte günümüz problemlerinden de kurtulmak, yabancılaşmaktan kurtulup benliğimize, millî benliğimize dönmekle mümkün olur. "Millî Benlik, türlü yüce müessirler sonunda, mukad-desleşmiş olan kitle üzerindeki haz, duygu ve korku mefhumlarının, bütün genişliğince özel bir görünüm ve ifade arz ile şuurlu olarak halkı birleştirip milleti ve milliyeti meydana getiren ruh ummanının adıdır."(25) "Bu memleketin zaaftan kurtulup huzura kavuşması için, aslına, ruhuna rücu etmesi; soyunduğu değerleri yeni bir hamle ile yeniden kuşanması artık şarttır ve bu şartı da halk gerçeklerine gönül vermiş idarecilerinin rehberliğinde yapabilir."(26) İnan'ın hareket planında en büyük ve kurumsal eseri Eğitim-Bir'i birlikte kurdukları dava arkadaşı Nurettin Sezen şu ifadelerle onun mefkûresini özetler gibidir. "Ait olduğu toplumun kültürü, zevki, ruh ahengi, düşünce ve hayat felsefesinden habersiz bir sanatçının veya aydınının o insanlara vereceği bir şey yoktur."(27)

8 Temmuz 1980'de 12 Eylül'den sadece 65 gün önce, her taraf kan poyrazının toz dumanı içindeyken Yeni Devir'de şunları yazar: "Bugün ülkemizde umutlarını halk için bir çatışmaya bağlamış bulunanların hepsi, bekledikleri çatışma eğer tahakkuk edecek olursa ne azim bir ezilmeye maruz kalacaklarının farkında değildirler galiba. Kışkırtıcıların taşıdığı ideolojik öze bakarak kesinlikle söyleyebiliriz ki, bu kışkırtıcıların tümünü bekleyen müthiş bir hezimettir sadece. Öyle ki, en büyük darbeyi, iğfal ederek sokağa döktükleri kesimden yiyeceklerdir. Beyinleri yıkanmış ve öfkeyle keskinleştirilerek sokağa dökülenlerin çoğu, sokağa döküldükleri anda, kendilerini şoke edecek bir manzarayla karşılaşacaklardır. Halkı göreceklerdir karşılarında. İnançlı, vakur ve mücahit halkı... Ve anlayacaklardır hemen büyük yığınların değişik düşündüğünü, en doğruyu düşündüğünü. Bir düşten uyanırcasına bu halkın yanında yer alacaklardır. Halk şuuru, hızla onaracaktır, kendinden kopmuş olan bu bir avuç maceracının yürek tellerini. Ve hepsi birden kucaklaşacaktır, tarih boyunca birlikte yaşamış olmanın hatırasıyla, gerçeğiyle, bilinciyle. Birbirlerinin aynısı, kardeşi, kaderdaşı olduklarını bir çırpıda anlayacaklardır. Bir tek ses ve tek çağrı altında, bir tek bayrak altında buluşacaklar, toplaşacaklardır hemen bir anda.(28) Zamanın yüksek ateşte kanlı koşullarını yaşamaksızın neredeyse yarım yüzyıl sonra bugünün akli ve gözüyle bakanlar bu ifadelerin isabet ve önemini yeter ölçüde anlamayabilirler. Bu ifadelerde iktidar hırsı, ideolojik aidiyet ve nefret ile oyunu göremeyenlere veya oyun kuranlarla işbirliği içinde olanlara hem meydan okuma, hem de her şeye rağmen millete güvenmek, milleti var eden temel dayanaklara yaslanarak güç ve cesaret bulmak vardır.

Yeni bir düşünce ve duyarlık inşa edecek insanları yoğurmak

İnan bir yandan bunları düşünürken eş zamanlı olarak fiilen sahaya inmenin pratik programlarını yapmaktadır. Zaten sinesinde, acılarına, ıstıraplarına ortak olarak yaşadığı millete hususen de onlara öncü olacak nesile doğrudan dokunmanın planlarını yapar. Dokunuş insanımızın anlayış ve algısından temel duygu ve kavrayışlarına kadar her şeyi değiştirmeyi daha doğrusu kendine yabancılaşmış toplumu özüne döndürmeyi amaçlamaktadır. O nedenle de yeni bir düşünce ve duyarlık inşa etmek yanında dil, üslup ve araçlar da İslâmî önceliklerle belirlenen amaçlara uygun olmak durumundadır. “Müslüman, bir ıslahatçı değildir. Batının düzenini, bu düzenin tabii bir sonucu olan olumsuz problemleri ıslaha memur değildir. Batı metninin bir tashihçisi değil; kendi nizamının, bildirisinin gerçekleştiricisi olmalıdır Müslüman. Batının ve Batıcı düzenlerin bünyevî olan hastalıklarına, yaralarına pansuman yapmak bizim işimiz olamaz. İşimiz o bünyeyi reddetmektir, ortadan kaldırmaktır; karşılığında, kendi kendimizi gerçekleştirmektir.”(29) Burada kendi tarih ve kültür mecrasından ayırılmak istenen toplumu kendi ruhuyla buluşturarak sağlığına kavuşturma derdinde bir aydınının uyanık ve radikal bilinci vardır. Burada radikal kelimesini geçici, palyatif çözümlerle ayakta tutulamayan yapıya köklü çözüm arayıp bulma karşılığı ile kullanıyorum. Toplumsal bünyeye yapılan yüklemelerin yol açtığı arızalara, iyi niyetli girişimlerden istenen yardım, kimileyin masum gözükse de esasında iyilerden ve iyiliklerden kötülöklere destek talep etme kurnazlığından öteye gitmemiştir. İnan, uyanık bir entelektüel bilinçle, derde sebep olan sıkıntılara derman diye sarılma aptallığına karşı çıkmakta, tutum olarak yaşanan sorun ve sıkıntılara yol açan sebeplerin ortadan kaldırılmasını benimsemektedir. Esasen bu ana prensip (yani soruna sebep olanın çözüm, hastalığa sebep olanın çare olamayacağı) her zaman her yerde sorunu teşhis ve tedavi etmede en temel metotlardan biridir.

Bunun gibi bir hareketi başarılı kılacak birçok hayatî incelikleri, önemli metotlar veya hareket metodunun ilkesi olarak belirlemiştir. Bu bağlamda hareketin sıklıkla kendi amacını, araçlarını, yöntemini, üslubunu kritik etmesi, gözden geçirmesi önemli görölmüştür. “Bugün, ne olduğumuz’dan çok, “yarın ne olacağımızı”, daha doğrusu “ne olmamız gerektiğini” düşünmeliyiz. Ne olmamız, nasıl olmamız lazım, bunu belirlemeliyiz. Milletın başında kalarak mı yoksa içinde yer alarak mı kendimizi ve milleti tanımlamalıyız? Milletle en sıkı, en samimi diyalogu kurmanın, onu yeni baştan düzenlemenin, bu işe çok daha fazla zaman ayırmanın yolunu iyice bir bulmalıyız. İnsanımızı şimdilik teker teker tanımanın, onları eğitmenin, en uygun olanlarını bir örgüt kadrosu içinde görevlendirmenin ve onlarla sürekli bir ilgi halinde uzun ve kısa vadeli

taktik ve strateji alışverişi içinde bulunmanın yoluna koyulmalıyız. İşimiz insan yağurmadır bizim.”(30) “Tecrübelerimiz, yeni bir döneme çağırıyor bizi. Bir iç düzenlemeye, bir iç onarıma! Bunu hızla sağlayıp, yani kadromuzu, örgütümüzü, kurmaylarımızın eliyle saf düzenine koyup, düşüncemizi yayan geniş “tebliğ” akınına koyulmalıyız.”(31)

11 Mart 1986 tarihinde Millî Gazete’de ‘Ayağa Kalkış Dönemi Başlayacaktır’ başlıklı yazısından: “Ciddi büyük sanat yeteneği taşıyan arkadaşlarımız var. Bunların adeta ipe dizilmiş tespah taneler gibi birlikte bulunmaları lazımdır. Ekonomik alanda, düşünce üreten, fikir üreten, bir şeyler yapmaya müsait muktedir insanlar vardır, belki kenarlarda, köşelerde. Bir hareket tekrar bunları bir araya getirmelidir. Bunları yine yan yana getirmelidir. Ülkemizde üniversitelerde, üniversite dışında, bilimle meşgul veya meşgul olmaya fevkalade yatkın arkadaşlar var. Bunları devreye sokmak lazım. Onları tek başına bırakmak değil. Hepimizin bildiği gibi özellikle ilahiyat fakültelerinde bugün belki yüz civarında ilim adamı aday, ilim adamı olmaya namzet arkadaşlar var, üniversite dışında arkadaşlar var. Bunlar kendilerine bir yazı, bir eser üretimi teklifiyle karşılaştıklarında ortaya bir şeyler koyacaklardır. Birbirimizle el ele vererek bu meseleyi daha ileriye nasıl götürebiliriz. Bir fikir ortamı geliştirme konusunda ne gibi faaliyetlere koyulmalıyız. Kimlerle bağlantı kurmalıyız. Kültür hayatımızı daha ileri noktalara götürmek için ne gibi imkânlar hazırlamalıyız? Bütün bunların sancısı içerisinde olmalıyız. Memleketimiz düşüştü ayağa kalkış dönemine yönelmiştir artık. Her alanda ciddi kabiliyetlerin varlığına tanık oluyoruz. Bunları devreye sokma konusunda hepimiz kendimizi vazifeli addedelim.”(32) Bu ifadeler normal bir yazının sınırlarını aşmış doğru- dan başta düşünen kesimler olmak üzere ülkenin tüm entelektüel potansiyelini harekete geç(ir)meye koyulmuş bir program ilan ve icra etmektedir. Çok net bir dille ‘ayağa kalkış’tan söz edilmektedir. Hangi sebep ve amaçla olursa olsun, hiç kuşkusuz bu kıyam ne tehdit ne tahdit, ne tahrip içermektedir. Arzulanan atalet içinde tükenişe itilmiş millet varlığının, öncelikle aklı, ruhu, zihni ile kendine gelip doğrulmasıdır. İlmin, düşüncenin, sanatın, hikmetin ve elbette medeniyet değerlerimizle bütün varlığımızın dirilişi, doğruluğu olacaktır bu. İnan, bu amaç kapsamında aktif bir kültür devriminden, bu devrimi yapacak kadroların –onun ifadesiyle kurmayların- yetiştirilmesi ve örgütlenmesinden bahseder. “Düşüncemizin kurmaylarını bulmalıyız. Kurmayların yönetiminde yol almalıyız. Kimdir Kurmay?./.. Kurmay, düşüncemizin kültürüne malik, dünya ve ülke şartlarını iyi bilen, neyin nerede söylenmesi veya yapılması gerektiğini hesaplayan, üstün zevk ve idare şahsiyeti olan, ikbal kaygısını ayaklarının altına almış, sürekli bir inanç ve idrak vecdi yaşayan tefekkür ve hassasiyet erbabı içinden çıkar. Teori ve pratik arasındaki ilgi ve

dengelemeyi birlikte götürendir kurmay. Harcıalem reçetelerle oyalanmayan, ucuzluklarla düşüp kalkmayan, köklü fakat çağdaş bir nefese sahip olmandır kurmay.”(33) Bu kurmay kadro “bir görev bölümüne giderek, üniversite, basın ve sendikal kuruluşlarda etkili olacak bir çalışma içinde bulunmalıdır.”../.. “Kadronun yapacağı baş iş, bir kültür faaliyetidir. Her şey ondan sonra gelir. Bir ülkünün kültürünü yapan, yayan, yaşayan bir kadro olmayınca, o ülkü ayakaltındadır.”(34) Bütün bunlardan çıkarılacak başat sonuçlardan biri, Âkif İnan’ın, devrim niteliğindeki toplumsal değişim ve dönüşüme öncü olacak teşkilat örgüsünü, örgütün işlev ve işleyişini ayrıntılı olarak hayata geçirmek üzere tasarlamış olmasıdır.

İnan, hiç vakit geçirmeksizin, dilinden, dinine, müziğine kadar yasaklanmış, akli, zihni işgal edilmiş, ruhu baskı altına alınmış talihsiz milleti(ülkeyi) yeniden akli, ruhu, kudretiyle ayağa kaldırmanın, değer ve ölçüleriyle yeni bir estetik, sanat, düşünce, kültür inşa etmenin çalışmasına başlar. Bundan böyle önce gençliği, sonra aydınları, ardından istiklâl ve istikbalimizi bilgiyle inşa edecek eğitim ordusu, milletin derdini dert edinecek devleti omuzlayacak kamu çalışanlarını, en nihayet bütün bir milleti ile birlikte, çok net belirlenmiş hedeflere, çok iyi hesap edilmiş yol ve yürüyüşle İslâm’ın medeniyet iklimini müjdeleyen yeni, aydınlık ufuklara doğru yürümek vardır. Onun özellikle gençliğe, entelektüel kadrolaşmaya ayrı bir ihtimam gösteren akademik, sosyal, sanatsal, kültürel faaliyetleri merkeze alan sendikal çalışmalarını bu anlayışla değerlendirmezsek doğru sonuçlara ulaşamayız. Toplumsal değişim ve hak, hukuk, özgürlük mücadelesinde bariz etki gösteren Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen’den önce bu tür faaliyetleri sistemli tasarlayıp hayata geçmesi, onun niyet ve eylemlerinin köklü geçmişini, engellenmez kararlılığını göstermektedir. Yurdun hemen her yerinde özellikle genç kuşaklara verilen konferansları ardından ülkenin entelektüel birikim ve potansiyelini harekete geçirerek Eğitimciler Birliği Sendikasını kurar. Bundan böyle zor, çetin, uzun başka bir yola ve mücadeleye koyulacaktır. Ancak bütün zamanını hasredeceği sendikacılık ona daha kurumsal, örgütlü, etkin mücadele zemini ve imkânı sağlamıştır. İnan’ın tecrübe, birikim ve donanımı yanında ona başka ayrıcalıklar kazandıran hususiyetleri sendikal faaliyetlerini kolaylaştırmış, entelektüel gayretlerinin semeresi yeni örgütlenmenin zeminini oluşturmuştur. Âkif İnan’ı araştırıp yazan kalemlerden biri olan Mehmet Sarmış “Kendisini yazıları ve konferansı ile tanıyanlar, yetişmeleri için büyük emek verdiği gençler ve öğrencileri çağrısına ilk koşanlar olmuştur.” dediği yerde şu önemli çıkarımları yapar: “Geçmiş hizmetlerinden (şairleri, kitapları, konferansları, dergi ve gazete yazıları, sosyal ilişkileri, öğretmenliği vb) tevarüs ettiği avantajları, karizmatik kişiliği, ikna kabiliyeti, güçlü hitabeti ve örgütçülükteki yeteneği ile birleştirip kitleleri harekete ge-

çirmiştir. Sesinin yankısı kısa zamanda yurdun dört bir yanından duyulmaya, ektiği tohumlar yeşermeye başlamıştır.”(35) Şair yazar dostu A. Vahap Akbaş da, İnan’ın sendikal faaliyetleri yürütmek için çok sevdiği şiiri biraz göz ardı ettiğini belirttikten sonra şu izlenimini yazar: “Alanıyla ilgili sağlam bilgisinin yanı sıra geniş bir kültüre sahip olması, insanlarla ilişki kurmadaki başarısı, teşkilatçı kişiliği, insanımıza, tarih ve medeniyetimize muhabbeti, vakar ve merhameti, vefa duygusu gibi özellikleri, Türkiye’nin her tarafında muhipler kazandırıyor ona. Cemiyet onu içine çekiyordu tabii olarak. Çünkü o bu ülke için büyük rüyalar görenlerdendi.”(36) Sendikal faaliyetleri sebebiyle çok sevdiği şiire ve yazı çalışmalarına ara vermiştir. Aynı doğrultuda ama farklı etkinlikte faaliyet yürüten Şükrü Karatepe sendikacılığın İnan’ın tüm zamanını aldığını, bu yüzden yarım çalışmalarını tamamlama imkânı bulamadığını belirtir; “Âkif İnan belki yeteri kadar yazmadı ama çok çalıştı, çok konuştu ve çok iş başardı. İnançlarından, ilkelerinden ödün vermediği için geniş bir çevreden saygı gördü.”(37) Sözün özü, “Eğilip bükülmeden, kimseye eyvallah etmeden hakkın öncü savunucularından olmayı başaran Âkif İnan’ın en dikkat çeken özelliği, örgütlenmenin önemini kavraması ve şiirden uzak kalması pahasına da olsa bu uğurda mücadeleler vermiş olmasıdır. İşte Âkif İnan’ın sendikacılığı; bu farkındalığın bir ürünüdür. “Öz” düşünceye sahip insanların baskı altında oldukları ve zulme maruz kaldıkları bir dönemde; yerli düşünce ve öz medeniyetimizi kendine temel alan bir örgütlenmenin temelini korkusuzca atıyor. Kendisine en çok yakıştırdığımız “öncü” kelimesini sonuna kadar hak eden İnan; başarılarıyla bir nesle umut aşılamıştır.”(38)

Telif ve derleme eserleriyle Mehmet Âkif İnan’ı bütün yönleriyle anlayıp, anlatan başarılı araştırmacımız Hıdır Yıldırım, İnan’ın fikir ve hareket adamı özelliğini çok müteakim ifade eder: “Mehmet Âkif İnan, fildişi kuleden fikir empoze eden bir aydın olmamıştır../..halkın içinden, hakla ve değerleriyle barışık, yerli bir aydındır. Mücadelesi, halkın kendi değerlerinin farkına varmasının sağlanmasına yöneliktir.”(39) Yine ve hususen sanatçı dostları tarafından “Âkif İnan’ın en göze batan özelliği bir ideal, bir dava adamı” olduğu söylenmiştir. (40) Şakir Kurtulmuş’un tespiti daha yalın, daha dolaysızdır: “Âkif İnan kalemiyle, sözleriyle savaştan bir İslâm savaşıydı. Âkif İnan kelimenin tam anlamıyla bir dava adamıydı. Sırat-ı Müstakim üzere yol alan, hizmet ehliydi. İslâm savaşıydı. İnanıldığı gibi yaşamayı kendisine düstur edinmiş bir İslâm tebliğcisiydi. Kur’an ve sünnetin önemini her fırsatta vurgulayan, Kur’an ve sünnetin yolunu kendisine yol edinmiş, O’nun rızası doğrultusunda inancını yaşamaya gayretli bir hizmet eriydi O. Yerli düşüncenin yılmaz bir savunucusuydu.”(41) Bize göre de onun inancı doğrultusunda, istikametten sapmaksızın, sabırla, güvenle, yeise düşmeden, kararlı, ısrarcı, heyecanlı çabasının sırrı İslâm’a ih-

İslâlı rabıtası, medeniyet özlemi ve millet sevgisidir. O birbiriyle kaynaşmış fikir ve hareket kabiliyetiyle tam bir devrimciydi! Milletimizin aydınlık geleceği için hayata geçirdiği düşünce ve sendikanın insanî, fikrî, felsefî, edebî, akademik ve eylemsel temellerini, gündelik hesaplar yapmadan, milletle iç içe köklü çözümler için ileri hedeflere yürüyen, belirlediği amaçlara uygun araçların aklı, ahlâkî, İslâmî olma hassasiyetiyle örgüte ve örgütlülüğe önem veren bir fikir ve hareket adamı yani tam anlamıyla mesuliyet duygu ve şuuru çok yüksek sahici bir öncü, sahici bir aydıncı. ‘Yerli düşünce’ mottosuyla Edebiyat dergisini birlikte çıkardıkları Nuri Pakdil’in Yunus Emre Özsaray’a verdiği bir mülâkatta kendine has üslubu ile Âkif İnan’ı tanımlamasıyla tamamlayalım: “Âkif köküne kadar ciddi bir İslâm devrimcisiydi. Düşünsel yönü kadar eylemsel yönü de ağır basan birisiydi”(42)

İsmi aldığı Mehmet Âkif Ersoy’la birlikte, en belirleyici hassasiyeti insanîyet ve İslâmîyet olan yerli ve millî düşüncenin münevverleri, zihinlerin karışık, morallerin bozuk olduğu nekahat dönemlerinde, yolunu, yönünü kaybeden bu millete pusula oldular; meşale olup yolunu aydınlattılar. Allah onlardan razı olsun. Mekânları cennet olsun.

KAYNAKÇA

- 1- ‘Eylem, göl, nehir, diriliş’ kelimeleri odağında bu beyit üzerine yapılan daha tafsilatlı bir tahlil için bkz. Hıdır Yıldırım, Mehmet Âkif İnan Bir Işık Yalımı, s.110-117, EBS yay, Ankara 2024.
- 2- D. Mehmet Doğan, “Mehmet Âkif İnan 20 Yıl Sonra”, Akif İnan Özel sayısı, Hece, Ocak 2020 s.292, Ankara.; ayrıca bkz. D. Mehmet Doğan, “Mehmet Âkif İnan: Şiir, Düşünce ve Hareket”, Mehmet Âkif İnan Kitabı, s.41, TYB yay, İst. 2000.
- 3- Selma Günaydın, Yusuf Turan Günaydın, “M. Âkif İnan’ın Aruz Vezniyle Yazdığı ‘Rehavî’ Mahlâşlı Şiirleri”, Yedi İklim, S.298, M. Âkif İnan Özel Sayısı, s.219-224, İst. 2015.
- 4- Örnekler için bkz. Mehmet Âkif İnan, Dışarıda Bırakılmış Şiirler, Haz. Yusuf Turan Günaydın, EBS yay, Ankara 2020. Sadece numune olsun diye iki beyitini iktibas edelim:
 “Kim çeker gam u keder var iken degâhımız
 Ona bağlı tâ ezelden cânımız cânanımız

 Cân u canandan geçip bir avuç merdâneler
 Vermediler düşmâna bir zerrecik pâyeler

- 5- M. Âkif İnan, İslâm Dünyası ve Ortadoğu, s.23, EBS yay, Ankara 2009.
- 6- Nuhan Nebi Çam, “Teori ve Pratik”, Yedi İklim, S.298, M. Âkif İnan Özel Sayısı, s.178, İst. 2015.
- 7- Mustafa Özçelik, “Sanat, Düşünce ve Eylem İnsanı Olarak M. Âkif İnan”, Medeniyet Burçları Mehmet Âkif İnan’ın Hatırasına, s.151, Memur-Sen Kayseri Şubesi yay, Kayseri 2004.
- 8- Ahmet İlhan, “Mehmet Âkif İnan’ın Sendikacılığı”, Medeniyet Burçları Mehmet Âkif İnan’ın Hatırasına, s., 191, Memur-Sen Kayseri Şubesi yay, Kayseri 2004.
- 9- M. Âkif İnan. Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair, s.195, Ankara 2009.
- 10- M. Âkif İnan, age, s.275, Ankara.
- 11- Kenan Çağan, “Âkif İnan’da Aydın Problemi”, Vefatının 15. Yılında Mehmet Âkif İnan Sempozyumu, s.160, Haz. Hıdır Yıldırım, Ebs yay, Ankara 2016.
- 12- M. Âkif İnan, Edebiyat ve Medeniyet Üzerine S.13, 3. bas, Ankara 2012.
- 13- M. Âkif İnan, Siyaset Kokan Yazılar, s.248, Ankara 2009.
- 14- M. Âkif İnan, Mirası Kuşanmak, s.34, Ebs yay, Ankara 2009.
- 15- M. Âkif İnan, age, s.36.
- 16- M. Âkif İnan, age, s.37.
- 17- M. Âkif İnan, age, s. 57.
- 18- M. Âkif İnan, Aydınlar, Batı ve Biz, s.43, Ebs yay, Ankara 2009.
- 19- M. Âkif İnan, age, s..53,81.
- 20- M. Âkif İnan, Edebiyat ve Medeniyet Üzerine, S.21.
- 21- M. Âkif İnan, Siyaset Kokan Yazılar, s.162.
- 22- M. Âkif İnan, age, 173.
- 23- M. Âkif İnan, age, s.179.
- 24- M. Âkif İnan, age, s.180.
- 25- M. Âkif İnan, Aydınlar, Batı ve biz, s.21, (Hilal mecmuası, ‘Millî Benlik’ başlıklı yazısından, Şubat, 1962).
- 26- M. Âkif İnan, age, s.24, (Hilal mecmuası, ‘Kurtuluş’ başlıklı yazısından, Şubat, 1963.
- 27- Nurettin Sezen, Tanıklığımla Eğitim-Bir ve Mehmet Âkif İnan,s.155.Ebs yay, Ankara 2013.
- 28- M. Âkif İnan, Siyaset Kokan Yazılar, s.170.
- 29- M. Âkif İnan, Mirası Kuşanmak, s.109.
- 30- M. Âkif İnan, Aydınlar, Batı ve Biz, s.41.
- 31- M. Âkif İnan, age, s.43.
- 32- M. Âkif İnan, age, s.192.
- 33- M. Âkif İnan, age, s. 42.
- 34- M. Âkif İnan, age, s. 44.
- 35- Mehmet Sarmış, Adanmış Hayat Mehmet Âkif İnan, s,227, Şanlıurfa Belediyesi yay, Tarihsiz.

- 36- A. Vahap Akbaş, “Büyük Rüyalar Gören Şair”, Medeniyet Burçları Mehmet Âkif İnan’ın Hatırasına, s. 134, Memur-Sen Kayseri Şubesi yay, Kayseri 2004.
- 37- Şükrü Karatepe, “Âkif İnan’ın Kişiliği ve Tesiri”, Mehmet Âkif İnan Kitabı, s. 123, TYB yay, ist. 2000.
- 38- Ferhat Sürmeli, “Yerli Düşüncenin Adamı Mehmet Âkif İnan’a Dair Birkaç Kelâm”, Üslup Dergisi, S.43, s.31, Ankara 2016.
- 39- Hıdır Yıldırım, “Kuvveden Fiile; Sendikacı Mehmet Âkif İnan”, Yedi İklim, S.298, M. Âkif İnan Özel Sayısı, s.228, İst. 2015.
- 40- İhsan Deniz, “Mehmet Âkif İnan İçin” Mehmet Âkif İnan Kitabı, s. 178, TYB yay, ist. 2000.
- 41- Şakir Kurtulmuş, “Örnek Bir Dava Adamı; M. Âkif İnan”, Yedi İklim, S.298, M. Âkif İnan Özel Sayısı, s.165, İst. 2015.
- 42- Yedi İklim, S.298, M. Âkif İnan Özel Sayısı, s.6, İst. 2015.

MEHMET AKİF İNAN'IN NURİ PAKDİL İLE DOSTLUKLARI VE MEKTUPLARI

Necip EVLİCE
Yayıncı-Yazar

Mektuplar... Mektuplar...

Nuri Pakdil ile Mehmet Akif İnan'ın birbirlerine yazdığı ve elimizde bulunan mektupları incelediğimizde, Akif İnan'ın Nuri Pakdil'e değişik tarihlerde 14 adet, Nuri Pakdil'in de Akif İnan'a 19 adet mektup yazdığı görülmektedir. Bu mektuplar düzenli biçimde birbirlerine cevap olarak yazılmış mektuplar değil ne yazık ki. Bazı mektuplar birbirlerinin cevabı iken bazı mektupların cevapları elimizde bulunmuyor. Eğer bütün mektuplar elimizde olsaydı çok daha kapsamlı bir mektuplaşma durumuyla karşı karşıya olacaktık.

Nuri Pakdil'in Akif İnan'a yazdığı ilk mektubun tarihi "Bitlis, 20 Mart 1962" olduğu halde, Akif İnan'ın Nuri Pakdil'e yazdığı ilk mektubun tarihi "Gaziantep, 11 Temmuz 1965"dir. Bu da demek oluyor ki Nuri Pakdil'in 1962'den 1965'e kadar yazdığı mektupların Akif İnan tarafından yazılan cevapları kaybolmuştur.

Sonraki yıllarda da benzer durum devam etmiştir. Nuri Pakdil'in yazdığı son mektubun tarihi "Ankara, 27 Ağustos 1974"tür. Akif İnan'ın Nuri Pakdil'in bu mektubuna verdiği cevap "Uşak, 5 Eylül 1974" tarihini taşımaktadır ve Akif İnan'ın Nuri Pakdil'e yazdığı son mektup budur.

Gerek Nuri Pakdil'in Akif İnan'a yazdığı mektuplar, gerekse Akif İnan'ın Nuri Pakdil'e yazdığı mektuplar yalnızca bireysel bir dostluk hikâyesinin ötesinde, dönemin ruhunu, entelektüel dönüşümünü ve mücadele bilincini yansıtan önemli metinlerdir. Bu mektuplarda dostluk, entelektüel paylaşım, mücadele, sevgi, saygı ve aile bağları gibi pek çok konu işlenmiştir. Bu çalışmada, söz konusu mektupları edebi ve düşünsel bağlamda değerlendirerek, Edebiyat Dergisi ve Edebiyat Dergisi Yayınlarının Pakdil'in düşünce dünyasındaki yerine de odaklanılacaktır.

Bitlis'te askerlik yaparken 1962 yılının Mart ayında yazdığı uzunca mektup aslında Nuri Pakdil'in bir düşünce ve edebiyat dünyasının olduğunu apaçık göstermektedir. Bu mektuptan ayrıca çok dikkatli bir okur olduğunu da anlıyoruz. Mektupta bir kitap listesi yapıyor ve bu kitapları acele kendisine göndermesini Akif İnan'dan istiyor. Ve şöyle diyor: *"Ben bunları okudum ama bir arkadaşına yollayacağım."* Bitlis'e gelirken iyi ki çok kitap getirdiğini, onları okumaktan başka çaresi olmadığını, biraz da Fransızca çalıştığını yazıyor. Ve şöyle ekliyor: *"Okuyan ve düşünen adama rastlamadım. Hep dedikodu. Küçük dedikodular. Dedikodunun büyüğünü yapsalar belki de yaklaşırlar bize. Yani, beşerî ihtiyacımız olan 'konuşma'yı bile doğru dürüst yerine getiremiyoruz burada."*

Bu mektupta bir önemli saptamada daha bulunuyor Nuri Pakdil: *"Bu ülke 'kitapsızlık'tan battı. Bu ülkeyi kitap kurtaracaktır. Büyük kitap. Ulu kitap. Tek kitap. Bütün kainatla beraber."*

Mektubun son cümlesi olarak bir şeyi daha hatırlatıyor Akif İnan'a: *"Beyazıt'ta, o yağmurlu akşam başlangıcında, Marmaris sinemasının önündeki otobüs durağında ne kadar ateşli konuşmuştuk. Galiba yemin de etmiştik. Yeminimiz yemin. Büyük oluşlara kapı açma yeminidir o. O yemin, yapılmış yeminlerin Allah indinde en makbul olanıdır."* Nuri Pakdil'in bahsettiği bu konuşma ve yemin aslında diğer arkadaşlarının da olduğu bir buluşmanın sonucunu ve gelecekte yapmak istedikleri ile ilgili aldıkları kararları anlatması bakımından önemlidir. O konuşmanın ve yeminin sonucu; yıllarca sonra Edebiyat Dergisinin ve Edebiyat Dergisi Yayınlarının doğmasına ve başta Nuri Pakdil olmak üzere bugün Yedi Güzel Adam olarak sözünü ettiğimiz insanların bu ülkenin düşünce dünyasında söz sahibi olmalarına imkân sağlamıştır.

Pakdil'in mektuplarında en dikkat çekici unsurlardan biri, Akif İnan'a duyduğu derin bağlılık ve içten dostluk hissidir. *"Aziz kardeşim Akif, büyük dost, senin gibi dostlar var oldukça aydınlığa çıkışımız kolaylaşacaktır. ... Hepinizi canım gibi özledim. ... Gözlerimden öperim."* gibi ifadeler, onların dostluklarını büyük bir samimiyetle yaşadığını gösterir. Aynı şekilde Akif İnan'ın da Nuri Pakdil'e hitap şekilleri bu dostluğun nice derin olduğunu göstermektedir: *"Efendim, kardeşim. ... Üstat, size hasretim, size hayranım, aşığım, bağlıyım. ... Sizi ve şahsınızda bir davayı kucaklarım efendim. ... Efendim, Ağabeyim, edebiyata hasretim, size duyduğum hasretten geri değil. ... Canım, Kardeşim, Efendim, Sevgilim, Hayatım, Ümidim, Üstâdım, Dâvam, Hayâlîm, Gerçeğim, Mânâm, Anam-Babam, Gözümün nuru, Gönlümün süruru, şu anda, içimizde, eylem içinde olan yalnız sensin. Aslında, hemen her zaman eylemde bizlerden çok daha ilerdesin ama bu seyahat, seni şimdi zirveye itmıştır."* Burda bahsedilen seyahat, Nuri Pakdil'in 1972 yılında yaptığı edört aylık Paris seyahatidir.

Akif İnan'ın İstanbul'dan 13 Eylül 1971'de yazdığı mektupta bahsettiği konular, onların dostluktan öte ideolojik ve düşünsel birlikteliklerini de göstermesi bakımından önemlidir.

“Edebiyat, tekrar müsellesine kavuşmuştur. İna fetehnâleke fethan mübina. Ya, müfettihü'l ebvab, iftah lena hayr el bab.

Durup durup onu düşünüyorum, yani Edebiyat'ı. Söz şu ki, ondan başka şeylere verdiğimiz, vereceğimiz zamana, mesaiye çok yazık. Edebiyat'a yazacağımız, çok yazı var. Çok sözümüz var çünkü. Söylemeye mecburuz. Mes'ulüz. Bu işi de putlaştırmamak bir ayrı dava. Lâkin yazmaya mecburuz. Kulağınıza fısıldayayım: Bir gelir biz gibisi cihâna. Tefahhura kapılmadan bunu da bilelim. 'Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen.'”

Bu mektuplar, yalnızca bireysel ilişkileri değil, aynı zamanda bir fikir ve duygu ortaklığını da temsil ediyor. Pakdil'in sık sık dostlarını ve ortak arkadaşlarını sorması, entelektüel dayanışma ve birlikte üretme isteğini gözler önüne seriyor.

Düşünce Dünyası ve Entelektüel Yaklaşım

Pakdil'in mektupları, aynı zamanda entelektüel birikimin aktarımı açısından değerlidir. O, yalnızca kişisel deneyimlerini değil, güncel olayları, okuduğu kitapları ve edindiği düşünsel birikimi de paylaşmaktadır. Paris'te geçirdiği süreçte yaptığı gözlemler, Batı medeniyetine yönelik eleştirilerini ve Doğu'ya duyduğu bağlılığı derinleştirmiştir.

Örneğin, Fransız entelektüel dünyasını analiz ederken şu değerlendirmeyi yapar: *“Şimdi daha iyi anlıyorum o tanzimat efendilerini, genç (jeune) Türkleri, ittihatçıları, itilafçıları, sonrakileri nasıl yabancılaştırmışlar burda.”*

Bu ifade, onun tarihsel süreçlere dair sorgulamalar içinde olduğunu ve Batı'nın düşünce dünyasındaki etkilerini çözümlenmeye çalıştığını göstermektedir. Paris'ten 11 Temmuz 1972'de Akif İnan'a yazdığı mektupta şöyle diyor:

“Şiirin çok güzel. Gerçekten. Sürdür bunu. Buradaki, İslâm ülkelerinden gelmiş arkadaşlarla konuşuyorum, hiç oralarda yok İslâmcı edebiyat dergileri. Kala kala Türkiye kalıyor. Türkiye'de de Biz varız. Allah'ın, önümüzde, yürümemiz için bize tayin ettiği yönün bilincinde olalım. Dergimiz çok önemli bir görev yüklenmiştir. İnanın, Paris'ten bu daha iyi görülüyor. Daha somut, daha dövüşgen, ama hep sanat düzeyinde kalarak, elimizde İbrahim yapısı çekiçlerle yürümeliyiz üstüne ecinnilerin yurt yaptığı cin ülkelerinin.

Arkadaşlık, büyük bir sorumluluğu gerektiriyor.”

Devrimci Ruh ve Toplumsal Duyarlılık

Pakdil'in yazılarında ve mektuplarında yer alan bir diğer önemli unsur, onun mücadeleci karakteridir. O, yalnızca bireysel bir yazar değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluk taşıyan bir düşünürdür. Mektuplarında sık sık İslam medeniyetine ve değerlerine olan bağlılığını dile getirir ve bu doğrultuda bir duruş sergilenmesi gerektiğini vurgular: *“Türkiye’de de biz varız. Allah’ın, önümüzde, yürümemiz için bize tayin ettiği yönün bilincinde olalım.”*

Pakdil, yazının yalnızca sanatsal bir uğraş olmadığını, aynı zamanda bir mücadele aracı olduğunu düşünmektedir. Ona göre edebiyat, yalnızca bireysel bir ifade biçimi değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluk alanıdır. Akif İnan da yazdığı mektuplarda Nuri Pakdil'e yürekten katılır ve yapılması gerekenler konusunda onu yüreklendirir:

“Edebiyat’ı çıkarmaya kendimizi mecbur görmeliyiz. O, bizim kalıcı olan yarımızın tescili olacaktır. Şimdilik gerisi lâftır. Ömür, büyük bir hızla geçiyor. Her an, büyük hesaba doğru hızla ilerliyoruz. Hakkın nimetlerini, bize verdiği kabiliyeti, takdise, beyana mecbur olmalıyız. Bu da şimdilik galiba Edebiyat’ı neşretmektir. Bunu yapmalıyız arkadaşLAR! Buna ise, içimizde, öncelikle en mecbur olan sizsiniz. Yazmak, sizin azığınız olmalıdır. Hiçbir şey, yazmaktan daha çok size yakışamaz. Hem, küçük kalır, kalmalıdır yanınızda, yazmaktan başka ‘eylemler’. Yazmak, diğer ‘eylemlere’ hep tekaddüm edegelmiştir. O, olmadan, yazmak fiili ikmâl edilmeden; yani bu işin fikriyatı, teorisi yapılmadan girişilecek bütün hareket, skandalla neticelenir. Hep öyle olmadı mı? Böyle bir yanlışlığa düşmemeliyiz. YERİMİZİ İYİ TESPİT ETMELİYİZ vesselâm.”

Edebiyat Dergisi ve Edebiyat Dergisi Yayınları

Pakdil'in mektuplarında sıkça bahsettiği önemli konulardan biri de Edebiyat Dergisi'dir. Şubat 1969'da Nuri Pakdil'in öncülüğünde yayın hayatına başlayan dergi, Türk edebiyatında İslami düşünce ve direniş edebiyatı anlayışını temsil eden en önemli platformlardan biri olmuştur. Pakdil, dergiyi yalnızca bir yayın organı değil, aynı zamanda düşünce, sanat ve direnişin birleştiği bir merkez olarak görmüştür.

Mektuplarında sık sık derginin misyonundan ve yayınlarının öneminden bahseder. Paris'te bulunmasına rağmen, Türkiye'deki edebi üretime duyduğu ilgiyi şu sözlerle dile getirir:

“SEKİZ SAYFALIK ‘EDEBİYAT DERGİSİ’NİN TÜRKİYE İÇİN BÜYÜK ÖNEMİ VARDIR. ŞİMDİ, BD. SAİNT MICHEL'DEN BUNU TAŞ GİBİ KATI GÖRÜYORUM.”

Bu ifade, Pakdil'in edebiyatı bir varoluş meselesi olarak gördüğünü, onu yalnızca sanatsal bir alan değil, aynı zamanda bir direniş ve düşünsel mücadele zemini olarak değerlendirdiğini gösterir.

Edebiyat Dergisi çevresinde üretilen eserler, ideolojik bir bilinç inşa etmeye yönelik bir hareketin parçası olarak değerlendirilmelidir. Dergi ve onun etrafında toplanan yazarlar, modern Türk edebiyatında devrimci bir direniş çizgisi oluşturmuşlardır.

Sevgi, Saygı ve Aile Bağları

Pakdil'in mektuplarında insani ilişkilerin de önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Dostlarına karşı gösterdiği vefa, onun güçlü insani yönlerini yansıtır. O, yalnızca büyük idealler peşinde koşan bir entelektüel değil, aynı zamanda duygusal bağları güçlü bir insandır. Yazılarında, ailesine duyduğu sevgi ve saygı en saf hâliyle gözlemlenebilir. Mektuplarında sık sık aile bireylerinden bahseder ve onların durumunu öğrenmek ister. Akif İnan'ın eşinden ve kızı Banu'dan ve Banu'ya aldığı bebekten bahseder.

Mektuplarında, her fırsatta ufkunun sınırlarının genişliğini anlatan ifadeler kullanır ve şiirsel vurgular yapar. Onun derdi dar bir çerçeveden ibaret değildir, sadece Türkiye'de değildir. Onun eylem alanı tüm yeryüzüdür. O evrensel bir bakış yakalamanın peşindedir. Onun için selamı da evden evrensele uzanır:

“EVE, SOKAĞA, MAHALLEYE, ANKARA'YA, İSTANBUL'A, TÜRKİYE'YE, KÂİNAT'A VAROLUŞA SELAM.”

Arkadaşlarının gerek iş, gerek aile, gerekse yaşamayı seçtikleri yerler onun için önemlidir. Yaşanılan mekânın merkez olması, taşra olmaması çok önemlidir. Paris'ten döndükten sonra Akif İnan'ın öğretmenlik yaptığı Uşak'a ziyaretine gider. Bir kahvede oturup uzun uzun konuşurlar ama bununla yetinmez. Ankara'ya dönünce uzun bir mektup yazar. Bu mektup, aslında birçok konuya açıklık getirmektedir.

“Ankara, 18.11.1972

Akifciğim, Sevgili Kardeşim;

Selam.

18 Kasım, saat 18.00 evdeyim. Dün Büro'da boşu boşuna seni arayıp durdum. Bahri de gelmişti. Bir anahtar da ona verdim.

*O gece Uşak'taki kahvede Peygamberden bir örnek verdin, vermesen iyi eder-
din, korkarım çarpılırız.*

*Ne kadar eylem yapılmışsa, ne kadar düşünce hareketleri olmuşsa, tüm ey-
lemciler, tüm düşünce adamları aynı yerde toplanmışlardır. Üstümdeki vebalin
ağırlığını sürekli hissettiğim için yazıyorum bunları. Çok yanlış ediyorsun orada
kalmakla. Altı aylık deneme yeterliydi bize. Bu yıl dönmeliydin buraya. Kasaba-
da bir gün kalmak yüz gün gerilemektir.*

*İslam bir Medine hareketidir. Başlangıçta biraz Mekke vardır. İki de o dönem
Arabistan'ın iki büyük, en büyük, en stratejik şehirleridir. Sonra bu biraz Bağ-
dat'a kayar gibi olur.*

Selçuklu uygarlığı Konya'da oluşur.

Fransız devrimini yapanların hiçbiri Paris'ten başka bir şehirde oturmuyordu.

*Osmanlıların bütün eylemleri, bütün düşünce atılımları yalnızca İstanbul'dan
yönetiliyordu.*

Lenin ve arkadaşları Petrograd'da oluşturuyorlardı devrimi.

1923 Devrimi yalnızca Ankara'da yapılmıştır.

Çin'de de Mao ve arkadaşları ayrılmıyorlardı birbirlerinden.

*Geçelim bunları önümüzde bir örnek vardır bizim: Ashab. Sahabîlerin birbirle-
rine nasıl bağlı olduklarını bilelim, yetişir. Hiç düşündün mü niçin sadece Mek-
ke'deki, Medine'deki sahabîlerin adlarını biliyoruz da kasabalardaki sahabîlerin
adlarını bilmiyoruz? Bunda İslam savaşçıları için alınacak bir ders yok mudur?
Vardır. Bu ders, bir eylemin mutlaka ülkelerin büyük merkezlerinden oluşturul-
duğu gerçeğidir.*

Sanatçılar da böyle. Ciddi yazarlarda böyle. Mutlaka büyük şehirde.

*Bir de şu var: Yaşamımızı yamalı bohça biçiminde de sürdüremeyiz. (Yamalı
bohça biçiminde de olsa, bir koalisyon kuramadılar.) Kim bizim için şart, kim
bizim için ayağımızda ebedi zincir, bilmeliyiz bunu. Anaların kolay kolay doğu-
racağı çocuklardan değiliz. Hayatımız muhteşem olmalıdır. Sürekli ıstıraplarla
dolmuş bir çevre bizi harap eder, bizi mahveder. İnsanların ve çağın acılarını din-
dirmek için de bizim gibi insanların ıstırapların çok uzağında durmamız şarttır.*

Biz ne birkaç insanın, ne de bir çevrenin ıstırabından kurtulmaları için yaşıyoruz, biz bir ülkünün savaşçılarıyız, biz evrensel bir düşüncenin yeni alanlara açılması için yaşadığımızın bilincindeyiz.

Bir kez daha nefis muhasebesi yapman için bunları yazdım.

Vakit çok hızlı geçiyor. Sen bunları okuyuncaya kadarki süre içinde çağda öylesine hızlı değişiklikler oluyor ki, onları telafi etmek bile artık elimizde olmuyor.

İki gün önce, birazcık alaylı bir anlatım içinde bunları Erdem'e de yazdım. Kader, beni, hepinizden sorumlu tutmaktadır. Ödevimin büyüklüğü oranında, sorumluluğum da büyüktür sizinkinden.

Hasan ile, Bahri ile sıkça görüşüyoruz.

Müdür Beye, Ali Beye, Tarih Öğretmeni Beye, Süleyman'a selam.

Mektubunu beklerim.

Nuri Pakdil''

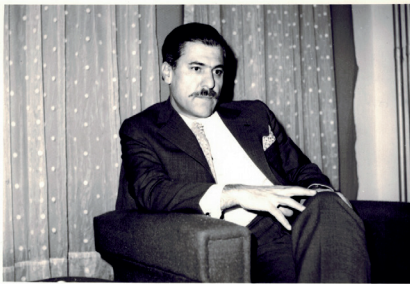
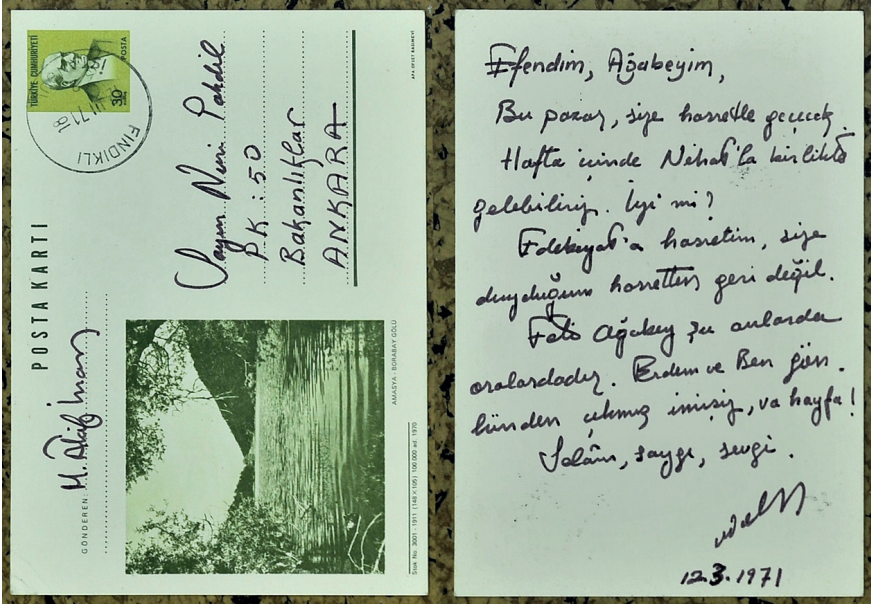
Sonuç

Nuri Pakdil'in Akif İnan'a yazdığı mektuplar, yalnızca bir dostluk anlatısı değildir. Bu mektuplar, aynı zamanda bir dönemin düşünce dünyasını anlamak için önemli bir kaynaktır. Pakdil'in gözlemleri, analizleri ve duygusal yoğunluğu, onun edebiyatını ve düşünce yapısını daha iyi kavramamıza yardımcı olmaktadır.

Edebiyat Dergisi ve Edebiyat Dergisi Yayınları, Pakdil'in düşünce sistematiklerinde önemli bir yer tutmakta ve onun entelektüel mücadelesini biçimlendiren unsurlar arasında yer almaktadır. Pakdil'in yazıları, edebiyatın yalnızca bir anlatı aracı değil, aynı zamanda bir bilinç ve mücadele aktarımı olduğunu gösteren güçlü belgelerdir.

Bu nedenle, hem Pakdil'in, hem de Akif İnan'ın mektupları, yalnızca geçmişin değil, günümüz edebiyat ve düşün dünyasının da anlaşılmasına katkı sağlayacak niteliktedir.

EKLER:

"DİKKAT"
ideolojimizin
emrinde
Ask ile (AKİF İNAN)
4 Şubat 1972

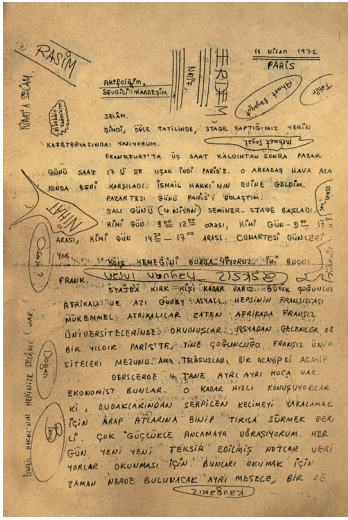
Değerli ağabeyim
Alimîzi kelimesini bağ-
layan ö mütlak özerk
luka adına ki gözetil
eylendi, anlık devletleşmenizi
diliyorum. R. Özdenören

Aydınlık günün,
halkında süzülüşümün
her payı süzlenmektedir.
kelimelerimin saat
oluşu bir gölge etmiştir
mesinelerim korkunç
birşey söylemişimdir
Hasan

Açığa duran bu bakış-
ların sahibine bir karga-
emanettir. (Nihal, Ağabeyim)

Onkara, Yukarıcağrancı
Şubat 4, 1972
Tirebolu Sok. 21/12.

EDEBİYAT'ın
Dört Kurucusu.
(Sultan Sağa)
Akif İnan
Rasim Özdenören
Nuri Pakdil
Erdem Bayazıt.

AKİF İNAN'IN KÖŞE YAZARLIĞI SERÜVENİNDE OKUYUCU MEKTUPLARI

Yusuf Turan GÜNAYDIN
Yazar

Bir şair ve yazar bir gazetede köşe yazıları yazmaya girişirse bir müddet sonra -kaçınılmaz olarak- okuyucularıyla da belli bir muhabbet geliştirecektir. Bunun zaman zaman süreli yayın köşelerinde kalmış bazen de kitaplaşma bahtına erişmiş birçok örneği vardır. En güzel örneklerinden biri de Âkif İnan'ın *Yeni Devir* gazetesinde zaman zaman okuyucu mektuplarına verdiği cevapları içeren -çoğu zaman bu gazetede ki devasa yazı birikiminin okyanusunda gözden kaçan- yazılarıdır. Söz konusu yazılar 1978-1981 yılları arasında yayımlanmıştır.

Köşe Yazarlığı ve Okuyucu Mektupları

Gazeteciliğin cilvelerinden biri de yayınladığınız köşe yazısı, röportaj veya haber yazıları gibi metinler dolayısıyla bazen de okuyucuyla muhatap olma durumudur. Bu duruma Âkif İnan'da olduğu gibi gazetelerde köşe yazarlığı yapmış bulunan yakın çevresindeki şair ve yazar arkadaşlarında da rastlanır.

Âkif İnan'ın yakın arkadaşlarından ve aynı dönemde gazetelerde köşe yazarlığına başladığı simalar Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu ve Erdem Bayazit'tir. Bunlara *Yeni Devir* dolayısıyla Ersin N. Gürdoğan, İsmet Özel ve Edip Gönenc de eklenebilir.

İlk dört ismin köşe yazarlığı daha lise öğrenciliği yıllarında başlamıştır. Rasim Özdenören ile Ali Kutlay 1950'li yıllarda Maraş'ın mahallî gazetelerinden *Gençlik*'te¹; Zarifoğlu ile Alaeddin Özdenören *Demokrasiye Hizmet*'te ve Erdem Bayazit *Engizek* gazetesinde² hem sanat sayfaları yönetmişler

1 Bk. Yusuf Turan Günaydın, "Rasim Özdenören'in Ali Kutlay'la Birlikte Lise Yıllarında Yönettiği "Fikir * Sanat" Sayfası", *İnsicam*, Nisan 2023, S. 26, s. 120-125.

2 Bu dört mahallî gazetenin ismini Rasim Özdenören vermiştir. Bk. Özdenören, *Portre Söyleşileri*,

hem de köşe yazarlığı yapmışlardır. Zarifoğlu bu faaliyetini Kahramanmaraş'ın 1960'ta çıkan mahallî gazetelerinden *İnkılâp*'ta da sürdürmüştür.³ Dolayısıyla bu alandaki faaliyetleri çok erken yaşlarına kadar uzanır. Rasim Özdenören üniversite yıllarında İstanbul mahreçli *Yeni İstiklâl* gazetesinde de bu çalışmayı sürdürmüştür. Söz konusu gazetede sanat sayfasında gazete okuyucularına hitaben yazdığı cevaplar daha sonraları *Açık Mektuplar* adıyla da kitaplaştırılmıştır.⁴

Zarifoğlu ise bilhassa *Mavera* dergisindeki "Okuyucularla" köşesinde dergi okuyucusuyla mektuplaşmış, bu faaliyeti "Yazışmalar" başlığı altında *Yeni Devir*'de; Ahmet Sağlam ve Vedat Can müstearıyla *Millî Gazete* ve ilk dönem *Zaman* gazetelerinde, "İlk Adımlar" köşesiyle ise *Kadın ve Aile* dergisinde de sürdürmüştür. Bu yayınlarda okuyuculara cevap olarak yazdığı metinler *Okuyucularla* başlığı altında kitaplaştırılmıştır.⁵

Arkadaşları kadar olmasa da Akif İnan da *Yeni Devir*'deki "Çizgiler" üst başlıklı köşesinde okuyucu mektuplarına cevaplar yazmıştır ve bunlar da mütevası ama zengin bir toplam teşkil etmektedir.

Akif İnan'ın Gazete Okuruna Mektupları

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Âkif İnan yirmi dört köşe yazısını okuyucu mektuplarına tahsis etmiştir. Bunlardan üçü 1978 içinde (20-Temmuz - 11 Eylül - 26 Aralık); on biri 1980 yılı içinde (5 Nisan - 21 Aralık); on adedi ise 1981 yılı içinde (17 Ocak-14 Eylül) yayımlanmıştır.

Akif İnan okuyucu mektuplarına tahsis ettiği köşe yazılarında bazen bir mektuba cevap vermiş, bazen de birkaç mektubu bir yazıda cevaplamıştır. 1980 öncesinde ancak üç köşe yazısında okuyuculardan gelen mektuplara cevap

yay. haz. Y. T. Günaydın, İz Yayıncılık, 1. bs., İstanbul 2023, s. 115, 211-215, 386. Özdenören'in adını vermediği bir diğer mahallî gazete de *İnkılâp*'tır.

- 3 Zarifoğlu'nun bu gazetede 1960 yılında yayımlanmış yazılarından alıntılar ve bir kısım yazılarının tıpkıbasımları için bk. Serdar Yakar, "Cahit Zarifoğlu ve Sahibini Arayan Kent: Kahramanmaraş", *Okuntu*, s. 143-145. Zarifoğlu'nun ilk dört gazetede yayımlanan yazıları kitaplaşmıştır. Bk. *Şehirde Köşe Bucak*, haz. Yusuf Turan Günaydın, Ketebe Yayınları, 1. bs., İstanbul 2023, 76 s.
- 4 Bk. Rasim Özdenören, *Açık Mektuplar*, haz. M. Fatih Kutan, İz Yayıncılık, İstanbul 2014. Kitap hk. bk. Selçuk Karakılıç, "Rasim Özdenören'in *Açık Mektupları*", *Türk Dili*, Mayıs 2014, S. 749, s. 126-128.
- 5 *Okuyucularla*'nın ilk baskısında sadece *Mavera*'daki yazışmalar bulunmaktadır. Bk. *Okuyucularla*, yay. haz. Ahmet Zarifoğlu - Selçuk Azmanoğlu, Beyan Yayınları, İstanbul 2009, 400 s. Yeni basımında ise gazetelerdeki okuyucu mektuplaşmaları da eklenmiştir: *Okuyucularla*, yay. haz. Ahmet Zarifoğlu - Selçuk Azmanoğlu, Ek bölümlerin arşiv taraması: Y. T. Günaydın, Ketebe Yayınları, gnşl. bs., İstanbul 2023, 585 s.

vermiş, bunlardan birinde isim belirtmiş, diğerinde ise isim vermemiştir. Fakat bu üç mektuplaşma yazısından ikincisinde, okuyucu mektuplarını genel hatlarıyla söz konusu eden ve herhangi bir okuyucuya cevap verme amacı gütmeyen bir üslup kullanmıştır. İlk mektupta okuyucu için bir mektuplaşma adresi de göstermiştir. 1980-1981 yılları arasındaki mektup cevapları ise çok çeşitli konulara dağılmaktadır. Bu dönemde Akif İnan'ın memleket meselelerinden tasavvufî konulara, gündemin tartışma konularından kültür meselelerine ve bazı okuyucu isteklerine dair cevabî yazılar yazdığı görülmektedir.

Mektupları Ulaşan Gazete Okurları

Mektuplara dair yazıların çoğunda okuyucu ismi zikredilmiştir. Fakat bazı cevabî yazılarda okuyucunun adı veril(e)memiştir. Bunun en başta gelen sebebi okuyucunun adını yazmaması vâkiasıdır. Ayrıca bir kısım okuyucu adının zikredilmesini istememiş veya isim zikretmek bazı sebeplerle uygun görülmemiş de olabilir. Birkaç yazıda ise okuyucuya topluca hitap edilmiştir.

Mükerreren sadece üç okuyucunun (Ferhat Koca, Abdullah Bingöl, Abdullah Yuvasız) ismine rastlanan bu yazılarda -bir kısmı soyadsız ve müstear ad olarak ve "Kardeş" hitabıyla- zikredilen şu isimlere rastlanmaktadır:

Ahmed Aktaş (Bursa), İsmail Kardeş, Faruk Öktemgil, Alaeddin Koçak, Duran Sarıkaya, Mehmet Altuğ, Recep Kardeş, Necmi Tınaz, Osman Karabulut, Ferhat Koca, Besim Akçısak (Urganlı), Şerafeddin Yiğit (Kütahya'nın bir köyü), İrfan Eskin (Turgutlu), Sabri Topçu (Safranbolu), Mustafa [soyadı belirtilmemiş], Abdullah Yuvasız (Adapazarı), Turan Şentürk (Turgutlu), Yakup Göksu (Harmancık), Ahmet Zengin (Erzurum), Kâzım Özdemir, "Bacınız" (İstanbul), Z. Şen (Pötürge), F. Elçi (İzmit), S. Sarı (Çayeli), Ş. Kaya (Karaman), N. Ş. (Kahramanmaraş), R. Bektaş (Eynesil/Giresun), H. Değirmenci (Adapazarı), A. Ordu (Diyarbakır), Abdullah Böngöl/Bingöl (Ordu), A. Ahmet Ekin (Ankara), İsmet Geçer (Hatay), M. Okutan (Trabzon), Rasim Arslan (İzmit). Adı verilmeyen bir okuyucunun sadece yaşadığı şehir (Malatya) belirtilmiştir. Adını yazmayı unutan bir okur ise İstanbul'dan mektubunu İstanbul'dan göndermiştir.

Mektuplarla ilgili yaşandığı anlaşılan pratik ve ufak bir sorun da hangi adrese gönderileceği meselesidir. Akif İnan bu hususa, okuyucu mektuplarına cevap verdiği iki yazının sonunda "Not" şeklinde açıklık getirmiştir. Mektuplara cevap teşkil eden 20 Temmuz 1978 tarihli daha ilk yazının sonunda yazışma adresi verilmiştir: "*Mektuplarınızı (/Akabe Kitabevi, Bayındır Sok. 30/C, Kızılay/Ankara) adresine yazarsanız daha çabuk alırım.*"

Kitabevi adresinin değiştiğini gösteren 23 Ocak 1981 tarihli yazısının sonundaki notta yer alan yazışma adresi ise şoyledir: “*Okuyuculardan ricam mektuplarını Akabe Kitabevi, Selanik Caddesi, 52/27, Ankara adresine yazmalarınıdır. Elime böylece daha erken ulaşmış olur.*”

Mektuplarda Yer Alan Konular

Akif İnan’ın okuyucu mektuplarını cevapladığı yazılar 1978 tarihli ilk  mektuplaşma yazısıyla başlamıştır. Yazı sayısı sınırlı olduğu için konu çeşidi de sınırlıdır. 1980-1981 tarihli mektuplaşma yazıları ise çok çeşitli konulardadır: İslam’a bağlılık ve İslam dünyası, namaza devam konusunda hassasiyet, tasavvuf meseleleri ve okuyucunun rüya tabiri istekleri, kültür faaliyetleri, *Mavera* dergisi, yazılarının kitaplaştırılması talebi, okuyucu şiirlerine yönelik değerlendirme/tenkit içeren cevabi yazılar, yayımlanmak üzere gönderilen şiir ve yazılar, okunacak kitaplar, kitap talepleri, Suud Arabistan’da okumak konusu, Mehmet kif ve İstiklal Marşı, bazı beldelere *Yeni Devir*’in geç ulaşıyor olması, *Yeni Devir*’e okuyucu kazandırılması meselesi, Doğu Anadolu bölgesi, İnan’ın yazılarına gelen tepkiler, mezhep-mezhepsizlik tartışması, hükümetin bazı uygulamaları, sigara ve tütün, TRT’nin bazı yayınları kapsamında Çanakkale Savaşı ve Atatürk ve TRT yayın politikası, okuyucu kızgınlıkları vb.

Bu konuları kendi içinde tasnif ederek şöyle inceleyebiliriz:

a) *İslam’a bağlılık*: Âkif İnan’ın İslamî hassasiyetleri gözeten bir yazar olarak aynı hususlarda hassas olan bir okuyucu kitlesi vardır elbette. Bu sebeple bir köşe yazarı olarak kendisine gönderilen mektupları da belli bir hassasiyetle *Yeni Devir*’deki “izgiler” üst başlıklı küresine taşımıştır.

- İslamî prensipler:

Akif İnan, oldukça edebî bir üslupla yazdığı 17 Ocak 1981 tarihli köşe yazısında bir okuyucu mektubu dolayısıyla gençlik dönemini hatırlamış ve o dönemdeki İslam bağlılığına dair etkileyici bazı hususlardan söz etmiştir. Yazı, Abdullah Yuvasız adlı bir okuyucunun mektubuna cevap teşkil etmektedir: “*İinizin seslerini ivilediğiniz mektup, beni delikanlılık yıllarımın ortasına taşıdı. Aynı duyarlıkları yaşayan bir genci çok iyi anlamak noktasında oturuyorum şu anda. Gnlnzn duyarlıklarıyla akordlanmış yürek ırpınışlarının kollarındayım...*”- diyerek başladığı yazısında İnan’ın okuyucusuyla sahici bir iletişimi yakalayışının çok canlı bir rneği görülmektedir.

Okuyucusuyla paylaştığı duyarlığı “*O yıllarda bir sevdaya dönüşmüştü İslama bağlılığım. Yıldızlı semaların altında Asr-ı Saadetin sıcaklığında konakladım...*” cümleleriyle yansıtın İnan, İslam bağlılığını samimi bir üslupla dile

getirmiş olmaktadır. Yalnız “*İtiraf etsem mi bilmiyorum, ben şimdi senin, yıllar önce de benim olan o duyguların, o tasarıların aynıyle içinde değilim bu yaşlarda..*” diyerek kendisiyle bir hesaplaşma tavrı sergilemekten de çekinmemiştir.

Bu cevabî mektup yazısının “Bir Mektuba Cevap Denemesi” başlığını taşıması da ilgi çekicidir. Bu başlık yazının bir deneme yazısı olma özelliğine işaret eder ve yazı bütünüyle deneme türünün edebî anlatım gücüne de sahip bir metindir.

İnan’ın İslam bağlılığına dair en net ifadesini 24 Nisan 1981 tarihli *Yeni Devir*’deki köşe yazısında buluyoruz: “*İslâmı en iyi tebliğ onu yaşamaktır. Onu dil ve yazı ile yaymaktan daha etkilidir yaşamak; öncelik yaşamak’a aittir.*”

Yine aynı tarihli yazıda bu bapta dile getirilen hususlardan biri de ‘Müslüman yazarların bir portakalın dilimleri gibi olduklarına inanmak’ şeklinde dile getirdiği husustur.

- Yardımlaşma Duygusu:

Okuyucu mektuplarından yansıyan samimi dindarlık örneklerinden biri de yardımlaşma duygusuyla ilgilidir. 22 Mart 1981 tarihli köşe yazısında Akif İnan, imzasını “Bacınız” şeklinde kısalttığı, İstanbul’dan bir üniversite öğrencisinin bursundan ayırarak Afgan Mücahitlerine gönderdiği bir meblağı söz konusu etmiştir. Adını vermediği üniversite öğrencisi İnan’ın *Yeni Devir*’deki bir yazısını okuduktan sonra böyle bir girişimde bulunmuş ve *Mavera* ekibince bir vakıf binasına yerleştirildiğini öğrendiği mücahitler için bu samimi yardımlaşma tavrını göstermiştir. İnan, sütunlarına mektubun tam metnini almış ve örnek bir davranış olarak okuyucusuna da duyurmuş, Afgan muhacirlerine dair her türlü yardımı teşvik etmiştir.

- Namaza devam konusunda hassasiyet ve ahlakî tavırlar:

Akif İnan’ın adını vermediği bir okuyucusunun mektubunu cevapladığı 3 Mart 1981 tarihli yazısı bir tavsiyeler manzumesidir. Metindeki tavsiyeler söz konusu okuyucusunun eşi içindir. Bu tavsiyelerden en başta dile getirdiği husus ise namaza devamdır: “*Namaza devam eylesin. Bir güzelinden kuşansın namazı.*”

Bu mektupta ayrıca sürekli abdestli bulunmak, haram nazardan sakınmak, kalbin rabitalı olması, yemek yaparken dikkat edilmesi gerekli ayrıntılar, cömertlik, çocuklarını Allah’ın emaneti gibi görmek, dünyayı bir misafirhane kabul etmek ve dünyanın alâişine kapılmamak, israfa meyletmemek, ölümü çokça anmak, çocuk sevgisine ve merhamete sahip olmak gibi dinî-ahlakî bazı düsturlar da İnan’ın tavsiyeleri arasında yer almıştır.

- İslam dünyası:

İslam âlemi her zaman Âkif İnan'ın gündeminde olmuştur. Bu alanda *Yeni Devir*'de yazdığı yazılar vefatından sonra kurucusu bulunduğu Eğitim-Bir-Sen'in çabalarıyla kitaplaştırılmıştır.⁶

Okuyucu mektuplarına verdiği cevaplarda da İslam dünyasının bazı meseleleri ve bazı siyasi simaları gündeme gelmiştir. Necmi Tınaz'ın mektubuna cevap verdiği *Yeni Devir*'deki 15 Haziran 1980 tarihli yazısında son dönem İslam dünyasının meşhur simalarından Kaddafi söz konusu edilmiştir. Kaddafi üzerine birden fazla yazı kaleme alan İnan'ın bu yazılarından birinde ("Kaddafi Bu")⁷ dile getirdiği bazı tenkitlere üzülen Tınaz, mektubunda 'bir mü'min kardeş olarak gördüğü Kaddafi' hakkındaki bu eleştirilere katılmadığını belirtmiştir. İnan ise okuyucusunu rencide etmeyecek zarif bir üslupla eleştirilerini tekrarlamış ve "Ah keşke sizin zannınıza uygun olsaydı Kaddafi. Ne kadar mutlu olurduk. Ah keşke şimdiki yorumumuzda yanlış düşen biz olsaydık." demektedir.

- Mezhep-mezhepsizlik tartışması:

Zaman zaman Akif İnan'a yazılan mektuplarda mezhepsizlik konusunun da yansıtılmış olduğu anlaşılmaktadır. 23 Ocak 1981 tarihli dört okuyucusunun mektuplarına kısa kısa cevap verdiği yazısında dile getirilen hususlardan biri de budur: Yakup Göksu'ya çok kısa cevaplar verdiği dört şıklık bölümdeki "c" şikkında İnan, okuyucusuna "Mezhepsizler"i tanımak ve eleştirmekten ziyade, *ehl-i sünnet bilginlerinin eserlerini okumaya ağırlık verelim.*" tavsiyesinde bulunmaktadır.

Türkiye'de ara ara dinî tartışma gündemini oluşturan 'mezhepsizlik' konusunda İnan herhangi bir yazı kaleme almamışsa da, konunun okuyucu mektupları vasıtasıyla yansıtılmış olması hiç de şaşılacak bir husus değildir. *Mavera* ekibinin beslenme kaynaklarından olan Necip Fazıl'ın da bu konuda çok hassas olduğunu, bu alanda *Doğru Yolun Sapık Kolları* adlı bir eser kaleme aldığını hatırlamakla yetinelim.

b) *Tasavvuf meseleleri*: Akif İnan, tasavvufla iç içe bir düşünce dünyasına ve yaşantıya sahip bir şahsiyettir. Bazı *Yeni Devir* okurları ya onun bu yönünü bildikleri için veya yazılarından bu havayı teneffüs ettikleri için kendisine bu doğrultuda mektuplar yazmışlardır. Aslında İnan gazetede başlangıçta, ta-

6 Bk. A. İnan, *İslâm Dünyası ve Ortadoğu*, haz. İsmail Dervişoğlu-Yusuf Turan Günaydın, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 4. bs., Ankara 2020. Bu baskı daha sonra yazıları kendi içinde tasnif edilmek ve ara başlıklar konulmak suretiyle yeniden düzenlenmiştir. Bk. A. İnan, *İslâm Dünyası ve Orta Doğu*, [haz. İsmail Dervişoğlu-Yusuf Turan Günaydın], İz Yayıncılık, 1. bs., İstanbul 2023.

7 Söz konusu yazılardan ikisi için bk. Akif İnan, "Albay Muammer Kaddafi", *Portre Gölgeleleri*, C. I, yay. haz. Yusuf Turan Günaydın, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2019, s. 416-419.

savvufi içerikli yazılar yazma niyetindedir. Bunu 20 Haziran 1981 tarihli köşe yazısında Hatay'dan yazan İsmet Geçer adlı okuyucusunu cevaplarırken açıkça ifade etmiştir:

“Birçok okuyucu kardeşimiz gibi, siz de tasavvufi yazılara daha çok yer vermemi emrediyorsunuz. İnşallah derim. Size bir şey daha söyleyeyim mi: Bu gazetede günlük yazılara başlamam için vaktiyle benimle görüşen gazete idarecilerine demiştim ki: “*Hep tasavvufi konularda yazmaya niyetliyim.*” Aradan yıllar geçti ve ben, o zaman tasarladığım bahislerin birisini (bile), şimdiye kadar yazmaya fırsat bulamadım. Bu sebeple içimde, verdiği sözü yerine getirememiş olmanın sancısı vardır.”

Fakat İnan, *Yeni Devir* gazetesinde -tam istediği anlamda olmasa da- zaman zaman tasavvuf neşvesi taşıyan köşe yazıları da yazmıştır. Okuyucu mektuplarında da tasavvuf konularında bazı açıklamalarda bulunmuş hatta bazı okurların rüya tabiri isteklerini de mütevazı tavsiyelerle cevaplamıştır. Bazen de okuyucularıyla sufiyane bir tavırla dertleşmiş, hasbihâl etmiştir.

Hasbihâl tarzı mektuplardan ilki 5 Nisan 1980 tarihinde yayımlanan köşe yazısında söz konusu edilmiştir. Yazından anladığımız üzere “İsmail Kardeş” hitabıyla seslendiği okuyucusu, İnan'ın *Yeni Devir*'deki 9 Aralık 1979 tarihli ve “İki Sarhoş” başlıklı yazısını okumuş, bunun üzerine ‘gidip bir ehlullaha teslim olmayı düşünmüş’tür. Ayrıca İnan'dan bu husustaki fikrini, tavsiyesini de istemiştir. İnan da bu meseleyi “*Hiç durmayın, gidin, derim elbette.*” şeklinde cevaplamıştır. Yazıda mektup vesilesiyle ‘sahte şeyhler’, velilerin hususiyetleri, amel ve bâtin bütünlüğü gibi konular da gündeme getirilmiştir. Bu ‘musâhabe’ yazısının sonunda İnan “*Size özel tavsiyelerimi ise, bir hususi mektupla bildireceğim.*” demiş ve herhâlde söz konusu özel mektubu okuyucusuna göndermiştir.⁸

İnan, 11 Mayıs 1980 tarihli köşe yazısında bu kez de kendisine aynı konulara değinen bir mektup yazan “Recep Kardeş” şeklinde hitap ettiği bir okuyucusundan bazı pasajlar alıntılanmış ve kafasındaki tereddütleri gidermeye çalışmıştır. “*Kendimi yörüngede göremiyorum. Dağınığım. Dengesizim. Toparlanamıyorum. Ümitsiz değilim. Çok muhtacım. Nefsimi tepeleyemiyorum...*” diyerek nefisinden samimâne şikâyet eden okuyucusuna Akif İnan, yine aynı samimiyetle cevap vermiştir:

“Cevaben derim ki, Allah, bu halinizi mübarek eylesin ve dahi bu hal-den de atlatarak ileri merhalelere ulaştırsın. Kitapların yazdığına göre

8 Soyadı belirtilmediği için “İsmail Kardeş’in kim olduğunu tam olarak teşhis edemedik. Söz konusu özel mektup herhâlde bu zatın şahsi arşivinde muhafaza edilse gerektir.

bu haliniz birçok yeni salıkların karşılaştığı ahvaldendir. Yapılan hatalar, işlenen günahlar sonunda kişinin pişmanlık duyması ve kendi kendini kınaması, gözyaşları dökmesi hali, “nefs-i levvame” halidir...”

Görüldüğü üzere bu tür cevaplarında Akif İnan’ın bir tasavvuf muallimi -daha da açığı bir mürid- tavrıyla hareket ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Söz konusu mektup ağırlıklı olarak Kur’ânî tasavvuf kavramlarından olan “nefs-i levvame” tabiri üzerine açıklayıcı bilgiler içermektedir.

İnan’ın 19 Mayıs 1980 tarihli köşe yazısı da 11 Mayıs 1980 tarihli yazısının bir devamı gibidir. Yazıda herhangi bir okurun ismi anılmamışsa da “Bir Salike Mektup” başlığı, böyle düşündürmektedir.

İnan’ın 25 Nisan 1989 tarihli köşe yazısında Mehmet Altuğ’a verdiği cevap da tamamen tasavvuf konusuyla ilintilidir. Fakat yazı -ilk bakışta okuyucunun bilemeyeceği, mektup sahibiyle yazar arasında kalan- şahsî bir durumu; bir dostluğu da dile getirmektedir: “*Tarikatla ilgili yazım dolayısıyla zuhur ettin elhamdülillah. Aynı evde oturmuşuz da, görmemişiz birbirimizi. Rabitaya devam ve selam.*”

Rüya tabiri meselesi de daha çok tasavvufi meselelerden addedilebilir. Bu bapta Akif İnan iki okuyucusunun rüya mektupları için cevabî yazılar kaleme almıştır. Bunlardan “Sevgili Mustafa” diye hitap ettiği okuruna cevap verdiği 19 Ağustos 1980 tarihli köşe yazısında konuya “*Anlattığın rüyaları tabir etmek benim gücümün dışındadır. Rüya tabiri bizim gibilerin harcı değildir.*” şeklinde bir girişle başlamıştır. Devamında bazı tavsiyelerde bulunan İnan, “*Rüyayla amel edilmez.*” prensibini de ihtiyaten hatırlatarak “sadık rüya” kavramına işaret etmiştir. “*Şimdi sana derim ki kalbinin tedavi edicisine hemen var git.*” diyerek bir yönlendirmede bulunduktan sonra Hallac Mansûr, Şems ve Mevlânâ gibi sufilerden bazı örnekleri de hatırlatmıştır.

İnan’ın rüya tabiri konusuna yer verdiği 3 Mart 1981 tarihli köşe yazısı da aslında yukarıda söz ettiğimiz 19 Ağustos 1980 tarihli yazısının tekraren yayınıdır.

Okuyucu mektuplarına yer verilen köşe yazılarında dile gelen bir husus da Akif İnan’ın bazı son dönem sufileriyle gerçekleştirdiği röportajlardır. 20 Haziran 1981 tarihli köşe yazısında A. Ahmet Ekin adlı bir okuyucu, *Mavera*’nın Mayıs-Haziran 1981 tarihli sayısında Halil Necatioğlu (M. Esad Coşan) ve Fehmi Kuyumcu ile tasavvuf konularına dair gerçekleştirilen sohbetleri okuduktan sonra bu doğrultuda bazı taleplerde bulunmuştur:

“Tasavvuf konusunda daha derin bilgilere sahip olmaları bakımından Üstad Necip Fazıl Kısakürek ile bir sohbetin temini ve İngiltere’de bulunan Şeyh Abdülkadir es-Sûfi ile yazılı veya sözlü soru-cevap şeklin-

de bir mülakat yapabilme imkânının araştırılması *Mavera* izleyicilerini memnun edecektir.”

Bunun üzerine Akif İnan, ‘bu iki ismin ehliyetleri müsellemler’ olduğunu fakat bu zevatın ‘görüşlerinin eserlerine intikal etmiş olması sebebiyle orarlardan okunabileceğini’ vurgulamış, okuyucusunun ‘ehliyeti müsellemlerlere karşı duyduğu kadirşinaslığı’ dolayısıyla teşekkür etmiştir.

c) *Edebiyat ve kültür faaliyetleri*: Akif İnan’ın gazete yazılarında cevapladığı okuyucu mektuplarından bir kısmı kendisine şiir ve diğer edebî türdeki çalışmalarını gönderen okuyuculara yöneliktir. Diğer bir kısmı *Mavera* dergisiyle, okunacak kitaplara, Mehmet Âkif Ersoy vb. konulara da aittir.

● Okuyucu şiirlerine, yayımlanmak üzere gönderilen yazılara dair değerlendirmeler ve tenkitler:

Bunlardan 25 Nisan 1980 tarihli *Yeni Devir*’de, Duran Sarıkaya’ya nazik mektubu için teşekkür ettikten sonra gönderdiği şiirler hakkındaki kanaatini açıkça belirtmiştir: “*Lakin şiirlerinizi gözüm tutmadı. Bu yolun henüz en başlarında emeklemektesiniz. Şiirlerinizde başarılı bir nesir edası bile yok...*” Bu minval üzere Sarıkaya’ya bazı tavsiyelerde bulunmuş, en başta ‘düzenli ve seviyeli bir okuyucu’ olmanın gereğini dile getirmiştir. Ayrıca bu şair adayını Cahit Zarifoğlu’nun *Mavera* dergisindeki “Okuyucularla” köşesine yönlendirmiştir.⁹

Ferhat Koca’nın, -‘önemli bulduğu bazı mektupları geniş bir zaman aralığında cevaplamak’ amacıyla- beklediği mektubuna dair yazdığı 10 Temmuz 1980 tarihli köşe yazısında da bu mevzu söz konusu edilmiştir. Koca, mektubuyla birlikte İnan’a bazı şiirlerini göndermiş ve herhâlde değerlendirmesini almak istemiştir. İnan, Koca’nın şiirlerini beğenmiş ve onu şöylece teşvik etmiştir:

“Sizi tebrik ediyorum. Umarım şiire devam ediyorsunuzdur ve daha da ilerletmişsinizdir. İslam Enstitüsünde öğrenci olduğunuza göre, çok genç olmalısınız. Bu sebeple daha yeni şiirlerinizi de görmek isterim. Bir iki hamle daha göstermiş iseniz, şiirleriniz, sanat dergilerinde yayınlanacak kıvamı bulmuş demektir.”

İnan, Ferhat Koca’yı böylece teşvik ettikten sonra gönderdiği şiirlerden birinden uzunca sayılabilecek bir kısmı alıntılanmış ve şiir gönderen diğer okurlar gibi onu da *Mavera*’ya ve Zarifoğlu’na yönlendirmiştir.¹⁰

9 Zarifoğlu’nun kitaplaştırılan okuyucu mektuplarına cevap yazıları arasında Dursun Sarıkaya ismine rastlayamadığımızı göre İnan’ın bu tavsiyesi dikkate alınmamış olmalıdır. Fakat kitabın dizinine metinde geçen bütün isimler alınmadığı için bu husustan emin de olamıyoruz (Bk. Zarifoğlu, *Okuyucularla*, Ketebe Yayınları, gnşl. bs., İstanbul 2023).

10 Zarifoğlu’nun kitaplaştırılan *Okuyucularla*’sının dizinine bakılırsa Ferhat Koca, *Mavera*’ya şiir göndermemiş gözükmektedir.

5 Ağustos 1980 tarihli köşe yazısında tekrar Ferhat Koca'ya dönen İnan, önceki yazısında belirttiği hususları özetledikten sonra mukabil mektubunun da eline ulaştığından sevindirici bir durum olarak söz etmektedir. Bu yazısında da onu şiire devam etmek hususunda teşviki sürdüren İnan, nesri de ihmal etmemesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Kendisinden Zarifoğlu, Erdem Bayazıt ve Rasim Özdenören'e de söz ettiğini belirterek, Koca'yı 'çevresinde bir akademi gelişebilecek' bir kabiliyet olarak gördüğünü belirtmiştir.

Kendisine şiir gönderen diğer bir okuru ise İrfan Eskin'dir. Fakat 10 Temmuz 1980 tarihli yazısında Eskin'in şiiri hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamış, mektubun gönderildiği belde olan Turgutlu hakkındaki övgülerini belirtmiştir.

Akif İnan'ın sütunlarına gönderilen şiirlerden alıntıda bulunduğu ikinci okuyucusu Z. Şen'dir. Bu okuyucunun şiirinden üç dördlüğü 22 Mart 1981 tarihli köşe yazısına alan İnan, "*Gerek yazı ve gerekse şiirlerinize biraz daha itina gösterdiğiniz, yani mâna ile birlikte ifade güzelliğine de ağırlık kazandırdığınız takdirde, onları gazetemize veya Maveria dergisine yollamanızı tavsiye ederim.*" demiştir.

Şiir dışındaki edebî türlerle ilgili yönlendirmelerine de rastladığımız İnan, 10 Temmuz 1980 tarihli köşe yazısında Besim Akçısak adlı okuruna verdiği cevapta 'ifadesinin güzelliği'nden söz etmiş ve sanat yazılarına, deneme türüne yönelmesini salık vermiştir:

"... derim ki yazılarınız Yeni Devir'in "Forum" sayfalarında yer almalıdır. Oraya tereddütsüz olarak yollayın. ... Çünkü ciddi bir kişi olduğunuz kanaati hasıl oldu bende. Fikir ve sanat çalışmaları yapacak bir nefese maliksiniz galiba."

Yine aynı tarihli yazısında Şerafeddin Yiğit'e verdiği cevapta da onun "Özgürlük Kavramı" başlıklı denemesinde 'muhteva tutarlılığı' bulmakla birlikte yazısının daktiloyla değil de elle yazılmış oluşundan dolayı *Yeni Devir*'e yayımlanmak üzere veremediğini vurgulamaktadır.

Yazılarını *Mavera*'ya yönlendirdiği okurlarından biri de Abdullah Yuvasız'dır. Son derece edebî bir üslupla cevap verdiği bu genç okurunu "*Yazdıklarınızı Maveria'ya, Zarifoğlu'na gönder bakalım. Fidanları sulamakta, aşılıp budamakta, içimizde en usta olan odur çünkü.*" cümleleriyle yönlendirmiştir.

"*Baban ve amcalarınla bir kardeş gibiyiz. Ali ve Bahri Zengin beyler düşüncemizin, eylemimizin önemli yapı taşlarıdır.*" şeklinde taltif ettiği Ahmet Zengin'in mektubuna ayırdığı bir bölüm bulunan 23 Ocak 1981 tarihli yazısında da

Zengin'in *Yeni Devir* gazetesine gönderdiği bir yazısı söz konusu edilmiştir: “*Genç Kalemler*” sayfası için gönderdiğin yazı benim incelememden geçemedi. Umarım iyi bir yazıdır ve *Yeni Devir*'de okuruz. Yazı yazmayı kendine yol olarak seçmeni, gönlüm çok istiyor. Bunda başarılı olmanı niyaz eylerim. Çalışmalarını bekleyeceğim.” şeklindeki açıklamanın ilk cümlesinden ilk anda Zengin'in yazısını başarılı bulmadığı gibi bir izlenim doğacakken, ikinci ve devamındaki cümlelerden, İnan'ın söz konusu yazıyı görmediği anlaşılmaktadır. Bu cevabi ifadelerin, bir genci yazma alanında yüreklendirme amaçlı olduğu açıktır.

- *Mavera* dergisi:

Yukarıda *Yeni Devir*'deki köşesine şiir gönderen Duran Sarıkaya adlı okuyucusunu *Mavera*'ya ve Zarifoğlu'na yönlendirdiğini gördüğümüz İnan, bu yönlendirmeyi okuyucu mektuplarına cevap verdiği başka yazılarında da sürdürmüştür. İkinci olarak kendisine şiir gönderen Ferhat Koca'ya aynı yönlendirmede bulunmuştur. Bu okurunun şiirlerini beğendiğini belirttikten sonra Zarifoğlu'nun *Mavera*'nın “Okuyucularla” köşesindeki çabasını ele almış ve şu değerlendirmede bulunmuştur:

“Zarifoğlu emsalsiz bir sabır ve itina ile, genç sanatçılar üzerine eğilmektedir *Mavera*'da. Derginin her sayısında 15-20 arkadaşa cevap ulaştırıyor, hem de asla baştansavma olmaksızın. Değil yalnız eleştirilen sanatçılar, hemen herkes ilgi ile okuyor, yararlanıyor o eleştirilerden. Size bir sır olarak fısıldasam mı bilmiyorum, bazen ben bile bir takma adla şiirler gönderip, hakkımdaki yorumunu okuyayım diye düşünüyorum, arkadaşım Zarifoğlu'nun.”

Bu değerlendirme şüphesiz İnan'ın okuyucusu açısından önemlidir. Bir edebiyat dergisinde yürütülen ve bir gazete köşesinde belki yeterince başarılamayacak bir tür ‘şiir/edebiyat öğretmenliği’ni desteklemesi açısından da örnek bir davranıştır. Aynı zamanda *Mavera* şair ve yazarlarının edebiyatımız açısından oynadığı yapıcı rolü yeterince görünür kılmaktadır.

Ferhat Koca vesilesiyle 5 Ağustos 1980 tarihli *Yeni Devir*'de yazdığı diğer bir köşe yazısında ise ‘mektubunu Zarifoğlu'na gösterdiği’nden söz ederek şu hususları eklemiştir:

“Sizden Erdem Bayazıt'la Rasim Özdenören'e de bahsettim. Adlarını andığım bu arkadaşlar, birer çok iyi sanatçı olmaktan başka, kabiliyet avcılarıdır. İşleri bu. Onlarla da haberleşmenizi isterim yani. Hem kendiniz yazışın, hem de öğrencileriniz yazışsınlar. Okuyan, yazan çok

diri bir kadromuz olmalıdır. Dâvamızın yürütümü için şarttır bu. Küçük, gündelik konuları aşan ihatalı bir idrak sahibi olmak, fikir ve sanat eserlerini okumakla mümkün oluyor.”

İnan'ın *Mavera*'ya yönlendirdiği genç okuyuculardan biri de -yine yukarıda bahsi geçen- Ahmet Zengin'dir. 23 Ocak 1981 tarihli yazısında Zengin'in Cahit Zarifoğlu ile yazışmasını, haberleşmesini talep etmektedir: “*Herhalde Maverâ Dergisini okuyorsundur. Onun bir Erzurum temsilcisi olarak kendini görmeni bekleriz.*”

- Yazılarının kitaplaştırılması talebi:

Osman Karabulut adlı bir okuyucusu ise Akif İnan'dan *Yeni Devir*'deki “Cahiliye ve Asr-ı Saadet dönemleri hakkındaki seri yazılarının kitaplaştırılmasını” istemekte ve hatta hemeninden, yayımlanacak kitaptan sipariş de vermektedir. Karabulut'un, 15 Haziran 1980 tarihli köşe yazısında cevaplanan mektubunda yer alan bu isteğe “... *maalesef müsbet cevap verebilecek imkânı bulamadık. Bu hususta daha birçok isteklerle de karşılaştığımız halde, bir türlü o yazıları kitaplaştıramadık.*” demektedir.¹¹ Bu imkânsızlığı şöylece detaylandırmıştır:

“Bunda hem benim ihmâlim oldu, hem de yayın dünyasının içinde bulunduğu malûm sıkıntıların etkisi var. Keza mektubunuzda kitaplaşmasını istediğiniz İslâm ve Batı konusundaki seri yazılar da kitaplaşamadı henüz. Dua eyleyiniz de olsun derim, vesselâm.”

Yazıların kitaplaştırılması hususunun dışında bir okuyucunun, Akif İnan'ın yazılarının gazetede bazen yayımlanmıyor oluşunun sebebini merak ettiğini görüyoruz. Her süreli yayında -bilhassa gazetelerin köşe yazılarında- sıkça rastlanabilecek bu durumu Akif İnan, bazen posta gecikmeleri bazen de araya başka işlerinin girmesi sebebiyle yazı yetiştirememekle açıklamıştır.

- Okunacak kitaplar, kitap talepleri:

Akif İnan, okuyucu mektuplarına verdiği cevaplarda çeşitli vesilelerle bazı kitapları da tavsiye etmiştir. Bunlardan 11 Mayıs 1980 tarihli köşe yazısında Recep Kardeş'in nefis sorunlarıyla boğuştuğunu belirten -yukarıda da söz ettiğimiz- mektubuna verdiği cevapta kendisine İmâm-ı Rabbânî'nin *Mektûbât* adlı eserini okumayı tavsiye etmiştir.

İnan, *Mektûbât*'ı bir de 19 Ağustos 1980 tarihli yazısında tavsiye etmiştir. Rüya tabiri konulu bu cevabî yazıda okuyucusuna ayrıca Kuşeyrî'nin *Risâle*'sini, Hz. Geylânî'nin *Fütûhu'l-Gayb*'ını, İbn-i Arabî'nin *Fusûsü'l-Hikem*'ini okumayı tavsiye etmiştir.

¹¹ Bu yazılar hâlen kitaplaştırılıp da yayımlanamamıştır. Fakat söz konusu yazılar üzerinde kitaplaştırma çalışmalarımız son aşamaya gelmiş bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere bu eseler hep tasavvuf klasikleridir. Edebî eserlerden ise Nihad Sami Banarlı'nın *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*'nin adını zikretmiştir (24 Nisan 1981 tarihli yazısı).

Bu bapta bir diğer bahis de bir okuyucunun Akif İnan'dan bir kitabını talep etmesiyle ilgilidir. M. Okutan, İnan'dan Eğitim Enstitüsü Türkçe bölümleri için bizzat hazırladığı *Yeni Türk Edebiyatı* adlı eserini istemiş, İnan da baskısı bulunmayan bu kitap için okuyucusuna şu özür beyanında bulunmuştur:

“Kitap iki defa bastırıldığı halde, usulleri gereği bana çok az bir miktar kitap verebildikleri için, maalesef şimdi elimde ancak bir tek kitap kalmıştır. Bu sebeple talebinizi yerine getirip takdim edemeyeceğim. Kısmet olursa, bazı eklemeler yaparak yeniden bastırırız. O vakit, borcum olsun. Dua ediniz.”

Kitap yayımlayan hemen her yazarın karşılaştığı sıkıntılardan biri olan, yayıncıların telif karşılığı sınırlı sayıda kitap vermesi hadisesi, zamanında Akif İnan'ı da zor durumda bırakmış gözükmektedir. Bu vesileyle söz konusu kitabın ders kitabı formatından mümkün merteye çıkartılarak yeni bir baskısının yapılmasının ve İnan'ın okuyucusuna verdiği sözün -ölümünden sonra da olsa- yerine getirilmesinin iyi olacağını hatırlatmak isteriz.

- Mehmet Âkif ve İstiklal Marşı:

Mehmet Âkif konusundaki hassasiyetini ve onu “İlk Şair” olarak nitelediğini bildiğimiz Akif İnan'ın Mehmet Âkif'le ilgili bir hususa açıklık getiren ilk cevabı yazısı 25 Nisan 1980 tarihli *Yeni Devir*'de yayımlanmıştır. Buna göre Alaeddin Koçak adlı bir okuyucu, “M. Akif ve Marksistler” başlıklı bir yazıdan ve bu yazıda İnan'ın şahsına yönelik bazı satırlardan bahis açmıştır. İnan, bu okuyucuya cevabında *Yeni Devir*'deki köşesinde -hangi gazete ve dergide yayımlandığını belirtmediği- söz konusu yazıya “bir iki mukabelede bulunduğunu belirtmektedir. Okuyucu, bu meyanda bir de İnan'ın ‘bugüne kadar diğer İslamcı teşekküllerden gelen davetlere gereken ilgi ve icabeti esirge’yip esirgemediğini merak etmektedir.

İnan'ın Koçak'ın bu husustaki merakını gayet net ifadelerle giderdiğini hemen belirtebiliriz:

“Hayır efendim, çağırılan her yere gitmişimdir. Ancak beni bu konuda eleştirenlerin, şimdiye kadar hiçbir davetine muhatap olmadığımı ifade etmek isterim. Hiçbir faaliyetlerine çağırılmadım onların, dikkatimden kaçmaması için hiçbir yayımlarını da elime ulaştırmadılar. Böyle biline.”

Burada muğlak bırakılan ‘İslamcı teşekkül’ün hangisi olduğu ise İnan'ın *Yeni Devir*'deki yazı toplamı içinde yer alan Mehmet Âkif konulu yazılardan anla-

şilamamaktadır. Yalnız bu hususta yazdığı iki yazından ilkinde Mehmet Âkif'in 43. ölüm yıldönümünde düzenlenen ve *Aydınlık* gazetesi yazarlarından Cenap Nuhat'ın yönettiği bir açikoturuma katıldığını; ikincisinde ise bu açikoturumda kendisine Âkif'in 'Kurtuluş Savaşı yıllarında Bolşeviklerle, komünistlerle ittifak etmek gerektiğini halka propaganda etmesi' hususunun sorulduğunu anlatmaktadır.¹² Fakat bu açikoturumu düzenleyen kuruluş Ankara Halk Tiyatrosu Kültür Merkezi'dir ve anlaşılan o ki bu kuruluş Doğu Perinçek'in yönettiği *Aydınlık* gazetesi yayın ekibinin kontrolündedir. *Yeni Devir*'deki bir yazıdan ise bu tartışmaya *Hergün* gazetesinin de dâhil olduğunu anlıyoruz.¹³ 12 Eylül'den 7 ay önce (Ocak 1980) gerçekleşen ve dönemin siyasi atmosferini de yansıtan bu açikoturum, o zamanın basınında bazı tartışmalara yol açmış gözükmektedir.

Akif İnan'ın Mehmet Âkif'in İstiklal Marşı'yla ilgili bazı sorulara cevap verdiği bir yazısı da 24 Nisan 1981 tarihli. Bu yazıda İnan'ın, Ş. Kaya adlı okuyucusunun İstiklal Marşı'nda kafasına takılan bir kelimeyle ilgili yorumları yer almaktadır:

“İstiklal Marşı'ndaki “Ulusun, korkma, nasıl böyle bir imanı boğar” mısraındaki “ulusun” kelimesi, “Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar” mısraındaki “canavar” kelimesiyle ilgilidir ve tabii ki “ulumak” eylemi, “canavar” öznesine aittir. “Ulusun” kelimesinin “sen yücesin, büyüksün” anlamına çekilmesi mısraın mânasını zorlamak olur ve bence uygun da düşmez.

Yani bu mısradaki “İki mânaya gelen bir kelimenin her iki anlamını da kullanarak” yapılan bir “tevriye” sanatı yoktur.

Keza “tek dişi kalmış canavar”daki “dişi” kelimesi de, erkek'in zıddı olan dişi anlamında kullanılmıştır; yani “ağzında bir tek dişi kalmış ihtiyar bir canavar” mânası da kollarılmamıştır, tevriye sanatı yapılmamıştır sanırım.”

Akif İnan, bu açıklamalarıyla Mehmet Âkif'in şiirine ve ruhuna olan nüfuzunun derinliğini göstermiş olmaktadır.

- Diğer kültür mevzuları:

Okuyucu mektuplarına cevap yazılarında dile getirilen diğer hususlardan biri de *Yeni Devir* hakkındadır. Bazı beldelere *Yeni Devir*'in geç ulaşıyor olması, 10 Temmuz 1980 tarihli yazısında Sabri Topçu'ya cevap verirken söz konusu edilen hu-

12 İnan'ın Mehmet Âkif konulu yazılarını *Yeni Devir* de dâhil çeşitli süreli yayınlardan toplayarak bir araya getirmiştik. Bu kitaba da aldığımız söz konusu iki yazı için bk. Akif İnan, *Mehmet Âkif Ersoy: İlk Şair*, yay. haz. Y. T. Günaydın, İz Yayıncılık, İstanbul 2021, s. 49-53.

13 Bk. Tuncay Özören, “Mehmet Âkif, Aydınlık... Ve Hergün!”, *Yeni Devir*, 3 Ocak 1980, S. 994, s. 2.

suslardan biridir. İnan, “Gazetemizin sahibi Mazhar Bey kardeşimiz, dağıtım konusunun çok yakında çözüme kavuşturulacağına dair müjde verdi bize.” diyerek Topçu’yu bilgilendirmiştir. Ayrıca Topçu, Akif İnan’dan ‘yazlarından eline geçenleri teksir ettirerek dağıtmak’ için izin istemiştir. İnan da okuyucusuna “O yazıların hepsi sizindir, sizler için yazılmıştır, sahipleri sizlersiniz.” şeklinde cevap vermiş, “Umarım Yeni Devir, doğru dürüst bir dağıtıma kavuşur da, bu tür yorgunluklar çıkarmaz sizin için.” şeklindeki temennisini belirtmiştir.

Yeni Devir’e okuyucu kazandırma meselesi, en açık bir biçimde 21 Kasım 1980 tarihli köşe yazısında dile getirilmiştir. Okuyucu için bir ‘açık mektup’ addedebileceğimiz bu yazısında “Sizlerin Yeni Devir’le ilişkiniz, herhangi bir okuyucunun satınalmakta olduğu bir gazeteyle olan ilişkisiyle ölçülemeyecek hüviyettir.” şeklindeki bir hatırlatmada bulunan bir cümleyle başlayan yazı vasıtasıyla okuyucuda bir bilinç uyandırmaya çalışmıştır. İnan, zarar etmesine rağmen Yeni Devir’in yayını sürdürülen bir gazete olduğunu da belirtmektedir.

24 Nisan 1981 tarihli yazısında ismi N. Ş. şeklinde kısaltma olarak verilen bir okuyucuya ise “Gazete satıcınıza daha çok Yeni Devir getirtmesini ve satılmasına sizin de yardımınız olacağınız söyleyiniz.” yolunda bir tavsiyede bulunmuştur.

Bir diğer kültür konulu mektuplaşma yazısı da Suudi Arabistan’da okumak konusuyla alakalıdır. 21 Mart 1981 tarihli köşe yazısında cevaplanan mektubunda S. Sarı, Akif İnan’a konu hakkında iki soru sormuştur. İlki Arabistan’da okumak isteyen gençlerle alakalıyken diğeri bu ülkeye işçi olarak gitmek isteyenlerle alakalıdır. İnan, “Evvvela üzülerek ifade edeyim ki bu iki hususta da sizlere ciddi bir yardımda bulunma talihinden mahrumum.” dese de konu hakkında öğrenebildiği bilgileri köşesinde aktarmayı ihmal etmemiştir.

Aynı konu bir de 24 Nisan 1981 tarihli köşe yazısında iki ayrı okuyucuya cevap şeklinde dile getirilmiştir. Bu kez H. Değirmenci ile A. Ordu adlı iki okur aynı hususta bilgi istemiştir. Değirmenci’nin İnan’dan Kral Halid’in adresini de istemesi üzerine ona; “A benim iki gözüm, hükümdarların biz mütevazi vatan-daşlar gibi adresleri olur mu?” şeklinde biraz da espri yollu bir cevap vermiş; Ordu’yu ise “S. Arabistan’da okuyabilmek için bütün bildiklerimi 21 Mart günkü sütunumda yazdım.” diyerek cevaplamıştır.

d) *İç siyaset*: Akif İnan o zamanlar mevcut hükümetlerin bazı uygulamaları, TRT’nin yayın politikası, Doğu Anadolu bölgesi, sigara ve tütün vb. konularda okuyucu mektuplarına da cevaplar vermiştir.

- Kimi hükümet Uygulamalarının Eleştirisi:

25 Nisan 1980 tarihli köşe yazısında Faruk Öktemgil'in dile getirdiği iç siyaset konularını söz konusu eden İnan, "Kıyım ve Kırımların Tahribatını Gideririz" başlıklı bir yazısı üzerinden okuruna cevap vermiştir. Buna göre o yazıda dile getirilen kırımlar bir önceki hükümet döneminde gerçekleşmiştir ve memurların haklarını iade konusuyla ilgilidir. Dolayısıyla gündemden düşmüştür. Cevabında "*Memurların siyasi eğilimleri sebebiyle birer dama taşı gibi oynatılmasını, bu düzen zulümlerinden bir zulüm olarak sayıyoruz. Bu zulüm dün olduğu gibi bugün de bütün dehşetiyle işlemektedir. Bizim yazılarımıza ilgililerin kulakları tıkalı olsa bile, bu zulmü dile getirmek görevimizdir*" diyen İnan, okuyucusunun konuyla ilgili bir yanlış anlamasını düzeltmektedir. Bu mektuba cevabının devamında TRT'nin de mevcut iktidarın aleti olarak kullanıldığından, düzenlenen açikoturularda İnan ve arkadaşlarına yer verilmediğinden yakınan okuruna hak vermektedir.

- Doğu Anadolu Bölgesi:

Akif İnan'a bir mektup da aslen Vanlı olup da İstanbul'da yaşayan bir okurundan gelmiştir. Bu mektupta isim, sırf imza şeklinde olduğu için okunamamış, "İmzasız Mektup" ara başlığıyla cevaplandırılmıştır.

15 Haziran 1980 tarihli köşe yazısında cevaplanan bu mektupta okuyucusu İnan'ın Doğu üzerine yazdığı yazılar¹⁴ dolayısıyla kendisine teşekkür etmiş ve "*Sanki oralarda yaşamış veya uzun zaman araştırmalar yapmış gibi, hayran olunacak yazılar.*" değerlendirmesinde bulunmuştur. Okuyucusunun Doğu politikaları üzerine dile getirdiği eleştirilere hak veren İnan, "*Bundan böyle bu konuda inşallah daha birçok yazılarım olacaktır. Dua eyle, vesselâm.*" diyerek cevabını tamamlamaktadır.

- Sigara ve tütün:

23 Ocak 1981 tarihli "Okuyucularla Başbaşa" yazısında Kâzım Özdemir adlı okuyucuya yazdığı cevap sigara ve tütün konulu yazıları hakkındadır. Hakikaten İnan, *Yeni Devir*'de bu konuda epeyce yazı kaleme almıştır. Özdemir, mektubunda işte bu yazıları beğendiğini fakat İnan'ın sigara tiryakisi olduğunu belirtmesi sebebiyle de üzüntü duyduğunu yazmıştır. Aslında Türkiye'deki tütün politikasına da işaret eden bu yazılarda dile gelen tiryakilik konusu üzerine Akif İnan şöyle demiştir:

14 Bu yazılardan biri İnan'ın ölümünden sonra *Yeni Devir*'den derlenen yazılarından oluşan kitabına alınmıştır. Bk. İnan, "Selam Doğu'nun Erlerine", *İslâm Dünyası ve Orta Doğu*, [haz. İsmail Dervişoğlu-Yusuf Turan Günaydın], İz Yayıncılık, İstanbul 2023, s. 132-134.

“... mektubunuzu okudum hem de öteki yazar arkadaşlara gösterdim. Bizlere sigara içmeği yakıştıramadığınızı, dahası hiçbir kusuru bize layık görmediğiniz, hepimizi duygulandırmıştır. Ama bu duygulanmanın gücü, sigarayı bırakmamıza yeter mi bilmiyorum. Tıpkı bizim sigara içtiğimizi zikredişimizin, okuyucularımızı sigaraya başlatmaya yeterli olup olmadığını bilmediğimiz gibi. Ne söyleyeyim, inşallah duanız berekâtıyla bu kötü alışkanlıktan kurtuluruz.”

İç siyaset konularına yaklaşım babında ilgi çekici gördüğümüz ilk cevap Sabri Topçu'nun mektubu vesilesiyle 10 Temmuz 1980 tarihli *Yeni Devir*'de yayımlanmıştır. İnan, bu okurunun mektubunu 'emsalsiz bir idrak ve kemal belirten' bir mektup olarak nitelemiş ve 'yazar ve politikacı tanıdıklarından birçok kişiye de okumuş' olduğunu vurgulamıştır. Cevabının sonunda bu okurdan yazı denemeleri beklediğini de eklemiştir.

e) *TRT: Çanakkale Savaşı ve Atatürk, TRT'nin bazı yayınları*: İç siyasetle ilgili hususlara değindiğimiz ara başlık altında 'TRT'nin de mevcut iktidarın aleti olarak kullanılması' hususunun dile getirildiğini belirtmiştik. Abdullah Bingöl adlı bir okuyucu ise TRT'nin Çanakkale Zaferiyle ilgili 25 Mart 1981 günkü yayınında dile getirilen “*Tanrı karışmadı bu savaşa, insanlar savaştı.*” cümlesine tepkisini dile getirmiştir:

“Bu konuya ışık tutar diye, bizzat Mustafa Kemal'in, Çanakkale Savaşı hakkında bir anısını dile getiren tesbitini size naklediyorum:

-Size Bombasırtı vakasını anlatmadan geçemeyeceğim. Karşılıklı siperlerimiz arasında mesafemiz sekiz metre, yani ölüm muhakkak, muhakkak. ... Okumak bilenler ellerinde Kur'an-ı Kerim, cennete girmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler kelime-i şهادet çekerek yürüyorlar. ... Emin olmalısınız ki, Çanakkale muharebesini kazandıran bu yüksek ruhtur.”

İnan, 25 Nisan 1981 tarihli yazısında -Ruşen Eşref'in bir röportajından iktibas edilen-, yukarıda kısaltarak yer verdiğimiz pasajın da yer aldığı Abdullah Bingöl imzalı okuyucu mektubunu bütünüyle alıntılamış, “*Sayın okuyucum, siz bu mektubu bana değil, TRT'ye göndermeliydiniz. Sizin bu reaksiyonunuzun asıl muhatabı onlar olmalıydı. Benim o yazımdan daha çok, sizin bu mektubunuzdaki dilden anlar çünkü onlar. ... Ama ben şu an için ... sizin bu mektubunuzu, bu sütundan onlara postalıyorum. Bekleyelim hele bir yol Abdullah Bey.*” şeklinde cevaplamıştır.

Abdullah Bingöl'ün, bu cevabı yazı üzerine Âkif İnan'a bir mektup daha yazarak sitemde bulunduğu anlaşılmaktadır. 20 Haziran 1981 tarihli köşe yazısında İnan, Bingöl'ü -zannettiği gibi- isabetsiz bir iş yapmakla suçlamayı düşün-

mediğini belirterek “Gönderdiklerinize minnettar olmasaydım sütunuma alır mıydım hiç?” demiştir.

f) *Okuyucu kızgınlıkları ve Yazılarına gelen tepkiler*: Akif İnan, okuyucusuyla her zaman iyi geçinmiş olmakla birlikte zaman zaman onlardan aldığı eleştirileri de söz konusu etmekten çekinmemiştir. Fakat bu konuyu yansıtan mektuplara yer verdiği ilk yazısında yazarların isimlerini ve şehirlerini belirtmeden eleştirileri cevaplamış, bu okuyuculara topluca hitap etmekle yetinmiştir.

Bu hususu dile getirdiği 21 Aralık 1980 tarihli yazısına “*Yazılarımın hepsi, bütün okuyucularımızca onaylanmıyor. Gelen mektupların bazılarında açıkça anlaşılıyor bu.*” diyerek giriş yapmış, devamında ise bazı okuyucuların bu itirazları imâen sergilediklerini fakat kendisinin bunları açıkça söyleniyor gibi anladığını vurgulamıştır.

İnan’ın, “*Yazılarımızın hepsi, bütün okuyucularımızca onaylanmıyor. Gelen mektupların bazılarında açıkça anlaşılıyor bu.*” derken kast ettiği şey köşe yazarı ile okuyucusu arasında her zaman vuku bulacak temel bir sorundur. Bu sorunu sanırsız bütün köşe yazarları yaşamıştır. Elbette okuyucu bazen köşe yazarına katılmayabilir ve bunu da yazdığı bir mektupla ona yansıtabilir.

Bu yansıtmanın doğrudan olmaktan çok “imâen” gerçekleştiğini de yine İnan’ın cümlelerinden okuyoruz: “*Aslında imâen anlatmaya çalışıyor bizim okuyucular itirazlarını, ama ben onları “açıkça” söylüyorlar gibi anlıyorum. Edeplerinden böyle bir üslubu seçiyorlar, imalı anlatımı tercih ediyorlar.*”

İnan’a göre okuyucu mektuplarından edepli bir üslupla ve ima yoluyla yansıyan itirazların iki sebebi vardır. İlki, kendisinin meramını yeterince anlatamamış olması; ikincisi ise okuyucunun yazıdaki nükteyi kavrayamamış olmasıdır. Bu durumda İnan’ın okuyucusuna bir fıkra ile mesaj vermeye çalıştığını görüyoruz. Böylece “İtiraza uğrayan yazıları için numarasız gözlük hükmüne geçecek”, bir papaz, bir bekçi ve bir muhtarın arkadaşlıklarını söz konusu eden bir fıkra ile meseleyi bir sonuca bağlamıştır. Aslında kapalı bir üslup kullandığı bu yazısında okuyucusuna ihtarı ise bu fıkranın hemen bütün yazılarına uygulayabileceği şeklindedir.

İkinci ve tamamen konuya hasredilmiş yazı ise -tespit edebildiğimiz kadarıyla- Akif İnan’ın *Yeni Devir*’de okuyucu mektuplarından söz ettiği son yazısıdır. Adnan Atak adlı bir okuyucunun hiddetli bir üsluba sahip olduğu anlaşılan mektubunu esas alan yazı şöyle başlamaktadır:

“Mektuplar alıyoruz. Kimisi iltifat ve dualarla bezenmiş, kimisi zehir zemberek. Birincilerin, her yazdığımızı peşinen kabul etmeye müsait vasıflı kişiler olmayacağı gibi, ikinci türden mektup yazarların da her söylediğimize mutlaka karşı çıkma kararında olan kişiler olamayacaklarını sanırım.”

Böyle makul bir tespitle başlayan yazı, bir köşe yazarı olarak kendisine yöneltilen uyarıların “nâzik bir üslup” taşıması talebiyle sona yaklaşmaktadır. İnan’a göre amacı hakkı tavsiye olanlar bunu münasip bir lisanla yapmalıdır. İslam dini de karşılıklı anlayış ve saygıyı önceleyen bir dindir. Bir gazete yazarı ‘Özellikle aktüel konuların yorumunda ortalama bir yol kollamaya itina’ göstermelidir. İnan’ın belki de bu üslup sebebiyle bazı okurların beklediğini bulamayabileceği ve bu sebeple de hiddetlenebileceğini ima ettiği yazısını Atak’a hitaben şu cümlelerle bitirmiştir:

“Biz bu gazetede bize muharrir desinler diye, isim olalım ya da para kazanalım diye yazamadığımız gibi, başta devlet ve hükümet olmak üzere ona buna yaranmak, yaltaklanmak kaygısıyla değil, Allah rızası uğruna, millete yararlı olmak çabasıyla yazıyoruz inşallah.”

Mektup Yazılarının Üslubu

Akif İnan’ın okuyucu mektuplarını *Yeni Devir*’deki köşesinde cevaplarırken çok hassas bir üslup kullandığına şahit oluyoruz. Söz konusu üslubun ‘hasbiyâne bir nezaket’ taşıdığını, zarif ve mütevazı bir ifade tarzına sahip olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Faruk Öktemgil’in¹⁵ mektubunu cevapladığı 25 Nisan 1980 tarihli köşe yazısında ve Necmi Tınaz’a cevap verdiği 15 Haziran 1980 tarihli; Ferhat Koca’yı cevapladığı 10 Temmuz 1980 tarihli yazılarında kendilerine cevap vermekte geciktiği için mahcubiyetini belirtir ve “*Beni bağışlayınız lütfen.*” diyerek özür diler.

Bir bölümü Yakup Göksu’nun mektubuna cevap teşkil eden 23 Ocak 1981 tarihli yazıda -herhâlde okuyucusu ellerinden öptüğünü belirtmiş olsak gerek ki- İnan “*Ben de sizin ellerinizden öperim, duanızı dilerim.*” diyerek üstün bir tevazu örneği sergilemiş olmaktadır.

15 Haziran 1980 tarihli köşe yazısında, Kaddafi hakkında daha önce yazdığı bir yazısında yer alan değerlendirmelerine katılmayan okuyucusuna karşı da oldukça nazik ifadelerle cevap vermiştir. Okuyucusunun görüşlerine de de-

15 Öktemgil’in Zarifoğlu ile de mektuplaştığı görülüyor. Bk. *Okuyucularla*, Ketebe Yayınları, gnşl. bs., İstanbul 2023, s. 206, 209.

ğer veren fakat kendi eleştirilerini de tekrarlayan İnan, okuruna verdiği cevabı “*Selam ve hürmetlerimi kabul buyurunuz lütfen. İlginizin devamını dilerim, vesselâm.*” diyerek bitirmiştir.

Akif İnan, okuyucusunu önemseyen, onlara saygı duyan bir yazardır.

Sonuç Yerine:

Akif İnan’ın Yazma Serüveni Açısından Okuyucu Mektupları

Okuyucu mektupları bir gazeteci için bazen yönlendirici ve uyarıcı, bazen de kendini test edici bir vazife görebilir. Akif İnan’ın okuyucusuna hitaben yazdığı yazılardan anladığımız kadarıyla kendisine gelen mektuplar daha çok yazılarını test etme imkânı veren türde mektuplardır. Okuyucunun nereleri anlamadığı ve bazen de bir köşe yazarının neleri iyi anlatamadığını göstermesi açısından yönlendirici olduğu da söylenebilir. Köşe yazarı olarak Akif İnan da bu mektuplardan aldığı izlenimlerle köşe yazarlığı serüvenine zaman zaman bir çekidüzen vermiş olmalıdır.

Mektup köşe yazılarının bütününden ortaya çıkan ilk sonuç, Âkif İnan’ın okuyucusunun görüşlerini önemseydiğidir. Bundan sonra yazılarında anlaşılmayan hususlara açıklık getirme ihtiyacı duymuş olması gelir. Tabii okuyucunun bazı isteklerini de cevaplandırmak istemiştir.

Genellikle “Bir Mektup”, “Bir Mektuba Cevap” gibi başlıklar taşıyan bu köşe yazıları bazen de “Okuyucularla Başbaşa” ve “Okuyucu Mektupları ile” şeklinde başlıklandırılmıştır.

“*Bin neşve peydâ bir kâsedan*”¹⁶ fehvasınca okuyucu mektuplarını cevaplandırmak üzere kaleme alınan köşe yazılarında iç içe birçok konunun bir arada yoğrulduğunu, bazen birbiriyle kaynaştığını bazen ayrıştığını gözlemleyebiliriz. Bazen bütün gazete köşe yazarlarının karşılaşabileceği tepkilerin dile geldiği, bazen en ayrıntı konuların gündeme oturduğu bu tarz yazılar, kaleme alındıkları dönemin ruhunu da yansıtabilme özelliğine sahiptir. Dolayısıyla belki de başlangıçta, yazıldıkları tarihle sınırlı kalacağı düşünülen bu ‘değini’ veya ‘not’ kabilinden pasajların bugün de önemsenebilecek tarafları vardır. Aslında en önemlisi bu yazılardan yansıyan samimi atmosferdir.

Yeni Devir gazetesi, bugünden baktığımızda basın tarihimizde farklı ve ayrıcalıklı bir yerde durmaktadır diyebiliriz. Köşe yazarları ve yazıları bakımından da belli bir seviye belirten bu gazetede Akif İnan’la aynı anda Rasim Özde-

16 “Ne meclistir bu kim **bir kâsedan bin neşve** peydâdır” mısra-ı bercestesinden.

nören, Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, İsmet Özel, Ersin Gürdoğan, Edip Gönenc gibi birçok yazar gündemin nabzını tutmuş, fikirlerini okurla paylaşmış, zaman zaman da onlarla hasbihâl etmiştir. Böyle bir birikim ise edebiyatımıza ve düşünce dünyamıza tesiri bakımından birçok yönden incelenmeye layıktır.

Başta da ayrıntılarını verdiğimiz gibi Akif İnan'ın yakın çevresini oluşturan şair ve yazarlarımızdan Özdenören ve Zarifoğlu'nun *Yeni Devir*'le birlikte çeşitli süreli yayınlarda okuyucu mektuplarına cevap teşkil etmek üzere kaleme aldığı yazılar bir araya getirilip kitaplaştırılmıştır. Rasim Özdenören'in *Yeni İstiklâl*'deki sanat sayfasında yayımlanan okuyucu mektuplarına cevap yazıları *Açık Mektuplar* başlığıyla; Zarifoğlu'nun *Mavera, Kadın ve Aile, Yeni Devir, Millî Gazete* ve ilk dönem *Zaman* gazetesinde -bazen müstear adlarla- yazdığı bu tür yazılar *Okuyucularla* genel başlığı altında kitaplaştırılmıştır. Bu alandaki diğer yazarlarımıza ait birikimin de araştırılarak kitaplaştırılması irfanımıza bir hizmet olacaktır.

TENHA SÖZLER'E HİCRET'İN HİKAYESİ: M. AKİF İNAN'IN ANLAM ARAYIŞI

Prof. Dr. İbrahim BAZ

Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

1. Giriş

Mehmet Akif İnan, şairliği yanında dergicilik, televizyon programcılığı, köşe yazarlığı ve sendikacılık yapmış çok yönlü, münevver bir dava adamıdır. Yılmayan bir medeniyet işçiliğine dönüşmüş olan dava adamlığı, uğraştığı bütün alanlara değişik düzeylerde yansımış ve hayalini kurduğu büyük medeniyetin bir parçası olarak gördüğü için her yaptığı işi en güzel şekilde yapmaya çalışmıştır. Dışa dönük bu veçhesiyle Akif İnan, bir alp gibi hareket etmiştir. Bununla birlikte gerek yazılarında gerekse şiirlerinde çoğu zaman üstü örtük imgelerle dile getirdiği içinde dertli ve derin bir gönül adamı vardır. “Ben gönülden başka yerde olamam” diye ifade ettiği bu durum, aslında hem kendi hem de ait olduğu ümmet adına kuşandığı anlamlı bir hayatın arayışıdır. Dönemin şartları gereği göz önündeki birçok faaliyete bir şekilde girmiş olsa da onun içindeki sessiz adımlar, her zaman ruhunu dindiren bir sükûnet limanına doğru yol almıştır. İki şiir kitabının ilkinin ismi Hicret'tir ve bu eserdeki şiirler onun içindeki anlam ve hakikate doğru durmadan yürüyen arayış halindeki yolcu kişiliğinin yansımasıdır. İkinci eseri Tenha Sözler'de bir yandan devam iden iç yürüyüşü dile getirirken, 1980 sonrası yazılan şiirlerde aradıklarının bir kısmına kavuşmanın metafizik fısıltılarını içermektedir. Bu şiirlerde gençlik yıllarından itibaren her an hicrette olan ve çırpınan gönlünün, kırk yaşından sonra sükûnet limanına ulaştığını ve böylece bir Alperen haline geldiğini görmek mümkündür.

Bu tebliğde Türkiye'nin içinden geçtiği siyasî, sosyal, kültürel ve dini alanda değişik düzeylerde krizlerin yaşandığı bir süreçte Müslümanca düşünmenin ve yaşamının derdini taşıyan, gelenekten kopmamış entelektüel bir şair olan Akif İnan'ın iki şiir kitabına yansıyan anlam arayışı açıklanmaya çalışılmıştır.

2. Asla Rücû Etme Eylemi Olarak “Hicret”

M. Akif İnan, ilk çocukluk yıllarının geçtiği Urfa'nın şiir ve musiki ile kalbe dokunan kadim kültürünü yaşayarak büyümüş, bu kültürü özümsemiş ve gençlik yıllarından itibaren de ifade etmeye başlamıştır. Lise yıllarında eğitimini sürdürmek için gittiği annesinin memleketi Kahramanmaraş'ta tanıştığı yeni çevresi ona yeni bakış açıları kazandırmıştır. Sonraki yıllarda her iki şehrin çevresi ve üzerindeki izlerini genişleterek geliştirdiği kendi özgü bir dille şiirler, makaleler ve denemeler yazmıştır. Ancak hayatın bütün hengamesine ve uğraşlarının çokluğuna rağmen, aklını ve kalbini tatmin edecek meçhul duraklara doğru içinde kıvımlı kıvımlı bir yürüyüş ve bitmeyen bir arayış olmuştur. Bu yürüyüşün çerçevesi elbette İslam, coğrafyası ise Anadolu'nun merkezde yer aldığı bütün İslam coğrafyasıdır. Bu yürüyüş ve arayış birçok düşünürde olduğu gibi Akif İnan'da da hicret kavramıyla ifade edilmiştir. Müslüman muhayyilesinde Hz. Peygamberin artan ezizyetler ve işkenceler neticesinde yaşamanın dayanılmaz bir boyuta ulaştığı Mekke'den kurtuluşun ve yeniden kuruluşun umut mekânı olan Medine'ye başlattığı göçlere 622 yılında kendisinin de katılarak yaptığı yolculuğu anlatan hicret kavramı, daha sonra ana muhtevasını korumakla birlikte, kötülüklerden iyiliklere doğru bütün içsel yolculukları da içeren bir anlam çerçevesine ulaşmıştır.

M. Akif İnan da kavramın bu derinliğini içerecek şekilde, sıkıntılarla geçen bireysel tecrübesindeki anlam ve dinginlik arayışlarını ifade eden iç yolculuğunu anlattığı şiirlerini derlediğinde, eserin ismini Hicret olarak belirlemiştir. Ancak Akif'in İnan'ın bu eserde bir araya getirdiği şiirleri o güne kadar kaleme aldığı şiirlerin hepsini içermez. 1958 yılından 1969 yılına kadar kaleme aldığı yaklaşık 50 şiirini, her iki şiir kitabına da almamıştır. 1969 yılında kurulan Edebiyat Dergisi aracılığıyla Türk Edebiyatında yer almak istediği form üzerine beş yıl boyunca kaleme aldığı 22 şiiri 1974 yılında Hicret ismiyle yayınlamıştır.¹ Kitabın ismi kendisine ait olmayıp Nuri Pakdil tarafından verilmiştir. Akif İnan bu konuyla ve eserin muhtevasıyla ilgili düşüncelerini şöyle anlatır:

“Bu kitabın adını Nuri Pakdil koydu ama bence de uygun düştü. Hicret; kötüden iyiye, sanatsızlıktan sanata, çirkinden güzele... Yani artık bunu ne kadar genişletirseniz genişletin. Bir yerde hicret ayrılık demektir. Hicr ayrı, hicret çoğulu ayrılık... Güzelliklerden ayrı düşmek... Bir uygarlıktan ayrı düşmek... Bir büyük dünyadan mahrum kalmak, köksüzleşmek... Onun hüznünü, acısını ifade etmek... Bir arayışın adı diye de düşünülebilir. Bu isim bütün bunları kapsıyor.”²

1 İnan, M. Akif, *Söyleşiler*, Ankara 2016, 147.

2 İnan, M. Akif, *Söyleşiler*, 115.

Akif İnan'ın bu beyanı, onun Hicret şiirlerinde ifade bulan duygu ve düşünce dünyasının en kısa özeti sayılabilir. Çünkü o da birçok müslüman zihnin doğal çağırısı gibi, yaşadığı zorluklar dönemini Hz. Peygamberin Mekke dönemi ile benzeştirir ve bu zorluklardan kurtuluşun anahtar kavramını hicret olarak görür. Ancak ona göre hicrette yalnız mekânsal bir yer değiştirmenin ötesinde iç içe açılmış kapılar vardır. Onun muhayyilesindeki hicretin nihai vizyonu devlettir. Devlet ise yalnız siyasi-idari bir organizasyon değil aynı zamanda insanın iç devletini yani saadetini sağlaması anlamına da gelmektedir. Ona göre yaşadığı dönemin ahvali bir Mekke'dir ve o dönemde İslam davası hicrettedir. Bu nedenle her bir müslüman bütün peygamberlerin ortak sünneti olan ve Hz. Peygamberde konsantre bir boyut kazanan hicretin derin anlamını can evinde duymalı ve yaşmalıdır. Bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade eder:

“İslâm, bir hicret hareketinden sonra, zamana ve mekâna nakşolduğuna göre, ey Müslüman anlamalısın ki, o dönemin Mekke'si gibi, vatan eğer gurbetleşirse, sen dahi, o vatani gerçek vatan çapına ulaştırmak için muhitten merkeze gelip zapt etmek için, bir hicreti göze alarak, inancına kucak açan bir gurbeti vatan edinebilirsin... Dikkat buyurulsun ki hemen hemen her peygamberin hayatında bir hicret hadisesi vardır. Ve her hicrette, peygamberlerin yolunda gidenler için, iç içe hikmetler ve ölçüler pırıldar. Ve her biri hicret eri olan Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa'nın hicretlerindeki derin anlamların hepsini en yoğun biçimde, Hatemü'l-Enbiyâ'nın hicretinde görmekteyiz. Bu hicrette, yolların devlete açılması hususunda, gerçekleştirilen ön çalışmaların, bir kadro kurulması yolunda uygulanan yöntemlerin ve alınan sonuçların en ulvi örnekleri sergilenmiştir.³

Görüldüğü üzere Akif İnan'a göre hicret, başka bir iklime göçün adıdır. Kendi ifadesiyle; “Mutlu bir dünyaya, hayalî bir dünyaya, ruhun dünyasına, bir ezel meclisine kaçma, aslımıza rücu etme... Onun hasreti var. Acı da var. Fakat bunun üzerinde durmak isterim. Şiirin temel taşları bunlardır efendim. Homeros'tan günümüze kadar Batı Edebiyatı, bildiğimiz kadarıyla Türk Edebiyatı, bildiğimiz kadarıyla Cahiliye'den günümüze kadar Arap Edebiyatı hep bunları terennüm ettiler. Ve bunlar evrensel konulardır. Yani acı, sevinç, mutluluk... Bunlar edebiyatın, şiirin sonsuza kadar sürecek olan temel konularıdır.⁴

Akif İnan hicreti, bir medeniyet yürüyüşünün köklü ve dönüştürücü adımı olarak görürken eserinin ismiyle örtüşen bu anlayışı nedeniyle ikinci şiir kitabının

3 İnan, M. Akif, *Mehmet Akif İnan Eserleri*, Haz: Hıdır Yıldırım, Ankara 2015, II, 63.

4 İnan, M. Akif, *Söyleşiler*, 116.

ismini yıllar önce hicretin son bulunduğu mekân olan Medine⁵ olarak belirlemiş ancak değişen görüşleri nedeniyle bu ismi kullanmamış, Tenha Sözlere esere isim olmuştur.

Hicret kitabında bu kavram, yalnız iki yerde geçer. Bu iki yerde de sıkıntılardan ve anlamsızlıktan bir kurtulma ve kaçış isteğini ifade eder. İlk geçtiği yer olan *Kaside* isimli şiirde yaşadığı anlamsızlıklar ve arayışlarla örülü bireysel duygularını ve tecrübesini dillendirir. Şiirdeki ifadeleri esas aldığımızda insanın huzur bulmak, derdini dindirmek ve güzel duygulara yelken açmak için dinlediği türkülerin bile kendisini tatmin edemediğini dile getirir ve onlardaki teselli edemeyişi bir anlam yokluğu olarak görerek onları “yoksul türküler” olarak tanımlar. Aynı beyit içinde yoksul türkülerin teselli edemediği yılgınlığını dillendirir ve hicretin sebebinin “yılgınlıklar” olduğunu söyler:

Bu yoksul türküler bitsin diyorum
Sana hicret ettim yılgınlıklardan⁶

Hicret kavramının ikinci geçtiği şiirin ismi Toprağın Babası’dır. Bilindiği üzere toprağın babası ifadesi, Hz. Ali’nin lakaplarından biridir. Üstelik rivayete göre bu lakabı ona veren de Hz. Peygamberdir. Şöyle ki; bir gün Hz. Peygamber öğle vakti kızı Fâtıma’nın yanına gittiğinde Hz. Ali’yi evde göremez. Sahâbilerden biri onun Mescid-i Nebvî’de uyumakta olduğunu haber verince Resûl-i Ekrem de oraya gider. Uyumakta olan Hz. Ali’nin üzerindeki hırkanın sıyrıldığını, vücudunun toprağa bulandığını görür. Elbisesindeki toprağı eliyle silkelirken, “Kalk Ebû Türâb, kalk!” diye seslenir. O günden sonra “Ebû Türâb” diye de çağrılan Hz. Ali, kendisine böyle hitap edilmesinden çok hoşlanır. Akif İnan, Hz. Ali’nin hayatını şiirleştirdiği şiirine de bu nedenle Ebû Turâb’ın Türkçe tercümesi olan Toprağın Babası ismini verir. Bu şiirde, Hz. Peygamberin Medine’ye hicreti öncesinde evinde kalması ve kendisindeki emanetleri sahiplerine vermesi için davet ettiği Hz. Ali’nin üstlendiği role dikkat çeker. Ucunda ölüm tehlikesi olan Hz. Peygamberin evinde kalma ve onun yatağında yatma cesareti göstermesini, “sonsuz açılan hicret aşkı” şeklinde somutlaştırır. Bu riskin alınmasının ve cesaretin gösterilmesinin gerekçesini, Hz. Peygamberin hicretine yardımcı olmak ve aslında böylece Mekkeli bütün inananların müşriklerin verdikleri sıkıntı ve eziyetlerden kurtuluşuna vesile olmak şeklinde ifade eder. Toprağın Babası şiirinde hicret kavramı şu şekilde geçer:

5 İnan, *Söyleşiler*, 84.

6 İnan, M. Akif, *Hicret*, Haz: Hıdır Yıldırım, Ankara 2016, “Kaside”, 39.

Yağmur olsun diye saçar göklere
 Elinde biriken dualarını
 Ve nur yatağında kılıçla bekler
 Sonsuza açılan hicret aşkına.⁷

Hicret kitabındaki şiirlerin genel muhtevasına baktığımızda eserin yayınlandığı tarihe kadar geçen özellikle son on yıldaki Akif İnan'ın zihin ve duygu durumunun genel görünümünü içermektedir. Belirsizlik, huzursuzluk, yılgınlık, sıkışmışlık ve bir ruhî daralma görülür. Bu duyguların doğurduğu doğal bir sonuç olarak da varıp duracağı bir sığınak, durulacağı ve dinginleşeceği bir insan veya mekân arayışı dikkat çekmektedir. Akif İnan, bu dönemdeki şiirlerinde, şiirlere verdiği isimler üzerinden iç dünyasındaki akışlara ve arayışlara dair açık ve örtülü önemli ip uçları vermektedir. Örneğin Umut Gazeli, El Gazeli, Adsız Gazel, Mahzen, Akşam, Darağacı, Ağ, Zaman, Ölüm, Sarnıç ve Melce bunlardan bazılarıdır. Şiirin isminde bir hüznün ve yılgınlık anlamı olmasa da örneğin Ey Beyaz Ela gibi bazı şiirlerde de somutlaşan arayışlar ve hicret arzusu bulunmaktadır. Şiirlerin başlıkları ve içerikleri esas itibarıyla evrensel metafizik ve ontolojik konular olmakla birlikte bu konuları algılama ve dile getirme Akif İnan'da özgün bir biçim kazanmıştır.

Hicret kitabındaki ilk şiirin ismi "Umut Gazeli"dir ve umudun beklenen olduğunu hatırlatmaktadır. İkinci şiirin ismi "El Gazeli"dir ve bu şiirde "el", yine bir sığınak ve tutanaktır. Akif İnan, "Bitirip şu kuru kara ekmeği / Göç etsem diyorum yar ellerine" diyerek hicret kavramı yerine göç kavramını kullanarak eli bir sığınak bir kurtuluş Medine'si gibi tasvir eder. Üçüncü şiirin ismi "Adsız Gazel"dir ve bir belirsizliği ve bilinmezliği ifade etmektedir. Şiirde zorda kalmışlık ve yıkılmışlık ifadesi vardır. "Kaçmak mı mümkün mü alınyazımdan / Kaderdir yüklenmiş yıkılmışlığı" der ve şiiri bir hicret ve göç arzusu ile bitirir: "Yaslasam gövdeyi karlı dağlara / Sonsuz bir uykuya kavuşsam bir gün." Dördüncü şiir olan "Ey Beyaz Elâ", Akif İnan'ın arayış ve hicret duygularını en yalın şekilde ifade ettiği şiirdir. Şöyle der: "Ey uyku ey anne gel kurtar beni / Ezildim aklımın hesaplarında. Ey anne ey uyku ey beyaz elâ / Bir çılgınlık bulsam kurtulsam yahut."

Akif İnan, Kaside isimli şiirinde bir yola çıkma ve sığınma isteğini somutlaştırır ve kendisini teselli edemeyen her şey için "Bu yoksul türküler bitsin diyorum" diyerek hicreti yılgınlıkların zorunlu bir sonucu olarak ifade eder: "Sana hicret ettim yılgınlıklardan." Akşam şiirinde, geriye doğru günlerinin nasıl geçtiğine dikkat çeker: "Su gibi içtiğim çok zor son on yıl." Zaman isimli şiirde ise içinde yıkılmış, dağılmış ve parçalanmışlıklar olduğunu ifade ederek onarılmaya arzusunu dile getirir:

7 İnan, M. Akif, *Hicret*, "Toprağın Babası", 72-73.

Paramparçayım gel sen onar beni
Topla aynalardan eski gölgemi

Göçebe ömrümü bağla zamana
Dağılsın içimin karıncaları

Bir uyku bölmezse anılarımı
Korkarım çıldırtır bu hayal beni⁸

Bir başka şiir olan Melce’de, işi hesap ve çeşitli nazariyeler peşinde koşan, durmaktan ve bağlanmaktan uzak huysuz ve dik başlı aklından bütünüyle kurtulmak istediğini söyler ve ardından da aynı şiirde bir sığınak olarak gördüğü kalbine hitap ederek temizlenmesini ve genişlemesini ister. Burada dikkatle üzerinde durulması gereken husus, kalbin temizliğine ve onun genişlemesine vurgu yapmasıdır. Bu konuda da öncelikle insanı ölüme götürecekt kadar maddi kalbe zarar verebilen pıhtılar gibi gördüğü içindeki kuruntulardan ve her türlü manevî hastalıklardan manevi kalbin kurtulması gerektiğini, ardından da “kardan sözler” diye tanımladığı temiz ve hakikate dair sözlerle o kalbin genişletilmesi gerektiğini dile getirir.

Bir kâse su gibi dökülse kuma
Kuramlar kollayan dikbaşlı aklım⁹

Genişle ey kalbim kardan sözlerle
Ayıkla ve yıka pıhtılarını¹⁰

Buraya kadar bazı örneklerini verdiğimiz şiirlerinde Akif İnan’ın iç çırpınışlar veya zaman zaman bildiği ve inandığı inanç ve değer halkalarına tutunuşlar görülmektedir.¹¹ Bu tutunuşlar üzerinden Hicret şiirlerine dair vurgulanması gereken en belirgin iç tavır, olumsuzlukları kabullenmeyiş ve güzel günler için hep bir yola çıkma eyleminde olmasıdır. “Soyundum çileye dönmemesine” ve “Acılar umudu buldurur bize” gibi ifadelerle dile getirdiği bu hakikat, onun gelenekle yoğrulmuş ruhunun gecenin karanlığından şikâyet etmek yerine gecede saklı gündüzün gelmesi için gayret edilmesi gerektiği gerçeğiyle hareket ettiğini göstermektedir. Bu tespitten hareketle Akif İnan’ın Hicret kitabındaki şiirlere topografik olarak baktığımızda en temelde üç hususta iç ağrıların ve dertlerinin olduğu ve bunları iyileştirmek için bir arayış ve hicret duygusu taşıdığı söylenebilir.

8 İnan, *Hicret*, “Zaman”, 57.

9 İnan, *Hicret*, “Melce”, 62.

10 İnan, *Hicret*, “Melce”, 63.

11 Akif İnan Şiirinde İnsan ve tutunduğu değerlerle ilgili bkz. İbrahim Emiroğlu, “Mehmet Akif İnan’ın Şiirlerinde İnsan Teması”, *Bilge Sendikacı Mehmet Akif İnan*, Haz: Hıdır Yıldırım, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara, 2017, 735.

Bunlardan ilki bireysel anlam arayışı için sığınak menzilleri arayışıdır. Bu arayışın gaye mekânı genellikle bilinen veya meçhuldeki bir insandır. İkincisi, modernizmin ve seküler zihnin tasarımı olan modern şehirlerin insanı boğan daraltmalarından, insana hayat olan evlere ve şehirlere doğru bir arayıştır. Üçüncüsü ise modern maddi uygarlığın tükettiği değerlerden yoksul medeniyetinden, geçmişte yaşanmış İslam medeniyetinin örnek zamanlarına dair bir arayış ve özlemdir. Bu husus onun yalnız şiirlerinde değil aynı zamanda nesirlerinde de İslam ve Batı medeniyetlerini sıklıkla mukayese etme şeklinde tezahür etmiştir. Akif İnan'ın içinde yaşadığı bu duyarlı duruş, yalnız bireysel değil aynı zamanda ait olduğu medeniyetin mirasçısı ümmetin bütün bireyleri adına üstlendiği bir duyarlılıktır. Bu duyuş ve duyarlılık kendini mahkûm bırakılmış hissettiği bütün fizik mekanlardan ve anlamsız ortamlardan bir hicret arzusudur. İşte bu ruh halinin ifadesi olan Hicret, en temelde Hz. Peygamberin bir kurtuluş ve yeniden kuruluş seferi olan kutsal yolculuğuna da manevi bir atıftır.

Şimdi kısaca Akif İnan'ın hicret ederek kurtulmak istediği üç hususa kısaca temas edelim.

a. Anlamsız Hayattan Hicret

Her insan gelişim süreçlerinde iç dünyasında farklı daralmalar, arayışlar ve yönelimler yaşar. Bu tecrübe, her insan için biriciktir ve insanların çoğu bu duygu seyrini doğru şekilde ifade edemez. Akif İnan da yaşadığı dönemin sosyal ve siyasal şartları içinde daha ziyade dikey boyutta değişim, dönüşüm ve arayışlar içerisinde olmuştur. Bir şair olarak iç dünyasındaki bu huzursuz arayışlarını ustalıkla dile getirirken, çoğunlukla apaçık dile getirmek yerine bir kelime veya mısra ile ip uçları verir. Örneğin İstanbul şiirinde içinde birikmiş huzursuzluklardan şöyle bahseder:

Huzur limanına uğrar mı bilmem
Sonsuza yönelen vapurlarımız¹²

Akif İnan, içinde bulunduğu genel anlamdaki huzursuzluk hallerinden ve mekânlardan kurtuluşun çaresini hicret etmekte görür ve bunu “Göç nasibim özlem kanımdır benim” şeklinde ifade eder. Ona göre aslında bizatihi dünyanın kendisi huzursuzluk mekânıdır ve ancak ekme kavgasından ibarettir. Bu nedenle 1974 yılında kaleme aldığı El Gazeli, Adsız Gazel ve Melce şiirlerinde vatan-ı aslî olarak gördüğü yar ellerine göç etmek ister. Hatta sonsuz uykunun bir an önce gerçekleşmesini diler.

12 İnan, *Hicret*, “İstanbul”, 47.

Bitirip şu kuru kara ekmeği
Göç etsem diyorum yar ellerine¹³

Yaslasam gövdemi karlı dağlara
Sonsuz bir uykuya kavuşsam bir gün¹⁴

Günleri bir secde hızıyla geçip
Erişsem mahşere bir iftar gibi¹⁵

Akif İnan, içinde yaşadığı bu hicret/göç duygusunun zaman zaman sebeplerine de değinir. Henüz 34 yaşına gelmeden yazmasına rağmen geçen yılların kendisini ruhen yorduğunu ve fiziken kocaltığını ifade eder ve bütün bunların doğal bir sonucu olarak da içinde bir parçalanmışlık yaşadığını söyler.

Paramparçayım gel sen onar beni
Topla aynalardan eski gölge¹⁶

Yılların alınma çektiği çizgi
Kocaltı başımı bir ehram gibi¹⁷

Bir ateş külçesi etlerim, eşyam
Kartallar, kutuplar kaçırın beni

Deliler kargalar alın bilgimi
Uzatın gövdemi uyku şehrine¹⁸

Akif İnan, 1977 yılında yayınladığı Akşamın Kılıçları isimli şiirde bir şair olarak kelimelere umut bağlamaktan usandığını, kelimelerin bile yük gelmeye başladığını ve malzemesi kelimeler olan şairliğin kendini tatmin etmediğini dile getirir:

İçimin göğüne ağsam diyorum
Yoruldu kelime hamallığından

Toprağın altına yürüsem bir gün
kurtulsam aklımın işkencesinden

...

Bir kurtuluş olur belki delirmek
Soyunmak dünyadan işkencelerden

13 İnan, *Hicret*, "El Gazeli", 29

14 İnan, *Hicret*, "Adsız Gazel", 31.

15 İnan, *Hicret*, "Melce", 63.

16 İnan, *Tenha Sözler*, "Zaman", 57.

17 İnan, *Hicret*, "Adsız Gazel", 31.

18 İnan, M. Akif, *Tenha Sözler*, Hz. Hıdır Yıldırım, Ankara 2016, "Yokluk", 39.

Şair değil, güneş değil, değil hey
toprak olsam veli ordularına¹⁹

Akif İnan, Kül şiirinde bir sükunete eremediği ve aklıyla kalbi arasında gidip geldiğini ifade eder. Necip Fazıl'ın "Akıl olmazların zoru içinde / üst üste sorular soru içinde" ifadesine benzer şekilde soruların uykusunu çarmıha gerdiğinden bahseder, aklının sorularını kalbine yapılmış bir saldırı gibi tasvir eder. Bu yönüyle soruları bir zehire benzettir.

Uykumu çarmıha gerdi sorular
çoğalır sesimin tedirginliği

Ey kaynar sulara yol alan aklım
kalbime yönelen yaylım ateşi

Kül oldu ufkumun bahar çarşısı
ağulandım deli çıkmazlarında²⁰

1979 yılında yayınladığı Yılgı isimli şiirinde kırkına kapı aralamış olmasına rağmen içinde binlerce yılgınlığın olduğunu söyler. "Göklerim yitiktir", "Düşlerin ipini tutamıyorum", "Hangi yöne koşsam önümde duvar" dibi iç dünyasını somutlaştırdığı bu şiirde, kapı ararken duvar yani engelle ve umutsuzlukla karşılaşmanın iç çırpınışları dikkat çeker.

Bu yıldırımlara dayanamam ben
Her an kopmaktadır bir dalım candan
Kırılan sesimdir eriyen gölgem
Göklerim yitiktir kuyulardayım
Akrepler ağmakta uykularıma
Düşlerin ipini tutamıyorum
Hangi yöne koşsam önümde duvar

Tepemde yılgının bombardımanı
Durmadan uğuldar kulaklarımda
yıkmakta aklımın mazgallarını

Komut alan şeytan ısıklarından
korkunç bir paniğin ayak sesleri
çarşılarda balkon dehlizlerinde²¹

19 İnan, *Tenha Sözler*, "Akşamın Kılıçları", 42.

20 İnan, *Tenha Sözler*, "Kül", 26.

21 İnan, *Tenha Sözler*, "Yılgı", 40.

Akif İnan'ın iç dünyasında yaşadığı gelgitler, huzursuzluklar, arayışlar ve bir sığınma arzusunu en net şekilde sığınak anlamına gelen Melce şiirinde dile getirilir. Bu şiirde kendisindeki huzursuzluk sebeplerini, dik başlı akıl, eşya, anlamsız günler ve bunların sebep olduğu daralmış bir kalp olarak ifade ve işaret eder:

Bir kâse su gibi dökülse kuma
Kuramlar kollayan dikbaşlı aklım

Rüzgârın başıma verdiği şekil
Yol alsa içimin ormanlarında

Unutsam eşyanın gürültüsünü
Rengini suların tadını gülün

Günleri bir secde hızıyla geçip
Erişsem mahşere bir iftar gibi

Genişle ey kalbim kardan sözlerle
Ayıkla ve yıka pıhtılarını²²

Akif İnan, içindeki teselli olamayışın sonucunu, bir öksüzlük hali olarak tanımlar ve kendisine teselli azığı olarak ancak haline ağıt yakmak olduğunu söyler:

Ey dil ey kalbimin öksüz çocuğu
Azığın ağıt senin

Kısaca Akif İnan, iç dünyasındaki anlam arayışlarını ve dağınıklığı “Paramparçayım” şeklinde betimler ve bu duruma sebep olan aklın ikna olmaz dik başlılığından birliğin, huzurun ve hatta inancın mekânı olan kalbe ve gönle doğru arayış olduğunu söyler. “Ben gönlümden başka yerde olamam.” Bu dönemde bir yandan akli onu rahat bırakmazken, diğer yandan gönlünde de ayıklanması gereken yalan yanlış duygular ve buna bağlı daralmalar bulunmaktadır. İşte bu nedenle Akif İnan, duyguların en ulvisi olan aşkın mekânı olan kalbine hitap ederek “Genişle ey kalbim kardan sözlerle / Ayıkla ve yıka pıhtılarını” der. Çünkü kalp sevginin ve aşkın mekanıdır ve aşksız ve müziksiz her şey anlamsızdır.”²³

Akif İnan, bu anlamı yakalayamadığı için hicret ister. Bu konuda da iki kadim teselli kaynağından yardım ister. Bunlar; anne ve uyku. İkisi de çaresizlerin sığındığı bir sükûnet limanıdır. Aksi takdirde anlamsızlıktan kurtuluşun tek çıkar yolu kalmaktadır ki o da deliliktir.

²² İnan, *Hicret*, “Melce”, 63.

²³ İnan, *Hicret*, “İstanbul”, 46.

Ey uyku ey anne gel kurtar beni
Ezildim aklımın hesaplarında

Ey anne ey uyku ey beyaz elâ
Bir çılgınlık bulsam kurtulsam yahut²⁴

b. Beton Şehirden Hicret

Akif İnan, üretime dayalı sanayi devriminin ve dini olanı örten ve öteleyen seküler zihnin tasarımı modern şehirleri, geleneği ve geleneksel olanı tüketen mekanlara dönüşmesi sebebiyle sevemez. Bu nedenle Şehir Gazeli²⁵ isminde bir şiir kaleme alır ve bu şiirde, modern şehrin eleştirisini ve özlemini duyduğu şehrin bazı özelliklerini dile getirir.

Modern şehrin onda oluşturduğu en sevimsiz unsur betondur. Betonun bir nevi işgalci gibi görünür. Evlerin, yolların, kaldırımların bütünüyle betonla kaplanmış olduğu şehirlerde saksılarda çiçek yetiştirmeyi insanın elinden alınmış olan doğaya olan sevgisinin ve özleminin bir ifadesi, bir başka ifade ile doğayı şehre taşınması olarak görünür. “Çürüyen bu kentin apartmanları” diyerek gökdelenler ve apartmanlarla şehrin çürümesi arasında bir irtibat kurar. Yüksek apartmanların üzerine yapıldığı yeşilliklerle dolu bahçeleri ise bir şair olarak kaybedilmiş bir şiir bahçesi olarak tanımlar.

Betonlar mezardır düşe sevince
Saksılar doğaya özlem eylemi

Şiir bahçemizdi gökdelen oldu
Aklımıza nasıl bak gülen oldu²⁶

Akif İnan, modern şehirlerin insanı rahatsız eden unsuru olarak dile getirdiği beton yanında ikinci bir unsur olarak gürültü kirliliğine dikkat çeker. Ona göre beton gibi gürültü de insanı doğaldan, doğadan, değerlerden ve duygulardan uzaklaştırmaktadır. Bu nedenle şehrin gürültüsünden tabiata ve aşka hicret etmek ister.

Aşka ve tabiata ulaştır bizi
Gel kurtar bu şehrin gürültüsünden²⁷

Akif İnan'ı modern şehirlerde rahatsız eden bir diğer unsur heykellerdir. Onun için hayatta özne insandır ve heykel insanı kirleten bir unsurdur. Bu nedenle topraktan yaratılmış insan yerine şehir meydanlarına dikilmiş olan beton ve taştan adamın yıkılmasını diler.

24 İnan, *Hicret*, “Ey Beyaz Elâ”, 32.

25 İnan, *Hicret*, “Şehir Gazeli”, 76.

26 İnan, *Hicret*, “Ağ”, 51.

27 İnan, *Tenha Sözler*, “Zaman”, 54

İnsanı kirleten heykeller gördüm
Güneşi karartan kıyamet gibi²⁸

Doğ ey güneş erit taştan adamı
Ve kurut taşları diken elleri²⁹

Akif İnan'ın modern şehirlerde rahatsız olduğu bir başka husus makinelerdir. Onun için makineler sanki sanayi devriminin şehri işgal eden ve anlamı ezen birer dev askeri gibidir. Apartmanlar onun şiiir bahçesini işgal ederken makineler anlam alanlarını yok etmektedir. Bu nedenle o, adına "hayat" denen bahçeli evlerin özlemine duyar ve kalbinden istimdat diler.

Dönüştür ey kalbim bahçeli eve
Anlamı ezen o makineleri³⁰

Akif İnan modern şehrin kapitalizm aynası olan süslü vitrinlerinden de şikayetçidir. Çünkü modern şehir kendisini ait olduğu kabul ettiği değerlerden yoksundur. Hatta bu şehirler bazı yönleriyle İslam öncesi dönem olan Bizans'ı çağrıştırmaktadır.

Bu yılan caddeler zehirli vitrin
dolaşır kanımda bir ifrit gibi³¹

Bizansı soluyan kentleri bir gün
yıkarsın sesinin okyanusunda³²

Akif İnan'a göre modern şehir doğayı tahrip eden kötü bir mekân tasarımıdır. Bu nedenle modern şehre karşı köklü bir değişim unsuru olarak sanki bir deprem duasında bulunur. Ardından da babasının günlerini hatırlayarak o dönemde şehirlerin güzel şehirler olduğunu söyler:

Ey deprem gel yetiş bu şehirlerin
Doğayı çarptıran konumlarına

Babamın gölgesi koruyor beni
Oh ne güzel şehir bu eski şehir

Kısaca Akif İnan, insanı ihmal ettiği; anlam, duygu, değer ve ilham mekanları olan bahçeden ve topraktan insanı uzaklaştırdığı için modern şehri sevmez. Bu nedenle modernitenin işgal araçları gibi gördüğü beton, apartman, heykel,

28 İnan, *Hicret*, "Ağ", 51.

29 İnan, *Hicret*, "Şehir Gazeli", 76.

30 İnan, *Hicret*, "Şehir Gazeli", 77.

31 İnan, *Tenha Sözlür*, "Bağlanma", 45.

32 İnan, *Tenha Sözlür*, "Şafak", 67.

vitrin, gürültü ve makineleri eleştirir, ruhunu kaybetmiş modern şehirlerden insanı, insanî olanı hayatın merkezine alan eski şehirlere özlem duyar.

c. Batı Uygarlığından Hicret

Akif İnan'ın hicret etmek istediği üçüncü husus; günden güne dört bir yanı işgal eden Batı uygarlığı ve buna göre şekillenen yaşam tarzıdır. Onun kavramsallaştırmasında Batı uygarlığı genellikle çağ kavramı ile ifade edilir. Bu çağ; insanın, dinin, değerlerin, toprağın ve tanrının geri plana itildiği, tüketildiği veya inkâr edildiği, sanayi devriminin tasarladığı pozitivist ve seküler payandaları olan bir mekân ve anlayıştır.

Akif İnan'a göre çağdaşlık diye tanımlanmış Batı merkezli bu uygarlık; bütün beşeriyeti kucaklama ülküsünden yoksun mekanik bir uygarlıktır. Bu uygarlığın insanı; eti ve kemiği aşan endişeleri olmayan, acıları, hüznüleri, sevinçleri, mutlulukları basit ve kişisel, ölümsüzlüğe ve ölüme yabancı, gayesi, ufku sınırlanmış bir kişidir. Varlık sebebini sorgulamayan, incelmeyen, derinleşmenin, erginleşmenin, anlam kazanmanın uzağındadır. Daha çok kazanmak, daha çok eşya edinmek isteyen, önüne eşyalar ve makineler konulmuş bir çocuk gibidir. Tabiatla, tabiilikle bağları koparılmıştır. Aklın olanca fitnessi, Batı uygarlığının yaşamasına kira edilmiştir. Bu, inançsızlığın uygarlığıdır. Bu insanı saptırmanın uygarlığıdır; insana aykırılığın, düşmanlığın uygarlığıdır. Ruhun tükeniş destanıdır Batı uygarlığı. Bu bir çağdaş uygarlık değil; çağın hafıza ve ruh ihtilalidir, çağın ihtilalinin müsebbibidir.³³

Akif İnan'a göre çağdaşlık ve uygarlık kavramları üzerinden bir tekipleştirme yapılmaktadır. Bu bağlamda "çağdaş uygarlık" sözü "çağdışı uygarlık" sözü gibi anlamsızdır, uydurmadır, bir art düşünceye dayanmaktadır. İslâm uygarlığının düşmanları, yani Batıcılar, çağdaşlaşmayı Batılılaşma ile eş anlamda kullanarak, zihinleri teşevvüşe vermektedir. Bütün davaları İslâm düzenini yürürlükten kaldırmaktır. Çünkü bir düzenin ortadan kaldırılması o düzenin dayandığı uygarlığın donmasına, gelişmemesine, giderek eskimesine yani "çağdışı" kalmasına sebep olacaktır.³⁴

Akif İnan, çağdaşlık olarak sunulan Batı uygarlığının özgürlük görünümünde bir tutsaklık olduğunu ve insanların bu simülasyonun farkında bile olmadığını söyler ve bu nedenle bu çağla mücadeleyi asıl özgürleşme eylemi olarak kabul eder:

33 İnan, M. Akif, "İnanç ve Uygarlık", *Mehmet Akif İnan Eserleri*, Haz: Hıdır Yıldırım, Ankara 2015, I, 300-301.

34 İnan, M. Akif, "İnanç ve Uygarlık", I, 300-301.

“İnsan bu nizamın tutsağı edilmiştir. Tutsak olduğunun bilincinden bile yoksun bir garip tutsaktır bu çağda insan. Mısır ehramlarını yapmak için kullanılan insanlar tutsak olduklarını biliyorlardı. Çağımızın insanıysa özgür olduğunun zanni içinde, yani gönüllü olarak esirdir.”³⁵

İşte bu nedenlerle Akif İnan, bu çağdan İslam’a, Anadolu’ya ve geçmişin güzel günlerine hicret etmek ve çağı dönüştürmek ister. Çağın ayartılarına karşı geçmişin değerlerini bürünerek eyleme geçer. Bu yolda çektiği her acıyı, umudu büyüten bir zırh olarak görür. Akif İnan, uğruna acı çektiği ve bu acıyla büründüğü dinî değerler zırhının, değişen dünyada çağdışı gibi algılanmasına rağmen aslında bizatihi çağı kurtarmanın yolu olduğunu söyler.

Acılar umudu buldurur bize
Bir zırha büründüm bu çağa karşı

Çağı kurtarmanın bir eylemidir
Çağ dışı görülen ilgimiz bizim

Akif İnan’ın çağa karşı büründüğü zırh İslam’dır ve bu da Hz. Ademden itibaren insanı anlamlı hayatla buluşturan ilahî emirlerdir. Ona göre bu ilahî emirler ve emanetler, insana Allah’tan gelmiş bir haberdir. Bunun derunî yönü Hz. Peygamber tarafından mağarada Hz. Ebubekir’in kulağına fısıldanmıştır. Ancak tarihte birçok kez olduğu gibi modern çağda bu haber yok sayılmaktadır. Bu nedenle “yolda kaybolan ezilen haber” olarak tanımlar ve bu haberin çağı yeniden yenilemesini diler.

Ey yolda kaybolan ezilen haber
Aşarak zamanı yenile çağı³⁶

Çağlardan çağlara yürüyen sırrı
Fısıldadın mağra arkadaşına³⁷

Akif İnan Yiğitler şiiirinde meçhul yiğitleri çağın kargaşasını çözmek için görevi çağırır:

Yiğitler yol alsa destana doğru
Şehitler gözümde aynen bayraktır

Gel kurut bu çağın kargaşasını
Seninle beklenen şimdi şafaktır³⁸

35 İnan, M. Akif, “İnanç ve Uygarlık”, I, 300-301.

36 İnan, *Hicret*, “Ağ”, 51.

37 İnan, *Hicret*, “Olağanüstüler”, 70.

38 İnan, *Hicret*, “Yiğitler”, 78.

Kısaca Akif İnan'a göre tehlikelerinden korunmak için bir zırha bürünmek gereken³⁹ bu çağ; kurtarılması,⁴⁰ yenilenmesi,⁴¹ ve bitirilmesi gereken bir kargaşa,⁴² kirli,⁴³ hastalıklı,⁴⁴ karanlık⁴⁵ ve çıkmaz⁴⁶ bir yoldur. Bu nedenle durulması gereken değil, hicret edilmesi gereken bir yerdir.

3. “Tenha Sözler” Söylenen Kalbin Medine’si

Tenha Sözler, Akif İnan için bir şiir kitabının ismi olmaktan öte anlamlar içermektedir. Bu anlam çerçevesinin odağı; onun içindeki incelme, derinleşme ve erginleşme kavramlarıyla betimleyebileceğimiz bir tekâmül ve huzur durağı olduğu gibi, aynı zaman beton şehirleri ve makinalarıyla insanı ve tabiatı işgal eden, dini ve değerleri yok ederek insanı saptıran Batı merkezli inançsızlığın uygarlığından hicret etmek istediği soyut ve somut mekanların tamamıdır. Kendisinin atıflarını esas alarak daha somut şekilde ifade edecek olursak, içindeki ve çevresindeki İslam öncesi özelliklerine benzemek yönüyle Mekke’lileşen bütün duygu, düşünce ve ortamlardan ayrılıp varmak ve durulmak istediği kalbinin Medine’sidir.

Tenha Sözler, Akif İnan’ın ilk şiir kitabı Hicret’ten 17 yıl sonra 1991 yılında yayınlanmıştır. Hicret kitabında olduğu gibi bu kitapta da eserin ismini taşıyan bir şiir bulunmamaktadır. Hatta Tenha Sözler şeklinde bir terkip de bulunmamaktadır. Ancak bir yerde “Tenha” kelimesi, bir yerde de “tenhayım” kelimesi geçmektedir. Eserin bütünü okunduğunda, muhteva ağırlıklı olarak sükûnet, vuslat, huzur gibi kelimelerin anlamıyla örülen bir dinginlik ve tenhalık içermektedir.

Tenha kelimesi ilk olarak Mescid-i Aksa şiirinde geçer ve Mescid-i Aksa’nın yalnızlığını ifade etmek için kullanılır: “Şimdi kimsecikler varmaz yanıma / Mü’minden yoksunum tek ve tenhayım.” İkinci olarak ise Ali Arıncı isminde sevdiği bir gönül adamı⁴⁷ arife sevgisini ve gönül bağıını ifade ederken kullanır.

39 İnan, *Hicret*, “Umut Gazeli”, 27: “Bir zırha büründüm bu çağa karşı.”

40 İnan, *Hicret*, Kaside, 38: “Çağı kurtarmanın bir eylemidir”

41 İnan, *Hicret*, “Ağ”, 5: “Aşarak zamanı yenile çağı”

42 İnan, *Hicret*, “Yiğitler”, 78: “Gel kurut bu çağın kargaşasını”

43 İnan, *Tenha Sözler*, “Şehit”, 60: “Bir çeşmedir kanın nurdan, güneşten / ayıklar, arıtır çağın kirini”

44 İnan, *Tenha Sözler*, “Fırın”, 61: “Gel timar edeyim seni, bu çağın / bin maraz kaptığın vurgunlarından”

45 İnan, *Tenha Sözler*, “Şafak”, 68: “Erir gözlerinin keskin şavkında / bu çağın bilcümle karanlıkları”

46 İnan, *Hicret*, “Sarnıç”, 60: “Bu çağın çıkmazıdır”

47 Bkz. Baz, İbrahim, “Mehmet Akif İnan’ın Hayatında ve Eserlerinde Tasavvuf”, *I. Uluslararası İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa Sempozyumu (25-27 Mart 2016) Tebliğler*, 2016, cilt: II, s. 94-119; Ahmet Temizkök, “Mehmet Akif İnan Ağabey ile Hatıralarım”, *Bilge Sendikacı Mehmet Akif İnan*, Haz: Hıdır Yıldırım, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara, 2017, 244.

Hayatına anlam kattığı için, onun yokluğunu bir an hayal etse bile ömrünün tenhalarda ve yalnızlıklar içerisinde geçeceğini dile getirir: “Gör ne tek ve تنها bir ömür olur / duymazsam içimde ayak sesini.”⁴⁸ Bu ifadeler ve Tenha Sözler’in genel çerçevesi, Akif İnan’ın Hicret’te dile getirdiği anlam arayışı sonucunda belli düzeyde huzur kapıları bulduğunun göstergesidir. Tenha Sözler’deki bu anlam sınırları, bazı şiirlerin içeriğine bazı şiirlerin ise bizzat ismine yansımıştır. Örneğin Yürek Gazeli, Kül, Hu, Bağlanma, Siz, Sevdiğim, Sensin, Fırın, Çağrı, Davet, Ayna ve Şafak bunlardan bazılarıdır.

Tenha Sözler’in muhtevası Hicret’e göre daha bir dingindir. Hicret’te dile getirdiği yılgınlıklar bitmemiş ama azalmış hatta bazı alanlarda yok olmuştur. Bir başka ifade ile Hicret’in ana kavramı sayılabilecek arayış ve özlem bazı alanlarda vuslatla sonuçlanmıştır. Derelerde akan suyun denize kavuşmasındaki sükûnet halini andıran bir dil, Tenha Sözler’de bir sevgiliye hitap cümlelerine dönüşmüştür. Eserde dini duygu ve hissiyat daha güçlü hissedilmektedir. Aslında esere isim veren bu muhteva, daha ziyade 1980 sonrası yazılan şiirlerde görülmektedir. Örneğin Bağlanma (1982), Dağlara (1982), Haber (1982), Arzihal (1984), Siz (1984) ve Sensin (1986) gibi şiirler bunlardan birkaçıdır. 1980 öncesi yazılan şiirlerde bazı dönüşümler görülse de muhteva itibarıyla Hicret’in devamı olduğunu hatırlatan öğeler içermektedir. Örneğin 1977 yılında kaleme alınan Akşamın Kılıçları, Burç, Eski Sözler, Geçitresmi, İzler, Kül, Sular, Şafak, Yankı, Yokluk, Zaman; 1978 yılında yayınlanan Çağrı, Hu, Sayıklamalar; 1979 yılında yayınlanan Ayna, Davet, Kitabe, Yılgı ve Yürek Gazeli bunlardan bazılarıdır.

Akif İnan’ın Tenha Sözler söylediği kalp Medine’si diye tanımladığımız huzur dolu somut ve soyut mekânlara dair, şiirlerinde bazı işaretler bulunmaktadır. Örneğin Bağlanma şiirinde tanıştığı bir gönül adamının daha önce dik başlı olarak tanımladığı hantallaşmış aklına Cebrail’in maveradan getirdiği emanetleri yüklediğini dile getirir:

Aşıladın Cibril emanetinden
hantal aklımın kanatlarına⁴⁹

Sen ve Dağlara isimli şiirlerde, yaşadığı bu dönüşümü daha da detaylandırır ve bütün algı ve anlayışlarının değiştiğini söyler.

Bir evren donattın yırtıp dünyamı
Eledin bilgimi sevgilerimi

48 İnan, *Tenha Sözler*, “Bağlanma”, 49.

49 İnan, *Tenha Sözler*, “Bağlanma”, 46.

Onardın gövdemi takvimlerimi
kalbimi giysimi şiirlerimi⁵⁰

Buhar oldu şüphe kuluçkaları
Kanım ki sürekli deli çağında

Bütün akımların ovası kalbim
yerle gök arası gelgitler bende

Ben de bu denize girdim gireli
her mahlukun sesi arkadaşımıdır⁵¹

Akif İnan, anlamsız hayattan daha anlamlı bir hayata doğru geçiş yaparken, 1982 yılında Bağlanma şiirinde, Hicret şiirlerinde kaçmak istediği şehirlerinin de değiştiğini dile getirir ve zemzemle yıkanmış şehir atfıyla içindeki eski Mekke'nin dönüştüğünü söyler.

Nisbet kokun gezer ciğer tahtımda
zemzemle yıkanmış şehirlerdeyim⁵²

Akif İnan, Batı uygarlığının şekillendirdiği çağdan göç etmek isterken, gitmek istediği ve özlemine duyduğu geçmişin güzel günlerine dair betimlemeler yapar. Ona göre o güzel günler her şeyden önce insanî ve doğa ile barışıktır. O zaman diliminde Yunus ve Galip gibi arifler, zarafet dolu bir dil vardır. Edep insanın gerçek kimliği, vefa insanın gerçek kıyafetidir. Sadaka ve zekât zenginlik üreten birer eylemdir. O çağda insanın sözü senettir ve o günlere dair içinde umut ışıkları yanmaya başlamıştır.

Rüya gibi atlar ve erler vardı
Her bahar yürürdü düşman üstüne

Ülke coğrafyası bir dilim vardı
Yunusun Galibin soylu gergefi

Edepti yoğuran güzelliğimi
Zekâttı üreten zenginliğimi⁵³

Bütün giysileri yırtsak yeridir
Yeter bize vefa elbiseleri⁵⁴

50 İnan, *Tenha Sözler*, "Sen", 56.

51 İnan, *Tenha Sözler*, "Dağlara", 54.

52 İnan, *Tenha Sözler*, "Bağlanma", 47.

53 İnan, *Hicret*, "Şan", 64.

54 İnan, *Hicret*, "Yorumlar", 48.

Sözü senet sayan bir çağ muştusu
deviniyor gülden kokularında
yanımda çevremde kalbim içimde⁵⁵

Bir yeni vakitler geldi gelecek
içimde sürekli ayak sesleri⁵⁶

4. Sonuç

Akif İnan, yaşadığı çağın çağrısını duyan duyarlı kişiliği ile hem kendi adına hem de içinde bulunduğu toplum adına medeniyet bakışıyla sorunlar tespit etmiş ve sorumluluklar üstlenmiş bir münevverdir. Her münevver gibi o da en çok kendinin peşine düşmüş, ancak kendi peşine düşerken içinde yaşadığı toplumun ve hatta ümmetin sorunlarına da duyarsız kalmamıştır. İlk şiir kitabının hem ismi hem de içeriği bize onun bu duyarlılığına ve anlamlı bir hayat arayışına dair sayısız bilgi vermektedir. Bu arayış ikinci şiir kitabı *Tenha Sözler*'de de özellikle 1980 yılına kadarki şiirlerde devam etmiştir.

Hicret şiirleri ve *Tenha Sözler*'deki şiirlerin 1980 yılına kadar yazılmış olanları dikkatlice okunduğunda; bireysel hayatının anlamsızlıklarından, seküler zihnin tasarımı betonlaşmış, ruhunu kaybeden şehirlerden ve nihayet makine işgalinin hüküm sürdüğü Batı uygarlığına göre ayarlanmış çağın bütün tahakkümünden hicret ederek insanî ve İslâmî değerlerle tasarlanmış soyut ve somut mekân özlemleri ve arayışları görülmektedir. Geçmişin güzelliklerinin birer birer kaybolmasından duyulan çok boyutlu derin hüznün doğal bir duygu yönlendirmesi olan bu sığınak arayışı, zaman zaman bir kaçış gibi gözükse de esasında bir kaçış değil aksine dönüştürücü aktif bir direniş dayanağı arayışıdır. Bu nedenle bazen çocukluk dayanağı olan babasını hatırlar ve "Babamın Gazeli" şiirinde babasının zamanında içinde yer tutan kaybolmasını istemediği derin ilişkileri dile getirir, bazen de Olağanüstüler ismiyle manzum bir siyer yazar ve Hz. Peygambere hasret duyar, ona sığınır. Yahut Hz. Peygamberin Hz. Ali'ye verdiği "Toprağın Babası" isminde bir şiir yazarak Medine'ye ulaştıran hicrete atıfta bulunur. Aslında o, bir nevi kalbinin Medine'sini arar. Zaten kendisi de *Tenha Sözler*'in ismini daha önce Medine olarak planlamıştır.

Hicret şiirleriyle yola çıkan Akif İnan, hicret ettiği üç hususta da belli ölçüde hedefine ulaşır. Tanıştığı bir gönül adamı onun için "Dağılan eczama toplayan

55 İnan, *Tenha Sözler*, "Ayna", 65.

56 İnan, *Tenha Sözler*, "Şafak", 68.

cihaz"⁵⁷ haline gelirken artık büyük rüyalar görmeye başladığını ve hayatının anlamlı hale geldiğini ifade eder:

Büyük rüyalarla geçmişe ömür
hiç yanmam ölümün her çeşidine⁵⁸

Akif İnan hicret yıllarından itibaren içinde sayısız inilteler biriktiği ve bunların bir kısmına dair görevini yapmışçasına, kalan kısmının da yolundan yürüyenlere miras kaldığını söyler.

Size bir mirastır iniltelerim
Sevdalar coşkular ve gözyaşları
yol bulsun içlerde yankılar gibi⁵⁹

KAYNAKÇA

- Baz, İbrahim, "Mehmet Akif İnan'ın Hayatında ve Eserlerinde Tasavvuf", I. Uluslararası İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa Sempozyumu (25-27 Mart 2016) Tebliğler, 2016, cilt: II, s. 94-119.
- Emiroğlu, İbrahim, "Mehmet Akif İnan'ın Şiirlerinde İnsan Teması", Bilge Sendikacı Mehmet Akif İnan, Haz: Hıdır Yıldırım, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara, 2017.
- İnan, M. Akif, "İnanç ve Uygarlık", Mehmet Akif İnan Eserleri, Haz: Hıdır Yıldırım, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2015.
- İnan, M. Akif, Hicret, Haz: Hıdır Yıldırım, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2016.
- İnan, M. Akif, Mehmet Akif İnan Eserleri, Haz: Hıdır Yıldırım, Ankara 2015.
- İnan, M. Akif, Söyleşiler, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2016.
- İnan, M. Akif, Tenha Sözler, Hz. Hıdır Yıldırım, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2016.
- Temizkök, Ahmet, "Mehmet Akif İnan Ağabey ile Hatıralarım", Bilge Sendikacı Mehmet Akif İnan, Haz: Hıdır Yıldırım, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara, 2017.

57 İnan, *Tenha Sözler*, "Bağlanma", 48

58 İnan, *Tenha Sözler*, "Zaman", 71.

59 İnan, *Tenha Sözler*, "Yankı", 72.

ŞARK'IN MEDENİYET DAVASINI ŞİİRLE KUŞANMAK: BİR NEO-KLASİK OLARAK MEHMET AKİF İNAN'IN ŞİİRİ

Prof. Dr. Özlem FEDAİ

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi

Her yıl, aralık ve ocak ayları şiirimize bir yıldız gibi doğan ve yine bir yıldız gibi kayarak aramızdan ayrılan birkaç şairi anmamıza vesile olmuştur. Bu şairlerin üçü de kendi sanat anlayışları içinde “klasik”imiz olmuş; medeniyet davamızın önemli köşe taşlarını oluşturmuştur. Söz konusu şairlerden biri doğum ve ölüm tarihleri aralık ayına tekabül eden, İstiklâl Marşı'mızın şairi Mehmet Akif Ersoy, (D. 20 Aralık 1873-Ö. 27 Aralık 1936) diğeri “kökü mazide bir âti olan” Yahya Kemal Beyatlı (D. 2 Aralık 1884-Ö. 1 Kasım 1958), bir diğeri ise, “İstikbal köklerdedir” diyen Mehmet Akif İnan (D. 12 Temmuz 1940-Ö. 6 Ocak 2000)'dir. hepsinin aziz hatırası önünde saygıyla eğiliyorum.

Her üç şair de Şark-İslam medeniyetinin değerlerini sahiplenmiş, köklerine/mazilerine sâdik kalarak eserlerini vermiştir. Aslında her üç şair de Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren hızla İstiklal Savaşı verdiği Batılılara benzetilmeye çalışılmış, “kendi olmaktan vazgeçmiş” topluma “bastığı yerleri toprak diyerek geçme”melerini nasihat etmiş; cemiyete “kendi gökkubemiz”i buldurma kaygısıyla şiirler ve yazılar kaleme almıştır.

25. Ölüm yıldönümünü idrak ettiğimiz Mehmet Akif İnan, maziye beslediği derin hayranlıktan, onu modern çağda yaşatmayı bir dava gibi benimsemesinden dolayı tıpkı Yahya Kemal Beyatlı gibi “kökü mazide olan bir âti” (Beyatlı, 1986: 22) ¹ olarak şiir yazmış bir neo-klasiktir. İnan'ın şiiri de Beyatlı'nın şiiri gibi, “İstikbal'i köklerde” arayan ve bulan bir şiirdir. Yahya Kemal'in kendimize ait gök kubbe-

1 Ziya Gökalp, Yahya Kemal'i Osmanlı tarihine, kültürüne bağlılığını, kendisini tarihin zevklerine kattığını öne sürerek eleştirmiş ve “*Harabîsin harabâti değîlsin! /Gözün mâzidedir âti değîlsin*” şeklinde tarzde bulunmuştur. Yahya Kemal ise, “irticâl dedikleri nâdir tesadüfün sevgiyle” kendisini: “*Ne harâbî, ne harâbâtiyim, Kökü mâzide olan âtiyim*” diyerek savunmuştur.

nin peşine düşmesi gibi, Akif İnan da Divan şiirinin yaşadığı yok oluş karşısında, yaşayanlara ‘neyi kaybettiğini hatırlatmak’ istemiştir” Akın, 2016: 35). Sanatçının yazdığı ve sanatıyla omuz verdiği *Edebiyat*, *Mavera* gibi dergiler de bu düşünceye hizmet etmenin platformu olurlar. *Mavera* dergisindeki Şubat 1973 tarihli 3. sayıdan Ekim 1988 tarihli 142. sayısına dek olan yazı yolculuğunda da şiir, deneme, röportaj, şiir incelemeleri yapmış; şiirleri aynı zamanda Fransızca olarak da okurla buluşturmuş; bir yandan “yerli düşünce”ye hizmet etmiş, hem de “anamı sorarsan büyük doğudur” diyerek *Büyük Doğu* davasının yani “ilâ-yı kelimetullah” davasının bayrağını taşıdığını göstermiştir.

Bir Neo-Klasik Olarak Mehmet Akif İnan...

Sözlük anlamı “seçilmiş, seçme” anlamına gelen “klasik” kelimesi, üzerinden çok zaman geçmesine rağmen değerinden bir şey kaybetmeyen eserler ya da sanatçıları niteler. Böyle sanatçılar, Cemil Meriç’in tarifıyla, “soyumuzun ortak hazinesine yeni değerler katan, (...) tanıdığımız, her köşesini taradığımızı sandığımız insan kalbinde, ezelden beri mevcut olan bir tutkuyu gün ışığına çıkaran; düşüncesini, gözlemine, buluşunu, geniş ve büyük, ince ve makul, sağlam ve güzel bir biçimde ifade edebilen, kendine has bir üslûpla herkese seslenen yazar (sanatçı)”lardır. (Meriç 1980, s. 34)

Mehmet Akif İnan, her şeyden önce, 1960 sonrası Şark-İslam medeniyet dünyasını ve değerlerini şiirlerinde baş tacı etmiş bir şairdir. Türkiye’de Tanzimat’tan beri süregelen medeniyet değiştirme çabalarının neden olduğu kültürel erozyonların, hafıza kayıplarının farkına erken varmış; tüm ömrü boyunca, sanatını ve emeğini bu kayıplara karşı cemiyeti uyandırma çabasına hasretmiştir. Bu sebepte ait olduğu medeniyet dünyasını da göz önüne alarak onun şiirinin kanaatimizce belli başlı üç işlevi vardır. Bu işlevler, üç fiil ile izah edilebilir. Bunlardan ilki, “**hatırlatmak**”, ikincisi “**taşımak**” ve üçüncüsü “**onarmak**”tır. İşte bu üç eylemi, biçimini ve beyitlerini Divan şiirinden veznini Halk şiirinden alan iki şiir kitabındaki toplam 55 şiiriyle; dergilerde kalmış onlarca şiiriyle gerçekleştirmiştir. O, yakın dostu Alaaddin Özdenören’in işaret ettiği “medeniyet değiştirmenin yarattığı hafıza kaybına uğramış nesli bir ülkü alanına çevirme” eylemini dava edinmiş bir şair olarak modern şiirle Divan ve Halk şiiri geleneğini harmanlamış; sadece şair ve yazar olarak değil eğitimci hatta sendikacı olarak da aynı davanın meşalesini taşımıştır.

Muhsin Macit’in de ifade ettiği gibi, “tarihinde kültür şoku yaşayan toplumlarda gelenek bilinci zayıflar. Fakat en köklü devrimlerin yaşandığı toplumlarda bile geleneğin izleri büsbütün silinmez” (Macit 1996: 11). Mehmet Akif İnan, 20. yüzyıl Türk edebiyatında, medeniyet krizini fark ederek, sanat alanında, geleneği anlama, değerlendirme, yeniden üretme, çağa uygun bir şekilde dönüştürmek kaydıyla ge-

leneğe bağlanma düşüncesinde olan; bir ayağı içinde bulunduğu çağda, diğer ayağı da ‘geçmişte/gelenek’te bulunan sanatkârlardan biridir² ve şiiriyle yiten medeniyeti yeniden canlandırma umudunu perçinlemektedir. Akif İnan, bahsi geçen medeniyet krizinin farkında olan bir sanatçı olarak bu farkındalığını şöyle dile getirir:

“Türk toplumunun bütün bunalımlarının temelinde, medeniyet davası yatar. Buna bir çözüm getirilmeden, bu temel konuda aydınlarımız bir ortak bilince varmadan hiçbir şey yapılamaz. Biz Batı medeniyetinden değil, Türk İslam medeniyetindeniz.” (İnan, 1972: 14)³ diyen Akif İnan’a göre, “Divan Edebiyatı, memleket ve halk gerçeğine aykırı bir sanat değil, bütünüyle bize ait bir medeniyetin sanatıdır. Türk edebiyatının, kendini besleyen yerli kaynaklardan uzaklaşması, Tanzimat hareketini takiben başlamıştır.”⁴ Akif İnan bu cümlelere ek olarak, yapılması gerekeni de şöyle anlatır:

“Bütün dava asırlarca yoğurduğumuz ve kendimizin de içinde yoğrulduğu medeniyetimize uygun bir aydın neslin yetişmesidir. Bu nesil yetişirse, onun ortaya koyacağı sanat, yani Tanzimattan beri ters olarak şartlanmış ortama ve edebiyata karşı çıkan, farklı ve yeni bir sanat ortaya koymaktır. Ancak o ilgi görebilir ve millete mal olabilir.” (İnan, 25)⁵

Akif İnan’ın şiirdeki davası, *Mavera*’nın daha ilk sayısında Rasim Özdenören’in “Mavera” başlıklı yazıda değindiği gibi, “**öz uygarlığımızı yeniden yürürlüğe koyma davası**”dır. Aşağıda değineceğimiz üzere çağdaşı toplumcu veya imgeci sanatçıların aksine İnan, geleneğin ateşini, kendi şiir arayışları için çalıp deneyler yapmamış; Divan şiirine yitirdiğimiz bir “medeniyet mirası”, “manzumesi” olarak bakmış, ona sahip çıkmak için ondan istifade etmiş; bu eylemi yine bir “hatırlatmak, onarmak ve taşımak” eylemleri ile gerçekleştirip bir bayrak yarışı gibi onu alıp sonraki nesillere devretmiştir.

Asıl edebî kimliği, 1969’da *Edebiyat* dergisindeki faaliyetleriyle ortaya çıkan İnan, bu tarihten itibaren artık medeniyetinin ve davasının idrakinde, cemiyetini aydınlatmak için sanatını vakfeden bir “meş’ale” taşıyıcı, deyim yerindeyse “Prometheus” gibi davranmıştır. Devraldığı ve taşımaya yeltendiği meş’ale, bir yandan Necip Fazıl Kısakürek’in diğer yandan çok sevdiği Yahya Kemal’in ve İslam kültür ve medeniyetinin birikimi olarak gördüğü Divan şiirinin meş’alesi ve davasıdır.

2 Diñcer Eşitgin, “Akif İnan’ın “Umud Gazeli” Adlı Şiirini Okuma Denemesi”, *Medeniyetin Burçları M Akif İnan’ın Hatırasına, memur-sen Kayseri şubesi Yay.*, Kayseri, 2004, kitabından s. 113-114.

3 M. Akif İnan, “Medeniyet Derken”, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara, 1972, s.14.

4 Mehmet Akif İnan, “Edebiyatımızın Gelişi”, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, Edebiyat Dergisi Yay., Ankara, 1972, s.96.

5 Mehmet Akif İnan, “Şartlanmış Edebiyat”, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, s.25)

İnan, öncelikle eski edebiyatımızın dayandığı medeniyet dünyasıyla yeniden, sağlam ve samimi bağlar kurulması gerektiğini savunmuştur. Ancak aşağıda değineceğimiz üzere o, çağdaşı toplumcu veya imgeci sanatçılar gibi Divan şiirine dönmeyi kendi şiiri için bir ses /oyun arayışı olsun diye gerçekleştirmemiştir.

İnan, bir neo- klasik sanatçı olarak bu şekilde sanat icra etmeyi, “yitirilen medeniyetin değerlerine sarılmayı” bir dava haline getirmiştir. Şair, bağrında Divan ve Halk şiiri geleneğini canlı şekilde yaşatan, Nâbî’ler, Kazancı Bedihler yetiştiren; gazeller, kasideler, türküler diyarı Urfâda köklerine oldukça bağlı, kültürlü, inançlı bir aile ortamında dünyaya gelmiş; tüm bunlar şairin öz ve ruh olarak hem Divan şiiri hem de Halk şiiri geleneğinden beslenerek yetişmesine sebep olmuştur.

İnan, Divan şiirini yenileyerek modern çağa taşıyan bir neo-klasik şair olma düşüncesini başından beri taşımıştır. 1955’ten itibaren bazı yerel gazete ve dergilerde halk şiiri tarzında dörtlüklerle, hece vezniyle veya beyitlerle şiirler yayınlamasına rağmen, *Edebiyat* dergisinde profesyonel olarak bir dava şairi edasıyla ilk kez okur karşısına çıktığı şiirin de “Terkib-i Bend” olması (Haziran 1972) yani geleneğin şiiriyle ve ruhuyla modern çağın Müslümanlarına seslenmesi boşuna değildir. Aynı şekilde ölümüne yakın kendisine son çalışmalarını soran İsmail Tezer’e “Yusuf ile Züleyha” mesnevisi yazmakta olduğunu bunun da yaklaşık üç yüz beytini yazdığını dile getirmesi⁶ Divan şiiri geleneğine verdiği önemi ve ömrünün son anlarına kadar Divan şiir geleneğiyle olan kan bağını koparmadığını, Divan şiirini, modern çağın içinde yenileyerek bir neo-klasik olarak yaşayıp öldüğünü gösterir.

Gelenek’i modern çağa TAŞIYarak hem modern çağın ruha verdiği marazları ONARma çabasında olduğunu hem de geleneği bir “MİRAS olarak KUŞANıp en büyük silahımızın o olduğunu HATIRLATma çabasında böylece geleneği de YENİLEME kaygısında olduğunu tekrar vurgulamalıyız. Kanaatimizce Akif İnan’ın şiiri, içte gizli olarak çağıldayan bir kişisel dünyayı ümmet bilincinin avuçlarına vermiş özel bir şiirdir.

Şairin *Mavera* dergisinde (Şubat 1973 tarihli üçüncü sayıdan Aralık 1988 tarihli 142. sayıya dek sürdürdüğü edebî faaliyetleri içinde de yayınladığı 36 şiirde ve 7 şiir tahlilinde hem biçim olarak Divan şiirinin beyit sistemi, vezin olarak hece vezninin 6+5 ve 4+4+3 formu ile “gazel” nazım şeklini kullanması; tahlilini yaptığı 7 şiiri tasavvufî geleneğin Fuzûlî, Şeyh Galib gibi üstatlarından seçmesi boşuna değildir. Öyle ki *Hicret* ve *Tenha Sözlere* adlı iki şiir kitabı, yazdığı deneme kitapları modernizmin yıkıcılığına karşılık İslam davasına, Şark’ın kültürel dinamiklerine bağlanmaya davet eden bir yol açıcı olmuştur.

6 Ölümü ardından İsmail Tezer, “Akif Hocam’ın Ardından” adlı bir yazı yazmış ve bu yazıda şairin ölmeden evvel üzerinde uzun zamandan beri çalıştığı, Yusuf ile Züleyha mesnevisinden söz açmıştır. Bkz. Adem Çalışkan, “Cumhuriyet Devri İslâmî Türk Edebiyatında Bir Şair Olarak M. Akif İnan (1940-2000)”, *Medeniyetin Burçları*, M. Akif İnan’ın Hatırasına, Memur-Sen Kayseri Şubesi, 2004, s. 96.

Mücadelesini bu dava için verirken, silahlarını da İslam medeniyetinin biçimlendirdiği Halk ve Divan şiirinden almış; onu kendince estetize ederek yeni nesle aşılammış bu Neo-Klasik şair, Maverâda yayınladığı ve birçoğu *Tenha Sözcükler* (1991)'de yer alacak olan 36 şiirini, 7 şiir tahlilini (nr. 21, Eylül 1978- nr. 70, Aralık 1982) inceleme ve anma yazılarını da düşünecek olursak, İnan'ın eylemlerine "İslam dünyasına dair beslediği kaygılar ve bu kaygıları onarmak adına "tasavvuf"a dair yaptığı "hatırlatma"lar damgasını vurmuştur diyebiliriz. *Maverâda* Fuzûlî, Şeyh Galib gibi tasavvufî aşkın değerli isimlerinden seçerek yaptığı şiir tahlilleri, tüm Müslümanlara hem bir şair hem de bir eğitimci olarak klasik şiir üzerinden yapmaya çalıştığı telkinleri yansıtır.

Örneğin İnan, "Bir Tahlil Denemesi-VII" (İnan, Aralık 1982: 6) başlığıyla Şeyh Galib'in "Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen/ Merdüm-i dide-i ekvân olan âdemsin sen" dediği "terci-i bend"i ile "düştü" redifli gazelinden hareketle Şeyh Galib'in, gündelik küçük olayların seline kapılarak, varoluş hikmetlerinden uzaklaşma tehlikesini yaşayan okuyucularını uyarır. Böylece Müslüman Türk gençlerine şartlar ne olursa olsun asla yılgınlığa kapılmamalarını, kendilerine alelade birer yaratık gibi bakmamalarını telkin eder ve dünyada eğer isterlerse birer samimi Müslüman olarak neleri başarabileceklerine dair onları geleneğin şairi Galib ve onun şiiri üzerinden "ilâ-yı kelimetullah" barağını taşıyacak gücü nereden bulabilecekleri konusunda yüreklendirmiştir. Böylece hem geleneği bu çağa taşıdığı şiirleriyle hem de yaptığı şiir tahlilleri ile modern çağın ruhlara verdiği zararlara karşılık gençleri uyarılmış; yukarıda değindiğimiz "ONARMA" eylemini yine geleneğin silahlarıyla gerçekleştirmiştir

Şiir Hakkındaki Düşünceleri yahut İnsan Ruhunun İlacı Şiir...

İnan, modern dünyanın hırslı, sürekli 'an'ı yaşayan, her şeyi çabuk tüketen, geçmişle bağlarını koparmış insanı için şiirin hava ve su kadar elzem olduğuna inanır. Bu sebeple onun şiiri, bir iç sızısı gibi naif ancak derindir. Değerlerinden uzaklaşmış Müslüman Şark'ın sızısını yansıtır, bu yüzden de içe doğru çağıldar. Bu sızı, okuyucuyu şiirin anlamını düşünmeye davet eder. Şiirin neden önemli olduğunu da sık sık hatırlatır yazılarında. Çünkü şiir, medeniyettir ve bize neyi kaybettiğimizi, kendimiz olmaktan nasıl vazgeçtiğimizi hatırlatır. Şöyle der İnan:

"Olayların kuşatması altındaysanız, bir yoğun hüznün ağmaktaysa üstünüze. Günler, saatler bunalımın otağını kurmuşsa içinizde, sıkıntı bezirganı haraca bağlamışsa sizi. Aczden başka sermayeniz kalmamış gibiyse. Dualar, yüreğinizin semtine uğramadan çıkıyorsa ağzınızdan (...) Şiir okumalısınız. (...) Günübürlük hay ü huyun düşüncesinde nefesleniyorsanız. Öte dünyada hesaba çekilmek gerçeği fantezi hanenizde konuklamışsa, şiir okumalısınız. Şiir dengeler insanı. Tüm sivrilikleri,

abartmaları törpüleyen, düzleyen şiidir. İfrat ve tefritin medd ü cezirleri, hayr vasatına şiirle girer. Hayrın vasatında, temkin üzere iseniz, yine de gereklidir size şiir. (...) Şiir, ilim mensuplarının arkadaşı olmuştur.” (İnan, 2015: 72

Görülüyor ki şiire, bilhassa yaşadığı çağda uzaklaştığı, kaybedildiği için kaygı duyduğu Divan şiirine bir “İLAÇ, MERHEM” vazifesi biçen İnan, onu modern çağa taşıyan ve onunla yozlaşmış ruhları onarma düşüncesinde olan bir şairdir. Şiire verdiği değer kadar, onunla çağının yiten değerlerini hatırlatma vazifesini de aynı değerle üstlendiğini unutmamak gerekir.

Akif İnan'ın *Yeni Devir* gazetesinde “Şiir ve Bir Şiir” başlıklı yazısında Alaaddin Özdenören'in şiiri hakkında yazdıkları, kanaatimizce kendi şiiri için de aynen geçerlidir:

“Kullanılmamış, imajlarla sehl-i mümteniye varan (söylenmesi kolay gibi görünen ama zor söylenen) bir lirik ve romantik söyleyişin en çarpıcı örneklerini vermektedir. Çok zengin bir iç müzikle, derin anlamın uyuştugu bu şiirler; coşkulu bir duyarlılıkla çok boyutlu bir kültürün ürünüdür. Söyleyeceğini, şiirsel söyleyişin olanca imkânı ile kundaklayarak vermekte Özdenören, gerçekten büyük bir ustalık göstermektedir. (Onun şiirinde) bir motif olarak folklorik unsurların çağdaş bir algılamayla sergilemesini görürüz”⁷

Bir Neo-Klasik Olarak Divan Şiiri Hakkında Düşünceleri ve Divan Şiirinin Şiirine Etkisi

Akif İnan'ın şiirleri, “Divan geleneğine yaslanmış ses ve musikinin, yeni bir söylemle ölçülü ve ahenkli, beyit düzeni içinde, zaman zaman mistik ve metafizik bir ürpertiye dönüşmüştür. Zaman zaman da hayal ufkunun ve rüya âleminin derinliklerinde soyut, gerçeküstü olağan dışlıklara kadar varan ve aynı duyarlılıkla inancın “helal ve haram” sınırlarını kollayarak inşa etmiştir.”⁸

Yukarıda değindiğimiz gibi İnan, modern Türk şiirine yeni açılımlar kazandırılabilmesi için öncelikle eski edebiyatımızın dayandığı medeniyet dünyasıyla yeniden bağlar kurulması gerektiğine inanmış; bu yönü eksik olanların eserlerinde o dünyadan yararlanmanın yüzeysel ve yapay kaldığını ileri sürmüştür. 1960'lı ve 70'li yıllarda, Atilla İlhan, Turgut Uyar ve Behçet Necatigil gibi şairler şiir dillerine yeni imkânlar kazandırmak için Divan şiirine yoğun ilgi göstermiş, Hatta Uyar, *Divan* adında bir şiir kitabı yayınlamış; adı “Münacaat” olmasa bile onun niyetine “Arzıhal” şiirini kitabın en başına koyarak Divan şiirinin klasik sırasına uymuş; beyitlerle yazdığı kitaptaki “gazel” formundaki şiirlerinde çoğunlukla ironik davranarak

7 M. Akif İnan, *Yeni Devir*; “Şiir ve Bir Şiir”, 16 Temmuz 1977.

8 Mehmet Atilla Maraş, “Mehmet Akif İnan ve İslami Duyarlılık Şiir Akımı”, *Medeniyetin Burçları M Akif İnan'ın Hatırasına, memur-sen Kayseri şubesi Yay.*, Kayseri, 2004.

âdeta “Ben Divan şiiri yazarsam kendimce böyle yazarım” diye alay etmiş; Divan şiirini bir imkân olarak görmüş, muhtevasına ve kültürüne değer vermeksizin kullanmıştır. Necatigil ruhça daha yakın bulduğu Divan şiirine saygıda kusur etmese de ona yaklaşımı tıpkı Attila İlhan gibi olmuş yani biçimsel düzeyde kalmıştır.

Mehmet Akif İnan, bu şairlerin Divan şiirine meyletmesini yapay bir biçim ve dil özentisi görmüş; onlardan büsbütün farklı “biçimsel yararlanma” olarak değil bir “değerler manzumesi” olarak gördüğü Divan şiirinin modern çağdaki ihyâsı anlamına gelmiştir. Çünkü İnan, Divan şiirini İslam medeniyetinin mahsulü olarak kabul etmiş ve Divan şiirinden yararlanmayı eski kültür ve medeniyeti canlandırmak, ona hizmet etmek saymıştır. Şair, sadece şiiri için bir biçim imkânı olarak değil, ruh, tema, anlayış, imge dünyası olarak da eski şiiri yaşadığı çağa uyarlar. (Bkz. Fedai, 2018: 175-176) yani başta belirttiğimiz TAŞIMA eylemini gerçekleştirir.

Akif İnan’a göre, “Divan Edebiyatı salt bir edebiyat olayı değildir. Bir uygarlığın, bir kültürün sanat planında dışı vurumudur” (röp. Çelikbaş-Özçelik, 2015: 378-379). Ancak *Hicret ve Tenha Sözcükler*’deki “Kaside”, “Na’î”, “Gazel” başlıklı şiirleri, klasik Türk şiirin nazım şekillerinin mutad özelliklerine uymaz. Yani şair, Divan şiiri nazım şekillerini kullanır ancak onları modern zamana uyarlar.

Akif İnan’ın şiirinde gazel formu ve ismi kullanılmakla birlikte beyit düzeninde yazılan şiirler genellikle 6+5 11’li hece vezni ile yazılmaktadır “Umut Gazeli”, “Yürek Gazeli”, “Babamın Gazeli”, “Adsız Gazel”, “El Gazeli”, “Toprağın Babası” gibi şiirleri bunun en tipik örneklerindedir. Söz konusu şiirler gazelin 5-15 beyit olabilme özelliğini taşırlar beyit formunu taşırlar, ancak 6+5=11 hece ölçüsüyle yazılırlar. Böylece bir neoklasik olarak şair, hem divan şiiri geleneğini hem halk şiiri geleneğini çoğunlukla birilerinin zeminine oturttuğu tasavvufla birleştirir ve çağdaş bir söylemle yaşadığı zamana uyarlar.

Akif İnan şiiri; “bir uygarlığın, bir kültürün sanat planında dışavurumu” gibi gördüğü için, ayrıca Şark-İslam kültürünün değerler manzumesi olarak kıymet verdiği Divan şiirinin, modern çağdaki ihyâsı olarak kabul ettiği için neo-klasiktir. İnan, bu neo-klasik şiiri bir “deva”, bir “merhem” hatta bir dava gibi sürdürmüştür.

Şair, özellikle “Gazel” türündeki şiirlerinde Türk İslam medeniyeti hassasiyetini de dizeleri arasına serpiştirir. Genellikle çileye soyunan dervişin nefsiyle mücadelesine işaret eden bir söylem biçimi geliştirir. Modern çağın imajlarla dolu renkli dünyasında kökü gelenekte olan Müslümanın adeta çileye soyunan bir derviş gibi nefsiyle mücadele etmek durumunda olduğuna değinir:

“Edep senin sabır benim derimdir/ askerler üretir sessiz ve derin” diyen şair, çileye soyunan derviş’in sessiz ve derin askerleri olarak “edep ve sabır”a işaret eder. Bu iki

askerle birlikte nefsiyle mücadele ederek çağın tuzaklarından uzak durabileceğini ve kendi davasına tüm insanları davet edebileceğini yansıtır.

Yine “Umut Gazeli” şiirinde “*Türkümüz dünyayı kardeş bilendir/ Gökleri insanın ortak tarlası*” dizelerinde tüm dünyayı kardeşçe bir duyarlılıkla kucaklayan bir Müslümanın hassasiyetini görürüz.

Akif İnan, geleneğin ateşini, kendi şiir arayışı için çalıp deneyler yapmamıştır. Necip Fâzıl, Karakoç gibi üstatlarından devraldığı meş’aleyi, -bir bayrak yarışı gibi- çağına TAŞIMIŞ, kaybedilenleri HATIRLATMIŞ, çağın yozlaşmış modern zamanı içinde tahrip olan değerler dünyasını önce *Edebiyat* sonra *Mavera* dergilerindeki şiir ve yazılarıyla ONARarak ve sonraki nesillere devretmiştir. O, nazım biçimi olarak Divan şiirinin “beyit” anlayışını, vezin olarak Halk şiirinin veznini, imge dünyası ve öz olarak modern şiiri “tüm İslam coğrafyasını kucaklamak” isteyen naif şiiriyle harmanlamıştır. Akif İnan’ın şiiri, asla Divan şiiri geleneğinin bir tekrarı olmamış, onu hatırlatsa da onu yenileyen ve modern çağa taşıyan bir şiir olmuştur. Şair, bu konuda şunları söyler:

“Şiirde ben; 1970’lerden bu yana kimselere benzememe yolunu seçtim. (...) 1970’lere kadarki şiir mecram, her ne kadar daha evvelki şiirde bulmuş olduğum noktalara aykırı düşmeyen unsurlar taşımış oluyorsa da farklı bir anlatıma sahiptir. (...) 1970’lerden sonra bazı kararlara vardım. Karar aslında yine dünya görüşümün şiirini oluşturmaktı. Ama dünya görüşümü oluştururken, bir form aradım. Ve bu formu ben İslam topluluklarının geliştirdiği şiir yapısında, geleneğinde bunun uzantısı da bizde ne divan edebiyatının tekrarı ne de onun tecdidi olmalıydı.

Her çağın kendine mahsus bir şiir telakkisi, söyleyiş biçimi vardır. Kaldı ki Divan edebiyatında hepimizin bildiği gibi belli bir form içerisinde bir bakıma belli teşbihlere müstenit, ama sanatçıların dehasıyla ona yepyeni parıltılar eklediği farklı söyleyiş, yek diğerinden tefrik ediliyor. (...) bir Fuzulî’nin yaklaşımı, söyleyişi farklı; Nedim’in, Nabi’nin ayrı. Demek ki ben şiiri yalnız bir söyleyiş farkının kurtaracağına da kail olmadım. Ama eski sanatımızın estetik telakkilerine muvafık düşen ama şiirimde onlara bazı yeni eklemeler getirmek istedim” der.

Şair yine kendisinin Divan şiiriyle nasıl bir ruh ve gönül bağı kurduğunu, bu şiirden nasıl beslendiğini ve şiirlerinde nasıl onu yenileme çabasında olduğunu şöyle anlatır:

“(Benim şiirime dikkat kesilenlerin) zannediyorum bir ölçüde Divan Edebiyatı belirir karşılarında. (...) Ama hiç kimse, en dikkatli gözlemci bile diyemez ki işte bu şairin kullanmış olduğu hayal unsurunu, bu imajı ben Nedim’de de gördüm. (...)”

Demek ki aynı kanunlarla yola çıkış var. Fakat onları sure-i katiyede yenileme veya onları değişik bir biçimde tekrar gündeme getirme şeklinde bir çaba göstermedim ben. Divan Edebiyatı teşbih edebiyatıdır bir bakıma bizim Divan Edebiyatı teşbihlerinde hem bir mantık vardır, hem yoktur gibi. (...) ben de yeni imajlar getirmeye çalıştım. (...) Ama benimkilerde de mantığa uygun bir benzetme vardır aslında. Örneğin:

*Saçların en derin bir gökyüzüdür
Varamaz ellerin merdivenleri diyorum.*

Şimdi bu beyitte, Divan edebiyatında görmüş olduğumuz birçok edebi sanatın (...) aynıyle kullanıldığını gayet müşahhas olarak görürsünüz. (...) yani Divan edebiyatının sanat telakkilerinden bir kalkış var. Ama şiirim konusunda büyük bir tecrit göstermeye çalışmışımdır. Bir de hayalleri yeni seçmeye çalışmışımdır. Bu hayaller arasında da bir mantık ilgisi vardır. Mantık örgüsünden tecrit kılınmış şiir, benim için zaten kabule şayan değil, onu yapanlar da var.” (İnan, 1980: 11)

Şairin “gazel” ve “kaside” başlığıyla birçok şiiri olduğunu hatırladığımızda form olarak o kültüre eklemleme çabasında olduğunu anlayabiliriz. *Hicret* (1974) adlı ilk kitabındaki birçok şiiri “Gazel” başlığıyla yazıldığı gibi sanatçının eskiye dair hislerini, beslediği umudu ve tam da Tanpınar’ın dediği gibi, “*Wagner’i, Debussy’i dinleyip Mahur Beste’yi yaşama*”ya çalıştığını, modern çağın karmaşası altında ezilip eskiyi kucakladığını görebiliriz.

İnan’ın şiirinde Divan şiirinin hem beyit biçimini, hem “gazel” kaside” formlarını hem de ruhunu ve mazmunlarını görebiliriz. Ancak gerek mazmunları ve edebi sanatları gerek vezni ve nazım şekilleri Divan şiirindeki halleriyle kullanılmamış değiştirilip dönüştürülerek çağa uyarlanmıştır. Yukarıdan beri şiirini “hatırlatmak, taşımak onarmak” eylemleri üzerine kurduğunu iddia ettiğimiz neo-Klasik şiirinde kanaatimizce Akif İnan, şiiriyle üstlendiği taşımak, hatırlatmak, onarmak eylemlerini; geleneğin imgelerini modernize edip bugünün şiirini yazarak yapmıştır (Bkz. Fedai, 2017). Bunu nasıl gerçekleştirdiğine; *Hicret* (1974) ve *Tenha Sözlere* (1991) kitaplarından seçtiğimiz birkaç şiiri ile kitaplarına almadığı bir şiir üzerinden göz atmakta yarar vardır:

İnan’ın *Hicret*’teki “Umut Gazeli”, “El Gazeli”, “Adsız Gazel”, “Ey Beyaz Elâ”, “Kaside”, “Babamın Gazeli”, “Şehir Gazeli” gibi daha birçok şiirindeki hassasiyetini hatırladığımızda bahsettiğimiz durumu görebiliriz. Örneğin, “Ey Beyaz Elâ” şiirinde onu bunaltan modern çağdan ve kurallarından kaçıp geleneğin korunaklı dünyasına sığınma arzusu, yine hece vezniyle yazılmış beyitlerle içtenlikle anlatılır:

*Bir on yıl öncesi uzakta diye
Bu yanlış düzeni sürdürmek neden*

*Sanma mesafeler koparır beni'
Ve yıllar eskitir birliğimizi*

Zamanımı çalan bir kara ekmek
Durur yüreğimde bir kurşun gibi

Bir adım atarsak kafes kırılır
Belki birden erir zincirlerimiz (Hicret: 14-15)

Hicret adlı ilk şiir kitabındaki “Kaside” şiirinde bolca teşbih kuran ve imge oluşturan şair, geleneğin nazım şekli, edebî sanatları ile orijinal imgeler kurarak modern bir şiir yazmış ve neo-klasik olduğunu göstermiştir:

Papatya dişlerin bahar haberi
Aydınlığında yol bulduğum yıldız

(...)

Akşamlar güvercin gibi gelirdi
Yeniden güçlenen gençliğimize

Günleri bir nakış gibi örerdin
Umut bir zırh gibiydi omuzlarımda

“Kaside” şiirinde ayrıca zamanının insanı kuşatan, modern ancak “yoksul” kayıtlarından kurtulmak isteyen şair, bunu Divan şiirinin form silahını kuşanarak;

Çağı kurtarmanın bir eylemidir
Çağ dışı görülen ilgimiz bizim (Hicret: 20-21)

dizeleriyle dile getirmiş ve sonunda da:

Bu yoksul türküler bitsin diyorum
Sana hicret ettim yılgınlıklardan demiştir.

Akif İnan geçmiş ve yaşadığı çağ arasında sağlam köprüler kurmuş; ümmetine karşı beslediği sorumluluk duygusu, modern çağa karşı hissettiği öfke, dil konusunda onu çağrışımlarla geçmiş ve yaşadığı çağ arasında “köprü kurma”ya zorlamıştır. Bu sebeple şiirlerinde çağrışım alanı zengin ancak İkinci Yeni şairlerinininkilere benzemeyen bir imge dünyası tesis etmiştir.

İnan’ın İslâm ülküsüne davet mesajı taşıyan şiirlerinde dili bilhassa teşbih, istiare, sembol/imgelerle somutlaştırarak kullanmayı tercih ettiği dikkat çeker. Böylece

oluşan somut imgeler, doğrudan okuyanı mesaja yönlendirir. *Hicret'in* son şiiri “Yiğitler”de vermek istediği mesajı, bilhassa daha somut imajlarla okuruna ulaştırma kaygısı dikkat çeker:

*Kanımın nehriyle cetvellediğim
Bu toprak söyleyin neden çoraktır*

(...)

*Anamı sorarsan büyük doğudur
Batı ki sırtında paslı bıçaktır* (“Yiğitler”, *Hicret*: 60)

Şiirde “kanın nehriyle cetvellenen toprak”, İslam coğrafyasını ifade eder. Tıpkı şairin kendisi gibi İslâm davası uğruna mücadele edenlerin “Büyük Doğu” davası, ferdi emziren, şefkatli kollarıyla sararak büyüten “anne”ye teşbih edilmiş ve somutlaştırılmıştır. Batı ise, “paslı bıçak” ile teşbih edilerek somutlaştırılmıştır. İnan, modern çağın, içinden “ilham”ını bile çaldığını yine somut dilden yararlanarak “uçak” benzetmesiyle ifade etmiştir:

*Bulup unuttuğum mısra neredesin
İçimden kaçırın hangi uçaktır*

Sanatçı geleneği, soyut imgelerle modern zamana aktarırken, özellikle tabiat üzerinden yaptığı somut teşbihlerle dikkat çeker. Böylece “paslı bir bıçak” gibi gördüğü Batı Medeniyetine karşı “bir zırha bürünerek” “yerli düşüncenin ürünleri”ne yönelmeye teşvik eder.

Yine *Hicret'teki* “Umut Gazeli”nde şair geleneğin hem beyit anlayışını hem veznini (11’li hece vezni) hem de neredeyse bütün şiirlerinde kendini gösteren “tasavvuf”un imgelerini kullanarak, gelenekten aldığı bu silahlarla modern çağa kafa tutmuştur. Aşağıda

*“Soyundum çileye dönmemesine
Bilendim ışıktan gözyaşlarıyla*

Acılar umudu buldurur bize

Bir zırha büründüm bu çağa karşı (İnan, “Umut Gazeli”, *Hicret*: 9)

“Çileye soyunmak” ve “ışıktan gözyaşlarına bilenmek” tasavvufa has soyut imgelerken “Zırha bürünmek” ifadesi, modern çağa karşı şairin aldığı somut tavrı yansıtmış; büründüğü “zırh”, “iman” anlamında kullanılmıştır

Yine *Hicret'teki* “Darağacı” şiirinde, aşk ve “ölüm”ü tıpkı Klasik Türk şiirinde olduğu gibi bir arada ele alan şair, “aşkın bedelinin ölüm” olduğuna işaret eder gibidir. Ölüm, sevgilinin “kesret” olan saçlarında gizlidir. Bu saçlar, ilmik olup, aşığın boy-

nuna dolanmış, onu “sona, sonsuz olan ölüm”e çekmiştir. “Saçların aklın darağacı” olması da modern şiirde görülebilecek orijinal bir imgedir. Böylece şair bir kez daha klasik ve moderni birleştirmiştir.

Kalbim ki sürekli davul solosu

Ve aşkın bedeli candır ölümdür

Saçların aklımın darağacıdır

Saçların ki çeken sona sonsuza (İnan, 1993: 32)

Kaynağını Klasik şiirden alan aynı ruh, rol ve sorumluluk duygusu şairin ikinci şiir kitabı *Tenha Sözcükler*'de de kendini gösterir. Şair bu kitapta da yine biçim, ruh, vezin ve edebî sanatlarla, mazmun ve imgelerle ördüğü tasavvufî bir şiirle modern şiire kafa tutar. İyice tasavvufa meylettği son yıllarında da Yusuf ile Züleyha mesnevisi yazan şair, bir yandan da şuurlu bir dava şairi olarak şiir yazmayı sürdürmüştür. Bu şiirlerinde tasavvufa ve geçmiş medeniyete dair imgelerle modern çağın kaosuna âdeta meydan okumuş; Müslümanlara dünya coğrafyasındaki sorumluluklarını hatırlatmıştır. Zira o, kıyamet kopmak, kendisi de ölmek üzere olsa bile elindeki fidanı dikmeden bu dünyadan göçmeyen bir inancın çocuğudur. Örneğin *Tenha Sözcükler*'de yer alan “Akşamın Kılıçları” şiirinin son dizelerinde “Şair değil, güneş değil, değil hey/ Toprak olsam veli ordularına” (İnan, 1994: 25) demiş; veli ordularının ayakları altındaki toprak olmayı, şehit olmayı istemiştir. *Tenha Sözcükler*'deki “Yürek Gazeli”, “Kül”, “Burç”, “Eski Sözcükler” şiirlerinde imgeler üzerinden tasavvuf ve İslam medeniyetiyle güçlü bağlar kuran şair, “ölüm” temasını ve Allah'a ulaşma arzusunu yansıtmıştır.

İnan'ın modern çağın ruhuna işkence eden yansımalarına duyduğu öfkeyi yansıtan şiirlerinden biri de “Hayal ve Gerçek” şiiridir. Kitaplarına almadığı bu şiirde, ikişer dörtlükten mürekkep iki bölüm bulunmaktadır. İlk bölümünde, hayatın ağır aktığı geleneğin “yeşil salıncaklı” bahçesi ve huzurlu ve sıcak “yuva”sı; “II” numaralı bölümünde ise, çağdaş yaşamın, kasvetli bir havaya sahip “ev”i somut dilin imkânlarıyla karşılaştırılmıştır:

Bir beyaz güvercin, bir badem dalı,

Evcilik oynayan minicik çocuk, ne

Perdeler, biblolar hep boncuk boncuk...

Petekten taşıyor arının balı.

II

“Bir savaş meydanı bu güzel evler,

Dirliği boğazlar ışıklı vitrin

Bu çağın dinidir duymamak ve kin,

Bir insan başında milyonca devler... (İnan, *Hilâl*, c. 5, nr. 51, 23. 04. 1965, s. 31; ve (haz. Günaydın), 2020: 32-33.)

Örneklerden anlaşılabilceği gibi İnan, zihni ve kalbi İslâm coğrafyasının geçmiş ve geleceğine çevrilmiş; gözleri yaşadığı modern çağın kaosu tanıklık etmiş bir şairdir. İçinde bulunduğu zamanın somut, günlük dilinden ve hassasiyetlerinden etkilenerek ferdi duyguları ile ümmet bilincini bir arada yansıtan neo-klasik şiirler yazmıştır.

Rasim Özdenören'e göre "Akif İnan, klasik edebiyatımızı tanıyarak ve o edebiyatın zevkini tattıktan, yaşadıkten sonra şimdiki şiirine ulaşmıştır"⁹ (Bkz. Özdenören, R., 2022: 190). Maraş Lisesi'nden bir diğer dostu Alaeddin Özdenören'in "Akif, şiirlerinde çağın iyice anlamsızlaştırdığı, hırpalanan insanı onarmak ister yeniden. Sürekli bir şimdiki zamanı yaşayan, geçmişle bütün bağlarını koparmış, geleceği korkular, vehimler ve hiçliklerle dolu insanın bu onulmaz acısı, ona göre insanın özüne aykırı bir düzende yaşamak zorunda olmasından doğmaktadır" (Tanpınar'ın "Wagner'i, Debussy'i dinleyip Mahur Beste'yi yaşamak" dediği krizdir aslında bu durum.). Öyleyse bu insanı "**özüne uygun bir ülkü alanına çevirmek**" gerekir. Onu kâbus bağlantılarından koparmak, içini ve dışını talan etmiş putları devirerek özgürlüğün ucu Tanrıya çıkacak olan yolunu açmak gerekir" (Özdenören, A., 2018: 19-20) tespitleri de geçmiş ve hâlihazır arasında takılı kalan şairin neo-klasik duruşunu işaret eder.

Akif İnan, özellikle dergilerdeki yazılarında iyi insan, iyi Müslüman olmaya dair mesajlar vermiştir. Şiiri de "iyi insan ve iyi Müslüman olmak için insanın ruhuna değer katacak bir itici güç" olduğuna inanır. Ona göre, hayatta iki seçim vardır: Durumları olduğu gibi kabullenmek veya onları değiştirme sorumluluğu almak". Bu sebeple onun şiiri, bir bayrak yarışının parçası olarak devraldığı sorumluluğu ileriye taşımak, "ilâ-yı kelimetullah" davasını diri tutmak "mirası kuşanmak" amacına hizmet etmek için yazılmıştır.

Mehmet Akif İnan'ın "şairliği, yazarlığı kesintiye uğramış bir medeniyetin hep bu yerli üslup, kavram ve kahramanlarla yeniden dirilişi düşüncesini işler. Onun bu yolda kavramları "hakperestlik"tır, "hoşgörü"dür, "merhamet"tir, "mücadele"dir. Kahramanları Fatih, Kanuni, Sultan Abdülhamid veya Baki, Nedim, Şeyh Galip'tir." (Gündoğdu, 2015: 24). O, toplumunun geleneksel sanatını, kültürünü unutturmayaya, onu çağa uyarlamaya dönük bir sorumluluğu kuşanmıştır.

9 Rasim Özdenören, onun şiirlerindeki anlamın çift katmanlılığından bahseder ve şunları söyler: "Akif İnan'ın şiirleri, anlam yönünden genelde iki katmanlıdır: bir görünen anlam, bir de dipte kalan (gizli) anlam. Mesela *Hicret kitabında* yer alan 'Ağ' şiiri, bu çift katmanlı anlam içeren şiirine örnek olarak gösterebiliriz. Bu şiirde kullanılan 'yerli düşünce'den İslam'a, 'heykeller'den bir devletin ideolojisine, 'haber'den İslâmî tebliğe, 'beton bir gül saksı, gökdelen' kelimelerinden çevre ile ilgili tepkilere,' ağ' kelimesinden çağdaş insanın tutsaklığına, çaresizliğine veya bunun zıttı olarak kendini dışarıya karşı koruma altına almasına ulaşmamızı sağlayabilecek iç anlamları bulabilmekteyiz."

Sonuç ve Değerlendirme

Tanpınar, 1944 tarihli ilk romanı *Mahur Beste*'de “iki medeniyet arasında kalmış Müslüman Doğulunun trajedisini, “Oğlum Behçet sen bir (medeniyetin iflâsı nedir, bilir misin?” sorusunu sorarak ve “Yığınlarla tezat içinde yaşıyoruz, bütün Şark dünyası bir ıstırap içinde.” (Tanpınar, 1944/1988: 103) cümlesiyle yansıtır. Huzur'da “Wagner'i, Debussy'i dinleyip Mahur Beste'yi yaşamak” sözleriyle aynı durumdan bahseder.

Necip Fâzıl 1947 tarihli “Muhasebe” (Kısakürek, 2023: 401-404) şiirinde “kendi gibi olmaktan vaz geçerek hızla Batılı yaşama intikal edip çürüten toplumun manzarası üzerinden aynı kültürel hafıza kaybından yakınır ve “Durun kalabalıklar! Bu cadde çıkmaz sokak” diye başladığı “Destan” şiirinde ise “Ne yaptık, ne yaptılar mukaddes emaneti?”¹⁰ Sorusunu sorarak kendisinden sonra gelen şairlere bir dava ve sorumluluk bırakmıştır.

İşte Akif İnan, bu sorumluluğu *Büyük Doğu*'dan alıp *Edebiyat'a*, oradan da *Mavera* dergisindeki bayrak yarışını anımsatan edebî yolculuğuyla gururla taşımıştır. Bu sebeple onun şiirleri bir bayrak yarışının parçası olarak devraldığı sorumluluğu ileriye taşımak, “ilâ-yı kelimetullah” davasını diri tutmak “mirası kuşanmak” amacına hizmet etmek için yazılmıştır.

Ömrü boyunca kendi olmaktan vazgeçmiş Bir toplumun yitirdiği medeniyet davasını hatırlatmak için şiir yazmıştır. Bu nedenle şiiri hem öz hem ruh hem biçim hem de vezin olarak divan ve halk şiirinin bir terkididir ancak onları tekrar etmemiş özellikle imge açısından modernize ederek çağa uyarlamış ve aslında çağdaş bir şiir yazmıştır. Şair, sadece hicret ve تنها sözler adlı şiir kitaplarında değil kitaplarını almadığı şiirlerinde de bütün İslam dünyasını kucaklamıştır. Onun için İstanbul neyse Mekke ve Kudüs hatta tüm İslam coğrafyası aynı şeydir. 1966 yılında *Defne* dergisinde yayınlayıp kitaplarına almadığı “Bizim Şarkımız Başlar” adlı şiiri de gerek Ortadoğu'da gerekse tüm İslam coğrafyasında şairin hayal ettiği Müslüman birliğinin sağlanmasını arzulayan bir şiirdir. Görünüşte bir aşk şiiri gibi olan şiir aslında ilerleyen yüzyılın bir Türk yüzyılı olmasını arzulayan şairin samimi temennisini yansıtır. Dörtlüklerle ve yedili hece vezni ile yazılan ve “biz” diyerek tıpkı Yahya Kemal Beyatlı'nın “Kendi Gök Kubbemiz” ifadesindeki gibi bir kolektif şuuru yansıtan şiir şöyledir:

10 Şiirlerini son şekliyle 1962'de *Çile*'de toplayan Necip Fazıl; “Muhasebe” şiirine, poetikasının tematik tasnifindeki “Dâva ve Cemiyet” bölümünde yer vermiştir.

*Geçer bütün hevesler;
Kesilir başka sesler,
Çıkmaz olur nefesler,
Bizim şarkımız başlar.*

*Zaman artık yavaşlar:
Biter bütün savaşlar,
Sevince döner yaşlar,
Bizim şarkımız başlar.*

*Yalnız bizdedir güzel;
Ölmezlik, ebed, ezel,
Susar melodi, gazel,
Bizim şarkımız başlar.*

*Bizden başlar ve gider;
Sonsuza koşan sefer.
Vurunca davul zafer,
Bizim şarkımız başlar. (İnan, Defne, nr. 14, 5 Temmuz 1966, s. 7; Günaydın, 2020: 43)*

“Kim demiş her şeyin bitişi ölüm
destanlar yayılır mezarımızdan” diyen şairi rahmet ve minnetle anıyor, Mescid-i
Aksa’yı düşünde görüp İslam coğrafyasını, toparlanmaya, uyanmaya ve sorumlu-
luk alıp bir şeyler yapmaya davet eden sesinin hep yankılanacağına inanıyorum.

KAYNAKÇA

- AKIN, Hüseyin (2016), *Bir Bilinç Adamı: Mehmet Akif İnan*, Ankara, Gençlik ve Spor
- BEYATLI, Yahya Kemal (1986), *Siyasî ve Edebî Portreler* 3. b., İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
- FEDAİ, Doç. Dr. Özlem (2018), *Mağrurun Tenha Türküsü*, İstanbul, Mühür Yayınları.
- GÜNDOĞDU, Ahmet (2015), *Mehmet Akif İnan -Eserleri*, c.1, Ankara, Eğitim-Bir- Sen Yayınları.
- İNAN, M. Akif (1972), "Medeniyet Derken", *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, Ankara, Edebiyat Dergisi Yayınları.
- İNAN, Mehmet Akif (1993), *Hicret*, 2. b., İstanbul, Yedi İklim Yayınları.
- İNAN, Mehmet Akif (1994), *Tenha Sözler*, 3. b., Konya: Sanat Yayınları.
- İNAN, M. Akif (1980), "Şiir Anlayışım", *Muştu*, Mayıs-Haziran, s. 11.
- İNAN, "Mehmet Akif (2015), Şiir, Dil ve Gelenek Üzerine", (röp. Habibe Çelikbaş-Mustafa Özçelik), *M. A. İ. E.*, c. 3, Ankara, Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- İNAN, M. Akif (1982), "Bir Tahlil Denemesi-VII", *Mavera*, nr. 72, Aralık, s. 6.
- İNAN, Mehmet Akif (2020), *Dışarıda Bırakılmış Şiirler*, (haz. Yusuf Turan Günaydın), İstanbul, İz Yayınları.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2013), *Çile*, 76. B. İstanbul, Büyük Doğu Yayınları.
- MACİT, Muhsin (1996), *Gelenekten Geleceğe*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- ÖZDENÖREN, Rasim, *Ruhun Malzemeleri*, İstanbul, İz Yayınları.
- ÖZDENÖREN, Alaeddin (2018), *Şiirin Geçitleri* (Akif İnan-Cahit Zarifoğlu), İstanbul: İz Yayınları.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (1944/1998), *Mahur Beste*, İstanbul, Dergâh Yayınları.

BATI'NIN YENİÇERİLERİ KARŞISINDA M. AKİF İNAN'IN AYDINLARI

Doç. Dr. Bedia KOÇAKOĞLU

Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

*“Sesindir büyüten gözyaşlarımın
umudun bembeyaz türkülerini”
(Bağlanma)*

Özgür Kudüs sevdamıza ithaf olunur.

GİRİŞ

Batı terminolojisinde “intellectuel-intellectuals, intelligentsia, literati ve les clerics” olarak kendine yer bulan aydın kavramı Türk edebiyatında münevver kelimesi ile eş anlamlı kullanılır. “Kültürlü, okumuş, görgülü, ileri düşünceli kimse, münevver, entelektüel” (Devellioğlu, 2007:727) olarak tanımlanan aydın, sıklıkla entelektüel ile yan yana ele alınır. Oysa Ortaçağ sonlarında Latince'den türeyen entelektüel “soyut alanda yer tutan ve mevcut fikir ve düşüncelerle hesaplaşma içinde olan, kendi fikirlerini oluşturan bir kimse” anlamındayken 17. yüzyılda ortaya çıkan aydın “bilgi edinme ve eğitim yoluyla zihni aydınlanmış kişi”dir (Kılıçbay, 1995: 175-179). Şu halde entelektüelin bir üretme misyonu varken aydın daha çok tüketici konumdadır.

Aydınlanmanın başladığı 18. yüzyıl Avrupa'sında, tarihsel olguların, bilimsel buluşlarla etkileşimi sonucu sanata, edebiyata, bilime, felsefeye ve en önemlisi insana yeni bir bakış ortaya konulmuştur. Bu, eleştirel aklın kullanılmasıyla batıl ve gizemli olana ilginin bizatihi bireyin kendine dönmesi demektir. Özellikle Hristiyanlığın getirdiği ön yargılara bir karşı çıkış üzerinden hareket eden aydınlanmacı felsefe, “aklın önemi”, “dini, siyasi yapıyı ve sosyal düzeni eleştirmek”, “düşünce ve ifade özgürlüğü”, “bilimin üstünlüğü”, “ilerleme”, “hümanizm” (Uyanık, 2006: 30) gibi olgularla kendine bir yer açar.

“Aydınlanma, entelektüel bir kültürün dayanışması üzerine kurgulanan ana niteliği de aklın otonomisi” olan bir düşüncedir (Beck, 1969: 245). Otonomi ise “bağımsız olmayı, kendini aşmayı, kendine yabancı hiçbir yasaya boyun eğmemeyi” (Russ, 2011: 199) ifade eder. Bu da aklın homojen olmayan yapıları birleştirebilme gücüne vurgu yapar. Yani akıl, insana özgü tüm faaliyetleri bir arada tutar. Değişen, dönüşen ve çatışan dini unsurlar, değerler, inanç sistemleri içinde kalıcı ve biricik olan akıldır.

Öyleyse akıl ile devam edecek sistemin geleceği için her şeyi yıkıp baştan inşa etmek gerekmektedir. Zihin tüm kuşkulardan, eski inanç mekanizmalarından temizlenmeli, tarih, gelenek, değerler, din, otorite gibi bütün kavramlar geri plana alınmalıdır.

Bu düşüncedeki aydınlar akli öncelerken kilise ve devlet de sorgulanmaya başlar. Özellikle din mekanizmasının karşısına konumlandırılan aydınlanma fikri ile artık insan, birey olma yolunda ilerleyecektir. “Aydınlanma, insanın tebaa olmaktan, kul olmaktan vatandaş olmaya, birey olmaya yöneldiği bir süreçtir. Birey olmak ise bağımsız düşünebilmekle, Kant’ın dediği gibi insanın kendi aklını kullanma cesaretini gösterip sorumluluğunu üstlenmesiyle olur” (Bilgen, 2002: 405).

Bu sistemde hareket alanı bulan aydın ise asıl 19. yüzyılda kendi kimliğine kavuşacaktır. 1884 Fransa’sında Yüzbaşı Dreyfus’un ömür boyu mahkûmiyeti ile sonuçlanan davaya Emile Zola’nın verdiği tepki aydın duruşu açısından önem arz eder. Aslında masum olan, sadece ırkçı gerekçelerle suçlanan Dreyfus’a sahip çıkan Zola, “Cumhurbaşkanı Felix Faure’ye Açık Mektup” adıyla bir yazı kaleme alır. “J’Accuse! (Suçluyorum!)” vurgusu üzerinden genç Yüzbaşıyı savunan yazar, Fransa’da bir aydın tepkisinin doğuşunu haber verir. Nihayetinde Dreyfus’u mahkûm ettirenlerin aslında gerçek hainler olduğu ispatlanır (Baysan, 2002: 181-195). Zola’nın bu kararlı tavrı aydın sorumluluğu kavramını da tartışmaya açacaktır.

Bu olayla ortaya çıkan olgu, aydının yalnızca düşünen değil aynı zamanda eyleme geçen yapısıyla ilgilidir. Zira aydın, “hem kendi alanında hem de alanının dışında işlere burnunu sokan kişidir” (Meriç, 2007: 17).

Bununla beraber ülkelerin gelişmişlik düzeyleri de aydın tutumunu doğrudan etkiler. Buna göre bazı toplumlarda sadece eğitilmiş kişilere aydın gözüyle bakılırken daha gelişmiş uluslarda ürettiği bilgiyi kullanan, dönemin sorunlarına ışık tutan, çözüm arayan kimselere aydın denilmiştir.

Türk toplumunda ise Osmanlı'dan bugüne bir aydın problemi dikkati çeker. Tanzimat'la başlayan Batılılaşma isteği öncelikle münevver algısını dönüştürür. Her siyasi otorite peşi sıra kendi aydınını var eder. Bu da kavramın merkezi güç etrafında şekillenmesine sebep olur. Meriç'in ifadesiyle "Türk aydını her mevsim bir başka meçhûlün sevdalısı. Geçen asrın ortalarında ıslahatçıdır, sonra ihtilalci olur, sonra inkılâpçı. Ve tarih 27 Mayıs'tan bu yana, yeni kahramanın zaferine alkış tutar: Devrimci. Artık iki hücreli bir mahpesteyiz; hücrenin biri devrimcilerin, öteki gericilerin" (Meriç, 2007: 111).

Adeta bir meçhulün ardı sıra kendini var etmeye çalışan aydın kavramı da pek çok soyut görüntünün içinde kalacaktır. Buna göre Türk toplumu için hangi kavram daha doğrudur? Aydın, münevver, entelektüel, dava insanı... Hangi ifade Türk entelijansiyasına uygundur?

Bu tanımlama çabalarının ortasında bir medeniyet davası etrafında kendini var etmiş münevverlerden biri olan Mehmet Akif İnan'ın aydın problemine bakışı dikkate değerdir.

M. Akif İnan'ın Aydınları

Türkiye'de Tanzimat'tan itibaren kendine yabancı kalarak taklidi asıl görüp dikey bir giydirmeye ile topluma Batılılığı monte etme gayretinde bir aydın figürü dikkati çeker. Onlara göre her fikir ve hareketin doğrusu dışarıdadır. Bu noktada farklı bir münevver tipi olarak önem arz eden Mehmet Akif İnan (1940-2000), ömrünü bir inanç ve fikir insanı olarak yaşamıştır. O, Türk İslam medeniyeti davasında özü İslam'da arar. Şair, yazar, öğretmen, mütefekkir, yayıncı, sendikacı gibi pek çok kimlikle sadece bilgi sahibi olmamış, bunu toplum yararına da kullanmıştır. Bu bağlamda bir münevver olarak onun aydın algısı oldukça dikkate değerdir.

Akif İnan, kavramla ilgili son derece güçlü bir tanımlama yapar ve net bir çerçeve çizer. Ona göre aydınlar, bir ülkenin ebeveyni gibidirler. Millet bir aile ise onların anası babası mevkiindekiler aydınlarıdır. Çocukların babalarına bağlı olduğu gibi halk da aydınının arkasından gider. Bu bakımdan toplumu felakete götüren de aydınlığa çıkaran da onlardır (İnan, 2015b: 284).

Sanatçının bu konudaki fikirlerine bakıldığında iki aydın grubu dikkati çeker: "Batı ne derci aydın" ve "ülkü aydını". Batının yeniçerisi olarak tanımlanabilecek bu ilk aydın grubu, milletine inanmayan, güvenmeyen tutsak ruhlardır. "Bunlar yüzünden her gün biraz daha batarak battıkça Batı'ya olan ihtiyacımızı gözümüzde daha da büyüterek onu kendimize örnek, efendi sayarak,

biz küçüldükçe, onların üzerimizdeki kinlerini ve iştahlarını kabartarak, koca Osmanlı Devleti'ni paramparça edip bugünlere geldik. Onların, ülke yararına, özgürce düşünmesini, karar vermesini engelleyen bir korkusu vardı: 'Aman düvel-i muazzama ne der?' Bu, Batılı büyük devletler korkusu, bizde uşak ruhlular bir devlet adamı, hariciyeciyi tipini oluşturdu, gelenekleştirdi." (İnan, 2015b: 422) diyen İnan'a göre bu havayla yetişen, bu havanın cezbesi içinde yaşayan insanlara "aydın" gözüyle bakılmıştır. Aslında bilgi üretmesi ve toplum yararına tarafsız bir tutumdan uzak durması gerek aydın tanımı, geçmişine hakaret eden, kendi tarihini barbar gören, en önemli vasfı Avrupa medeniyetine hayranlık duyan kimseler için kullanılır olmuştur. Yani "kurtuluşu, adam olmayı kendi tarihinden, uygarlığından soyunmakta, Batılılaşmakta gördü aydınımız. Hafızadan uzaklaştırılan insanımıza, yeni bir kişilik kazandırma çalışması olarak Batıcılık telkini yapıldı. Yani hafızasını kaybetmiş adama uygulanan şok tedavisi gibi Batıcılık talim ettirildi. Batı'nın medyumunu kılındı aydınımız. Bu aydının fikrisabiti, kendi öz varlığından, değerlerinden nefret etmek, Batıcılığı adam olmanın şartı bilmektir" (İnan, 2015b: 465-466).

Sanatçının tanımladığı bu aydın figürü bir "izm"e bağlı olmayı, çıkış noktasını onlarda görme hastalığını çoktan kabullenmiş bir tipi işaret eder. Zira bu yaklaşım aynı zamanda hafızayı kaybettirme ve geçmiş yerine Batıyı ikame etme biçimini de dikte etmektedir. Kendi toplumu için fayda sağlama ameliyesi içinde olması gereken bir grubun bu tam aksi tavrı, aydın kavramının Tanzimat'la kodlanmış formundan kaynaklanmaktadır.

Bu dönemin aydınlarındaki tarafsız yaklaşım kendilerini halktan da koparmıştır. Bir yandan toplumu Batılılaşma ve ilerleme önünde bir engel olarak görmüşler, bir yandan da Batı uygarlığına karşı çıkan diğer aydın zümreyi de hedef almışlardır. "Batıcılar kendi dönemlerindeki Batıcı olmayan diğer aydın kesimle bir kavga içinde buldukları için, bir yandan tutucu buldukları bu çağdaşlarıyla mücadele ederken, öte yandan bunlarla bir tarihî bağ içinde gördükleri daha önceki dönemlerde yaşamış olan aydınlarla, onlara uyan halkı da suçlamışlar ve ülkenin uygarlaşmasına yüzyıllarca engel olmuş zümre olarak takdim ve teşhir etmişlerdir" (İnan, 2015a: 334).

Lakin dönemin aydın yaklaşımı sosyal yapı ve Türk toplumunun gerçekliği ile örtüşmediğinden halk ile aydın arasında derin bir yarılma gerçekleşecektir. Adeta kuklacının kuklaları arasında ürettiği kavga, halk için değil halka rağmen aydın fikrini doğuracaktır. Hatta sanatçı bu noktada Batı hayranı aydın tipinin kendi milletine takındığı kör tavrı sert bir dille eleştirir. Bu tiplerin dünyanın her hangi bir yerinde ezilen bir millet gördüklerinde Batılı ise yardıma koştuklarını lakin "milletimizden olan insanların tutsaklığına ses çıkar-

ma”diklerini “hatta onların hakkını savunmayı suç bil”diklerini anlatır. “Türk âleminin esaretini insanlık dışı sayan kişileri şovenlikle suçlayan” bu aydınları “esir Türkler davasına yardımcı olmayan insanları, bu büyük mezalime göz yumanları, bu acıyı canevinde duymayanları, hangi milletten olurlarsa olsunlar, ‘düşman’ sayabilirsiniz. Lanet olsun milletine sahip çıkmayanlara!” (İnan, 2015b: 313) diyerek eleştirir.

Bu problem hemen hemen Ortadoğulu bütün aydınlarda vardır. Onlar bir Batıcılık yarışı içindedirler. “Batı ise bu yarışçı gruplar arasında, sürekli bir tercih yöntemi uyguluyor, bu grupları zaman zaman yekdiğeriyle vuruşturuyor, bağlılıklarını imtihan ediyor, güvenmediklerini tasfiye ediyordu(r). Köle ruhlu aydınlar sırayla işbaşına geliyorlar, bir kölelik yarışı, bir danışıklı dövüş hayatı yaşıyordu(r) bütün Ortadoğu” (İnan, 2015b: 285).

Akif İnan, bu figürleri geri kalmış ülke aydınına benzetir. Zira bu ülkelerin geri kalma sebebi zaten aydınlarının sıradan olmalarıdır. Sanatçı bu sıradan kavramını bir “aydın sultasına” bağlar. “Onlar bu sultayı âdetla gelenekleştirmişlerdir; statüleri, yetenekli insanların yetişmesine mâni biçimde düzenlenmiştir. Tesadüf eseri iyi yetişenlerse bir kenara itilmiştir. Ya önemli görevlerin başına getirilmezler, ya da tehlikeli adam muamelesine maruz kalırlar. Sıradan aydınlar, bu cins gerçek aydınların varlığından daima rahatsız olurlar. Ziya Paşa’nın dediği gibi: ‘Rencide olur dide-i huffaş ziyâdan.’ Yarasanın ışıktan kaçtığı gibi, onlar da gerçek aydına tahammül edemezler” (İnan, 2015b: 589).

İnan’ın geri kalmış ülke aydını tanımlamasında oldukça dikkate değer hususlar şöyle belirlenir: “Geri kalmış ülkenin aydını, dış yardım almaksızın ülkesinin kalkınamayacağına inanmıştır. Geri kalmış ülkenin aydını, silah yardımı görmeden yurdunun savunulamayacağına kanidir. Geri kalmış ülkenin aydını, kendi ulusal imkânlarını daima yetersiz görmeye alışmıştır. Geri kalmış ülkenin aydını, ulusunun geçmişine karşıdır. Bu karşı çıkış, ulusal özeleştirici biçiminde değildir; peşin bir ret duygusuyla ilgilidir. Geri kalmış ülkenin aydını, ülkesindeki nüfus artışına muhaliftir. Millî gelir dağılımının azlığını, nüfus hızını aşağıya çekmekle gidermeyi tek hedef bilir. Geri kalmış ülkenin aydını, kesinlikle şekilcidir. Kılık kıyafetinden, evinin döşenmesine kadar şekilcidir, taklitçidir. Geri kalmış ülkenin aydını, sanayileşmeyi, altından kalkılması imkânsız bir olgu olarak görür ülkesi için. Ona göre sanayi ancak ileri ülkelere özgüdür. Bu yüzden montajcılıkla yetinir. Geri kalmış ülkenin aydını, hammadde satmayı, ziraat ve hayvancılıkla uğraşmayı yeğlemiştir ulusu için. Dünyada tek başına yeterli bir ülke olmadığını savunarak ekonomilerin birbirine olan muhtaçlığını abartarak dış ticaret politikasını dışarıdan sanayi mamulleri alıp karşılığında toprak ürünlerini satmak biçiminde düzenlemiştir. Geri kalmış ülkenin aydını

turizme çok meraklıdır. Turizmin, uluslararası dev firmaların düzenlemesinde yürütülen ve politik amaçlarla yakından ilgili bir konu olduğunu kavrayamamıştır ve borçlarını ödemek için devedikeni ekmeye yeltenen Nasrettin Hoca misali, turistik yatırımlara koyulur. Hem de borçlanarak. Bir gün uluslararası bir oyunla bu yatırımlarının baykuş yuvasına dönebileceğine ihtimal vermez. Geri kalmış ülkenin aydını, ileri ülkelerin denetimindeki kuruluşların kontrolüne terk etmiştir ekonomisini, endüstrisini, yatırımlarını. Onların geri kalmış ülkeler için geliştirdikleri, sömürülerini pekiştiren programları kurtuluş reçetesi bilmıştır” (İnan, 2015b: 590).

Şu halde Akif İnan’ın tanımıyla Batıcı aydın geri kalmış ülke aydını gibidir. Onlardaki bu dışa bağımlı olma hali, toplumundan, değerlerinden kopma ve hafızayı reddetme durumu aidiyet duygusunu da tahrip etmiştir. Türk milletini bir ev gibi değerlendiren yazar, toplumun bu zihniyetin peşinden giderek aslında öz evinden çıktığını ifade eder. Artık “evinde kalarak kendi kendini onaran, düzenleyen, ‘istiklâl-i tam’ kaygısı içinde olan yoktu. Bu evden çıkış, evimizin başkalarınca işgaline açık kapı oldu. Biz onların kapılarında yardım dilenirken, onlar gelip evimizi bastılar” (İnan, 2015b: 515).

Yazarın ev benzetmesi önemli bir vurguya işaret eder. Zira bireyin ilk mekânı evdir. “Evimiz bizim dünya köşemizdir. Bizim ilk evrenimizdir” (Bachelard,1996: 32). Bu ilk evrende insan, fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarını giderdikten sonra bir hâkim olma güdüsüne bürünür. Bu ilkel bir iktidar savaşıdır aslında. Vatan da kişinin güvende hissettiği biricik evi gibidir. Onu koruma gayreti kendi alanı gördüğü evini muhafaza isteğinden gelir.

Bu açıdan mekân, “ne ideoloji veya politikadan ayrıştırılabilecek bilimsel bir nesne ne bir özne ne de sadece sosyal ilişkilerin ve eylemlerin basit bir sahnesi değildir. Mekân, bir şey değil ancak şeyler arasındaki ilişkinin bir kuruluşudur, toplumsal olarak üretilir ve toplumsal faaliyetin ürünüdür” (Güleç Solak, 2017: 31). O halde toplumsal açıdan bir iktidar art alanı olan çevre, özelde ev, tarihsel bir vasıta olarak da öznenin varlığına işaret eder. Yani İnan’ın ev diye tarif ettiği aslında bir tarih ve medeniyet sahnesine karşılık gelen bir öz alandır. Hafızayı yeniden kazanma, anılara dönme, çocukluğun yani var olunan ilk evrenin kapılarını zorlama eylemidir eve dönmek. Zira ev, kişinin tüm varlığının ait olduğu ilk sığınağıdır.

Tam da bu noktada eve dönen aydının ve peşi sıra getirdiği toplumun dönüş şokuyla evini düzenlemesi, hatıralarından yola çıkarak geçmişteki formuna kavuşturması İnan için en ümitvar sahnedir. Sanatçı Türk milletine çağrı yapar: “Türkiye evine dön! Bu ev, İslâm dünyasıdır, bir milyar insanı ve şu kadar ülkesiyle İslâm dünyası!” (İnan, 2015b: 516)

Yazar evine dönmenin en önemli şartı olarak da “ülkü aydın”larının çoğalmasını görür. Ona göre ortada bir enkaz vardır. Ve döndükten sonra yapılacak ilk şey bu yıkımdan kurtulmaktır. Ardından enkaz kaldırılacak, yaralar tımar edilecektir. Zira “bu atlar yorgunluktan öte hastadırlar artık. Tedavileri de imkânsız. Rejimin Tanzimat’tan beridir yarışmasına engel olduğu başka cins atlar var ülkemizde. Bunların yarışı başlayacak bundan böyle. Tırnaklarıyla yeri eşeleyen bu atlardır, şimdi ufuklarla yarışacak olan” (İnan, 2015b: 460) diyerek ülkü aydınlarını işaret eder İnan.

Bir ülkünün aydını demek, o ülküyü benimsemiş mektep medrese bitirmiş takımını değildir. İnan bunu şöyle anlatır: “Mesela biz, İslâm ülküsüne bağlıyız. İslâm aydını demek, yalnızca İslâm inancına bağlı, onun görünür plandaki farzlarını yerine getiren doktor, mühendis vs. değildir. Böyle birinin, halktan hiç farkı yoktur. Bir meslek sahibi olmak değildir aydın olmak. Bir meslek sahibi olmanın ötesinde, o ülkünün zamana ve mekâna nakşedilmesi yolunda keskin bir bilinç içerisinde bulunan, o ülkünün hususiyeti içinden çıkardığı taktik ve stratejiyle bir kavgaya yönelmiş kişidir aydın. Avamdan, yani halktan elbette farklıdır havas, yani aydın...” (İnan, 2015b: 444)

Akif İnan’ın çizdiği bu görüntünün gerisinde önemli bir gayret durmaktadır. Zira böyle bir aydını var etmek için elde imkânlar olmalıdır. Özellikle bir çevrenin değil genel bir bakıştaki gazete ve dergiler ülkü aydınlarını hem var eden hem de seslerini duyuran en önemli unsurlardır. Bir ülkede sanat ve edebiyat eseri varsa orada ülkü var demektir. “Aydını yoğuran da, dışımızda kalan aydınları şartlayan da sanattır. Gençlikle kurulacak diyalogun da, gelecek nesilleri yönlendirecek birikimin de adı, sanattır, edebiyattır.” Ona göre Tanzimat’tan bu yana geliştirilen Batıcı aydının bu noktaya gelmesinin yegâne sebebi bu dinamiklerdir. “Bir ülkenin sanatçıları hangi ülküyü yansıtıyorsa o ülkenin de ülküsü odur âdeti. Yani hangi ülkünün sanatı, geniş anons imkânına sahipse ülkeyi temsil hakkına da o sahip oluyor. Yaygınlaşmanın var mı başka yolu? Aydınla başlıyor, aydınla bitiyor başarı” (İnan, 2015b: 444).

Eldeki imkânlarla bu ülkü aydınlarını var etmenin en değerli yolu olarak halk ortaya çıkmıştır. Sanatçı Türk milletini bir anne gibi nitelendirmiş, “hayırsız bir babanın varlığına rağmen, evlatlarını tek başına korumaya, yetiştirmeye çalışmış fedakâr bir anne misali bu halk, kendi kendine sahip olmaya diren”miş, “aydınların imha etmeye yöneldiği İslâm’ı, halk yaşamaya devam et”miştir. Halktaki geleneksel kardeşlik bilinci Batı’nın katliamının önüne geçmiştir. Onlar “aydın geçinenlerle bütünleşmemiştir Türkiye’de. Aydına hiç bağlanmamıştır, güvenmemiştir” (İnan, 2015b: 561-562). Tanzimat’tan beri halk ile aydın arasındaki bu uçurum toplumu sıklıkla sarssa da yaralasa da hırpalasa

da tüketememiştir. Bu sosyal boşluk zamanla kendi dinamiğini üretmiş halkın içinden geleneksel değerleri kendi gözüyle okuyabilen ülkü aydınlarını doğurmuştur.

Bu aydın tipi düşünen, bir düşünce çizgisi içinde yol arayan, yol açan, okuyan, okuduğunu özümleyerek yeni, canlı bir sentezle örgütleyen, yurt gerçeğini, tarihi, geleneği çağdaş görüntüsü içinde algılayan, düşünce alanında yeni bir bileşimle beliren, bunu bilgili, dürüst, iyi nakleden kişidir. Gerçek aydın, yurt-severdir, idealisttir, sanatçıya göre (İnan, 2015b: 458).

İnan'ın aydınlarındaki en değerli hususiyetlerden biri öncelikle toplum çıkarını düşünmektir. Bu noktada siyasi bir kanada eklenip eklenmemek çok da önemli değildir. Bodin aydın tanımlaması yaparken “Ya kurulu düzenin yalanlarını bilimselleştiren bir hakikat çarpıtıcısı olacak ya da ezilenlerin yanında yer alarak; her haksızlığa karşı gelmek her yalanı susturmak gibi evrensel bir düstur benimseyecektir” (Bodin, 2000: 30) der. Aydının muhalif olup olmaması durumu kavramla ilgili en çok tartışılan hususlardan olmuştur. Ancak aydınlanma çağında yol gösterici bir kılavuz konumunda neredeyse bir tanrı gibi değerlendirilen aydınların yazarın algısında temel işlevi toplumsal yapının içinde olmaları ve millik duygusuna sahip bulunmalarıdır.

Zira Gramsci'nin “Gerçek aydın kimdir?” sorusuna aradığı cevapta karşımıza “Tarihi Blok” kavramı çıkar. Tüm teorisini bu olgu üzerine kuran Gramsci terimle ilgili şöyle bir tanımlama yapar: “Tarihi blok belli bir topyekûn tarihi durumun içyapısıdır. Tarihi blokta bir yandan doğrudan doğruya üretim güçlerine ve üretim ilişkilerine bağlı sosyoekonomik bir yapı olan sınıflar; öte yandan ideolojik ve politik bir üstyapı görülür. Tarihi bloğun oluşması için, bu bloğun altyapısı ile üstyapısının organik olarak birbirlerine bağlanmaları gerekir. Altyapı ile üstyapı arasındaki organik bağlantıyı, işlevleri ekonomik değil de üstyapı düzeyinde olan ve tarihi bloğun üstyapısını yönetmekle yükümlü toplumsal tabaka, yani aydınlar sağlarlar” (Gramsci, 2011: 10). Gramsci, bu tanımla aslında aydınları doğrudan siyasetin bir öznesi gibi konumlandırmış ve onlara toplumsal bir sorumluluk atfetmiştir. İnan'ın aydın tanımında da bu zümrenin toplumun üst tabakasında durdukları hususu dikkati çeker. Onların siyasetin içinde olup olmamaları değil sosyal yapının en önemli katmanında bulunmaları ve toplumun karakterini taşımaları gerektiği hassasiyeti özellikle vurgulanır.

Buna rağmen Türk toplumundaki muhalif aydın olma problematiği Akif İnan'a göre bir aydın bunalımını doğurmuştur. Bunun temelinde de medeniyet davası vardır. Buna bir çözüm getirilmeden, aydınlar bu asıl meselede uzlaşa-

madan toplumun yücelmesi mümkün değildir. Sanatçı, gur sesiyle “Biz, Batı medeniyetinden değil, Türk-İslâm medeniyetindeniz” der. “Bütün tarihimiz, sanatımız, kültürümüz, folklorumuz, edebiyatımız, mimarimiz, müziğimiz hatta mutfağımız, zevklerimiz, güzel anlayışımız, geleneklerimiz, bu medeniyet içinde şekil almıştır. Akıl, bunu inkâr edemez. Bütün bunlar, yüzyıllar içerisinde oluşmuş, olgunlaşmıştır. Günlük yaşayışımızdan sosyal kurumlarımıza kadar her şeyimiz ona uygun bir tarzda düzenlenmedikçe varlığımızı onurlu bir biçimde sürdürmemiz mümkün olamaz. Yakın tarihimiz bunu göstermektedir” (İnan, 2015a: 150). Bunun bilincinde olan aydın ve halka ihtiyaç vardır. Bu medeniyetin emperyalist değil evrensel bir kardeşlik vurgusu içinde yürüdüğü yola önce aydın inanmalı sonra da bunu halka anlatmalıdır.

Bu noktada sanatçı anlatılacak olanı şöyle tarif eder: “Büyük, güçlü, soylu bir medeniyet kurmuşuz. Bu medeniyet yaşamaktadır, tarihe karışmamıştır, antik bir medeniyet olmamıştır. Baştanbaşa Anadolu yaylasını kucaklamıştır, dipdirdir. Yapılan müdahalelere, ters operasyonlara, şartlanmış aydınlara rağmen o, yaşamaktadır, yaşayacaktır. Müdahalelerden, sürüklenen maceralardan sağlam çıkmıştır. Çok büyük sarsıntılar geçirmiş, fakat sağlam çıkmıştır. Er geç buna herkes inanacaktır. Batı, ayrı bir insanın, ayrı bir coğrafyanın, ayrı bir tarihin, ayrı bir kaynağın medeniyeti, bizimkisi ise ayrı” (İnan, 2015a: 151).

Coğrafyayı medeniyet vurgusu ile birleştiren İnan, milletin evine döneceği günü beklemektedir. Bu bekleyişin nihayet bulacağı noktada ise ülkü aydınları durmaktadır. Onların yegâne vazifesi ister bir siyasi gruba mensup olsun ister olmasın halkın içinden çıktığını unutmadan geleneksel değerlerden kopmadan, kendi medeniyet algısı ekseninde toplum adına bilgi üretmek ve bunu onlara aktarabilmenin yollarını bulmaktır.

SONUÇ

Mehmet Akif İnan bir sanatçı olmanın yanı sıra bir fikir işçisidir de. Gerek edebî eserlerinde gerekse dergi ve gazetelerdeki yazılarında bir medeniyet davasına inanmış ve bu doğrultuda da düşünce dünyasını anlatabilmeyi gaye edinmiştir.

Ortaya koyduğu “aydın” tanımlamasında iki önemli grup dikkati çeker. “Batı ne derci aydın” ve “ülkü aydını” olarak değerlendirdiğimiz bu iki zümre, toplumu uçuruma sürükleyen ya da oradan çekip evine döndürenler olarak anlatılır.

Tanzimat’la birlikte kurulan tabularla Batıya yüzünü dönen, tek kurtuluşu koşulsuz şartsız Avrupa’ya bağlanmada, kendi öz kimliğini reddetmede gören

bu aydın sınıfı, fanatik bir bağlanma içindedir. Onların sendeleye sendeleye geldiği bu nokta, İnan dünyasında bir davaya inanan ve kendi gerçekliğine dönmek zorunda olan ülkü aydınını ortaya çıkarmıştır.

Bu aydınlar aynı zamanda bir dava insanı olarak konumlandırılırken ilim ve bilgi ile tabusal şartlanmaları çiğneyecektir. Tartışmaya ve dinlemeye açık olan bu insanlar, düşünce ortamına vurulan prangaları kırarak tüm zorlukların içinden halkın sesi olacaktır. Özgür zihin dünyalarında öz medeniyetlerinin Türk-İslam yurdu olduğunu bilerek birleştirici bir tavırla yüzlerini Doğu medeniyetine döneceklerdir.

Bu noktada “aydın”, “münevver”, “entelektüel”, “dava insanı” kavramlarından hareket edilirse İnan dünyasında Batı taraftarı zümrenin “aydın”a karşılık geldiği düşünülebilir. Bununla birlikte bir davaya inanmış ve bu doğrultuda fikir üretip mücadele etmiş aydınlar için de “ülkü aydını” tanımlaması yaptığı görülmektedir.

Sonuç olarak Mehmet Akif İnan Türk aydınının özünü hatırlamasını sağlama adına çalışmış önemli bir dava insanıdır. Onun yazılarında umudunun güçlü olduğu, ülkü aydınlarının varlığından duyduğu mutluluğu sıklıkla anlattığı görülür. Ona göre Ortadoğu'nun çocukları büyük bir yükün altındadır. Türk-İslam medeniyetini bir araya getirmek ve düşülen yerden kalkıp öz evlerine dönmek işi onlardadır. Bu doğrultuda en büyük sorumluluk da Türk aydınlarına düşmektedir. Zira baş da beyin de kalp de onlardır.

KAYNAKÇA

- BACHELARD, G. (1996).** Mekânın Poetikası. (A. Derman, Çev.). İstanbul: Kesit Yayınları.
- BAYSAN, G. T. (2002).** “Gerçek ve Adalet Savaşçısı Zola”. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C.19, S.1, s. 181-195.
- BECK, L. W. (1969).** Early German Philosophy Kant and His Predecessors. Cambridge: Harvard University Press.
- BİLGİN, S. (2002).** “Ulusal Dilde Eğitim”. Çağdaş Türk Dili Dergisi. S. 174. s. 403-408.
- BODIN, L. (2000).** Aydınlar. (Çev. Mehmet Dündar). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- DEVELLİOĞLU, F. (2007).** Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat Eski ve Yeni Harflerle. Haz.: Aydın Sami Güneçal. Ankara: Aydın Kitabevi.
- GRAMSCI, A. (2011).** Hapishane Defterleri. (Çev. Adnan Cemgil). İstanbul: Belge Yayınevi.
- GÜLEÇ SOLAK, S. (2017).** “Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış”. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi. S. 6 (1). s. 31.
- İNAN, Mehmet Akif (2015a).** Şair, Mütefekkir, Sendikacı Mehmet Akif İnan Eserleri. C. 1. Ankara: Eğitim Bir-Sen Yayınları.
- İNAN, Mehmet Akif (2015b).** Şair, Mütefekkir, Sendikacı Mehmet Akif İnan Eserleri. C. 2. Ankara: Eğitim Bir-Sen Yayınları.
- KILIÇBAY, M. A. (1995).** “Türk Aydınının Dünyasını Anlamak”. Türk Aydını ve Kimlik Sorunu. (Haz.: Sabahattin Şen). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- MERİÇ, C. (2007).** Mağaradakiler. İstanbul: İletişim Yayınları.
- RUSS, J. (2011).** Avrupa Düşüncesinin Serüveni. (Çev. Özcan Doğan). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- UYANIK, N. (2006).** Aydınlanma Felsefesinde İlerleme Düşüncesi ve Etkileri. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

MEHMET AKİF İNAN'IN MEDENİYET TASAVVURUNDA DİN VE AYDIN'IN YERİ

Prof. Dr. Mehmet DEMİRTAŞ

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi

Giriş

Osmanlı modernleşmesine bakıldığında tarihi süreç içerisinde belirli kırılma noktalarının olduğu görülür. Bunlar, Tanzimat ve Islahat fermanı ile I ve II. Meşrutiyettir. Bu kırılma anlarını genel itibarıyla imparatorluğun yıkılış sürecini Batı'nın değerleri üstün tutularak ve oraya uyum sağlama süreci olarak da okuyabiliriz. Öyle ki bu süreçler Cumhuriyetin ilanından sonra çok hızlı bir şekilde hayata sokulmuştur. Özellikle Batıcı bir yaşam ve değer felsefesinin topluma egemen olmasını isteyen ve bunu eyleme dökmekten çekinmeyenlere karşı bu durumu Müslüman kimliğinin parçalanması şeklinde anlayan bazı düşünür, münevver, edebiyatçı ve şairler olmuştur. Açıkçası onlar, Müslüman kimliğinin parçalanmasını önlemeye çalışırken kendilerince sessiz ama derinden bir gayret içinde bulunmuşlardır. Bu kişilerin en önde gelenleri şiiirleriyle ve konuşmalarıyla M. Akif Ersoy olmuştur. Akif'ten hemen sonra Cumhuriyetin Batılılaşma projesinin karşısında buna yönelik en sert tepkiyi gösteren Necip Fazıl Kısakürek'tir. Ardından onu Sezai Karakoç ve yedi güzel adam olarak da bilinen şair, yazar ve mütefekkir kimliği ile ön plana çıkan Akif İnan olmuştur.

Cumhuriyet dönemi Yeni Türk Edebiyatı'nın önemli şairlerinden ve fikir adamlarından biri olan Akif İnan, Urfa'da doğup büyümüştür. Babası Urfa'nın Mirzali Aşireti'nden gümrük memuru Hacı Müslim İnan'dır. İnan, eğitim hayatına Urfa'da başlamış olup lise son sınıfa geldiğinde 1959 yılında bir öğretmeniyle yaşadığı tartışma nedeniyle naklini Maraş Lisesine aldirmiştir. Bu yeni dönemde liseden çok farklı kişilerle arkadaşlık yapma imkânı olmuştur. Özellikle Erdem Beyazıt, Alaattin Özdenören, Rasim Özdenören ve Cahit Zarifoğlu ile burada tanışmıştır. Bu tanışıklıkları sonucunda dostlukları pekişmiş olup ilerleyen zamanda *Edebiyat ve Maver*a dergilerindeki beraberlikleriyle devam

etmiştir. İnan, üniversite eğitimine 1959 yılında Ankara üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde başlamış olup 2. Sınıfta eğitim hayatına ara vermiştir. Çok sonraları yarım kalan eğitimine Nuri Pakdil'in ısrarıyla geri dönmüş ve 1972 yılında fakülteden mezun olmuştur. Aynı yıl Milli Eğitim bünyesinde Uşak İmam Hatip Okuluna atanmıştır. Daha sonra 1977-1980 yılları arasında Gazi Eğitim Enstitüsü'ne geçerek 3 yıl süreyle burada ders vermiştir. En son Ankara Fen Lisesinde göreve başlamış ve vefatına kadar bu okulda çalışmıştır.¹

İnan, öğretmen olmadan önce 1964-1969 yılları arasında Türk Ocakları'nda kütüphane, müze ve ardından Genel Merkez müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur. 1969-1972 yılları arasında ise Ankara'da Türk Taşıt İşverenleri Sendikası'nda uzman olarak çalışmıştır. İnan, 1990'ların başından itibaren devlet tarafından memurlara yasal olarak sendika kurma hakkı verilmesi nedeniyle geçmişte edinmiş olduğu sendikacılık deneyimi ve teşkilatçı karakterinin de etkisiyle bir öğretmen olarak 1992 yılında bazı arkadaşlarının ısrarıyla Eğitim Bir-Sen'i (Eğitimciler Birliği Sendikası) kurmuştur. Ardından 3 yıl sonra 1995 yılında tüm memurların aynı çatı altında toplandığı Memur-Sen'i kurmuştur. O, sendikayı ideolojik ve siyasi amaçlarla kurmamış, bilakis tüm memurların düşüncesi ne olursa olsun özlük ve özgürlük hakkını elde etmesi gerektiğine inanmıştır. İnan, 1999 yılında Memur-Sen tarafından Ankara'da düzenlenen mitingde rahatsızlanmış ve 6 Ocak 2000 yılında Urfa'da hayata gözlerini kapamıştır.

İnan'ın eğitimci ve sendikacılık kimliğinden önce onun en önemli özelliği bir şair ve yazar olmasıdır. Öyle ki o, daha lise yıllarında bir grup arkadaşıyla *Der-yâ* adında bir gazete çıkarmıştır. Asıl edebi kimliğini ise Nuri Pakdil'in öncülüğünde *Edebiyat* ve *Mavera* dergisinde yazmış olduğu yazılarla ortaya koymuştur. Bunun yanında fikri yönünü ise daha çok *Millî Gazete*, *Yeni Devir*, *Yeni İstiklal* ve *Yeni Mesaj* gazetelerinde yazdığı yazılar oluşturur.² Başlıca eserleri ise; ilk şiir kitabı olan *Hicret'tir*. İkinci şiir kitabı ise *Tenha Sözler*'dir. Aynı zamanda fikir hayatında kaleme aldığı *Edebiyat ve Medeniyet ile Din ve Uygarlık* adlı çalışması önemli yer tutar. Hayatta iken toplam 4 kitabı olan Akif İnan'ın, vefatından sonra kurucusu olduğu Eğitim Bir-Sen tarafından onun gazetelerde ve dergilerde yazmış olduğu bazı yazıları bir araya getirilerek kitaplaştırılmıştır: 'Mirası Kuşanmak', 'Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair', 'Aydınlar, Batı ve Biz' 'Söyleşiler', 'Siyaset Kokan Yazılar', 'İslam Dünyası ve Ortadoğu', 'Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri', 'Mehmet Akif İnan ile Sohbet' adlı kitaplar kültür dünyamıza kazandırılmıştır.³

1 Mehmet Akif İnan Eserleri, Eğitim Bir-Sen Yayınları, Ankara, 2016, Cilt:1, ss. 11-12.

2 Mehmet Akif İnan Eserleri, (Ankara: Eğitim Bir-Sen Yayınları, 2016), 12.

3 <http://www.maiv.org.tr/Sayfa/mehmet-akif-inanin-hayati> Erişim Tarihi: 19.04.2024.

İnan'ın hayatında en önemli gördüğü şey şiirdir. Şiir onda vazgeçilmez bir tutkudur. Onun düşünce dünyasında Necip Fazıl Kısakürek'in etkisi çok fazladır. Zira lise yıllarında Kısakürek'in kitaplarını arkadaş grubuyla okuduğundan bahsedilir.⁴ Öyle ki Kısakürek'in çıkarmış olduğu *Büyük Doğu* adlı derginin attığı manşetler, sorguladığı tarihsel süreçler, arayış içerisindeki gençler için çöledeki su mesabesinde. Zira Kısakürek'in bu arayış ve sorgulamalara İslami bir söylem içinde çözüm bulması, İslami değerlere dayalı ulusal bir kimlik inşa etmesi, iktidara boyun eğmeyen bir tutum takınması ve eylemci bir tavır içinde olması İnan'ın düşünce dünyasında belirleyici olmuştur. Yani Necip Fazıl ve Akif İnan'ın bir anlamda karakterleri birbiriyle benzerlik taşıyor diyebiliriz. Bu anlamda İnan'ın Kısakürek'ten aldığı temel düşünce İslam medeniyetinin eksikliğinin bulunmadığı, tüm eksikliğin Müslümanlardan kaynaklandığı görüşüne dayanır.⁵ Kısacası İnan, yaşadığı dönem itibarıyla tam bir dava adamı olup düşünce dünyasını yerli ve milli görüşlerle oluşturmuştur.

1. Akif İnan'ın Medeniyet Tasavvurunda Dinin Anlam ve Önemi

Akif İnan, medeniyeti bir milleti diğerinden farklı kılan ve kendine mahsus özellikleri olan bir yapı olarak tanımlar. Mesela, bir Fransız, Çinli ya da İspanyol gibi değer yargılarına ve yaşama tarzına sahip değildir. Öyle ki bu durum, insanların nesnelere, hayata, zevklere bakışlarında çok belirgin bir şekilde kendini gösterir. Nitekim zaman, her millete onun hususiyetine uygun düşen ayrı bir tarih, sanat, tefekkür ve dil vermiştir. Millet de ortaya koymuş olduğu tarihsel birikim ve mirasını yetiştirdiği ilim ve fikir önderleriyle ve diğer bileşenleriyle kendi milletine aktarır. İnan'a göre her büyük insan, milletin varlığına, kaynağına yine kendi milletinden devşirdiği eserleriyle katkıda bulunur. Medeniyeti kuran, geliştiren, işte bu katkılardır.⁶ Kuşkusuz bu katkıları İnan, sonraki nesiller için bireysel olarak bir hatıra, milletler içinse bir tarih olarak görür. Yani ona göre kişi için hatıra ne ise millet için de tarih odur. Bu bağlamda kişi için hatırasızlık hafıza kaybına, millet için de geçmişinden uzak düşmeye, bir anlamda tarih içinde var olan uygarlığından kopmaya benzer ve bu durum trajik bir vakıadır.⁷

Bu düşünceler perspektifinde düşünürümüz için medeniyetlerin teşekkülünde ilk sırayı "*İnanç*" alır. Zira geçmiş milletlere bakıldığında; Yunan, Mısır, Çin,

4 Ali Haydar Haksal, *Bir Medeniyet Şairi M. Akif İnan* (Ankara: Eğitim Bir Sen Yayınları, 2016), 30-36.

5 Yunus Emre Altuntaş, "M. Akif İnan'ın Medeniyet Anlayışında Büyük Doğu, Diriliş, Edebiyat ve Mavera Aşamalarının Tahlili", *Hece Dergisi Akif İnan Özel Sayısı*, 2020, 348-349.

6 Mehmet Akif İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine* (Ankara: Eğitim Bir Sen Yayınları, 2016), 30.

7 Mehmet Akif İnan, *Din ve Uygarlık* (Ankara: Eğitim Bir Sen Yayınları, 2016), 29.

Hint vb. arkalarında hep bir inanç vardır. Günümüzde ise Hristiyanlığın özellikle Batı'ya; İslam'ın ise Ortadoğu ve Asya'ya uzanan tesiri, bu topraklardaki anlayışı oluşturan ve oralarda bu anlayışın bir medeniyet olduğu bilinen bir gerçekliktir. İnan'a göre medeniyetin başat unsurları; ortak tarih, dil, sanat ve düşüncelerdir. Bunları bu millet içinde yetiştir; şair, düşünür, filozof ve sanat-kârlar, dile- düşünceye ve sanatlarına yansıtarak medeniyetin kurucu ve taşıyıcı unsurları olmuşlardır.⁸ Bu bağlamda metafiziğe dair düşünce ve inançlar olmadan, medeniyetin ortaya çıkmazı çok zordur. Kuşkusuz her büyük medeniyet, birbiriyle farklı derecelerde ilişkili olan çeşitli alanlardan oluşur. Yukarıda adlarını zikrettiğimiz klasik büyük medeniyetler dikkate alındığında bunlar arasında en belirgin güç din olmuştur. Bunların ürettiği kurumlar ve bilgiler olmasaydı o medeniyetler ortaya çıkmazdı. Zira medeniyet, yeterli miktarda birikmiş olan bilgi sayesinde doğar, güçlenir, gelişir ve yayılır. Belli bazı sebeplerden dolayı geri kalma sürecine girer ve duraksarsa onu ancak olağanüstü bir bilgi birikimi ve bu birikimin hayata tatbiki diriltebilir. Bu da ancak doğal olarak kolektif bir çabaya ve diğer medeniyetleri iyi tahlil etmiş uzman, yapıcı ve yaratıcı bir ekiple belli bir zaman diliminde olabilir.⁹

İnan'a göre medeniyetlerin teşekkülünde bir diğer faktör ise ırki unsurlardır. Batı medeniyetinin her Batılı toplumda mesela, Alman, İngiliz, Fransız vb. bir ölçüde farklı tezahür etmesi gibi, İslam medeniyeti de İslam toplumunda her milletin ırki özelliklerine uygun olarak farklı bir şekilde gelişme göstermiştir. İnan açısından bu farklar temelde aynı kaynağa dayansa da medeniyetlerin ırk realitesiyle olan ilişkisi onu belirgin bir şekilde ortaya koyar. Çünkü ırksal özelliklerin yok edilmesi aslında çok zordur.¹⁰ İnan için bu bağlamda mesela, Türkler, İslam medeniyeti içerisinde Arap, İran ve Hintlilerden farklı bir hüviyete sahiptirler. Öyle ki onlar, İslam medeniyetine bağlı bir Türk Edebiyatı, Türk Müziği, Türk folkloru, Türk mimarisi ve sosyal kurum anlayışlarıyla varlığını ortaya koymuşlardır. İnan, bu durumu İslam'ın ırki özellikleri yok etme anlayışına sahip olmaması ve milli, yerel unsurlara hoş görüyle bakmasını onun evrensel bir din olmasıyla alakalı görür. Diğer taraftan İslam medeniyeti dışında varlıklarını devam ettiren ve Türk oldukları bilinen Macar ve Finlilerde ise hiçbir Türklük emaresi kalmadığı gibi Türkçe konuştuğu halde Hristiyan olan Gagavuz Türkleriyle, Yahudiliği benimseyen Karaim Türklerinde bile Türklük hususiyetlerinin olmadığı aşikârdır. İnan'a göre bu durumun böyle olmasının sebebi, İslam'ın ırkların getirmiş olduğu tarihsel mirası yok etmediğine, ancak diğer dinlerin İslam'dan farklı olarak ırkların tarihten getirdiği kültürel özelliklere müsaade etmeyip onu yok ettiğine delildir.¹¹

8 İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, 30.

9 Mehmet S. Aydın, *Siyasetin Aynasında Kültür ve Medeniyet* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2015), 156.

10 İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, 30.

11 İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, 31.

İnan için her millet, medeniyet dünyasına kendinden bir şeyler katarak, o medeniyetin evrensel bir görünüm almasına yardımcı olur ve milli kişiliğini de geliştirerek tarih içinde yerini alır. Ona göre bir medeniyet içerisinde milletlerin kişilik kazanma işlemi, hiçbir zaman çok kısa sürede gerçekleşen bir şey değil, bilakis yüzyıllar boyu sürüp giden zaman içinde gerçekleşen bir durumdur. Öyle ki söz konusu durumun ortaya çıkabilmesi için ayrıca medeniyet içerisinde yoğrulmuş büyük sanat, fikir ve eylem adamlarının da yetişmiş olması gerekir.¹²

Modern dünyanın medeniyet algısı ise çoğunlukla bilimsel ve teknolojik gelişmeler zaviyesinde ele alınmıştır. Öyle ki Batı dünyası için medeniyet kelimesi daha çok sahibi olmakla gurur duydukları teknik ve onun kullanımıyla birlikte ortaya çıkan bilimsel bilgi veya dünya görüşünün son iki asır boyunca ortaya çıkardığı kurumlar, değerler ve buna benzer birçok şeyi ifade eder.¹³ İnan ise bu medeniyetin tam tersi bir anlayışa sahip olarak inanç merkezli bir medeniyet anlayışını savunur. Çünkü ona göre inanç merkezli medeniyetler genelde düşünce/tefekkür boyutu ile ön plana çıkarken, bilim ve teknoloji merkezli medeniyetler ise tüketimi ve bireyciliği önceleyerek bir arada olmayı değil, parçalanmayı ve kendi çıkarına olan ne varsa onu en yüksek noktaya yükseltmeyi hedefler.¹⁴ Bu da gösteriyor ki Batı'nın katı akılcılığı maddi yönden başarıya ulaşmasına sebep olurken, manevi yönden sıkıntıya girmesine neden olmuştur. Zira Batı'nın 19 ve 20. Yüzyılda yaşadığı kriz özellikle 20. yüzyılda iki büyük dünya savaşına ve milyonlarca insanın ölümüne neden olmuştur.

Batı medeniyetinin geçmişine iyi bakıldığında onun Orta çağ boyunca Kilise'nin egemenliği altında olduğu, gelişimini ve bugünkü noktaya evrilmesini ise öncelikle Kilise'nin hegemonyasından kurtularak laisizmi/sekülerleşmeyi benimsemesiyle kazandığı bilinen bir gerçekliktir. İnan, Batı'nın bu karanlık geçmişine vurgu yaparak Kilise'nin, o tarihlerde eğitim kurumlarının tek hâkimi olması nedeniyle, kendi kanaatleri dışında gelişen fikirlere karşı amansız bir savaş içinde olduğunu, engizisyon mahkemeleriyle bilim ve keşiflere müdahale ederek bilim adamlarını cezalandırdığını ve onlara zorbalıkta bulunmasının neticesinde laikliğin ortaya çıktığına dikkat çeker. Yani İnan'a göre laiklik ya da sekülerliğin ortaya çıkışında kesinlikle Kilise'nin bu sert tutumu çok büyük rol oynamıştır.¹⁵ Öyle ki Kilisenin bu tutumu neticesinde Protestanlık

12 İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, 31.

13 Tahsin Görgün, "Medeniyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: TDV Yayınları, 2003, 28/298.

14 Ali Necip Erdoğan, "Akif İnan'ın Medeniyet Kavramı", *Hece Dergisi Akif İnan Özel Sayısı*, Ankara, 2020, 338.

15 İnan, *Din ve Uygarlık*, ss.34-35.

mezhebi Kilise'ye bir tepki hareketi olarak ortaya çıkmış ve bu hareket, Papa ve Kilise'nin dokunulmaz olduğu fikrine karşı bir duruş sergilemiştir. İnan'a göre burjuvazi, özellikle Calvin'in üretim için faizi mübah görmesiyle onu kendi çıkarına uygun bulmuştur. Böylece kapitalist düzen ile Protestanlık birbiri ile tam bir uyum içinde olmuştur. Lakin Protestanlık da kendi kilisesini kurmuş ve bazı bilim adamlarına zulüm yaparak Katoliklerden aşağı kalmamıştır. Mesela, Ptolemais coğrafyasını düzenleyerek basan Servetus, Calvin tarafından Musa'yı yalancılıkla suçladığı ve Ruhul-Kudüs'e hakaret ettiği gerekçesiyle diri diri yakılmıştır. Servetus'un suçu bu kitapta, Kenan ilinin "süt ve bal akan" bir yer değil, bilakis kurak ve çorak bir memleket olduğunu söylemesidir.¹⁶

Diğer taraftan İncil'in tahrif edilmesi, Hristiyanlıkta bir dünya görüşü boşluğunun oluşmasına neden olmuştur. Bu nedenle Batılılar bu boşluğu kendi zihni melekelerini ve tarihi tecrübelerini seferber ederek doldurmaya gayret etmişler ve felsefenin gelişmesi de bu eksiklikten kaynaklanmıştır. İslam dünyası ise İslam dininin ortaya koymuş olduğu önerileri çok yüksek ve ideal ilahi bir zemin olarak görmüş, bilakis bu uğurda düşünürler hissi ve zihni melekelerini bu idealden aldıkları ilhamla yoğunlaştırarak uygarlığını geliştirmiştir. Yani Batılılar, bir uygarlığı oluşturmak için Hristiyanlığın getirdiği dogmalardan kurtulmayı zaruri görmüş; İslam ise bilakis bir uygarlığın başlamasının sebebi olmuştur.¹⁷

Düşünürümüze göre bugünkü Batı medeniyetinin ortaya çıkışında bir anlamda Kilise'nin sultasından kurtulmak ve onu sekülerleştirerek akıl merkezinde bilgi temelli bir yaklaşım sergilemek önemli bir paradigma değişimi olmuştur. Gerçi bu uğurda Batılılar epeyce bedel ödemiş ve çok sayıda insan, Kilise'nin dogmalarına karşı geldiği için cezalandırılmıştır. Rönesans ve Reform hareketleri neticesinde Kilise'nin gücü zayıflamış, Kilise zamanla devletler üzerindeki iddiasından vazgeçmiş ve onları uzlaştırma çabası içine girerek bir anlamda ibadet yeri yani, tapınma ve arınmanın merkezi olmuştur. Böylece Kilise daha akılcı ve laik bir çizgiye çekilmiştir.¹⁸

Bu düşüneler ekseninde düşünürümüz şu sorunun cevabını merak eder: *"Rönesans doğmasaydı ve İslam'a karşı mücadele yalnız Kilise'nin kontrolünde devam etseydi ne olurdu? Yani bir uygarlık kuran, bir devlet nizamı olan İslam dinine karşı papalığın temsil etmiş olduğu zengin, nüfuzlu ve gururlu Hristiyanlık, karşılıklı iki kutup olarak kavgalarını sürdürselerdi dünyayı nasıl bir gelecek*

16 İnan, *Din ve Uygarlık*, 34-35.

17 İnan, *Din ve Uygarlık*, 39.

18 İnan, *Din ve Uygarlık*, 50-55.

*beklerdi?*¹⁹ İnan'a göre böyle bir kavga iki dinin mücadelesi şeklinde devam etseydi, halklar arasında bu iki dinin gerçekliği hususunda bir muhakeme ve mukayesenin mutlaka doğmasına sebep olurdu. Öyle ki papalık, halkına İslam'ı yanlış anlatmış ve onların İslam'la tam anlamıyla tanışmasına müsaade etmemiş, bilakis bu insanları Müslümanlar üzerine saldırtmıştır. Bu nedenle papalık kendi halkının cehaletinden yararlanmıştı.²⁰ İnan, bu düşüncesinin doğruluk ölçüğünün Türkler olduğunu ifade eder. Ona göre Türkler, Müslüman olmadan önce İslam ordularına karşı çok kanlı savaşlar vermişlerdir. Ancak kısa bir süre sonra bu millet, İslam'ı tanıdıktan sonra onun kılıcı olmuştur. Eğer Hristiyanlar da serbest bırakılsaydı, İslam'ı benimseyebilirdi. Zira İslam'ın fethettiği yerlerde İslam'ın insanlığı, adaleti, mutluluğu götürdüğünü bizzat tecrübe etme imkânı olurdu. İnan'a göre Kilise buna müsaade etmedi ve ona haddini bildiren Rönesans ise İslam'a karşı daha yeni ve değişik kavgaların disiplinli olmasını hedefledi. Bir bakıma Kilise'nin haçlı seferler ile İslam karşısında başarısız oluşu, Rönesansçıların İslam'a karşı farklı bir savaş stratejisi içine girmesine sebep olmuştur. Açıkçası İslam'la yapılan bu savaşın Kilise tarafından hep başarısızlıkla sonuçlanması Rönesans'ın doğumuna neden olmuştur. Bu durum İnan'a göre adeta Rönesans'ın İslam'dan intikam alma hareketidir.²¹

İnan, Hristiyanlığın İsa'dan sonra hızla onun anlattıklarından saparak kilise babalarının bir menfaat ve fitne ocağına dönüştüğüne, zulüm ve cehaletin oyuncağı haline geldiğine vurgu yaparak Hristiyanlığın bir din ve birleştirme müessesesi olarak değil; bilakis bir kan, kin ve yalan kutupları haline geldiğine dikkat çeker. Yahudilikle ilgili olarak ise düşünürümüz, yeni-Platonculuğun İskenderiye'de etkisinin güçlü olması ve çoğunlukla bu akımın düşünürlerinin Yahudi olması sebebiyle Hristiyanlığı etkilediğini hatta o dönem ortaya çıkan tüm dini ve felsefi mezheplerin oluşumunda Yahudilerin parmağının olduğunu belirtir. Ayrıca İnan, Orta çağ boyunca savaşların çok fazla olmasını, kitapların yakılmasını, işkencelerin olmasını ve bunu izleyen kitlelerin bundan zevk almasını, bir bakıma o günkü Batı medeniyetinin ilimden ve insani erdemlerden ne kadar uzak olduğuna delil olarak gösterir.²²

Rönesans'ın ortaya çıkışından sonra Batıda din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması neticesinde artık Tanrı'ya değil, insana dayalı bir devlet anlayışı hâkim olmuş ve her şeyin (din, hukuk hatta bireyin bile) devlet için var olması gerektiği benimsenmişti. Bu doğrultuda ister istemez insanlarda bir bunalım

19 İnan, *Din ve Uygarlık*, 59.

20 İnan, *Din ve Uygarlık*, 59.

21 İnan, *Din ve Uygarlık*, 59.

22 İnan, *Din ve Uygarlık*, 50-52.

durumu ortaya çıkmıştı. Artık inandıkları dine mesafeli olan insanlar salt akılla hakikate eriştiğini, nasıl bir yaşam ve yönetim anlayışına sahip olunması gerektiğini de ortaya koymaları gerekiyordu. Bu anlamda bir kısım düşünür, zihinlerinde tasavvur ettiği ideal olan yönetim biçimleri hakkında bazı ütopyalar yazdı. Mesela, Thomas Moore'un (1478-1535) *Ütopyası*, Campenella'nın (1568-1639) *Güneş Devleti vb.* ütopyalarla ütopyacılar, Platon'un (MÖ.428-348) *İdeal Devleti'nden* esinlenerek eski Yunan düşüncesini eserlerinde diriltmeye çalıştılar. Böylece onlar, hem sahip oldukları dine karşı çıkıyorlar hem de dini terminolojiyi kullanarak cennet fikrini kendi ütopyalarına malzeme olarak kullanmışlardır.²³

İslam dünyasında ise ütopyacı olarak karşımıza Simavna kadısı olarak bilinen Şeyh Bedreddin (1357-1420) çıkar.²⁴ İnan'a göre Şeyh Bedreddin de diğer ütopyacılar gibi özel mülkiyeti reddeder ve tüm mülkün Allah'a ait olduğunu ileri sürer. Hatta Bedreddin, kişinin servetini toplumun çalınmış hakkı olarak görür ve toplumu bu haklarını zorla almaya çağırır. İnan'a göre Bedreddin'in diğer ütopyacılarından farkı, onlar soyut ideallerle fikirlerini iddia ederken Bedreddin, bizzat düşüncelerini eyleme dökerek taraftarlarıyla devlete karşı eylemde bulunmuştur. Bedreddin, toplum içinde huzursuzlukların kaynağını dinlerde, özellikle din adamlarında bulmuştur. Aykırı bir duruş sergileyen Bedreddin için dinler toplum hayatından uzak tutulmalıdır. Bu bağlamda o, dini devletten ayırarak onun fert üzerindeki etkisini kaldırmak istemiştir. Zira dinler arasında Bedrettin açısından bir fark yoktur. Fark gibi gözükken şeyler din adamlarının menfaatleri adına geliştirdikleri uydurmalarıdır. Tanrı'ya tapınma noktasında tüm dinler aynıdır. Sadece şekil farklılıkları söz konusudur. İnan'a göre laik bir anlayışı savunan Bedrettin aynı zamanda materyalist bir anlayışı da benimsemekten geri durmamıştır. Kısacası Bedreddin, bir mütefekkir olmaktan ziyade İnan'a göre İslam düzenine itirazları, retleri-inkârları olan bir kavga adamı hüviyetindedir. Bu kavga neticesinde de kimseden af, bağışlama dilememiş, bilakis taraftarlarıyla birlikte teslim olarak idam olmuştur.²⁵ Hatta idam anında *Çelebi Mehmet huzuruna çağırdığında kendisine "Seni sararmış görüyorum, nedendir? Dediğinde Bedreddin cevap olarak: Güneş de batarken sararır"*²⁶ cevabını vererek ölümden korkmadığını ona karşı haykırmıştır.

Bu iki farklı bakış açısıyla meseleye yaklaşan İnan, İslam ve Hristiyan din anlayışıyla yetişmiş ütopyacı düşünürlerin fikirlerinin aslında toplumda tam

23 İnan, *Din ve Uygarlık*, 68-70.

24 İnan, *Din ve Uygarlık*, s. 72.

25 İnan, *Din ve Uygarlık*, s. 74.

26 İnan, *Din ve Uygarlık*, s. 75.

anlamıyla karşılık bulmadığını, onların bu ütopyalarının özellikle Hristiyanlar açısından dinin zayıflatılmasıyla ortaya çıkan boşluğu bir bakıma doldurma gayretinden başka bir şey olmadığı görüşündedir. Bu noktada İnan, daha önce de ifade ettiğimiz üzere Rönesans'ın aslında çıkış sebebinin, yüzyıllar boyunca İslam karşısında başarısız olmuş Haçlı zihniyetinin ve bunun müsebbibinin papalık olması nedeniyle bir anlamda Rönesans hareketinin Batı'nın İslam'dan intikam alma hamlesi olduğu fikrindedir. İnan'a göre Rönesansçılar, İslam karşısındaki bu başarısızlığın sebebinin Kilise ve papalık olarak gördükleri için bu işin sadece dinle olmayacağını İslam'ın aynı zamanda bir uygarlık olduğunu anladılar ve Batı uygarlığının temeli olan Yunan-Roma uygarlığının köklerine inerek ve İslam uygarlığının üretmiş olduğu teknik ve bilimi de yedeğine alarak İslam'la mücadele içine girmişlerdir. Ancak burada eskisinden farklı olarak bu yeni Batı uygarlığının temelinde din değil, akıl vardır.²⁷

Öyle ki bu akıl işlerliğini etkin bir şekilde kullanarak Batı'da laikliğin ortaya çıkışına sebep olmuştur. Bu dönemle birlikte artık dinin siyasete, siyasetin de dine müdahalesi söz konusu olmamıştır. Dini hayatı ve ihtiyaçları din otoriteleri düzenler ve cevaplarlar. Devletin dine, dinin de devlete müdahalesinden bahsedilemez. İnan'a göre laik devlette yöneticiler dine karşı yapılan saldırılara müdahale etmeleri gerekir. Zira devlet, düzenden sorumlu olduğu için dini düzenin ve onun kurumlarının da bekçisidir. Laik devlette dinsizlik suç değil, Kilise 'ye hakaret suçtur. Laisizm, devleti Kilise'nin sultasından kurtardığı gibi Kiliseyi de katiyen kendi sultanı altına almaya yeltenmez. İnan, bu sistemde devlet ile dinin çok keskin bir şekilde birbirinden ayıldığını, devlet ve dinin kendi alanının dışına çıkmadığını, bu nedenle dini istismar gibi bir durumun yaşanmadığını zira din, devletin kontrolünde yürüyen bir kurum olmadığı için dini siyasete alet etmek isteyen de buna fırsat bulamamıştır.²⁸

Diğer taraftan İnan, laisizmin toplumu ve bireyleri değiştirmesinin bir anda olmadığını, Batı karışığında şaşkınlık yaşayan Tanzimat aydınlarının hem Batılılaşmayı savunup hem de manevi değerlerin korunması için çaba içinde olduğunu, hatta Tanzimatçıların en muhafazakarlarının bile Batı'nın düzenine hayran olduğundan bahseder. Öyle ki bazı aydınlar, Batı'nın bu kadar ilerlemesinin nedenini İslam medeniyetini almalarına, İslam'ın değer yargılarını pratik hayatlarına tatbik etmelerine ve "Batı'nın fennini alıp inancımızdan vazgeçmeyelim" gibi bir anlayışa sahip olmalarını İnan, çok tuhaf bir durum olarak görür. Ayrıca o, bu düşündeki insanların "İslam terakkiye engel değildir" anlayışıyla dinin Batılılaşmaya karşı olmadığını, bilakis ilmi teşvik ettiğine

27 İnan, *Din ve Uygarlık*, ss. 76-77.

28 İnan, *Din ve Uygarlık*, ss. 82-86.

yönelik birçok ayet ve hadisleri kullanmalarını İslam'ı Batılılaşmaya uydurma gayreti olarak görür. Bu bağlamda İnan, mesela, Ziya Gökalp'in, "İslam ümmetindeniz" ama "Türk milletindeniz" hem de "Garp medeniyetindeniz" düsturuna Tanzimatçılardan sonra da sahip çıkanlar olduğunu, nihayetinde Hilafetin kaldırılması ve laik devletin kurulması yolunda yapılan çalışmaların bunlar üzerine inşa edildiğini ifade ederek bu durumun uygarlık olarak Batı'ya geçişimizin, daha doğrusu Batı'nın düzen anlayışıyla yetinmeyerek onun uygarlığını da alma girişiminin bir tezahürü olarak değerlendirir.²⁹

İnan, Batı uygarlığını İslam uygarlığı ile izaha çalışanların argümanlarını da eleştirir. Çünkü onlar, Endülüs ve Sicilya'daki İslam medreselerinin olmasını ve bu medreselerde birçok Batılı öğrencilerin eğitim almalarını, adeta Batı uygarlığının tamamen İslam'dan kaynaklandığına işaret olarak görmüşlerdir. Yani onlara göre Batı, uygarlığı bizden alarak işlemiş, geliştirmiş ve bugünkü seviyeye ulaştırmıştır. Dolayısıyla Batı uygarlığı özü bakımından İslam'a aittir. Şimdi biz onu alırsak kendi kaybettiğimize, kendi malımıza kavuşmuş oluruz düsturunu savunanların bu fikirlerini kabul etmez.³⁰ Bu düşünceyi ileri sürenlere göre Batı uygarlığı büyük ve erişilmesi gerekli bir vakiydir. Öyle ki Batıcılığı savunmayı zaruret görenlerin gerekçelerinden biri de vaktiyle uygarlıkta İslam'ın ileride olduğu, Batılıların bunu Müslümanlardan aldığı, şimdi ise itikadi, örfi ve ahlaki değerleri koruyarak Batı'nın uygarlığının alınabileceği tezine dayanmaktadır.

Bu düşüncenin yanlış olduğunu ileri süren İnan, Batı uygarlığının teşekkülü olan Rönesans'ı aslında Batı'nın kendi tarihi uygarlık temellerine bir dönüş hareketi olarak görür. Ona göre bu durum Antik Yunan düşüncesini yeni baştan gündeme alma, Roma hukuk ve düzenini tekrar canlandırma-yorumlama hareketi olarak görülmelidir. Ayrıca İnan, Rönesans'ın İslam'la bir uygarlık ortaklığı değil, bilakis bir düşmanlık içinde olduğuna vurgu yapar. Bu düşüncesini desteklemek için o, Kilise'nin Haçlı seferleriyle İslam'la baş edememesi sonucu İslam'la başa çıkma adına sevk ve idareyi yeni ulusal güçlere verdiğine dikkat çeker. Dolayısıyla Batı, İnan açısından her daim Yunan felsefesinin etkisinde kalmış ve her zaman da onların bir Doğu düşmanlığı özellikle de İslam düşmanlığı tarihsel süreçte de devam etmiştir.³¹

İşte bu düşüncelerden hareketle düşünürümüz, İslam uygarlığının temelinde Yunan düşüncesi olmadığı gibi Batı uygarlığının temelinde de İslam'ın olmadığına inanır. Ona göre uygarlıklar arasında bazı yakınlıklar olabilir. Ancak bu

29 İnan, *Din ve Uygarlık*, 88-90.

30 İnan, *Din ve Uygarlık*, 96.

31 İnan, *Din ve Uygarlık*, 97.

yakınlık kesinlikle eşitlik ya da benzerlik anlamında değildir. Uygarlıklardaki birbirini andıran özellikleri İnan, insan fıtratındaki benzerliklerle alakalı görür. Bu nedenle o, Batı uygarlığının İslam'ın etkisinde, ondan yararlanılarak kurulmuş bir uygarlık olarak görülemeyeceği gibi, İslam uygarlığının da Antik Yunan düşüncesinden yararlanılarak geliştirildiği fikrinin doğru olmadığı kanısındadır. İnan, İslam düşünürlerinin Antik Yunan düşüncesini alıp işlemeleri ve Rönesans'ı hazırlamalarını, ona katkı sağlamalarını ve bir İslam Felsefesini oluşturmalarını İslam uygarlığının verileri arasında görmez. Ona göre İslam uygarlığının gelişimini, yayılmasını sağlayan Antik Yunan Felsefesi değil, bilakis Kur'an ve sünnete bağlı olarak yorumlar getiren bilginlerdir ve bunların çalışmalarına "felsefe" değil, hikmet" denir.³²

Kuşkusuz İnan'ın bu düşüncesine katılmak pek mümkün değildir. Zira İslam uygarlığı IX-XIII. asırda bir "Altın Çağı" (Golden Age) yaşamıştır. Peki, bu 4 asır boyunca bu uygarlığın oluşmasında hangi etkenler egemendi? Ya da şöyle bir soru sorsak: Ne yaptık da biz bir "Altın Çağı" yaşadık? Ya da neyi yapmadık yahut eksik bıraktık da "Altın Çağ'dan" uzaklaştık? Şimdi bu soruya verilecek cevapların daha sistematik bir bütünlük arz etmesi gerekir. Çünkü bilindiği üzere İslam dininin gelişi ve yayılışıyla birlikte ilk yüzyıl içerisinde fetihlerle birlikte çok büyük bir devlet ortaya çıktı. Bu devletin tebaasında farklı dinî ve etnik kökene sahip insanlar yer almaktaydı. Dolayısıyla İslam dinini tebliğ edenlerin karşısına sadece Hristiyanlar, Yahudiler ya da Putperestler değil, Zerdüş, Brahman, Budist vb. çok farklı kültür ve inançtan insanlar çıktı. Bazen bu insanlar, itikadi tartışmalarda kendi inançlarının İslam inancından üstün olduğunu felsefi yöntemle savunuyorlardı. İşte Müslümanlar da özellikle Abbasiler döneminde felsefi eserlerin Arapça 'ya aktarılmasına gayret gösterdiler. Kur'an'da "hikmet" kavramı geçtiği için felsefeyi de bu anlamda almaktan çekinmediler. Bu doğrultuda 830 yılında Kindi'nin başkanlığında "Beyt'ül-Hikme" (Çeviri Merkezi) kuruldu. Çeviri yapanlara ağırlığınca altın verildi ve İslam dünyasında ilim aşkı ve ilmi elde etme çabası her yere yayıldı. Medreseler kuruldu ve büyük âlimler yetiştirildi. Tarihsel olarak bu şekilde olan gelişim sürecimizi felsefi yönü ya da felsefe tarihi bilgisi belki yeterince güçlü olmadığı için İnan'ın bilmemesi doğaldır.

İnan'a göre Batı, kendi uygarlığının temellerini atarken din anlayışından ya da Kilise'nin tahakkümünden bir kopuş yaşayarak salt akla dayalı bir yol takip ederek dini de insanların kalbine indirgeyerek akla aykırı olan şeylerden uzaklaşma eğilimi içinde olmuştur. Kuşkusuz Batı'da reformla birlikte gelişen hadiselere baktığımızda aydınlanma ve sanayi devriminin ardından hümanizma ve

32 İnan, *Din ve Uygarlık*, 98-99.

sekülerizm hareketlerinin artmasıyla deizm, ateizm, materyalizm, pozitivizm, evrim vb. düşüncelerin hızla yayıldığı özellikle 18 ve 19. Yüzyılların sonuna doğru dinin etkisinin neredeyse yok denecek kadar azaldığı, Kilise'nin adeta kendi kabuğuna çekildiği bir dönemde artık Batı uygarlığı tekniğini de kullanarak diğer ulusları sömürmeyi, çökertmeyi, yıldırmaı politik bir ilke haline getirmiştir. Hatta İnan, Batılıların harpten ve açıktan kırılan ulusları, onların ilkel oluşlarıyla izah etmesini ve onları sömürmeyi sömürme olarak değil de onlara uygarlık getirme şeklinde izah etmesini Batılıların insani değerlerden ne kadar uzak olduğuna kanıt olarak gösterir.³³ İnan, Batı uygarlığını insanın vahye bir başkaldırışı olarak değerlendirir. Çünkü ona göre, salt akılla insanın gideceği yer bencillik, doyumsuzluk, vicdansızlık ve rahmetten uzak bir yoldur. Şayet vahyin denetimindeki akılla insan, hayatına yön verecek olursa o zaman vahyin getirdiği denge, disiplin ve metotla tüm beşerî değerlerini gelişigüzel çiğneyemez. İnan için bugün eşya, Batı uygarlığının putu, insan ise kölesi olmuştur. Oysa İslam uygarlığı açısından Allah bütün kâinatı insanın hizmeti ve yararlanması için yaratmıştır.³⁴

Diğer taraftan İnan, çağdaşlaşmanın Batılılaşma olarak görülmesine karşıdır. Ona göre “çağdaş uygarlık” sözü “çağdışı uygarlık” sözü gibi anlamsız olup bir art düşünceye dayanmaktadır. Düşünürümüzün perspektifinden bir “yaşayan uygarlık” bir de “yaşamayan uygarlık” vardır. Yani “eski” ve “antik” uygarlık vardır. Mesela, eski Mısır, eski Çin uygarlığı bugün için antik uygarlıklardır. Eğer bu uygarlıklar bugün yaşasaydı onlara çağdışı mı denilecekti? Bu çağda olan ve yaşanan her uygarlık çağdaş uygarlıktır. Çağdaş uygarlık denilince Batı uygarlığını anlamak doğru değildir. İnan'a göre İslam uygarlığının düşmanları çağdaşlaşmayı Batılılaşma ile eş anlamda kullanarak zihinleri bulandırmış ve onların tüm amaçları İslam düzeninin ortadan kaldırılarak, bu düzenin dayandığı uygarlığın gelişmemesi ve giderek eskimesine yani “çağdışı” kalmasına imkân sağlamak olmuştur. Bu bağlamda düşünürümüz, uygarlığı geliştirenin düzen ve sosyal-siyasal kurumlar olduğu kanaatinde dir.

Düşünürümüze göre çağımızda iki büyük uygarlık vardır: Biri İslam, diğeri ise Batı uygarlığıdır. İslam uygarlığının tüm unsurları İslam toplumu içinde vardır ve yaşanmaktadır. Bu uygarlık bir kültür ve yaşama formu olarak hayatiyetini devam ettirir. Ancak bu uygarlık devletten yoksundur. Batı uygarlığı ise örgüttür ve dış görünüşü bakımından bazı ayrılıkları var gibi görünse de yeryüzünün tüm kıtalarında çok sayıda devlete maliktir ve geliştirdiği teknoloji ile kendini çağdaş uygarlığın tek temsilcisi olarak ileriye sürmüştür. Kendini

33 İnan, *Din ve Uygarlık*, 102-103.

34 İnan, *Din ve Uygarlık*, 108-109.

çağdaş, diğerlerini ise çağ dışı göstermek Batı uygarlığının bir aldatmacasıdır. Öyle ki Batı, diğer uygarlıkları çağdan uzaklaştırmanın yolunu böyle bulmuştur. Bizim batıcılarımız da bu düşünceye inanmış ve bunu sahiplenmişlerdir.³⁵

Üstelik İslam'ın dışında kalan hiçbir ülke ve uygarlık Batı ile çatışma içinde değildir. İnan'a göre Batı, bizim yıkılmamızın kendi içimizde alacağımız yaralarla mümkün olduğunu çok iyi bilmektedir. Bu nedenle düşünürümüze Batı, bizi savaşla değiştiremeyeceğini anlamış ve kendi içimizden kendi düşünce dünyasına uygun aydınlarla uygarlığımıza saldırtmıştır. Zira Batı, İslam ülkelerini istila etse hatta uzunca süre bile kalsa bile onları istediği yere getiremeyeceğini biliyordu. İnan'a göre uygarlığına sahip bir ülke düşman istilasına uğrasa da bu onun çökmesi, yıkılması anlamına gelmez. Uygarlıkları diri tutan insanlardır. İşte Batı bunu bildiği için aslında kendi uygarlığını benimsemeyi bize dayatmıştır.³⁶

2. İnan'ın Medeniyet Tasavvurunda Batı Uygarlığı ve Bıraktığı İzler

İnan'a göre Batı uygarlığının kökeni, Antik Yunan ve Roma'dır. Bu uygarlığın yapısında insani öz yoktur. Öyle ki bu uygarlığı ayakta tutan hep katı kurallar olmuştur ve akıl her şeye öncelenmiştir. Ancak burada akıl, ahlaki anlamda İslam'daki gibi kalp ve vicdanla ilintili olan akıl değil; bilakis bencil, menfaatini her şeyin üstünde tutan, sömürge düzenini benimseyen, kimseye karşılıksız hiçbir şey vermeyen, açgözlü, rıza ya da şükür bilmeyen bir yapıya sahiptir. Batılı devletlerin ekonomisini düzeltmesi, tekniğini geliştirmesi onu diğer geri kalmış ülkelere göre müreffeh bir yapı arz etmesine neden olmuştur. Lakin İnan, Batı'nın bu gelişen uygarlığının bazı açmazları olduğu görüşündedir. Ona göre Batı, bu kadar uygarlık ve onun uzantısı olan teknikte gelişim göstermesine rağmen insani değerlerden uzak kalmıştır. Bu da biraz önce değindiğimiz aç gözlülüğün neticesinde bir bunalım durumunu ortaya çıkarmıştır. Yani onların bu zenginlikleri kendileriyle hesaplaşmanın önüne geçmekte ve ayıplarını örtmektedir. İnan'ın bakış açısıyla aslında insanlar maddi olarak zenginler ama kendilerini eşyanın bir uzantısı, makinenin bir parçası gibi buldukları için mutsuz ve umutsuzdurlar. Zira insanın aklıyla keşfettiği makineye köle olması bir bakıma fitratlarına aykırı olup, ruhlarını tatmin etmeyen somut şeylerden ibarettir. Batı uygarlığının mistik ve insani özden yoksun olması, maddi imkanlarının genişlemesiyle daha kesin, daha belirgin hale gelmiştir. İlahi yönün insanlarda neredeyse yok denecek kadar az olmasını düşünürü-

35 İnan, *Din ve Uygarlık*, 109-110.

36 Mehmet Akif İnan, *Aydınlar Batı ve Biz* (Ankara: Eğitim Bir Sen Yayınları, 2016), 76-77.

müz, “ruh olmayan yerde makine ezer geçer” diyerek adeta ruhsuz bedenini hiçbir anlam ifade etmeyeceğini vurgular.³⁷

Bu bağlamda her uygarlık tekniğini de kendi özüne uygun bir biçimde geliştirir. Batı'nın günümüzde ulaştığı teknik onun uygarlık anlayışının maddeye yansıtılmış halinden başka bir şey değildir. Nihayetinde her uygarlığın ayrı bir dünya görüşü ve hayat felsefesi söz konusudur ve tekniğe uygarlığın bir uzantısı şeklinde bakılmalıdır. Ona göre uygarlıklar zaman içinde oluşur ve gelişirler. Bu anlamda tarihe karışmış uygarlıklar vardır. Eski Mısır, Çin, Mezopotamya vb. ama bugün bu uygarlıklar artık arkaik uygarlıklardır. Ancak İslam uygarlığı düşünürümüz açısından duraklama dönemini yaşasa da vahye dayalı bir uygarlık olduğu için arkaik olmaya müsait hiçbir özellik taşımamaktadır. Öyle ki bu uygarlığın müesseseleri devlette olmasa da halk katında yaşanılabilirliğini ve bir inanç manzumesi olarak varlığını devam ettirmektedir.³⁸ İslam uygarlığı kendisini bir şekilde ayakta tutmaya çalışsa da İnan'a göre sanayi kendine mahsus bir toplum oluşturmuş ve o toplum da doğal olarak ulusal temellerden kopacak ve tekniğin gerektirdiği adeta evrensel bir toplum olarak belirecektir. Yani her ülkenin insanını aynı şartlar kuşatacağı için birbirine benzer toplumlar oluşacak ve dolayısıyla eşyanın tabiatında var olan ahlak, madenin ahlakı olup dini hayatı, mistik kaygıları ezecektir. Kısacası İnan, çağdaş batı tekniğinin girdiği her ülkede insanların bu tekniğin işlevine uygun olarak değişime uğradığına ve onların ister istemez batı toplumuna dönüşeceği endişe eder. Bu da batı toplumunun makineye, eşyaya tapınma boyutunu diğerlerine sirayet ettirdiğinin bir göstergesi olarak görülür.³⁹

Ancak İnan, tekniğin insanları birbirine benzeyen; duygu, düşünüş ve davranış bakımından birbirini oldukça andıran insanlar haline getirmesinden rahatsızdır. Özellikle bu durum aynı medeniyet çatısı altındaki insanları neredeyse kültür farklılıklarını bile ortadan kaldıracak noktaya ulaştırmıştır. Batı toplumlarında bu çok açık bir şekilde görülmektedir. İnan'a göre Batı'nın tekniği adeta yepyeni bir insan üretmiştir. Bu insan ki inancıyla, ahlakıyla, ev ve iş hayatıyla, zevkleri, eğlencesi, sosyal hayatı velhasıl dünyaya bakışıyla ayrı, yepyeni bir insan nesli ve tipini oluşturmaktadır. Hatta uluslararası ekonomik uçurumlar olmasa neredeyse tüm insanlar tek bir millet haline gelme tehlikesiyle karşılaşacaklardır. İnan, yaşanan bu durumu yani tekniğe sahip olmayı ulusların benzeşmesinde başrol olarak görür. Burada İnan'a göre yapılması gereken şey, önce Batı tekniğinin, Batı uygarlığının bir ürünü olduğunu kabul etmek

37 İnan, *Din ve Uygarlık*, 124-125.

38 İnan, *Din ve Uygarlık*, 115-116.

39 İnan, *Din ve Uygarlık*, 120-121.

gerekir. Yani bu teknik evrensel bir özellik arz etmemektedir. Batı'nın kendisinin elde ettiği bir tekniktir. Ona göre cemiyetin kaybolmaması için teknik gelişmelere/sorunlara bir Batılı gibi değil, yerli ve milli bir bakışla bakılmalıdır. Bu da o uygarlık içinde yaşayabilmenin yolunu bulup kendi uygarlığının özüne yabancılaşmadan, diğerini de taklit etmeden, tekniğini oluşturarak ve tarihsel mirasına da sahip çıkarak geleceğe aktarmakla mümkündür. Bu bağlamda İslam toplumunda hiçbir medeni hamleye ve teknik keşfe karşı, tarih boyunca tek tük istisna dışında bir engelleme olmamıştır. Zira bu medeniyetin taşıyıcı unsurları olan aydınlarına karşı halk her daim saygıda kusur emememiştir. Zaman zaman olumsuz hadiseler olsa da genelde onlara iyi davranılmıştır.⁴⁰

Öte yandan düşünürümüzü rahatsız eden meselelerden biri de Batı uygarlığının teknolojiyle özdeş gelişmesi ve bu durumun insanı ülküsüz bırakmasıdır. Ona göre bu uygarlık insanın içini düzenleyen asil, anlamlı bir iddia taşıyor artık. Kısacası insan makinenin doğal bir uzvu durumuna düşmüştür. Bu uzuvda makinenin en önemli uzvudur. Makinenin çalışması için nasıl bakım gerekiyorsa insan da tıpkı onun gibi yemeye, içmeye ve çiftleşmeye ihtiyaç duyan bir makinedir. İnsan bu düzenin tutsağıdır. Ama tutsak olduğunun bilincinde değildir. Çağın insanı özgür olduğunun zannı içinde gönüllü olarak esirdir. Yani teknoloji insanı ülküsüz/davasız bırakmıştır. İnan'a göre günümüz insanı daha çok kazanmak, yaşamak ve eşya edinmek için mücadele ediyor. Bu insandan insan olarak yaratılmış olmanın derin, soylu hikmetlere sahip olması istenmiyor. O, varlığını ve varoluşunu ciddi anlamda sorgulamıyor, derin bir tefekkür içine girmiyor.⁴¹

İnan'a göre millet için hatıraya ve uygarlığına bağlılık; geçmişinde yaşama imkânı bulmuş her türlü oluşuma bağlı olmak biçiminde anlaşılırsa bu, bâtil bir tutuculuk olur. Burada mesela, devrimcilik eskiye ait her şeyi yıkmayı hedef bilince, muhafazakarlık da eskiye ait her şeyi sahiplenmeyi görev saymaya başlar. Uygarlığın doğal bir unsuru olup olmadığına bakmadan bir şeylere sahiplenmek muhafazakarlığın düştüğü en büyük hatadır. Uygarlıklar özü kendine aykırı düşen yabancı unsurların, kendisini istila etmesi yüzünden helak olurlar. Kısacası her uygarlık aslında bir başka uygarlığın kendisini istila etme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Uygarlıklar birbirinden etkilenir, kendi aralarında bazı alış-verişler olur. Ancak uygarlıklar aldığı şeyleri geliştirmez ve başarılı olamazlarsa bazı uygarlıklar gibi eski Mısır, Çin, Mezopotamya vb. yok olup giderler. Burada İnan açısından önemli görülen nokta, birbirine yakın olan uygarlıklar için çok bozulma olmayabilir. Ancak karşıt iki uygarlıklardaki

40 İnan, *Din ve Uygarlık*, 136--141.

41 İnan, *Aydınlar Batı ve Biz*, 114.

alış-verişlerde bozulmalar daha çok olur. İnan, İslam uygarlığının antik Yunan düşüncesinden edindiği ve “İslam Felsefesi” adını almış olan fikir silsilesinin hariç tutulmasını savunur. Bu fikirlerin İslam uygarlığını anlama ve savunmada gündeme alınmaması gerektiğini ileri sürer.⁴²

Açıksası Akif İnan’ın bu düşüncesine katılmak pek mümkün değildir. Zira biz, Antik Yunan’dan felsefeyi bir ihtiyaca binaen aldık. Fetihlerle birlikte gelişen İslam topluluğunun diğer inançlar karşısında felsefe gibi akli bir faaliyetten yararlanarak İslam’ın teorik tarafını daha sağlam kazığa bağlama düşüncesi bizi felsefe ve mantığı almaya itmiştir. İyi ki de almışız. Çünkü bu akli ilimlerin İslam dünyasına girişiyle birlikte itikadi açıdan İslam dinini düşünürlerimiz daha iyi savunmuştur. Onlar, felsefeyi bir anlamda dini daha iyi anlatma aracı olarak kullanmışlardır. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere IX-XIII. asırda İslam toplumunun bir “Altın Çağ” yaşamasında bu ilim dallarının çok büyük etkisi olmuştur. Bize öyle geliyor ki İnan’ın felsefi alt yapısı biraz yüzeysel bir durum arz etmektedir. Eğer İnan, felsefenin ne olduğunu ve İslam felsefesi gibi bir ilim dalının hangi konuları ne amaçla ele aldığı hakkında yeterince bilgi sahibi olsaydı ya da iyi bir felsefe eğitimi alsaydı muhtemelen bu düşünceleri ileri sürmezdi. Onda biraz akla ve felsefeye karşı mesafeli bir tutum ya da ikinci plana atma düşüncesinin olduğu yazılarından anlaşılmaktadır. Belki de bunda en önemli etken onun bir şair ve mistik yönünün ağır basmasıdır, diyebiliriz.

Düşünürümüze göre Batılı, zaten bizim Batılı olamayacağımızı en başta bilir. Batı ancak bizim, bu uygarlığa dahil olarak kendi etrafında halkalanmamıza, kendi güneşinin yörüngesinde küçük bir gezegen olmamıza belki izin verebilir. Batı uygarlığı tarih boyunca bu uygarlığın içinde olanları bir “sömürü aracı” olarak kullanmıştır. Batının bize Batılılaşmayı şart koşmasının nedeni, bizi ancak bu şekilde dejenerasyona uğratacağını çok iyi bilmesindedir. Zira siyasal bütünlüğün dağılması kendi uygarlığımızdan uzaklaşmakla eş anlamıdır. Batılı için yeryüzünde kendi uygarlığından başka hiçbir uygarlık olmaması gerekir. Bu noktada İnan’a göre savaşları milletler değil, devletler çıkarır. Aslında milletler birbirine düşman değildir. Lakin yöneticilerin dünyada tek hâkim güç olma isteğinden dolayı ötekine karşı her türlü şiddeti meşru görme istekleri medeniyetler arası güç savaşına dönmüştür. İnan’a göre Batı’nın tekniği ne kadar ileri düzeyde olsa da insanları birbirine benzetse de milli kimliğinden uzaklaştırırsa da onları evrensel bir uygarlığın eksiksiz bir uzvu haline getiremeyecek ve tek devletin vatandaşları olarak şekillendiremeyecektir.⁴³

42 İnan, *Din ve Uygarlık*, 139--140.

43 İnan, *Din ve Uygarlık*, 127.

Batı uygarlığının insanı getirdiği noktanın onu gönüllü olarak esir ve tutsak yaptığı düşüncesini ileri süren İnan, bu fikrini Batı'nın sanayileşmeyle birlikte insana makinenin bir halkası gibi baktığını ve onu adeta sadece biyolojik ve fizyolojik ihtiyacı olan bir varlığa çevirdiğini, bir bakıma onun tüm ömrünün daha çok kazanmak, eşya edinmek, hazlarını tatmin etmek vb. ibaretmiş gibi bir yaşam felsefesini ona dayattığını, böylece insanlarda varoluşsal açıdan ve manevi yönden bir boşluk oluştuğunu, yani dünyaya ne için geldiğini, neden var olduğunu anlamadan insanların ölümle yüzleştiğini bu durumun da ölüm ve ölümsüzlüğe yabancı bir insan tipine neden olduğunu ileri sürer. İnan, insanın düşmüş olduğu bu durumu yani eşyalarla etrafının donatılmasını bir çocuğun önüne dökülen oyuncaklara benzetir. Bu durumdan kurtuluşun da çok zor olduğuna değinen düşünürümüz, insanın inanca muhtaç olduğunu fısıldayan her vesilenin önüne adeta duvar örüldüğünü ve onun tabiatla, tabiilikle bağının koparıldığına dikkat çeker.⁴⁴ İşte bu durumu ve Batı uygarlığını hararetle savunanları o, insanları inançsız, ülküsüz bir sürü halinde tutmaya, bütün güçleriyle seferber oldukları için eleştirir ve onları Batı uygarlığının yaşaması için aklını kiraya verenler olarak görür. İnan'a göre Batı uygarlığı inançsızlığın, insanı saptırmanın, insana aykırılığın ve düşmanlığın uygarlığıdır. Öyle ki bu uygarlık bir çağdaş uygarlık değil, çağın hafıza ve ruh ihtilalidir.⁴⁵

Diğer taraftan bilindiği üzere İnan'ın Batı medeniyeti ile ilgili olarak çizmiş olduğu bu tablonun bir benzerini yine o medeniyetin içinden yetişen varoluşçu filozoflar da çizmişlerdir. Mesela, Sartre, Heidegger, Nietzsche, A. Camus vb. düşünürler de sanayileşmenin getirdiği yeni durumla birlikte insanın kendisine yabancılaştığını ve adeta makinenin bir dişlisi gibi görüldüğünü ifade ederler. Yani yaşamdan ve geleceğinden endişe eden insanların bunalıma sürüklendiği, bir çıkmazın içinde ve çaresizce umudunu yitirdiğine dikkat çekerler.

Batı ve bizim durumumuzu Osmanlı tarihinin geçirmiş olduğu serüvenden hareketle bir tabloyla ortaya koymaya çalışan İnan, Osmanlı devletinin 624 yıllık geçmişini 3 dönemle izah eder:

1. Dönemde (1299-1595) kuruluşundan III. Murat'ın ölümüne kadar ki dönemde gelişme, büyüme ve bir cihan devletine ulaşma söz konusudur. Bu 296 yıllık süreçte devlet, 20 milyon kilometre karelik bir alan ve yaklaşık olarak 100 milyona yakın nüfusuyla, adeta tek egemen güçtür.

2. Dönemde (1595-1699) Karlofça Anlaşmasına kadarki 104 yıllık süreç ise eşsiz egemenliğini koruduğu ve karşısında hala dünyada bir ciddi raki-

⁴⁴ İnan, *Din ve Uygarlık*, 147.

⁴⁵ İnan, *Din ve Uygarlık*, 148.

binin belirmediği, biraz da rakibi olmadığı için rahatlığın hâkim olduğu ancak sosyal yapının sağlam olması nedeniyle bünyesinde bir sarsıntının meydana gelmediği bir dönemdir.

3. Dönemde (1699-1839) ise 140 yıllık dönem Tanzimat'ın ilanına kadar mevcudu korumanın bizim aleyhimize işleyen bir durum olarak belirdiğinin somut örnekleriyle karşılaştığımız bir sürece işaret eder. İnan'a göre bu dönemde bir nefes muhasebesine mutlaka yönelerek kayıplarımızı önleyici hatta yeniden eski gücümüzü bu çağ içinde de diriltici hamlelere koyulmamız gerekiyordu. Ancak değişen şartlara uyum sağlamada çok geciktik. İnan, aslında bu yenileşmenin üçüncü dönemde değil, ikinci dönemde olması gerektiğine inanır. Zira ikinci döneminde devlet, Batı'ya tepeden bakıyor ve onu hafife alıyordu. Orada meydana gelen yenileşme hareketlerini önemsemiyor, garip bir muhafazakâr tutum sergileyerek bizi gerilemede bırakıyordu. Bu dönemde yerli bazı ıslahatlar yapılmıştır. Ancak bunlar yeterli gelmemiştir. Üçüncü dönemde yapılan bazı ıslahatlar ise köklü bir yenileşme şeklinde değildi. Zira bu dönemde yapılan ıslahatlar genelde Batıcı bir karakter arz ediyordu. III. Selim, III. Mahmut ve Abdülmecit'in ıslahatları Batıcı değil de yerli bir öze dayansaydı gerilemenin önü alınabilirdi. İnan'a göre geciken bu ıslahat hareketlerini yapabilecek potansiyel bizde mevcuttu. Zira bu dönemde insanımız ve kurumlar daha büyük bir çöküntü içine girmemişlerdi. Yaşanılan durum büyük bir donukluk, hamlesizlik ve ihmallerden ibaretti. Ama çözümü kendi uygarlığından esinlenerek gerçekleştirilebilirdi. Lakin artık Batı'ya yüzümüzü bir kere dönmüştük ve yerli çözümler sekteye uğradılar, hatta geri kalmanın asıl sebebi olarak görüldüler. Düşünürümüze göre Tanzimat'a bu anlayışla girildi.⁴⁶

Tanzimat'la II. Meşrutiyet arasındaki (1839-1908) 69 yıllık dönemde hızlı bir çöküş süreci başladı. İnan'a göre Tanzimat devleti bir tümsek üzerinde bıraktığı için aradan geçen zaman sürecinde ülkeyi deyimli yerindeyse freni patlamış kamyon gibi aşağı doğru götürmüştür. II. Meşrutiyet'te bile devlet 9 milyon kilometre kare bir sınıra sahipti. II. Abdülhamit 30 yıllık süreçte bazı yenilikler yaparak birçok cephede savaşmasına rağmen devleti ayakta tutmayı başarmıştır. Düşünürümüze göre Tanzimatçıların attığı ok yayından çıkmıştı bir kere. Abdülhamit o oku 30 yıllık sürecinde havada tutmaya çalışmış ancak kendisi tahtan indirildikten sonra 10 yıl içerisinde koskoca imparatorluk Anadolu yaylasına hapsedilmiştir. Bu da yetmezmiş gibi 1908-1923 yılları arasında devlet akıl almaz bir hızla tasfiyeye uğratılmıştır. İnan, bu durumu ülkeyi kendi uygarlık temellerinden kopararak, düşmanın telkin ve tavsiyeleri doğrultusunda

46 İnan, *Din ve Uygarlık*, s. 150.

da Batılılaştırılmasını hayatımızla ödediğimiz bir yanılığın olarak görür. Zira Batı bizi temelden yıkacak olan unsurları bize bir kurtuluş reçetesi gibi sunmuş, içimizde kendine bağladığı insanlar bulmuş ve bir cihan devletini yeryüzünden kaldırmıştır.⁴⁷ Kısacası İnan açısından Tanzimat fermanı, devletin batmaması için Batı'nın elimizden tutmasını sağlamanın, Batı'yı çok üstün gördüğümüzün, bizi de artık kendilerinden saymalarını dilemenin, kendimizi kendimizin de beğenmediğimiz, bunun için de yalnız Batı'yı örnek almaya hazır olduğumuzun bir ilanıdır. Düşünürümüz Tanzimat'tan bu yana yapılan Batılılaşma hareketlerinin hepsinde az veya çok bu özün olduğu kanısındadır.⁴⁸ Bu durum açıkçası Tanzimat'la birlikte bir başka medeniyeti kendine örnek alma devri olarak da okunabilir. Zira yapılan yeni değişiklik sadece bir düzen değişikliği değil, aynı zamanda bu düzenin medeniyetinin de ithaliydi.

İnan, Tanzimatla başlayan Batılılaşmanın, Meşrutiyet'e kadar devam eden bölümüne bir "emekleme devri" olarak bakılabileceğini ifade ederek bu emeklemenin siyasi, fikri ve sanat hayatıyla alakalı olduğuna dikkat çeker. Bilindiği üzere Tanzimatla birlikte birçok Batılı anlamda kurumlar zaten oluşmaya başlamıştı. Ancak Batılı anlamdaki kuruluşların yanında buna eş değer olarak eski kuruluşlar da hayatini devam ettiriyorlardı. Mesela, bir yere yeni "mektepler" açılırken, diğer tarafta "medreseler" de devam ediyordu. Bir tarafta şer'i mahkemeler işlerliğini sürdürürken diğer tarafta "nizami mahkemeler" kuruluyordu. Bu dönemde fikir hayatı tamamen Batı'ya açılmış ancak ne "Osmanlılık" tan ne de "Müslümanlık" tan vazgeçilmemiş, toplum ikisi arasında dengeleme ve bocalama sancısı içindeydi. Sanat dünyamıza da yeni türler tiyatro, roman vb. girmişti. II. Meşrutiyete doğru ise yavaş yavaş Batıcılık ivme kazanmıştı. İnan, Batıcılığın Meşrutiyet döneminin en ileri fikir hareketi olduğunu söyler. Bu fikirlerin en başta gelenleri mesela, tek eşlilik, fes yerine başka bir başlık, kadınların istediği gibi giyinebilmesi, görücü usulü evlenilmeme, tekke ve zaviyelerin kapatılması, sarık ve cübbenin yalnız din adamlarının giymesi, şer'i mahkemelerin kaldırılması, Avrupa Medeni kanununun kabul edilmesi vb. tüm şeyler bu dönemin Batıcıları tarafından savunulmaktaydı. İttihat ve terakki bunu uygulamak istese de çok cephede savaş olması nedeniyle imkân bulamamıştı. İşte bu fikirleri uygulama fırsatını Cumhuriyetçi devrimciler üstlendiler. İnan'a göre Cumhuriyetçiler Türkçü ve milliyetçi olmakla birlikte Batıcılığı benimsemişlerdi. Ancak bu hareketin içinde İslamcılık yoktu. Batı uygarlığı ile uzlaşmanın kuramsal alandaki en önemli çalışması Ziya Gökalp'in düşünceleri ile olmuştur. Onun söylemleri ile Cumhuriyet arasında oldukça derin bir uyum söz konusudur. Ancak milliyetçi düşünce Gökalp'i hiçbir noktada

47 İnan, *Din ve Uygarlık*, ss. 151-152.

48 İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, s. 50.

aşamamış ve kendisini çağın koşullarına göre yenileyememiştir. İnan'a göre İslamcıların Cumhuriyet döneminde kazandığı içerik, Meşrutiyet dönemindeki İslamcılığı aşmış olsa da Gökalp'in Türkçü hareketi "Esaslara" bağlamasında olduğu gibi kendisini zaman içinde bu tarz bir disiplinli esaslara bağlayan bir düşünce adamına sahip olamamıştır. Ayrıca bu hareket yansımaları mevcut kurucu rejime asla gösterememiştir.⁴⁹

3. Aydın Sorunu

İnan, İslam ile Batı uygarlığı arasında bazı aydınların bir ayniyet aradığını ve bu anlayışın Tanzimat sonrası aydınlarında hep olduğunu iddia eder. Ona göre bu aydınları Batı uygarlığı ve onun sosyal düzen anlayışı etkilediği için onların Batı'yı reddetmesi adeta doğal ve insani olan her olguyu reddetmek gibi anlaşılır. Batı uygarlığı ile İslam arasında bir ayniyet arama fikri Tanzimattan sonra özellikle Meşrutiyetle birlikte daha da artmış, Cumhuriyet'in işini kolaylaştırmıştır. Bu aydınların Batı ile İslam arasında ayniyet kurma çabasında ileri sürdükleri şey genelde Rönesans hareketinin İslam uygarlığıyla gerçekleştiğidir. Bu durum İnan açısından Batı'yı benimsemenin en masum kılıfıdır. Bu aydınlar göre eğer İslam uygarlığı olmasaydı Batı dünyası ilkel hayatını yaşamaya devam edecek ve skolastik dönem son bulmayacaktı. Onlar ayrıca Batı'nın, geçmişte İslam dünyasından aldıklarıyla kendini geliştirip, uygulamaya koyarak bugünkü seviyeye ulaşmasının bir benzerini bizim de yapabileceğimizi iddia etmişlerdir. Muhafazakâr yani ağır basan aydınlarımız ise Batı ile girişilecek bu alış-verişte bazı noktalara dikkat etmemiz gerektiğine mesela, aile düzenini korumamızı, bazı örfi ve ahlaki varlığımızı muhafaza etmeyi, kendi dinimize bağlı kalmayı bir ön şart olarak ileri sürmüşlerdir. Hatta bu aydınlar, İslam dininin terakkiye engel olmadığını ve Batılıların dinlerine bağlı kalarak gelişme gösterdiği gibi bizim de benzer şekilde dinimizi koruyarak ilerleme kaydedebileceğimize dikkat çekiyorlardı. İnan'a göre İslam'la Batı arasında uygunluk aramaya koyulmuş olanların büyük bir bölümü, aslında dünya görüşü bakımından Batıcıdılar. Onlar tüm sosyal kurumların Batılı anlamda düzenlenmesini isterler. Bu insanların anladığı veya öyle anlaşılmasını istediği İslam, Batılılaşmaya engel olmayan İslam'dır. Onların fen, sanat, ilim, medeniyet diye saydıkları, kabul ettikleri sadece Batı'dır. "Muasır medeniyet" ten kasıtları hep Batı uygarlığıdır. Düşünürümüze göre bu zihniyet, geri kalışımızın sebebini hurafelerle alakalı görür. Aslında hurafelerden kastettikleri doğrudan doğruya "İslam'dır." Muhafazakâr görünüp Batıcı bir zihniyete sahip olan bu grup, İslam'ı aslına irca etmeye eğilimlidir. Yani bunların bütün çabaları Batılılaşmaya karşı olmayan

49 İnan, *Din ve Uygarlık*, 160-164.

bir İslam ortaya koymak ve bunu genelleştirmekten ibarettir. Mesela, hürriyet, eşitlik, adalet vb. kavramları Batı kullandığında bizim bu aydınlarımız da hemen bu kavramların İslam'da da olduğunu ileri sürdüler. Hatta demokrasi ya da laiklik kelimelerinin moda haline geldiğinde bunun da İslam'da var olduğunu sonraki Batıcı aydınlar söylemekten geri kalmadılar.⁵⁰

Bu bağlamda düşünürümüz, Osmanlı modernleşme sürecinde İslam uygarlığının yürürlükten kalkma sürecinde iki tip aydının olduğu görüşündedir. Bunlardan birincisi; geçmiş olduğu gibi benimseyen, diğeri de eleştirip ders çıkarandır. Öyle ki geçmişe toz kondurmayan, Batı'ya yönelmeden önceki döneme özlem duyan ve o dönemi idealleştiren aydınlarımız için İnan, bunların tenkidi bir yol seçmediklerine ve maziperest olup muhafazakâr olduklarına işaret eder. Diğer tip aydın ise şimdinin etkisinde kalarak geçmiş en sert şekilde eleştirerek birçok hataya ve yanlış fikirlere kapılma sebebinin kendimizde aramız gerektiğine inanırlar. Bunların eleştirilerinin çoğu İslam dinine batıl ve hurafe türünden şeylerin sokulması, özellikle mistik yorumların ve yaşayışların yanlışlarının İslam'a zarar verdiği yönündedir. Meşrutiyetle birlikte ortaya çıkan fikir hareketleri özellikle İslamcı kanat, İslam devletinin ve toplumunun çöküşünü İslam'a, İslam dışı elbiseler giydirilmesi şeklinde anlamışlardır. Bu anlayışa göre Osmanlı'da İslam dışı uygulamalar söz konusu olmuştur. Mesela, veraset usulü, taht kavgalarına dayalı idamlar, hilafet vb. hep İslam'a aykırı biçimde uygulanmıştır. Kitap ve sünnetin dışında insanlar birçok şeyhin peşinden gitmiştir. Oysa İslam bir akıl inancıdır. Ayrıca bu düşündeki aydınlar göre din, akli olana hitap eder ve bu ilkeden hareketle İslam'ı özündeki dinamiklere bağlamak için batıl-mistik yöntemlerden arındırmak ve aklın bilgisiyile, çağdaş verilerle yola çıkılması gerekir. Kısacası İnan'a göre İslamcı kanadın savunduğu düşünce, "Alınız ilmini garbın, alınız sanatını" üzerine kuruluydu.⁵¹

Ancak İnan, bu düşüncelerin bazılarını eleştirir. O, özellikle İslam'la İslami olmayan şeylerin tam olarak kavranamadığından şikayetçidir. Mesela, Meşrutiyet döneminde ortaya çıkan İslamcı akımın düştüğü hatayı İnan, İslam'la öteki sistemler arasında kesin farkı görememelerine bağlar. Hürriyet, müsavat, adalet gibi kavramları kendi inancımız açısından ele alarak değerlendirmemizi doğru bulmaz. Yani Batı'da tezahür eden kavramların laiklik ve demokrasi gibi belli bir tarihi olduğunu ve orada öyle ise bizde de öyledir anlayışının hatalı olduğunu ifade eder. Bu anlamda İnan, genel dünya görüşümüzden, inancımızın temel rükünlerine kadar birçok alanda sentezciliğin kalıntılarının olduğunu, bu tür konuların ciddi biçimde ele alınması gerektiğine dikkat çeker.⁵²

50 İnan, *Din ve Uygarlık*, 180-181.

51 İnan, *Din ve Uygarlık*, ss. 186-190.

52 İnan, *Din ve Uygarlık*, 196-198.

Kısacası İnan'ın bakış açısından Batı, içimizde öyle bir yangın çıkarmıştır ki ruhunu ve vücudunu buna kaptırıp yakanlar bir yana, bu yangını görüp kaçanlar veya söndürmeye çalışanlar bile her taraflarından yara bere almışlardır. Buradan kurtuluşu İnan, Batı putunun tuz-buz edilip her şeyiyle dışarı atılmasında görür. Zira ona göre kurtuluşu Batı'da ve Batılaşmada görenlerin; bu tarihi yanılığın yahut tarihi ihanet içinde olanların, faaliyetlerine son verilmelidir. Aksi takdirde ulusal kurtuluş mümkün değildir.⁵³ Lakin bundan kurtuluşun da çok zor olduğunun farkında olan düşünürümüz, geleneğimizin yüzyıllar boyunca İslam düzeni içinde yaşadığı için taşıdığı inanç gereği devletine hep itaatkâr olmuş ve bu itaati de adeta gelenek haline getirmiştir. Bu sebeple kendine aykırı olarak getirilen yeni uygulamalara ve devrimlere hiç başkaldırmamıştır. "Ulû'l-emre itaat" anlayışı içinde yaşayarak meseleye bakmıştır. Zaten bizde hiçbir devrim birkaç bölgesel tepki dışında dirençle karşılaşmamıştır.⁵⁴

İnan'a göre Müslümanların yapması gereken Batının değerlerini kabul etmemektir. Hatta o, Müslümanın Batı'nın değerlerini ıslahatlarla düzeltme eğilimi içinde olmasını kabul etmez. Zira ona göre Batıcılığın Müslümanlara bıraktığı alan çok küçüktür. İslami hayatı ortadan kaldırmanın bütün tedbirleri alınmıştır. Bıraktığı alansa, İslami bir hayatı gerçekleştirmemize asla yeterli değildir. Onun bize bıraktığı alan, ancak belli ibadetlerimizi yapmaya ve ancak yine belli ev içi hayatımızı yarım yamalak korumaya bile yetmeyecek kadar küçük bir alandır. Yani kendisine asla zarar vermeyecek çok sınırlı, o bile yaralı, birkaç alan bırakmıştır bize Batıcılık. Müslüman, kendine bırakılan bu alanlarla aydınlığa çıkmanın yolunu bulamaz. Öyle ki Müslüman, kendine bırakılmış bu alanların bile tuzaklarla dolu olduğunu bilmelidir. İnan'ın bakış açısında göre İslami bir hayatı kişi, bütün unsurlarıyla önce kendi şahsında ve evinde tam anlamıyla gerçekleştirmedikçe hiçbir mesafe alamaz.⁵⁵

İşte bu durumdan çıkış yolunu düşünürümüz, bugün ne olduğumuzdan çok, yarın ne olacağımız, daha doğrusu ne olmamız gerektiği hususunu düşünmemizde bulur. Bunu yapmak için öncelikle insanımızı eğitmek ve bu eğitilen insanların da gelecek kuşakları eğitmesine fırsat vermek gerekir. Zira ona göre bizim işimiz insan yağurmak olmalıdır. İnsan yağurma işi de gündelik işlerin telaşı, süslü odaların ve unvanların soğukluğu nedeniyle, sıkı resmiyete kurban gitmektedir. Öncelikle İnan, bu düşüncede bir araya gelen bir kurmay ekibin olması gerektiğini ileri sürer. Bu ekibin de düşüncemizin kültürüne hâkim, dünya ve ülke şartlarını iyi bilen, neyin nerede söylenmesi veya yapılması

53 İnan, *Aydımlar Batı ve Biz*, 36-37.

54 İnan, *Aydımlar Batı ve Biz*, 44-45.

55 Mehmet Akif İnan, *Mirası Kuşanmak* (Ankara: Eğitim Bir Sen Yayınları, 2016), 119-120.

gerektiğini hesaplayan, üstün sevk ve idare şahsiyetli, ikbal kaygısını ayakları altına almış olan, sürekli bir inanç ve idrak vecdi yaşayan tefekkür erbabı ile mümkün görür. Yani ona göre sıradan insanlarla büyük bir davayı çağa ve inanımıza anlatamazsınız. Bir aydın kadrosu olmadan, teşkilatlanmadan, kamuoyu oluşturulamaz, düşüncelerinizi doğru düzgün ortaya koyamaz ve yayamazsınız. Düşünümüne göre aydın kişi, bir meslek sahibi olmak demek değildir. Aydın demek, bir meslek sahibi olmanın ötesinde bir ülkünün/davanın zamana ve mekâna nakşedilmesi yolunda keskin bir bilinç içerisinde bulunan, o davanın hususiyeti içinden çıkardığı taktik ve stratejiyle bir kavgaya yönelmiş kişidir. Sanat ve edebiyat sayesinde bunlar yapılabilir. Zira Tanzimat'tan itibaren gelen tüm yıkımlar, çarpıtmalar aydınları şartlandırmalar, düzeni benimsetmeler hep sanat adamlarının yazdıklarıyla, yaptıklarıyla sağlanmıştır. Aydını yoğuran da sanattır.⁵⁶

İnan'a göre Batıcılığı çirkin bir elbise gibi sırtımızdan çıkarmalıyız. Ruhumuzu yakan Batı yangınına, kendi uygarlığımızın gücüyle söndürebiliriz ancak. Bunu yapabilmek için de yerli kalmak, yerli düşünmek, tarihi misyonumuzu kuşanmak, ayrı bir insan, ayrı bir millet ve uygarlık olduğumuzu bilmemiz gerekir. Zira bu Batıcı aydınlar düşünürümüz açısından hep oradaki bilgileri aktarıcı ve onların uydusu oldular. Hatta İnan, onların oradaki bilgileri kendi kültürüyle harmanlayıp telif eserler bile ortaya koymadıklarından şikayetçidir. Kısacası bu Batıcılar İnan'a göre daima taklitçi olmuşlardır. İnan, Batı medeniyetinin ve Batıcılığın kendisini getirdiği yeri "Yiğitler" adlı şiirinin şu mısrasında çok açık bir şekilde ifade eder:

*Kanımın nehriyle cetvellendiğim
Bu toprak söyleyin neden çoraklar*

*En kara putların saldırısında
Yurdumun ki alını ay gibi aktır*

*Anamı sorarsan büyük doğudur
Batı ki sırtımda paslı bıçaktır.⁵⁷*

56 İnan, *Aydınlar Batı ve Biz*, 52-57.

57 Mehmet Akif İnan, *Hicret*, Eğitim Bir Sen Yayınları, Ankara, 2016, s. 78.

❖ İnan, bu düşüncesini "Tenha Sözler" adlı şiir kitabında şu dizeleriyle destekler:

Kim demiş her şeyin bitişi ölüm
Destanlar yayılır mezarımızdan
Bizans'ı soluyan kentleri bir gün
Yıkarsın sesinin okyanusunda
Hangi yöne baksam şafak görürüm
Toprağın altından yürür ordular

Bkz. Mehmet Akif İnan, *Tenha Sözler*, Eğitim Bir Sen Yayınları, Ankara, 2016, s. 67.

İnan'ın bakış açısıyla bizde devrim yapanlar genellikle devrime uygun aydın yetiştirmeyi hedef bilmişlerdir. Öyle ki onlar, bir başka cins aydınının yetişmesi için hiçbir ortam bırakmamışlardır. Bu nedenle düşünürümüz için ülkenin fikir ve sanat hayatı çoraklaşmıştır. Hangi dünya görüşünü benimserse benimsesin, ülke aydınları bir noktada, yani seviye düşüklüğü noktasında adeta eşitlenmişlerdir. Ona göre okuyan, daha doğrusu okuduğunu özümleyerek canlı bir sentezle örgüleyen, çok fazla aydınımız yoktur. Yurt gerçeğini, tarihi geleneği, çağdaş görüntüsü içinde algılayan ve yorumlayan kimse kalmamıştır. Hatta sanat, şiir, roman ve hikâyede başı çeken kişiler de kalmamıştır. Bu düzen, İnan'a göre aydın yetiştirmeye çok müsait bir düzen değildir. Çünkü bir kere Batı'yı kendimize örnek aldıktan sonra yani kendimize özgü biçimimizi değiştirdikten sonra bize uyan, bizi yansıtan, bizi yücelten aydın tipini de kaybettik. Büyük çaplı aydınının yetişmesi için ortam kalmamıştır. Belli başlı kişiler Tanzimat'tan sonra yetişseler de İnan açısından bunlar, kendi kültürü ile ilgili ufuk açıcı bir aydın olamamışlardır.⁵⁸ Halbuki Batı dünyası, Rönesans'tan bu yana akılcı, maddeci bir ilerleme çizgisi tutturduğu için kahramanlarını da bu çizgiyi geliştirenlerin içinden seçmiş ve tanıtmıştır. Biz ise Tanzimat'la birlikte gençlere kahraman olarak fikir, sanat ve politika alanlarında gençliğe rehber olarak Batıcı kişileri tanıtmışızdır. Kısacası Batı, salt akıl merkezinde bir anlayışı benimsemiştir. Ancak bu uygarlık İnan açısından ruhtan, insanlı duygulardan soyutlanmış, tekniğinin gölgesinde kalmış, maddi şeyleri tanrılaştırmış ve sömürüyü ön plana çıkarmış bir uygarlıktır. Bizim ise ruh ve mana dünyamıza bağlı bir düzenimiz vardır.⁵⁹

Batılılaşma çabalarının geldiği durumu İnan, hafızasını kaybetmiş insana benzetir. Öyle ki hafızasını kaybeden insana başka bir medeniyetin öğretilmesi ve bunun taliminin yapılması o kişiye ister istemez eskiye ait her şeyin kötü olduğunun öğretilmesiyle mümkün olacaktır. Düşünürümüz, insan için geçerli olan bu durumun toplum için de geçerli olduğuna ve mazisi, tarihi olmayan bir milletin millet olamayacağına, onun ancak anlamsız, gayesiz, istikbalsiz bir yığından farksız olacağına dikkat çeker. Bu noktada İnan, toplum olarak uzunca zamandır geçmişi reddetmenin, tarihimizden utanmanın eğitiminden geçirildiğimizi iddia eder. Yani kurulan yeni düzeni övmek için eski varlığımıza, kökümüze sövüp saymayı baş meslek edinmek, geçmişi unutma ve bu olumsuz şeyleri ders olarak okutma çabalarının arkasında hafızasız insan, hafızasız millet meydana getirme projesinin bir parçasıdır. İnan, bu havayla ve anlayışla yetişen insanlara aydın denilmesini sert bir şekilde eleştirir. Ona göre bu tip aydın görünümü insanların yaptığı şeyler atalarına sövmek, kurtuluşu

58 İnan, *Aydınlar Batı ve Biz*, 62-64.

59 Mehmet Akif İnan, *Siyaset Kokan Yazılar* (Ankara: Eğitim Bir Sen Yayınları, 2016), 245-246.

tamamen Batılılaşmada görmek, fikri sabit, kendi öz varlığından, değerlerinden nefret eden, adam olmayı da Batıcılıkta gören bir anlayıştır.⁶⁰

İnan, tarih şuurundan yoksun bir insana dünyanın hiçbir yerinde “aydın” gözüyle bakılamayacağını ifade ederek geçmiş kötüleyerek geleceğin inşa edilemeyeceğini ileri sürer. Bu bağlamda o, Osmanlı’ya kötü gözle bakmanın aydın ve devrimci olarak görülmesini eleştirir. Bu durumun Batıcı zihniyetin bir unsuru ve bunun bir hastalık olduğunu iddia eder. Bu hastalığın da Tanzimat’la başlayıp Cumhuriyet’le hız kazandığını ve bu dönemde görevdeki bürokratların geçmiş dönemi kötülemeyi ve onu ilkel görmeyi kendine görev bildiklerini ileri sürer. Neticede bu durum beyinleri yıkanmış bir nesli ortaya çıkarmıştır. Kısacası yeni dönemin bazı ileri gelen yöneticilerinin Osmanlı ruhuna karşı çıkarak güya Batı’ya yaranacakları düşüncesi akıl alır gibi değildir.⁶¹ Oysa Tanzimatçılar yapacakları yenilikleri hep İslam’a dayandırarak yapmışlardır. İnan için İslam’ı yürürlükten kaldırmak için bizzat İslam’ı alet etmek, bizim devrimcilerimizin kullanageldiği bir taktiktir. O, hilafetin ve saltanatın kaldırılışında bile bunların dinde yeri olmadığına yönelik ulemeden fetvalar alınmasına şaşırmadığını ifade eder.⁶²

İnan’a göre toplum tıpkı Anadolu’nun Moğol istilası yaşadığı dönemde nasıl sancılı bir durum yaşadı ise şu an da 140 yıllık bir süreçte ona benzer bir istila yaşamıştır. Bu sefer ki Batı’nın kültürel emperyalizminin yaşanmasıdır. Zira bu dönemde toplumda İslami kaygı azalmış, din sadece belli ibadetlere ve şekle büründürülmüştür. İnan ise İslam’ın sosyal yönünün tekrar diriltilmesi gerektiğine inanır. Nitekim Moğol istilasından sonra başta Horasan olmak üzere nasıl “er kişiler “yani “mana kahramanları” devreye girip büyük bir atılım göstererek bir birlik sağladılarsa aynı şekilde bu yeni dönemde de bu tür kişilerin insan yoğurması gerektiğine dikkat çeker, düşünürümüz. Bunu da bu düzenden değil, bilakis sınırlı sayıda bilinçli Müslüman kadrolardan beklemek gerektiği fikrindedir.⁶³ Bu noktada o, şunun iyi bilinmesini ister: “*Batı’nın biz-*

60 İnan, *Aydınlar Batı ve Biz*, 78-79. Bkz. İnan, Batı medeniyetinin ve Batıcılığın kendisini getirdiği yeri “Yiğitler” adlı şiirinin şu mısrasında çok açık bir şekilde ifade eder:

*Kanımın nehriyle cetvellendiğim
Bu toprak söyleyin neden çoraktır*

*En kara putların saldırısında
Yurdumun ki alını ay gibi aktır*

*Anamı sorarsan büyük doğudur
Batı ki sırtında pahlı bıçaktır.*

61 İnan, *Aydınlar Batı ve Biz*, 130-131.

62 İnan, *Aydınlar Batı ve Biz*, 135-136.

63 İnan, *Aydınlar Batı ve Biz*, ss. 159-160.

*den istediği olması gereken her şey olsa da kısacası kendi uygarlığımızdan, milliyetimizden tamamen uzaklaşsak da hatta dahası dinimizi değiştiresek bile bizi asla ve kat'a kendisinden saymaz. Halimiz ve istikbalimiz Batı'nın tıpkısı olsa bile Batılı, mazimizi düşünerek, mazimizi önümüze yığarak yine dışlar bizi. Bunu anlamamak, yerli Batıcılarımıza mahsus bir sabit kanaattir. Zira Batı ancak kuvvet karşısında eğilir. Anlayacağı dil, kuvvettir Batı'nın. Zor karşısında ancak saygıyla eğilir.*⁶⁴

İşte bu düşünceler ekseninde İnan, bir ülkenin geri kalmasının en önemli sebebi olarak "aydın" sorununu görür. Zira geri kalmış ülkelerin aydınları sıradan aydınlardır. Bu aydın görünümü kişileri yönetimde de söz sahibidirler. Gerçek aydınlarsa aslında yurtsever ve idealisttir. Onlar hep zulüm, zindan, idamlarla karşılaşmıştır. Sadece bunlar değil, aynı zamanda bu aydınlara, gericilikle, çağdışılıkla, hatta kışkırtıcılıkla suçlanmıştır.⁶⁵ Kuşkusuz düşünürümüz için gerçek aydın, sadece okullar okumuş veya belli bir alanda yetişmiş kimseler değil, onlarla belki de en başta yurt ve dünya meselelerini içinde bulunduran, uygarlık ve kültür meseleleriyle de meşgul, hatta fikir sahibi, düşünce ve sanat ürünleriyle ilgili olan kişilerdir. Böyle kimseler, sadece kendi mesleğini bilmekle yetinmezler; bilakis onlar, sahasında düşünen, bilgilerini kendi içinde muhakeme eden, onları tahlil sonucunda bir terkibe bağlayan, kişidir. Kısacası yeni buluşları ve farklı şeyleri görebilenlerdir.⁶⁶

SONUÇ

Akif İnan, 20. yüzyılın şair, yazar, düşünür, bir eylem ve dava adamıdır. O, Tanzimat'la başlayan medeniyet ve kültür değişimi üzerinde düşünen, tartışan ve fikir üreten bir düşünürdür. Öyle ki İnan, Tanzimat'la birlikte ortaya çıkan bu süreci kendi tarihinden, kültüründen ve uygarlığından kopuş olarak görür. İnan'a göre Batı uygarlığı ile ciddi şekilde hesaplaşma içine girilirken tutucu bir tavır takınarak tarihsel hatıraya sınımsız sarılmak doğru değildir. İnan'ın medeniyet tasavvurunda din ve buna bağlı olarak inanç çok belirleyici bir etkenidir. Ancak medeniyetin ayakta kalması sadece inançla olacak bir şey değildir. Zira medeniyetin taşıyıcı unsurları olan (şair, yazar, bilim adamları, filozoflar, sanatkarlar) öncü isimlerin eserleri medeniyetlerin kuruluş ve gelişiminde çok belirleyici olmuştur. Düşünürümüzün dikkat çektiği husus ise Tanzimat'la birlikte kendi medeniyetimizden yaşamış olduğumuz ayrılık sonucu artık iste-

64 İnan, *Aydınlara Batı ve Biz*, ss. 196-197.

65 İnan, *Aydınlara Batı ve Biz*, 200-201.

66 İnan, *Aydınlara Batı ve Biz*, 222-223.

diğimiz aydını ortaya çıkaramayışıımızdır. İnan, bu bağlamda ne Batılı ne de klasik anlamda bir aydın çıkaramadığımızdan dert yazar.

Düşünürümüze göre halbuki İslam medeniyetinin güçlü olduğu dönemlerde ırkları ne olursa olsun çok güçlü aydınların yetiştiği bir gerçektir. İslam dini ırkları yok eden değil, bilakis ırkları yaşatan ve her ırkın kendi mührünü tarihe vurmasına müsaade eden bir dindir. Mesela, Türkler İslam'dan sonra edebiyat, sanat, düşünce ve mimariye kendi tarzlarını yansıtmışlardır. Müslüman olmayan Gagavuzlar ya da Macarlar ve Finliler ise Hristiyan kültürü içinde olduklarından onların Türklükleri kalmamıştır. İnan'ın eleştirdiği yer tam da burasıdır. Ona göre Tanzimat ile birlikte Batılılaşma ve yüzümüzü Batı'ya çevirdikten sonra özgün bir sanat icra edemedik. Mimaride hiçbir özgünlük kalmadı. Ortaya konulan eserler de tamamen Batı ruhunun kötü bir yansıması hatta yozlaşmış halidir. İnan, edebiyat ve şiir için de aynı şeylerin geçerli olduğuna inanır

Öte yandan İnan'ın medeniyet tasavvurunda dikkatimize sunmak istediği asıl şey, Tanzimat ve Batılılaşma ile ciddi bir hesaplaşma içine girilmediğidir. Bu bağlamda İnan, sadece durum tespiti yapan bir düşünür değildir, aynı zamanda çözüm önerileri de sunar. Düşünürümüz kendi konumunu; tarihsel mirasına sahip çıkan, Türk-İslam medeniyeti içinde kalarak geçmişin yanlışlarıyla hesaplaşan, geleceği de geçmişinden edindiği bilgi birikimini ve hatırasını yeniden yorumlayarak İslam'ın bu yorumda belirleyici olduğu, iz bıraktığı bir mührü vurmak şeklinde tanımlar. Ona göre bizim medeniyetimiz arkaik ya da Antik bir medeniyet değildir. Zira tarihimiz, sanatımız, kültürümüz, folklorumuz, edebiyatımız, mimarimiz, müziğimiz, hatta mutfağımız, zevklerimiz, anlayışımız ve geleneklerimiz hep bu medeniyet içinde şekil almıştır. Büyük, soylu ve güçlü medeniyeti bu şekilde kurmuşuzdur. Hala da bunlar ayaktadır. Batılılaşmanın getirdiği şey ise küreselleşmeyle birlikte İslam toplumlarında kendine özgü yeni tarzları ortaya koymasına engel olmaktan başka bir şey değildir. Artık folklor denen olgudan söz edemeyiz. Aynı zamanda Batı medeniyetinin yarattığı manevi krizler (aşırı bireycilik, araçsalcılık ve yabancılaşma) tüm dünyayı etkisi altına almış bulunmaktadır. İnan, tekrar kendimiz olma ve o eski özlem duyduğumuz, güçlü olduğumuz zamandaki gibi olmak için kimlik bunalımından sıyrılmamız, Batılılaşma ve Batıcılarla hesaplaşma içine girmemiz, milli ve manevi değerlerimize sahip çıkmamız ve bunu yaşatan bir anlayış içerisinde olmamız gerektiğini çok sıkı bir şekilde savunmuştur. Lakin Tarihsel hatıraya sınıksız sarılırken bağnazca tutuculuk yapmayı da şiddetle eleştirir.

İnan'ın yapmış olduğu tespitlere katılmakla birlikte ondan farklı düşündüğümüz bazı hususlar da vardır. Mesela, İnan Batı medeniyetinin Tanzimat'la bir-

likte bize dayatıldığından bahseder. Aslında Tanzimat Batı'nın sadece bir dayatması mıdır? Yoksa bizim artık çaresizlikten, ne yapacağını bilememekten, kurtuluş reçetemizi bulamamaktan kaynaklanan bir durum mudur? Çünkü Tanzimat'a gelene kadarki o yüzyıllık süreçte adeta durduk. Batı'daki gelişmeleri önemsemedik, günümüzü gün ettik. Sonunda gelinen noktada savaşlarda da mağlubiyetler artınca çıkış yolu olarak Tanzimat'ı kabul etmek zorunda kaldık. Tanzimat sonrası ortaya çıkan fikir akımlarını hepimiz biliyoruz. Bu fikir akımlarından Batıcılık ve Türkçülük o dönemlerde daha baskın ve kabul gören akımdı. İslamcılık ve Osmanlıcılık hareketi bu iki akım kadar rağbet görmedi. Aslında tarihteki olayları kendi dönemi içerisinde değerlendirmemiz gerekir. İnan'ın yaptığı tespitler ve eleştiriler son derece kıymetlidir. Ancak bir düşünce ve fikrin bir toplum içerisinde kabul bulması ve istenildiği şekilde yaşaması o kadar kolay bir şey değildir. Keşke hepimiz tarihimizden, yaşanan olaylardan ders alabilsek. Ama bu bazen çok mümkün olmuyor.

İnan'a göre Batı medeniyeti yeryüzünde tek hâkim medeniyet olmak istiyor. Çünkü onların ruhlarında hep bir haçlı zihniyeti vardır. Mesela, Endülüs'te tarihe baktığımızda İslam medeniyetine ait her şeyi silip atmışlardır. O, içimizdeki Batıcıların maalesef Batılıların niyetini iyi anlayamadığından dert yanar. Tanzimat'la birlikte kültür ve düşünce dünyamızın her alanında çok sert bir kırılmanın olduğunu, bu kırılmaların da bizim üzerimizde tsunami etkisi yaptığını ve bir daha da kendimize ayağa kalkıp gelemediğimize işaret eder. Kısacası düşünürümüz, tekrar kendimiz olma ve o eski özlem duyduğumuz, güçlü olduğumuz zamandaki gibi olmak için kimlik bunalımından sıyrılmamız, Batılılaşma ve Batıcılarla hesaplaşma içine girmemiz, milli ve manevi değerlerimize sahip çıkmamız ve bunu yaşatan bir anlayış içerisinde olmamız gerektiğini çok sıkı bir şekilde savunur.

Değişim ve dönüşümün çok hızlı yaşandığı bir ortamda ayakta kalabilmeniz için çağın koşullarına ve imkanlarına sahip olmak ve kendi medeniyetinizi de bu temel üzerinde ayakta tutmanız gerekir. Bunu yapabilmek için de geçmişteki tarihsel mirasınıza sahip çıkarak oradaki bilgileri çağın uygun yeniden yorumlayarak ve akli da dışlamayarak, bilakis onu merkeze alıp tıpkı IX-XIII. asır arasında 4 asır boyunca "Altın Çağ" döneminde olduğu gibi medeniyetimizi yeniden güçlü ve öncü medeniyet haline getirebiliriz. İslam dünyası son iki yüzyılda Batı medeniyetinin ürettiği bilgiyi büyük ölçüde ithal etti. Bu haliyle bu medeniyet kendi gelişim sürecini belirleyecek, kendi meselelerini çözebilecek yeterli modern bilgiye sahip değildir. Özellikle sosyal ve beşerî bilimler alanında ithal edilen kavramlar ve bilgiler ciddi bir zihin karışıklığına yol açmaktadır. Eğer kendi mirasımızı modern düşüncelerle birlikte yoğurabilirsek

buradan bir senteze varır ve yeniden ayağa kalkarak öncü bir medeniyet olabiliriz. Aksi takdirde güçlü olan medeniyet zayıf olanı ezer geçer ve zayıf olan medeniyet güçlü olana direnç gösteremez ve kendini yenileyemezse zamanla antik medeniyet haline gelir.

KAYNAKÇA

- Altuntaş, Yunus Emre. “M. Akif İnan’ın Medeniyet Anlayışında Büyük Doğu, Diriliş, Edebiyat ve Maveria Aşamalarının Tahlili”. Hece Dergisi Akif İnan Özel Sayısı (2020), 348-349.
- Aydın, Mehmet S. Siyasetin Aynasında Kültür ve Medeniyet. İstanbul: Kapı Yayınları, 2015.
- Eğitim-Bir-Sen. Mehmet Akif İnan Eserleri, Eğitim Bir-Sen Yayınları, Ankara, 2016.
- Erdoğan, Ali Necip. “Akif İnan’ın Medeniyet Kavramı”, Hece Dergisi Akif İnan Özel Sayısı. (2020), 34-35.
- Görgün, Tahsin. “Medeniyet”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Haksal, Ali Haydar. Bir Medeniyet Şairi M. Akif İnan. Ankara: Eğitim Bir Sen Yayınları, 2016.
<http://www.maiv.org.tr/Sayfa/mehmet-akif-inanin-hayati-Erişim-Tarihi:19.04.2024>.
- İnan, Mehmet Akif. Aydınlar Batı ve Biz. Ankara: Eğitim Bir Sen Yayınları, 2016.
- İnan, Mehmet Akif. Din ve Uygarlık. Ankara: Eğitim Bir Sen Yayınları, 2016.
- İnan, Mehmet Akif. Edebiyat ve Medeniyet Üzerine. Ankara: Eğitim Bir Sen Yayınları, 2016.
- İnan, Mehmet Akif. Hicret. Ankara: Eğitim Bir Sen Yayınları, 2016.
- İnan, Mehmet Akif. Mirası Kuşanmak. Ankara: Eğitim Bir Sen Yayınları, 2016.
- İnan, Mehmet Akif. Siyaset Kokan Yazılar. Ankara: Eğitim Bir Sen Yayınları, 2016.
- İnan, Mehmet Akif. Söyleşiler. Ankara: Eğitim Bir Sen Yayınları, 2016.
- İnan, Mehmet Akif. Tenha Sözler. Ankara: Eğitim Bir Sen Yayınları, 2016.

SOYLU BİR GERGEFİN İZİNDE: M. AKİF İNAN'IN POETİK HEYBESİNDEKİ İSİMLER ÜZERİNE BAZI TESPİTLER

Dr. Öğretim Üyesi Murat AYAR

*Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi*

Ülke coğrafyası bir dilim vardı
Yunusun Galibin soylu gergefi
(Hicret/Şan)

Giriş

Türk Edebiyatı özelindeki Türk şiiri, uzunca bir süre kendi medeniyet ikliminin mayaladığı poetik bir çerçeve çizmiş, içinde barındırdığı çok dilli yapısıyla da bu uygarlığın yansıyanı olmuştur. Tanzimat döneminden başlayıp sonraki dönem yeni bir devletin teşekkülüyle devam eden bir yapının içinde baktığı yeri, ifade aracı olan dilini ve üzerine odaklandığı kavramsal çerçevesini değiştiren Türk şiirinin son asır tecrübe edenlerinden biri de şair Mehmet Akif İnan'dır. O, bu çağ içinde sahip olduğu çok kimlikli yapısını (öğretmen, şair, yazar, denemeci, eleştirmen, köşe yazarı, dergici, mütefekkir, derviş, sendikacı) poetik sahası ürünlerine de yansıtmıştır. Özellikle bu yaklaşım “medeniyet” kavramı özelinde, poetik ürünlerin merkez alanına konuşlanmıştır. Çünkü o, edebiyat ve medeniyetin beraber yol aldığını ve edebiyat savaşçısı olduğu kadar medeniyet savaşçısı olduğuna inanıyordu ki dünya, ekonomilerden çok medeniyetlerin savaş alanıydı.¹ Din ve kültürün beslediği bu anlam manzumesi (medeniyet) onun için hiç şüphe yok ki şairlik hünerinin de ötesinde bir üst kimliğin taşıyıcı unsurudur. Şiirlerinde işlediği *aşk*, *hayatın zıtlıkları* ve *gelgitlerini yansıtan duygu durumları*, *tasavvuf*, *vuslat*, *ayrılık*, *sosyal meseleler*,

¹ Nazif Gürdoğan, “Bir Medeniyet Savaşçısı”, *Mehmet Akif İnan'ın Ardından*, haz. Hıdır Yıldırım, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2024), 96.

dayatılan şimdinin değer yargıları ve tevhit gibi konu başlıkları hep medeniyet ve gelenek kavramlarının hatırlatıcılarıdır. İnan, şiirle hatırlatmak ister çünkü her insanın İslam fıtratı üzerine doğduğunu fakat çevre ve içinde yaşadığı toplum tarafından İslam'dan uzak bambaşka biri hâline dönüştüğünü söyler.² Bu cümleden, hatırlatma gayeli onun nesirleri, medeniyet kavramının kuramsal bir hazırlığı olmasının yanında şiirleri de bu kavramın estetize edilmiş birer formudur. Bir şiirinde geçen “soylu gergef” ifadesi metaforik ve semantik açıdan bu çalışma için medeniyet/uygarlık kavramlarının ilhamı olmuştur:

*Ülke coğrafyası bir dilim vardı
Yunusun Galibin soylu gergefi³*

Üstelik geleneğe atıf olan bu kavram, sözün ve hâlin iki büyük ustasının (Yunus Emre, Şeyh Galib) iyeliğinde sırlanmıştır. Asıl mana vurgusu “gergef” kelimesinde olmasına karşın bir niteleyen olarak “soylu” sözcüğü, *ruh ve mana yönüyle üstün, hürmete layık, şerefli* gibi anlamlarıyla “gergef” kelimesine itibarî noktada bir eminlik katmıştır. Bu da medeniyet kavramının nesebini mezkûr şahsiyetler gibi sair isimler yoluyla aşkın varlığa kadar götürür. Kavramın arkasındaki arkaik mesaj, şüphesiz hiçbir zaman eskimeyen ilahî olandan beslenir:

*Aşıladın Cibril emanetinden
Hantal aklımın kanatlarına⁴*

*Eskimez bir sesle yöneldim sana
Düşlerimin göksel olanlarından⁵*

Medeniyet kavramını çağrışımsal olarak içinde sırlayan “gergef” sözcüğü, köken itibariyle Farsça'dır ve orijinali çalışma yeri (nakış tezgâhı) anlamına gelen kâr-gâh کەرگاه tır. Gergef, kumaşın üzerine motifin işlenebilmesi için dört ayak üzerine kurulan hareketli, ahşaptan bir düzendir⁶ ve işleme sanatının en önemli icra araçlarındandır. Hareketli, oynar dört ayaklı bir yapıya sahip olması onun “denge” kazanımına sahip olması içindir. Denge, kurucu bir ilke olmasının yanında esere içkindir de. Bir nevi yaşanılana gösterilen aşkın tepkiye karşı çekilen ilk hatırlatma gibi. Her eylemin ölçüsüzce tatbik edilemeyeceğini öğretir adeta nakkaşa. Bu bakış bize, denge kavramının ardında sırlanan koca

2 Mehmet Akif İnan, *Din ve Uygarlık* (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2016), 98.

3 Mehmet Akif İnan, *Hicret* (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2016), 64.

4 Mehmet Akif İnan, *Tenha Sözler* (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2016), 46.

5 İnan, *Tenha Sözler*, 46.

6 Sâmîha Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 1. Basım, 2010), “gergef”, 415; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü-I* (İstanbul: MEB Yayınları, 1993), 664.

bir “ölçü ve itidal” idesini hatırlatır. Yapılan sanatta, estetik unsurdaki ölçü, buradan transferle bir vasat hâli olarak İnan’ın birçok şiirinde atıfta bulunduğu kavram kazanımlarından biridir. İnan, insanın hayatta karşılaşabileceği her türlü sıkıntıyı tevekkül anlayışıyla karşılaması gerektiğini bunun da varoluşun bir lüzumu olduğunu hatırlatarak insanın eylem gücündeki taşkınlığının karşısına yine ondaki ölçülü olmayı koyar:

*Istırap varoluş şartımız oldu
Esef etme yazım karaymış diye⁷*

Gergefin ikinci ilkesi “derinlik”tir. Sanat eseri; belirsizliği, kararsızlığı aşmaya çalışan bir gayretin çabasıdır esasında. O insanı kendi derinliğinin içine davet eder. Gergefi işleyen sağ elini yukarıda, sol elini aşağıda tutarak onu kavraması ise gayet manidardır. Gergefin görünen üst tarafı ve görünmeyen alt kısmı. Helogramın yani bütünü tek yönlü yakalama çabasının popüler hâle getirildiği çağımızda kadim dönemlerin en önemli formasyon değeri olan varlığı zıt/karşıt yapılarıyla tanımak, anlamaya çalışmak geleneğin bir mihengidir. Meseleyi bu düalist yapıda sunmak... Akif İnan’ın şiirlerinde ve sair eserlerinde medeniyet kavramı; Batı-Doğu, eşya-hakikat, akıl-gönül, ilerici-tutucu, Batıcı-Islamcı, tutsak-özgür, suret-mana gibi düalist meseleler üzerinden okuyucuya aktarılır. Şairin kimi mısralarında Doğu-Batı ve akıl-gönül gibi paradokslarından medeniyet sözcüğünün esaslı bir teoremi için beslendiğini görebiliyoruz:

*Anamı sorarsan büyük doğudur
Batı ki sırtımda paslı bıçaktır⁸*

*Aklımı denizler vermesin geri
Dağlara, yokluğa sığın ey kalbim⁹*

Gergefin üçüncü ve son ilkesi de “hareket”tir. Nakkaş, gergefte dengeyi ve ölçüyü sağlayıp estetiğin ve güzelin imkânına ulaşabilmek için hareketin eylem gücünden faydalanır. Bunu yaparken de hareketi etkin, sık ve diri tutma gayretindedir. Gergefteki bu eylem gücünü hayata transfer ettiğimizde 20. ve 21. yüzyıl insanının hareket kavramına dair “sınırlı ve hudutlu bir harekete sahipsin” güdümlü cümlesiyle karşı karşıya kalırız. Bu emir cümlesi onu egemen sisteme karşı pasif ve edilgen yapmış ve sonsuzluğun idrakinden yoksun bırakarak yaşadığı madde dünyası içine hapsedmiştir. Nurettin Topçu’nun insanın kuvvesinde var olan etken ve faal olma melekesini kullanarak sonsuzluğun

7 İnan, *Hicret*, 56.

8 İnan, *Hicret*, 78.

9 İnan, *Tenha Sözler*, 39.

elde edilebileceği¹⁰ tezini savunması gibi İnan da özellikle bu gayretin gerçekleşmesi için şiirlerinde eylemin sürekliliği vurgusunu tekrar edip durmuştur:

*Bozgunlardan çıktım kan içindeyim
Yeni bir savaşa kuşandır beni¹¹*

*Kim demiş her şeyin bitişi ölüm
Destanlar yayılır mezarımızdan¹²*

“Hareket” ilkesi bizi gergefteki bir başka iz düşümünü akla getirir ki bu da onun içindeki kumaşın üzerine -sonrasında silinebilir- sırlı bir kalem veya farklı bir malzemeyle nakışın ön bir tasarımının yapılmasıdır. Bu gayret, nakış esnasında kumaş üstünde rotayı şaşırılmamak ve sağa sola yalpalamanın önüne geçmek içindir. Bu, art planda yön ve istikamet verme kazanımına sahip bir eylemdir. Kumaş üstü yapılan bu ön tasarımı, kadimi tecrübe etmiş örnek şahsiyetler metaforu olarak düşünebiliriz. Önceyi tecrübe etmiş sonraya istikamet çizen kudemâlar gibi... Bu cümleden, Akif İnan, Kur’an’ın da kullandığı bir formasyon olan insanı insanla anlatma; insana insanla yön verme¹³ ilkesi gereğince çağdaşı olan insana medeniyet değerimizin sabit kadem şahsiyetlerini şiirlerinde gözler önüne serer ki bu çalışmamızın ana evrenidir. Onun *Edebiyat-Kültür ve Sanata Dair* çalışmasındaki *Çağı Kurtaracak Olan* yazısında “Böyle bir nizamın kurulabilmesi içinse büyük ruh kahramanlarına, onların örnek alınmasına muhtaçtır insan, insanlık, medeniyet. Kâşif ve yöneticilerin, insanın yapı ve haysiyetine uygun bir çizgi üzerinde bulunabilmesi için büyük kahramanlarıyla aynı paralelde olmaları şarttır.”¹⁴ cümlesi, soylu gergefin üzerindeki ön tasarımı yapılmış çizgilerin (örnek şahsiyetlerin) takip edilmesi anlayışının başka bir gayretidir. Bu çaba bizi İnan’ın şiirinde medeniyet dairesinin bir mensubu ve taşıyıcısı olan kimi şahsiyetlerin izini sürmeye götürür.

1. Medeniyet İzleği Olarak İnsan

Medeniyet ve uygarlık değerinin kuşak yönlü aktarımı, rol model özelliğine sahip şahsiyet ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Zira kültür dairesinin oluşması ve muhafazası, gelecek nesillere transfer edilmesiyle mümkün olacaktır. Davranışların bir vakit tekrar edilmesiyle norm ve modele dönüştüğü tezi bi-

10 Ali Osman Gündoğan, “*Topçu ve Hareket Felsefesi*”, Temaşa Dergisi, 4/24 (Ocak 2016), 25.

11 İnan, *Hicret*, 39.

12 İnan, *Tenha Sözcükler*, 67.

13 H. Emin Sert, *Kur’an’da İnsan Tipleri ve Davranışları* (Ankara: Bilge Yayınevi, 2002), 1-2.

14 Mehmet Akif İnan, *Edebiyat-Kültür ve Sanata Dair* (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2016), 30.

linen bir vakıadır.¹⁵ Medeniyet dairemiz, kadim dönemlerimizden beri ahlaki kemâli, ilmî derinliği ve beceri yeterliliğini bir vücutta birleştirmiş pek çok şahsiyetin gölgelendiği bir ağaç olmuştur. Akif İnan'ın şiirlerinde de önden giden bu izlek şahsiyetler şair Erdem Bayazıt'ın da bir şiirinde geçtiği hâliyle bir haberin sadık taşıyıcısı ve temsil edeni olmuşlardır:

*Onlar gittiler
Gelen zamandan bir haber gibiydiler¹⁶*

İnan, hangi medeniyet dairesi olursa olsun diğer güzel sanatlarda olduğu gibi şiirin de temelinde “din” olgusu olduğunu söyler. İnan'ın şiirinde şahsiyetlere ve sair isimlere kodlanan ve onlar üzerinden sunulan haberin kaynağında da yine din yani “İslam” vardır.¹⁷ Elindeki uygarlığa dair tüm fikrî kaynaklar İslamîdir.¹⁸ İslam, onun şiirdeki medeniyet / uygarlık mücadelesinin merkezindedir ve onun şiiri İslam medeniyetinin bir yorumudur.¹⁹ Medeniyete dair bu şahsiyetler, taşıyıcısı ve temsilcisi oldukları ilahi haberi (İslam) yaşadıkları çağın idrakine sunmayı bilmiş ve çağı bu haberle tekrar yenilemişlerdir:

*Ey yolda kaybolan ezilen haber
Aşarak zamanı yenile çağ²⁰
Aşıladın Cibril emanetinden
Hantal aklımın kanatlarına²¹
Kurtuluş haberi olsun dünyaya
Ayrırma üstümden bir an gölgeni²²*

Şiirlerde geçen kişiler, yaşadıkları çağın ve toplumun farklı kesimlerinden olmakla geniş bir skala çizerler. Yaşadıkların çağın hüsnükabullerini alan bu kişiler, **peygamberler** (Hz. Muhammed, Hz. İbrahim, Hz. İsa, Hz. Hızır), **halifeler** (Hz. Ebubekir ve Hz. Ali), **sahabe** (Hz. Sürâka b. Mâlik) **asr-ı saadete şahitlik etmiş isimler** (Amine, Halime ve Hatice validelerimiz), **şeyhi** (Nakşi-Halidi

15 Fichter, J., *Sosyoloji*. (çev. Nilgün Çelebi). Ankara: Atilla Kitabevi, 1994, 142.

16 Erdem Bayazıt, “Önden Gidenler İçin”, *Edebiyat Dergisi*, 7/12 (1968), 1969-1970.

17 *Mehmet Akif İnan Konferanslar Hitabeler* (haz. Hıdır Yıldırım). Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2024, 119.

18 Alaattin Karaca, “M. Akif İnan'ın Şiiri”, *Mehmet Akif İnan'ın Ardından*, haz. Hıdır Yıldırım, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2024), 313.

19 Hıdır Yıldırım, *Mehmet Akif İnan Bir Işık Yalımı*, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2024), 164.

20 İnan, *Hicret*, 51.

21 İnan, *Tenha Sözler*, 46.

22 İnan, *Hicret*, 77.

şeyhi Ali Arıncı)²³ **sultanlar** (Fatih Sultan Mehmed, Kanuni Sultan Süleyman ve II. Abdulhamid), **şair ve edipler** (Yunus Emre, Şeyh Galip) ve **sosyal çevre** (anne, baba, amca, dayı, kardeş, hala) gibi insan kaynaklarından seçilmişlerdir. İzlek şahsiyetlerin tamamına bakıldığında -tekraren- medeniyetin kadim dönemi olarak İslamiyet'i milat olarak görebiliriz. Bu cümleden İnan'ın kültür ve medeniyeti oturttuğu zemin tam anlamıyla İslamî'dir veya İslamlaşmıştır. Bu çıkarıma rağmen şairin üslup ve edebî tercihten, "İslam" kelimesini mevcut iki şiir kitabında yer alan 4173 kelime arasından lafzen sadece 1 defa kullandığını görüyoruz. Buna karşın kelime ve ifadelerdeki mana hep İslam çerçevesinin hudutlarında seyretmiştir.

Medeniyet aktarıcısı olan isimler, şiirlerde genellikle parçacı bir anlayışla yer alırlar. Yani şiirin tamamı değil de kazanımın verildiği mısradaki gün yüzüne çıkarırlar. Bu yönüyle İnan, şiirlerinde izlek olarak seçtiği şahsiyetleri şahsî bir ele alıştan çok kazanım değerleriyle ele alır. Örneğin, *Doğrul Bana* şiirinde yaşanan çağı hizaya getirecek insan modeli olarak görüp "çocuk" sıfatını yüklediği kişinin eylem gücünü, genç yaşına rağmen Hz. İbrahim'in putları yıkmadaki kararlılığı ve korkusuzluğu için kullanır:

*İbrahim bilinci yüklü ellerin
Yüreğin dünyanın sevgi dergisi²⁴*

Çok az şiiri ise hem lafzen hem de manen ele aldığı kişiyi methetme gayesine hizmet eder. Bu şiirler baştan sona bu kişilerin kazanım yönleri ve şair üzerinde bıraktıkları etki üzerine kuruludur. Hz. Peygamberi *Olağanüstüler*,²⁵ Hz. Ali'yi *Toprağın Babası*,²⁶ kendi babasını *Babamın Gazeli*,²⁷ şeyhi Ali Arıncı'yi *Siz*,²⁸ *Sensin*,²⁹ *Sevdiğim*,³⁰ *Dağlara*,³¹ *Sen*³² ve *Arzıha*³³ gibi şiirlerle anlatır. Bu şiirlerin tamamında şair ele aldığı şahsiyetin ismini kullanmamıştır. İsimler, şahsiyete matuf kazanımlar, olaylar ve mekanlar üzerinden tanınır hâle gelir. Örne-

23 M. Akif İnan'ın şeyhi Ali Arıncı'ye olan intisabı ve onun tasavvufî yönüne dair detaylı bilgiler için bkz., İbrahim Baz, "Mehmet Akif İnan'ın (1940/2000) Hayatında ve Eserlerinde Tasavvuf". *Uluslararası İslâm Medeniyetinde Şanlıurfa II. Sempozyumu*, Bildiriler Kitabı. Şanlıurfa: 2016.

24 İnan, *Tenha Sözlere*, 66.

25 İnan, *Hicret*, 66-71.

26 İnan, *Hicret*, 72-73.

27 İnan, *Hicret*, 74-75.

28 İnan, *Tenha Sözlere*, 50.

29 İnan, *Tenha Sözlere*, 51.

30 İnan, *Tenha Sözlere*, 52.

31 İnan, *Tenha Sözlere*, 53-55.

32 İnan, *Tenha Sözlere*, 56.

33 İnan, *Tenha Sözlere*, 57.

ğın *Olağanüstüler* şiirindeki Hz. Peygamberle ilgili bir takım mucizevi olaylar, *Toprağın Babası* şiirinde de Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye verdiği isimlendirme olan "Ebu Turab" (Toprağın Babası) mahlası ve Hz. Ali'nin çocukken çokça Hz. Peygamber'in dizine yatması, bu şiirlerin gerçek sahiplerini açık eden detaylardır:

*Yıkılan burçların sönen ateşin
Kuruyan Save'nin haberci dili³⁴*

*Toprağın babası kucakta uyur
İki güzel iki kumru iki er³⁵*

Bunların dışındaki kimi şahsiyetlerin çok azının ismi (Hz. İbrahim, Hz. İsa, Hz. Hızır, Yunus Emre, Şeyh Galib, Fatih Sultan Mehmed) kazanım değeri olarak açıktan verilirken; çoğu (yiğitler, şehitler, Ölümsüz çağrının savaşçıları, mağara arkadaşı, erler, er kişi, ışıktan erler, veli orduları, çölü yel gibi aşan süvari, en büyük kadın vb.) mısralar içinde yer alan detaylarda sırlanmıştır. Bu kişilerin çoğu bir topluluğun adı olanlardan oluşturulmuştur. Bu topluluk adları kelle ifade eden bir şahsiyete döküldüğünde sayı on binleri, yüz binleri hatta milyonları bulmaktadır. Bu milyon kişiler sahip olduğu medeniyet gergefini bihakkin temsil etmiş ve kazanım değerleriyle zamanın eskitemediği iz düşümler hâline gelmişlerdir:

*Vakti yenileyen sen ey hoş geldin
İbrahim duası İsa müjdesi³⁶*

*Ellerin ki Hızırın kumandasında
Gözlerin ki çizer sınırlarımı³⁷*

*Ülke coğrafyası bir dilim vardı
Yunusun Galibin soylu gergefi³⁸*

*Anı galerisi kutlu İstanbul
Fatih'ten aşılarda sürdürmektedir³⁹*

34 İnan, *Hicret*, 66.

35 İnan, *Hicret*, 73.

36 İnan, *Hicret*, 66.

37 İnan, *Tenha Sözler*, 68.

38 İnan, *Hicret*, 64.

39 İnan, *Hicret*, 47.

Yiğitler yol olsa destana doğru
Şehitler gözümde aynen bayraktır⁴⁰

Çeşme parmağından içer suyunu
Ölümsüz çağrının savaşçıları⁴¹

Çağlardan çağlara yürüyen sırrı
 Fısıldadın **mağra arkadaşına**⁴²

Medeniyeti aşıl原因 isimler arasında öyle biri vardır ki diğerleri gibi insan varlığı değil Hakk'ın nurani bir yarattığı olan Cebrail meleğidir. Cebrail, İslam medeniyetini çevreleyen değerler sistemini, aktarıcı ve temsil edici olarak seçilen Hz. Peygamber'e aktarması rolüyle şiirde yer alır:

*Aşıl原因 Cibril emanetinden
 Hantal aklımın kanatlarına*⁴³

Şahsiyetlerin çoğu geçmiş zamanlıdır onun şiirinde. Bir kısmı da şairin ve bizim her daim güncemizde ve çevremizde karşılaşabileceğimiz insan tiplerinden seçilmişlerdir. Örneğin *anne, baba, amca, dayı, kardeş, hala* gibi insan kaynakları geçmiş dönemli medeniyet aktarıcılarının tecrübelerini günümüzde yaşatan bir nevi kültür merkezleridir. Kişinin sosyal hayatını düzenleyen ve ilahi merkezli olan normlar, bu kişiler sayesinde günümüzde tecrübe edilir. Aşağıdaki *Babamın Gazeli* şiirinde şairin bir gelenek aktarıcısı ve yaşatıcısı olan babasını kazanım odaklı anlattığını görüyoruz:

*Yeni aya karşı dua ederdi
 Ağlardı kesilen zeytin dalına*

*Ağlardı evliya kıssalarına
 Saksıda taşırdı kışın baharı*

*Korkuyu sevinci yayan gözleri
 Kitaba gözlüktü derin gözleri*

*Anamın en kutsal barınağıydı
 Eski alfabeyi candan severdi*

*Toprağa dosttu ölüme hazır
 Taşırdı soyunu gövdesi gibi*

40 İnan, *Hicret*, 78.

41 İnan, *Hicret*, 70.

42 İnan, *Hicret*, 70.

43 İnan, *Tenha Sözlere*, 68.

*Bir destan büyüttü namustan aşktan
Midenin harama düşmanlığından⁴⁴*

2. Medeniyet Aktarıcısı Olarak Mekân, Zaman ve Olay

Akif İnan, şahsiyetlerin zikredilmesinin dışında medeniyet alanına katkı sunan ve bu alanı hatırlatıp çağrıştıran kimi sözcük ve ifadeleri de şiirinde kullanmıştır. Şahsiyet temasının yanında şahsiyeti besleyen ve şahsiyetin her daim merkezde olduğu **mekân, zaman** ve **olay**lar da o kutsal alanın taşıyıcı unsurları olarak onun şiirinde hep vardır: Özellikle *İstanbul, Urfa, Mescid-i Aksa* gibi yerler, bir mekândan çok o mekânda sırlanmış bir medeniyetin temsilcisi olarak mevcuttur:

*Anı galerisi kutlu **İstanbul**
Fatih'ten aşılar sürdürmektedir⁴⁵*

*Soyumu yükledim bu çağ içinde
Urfa bir dağ gönlüm bir ağ içinde⁴⁶*

***Mescid-i Aksa**'yı gördüm düşümdede
Götür müslümana selam diyordu*

*Dayanamıyorum bu ayrılığa
Kucaklasın beni İslam diyordu⁴⁷*

Yukarıda zikredilen spesifik mekânların dışında yine bu medeniyet dairesini çevreleyen sokaklar, duvar, dağ, şehir, kervan, dükkân, bahçe, adalar, burç, gök, memleket, çarşı, cadde, vitrin gibi belirsiz mekân adları da şiirlerde karşımıza çıkar:

*Hicretler gelişir her akşam bende
İçimin ışıklı **memleket**ine⁴⁸*

Şairin çağdan rahatsız olduğu hususlardan biri de şehrin mimari yapılanışıdır. Şairin *Şehir Gazeli* şiiri, şehir olgusu altında fitrata, medeniyet dairesine uygun bir mekân özlemine adeta gözler önüne serer. Özellikle şiirde makine ve betonlaşan şehirler, kendinde saklı olan o eski şehrin uygarlığını yerle bir etmiştir. Şair, bir çare olarak hayalinde müstakil bahçeli bir ev ile göl kenarında nehirlere düşlemektedir:

*Her eylem yeniden diriltir beni
Nehirlere düşlerim göl kenarında*

44 İnan, *Hicret*, 74-75.

45 İnan, *Hicret*, 47.

46 İnan, *Hicret*, 51.

47 İnan, *Tenha Sözler*, 44.

48 İnan, *Tenha Sözler*, 64.

*Ey deprem gel yetiş bu şehirlerin
Doğayı çarptıran konumlarına*

...

*Babamın gölgesi koruyor beni
Oh ne güzel şehir bu eski şehir*

*Dönüştür ey kalbim bahçeli eve
Anlamı ezen o makinaları⁴⁹*

...

Şair İslam medeniyetini, okur zihninde yerleştirmek için mekânın yanında zamanı da kullanır. Onun şiirde kullandığı zaman çoğunlukla belirsizdir. Saat, ay, yıl gibi spesifik bir zaman diliminden ziyade mevsim gibi daha çevresel vakitler tercih edilmiştir. Netliğin sağlanması için zaman, olay ve insan üzerinden verilir. Geçmiş şanlı dönemlere atıfta bulunan şair, ecdadın zafer için çıktığı seferlerde bahar aylarını tercih ettiğini hatırlatır. Yeni bir başlangıcın habercisi olan bahar metaforunu, bir uygarlığın inşası için belirsiz kahramanlar üzerinden sunmaya çalışır:

*Rüya gibi atlar ve erler vardı
Her bahar yürürdü düşman üstüne⁵⁰*

Şair, şiirde vermek istediği mesajı öncellemek için şiirin çağrışımsal yönünden yararlanarak İslam tarihinde yaşanmış kimi olaylara telmihte bulunur. Bu olaylar mesajın kühünü değil çoğunlukla kazanımı ve lafzı hatırlatır okuyuculara. Hz. Peygamber'in Mekkeli müşriklerin dayanılmaz bir hâl aldığı zulmünden kurtulmak için Medine'ye yaptıkları hicret, Mekke'den Medine'ye hicret esnasında Hz. Peygamber ve Hz. Ebubekir'in sığındıkları Sevr mağarasında yaşananlar ve İslam tarihindeki birçok gazvede yaşanan susuzluk anında Hz. Peygamber'in parmaklarının arasından su akıtması gibi kimi mucizeler, şiirin olay örgüsünde medeniyet aşılması için malzeme olarak kullanılmıştır:

*Bu yoksul türküler bitsin diyorum
Sana hicret ettim yılgınlıklardan⁵¹*

*Çağlardan çağlara yürüyen sırrı
Fısıldadın mağara arkadaşına⁵²*

49 İnan, *Hicret*, 76-77.

50 İnan, *Hicret*, 64.

51 İnan, *Hicret*, 39.

52 İnan, *Hicret*, 70.

*Çeşme parmağından içer suyunu
Ölümsüz çağrının savaşıları⁵³*

İki şiir kitabında toplam 4173 kelimeyi değerlendiren şair, 1441 kelimeyi tekra-
ren; 2732 kelimeyi de tek sefer kullanmıştır. Medeniyet kavramının aktarımın-
da kullanılan; insan merkezde olmak üzere mekân, zaman ve olay gibi basat
başlıkların yanında sair sözcükler de kullanılmıştır. En yüksek frekans (tekrar)
değeri olan sözcüklerin (ses-50, kalp-34, gök-29, akıl-24, yol-23, deniz-21, yü-
rek- 21, umut-20, zaman-20) doğrudan veya dolaylı olarak şiirdeki medeniyet
düşüncesinin kavramsallaşmasına katkı sağladığını görmekteyiz:

*Eskimez bir **ses**le yöneldim sana
Düşlerimin göksel alanlarından⁵⁴*

*Bir gün deli gibi sarsarak seni
Göklerin yolunu sorabilirim⁵⁵*

*Yiğitler **yol** olsa destana doğru
Şehitler gözümde aynen bayraktır⁵⁶*

Şair bu yola tevessül ederken bu kelime ve kavramların sözlük anlamlarından
değil şiirde kazandıkları imge ve çağrışıma dayalı bağlamsal / işlevsel anlam-
larından faydalanmıştır. Medeniyet kavramı etrafında dolanan bu sözcükler,
sadece bu kavramı güzelleyen söz varlığından seçilmemiştir. Örneğin “akıl”
sözcüğü, medeniyet dairemizin ürünlerinde pek muteber yer işgal etmese de
muteber bir yeri olan “gönül/kalp” latifesini çağrıştırması yönüyle kullanılı-
mıştır:

*Ey kaynar sulara yol alan **akıl**ım
Kalbime yönelen yayılım ateş⁵⁷*

SONUÇ

Mehmet Akif İnan, son devri çok farklı kimlikleriyle tecrübe etmiş bir şahsiyet-
tir. Şahsiyetinin temelinde bu çok kimlikli yapısının ve en önemlisi de gelenek-
sel formunu yasladığı İslamî düşüncenin payı büyüktür. Kur’an ve vahiy ek-
senli bu düşünce yapısını farklı argümanlar ve araçlar üzerinden okuyucusuna

53 İnan, *Hicret*, 70.

54 İnan, *Tenha Sözler*, 27.

55 İnan, *Hicret*, 56.

56 İnan, *Hicret*, 78.

57 Akif İnan, *Tenha Sözler*, 33.

sunmuştur. Başta toplumun farklı kesimlerini yansıtan “insan tipleri” olmak üzere insanı çevreleyen “mekân, zaman ve olay” gibi çevresel faktörler de bu aktarımın önemli vasıtaları olmuşlardır. Şairin medeniyet dairesi, şiirinde örneğini verdiği isimlere bakıldığında tek ve sadece İslâmî dönem ile başlar. Yani Hz. Peygamber’den bu yana o çizgi ile hâllenmiş bireyler şairin uygarlık temsilcileri olmuşlardır. Aralarında peygamberden halifelere, sahabeden asr-ı saadete şahitlik etmiş kişilere, sultanlardan şairlere, velilerden sosyal çevre insanına varıncaya kadar geniş bir kesimin bulunduğu pek çok insan kaynağı onun şiirinde gerek lafzen ama daha ziyade kazanım olarak yerini almıştır. Yapılan çalışmayla medeniyet aktarımında en ön sırada bir değere sahip olan insan kaynağı, farklı değerlendirmelerle ilgililerin dikkatine sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Ayverdi, Sâmîha. Misalli Büyük Türkçe Sözlük. nşr. İlhan Ayverdi. İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 1. Basım, 2010.
- Bayazıt, Erdem. “Önden Gidenler İçin”. Edebiyat Dergisi 7/12 (1968), 1969-1970.
- Baz, İbrahim. “Mehmet Akif İnan’ın (1940/2000) Hayatında ve Eserlerinde Tasavvuf”. Uluslararası İslâm Medeniyetinde Şanlıurfa II. Sempozyumu, Bildiriler Kitabı. Şanlıurfa: 2016.
- Fichter, J. Sosyoloji. (çev. Nilgün Çelebi). Ankara: Atilla Kitabevi, 1994.
- Gündoğan, Ali Osman. “Topçu ve Hareket Felsefesi”. Temaşa Dergisi, 4/24 (Ocak 2016), 24-37. [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/220018](https://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/220018).
- Gürdoğan, Nazif. “Bir Medeniyet Savaşçısı”. Mehmet Akif İnan’ın Ardından. haz. Hıdır Yıldırım. 95-96. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2024.
- İnan, Mehmet Akif. Edebiyat-Kültür ve Sanata Dair. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2016.
- İnan, Mehmet Akif. Hicret. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 1. Basım. 2016.
- İnan, Mehmet Akif. Din ve Uygarlık. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 1. Basım. 2016.
- İnan, Mehmet Akif. Konferanslar Hitabeler (haz. Hıdır Yıldırım). Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 1. Basım, 2024.
- İnan, Mehmet Akif. Tenha Sözler. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 1. Basım, 2016.
- Karaca, Alaattin. “M. Akif İnan’ın Şiiri”. Mehmet Akif İnan’ın Ardından. haz. Hıdır Yıldırım. 313-314. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2024.
- Pakalın, Mehmet Zeki. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü-I. İstanbul: MEB Yayınları, 1993.
- Sert, H. Emin. Kur’an’da İnsan Tipleri ve Davranışları. Ankara: Bilge Yayınevi, 2002.
- Yıldırım, Hıdır. Mehmet Akif İnan Bir Işık Yalım. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 1. Basım, 2024.

M. AKİF İNAN'IN AYETLERDEN MÜLHEM ŞİİRLERİ

Doç. Dr. Alper AY

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi

Giriş

Kur'ân-ı Kerim, ilahî vahyin en taze, en canlı ve son mahsulü olarak gerek üslubu gerekse muhtevası ile inananlar için hayatın her sahasında bir temel rehber ve başvuru kaynağıdır. Bu sebeple kuşatıcı vasfını asla kaybetmeyen Kur'ân-ı Kerim, Müslümanların hayatında, çeşitli bilinç düzeylerinde, etkisini her zaman göstermektedir. Mesele Kur'ân ve Müslüman arasındaki bilinçli bir irtibatı aramak noktasına geldiğinde ise aydın ve münevver kadroların büyük gayretleri daima öne çıkmaktadır. Esasen bir üst bilinci yüklenen bu kadrolar, fikir ve edebiyat zemininde tefekkür edip kalem oynatarak gayret göstermiş; bu aşamada da Kur'ânî unsurları kimi zaman lafzi kimi zaman da manasıyla ve çok çeşitli anlam katmanları çerçevesinde, İslam'ın ilk devirlerinden itibaren, yoğun bir şekilde kullanagelmışlerdir.

M. Akif İnan'ın eserleri ve eğitim hayatı dikkate alındığında onun Türk edebiyatına bakışı ve katkısı derin ve katmanlı bir tabakada göze çarpar. Cumhuriyet devrinin velud kalemlerinden biri olan İnan, ilk olarak Türk Dili ve Edebiyatı mezunu bir edebiyat tarihçisi vasfıyla karşımıza çıkarken daha derin ve hissî anlamda bir İslam şairi olarak varlık gösterir. İnan'ın İslam kültür ve medeniyet dairesinde bir fikriyat geliştirdiği ve ortaya koyduğu manzum ve mensur eserlerin İslam düşüncesi dâhilinde kaleme alındığı şüphe götürmez. Dolayısıyla Akif İnan, hem şiirlerinde hem de bütün mensur eserlerinde ve konuşmalarında, mensubu olduğu İslam medeniyetinin çağındaki sözcüsü olarak değerlendirilmelidir. Lakin onun İslam'ın sözcüsü olması bir vaizin nasihatleri kabilinden olmadığı gibi ideolojik bir saplantı hâlinde de değildir. Beri taraftan İnan'ın şiiri, sadece sanat kaygısını da hedef almamaktadır. Ona göre sanat ve edebiyat, özünde bir medeniyetin yükünü taşıyan kutlu bir ödevdir.

Zira İnan'ın şiirini mensubu olduğu İslam medeniyeti emzirmektedir.¹ Bütün bir şiir geleneğini bilerek şiir yazar İnan'a göre şiir "Kelimelere bir sır tevdi etmek ya da kelimelerin sırrını keşfetmek mesleğidir."² Bu şiir tarifi klasik edebiyatta mazmun olarak kendini gösteren şiirdeki kuşdildir.³ Kelimelere sırlar yükleyip onların sırlarını kurcalayan Akif İnan'ın, şiirde örtülü ve katmanlı bir anlam alanı tercih ettiği sonucuna varmak mümkündür. Öte yandan Akif İnan sadece sanat kaygısıyla söylenmiş ve anlam derinliği olmayan şiiri de beğenmemektedir. Akif İnan'ın şiir anlayışına göre lafzın yekpare estetik bir ses birlikteliğinden ibaret olup anlam yönünün dikkate alınmamış olması kabul edilemez. Örneğin okur arasında hayli beğenilen "Gözlerin göz değil gözistan" mısraı için İnan: "Laf ola beri gere, dipsiz ambar, boş kiler"⁴ yorumunu yapar. Dolayısıyla onun şiir dünyasında lafzın estetiği ile birlikte anlam derinliği ve katmanları daha önceliklidir. İnan bu husustaki görüşlerini "Şiir Anlayışım"⁵ başlıklı yazısında kısaca izah eder.⁶ Akif İnan'a göre şiir insanı hizaya sokar, insanın aşırılıklarını törpüler. Bu konuda İnan'ın dillere pelesenk olan şiir tadındaki şu ifadeleri zikredilmeye layıktır:

"Olayların kuşatması altındaysanız, bir yoğun hüznün ağmaktaysa üstünüze... Günler, saatler bunalımın otağını kurmuşsa içinizde, sıkıntı bezirganı haraca bağlamışsa sizi... Aczden başka sermayeniz kalmamış gibiyse... Dualar, yüreğinizin semtine uğramadan çıkıyor-

- 1 Mehmed Akif İnan, *Söyleşiler* (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2016), 247.
- 2 Mehmed Akif İnan, *Mirası Kuşanmak* (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2016), 82.
- 3 Mazmun konusu bahs-i diğer olduğu için burada sarf-ı nazar etmeyi tercih ettik. Konuyla ilgili ayrıntılı malumat için bkz. Agah Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler-Mazmunlar ve Mefhumlar* (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1980); Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar* (İstanbul: MEB Yayınları, 1996); Abdülkadir Dağlar, "Şiirin Alın Yazısı: Mazmûn", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (DÜSBED)* VIII/16 (2016), 1-13; Mustafa Güneş, "Klasik Türk Edebiyatında Mazmun Üzerine Bazı Düşünceler", *Türk Dünyası Araştırmaları* 209 (2014), 89-100; Haluk İpekten, "Divan Şiirinde Mazmunlar", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (1993), 9-13; İskender Pala, "Mazmunun Mazmunu", *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, (1999), 399-402; Necla Pekolcaç, *İslami Türk Edebiyatı Tedkik Metodlarının Genel Esasları ve Mazmun anahtarları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 1999); Mehmet Murat Yurtsever, "Yünus Emre, Niyâzi-i Mısri ve İsmâ'il Hakkı Bursevî'de Türk Tasavvuf Şiirine Özgü Mazmun Arayışları", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXIII/2 (2019), 693-714.
- 4 Mehmed Akif İnan, *Edebiyat Kültür ve Sanata Dair* (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2016), 240.
- 5 İnan, *Edebiyat Kültür ve Sanata Dair*, 276.
- 6 Akif İnan'ın Şiir anlayışı uzun ve müstakil çalışma gerektirdiği için konuyu dağıtmamak adına burada kısaca bahsettik. Lakin ayrıntılı ve farklı bakış açılarından Akif İnan'ın şiir anlayışını değerlendirmek için bkz: Hicabi Kırılancı, "Akif İnan Şiiri ve Geleneğin Geleceği", *Hece Aylık Edebiyat Dergisi Akif İnan Özel Sayısı* 277 (2020), 155; Abdullah Harmancı, "Gelenekten Kaçarken Moderne Tutul-a-mamak", *Hece Aylık Edebiyat Dergisi Akif İnan Özel Sayısı* 277 (2020), 160; Hakan Soydaş, "Edebiyatta Yerlilik ve Yerli Şiirin Poetikası", *Hece Aylık Edebiyat Dergisi Akif İnan Özel Sayısı* 277 (2020), 163; Halef Nas, "M. Akif İnan'ın Şiir Poetiğine Yansıyan Gelenek Duyarlılığı", *Hece Aylık Edebiyat Dergisi Akif İnan Özel Sayısı* 277 (2020), 189; İrfan Çevik, "Şairin Mirası", *Hece Aylık Edebiyat Dergisi Akif İnan Özel Sayısı* 277 (2020), 209.

sa ağzınızdan... Kendi sesiniz bile yabancı düşüyorsa kulaklarınıza... Şiir okumalısınız... Ya da gülen oynatan sevinçlerin avucunda tutsak olmuşsanız...Nefsin elinde oynayan eğitilmiş bir maymuna dönmüşseniz...Başkalarının acısı size çarptığında bir lastik top misali geriye sıçırıyorsa... Hiçbir oyuk oluşturmuyorsa içinizde hüznün... Günübirlik hay ü huyun gölgesinde nefesleniyorsanız... Öte dünya düşüncesi, hesaba çekilmek gerçeği sadece fantezi hanenizde konuklaşmışsa... Şiir okumalısınız... Şiir dengeler insanı.”⁷

İnan'ın bu ifadeleri hâlde ve istikbalde güncelliğini koruyacağına benzemektedir. Ancak onun hemen her duygu katmanında şiir okunmasını tavsiye etmesi öyle zannediyoruz ki şiirimizin kökenleri/kaynakları ile ilintilidir.

M. Akif İnan'a Göre Medeniyet, Edebiyat ve Sanatçı

Akif İnan'ın medeniyet tasavvuru oldukça uzun soluklu bir çalışmayı gerektirir. Konuyla ilgili yapılan kimi çalışmalar da bunu doğrular mahiyettedir.⁸ İnan'a göre bir memleketin entelektüel hayatının aynası edebiyattır⁹ ve fikir hareketleri sanat erbabınca temsil edilmişlerdir. Sosyal/kültürel kurumlar ve düşünceler ancak edebî eserler vesilesiyle sonraki kuşaklara aktarılabilmektedir. Bu itibarla edebiyatta karşılıklı olmayan herhangi bir düşüncenin varlık göstermesi ve zamanı aşması mümkün değildir.¹⁰ Dolayısıyla İnan'ın düşünce dünyasına göre medeniyet ile edebiyat içkin/mündemec bir hâl almıştır ve sanatçı da mensubu olduğu medeniyeti temsil etmek mecburiyetindedir. Bu bağlamda İnan'ın şu ifadeleri sanat ve medeniyet ekseninde sanatçıya yüklediği sorumluluğun sınırlarını işaret etmektedir:

7 İnan, *Edebiyat Kültür ve Sanata Dair*, 228.

8 Ali Necip Erdoğan, “M. Akif İnan'ın Medeniyet Kavramı”, *Hece Aylık Edebiyat Dergisi Akif İnan Özel Sayısı* 277 (2020).

9 Mehmed Akif İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine* (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2016), 27.

10 İnan, *Söyleşiler*, 91. M. Akif İnan'ın bu konudaki görüşleri oldukça yerinde ve dikkat çekicidir. Zira Moğolların Anadolu dâhil tüm Asya kıtasını karış karış işgal edip yağmalamaları neticesinde elde ettikleri askerî, ekonomik ve siyasi güç, onlara bir medeniyet bahşetmemiştir. Aksine Moğollar savaşta yendikleri Anadolu Müslümanlarının dinlerine ve kültürlerine dâhil olmaya başlamışlardır. Moğol tecrübesi, kültür ve medeniyet tarihi açısından üzerinde durulması gereken ve Akif İnan'ın görüşlerinde haklı olduğunu gösteren canlı bir tablodur. Evet, Moğollar sahip oldukları bütün dünyalık nimetlere rağmen bir medeniyet ve kültür havzası oluşturamamışlardır. Çünkü Yunus Emre kalitesinde bir Moğol şair yoktur. Moğolların Mevlana kalitesinde bir kalemleri yoktur. Bu bakımdan neye malik olurlarsa olsunlar fikirleri sonraki kuşaklara aktarılmamış ve birkaç nesil sonra tükenmişlerdir. Hâl böyleyken İnan'ın yukarıdaki ifadeleri son derece makul ve tutarlı bir tecrübenin neticesi olarak karşımızda durmaktadır.

“Geçmiş ile ilişini kesmiş bir edebiyat, çağı ile de alakasını koparmış demektir. Yani çağdaş da değildir, muallaktır, gayrıbeşeridir ve edebiyat olmaktan yoksundur”.¹¹ Bu itibarla “Sanatçı millî varlığa yönelmeye mecburdur. Aksi takdirde yok olmaya mahkum olur.”¹²

İnan’ın sanatçıyı geçmiş edebiyata yönlendirmesinde hatta bu konuda mecbur tutmasında bir sebep yatmaktadır. Zira ona göre atalarımızın inşa ettikleri medeniyet ve bu medeniyet dairesinde oluşturdukları edebiyat, tümüyle vahye ve bu vahyin yorumuna dayanmaktadır: İnan, “Eski Edebiyatımız” başlıklı yazısında, edebiyat ve medeniyetin kaynağındaki vahye işaret eder:

“İslam medeniyetinin temelinde sonradan Müslüman olmuş milletlerin millî kültür esprisi olmakla beraber öz bakımından tamamen vahye, bu vahyin yorumuna dayanır... Bizim İslam medeniyeti dünyasına girmemizden sonra oluşturduğumuz edebiyat, İslam medeniyetinin bütün özelliğini yansıtan bir ayna gibidir. Bu bakımdan eski Türk edebiyatını anlamak, anlayabilmek için İslam medeniyetine yabancı olmamak lazımdır.”¹³

Öte yandan İnan, klasik edebiyatın İslam ile ilişkisini vurguladıktan sonra bu edebiyata karşı çıkanların zimnen İslam inancına karşı olduklarını ileri sürer:

“Divan edebiyatına karşı olmanın psikolojisinde, onun farklı bir sanat anlayışına bağlı olmaktan gelen tenkidî bir karşı koymadan daha çok, yani soyut olarak divan edebiyatını benimsememekten, o sanatı mizaçlarına uygun bulmamaktan çok, bu edebiyatın bağlı bulunduğu İslam medeniyetine karşı bir antipati gizlidir. Yani ona karşı olmanın temelinde genellikle İslam düşmanlığı vardır.”¹⁴

M. Akif İnan’ın yazılarında, konuşmalarında, konferanslarında İslam ve Edebiyat başlığını çok sık görürüz. Hatta öyle ki Cumhuriyet devrinde İslam edebiyatı hakkında en fazla yazan-konuşan kişi Akif İnan’dır ve bu konuda azımsanmayacak hacimde bir müktesebat bırakmıştır. İnan, yüzlerce yazı ve konuşmasında, İslam ve Edebiyat konusunu işlediğini şöyle ifade eder:

“İslâmî edebiyat üzerinde bu memlekette en çok konuşmuş, yazmış adam benim. Buna dair belki üç yüz civarında yazı yazdım. Umarım bu yazılarımdan bir kısmı toplanarak bir kitap oluşturulur. Hâlen bu mesele üzerinde düşünmekteyim ve konferanslar vermekteyim. İs-

11 İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, 28.

12 İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, 29.

13 İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, 74.

14 İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, 75.

lâm'ın öngörmüş olduğu bir edebiyat var. Bu edebiyatın mesnetlerini biz Kur'an-ı Kerim'de ve Peygamberimiz zamanındaki şairlerin eserlerinde görmekteyiz"¹⁵

İnan'a göre İslamî Edebiyat, İslam kültürüne dâhil olan şairlerin oluşturdukları bütün bir edebiyatı kapsamaktadır. M. Akif İnan, bu konudaki görüşlerini 1984 yılındaki "İslam Edebiyatı" adını taşıyan söyleşide kısaca özetlemiştir.¹⁶

Geleneği ve medeniyeti vazgeçilmez olarak tanımlayan İnan,¹⁷ kendi şiirinde de bu iddiasından bir alamet sunar. Onun şiiri eski edebiyatımızla mutlaka ilintilidir; ancak asla taklit değildir. Bu durumu kendisi şöylece ifade eder: "Benim şiirimle geçmiş şiirimiz arasında elbette bir organik bağ vardır fakat bu bağ asla bir taklit biçiminde değildir."¹⁸

Bu hususta Akif İnan, gençlere hitaben yazdığı "Mirası Kuşanmak" yazısında durumun ciddiyetine işaret eder. İnan'ın ısrarla vurguladığı konu atalar mirasıdır. İnan'a göre bu mirası almak için elimizden geleni yapmak zorundayız. Zira bu mirası almaya mecburuz. Bu mecburiyet hakkında da şu dikkat çekici uyarıyı yapar: "Almazsa İslam ülkeleri müflis konumdadır. Oysa Müslüman müflis olmaz. Şeytandır müflis olan."¹⁹

M. Akif İnan'ın Düşünce Dünyasında Kur'an-ı Kerim

Akif İnan, yazı ve konuşmalarında kimi zaman Kur'an-ı Kerim'e hususen başlık açar ve Kur'an eğitimi konusunda da hayli ısrarcı bir tutum sergiler. "Kur'an'ı Okumayan Bir Müslüman Millet", "Kur'an'sız Müslümanlık", "Kur'an Gerçeği", "Kur'an Öğrenelim" gibi başlıklar taşıyan yazılarında Akif İnan, toplumun mevcut durumunu irdelediği gibi çözüm önerileri de sunmaktadır.

Bu minvalde *Mavera* dergisinde 1978 yılında yayımlanan "En Büyük Mucize" başlıklı yazısında Akif İnan Kur'an-ı Kerim için şöyle der:

"Kur'an, sürekli bir mucizedir. Her an için yeni olan bir mucize. Her an yeni fetihler üzere olan bir kitap. Bu yüzdendir ki en çok yayılacak, genişleyecek, ümmeti çoğalacak olan din, İslâm'dır... Şu beliriyor tebliğciler için Kur'an'ın icazını tanımaya kavramaya çalışmak."²⁰

15 İnan, *Söyleşiler*, 86.

16 İnan, *Söyleşiler*, 44.

17 Mehmet Kurtoğlu, "Çağa Karşı Geleneği Kuşanan Şair-Akif İnan'ın Şiirinin Kültürel Arka Planı", *Hece Aylık Edebiyat Dergisi Akif İnan Özel Sayısı 277* (2020), 220.

18 Mehmed Akif İnan, *Konferanslar-Hitabeler* (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2024), 234.

19 İnan, *Mirası Kuşanmak*, 42.

20 İnan, *Edebiyat Kültür ve Sanata Dair*, 179.

Tebliğciye bir ödev olarak vahiyle irtibat kurmasını telkin eden İnan, Kur'an ve sünneti mazide, hâlde ve istikbalde bir kurtuluş reçetesi olarak telakki etmektedir: "Kur'an ve sünnet, hem atalarımızın, hem bizim, hem de çocuklarımızın kurtuluş reçetesidir."²¹

İnan'a göre memleketin selameti, halkın vahiyle olan irtibatına bağlıdır. Halk Kur'an'a döndüğü vakit memleket gül bahçesine dönecektir: "Ayağa kalkar bir gün bu halk! Döner yurdum gül bahçesine. Uyanır inancın erleri; yönelir Kur'an'ın sesine..."²²

1978 yılında *Yeni Devir*'de çıkan bir yazısında Akif İnan, "Allah'ın kelamını okutmaktan, okumaktan büyük bir hizmet var mı? Bize bir gençlik, hakiki bir gençlik getirecek damar budur. Böyle bir gençliğin yetiştiricisi olmak görevini yüklenenlerin başında, Kur'an öğreticileri olacaktır. Kur'an'ı hamil olmayınca, İslâm davası mı olurmuş? Bizi Kur'an'dan koparanlara cevabımız, Kur'an'ı yüklenmekle olsun."²³ der.

Öte yandan Akif İnan daha hususi bir konu olan "iktibas" sanatına da yazılarında işaret ederek edebiyatın kaynağında vahyin mevcudiyetini bir kez daha dillendirir. Onun Kur'an'a olan sevgi ve bağlılığı edebiyatta da kendini gösterir ve klasik şiirde bir edebî terim olan iktibas²⁴ sanatını yazılarında ele alır: "Divan şiirindeki iktibas sanatı, yani bir ayeti veya hadisi şiirin içine alma sanatı, onun dayandığı kaynakla olan ilgisini kesin şekilde ortaya koyar. Yine o kültüre yabancı olanların bundan zevk alamayacağı ne kadar belli."²⁵

Buradan hareketle Akif İnan'a göre eski edebiyattan zevk almanın ve bu edebiyatı anlamının anahtarlarında birisi Kur'an'dır. Kendi şiirini kadim edebiyatla irtibatlandıran İnan'ın eski şairlerimizin kullandığı iktibas sanatını da maharetle kullandığını görmekteyiz.

21 İnan, *Mirası Kuşanmak*, 112.

22 İnan, *Mirası Kuşanmak*, 25.

23 İnan, *Mirası Kuşanmak*, 125.

24 İktibas sanatı ile ilgili ayrıntılı bilgiler için bkz: İsmail Durmuş, "İktibas", *DİA*, İstanbul 2010, XXII, s. 52; Mustafa Uzun, "İktibas: Türk Edebiyatı", *DİA*, İstanbul 2010, XXII, s. 53; D. B. Macdonald, "İktibas", *İA*, MEB Yayınları, İstanbul 1967, V/II, 959; Selami Ece, "İktibas", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 19; Naci Okçu, *Divan Şiirine Kaynaklık Eden Ayetler*, Doçentlik Tezi, Erzurum 1982; Ahmet Cevdet Paşa, *Belâgat-ı Osmâniyye* (Haz. Turgut Karabey, Mehmet Atalay), Akçağ Yayınları, Ankara 2000, s. 118; Tâhirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lügatı* (Haz. Kemal Edip Kürkçüoğlu), Enderun Kitebevi, İstanbul 1994, s. 61; M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, Gökkuşbey Yayınları, İstanbul 2004, s. 246; Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Salkımsöğüt Yayınları, Konya 2015, s. 251; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara 2016, s. 465; Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995, s. 205; Reyhan Keleş, *Divan Şiirinde Ayet ve Hadis İktibasları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2016, s. 27.

25 İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, 87.

M. Akif İnan'ın Şiirlerinde Kur'an Kültürü

Akif İnan, yazılarında ve konuşmalarında, yukarıda kısaca işaret ettiğimiz minvalde, Kur'an ve hadis konularına ciddiyetle yer veren bir müelliftir. Bu itibarla Kur'an, onun şiirinde de kadim şairlerimizde olduğu üzere muhkem bir kaynak olarak yer almıştır. Bir farkla ki, İnan'ın iktibas için verdiği örnekler genellikle lafzî iktibas iken kendisi şiirinde bir ayeti veya hadisi lafzen kullanma yolunu tercih etmez. Şiirde hemen her kademede örtülü manayı tercih eden İnan, bir ayetin mefhumunu, mazmununu, özünü kullanır ki bu duruma manevi iktibas denmektedir.²⁶

Bu minvalde bazı örnekler üzerinden Akif İnan'ın mısralarındaki vahiy irtibatının ne oranda ve surette olduğunu irdelemek istiyoruz.

1. Zaman

Zaman mefhumu dünyadan ahirete geçişte bir anlamda görece bir zemine dönüşür. Zira Naziat suresinde verilen habere göre öte dünyaya giden insan dünyada bir kuşluk vakti kadar kaldığını vehmedecektir. İlgili ayet-i kerimenin meali şöyledir:

“Sanki onlar, o (kıyamet günü)nü gördükleri gün, (dünyada) bir akşam veya bir kuşluk vaktinden başka kalmamış gibi olurlar.”²⁷

Ayetten anlaşıldığına göre insanoğlu bu dünyada ne kadar yaşarsa yaşasın öteye gittiğinde, ayrılık son bulduğunda sanki yarım gün veya kuşluk vakti kadar kaldığına dair bir algı ile yaşadığı ömrü idrak edecektir. Kısacası öteye gidince buradaki zaman izafi kalacaktır. Bu durum Akif İnan'ın bir beytinde olanca güzelliği ile karşımıza çıkmaktadır:

Bir gecelik bir uyku gibidir zaman
Yıllarca sürse de ayrılığımız²⁸

“Ayrılık yıllarca sürse dahi zaman bir gecelik uyku gibidir” diyen Akif İnan, beyitteki anlam katmanlarına göre ayetteki mefhumu açık bir göndermede bulunmuştur. Kulun elest bezminden gelip dünya hayatında mutlak güzellik sahibinden ayrı kalması esasında klasik şiirin en temel konularından birisidir. Akif İnan da mısralarını bezm-i eleste başlayan muhabbetin ayrılığını hatırlatacak şekilde kurgulamıştır. Ancak beyit, beşerî ölçekte değerlendirilmeye

²⁶ Alper Ay, *Divan-ı Hikmet'te Manevî Ayet İktibasları* (Ankara: Ahmed Yesevî Üniversitesi, 2020), 34.

²⁷ Nazi'ât 79/46. Konuyla ilgili diğer ayetler için bkz: Taha 20/103, Mü'minûn 23/113, Rum 30/55.

²⁸ Mehmed Akif İnan, *Hicret* (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2016), 32.

de uygundur. Ayrılık Allah'tan ise bahsettiğimiz anlam doğrudur. Anne-baba veya memleketten ise durum değişir. Dolayısıyla şiirde birkaç farklı anlam katmanı mevcuttur. Akif İnan'ın şairlik mahareti ve şiir algısı esasında bu beyitte kendini göstermektedir. Örtülü ve çok katmanlı şiir, Akif İnan'ın karakteristik özelliği olarak göze çarpar. Ancak kendisinin de tasavvufi bir yönü olduğu dikkate alındığında²⁹ mısralarını mistik zeminde yorumlamak mukadderdir.

Akif İnan'ın bu beyti ile ilgili ayetteki anlam ortaklığı Yunus Emre'de de kendini göstermektedir. Yunus bir mısrasında "Yüz bin yıllık ömrün olsa bir kuşlukça değildir"³⁰ diyerek ayete doğrudan göndermede bulunur. İnan'ın vurguladığı üzere eski edebiyatımızı anlamamızın anahtarlarından birisi vahiydir.

2. Haber

Kiblenin Kudüs'ten Kabe'ye çevrilmesi ile ilgili gelen ayetlerde Hz. Peygamber'in bir haber almak için yüzünü göğe çevirdiği kayıtlıdır. İlgili ayetin meali şöyledir:

*"(Resulüm! Kiblenin Kabe'ye çevrilmesi husunda) yüzünü göğe çevirip durduğunu görüyoruz..."*³¹

Ayette beklenen haber doğrultusunda yüzün göğe çevrilmesi veya haberin göklerden gelmesi bir mazmun olarak İnan'a ilham vermiş olmalıdır:

Göklerden bir haber gibidir umut
Görünmez bir yerde saklanmış mahcup³²

Merhum Sezai Karakoç'un münacatında geçen "Ne yapsalar boş göklerden gelen bir karar vardır"³³ dizesi de aynı minvalde değerlendirilebilir.

3. Rüzgâr

Kur'an-Kerim, tabiat hadiselerinden rüzgâr hakkında bazı bilgiler verir ve rüzgârın bir çeşit müjdecî/haberî olduğunu vurgular. Konuyla ilgili iki ayrı ayetin meali şöyledir:

29 İbrahim Baz, "Bilinmeyen Bir Şiir: Akif İnan'ın Dervişlik Beyanı", *Hece Aylık Edebiyat Dergisi Akif İnan Özel Sayısı* 277 (2020).

30 Yunus Emre, *Divan* (haz. Mustafa Tatcı), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990, 153.

31 Bakara 2/144.

32 İnan, *Hicret*, 45.

33 Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2011), I-IV/433.

“O rahmetinin önünde bir müjdecî olarak rüzgârları gönderendir...”³⁴.

“O'nun (kudretinin) delillerinden biri rüzgârları müjdecî olarak göndermesidir...”³⁵

M. Akif İnan da rüzgâra ayetlerdeki gibi bir görev yükleyerek içindeki zehri bir yağmur gibi yıkayıp arıtması için rüzgârdan bir haber beklemektedir:

İçimin zehrini konuşsun diye
Beklerim rüzgârdan haberlerini³⁶

Akif İnan bu iki mısraya çok katmanlı bir anlam alanı yüklemiştir. Mısralar, ayetler ışığında hem bizim işaret ettiğimiz tarzda yorumlanabilir hem de daha başkaca yorumlara açıktır.

4. Şehitlik

Kur'an-ı Kerim'de şehitler hakkında muhtelif ayetler vardır. Bunlardan birisinde şehitlik ve yiğitlik kavramı bir arada zikredilerek esasında şehadete giden insanların özünde bir yiğitlikle kuşanmış olduğu vurgulanmıştır. İlgili ayetin meali şöyledir:

“Müminlerden öyle yiğitler vardır ki Allah'a verdikleri sözde durdular. Onlardan kimi (can) adağını ödedi (şehit oldu), kimi de beklemektedir.”³⁷

Vahyin, şehitleri yiğit olarak vasfetmesine mukabil olarak M. Akif İnan da iki farklı beytinde şehitleri yiğit olarak vasıflandırır:

Yiğitler yol olsa destana doğru
Şehitler gözümde aynen bayraktır³⁸

*

Gel yaslan **yiğidim** bu yürek senin
Şehitler anası bu toprak senin³⁹

Her iki beyitte de şehit kavramının yiğit olarak vasfedilmesi İnan'ın muhayyilesindeki şehitlerle ilgili bilginin vahye uygun olduğunun göstergesidir.

34 Furkan 25/48.

35 Rum 30/46.

36 İnan, *Hicret*, 50.

37 Ahzab 33/23

38 İnan, *Hicret*, 78.

39 Mehmed Akif İnan, *Tenha Sözler* (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2016), 60.

5. Tevbe

Tevbe suresinde Tebük seferine gidemeyip kendilerini Mescid-i Nebevî'nin direğine bağlayan sahabeler hakkında inen ayet-i kerime hem sureye bir anlamda ismini veriyor hem de affedilmenin formülünü barındırıyor:

“Artık kazandıkları (günahları)nın cezası olarak az gülsünler çok ağlasınlar”⁴⁰

Ayete göre yapılan hatanın affedilmesi için kulun çok ağlaması az gülmesi gerekmektedir. Konuyla ilgili hadisler de mevcuttur. Akif İnan da şiirinde ayet-teki tavsiyeye uyumlu bir kurgu zemini oluşturmuştur:

Şanlı gözyaşları yıkardı içi
Yağmurla dönülür dualar vardı⁴¹

Bu iki mısradaki hem dua hem de gözyaşının içi yıkaması dikkate alınabilir. Beyit hem zahiren hem batinen yorumlanmaya müsaittir. Birinci mısradaki gözyaşının insanı arındırması, insanın içini yıkaması mistik anlamda ayete işaret ederken ikinci mısra yağmur duasına atıfla fizik âlemdeki bir olgudan da bahsetmektedir. Fakat her hâlükârda şiir mistik bir zemine dayanmaktadır.

Âşık Yunus'un meşhur dertli dolap şiirinde de benzer bir kullanım ile Tevbe suresindeki ilgili ayete işaret edilmiştir:

Derviş Yunus eder âhi
Gözyaşı döker günahı⁴²

6. Yıldızlar

Kur'an-ı Kerim'de bazı ayetlerde yıldızların gökyüzünde bir süs, ziynet veya kandil oldukları kayıtlıdır. İlgili ayetlerden ikisinin mealî şöyledir:

“Şüphesiz biz en yakın göğü bir ziynetle, yıldızlara süsledik.”⁴³

“Andolsun ki biz, en yakın göğü kandillerle donattık”⁴⁴

Yıldızların ayette vasfedilen özellikleri, Akif İnan'ın şiirinde neredeyse olduğu gibi karşımıza çıkmaktadır:

40 Tevbe 9/82.

41 İnan, *Hicret*, 65.

42 Mustafa Tatçı, *Aşık Yunus* (İstanbul: H Yayınları, 2008), 89.

43 Saffat 37/6.

44 Mülk 67/5. Konuyla ilgili diğer ayetler için bkz. Hicr 15/16, Furkan 25/61.

Yıldızlar billurdan avize gibi

Bir ev nur merkezi geldiğin gece⁴⁵

7. Ebu Leheb

Tebbet suresi Ebu Leheb hakkında bazı bilgiler verir ve Yüce Allah, Ebu Leheb'e lanet ederek "elleri kurusun" der. İlgili ayetin meali şöyledir:

*"Ebu Leheb'in elleri kurusun..."*⁴⁶

Akif İnan da iki farklı şiirinde ayetteki ifadeyi anlam olarak neredeyse olduğu gibi kullanmıştır:

Yoluna dikenler döken **ellerin**
Gün gelir görülür hep **kuruduğu**⁴⁷

*

Doğ ey güneş erit taştan adamı
Ve **kurut taşları diken elleri**⁴⁸

8. Teheccüt-Gece Namazı

Hz. Peygamber'e hususen emredilen bir ibadet olan gece namazı hakkında bilgi veren birkaç ayet mevcuttur.

*"(Resulüm) Şüphesiz Rabbin biliyor ki sen, gecenin üçte ikisine yakınını, yarısını ve üçte birini ayakta durup ibadetle geçiriyorsun ve seninle beraber olanlardan bir topluluk da böyle yapıyor."*⁴⁹

*"Gecenin bir kısmında sana mahsus bir ilave olarak gece namazı kıl..."*⁵⁰

Ayetleri yansıtan mısralar şöyledir:

Felekler seninçin var oldu yine
Geceler boyunca alnın yeredir ⁵¹

45 İnan, *Hicret*, 66.

46 Tebbet 111/1.

47 İnan, *Hicret*, 69.

48 İnan, *Hicret*, 76.

49 Müzzemmil 73/20. İnsan suresi 26. ayet de konuyla ilgili ayrıca değerlendirilebilir.

50 İsra 17/79.

51 İnan, *Hicret*, 70.

Beyitteki birinci mısradaki “levlake levlak le-ma halaktü'l-eflâk/Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım”⁵² anlamındaki rivayet akla gelmekle birlikte Akif İnan ikinci mısradaki vahye taalluk eden bir ifade ile Hz. Peygamber’in geceler boyu ibadet ettiğini vurgulamıştır. Bu beyitte Hz. Peygamber’e dair somut bir referans kullanmayan İnan, manayı örtülü vermeyi tercih etmiştir. Beri taraftan ilgili ayet ve hadisi de lafzen değil manen işaret etmiştir.

9. İsra ve Mirac

Hız. Peygamber’in müstesna mucizelerinden olan İsra ve Mirac olayı hemen her na’tın konusudur. İsra suresinde Hz. Peygamber’in Mekke’den Kudüs’e bir gecede yolculuk etmesi anlatılırken Necm suresinde ise Miraca dair bazı malumatlar vardır. İsra suresinde sureye de ismini veren ilk ayet bu vakıayı haber verir:

*“Kulu (Muhammed’i) geceleyin Mescid-i Haram’dan çevresini bereketli kıldığımız Mescid-i Aksa’ya götüren (Allah)ın şanı yücedir.”*⁵³

Bir anda çıktığın sonsuz yolculuk
Hayalin meleğın yandığı nokta⁵⁴

Akif İnan’ın birinci mısradaki işret ettiğı bir anda çıkılan sonsuz yolculuk İsra hadisesini işaret etmektedir. Bunu kuvvetlendiren şey ise ikinci mısradaki meleğın yandığı nokta bilgisidir ki mirac hadisesinde sidretü'l-münteha⁵⁵ olarak zikredilen nokta meleğın yandığı noktadır. Hem Necm Suresinde⁵⁶ hem de hadis literatüründe karşımıza çıkan bu lafız, son sedir ağacı anlamındadır ve Cebrail’in makamı olarak bilinir. Ancak Akif İnan daha özel bir bilgiye işaret ederek meleğın yanacağı bilgisini vermektedir ki bu durum Mirac hadisesinde Cebrail’in dilinden söylenen “Lev denevtü ünmileten le-haraktü/Buradan bir parmak öteye geçersen yanarım”⁵⁷ anlamındaki lafza işaret etmiştir.

52 Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2013), 456.

53 İsra 17/1.

54 İnan, *Hicret*, 70.

55 M. İsmet Uzun, “Sidretü'l-Münteha”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/152.

56 “Andolsun ki onu (Cebrail’i) diğeri bir kere (Miraçtan) sidre-i müntehanın yanında gördü”. (Necm 53/14).

57 Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, 454; Uzun, “Sidretü'l-Münteha”, 37/152.

10. Nişane

Fetih suresindeki bir ayette, Hz. Peygamber ile onunla beraber olan müminlerin yüzlerinde secdelerinden meydana gelmiş nişanları/alametleri olduğu bilgisi vardır. İlgili ayet meali şöyledir:

“Muhammed Allah’ın Resulüdür. Onunla beraber olanlar kafirlere karşı çok şiddetli kendi aralarında ise çok şefkatlidirler. Onların rüku yaptıklarını (ve) secde ettiklerini görürsün. Onlar Allah’tan lütuf ve rıza isterler. Yüzlerinde secdelerin eserinden (meydana gelen) nişanları vardır.”⁵⁸

Alında sürekli secde gülleri

Sevgi donanması denizlerinde⁵⁹

Akif İnan’ın bahsettiği ve yeni bir tarzda mazmunlaştırdığı “alında açan secde gülleri” ancak ayetteki “Yüzlerinde secdelerin eserinden nişanları vardır” ifadesiyle esas anlamda bir karşılık bulabilmektedir.

11. Yedi kat gök

Kur’an-ı Kerim’de gök katmanları hakkında bazı malumatlar vardır ve üstümüzde yedi kat gök olduğunu Allah Teâlâ Nebe suresinde şöyle haber verir:

“Üstünüze yedi sağlam (gök) bina ettik”⁶⁰

Üstümüzde yedi sağlam gök bina

Kalbinle donansın bulut denizi⁶¹

Akif İnan’ın birinci mısrası ayetin meali ile neredeyse aynıdır. Bu ve benzeri örnekler İnan’ın muhayyilesindeki vahiy müktesebatının ne denli kuvvetli olduğuna işaret etmektedir.

12. Kün

Cenab-ı Hak, mutlak kudret sahibidir ve bir şeyin olmasını isterse ona sadece ol emri verir o da hemen olur. Kur’an-ı Kerim’de “kün fe yekün” lafzı ile kayıtlı olan bu hakikat muhtelif surelerde tekrar tekrar vurgulanır. İlgili ayetlerden birkaçının meali şöyledir:

58 Fetih 48/29.

59 İnan, *Hicret*, 72.

60 Nebe 78/12. Konuyla ilgili diğer ayetler için bkz.: Bakara 2/29, İsra 17/44, Mü’minûn 23/17-86, Fussilet 41/12, Talak 65/12, Mülk 67/3, Nuh 71/15.

61 İnan, *Tenha Sözler*, 63.

“(O) göklerin ve yerin örneksiz yaratandır. O, bir işin olmasını isterse ona sadece ol der, o da hemen olur.”⁶²

“O, bir işin olmasını dilediği zaman ancak ol der, o da olur.”⁶³

“Bir şeyi dilediği zaman O’nun buyruğu sadece “ol” demektir. O da hemen olur.”⁶⁴

“Yaşatan ve öldüren O’dur. Bir işin olmasını dilediği zaman sadece ol der, o da olur.”⁶⁵

Akif İnan da ayetlerde haber verilen bu hakikate mukabil olarak şöyle seslenir sevdiğine:

Eritsin bakışın cümle düğümü
Yıldız şölenine sarsın göğümü
Sen ki ne dilerse olur sevdiğim

Gel kovma kapından nolur sevdiğim
Sen ki ne dilerse olur sevdiğim
Bir yanında kalmış huzur sevdiğim⁶⁶

Şiirde iki defa tekrarlanan “Sen ki ne dilerse olur sevdiğim” mısrası “kün fe yekün” lafzıyla birlikte yorumlanmaya müsaittir. Esasında bu şiirdeki anlam alanlarını ve katmanlarını belirleyecek anahtar kelime “sevdiğim” kavramıdır. Sevgilinin kim olduğuna göre yapılacak yorum her zaman değişebilir. Ancak Akif İnan’ın şiirini İslam medeniyeti emzirdiği için şiiri mistik anlamda yorumlamak zannediyoruz yanlış olmayacaktır. Zira beşer ikliminde her istediğini yapabilen bir sevgili tahayyül edilemez.

13. Yol

Kur’an-ı Kerim’de insanların Yüce Allah’tan geldiği ve tekrar O’na dönecekleri “inna lillahi ve inna ileyhi râci’ûn/Biz Allah’a aitiz ve tekrar O’na döneceğiz”⁶⁷ ayeti ile haber verilmiştir. Akif İnan da bir şiirinde bu duruma işaret ederek şöyle der:

62 Bakara 2/117.

63 Âl-i İmran 3/47.

64 Yâsin 36/82.

65 Mü’min 40/68. Konuyla ilgili diğer ayetler için bkz.: Nahl 16/40, Kamer 54/50.

66 İnan, *Tenha Sözler*, 52.

67 Bakara 2/156.

Başı sensin sonu sen yollarımın

Ruhumun adresi kalbinde saklı⁶⁸

Beytin birinci mısrası ilgili ayete bir anlamda atıf yapmaktadır. Ancak Akif İnan'ın ikinci mısradaki vurguladığı bir husus daha vardır: Bu mısraya göre şairin ruhunun adresi yolun başına ve sonuna sahip olanın kalbinde saklıdır. Yani ruhun esas sahibi, ona hükmeden Cenab-ı Hak veya ruhun ait olduğu gerçek yurt. Bu yorum bizi “nefahtu fihi min ruhi/Ona ruhumdan üflediğim zaman”⁶⁹ ayetine götürmektedir ki bu bağlamda her iki mısradaki anlam alanı daha da derinleşerek insanoğlunun ruhunun Allah'a ait olması ve sonunda tekrar ait olduğu yere dönecek olmasını hatırlatmaktadır.

14. Fesemme vechullah

Bakara suresinde geçen bir ayette “Yüzlerinizi nereye dönerseniz dönün Allah'ın yüzü oradadır”⁷⁰ lafzı kayıtlıdır. Mutasavvıf şairlerce vahdet-i vücud ekleninde sıkça kullanılan bu ayet Akif İnan'ın bir şiirinde farklı bir çağrışım alanı oluşturmaktadır:

Her taraf gözlerin gündüz ve gece

Her mevsim sensin ve her ses sözlerin⁷¹

Birinci mısradaki İnan, gece gündüz nereye bakarsa baksın O'nun gözlerini yani yüzünü gördüğünü ifade etmektedir. İkinci mısra da bunu destekler mahiyettedir. Zira her mevsim, her ses ve her söz de O'na aittir. Mistik anlamda bu mısraların mutlak güzellik sahibi olan yaratıcı hakkında kurgulandığı ifade edilebilir; ancak beşer açısından düşünüldüğünde şiir kendine mahsus başka bir anlam alanı kazanmaktadır.

Sonuç

Merhum M. Akif İnan'ın *Hicret* ve *Tenha Sözler* adlı şiir kitaplarından derlediğimiz muhtelif örnekler neticesinde birtakım değerlendirmeler yapma imkânı belirmiştir. İlk olarak ifade edilmelidir ki Akif İnan'ın vahye olan vukufiyeti ve bunu şiirlerine yansıtması hayranlık uyandıracak düzeydedir. Mensubu olduğu İslam medeniyetinin emzirdiği şiirinde kullandığı kaynaklar, medeniyetimizin temel dinamiklerinden olan ayetler ve hadisler olarak kendini göstermektedir. Ancak Akif İnan'ın şiirinde ayet kullanımı veya ayetlerden ilhamla şiir söyle-

68 İnan, *Tenha Sözler*, 55.

69 Hicr 15/29.

70 Bakara 2/115.

71 İnan, *Tenha Sözler*, 56.

mesi yahut bir mısraya bir ayeti konuk etmesi vaiz üslubuyla değil sanatçı edasıyladır. Yani Akif İnan ayet ve hadislerin lafızlarını değil anlamlarını şiirine taşıma yolunu tercih etmiştir. Bu da geleneksel bir usuldür. Anadolu sahasında Yunus Emre ile başlayan din dili inşası, İslam'ın öngördüğü, tavsiye ettiği inanç, duygu ve düşüncelerle sade, derinlikli ve külfetten arındırılmış Türkçe mısralar elinde vaki olmuştur. Bu vesile ile Anadolu'da yüzyıllar boyunca İslam, sanatçılar diliyle ve olabildiği kadar estetik bir biçimde anlatılmıştır. Akif İnan'ın da Cumhuriyet devrinde bu geleneğin kuvvetli bir temsilcisi olduğunu ifade etmek mümkündür. Akif İnan'ın şaire ve dolayısıyla sanatçıya yüklediği sorumluluk da bu konuyla ilgilidir. Dahası konuşma ve yazılarında Kur'an eğitimi hususunda ısrarcı olmasının gerisinde mensubu olduğu medeniyetin gerçekleri yatmaktadır. Divan şiirini anlamak ve bu edebiyattan zevk almak için vahye aşına olmak gerektiğini vurgulaması da ayrıca tutarlı ve yerinde bir çıkarımdır. Akif İnan'a göre bizim toplumumuzun esas gücü vahye sarıldığı zaman ortaya çıkacaktır. Kendisi de şiirlerinde bunu işaret etmektedir.

Vurgulanması gereken bir başka husus ise şudur: Akif İnan'ın yukarıda örneklerini verdiğimiz şiirlerinde işaret ettiği ayetler hemen herkesin bildiği Kur'anî hüküm veya kıssalardan değildir. Yani Hz. Yusuf deyince Kenan akla gelir, Hz. Nuh deyince tufan akla gelir, Hz. Eyyub deyince sabır, Hz. İsmail deyince teslimiyet akla gelir. Ancak Akif İnan'ın vahiy referansları kıssalar üzerinden değildir. Onun vahye olan vukufiyeti daha derinlikli ve nitelikli bir düzeyde kendini göstermektedir. Bu konuda daha fazla sonuç elde etmek için uzun soluklu çalışmalara ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Zira Akif İnan'ın düşünce dünyasında Kur'an konusu bir tebliğin sınırlarını fazlasıyla aşacak düzeyde zengin muhtevaya sahiptir. Nihayet bu mütevazı çalışma Akif İnan'ın vahiyle irtibatını kurmak adına ilk elden bir köprü vasfı taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Ay, Alper. Divan-ı Hikmet'te Manevî Ayet İktibasları. Ankara: Ahmed Yesevî Üniversitesi, 2020.
- Baz, İbrahim. "Bilinmeyen Bir Şiir: Akif İnan'ın Dervişlik Beyanı". Hece Aylık Edebiyat Dergisi Akif İnan Özel Sayısı 277 (2020).
- Bilgegil, Kaya. Edebiyat Bilgi ve Teorileri, Konya: Salkımsöğüt Yayınları, 2015.
- Çevik, İrfan. "Şairin Mirası". Hece Aylık Edebiyat Dergisi Akif İnan Özel Sayısı 277 (2020).
- Dilçin, Cem. Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Ankara: TDK Yayınları, 2016.
- Dağlar, Abdülkadir. "Şiirin Alın Yazısı: Mazmûn". Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (DÜSBED) VIII/16 (2016), 1-13.
- Durmuş, İsmail. "İktibas", DİA, 2010, 22/ 52 İstanbul TDV Yayınları.
- D. B. Macdonald. "İktibas", İslam Ansiklopedisi, MEB Yayınları, , V/II, 959, İstanbul: MEB Yayınları 1967.
- Ece, Selami. "İktibas", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, sy. 19;
- Erdoğan, Ali Necip. "M. Akif İnan'ın Medeniyet Kavramı". Hece Aylık Edebiyat Dergisi Akif İnan Özel Sayısı 277 (2020).
- Güneş, Mustafa. "Klasik Türk Edebiyatında Mazmun Üzerine Bazı Düşünceler". Türk Dünyası Araştırmaları 209 (2014), 89-100.
- Harmancı, Abdullah. "Gelenekten Kaçarken Moderne Tutul-a-mamak". Hece Aylık Edebiyat Dergisi Akif İnan Özel Sayısı 277 (2020).
- İnan, Mehmed Akif. Edebiyat Kültür ve Sanata Dair. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2016.
- İnan, Mehmed Akif. Edebiyat ve Medeniyet Üzerine. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2016.
- İnan, Mehmed Akif. Hicret. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2016.
- İnan, Mehmed Akif. Konferanslar-Hitabeler. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2024.
- İnan, Mehmed Akif. Mirası Kuşanmak. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2016.
- İnan, Mehmed Akif. Söyleşiler. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2016.
- İnan, Mehmed Akif. Tenha Sözler. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2016.
- İpekten, Haluk. "Divan Şiirinde Mazmunlar". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1 (1993), 9-13.
- Karakoç, Sezai. Gün Doğmadan. İstanbul: Diriliş Yayınları, 2011.
- Keleş, Reyhan. Divan Şiirinde Ayet ve Hadis İktibasları, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2016.
- Kırlangıç, Hicabi. "Akif İnan Şiiri ve Geleneğin Geleceği". Hece Aylık Edebiyat Dergisi Akif İnan Özel Sayısı 277 (2020).
- Kurtoğlu, Mehmet. "Çağa Karşı Geleneği Kuşanan Şair-Akif İnan'ın Şiirinin Kültürel Arka Planı". Hece Aylık Edebiyat Dergisi Akif İnan Özel Sayısı 277 (2020).
- Küleççi, Numan. Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar, Ankara Akçağ Yayınları, 1995.
- Levend, Agah Sırrı. Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler-Mazmunlar ve Mefhumlar. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1980.
- Nas, Halef. "M. Akif İnan'ın Şiir Poetiğine Yansıyan Gelenek Duyarlılığı". Hece Aylık Edebiyat Dergisi Akif İnan Özel Sayısı 277 (2020).

- Okçu, Naci. Divan Şiirine Kaynaklık Eden Ayetler, Doçentlik Tezi, Erzurum 1982.
- Onay, Ahmet Talat. Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar. İstanbul: MEB Yayınları, 1996.
- Pala, İskender. “Mazmunun Mazmunu”. Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler, 399-402.
- Pekolcay, Necla. İslami Türk Edebiyatı Tedkik Metodlarının Genel Esasları ve Mazmun Anahtarları. İstanbul : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 1999.
- Saraç, M. A. Yekta. Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat, İstanbul: Gökkuşbu Yayınları, 2004.
- Soydaş, Hakan. “Edebiyatta Yerlilik ve Yerli Şiirin Poetikası”. Hece Aylık Edebiyat Dergisi Akif İnan Özel Sayısı 277 (2020).
- Tâhirü'l-Mevlevî. Edebiyat Lügati (Haz. Kemal Edip Kürkçüoğlu), İstanbul: Enderun Kitabevi, 1994.
- Tatçı, Mustafa. Aşık Yunus. İstanbul: H Yayınları, 2008.
- Uzun, M. İsmet. “Sidretü'l-Münteha”. TDV İslâm Ansiklopedisi. 37/152-153. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Uzun, M. İsmet. “İktibas: Türk Edebiyatı”, DİA, 2010, 22/53. İstanbul TDV Yayınları.
- Yılmaz, Mehmet. Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük). İstanbul: Kesit Yayınları, 2013.
- Yunus Emre, Divan (haz. Mustafa Tatçı), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Yurtsever, Mehmet Murat. “Yûnus Emre, Niyâzî-i Mısırî ve İsmâ'il Hakkı Bursevi'de Türk Tasavvuf Şiirine Özgü Mazmun Arayışları”. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi XXIII/2 (2019), 693-714.

İDEALİST BİR MÜNEVVER M. AKİF İNAN VE MAVERA DERGİSİ

Prof. Dr. Ahmet CİHAN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

Giriş

Mehmet Akif İnan'ın en bariz vasıflarından biri, onun idealist bir münevver olmasıdır denebilir. İnan'ın bu yönü, "Zaman" şiirindeki şu dizelere yansımıştır.

Büyük rüyalarla geçmişse ömür
Hiç Yanmam ölümün her çeşidine

Akif İnan'ın bu vasfı yazılarında tezahür eder çoğu zaman. "*Mirası Kuşanmak*" başlıklı yazısı da Akif İnan'ın münevver karakterini ortaya koyar: "Hepimiz İslam uygarlığının üyeleriyiz. İslam'dır yankılanan yüreklerimizde. Aynı binanın taşları gibiyiz, aynı ailenin çocuklarıyız, aynı uygarlık terbiyesiyle yaşıyoruz. Hepimiz kardeş ve aynı uygarlık dünyası içinde yaşamak sorumluluğu altındayız"¹

Mehmet Akif İnan, yazmayı, kendisini ifade etmenin bir aracı olarak görür. O, yazmayı bir taraftan çoğalmanın bir yansıması ve tezahürü görürken aynı zamanda yazmanın uygarlığa katkı sunmak olduğunu ifade eder. Nitekim "Yazmak" başlıklı bir yazısında, İnan, "Çoğalmanın yollarından bir yol da yazmaktır. Bizler yazarak çoğalmaya yönelmeliyiz. Yazı ile uygarlık iç içe kavramlardır. Uygarlık tarihinin belgeleri yazılardır. Yazı, yazar, uygarlığa katkısını çağı içinde yapar. Bu bakımdan her yazı, çağını yansıtır."² iddiasında bulunur.

Akif İnan, "Yazmak" başlıklı söz konusu yazısının devamında şunları ifade eder: "Yazar, yazdığı tür ne olursa olsun önce çağına, onun insanına bir şey söylemek istemiştir mutlaka. Toplumların yönlenmesinde en büyük yük, yaza-

1 Mehmet Akif İnan, *Mirası Kuşanmak*, (Hazırlayanlar: İsmail Dervişoğlu, Yusuf Turan Günaydın), Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara (4. Baskı, 2020), s. 42

2 Mehmet Akif İnan, "Yazmak", *Yeni Devir* (25 Nisan 1977); Mehmet Akif İnan, *Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair*, (Hazırlayanlar: İsmail Dervişoğlu, Yusuf Turan Günaydın), Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara (4. Baskı, 2020), s. 27-28.

ra ait olmuştur. İnsanların hata veya sevap yolunda olmalarından geniş ölçüde sorumlu olanlar da yazarlardır. Hele yazmanın çok yaygın bir alana, imkâna kavuştuğu çağımızda yazarlar “baş sorumlu” mevkilerdedirler.”³

Ancak “sözlü kültürün” hâkim olduğu bir toplumda yetişmiş olan Akif İnan için, yazmak her zaman kolay ve rahat olan bir pratik olmamıştır denebilir. Rasim Özdenören, bir söyleşide, Mavera’nın kurucu kadrosunda bulunan arkadaşlarının yazı yazmayı umumiyetle zorlanarak yerine getirdiklerini, adeta zoraki yazdıklarını belirtir. Akif İnan’ın klasik edebiyat alanındaki birikimi yanında bunu yorumlama yeteneğinin de olduğunu belirtir. Ancak, İnan’ın, yazılarını kaleme alırken oldukça çok titiz hareket ettiğini vurgular.⁴ Özdenören, kendisiyle yapılan bir başka söyleşide, Erdem Bayazıt’ın yazı ve şiir yazmaya zorlandığını ifade eder, Akif İnan’ın da titizliği nedeniyle çok fazla ürün vermediğine dikkat çeker.⁵

Aynı şekilde İnan, 1 Haziran 1977 tarihinde kaleme almış olduğu “Şartlanmak” adlı Yeni Devir Gazetesi’ndeki köşe yazısında, basit ve sanat değeri olan eserlerin farkını tartışır, toplumun saygın sanat insanlarının kıymetli eserleriyle beslenmesi gerektiğini ifade eder.

“Basit eserler, bir eroin gibi, tiryakilerinin bırakmaz yakasını; beğeniyi de, bilinci de dondurur, başka bir şeyi düşündürmez, buldurtmaz. Varsa yoksa eroindir onlar için. Bulamayınca nasıl kudurlurlarsa büyük eserler de onlara öylece saçma, anlamsız gelir, kudurlurlar.

Ülkemizin insanları, belli başlı yayın araçlarıyla sürekli olarak, gerek müzik gerekse sanat, edebiyat zevki ve bilinci açısından bir dondurulma ve geriletme kuşatması içindedirler.

Oysa ülkemizde, güçlü bir sanat geleneğimiz bir yana, bugün çok iyi eserler veren sanatçılarımız vardır. Edebiyatın her dalından müziğe kadar, ortaya önemli eserler konuluyor. Bu çalışmalarla insanımızı beslemeliyiz. Sürekli olarak iyi eserlerin anonsu yapılırsa giderek iyiye, güzele şartlanmış; en iyiye, en güzele talip, yani donmuş, kokuşmuş değil, gelişme yoluna girmiş bir gençliğe kavuşabiliriz.”⁶

3 Mehmet Akif İnan, “Yazmak”, Yeni Devir (25 Nisan 1977); Mehmet Akif İnan, Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair, (Hazırlayanlar: İsmail Dervişoğlu, Yusuf Turan Günaydın), Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara (4. Baskı, 2020), s. 27-28.

4 Rasim Özdenören, yazma konusunda şunları ifade eder: “Diğer arkadaşlar sanki devlet cebriyle yazarlardı. Akif’e yazılar sipariş ederdim. O eski edebiyatta iyiydi, yorumlama yeteneği de vardı. ... Yazıya çok titizlenirdi. Birkaç defa öyle zorla yazı aldık, onun dışında fazla yazmadı. Erdem aynı şekilde...”, Dergiciliğin Mavera’sı, s. 154-155

5 “Akif hakeza o da öyle, artık bunu titizlik diye yorumlamak lazım, çok titizlenirlerdi, dolayısıyla çok titizlendikleri için de çok fazla üretken olmazlardı.”, Özdenören, Dergiciliğin Mavera’sı, s. 119

6 Mehmet Akif İnan, “Şartlanmak”, Yeni Devir (1 Haziran 1977)

Diğer taraftan, Akif İnan, 5 Temmuz 1977 tarihinde, Yeni Devir Gazetesi'nde kaleme almış olduğu "Biz İşimize Bakalım" başlıklı köşe yazısında, sağlıklı ve başarılı bir toplumun inşasında aydın ve gençlik olgusuna büyük önem atfeder. Halkın sevk ve idaresi yanında geliştirilmesi için de münevver veya aydına ihtiyaç olduğuna işaret eder.

"Düşüncemizin aydın adaylarını gençlik içinde aramalıyız. Bütün zamanımızı bir gençliğin eğitimine ayırmamız gerekiyor. Düşüncemizi, kavgamızı sırtlayacak olan gençliktir. Düşüncemizin gençliğini yoğurmaktır baş görevimiz. Aydın bir kadroya kavuşmanın tek yolu gençliğe yönelmektir.

Gençliği olan, gençliği kazanan düşünce ve eylem hızla ülkeyi kuşatır. Halka ulaşmanın yolu da gençlikten geçiyor. Yani aydından geçiyor. Halk yığınlarını aydınlar etkiler, aydınlar yönlendirir. Aydınların da harmanlandığı yer gençliktir.

Halkla yola çıkılmaz, aydın olmayınca. Bir düşünce diri, güçlü bir aydın kadroya kavuşmamışsa, yalnız halkın sağduyusuna dayanarak, güvenerek yola çıkarsa ya da halkın hoşuna gidecek sözlerle vaatlerle yetinirse başarıya ulaşamaz. Aydını kazanmaktır aslanan, aydına kavuşmaktır." ⁷

Öte yandan, İnan, kendi zihin dünyasına sahip çıkabilecek yeni bir aydınlar/münevver kuşağının toplumun genç kuşakları arasında yetişip geleceğine inanır. İslam aydınları olarak vasıflandırdığı bu yeni münevver tipinin, çağdaş sanat ve düşünce alanında donanımlı bireyler olduğunu vurgular. Kitap, bu yeni aydın kuşağın yetişmesinde önemli bir araçtır, İnan'a göre: "Aydınları değiştirmeye ve inancımızın yeni aydınlarını yetiştirmeye yönelik kuruluşlarımız, yayınlarımız olmalıdır. Ve İslam aydınlarını, yazarlarını, sanatçılarını, bütün ülkelerimizde tanıtmalı, yaygınlaştırmalıyız. Özellikle çağdaş sanat ve düşünce adamlarımızı iyice izleyelim. Bu yolla kadro oluşur. Bir kitap akımı ve akını başlasın ülkelerimiz arasında." ⁸

Bu çalışmada, yukarıda ifade edilmeye çalışılan düşünceleri çerçevesinde, bir aydın olarak Mehmet Akif İnan'ın düşünce dünyası gerek şiir ve gerek olarak en iyi ifade eden uzun süreli yayınlardan biri Maveria dergisi olmuştur denebilir. İnan'a göre, Maveria, İslami düşünce birikiminin gelişmesinde belirli bir rol oynadığını öne sürdüğü, ümit ettiği aydın ve yazar kadrosunun yetişmesine katkıda bulunmuştur. İslami yazar profiline uyan aydınların mahfilidir. Ayrıca, bu yazarların prozopografisinin ortaya çıkmasında önemli bir evreye tekabül etmektedir.

7 İnan, Mirası Kuşanmak, s. 46-47

8 İnan, Mirası Kuşanmak, s. 43

20. Yüzyılın son çeyreğinde Türk toplumunda idealist münevver aydınların yetişmesinde önemli bir rol Maverâ dergisi ve Mehmet Akif İnan ilişkisi, bu çalışmada, altı farklı başlık altında değerlendirme konusu yapılacaktır. Bunlar, sırasıyla, vefayât ve anı yazıları, açikoturum konuşmaları, söyleşi yazıları, soruşturma ve eleştiri yazıları, deneme ve inceleme yazıları ve şiirleri olarak tespit edilmiştir.

Araştırmada, literatür taraması ve metin analiz yöntemi tercih edilmiştir. Bu kapsamda, öncelikle, Maverâ'nın bütün sayıları yeniden taranmış, Mehmet Akif İnan'ın şiir ve düz yazıları tespit edilmiştir. Maverâ'daki şiirleri, daha önce yayımlanmış bulunan Tenha Sözler ve Hicret başlıklı şiir kitaplarındaki konular ve muhtevalarıyla karşılaştırılmıştır. Öte yandan, toplam 164 sayı yayımlanmış bulunan Maverâ'daki nesir yazıları da tespit edilerek, aşağıda sıra ele alınacak olan alt başlıklar altında değerlendirmeye tabi tutulmuştur.⁹

1- Vefayât ve anı yazıları

Akif İnan'ın Maverâ'da kaleme almış olduğu yazılardan bir bölümü, vefat ve anı türünden yazılardır. Vefayât ve anı olarak nitelendirilebilecek yazıların bir bölümü, mesela; Necip Fazıl ve Cahit Zarifoğlu gibi şahsiyetler adına çıkarılan özel sayılarda yer alırken diğer bir kaçı ise, normal sayılar için hazırlanmıştır. Yazılardan bir bölümü o zaman veya yakın tarihte vefat etmiş şahsiyetler için kaleme alınmıştır, ancak İnan'ın genelde yeni metinler hazırlamayı tercih etmemiş olduğu, bunun yerine daha önce yazdığı yazıları iktibas ettiği gözlemlenmektedir.

1.1) Fethi Gemuhluoğlu

Akif İnan, ilk vefat yazısını, Fethi Gemuhluoğlu için hazırlamıştır. Maverâ'nın Kasım 1977 tarihli 12'inci sayısında, Akif İnan'a ait üç ayrı vefayât yazısı yayımlanmıştır. Her üç yazı da daha önce Yeni Devir Gazetesi'nde neşredilmiştir.

7 Ekim 1977 tarihli Yeni Devir Gazetesi'nden alıntı yapılan ilk yazısına, Akif İnan, "Fethi Ağabey" başlığını uygun görmüştür. Yazısına, "Vakit erişip, davet gelince, varıp huzura yetti. İşbu misafirhanede bir er kişi olarak dolanırdı." beyti ile başlar.

9 Bu çalışma sürecinde, kütüphane çalışmalarına katkıda bulunan, kurumundan yararlanmama imkân sağlayan 29 Mayıs Üniversitesi kütüphane müdürü Mehmet Yılmaz Bey başta olmak üzere, Akif İnan Sempozyumu organizasyonunda rol alan Hıdır Yıldırım Bey, İbrahim Baz, İsmail Güleç ve Akif İnan Vakfı görevlilerine sonsuz teşekkürlerimi ifade etmek isterim.

Akif İnan'ın ikinci yazısı da, "Bir İnsan" adıyla Yeni Devir Gazetesi'nde (09.10.1977) yayınlanmıştır. Yeni Devir Gazetesi'nden alınan (10.10.1977) üçüncü anı-vefat yazısının başlığı, "Yine O" diye atılmıştır. Akif İnan, bu üçüncü yazıya, "İstanbul'dan yazdıkları mektubunun başına, İstanbul'un fethine tarih düşürülen "beldetün tayyibetün" ifadesine hürmeten, "belde-i tayyibe" diye yazardı" diye başlar. Yazını, "Nefsi için hiçbir şeye talip olmadı. Kimden ne istediye, ülküsü, onun gençliği için istiyordu." diye tamamlar. Akif İnan, Yeni Devir (10.10.1977).¹⁰

1.2) Ali Nihat Tarlan

Akif İnan'ın Maveria dergisinde kaleme almış olduğu ikinci vefat yazısı, İstanbul Üniversitesi emekli öğretim üyesi Ali Nihat Tarlan hakkındadır. Maveria'nın Kasım 1978 tarihli 24'üncü sayısında, "Çeşitlemeler" başlığı altında, "Ali Nihat Hoca" adıyla tek sayfaya sığabilecek kısa bir anı metni kaleme almıştır.¹¹

Yaklaşık 80 yıllık ömrünün 60 yılını hocalık yaparak tamamlamış olan Ali Nihat tarlan hoca, Hayati, Necati, Ahmet Paşa, Zâti, Şeyhî divanlarının yayınlanmasına büyük emek ve katkı sunmuştur. Ayrıca, Nizamî, Yavuz Selim ve Nefî'nin farsça divanlarını tercüme etmiş, ayrıca İkbâl'in Peyâm-ı Meşrik, Esrâr ü Rumuz adlı eserlerini Türkçeye kazandırmıştır.¹²

Öte yandan, Ali Nihat Hoca, Metin Tamiri, Metinler Şerhine Dair, Divan Edebiyatında Tevhidler, Divan Edebiyatında Muamma adlı kitaplar hazırlamıştır. Hocanın vefatıyla, eski edebiyat uzmanlarından birinin daha eksildiğinden söz eder Akif İnan. Kendisinden ders almamış olsa bile, İnan, kısa birkaç görüşme yaptığı Ali Nihat hocanın yetiştirmiş olduğu şahsiyetler arasında Mehmet Çavuşoğlu'nun onun hayrülhalefi olacağına işaret etmiştir, bu yazısında.¹³

1.3) Mehmet Akif Ersoy

Maveria'nın Haziran 1983 tarihli 79'uncu sayısında, Necip Fazıl'ın vefat haberi ön kapakta verilerek (25 Mayıs 1905-25 Mayıs 1983) bir duyuru yapılır. Duyuruda fikri mücadelesine yer verildikten sonra, Temmuz-Ağustos 1983 sayılarının Necip Fazıl özel sayısı olarak hazırlanacağı belirtilir. Bu sayıda ilginç bir

10 Maveria, Yıl 1, Sayı 12 (Kasım 1977)

11 Maveria, Yıl 2, Sayı 24 (Kasım 1978), s. 33

12 Maveria, Yıl 2, Sayı 24 (Kasım 1978), s. 33

13 Maveria, Yıl 2, Sayı 24 (Kasım 1978), s. 33

şekilde iki konu öne çıkmaktadır. Bunlardan biri, Mehmet Şüheda Arslan'ın Arapça Öğrenimi başlıklı soruşturması iken, diğeri İstiklal Şairi Mehmet Akif'in doğumunun 110. Yılı münasebetiyle Ankara'da Yazarlar Birliği tarafından yapılan bir seminer çalışması olmuştur.

Mehmet Şüheda Arslan, Arapça Öğrenimi Üzerine Bir Soruşturma gerçekleştirmiştir. Bu amaçla çok sayıda uzmanla görüşür ve sorulara verilen cevapları metne döker. Görüşme yapılanlar arasında şu kişiler yer alır: Ali Yakup Cenkiler (Mısır), Ahmet Davutoğlu, Halil Günenç (Haseki Eğitim), Fehmi Kuru (yazar), Mehmet Maksutoğlu (İlahiyat Fakültesi), Ali Nar (İHL. Meslek Öğretmeni), Bekir Topaloğlu ve Hayreddin Karaman (İlahiyat Fakültesi), Osman Öztürk, Nedim Urhan (İlahiyat Fakültesi), Nihad. M. Çetin, Raşid Küçük, Muhammed Salih Semek (Çeviri Ahmed Turan Arslan).¹⁴ Ayrıca, Mehmet Aslan, bu sayıda, dilin ve Arapça önemi hakkında "Sabahattin Zaim İle bir Konuşma" başlığı altında bir yazı kaleme almıştır.¹⁵

Mehmet Akif'in Doğumunun 110. yılı münasebetiyle Yazarlar Birliği 12 Mart 1983'de Ankara'da Odalar Birliği salonunda çok geniş katılımlı bir seminer düzenler. Bu seminerde sunulan tebliğlerin ve konuşmaların özetleri birer deneme yazısı olarak Maver'a'da yayımlanır. Tebliğlerin özetleri Yazarlar Birliği tarafından hazırlanmıştır. Düzenlenene bu seminerde, Taha Akyol "*Doğu ve Batı Karşısında Mehmet Akif*", Mehmet S. Aydın "*Mehmet Akif'in İslam'a Bakışı*", Mehmet Cemal Çiftçigüzeli "*Mehmet Akif Ersoy'un Basın Hayatı Sırat-ı Müstakim ve Sebilü'r-Reşad*", D. Mehmet Doğan "*Mehmed Akif ve Milli Mücadele*" başlıklı birer tebliğ sunmuştur. Ayrıca, Doğumunun 110. Yılı münasebetiyle Yazarlar Birliği tarafından tertip edilen bu seminerde, Mustafa Eski "*Milli Mücadele Yıllarında Akif Ersoy'un Kastamonu'daki Faaliyetleri*", Ahmet Kabaklı "*Mehmed Akif'in Mısır Günleri*", Çinuçen Tanrıkorur "*İstiklâl Marşının Besteleri Dolayısıyla Marş Besteciliğinde Projod*", Fevziye Abdullah Tansel "*Mehmed Akif Hakkında Ele Alınması ve İncelenmesi Gereken Mes'eleler*", Alemdar Yalçın "*Birinci Dönem Meclis Zabıtlarında Mehmed Akif*" başlıklarında tebliğler sunmuşlardır.¹⁶

Akif İnan, Haziran 1983'deki 79'uncu sayıdaki seminerde bulunmaz ve bir tebliğ sunanlar arasında yer almaz. Akif İnan, ancak Maver'a'da, 101. Sayıda (Mayıs 1985) "Fikir-Edebiyat Ayrılmazlığı ve Akif" adıyla bir deneme yazısı kaleme alır.¹⁷ Yazarlar Birliği seminerinde bulunanlar ise ilginç. Aynı sayıda, Cahit Za-

14 Maver'a, Yıl 7, Sayı 79 (Haziran 1983), s. 13-42

15 Maver'a, Yıl 7, Sayı 79 (Haziran 1983), s. 44-45

16 Maver'a, Yıl 7, Sayı 79 (Haziran 1983), s. 45-54

17 Maver'a, Yıl 9, Sayı 101 (Mayıs 1985), s. 31-34

rifoğlu'nun, "Sora Sora" başlığı altında, "Cahit Zarifolu'nun Maver'a İçin Sorularına Talat Halman'ın Cevapları" adıyla bir söyleşisi yer alır.¹⁸

1.4) Necip Fazıl Kısakerek

Maver'a'nın kurucu kadrosu, süt emdikleri Büyük Doğu'nun sembol ismi Necip Fazıl¹⁹ anısına özel bir sayı çıkarmayı uygun bulmuştur. Derginin, Temmuz-Ağustos-Eylül 1983/80-81-82'inci sayıları birleştirilmek suretiyle, Necip Fazıl Kısakerek zel sayısı hazırlanmıştır. Bu zel sayıda, yazılar takdim edilirken belli başlıklar oluşturulmuştur.²⁰ özel sayıdaki yazılar şu altı başlık altında toplanmıştır: 1) NFK'nin hayatı ve kişiliği; 2) Edebi kişiliği ve eserleri; 3) Anılar; 4) Adanan şiirler; 5) NFK ile yapılan konuşmalardan seçmeler; 6) lm üzerine yazılanlar.

Bu zel sayıdaki yazılarda, Necip Fazıl'ın siyasi ve kültür tarihimiz içindeki yerinin belirlenmesi amaçlandığı kadar birey olarak taşıdığı kişiliğin vurgulanmasına da çalışılmıştır.

Maver'a'nın Necip Kazıl Kısakerek zel sayısında Mehmet Akif İnan'a ait dört ayrı yazı bulunmaktadır. Birinci yazı, "Hayatı ve Kişiliği zerine" adlı birinci bölümde "Hayatından çizgiler" başlığını taşır. Akif İnan, bu yazısına, "Ey dil ey dil niye rütbede pr gamsın sen" ifadesiyle başlar.²¹ Akif İnan, Sultanahmet'te doğum yaptığı evden başlayarak eğitimi de dâhil Necip Fazıl'ın hayatındaki belli dönemleri kısa kısa verdikten sonra, "stade vefatından önceki günlerde bile Büyük Doğu'yu çıkarma fikri ve heyecanı içindeydi" diyerek, onun hayat öyküsünü tamamlar.²²

Ardından, "Eserleri başlığı" altında, önce "şiir kitapları", sırlanır. Daha sonra "tiyatro eserleri", "Hikâye kitapları", "romanları", "otobiyografik eserleri", "tarihi, tahlili, biyografik eserleri", "tasavvufi eserleri", "fikri eserleri ve bir araya topladığı yazılardan oluşan kitapları", "mahkeme mdafaalarını içeren kitapları", "eşitli konferans ve hitabelerini içeren kitapları" zikredilir. Bir sonraki grupta ise, "Büyük Doğu'nun kapanmasından sonra değişik periyodlarla çıkarttığı aktüel raporlar", Rapor 1 (İstanbul 1976), Rapor 13 (Aralık 1980); Kurucusu ve Yöneticisi olarak çıkarttığı süreli yayınlar, Ağaç (1-17 sayı, haftalık,

18 Maver'a, Yıl 7, Sayı 79 (Haziran 1983), s. 55-59

19 Necip Fazıl Kısakerek doğum ve vefat tarihleri (25.05.1905-25.05.1983)

20 Maver'a, Yıl 7, Sayı 80-81-82 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1983), s. 4

21 Maver'a, Yıl 7, Sayı 80-81-82 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1983), s. 5-18

22 Maver'a, Yıl 7, Sayı 80-81-82 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1983), s. 5-18

1936), Büyük Doğu (17 Eylül 1943-14 Haziran 1978) dergileri sıralanır, Akif İnan tarafından.²³

Akif İnan, bu ilk yazıyı, “Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen, Merdüm-î dîde-i ekvân olan âdemsin sen” beyti ile tamamlar.²⁴ (Hayatından Çizgiler (s. 5-18)

Akif İnan, Necip Fazıl özel sayısında yer alan ikinci yazısı, “Edebi Kişiliği ve Eserleri Üzerine” olan ikinci bölümde yer alır. Kalem almış olduğu ikinci yazının başlığı “Necip Fazıl Kısakürek” adını taşır. Bu yazı, Akif İnan’ın, “Cumhuriyet Sonrası Türk Şiiri” konulu lisans mezuniyet tezinden alıntılanarak oluşturulmuştur.²⁵

Akif İnan, yazısında, ilk cümlesinde şunu ifade eder: “1925’lerden sonra tanınmaya başlayan Necip fazıl, günümüze kadar süregelen Türk şiiri üzerinde tesiri en bariz olan bir sanatkârdır”. Devamındaki ikinci cümlede ise, “Necip Fazıl gerek kendisinden önceki ve gerekse çağdaşları olan şairlerden de çok farklı bir muhteva arzeder. Kendisine kadarki edebiyatımızda, aynı şiir anlayışı içerisinde bir başka şairimiz yoktur” ifadelerini kullanır.²⁶

Akif İnan, yazısını şu cümle ile tamamlar, “Netice olarak Necip Fazıl bütün sorunlarını (şiirsel sorunlarını) çözmüş bir şairdir. Şiirleri teknik bakımından, kendi duyarlılığına uyma açısından çoğu zaman kusursuzdur.”²⁷

Akif İnan, özel sayıda, “Anılar-Anekdötler” başlığı altındaki üçüncü bölümde ise iki ayrı kaleme alır. Bu bölümdeki yazılardan birincisi “*Üstad Çevresinde*” adını taşırken²⁸, ikincisine “*Üstad’la Bir Bekleme Odasında*” başlığı uygun görülmüştür²⁹ taşır. Bir üçüncü yazı daha kaleme alır. (s. 151-169)

Akif İnan, *Üstad’la Bir Bekleme Esnasında*” adlı yazısını, daha önce almış olduğu notlarından oluşturmuştur. Özel sayının, “Anılar-Anekdötler” başlıklı üçüncü bölümünde yer alan “*Üstad’la Bir Bekleme Esnasında*” başlıklı yazıda, Akif İnan, notlarından bazı bölümleri verir:

“27 Ocak 1977, saat 20:30. Bir otel lobsinde, Üstad NFK’le görüşmeden notlar:

23 Mavera, Yıl 7, Sayı 80-81-82 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1983), s. 5-18

24 Mavera, Yıl 7, Sayı 80-81-82 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1983), s. 5-18

25 Mavera, Yıl 7, Sayı 80-81-82 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1983), s. 112-116

26 Mavera, Yıl 7, Sayı 80-81-82 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1983), s. 112

27 Mavera, Yıl 7, Sayı 80-81-82 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1983), s. 116

28 Mavera, Yıl 7, Sayı 80-81-82 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1983), s. s. 151-169

29 Mavera, Yıl 7, Sayı 80-81-82 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1983), s. s. 190-192

Üstad: Konferans için tutulan yer küçük bir sinema salonuymuş nasıl olacak?

Akif İnan: Artık ayakta dinleyecekler efendim.

Üstad: Dinle şimdi, Maver'a'yı beğeniyorum. Bu "beğenme" sözünün senin için ne ifade ettiğini anlıyorsun.

Akif İnan: Evet Üstadım.

Üstad: İçi ve dışıyla bir ciddiyet ve düzen belirtiyor. Rapor 3'de bahsedeceğim."³⁰

Akif İnan'ın, Maver'a özel sayısındaki "Ölümü Üzerine Yazılanlar" başlığı altındaki dördüncü bölümde, "Büyük Güneş" ve "Üstadın Çevresinde" başlıklı iki ayrı yazısı yer alır. Yazarın her iki yazısı, Üstad Necip Fazıl'ın vefatı üzerine Yeni Devir Gazetesi'nde kaleme almış olduğu yazıların iktibasidir.³¹

Akif İnan, "Büyük Güneş" başlıklı yazısına, "24 Mayıs 1983'ün gecesi, sabaha karşı inanç, fikir ve sanat dünyamızın en görkemli güneşi grub etti. Bir başka dünyada tulu etmeğe yürüdü. O bir güneşti, güneş olmasına ama bu dünyanın bulutları, önüne zor yırtılır sedler çekmişti" cümleleriyle başlar.³²

Akif İnan, Yeni Devir, 27 Mayıs 1983 tarihli "Büyük Güneş" başlıklı köşe yazısından iktibas ettiği adı geçen yazıda, daha sonra, şunları ifade eder: "Arkasında, uzun yankılarla çınlayacak bir ses hatta sayha bırakarak göçtü Üstad Necip Fazıl öte dünyaya. Orada sesi boğulmayacaktır. Bu dünyadaki sayhası orada azık olacaktır kendisine. Burada çalınan karalar, orada birer birer berat belgesi olarak olacak kendisine.

Ondan süt emmiş bir nesil, onun emanetini koruyarak ve geliştirerek amacın burçlarına dikecektir. Eserleri, yani kitaplarıyla ve eğittiği nesillerle, onun eserleri, yürüyüşlerinden, hazırlıklı savaş yürüyüşünden dönücü değillerdir."³³

Akif İnan, Yeni Devir Gazetesi'ndeki 31 Mayıs 1983 tarihli köşe yazısından iktibas ettiği ikinci yazısı olan " Üstad'ın Çevresinde" başlıklı yazısına ise şu ifadelerle başlar:

"Cahit Zarifoğlu dün bana:

-Oturup Üstad'ı yazmalısın. Hepimiz yazmalıyız ama onu en derinden bilenimiz tanıyanımız sensin.

30 Maver'a, Yıl 7, Sayı 80-81-82 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1983), s. 190

31 Maver'a, Yıl 7, Sayı 80-81-82 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1983), s. 237-239

32 Maver'a, Yıl 7, Sayı 80-81-82 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1983), s. 237

33 Maver'a, Yıl 7, Sayı 80-81-82 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1983), s. 238

Evet, yazmalıyız.

Diyorum, fakat nasıl?

Cenazeyi kaldıracığımız günün sabahı, hüznün parçaladığı bir sesle Mustafa Yazgan.

-Arada bir çağır topla bizleri. Artık sen varsın.

Olur! Makamında başımı sallayabildim.

Üstad'tan süt emmiş olan gönüldaşlar, bilişmekte devam etmeli elbette. Ama bu gül destesine zavallı ben mi bağ olayım? Nasıl?

Kendisinin de davasının da anlaşılmadığından, anlatılmadığından yakınırdı Üstad hep. Her defasında da dönüp bana:

-Fikir, sanat ve aksiyonumu çerçeveleyecek biyografim yazılmamıştır benim. Bunu ancak senden bekleyebilirim."³⁴

Akif İnan, yazısının ilerleyen satırlarında şunları ifade eder: "Üstad tek başına bir akademinin yapamayacağını başarmıştır, hem de eşsiz biçimde. İlmihal-den tarihe edebiyata kadar uzanan geniş sahanın, yani üzerinde belki yüzlerce kişinin emeği ile o da ya oluşur ya oluşmaz, bir külliyyatın sahibidir o. Ve hepsinden önemlisi bu yazdıklarıyla bir kadro ve kamuoyu oluşturdu, yazdıklarını anlattı, anlattıklarını yazdı ve bütün bunları bir eyleme dönüştürmenin sürekli girişimlerinde bulundu. Bu muhtevaya huruç zeminleri kolladı."³⁵

Öte yandan, Maver'a'nın Haziran 1984 tarihli 91'inci sayısında, ön kapağa Necip Fazıl'ın bir fotoğrafı yerleştirilmiş ve altına "Üstad 79 yaşında" notu düşülmüştür. Tamamı 58 sayfa olan bu sayının ilk baştan 36 sayfası Necip Fazıl'ı konu alan yazı, konuşma ve şiirlere ayrılmıştır.

Akif İnan'ın, Necip Fazıl Kısakürek'in vefatının sene-i devriyesi olan Haziran 1980'te, Maver'a'da üç ayrı yazısı bulunmaktadır. Maver'a'nın Haziran 1984 tarihli sayısında, Akif İnan, vefatının 1. yılı münasebetiyle kaleme almış olduğu "*Tarihteki Üstad*" başlıklı ilk yazıda, Necip Fazıl'ın, II. Abdülhamit ve Sultan Vahdettin dâhil son dönem Osmanlı sultanları ve bazı şahsiyetler üzerine yaptığı biyografik çalışmaları değerlendiriyor.³⁶

34 Maver'a, Yıl 7, Sayı 80-81-82 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1983), s. 238

35 Maver'a, Yıl 7, Sayı 80-81-82 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1983), s

36 Maver'a, Yıl 8, Sayı 91 (Haziran 1984), s. 11-14

“*Necip Fazıl Kısakürek*”³⁷ ikinci yazı ise, Necip Fazıl Kısakürek’in vefatının se-ne-i devriyesi münasebetiyle Akif İnan’ın 25 Haziran 1984 günü Tv’de yaptığı konuşmadan oluşturulmuştur. Bu ikinci yazıda, 80. yaşı ve vefatının 1. yılı mü-nasebetiyle yapılan Tv konuşması özetleniyor, bir anlamda. Yazının sonunda Sakarya şiirinden şu beyit yer alır:

Yol O’nun, varlık O’nun gerisi hep angarya
Yüzüstü çok süründün ayağa kalk Sakarya!

Akif İnan’ın, Haziran 1984 tarihli *Mavera*’nın 91. Sayısında da yer alan üçüncü yazısı, “Malatya Davasında Necip Fazıl’ı Yargılayan Mahkemenin Savcılarında H. Kemal Çiçekoğlu ile Bir Konuşma” adıyla yayımlanmıştır.³⁸

1.5) Osman Yüksel

Akif İnan’ın vefatı üzerine yazı kaleme aldığı bir başka önemli şahsiyet ise, Osman Yüksel Serdengeçti olmuştur. *Mavera*’nın Aralık 1983 tarihli 85’inci sayısında, 10 Kasım 1983 tarihinde vefat eden ve cenaze namazı Hacı Bayram’da kılınan Osman Yüksel için, “Osman Yüksel’e Dair” başlıklı bir yazı kaleme alır.³⁹ Akif İnan, bu yazıda, toplumda uzun yıllar popüler bir aydın ve siyasetçi olarak tanına Osman Yüksel Serdengeçti’nin vefatı nedeniyle onunla olan mü-nasebetlerini, anılarını paylaşır. Osman Yüksel’in Urfa ziyareti üzerinde durur, çıkardığı dergi ve kitaplarına değinir. Akif İnan, yazısında ona dair görüşlerini paylaşır okuyucularıyla: “kitaplarını okuyup da etkilenmeye rastlamadım diyebilirim. Adeta bir ‘muallim-i evveld’i Osman Yüksel ve düşüncemizle ilişkiler kurmasını istediğimiz her delikanlıya evvela onun kitaplarını verirdik. Gönlü, beyni, ayrı kollarından temizlemenin ilk operasyonu, bir zamanlar, onun kitaplarıyla gerçekleşirdi. Onun “Gülünç Hakikatler” adlı kitabı, yani esprilerini en yoğun biçimde içeren kitabı, bilhassa gençleri önce güldürerek ve akabinde de düşünmeye iteleyerek, sağlam bir zemine kaydırırdı.”⁴⁰

Akif İnan, yazısının devamında ise şunları ifade eder: “Onun, *Bu Millet Neden Ağlar, Bir Nesli Nasıl Mahvettiler* adlı kitapları da elden ele dolaşarak, tekrar tekrar okunan cinsten kitaplardı hep. Onları okurken, karşınızda erkek sesli, coşkulu, korkusuz, bir dava uğruna acılara soyunmuş, halis bir Anadolu yiğidi konuşuyor gibi gelirdi size.”⁴¹

37 *Mavera*, Yıl 8, cilt 8, Haziran 1984, s. 15-18

38 *Mavera*, Yıl 8, cilt 8, Haziran 1984, s. 31-34

39 *Mavera*, Yıl 8, Cilt 8, Sayı: 85 (Aralık 1983), s. 10-17

40 *Mavera*, Yıl 8, Sayı 85, Aralık 1983, s. 14

41 *Mavera*, Yıl 8, Sayı 85, Aralık 1983, s. 14

Mavera'nın Aralık 1983 tarihli 85. sayısında, Osman Yüksel'in vefa nedeniyle bir başka yazı yer almaz. Bunun dikkat çekilmesi gereken bir husus olduğu açıktır.

1.6) Cahit Zarifoğlu

Mavera'nın Eylül 1987 tarihli 129'uncu sayısı, 7 Haziran'da vefat etmiş olan Cahit Zarifoğlu için hazırlanmıştır. Akif İnan, bu özel sayıda, vefatından yaklaşık bir yıl önce Milli Gazetede çıkan "*Cahit Zarifoğlu ile Konuşmalar*" başlıklı bir yazısını yeniden yayımlamış, bağımsız bir yazı hazırlamamış olması dikkat çekicidir. Bu yazıda, İstanbul'da yapılan uzun bir görüşmede, Akif İnan, Zarifoğlu'nun kitapları ve sanatı ile ilgili bölümleri soru cevap haline dönüştürerek Milli Gazete'nin 12.06.1986 tarihli baskısında yayınlamıştır. Yazının sonunda, şairin, "Korku ve Ölüm" adlı şiirinin kısa bir bölümüne de yer alır.⁴²

Beni doyurdun
Böyle biliyorum doymayı
Ve sayıyorum kimse yok
Öyle böyle doğa yalnız beni götürüyor kıyamete

2- Açık Oturum Konuşmaları

2.1) Edebiyatta evrensellik ve yerellik

İlk bir yıl boyunca, Mavera çok sayıda açık oturum tertip etmiştir ancak Akif İnan bunlardan sadece birine, kendi ilgi alanı olan Edebiyatta Evrensellik ve Yerellik konulu oturuma katılmıştır.

Rasim Özdenören, kendisiyle yapılan bir söyleşide, İslami camiada ilk açık oturumu biz düzenledik diye ifade etmektedir.⁴³ 11 Aralık 1976 günü Rasim Özdenören'in Hacıyolu'ndaki evinde **Edebiyatta Evrensellik ve Yerellik** konulu oturum düzenlenmiştir. Oturum yöneticiliğini Ersin Nazif Gürdoğan üstlenirken, Akif İnan, İsmet Özel ve Rasim Özdenören Konuşmacı olarak katılmışlardır. Banda kaydedilen konuşmalar İbrahim Ünsal ve Ali Osman Gencoğlu tarafından çözümlenerek metin haline dönüştürüldükten sonra katılımcılar tarafından gözden geçirildikten sonra Mavera'nın üçüncü sayısında yayımlanmıştır.⁴⁴

42 Mavera, Yıl 11, Sayı 129, (Eylül 1987), s. 101-104

43 Rasim Özdenören, Dergiciliğin Maverası, s. 178

44 Mavera, Yıl 1, Sayı 3 (Mart 1977), s. 11-39.

2.2) Çok sesli bir Ölüm ve milli sinema

Mavera dergisi tarafında düzenlenen ikinci açık oturum, “Çok Sesli Bir Ölüm” isimli hikâyenin 5 Nisan 1977 tarihinde televizyonda gösterilmesi dolayısıyla düzenlenmiştir. “**Çok Sesli Bir Ölüm ve Milli Sinema**” konulu bu ikinci bir oturumu Ahmet Sağlam yönetmiştir. TRT Televizyon dairesi program müdür yardımcısı Şenol Demiröz, filmin rejisörleri Yücel Çakmaklı, Tuncay Öztürk, hikâyenin yazarı Rasim Özdenören, filmde baba rolünü oynayan aktör İsmail Hürmüzlü konuşmacı olarak oturuma katılmışlar, Akif İnan bu oturumda yer almamıştır. Oturumda yapılan konuşmalar Maverada (Temmuz 1977 tarihli 7. sayısında) yayımlanmıştır.⁴⁵

2.3) Çağdaşlık kavramı

Mavera tarafından tertip edilen bir başka açık oturum ise, “Çağdaşlık” konusunda yapılmıştır. Oturumu, Sabri Erkam yönetirken, Alaeddin Özdenören, Osman Sarı, Ekmel Akkor konuşmacı olarak iştirak etmiştir. Akif İnan, bu oturumda da bulunmaz. “**Çağdaşlık Kavramı**” konulu oturumda yapılan konuşmalar, Maveranın Ağustos 1977 tarihli 9. sayısında yayımlanır.⁴⁶

2.4) Bir adam yaratmak üzerine

Öte yandan, Necip Fazıl Kısakürek’in “Bir Adam Yaratmak” isimli piyesi televizyona uyarlanır, bunun üzerine Maverada dergisi “*Bir Adam Yaratmak*” Üzerine Oturum adıyla bir açık oturum tertip edilmiştir. Ahmet Sağlam oturumu yönetirken, Rasim Özdenören, Akif İnan, Ahmet Bayazıt ve Yücel Çakmaklı ise konuşmacı olarak katılmışlardır. Oturumda, Ahmet Sağlam, ilk sözü, Akif İnan’a Necip Fazıl Kısakürek öncesinde Türk tiyatrosunun durumu hakkında bir soru yönelterek ondan genel bir giriş yapmasını talep etmiştir. Ardından diğer katılımcılara söz verilerek, “Bir Adam yaratmak” piyesi ve onun televizyona uyarlaması konularında katılımcıların görüş ve düşünceleri alınmıştır. Oturumda ifade edilen görüşlerin Maverada (Yıl 2, Sayı 13, Aralık 1977), geniş okuyucu kitleleriyle buluşması sağlanmıştır.⁴⁷

45 Maverada, Yıl 1, Sayı 7 (Haziran 1977), s. 19-37

46 Maverada, Yıl 1, Sayı 9 (Ağustos 1977), s. 5-25

47 Maverada, Yıl 2, Sayı 13 (Aralık 1977), s. 33-52

2.5) Çözülme üzerine konuşmalar

“Çözülme”nin televizyonda gösterilmesi nedeniyle, yapımcı Yücel Çakmaklı, eserin Yazarı Rasim Özdenören, eserin 2. baskısını yapan Akabe Yayınevi müdürü Erdem Bayazıt, Bahri Zengin ve filmde rol alan oyuncularından Perihan Çeylan’ın katılımıyla *Mavera* dergisi tarafından bir oturum düzenlenir. Akif İnan, bu oturumda bulunmaz. “Çözülme” Üzerine Konuşmalar adıyla tertip edilen bu oturumu Ahmet Sağlam yönetir. Toplantıda, filmin yöneticisi ve aynı zamanda Ahmet Bayazıt ile birlikte senaryosunu hazırlayan Yücel Çakmaklı’ya söz verilir.

Çakmaklı, konuşmasının başında, daha önce yaptıkları “Çok Sesli Bir Ölüm” filminin Anadolu’da köy yaşamından bir kesit verdiğini ve filmin toplumda ilgi görmesinden söz eder. Bunun üzerine, kasaba hayatından kesitler veren aynı yazarın bir başka öyküsünü seçtiklerini belirtir. Konuşmasında, bir kasaba filmi yapmak için “Çözülme”nin uygun olduğuna işaret eden Çakmaklı, sinemaya elverişli olan eserin, birey, aile ve toplum hayatını çok çarpıcı bir şekilde verdiğini, eserde bir cinayet motifinin de yer almasının gerilim bakımından filme uygun düşüğünü vurgular. Oturumda, diğer katılımcılar da söz alarak görüşlerini açıklar.⁴⁸ Oturum katılanların konuşmaları, *Mavera*’nın 20’inci sayısında (Temmuz 1978) yayımlanarak okuyucularla paylaşılır.

2.6) Siyaset ve sanat

Mavera ilk çıktığında daha çok edebiyat ve fikir konularına odaklı olarak yayımlanmıştır ancak daha sonraları özellikle 25’inci sayıdan sonra dergi pratikte sosyal ve siyasal konulara öncelik vermeye yönelmiştir denebilir.⁴⁹ Bu durum, *Mavera*’nın tertip ettiği açık oturumlara da yansımıştır. Derginin 4. Cildinde yer alan *Siyaset ve Sanat Oturumu* bunun tipik bir örneği olarak gösterilebilir. Konuşmacı olarak katılanlar: Akif İnan, Mehmet Doğan, Mehmet Maraşlıoğlu, Necmettin Turinay ve Rasim Özdenören. Oturumu yöneten Şenol Demiröz, bundan sonra bu tür konulu toplantıların her ay gerçekleştirileceğini ifade eder. Ayrıca Erzurum, İstanbul ve Sakarya, Eskişehir gibi illerden katılacak olan konuşmacıların yol giderlerini karşılanacağını belirtir.⁵⁰ Siyaset ve Sanat oturumuna katılanların görüş ve kanaatlerini yansıtan metin, *Mavera*’nın 45’inci sayısında (Ağustos 1980) okuyucu ile buluşur.

48 *Mavera*, Yıl 2, Sayı 20 (Temmuz 1978), s. 19-31

49 Rasim Özdenören, *Dergiciliğin Mavericksi*, s. 172

50 *Mavera*, Yıl 4, Sayı 45, (Ağustos 1980), s. 25-43

Akif İnan, Maver'a'nın 4. ciltteki sayılarına tekabül eden bir yıl boyunca⁵¹ tertip edilen oturumlardan sadece birinde yer alır.

Mehmet Akif İnan, yazılarında, kültür ve uygarlık ile edebiyat arasında güçlü bir bağ olduğunu ifade eder. Onunla benzer bir düşünceye sahip olan Rasim Özdenören'e göre de, edebiyat ve uygarlık biri diğerinin yansıması ve izdüşümüdür. Kültür veya uygarlık ortamı edebiyata yansıdığı kadar edebiyat ürünleri ve fikriyatın da uygarlığa bir yansıması söz konusudur.⁵²

2.7) Hicret üstüne bir toplantı

Akif İnan'ın katılmış olduğu açık oturum toplantılarından biri de *"Hicret Üstüne Bir Toplantı"* olmuştur. Oturumu yöneten: Bahri Zengin. Katılanlar ise: Orhan Karmış, Akif İnan, Rasim Özdenören.

Akif İnan konuşmasında, ilk insan Hz. Adem ile son Peygamber Hz. Muhammed arasında tüm peygamberlerin hayatında birer dönüm noktası olmuş olan göçün, yani hicretin, Türklerin Anadolu'ya yerleşerek bir büyük devlet kurmalarında da ayrıca bir ehemmiyete sahip olduğunu ifade eder. "Hicreti İslami bakımdan yetiştirme olarak idrak etmek lazım geldiğini" ifade eder. Hicret sonrasında, teşekkül eden İslam toplumunun Peygamber öncülüğünde nasıl devletleşme süreci yaşadığını ifade etmeye çalışıyor. "İslamlaşmanın bir hicret olduğu, İslam'ın manasına muvafık biçimde yeni baştan Müslümanlaşmanın, Cemaatleşmenin lazım geldiği ancak Onu takiben Hakkın vadettiği vakte ulaşmanın mümkün olacağı bilinmeli" şeklinde görüşlerini ifade eder.⁵³

İnsanlık tarihinde önemli yer tutan göçün, Türk ve İslam tarihinde de çok önemli bir yeri olduğu ifade edilir konuşmacılar tarafından. Hicret konulu bu açık oturuma katılan konuşmacıların görüşlerini yansıtan metin, Maver'a'nın Aralık 1980 tarihli sayısında yayımlanarak okuyucularla paylaşılır.⁵⁴

Öte yandan, Maver'a tarafından tertip edilen açık oturumlar kitaplaştırılır ve okuyucu ile buluşturulur. Maver'a'da, Ocak 1986'daki 86'ncı sayıda, "Akabe Yayınları Sunar" diye bir tanıtım yazısı yer alır, aşağıdaki kitapların yakında çıkacağı duyulur.

51 Maver'a, Yıl 4, Sayı 37-48 (Aralık 1979-Kasım 1980)

52 Özdenören, Dergiciliğin Maver'ası, s. 179, 183

53 Maver'a, Yıl 5, Sayı 49 (Aralık 1980), s. 43

54 Maver'a, Yıl 5, Sayı: 49 (Aralık 1980), s. 31-44

- 1- Edebiyatta Evrensellik
- 2- Siyaset ve Sanat Üzerine
- 3- Çağdaşlık Kavramı Üzerine
- 4- Hikâye Sanatı Üzerine
- 5- Mimari ve Mimar Sinan Üzerine
- 6- Hat Sanatı Üzerine
- 7- Hicret Üzerine

3- Söyleşi Yazıları

Mehmet Akif İnan'ın Maver'a'da yayımlanan bir başka yazı türü de söyleşi konuşmaları olmuştur. Farklı tarihlerde değişik şahsiyetlerle yapılan bu söyleşiler Maver'a'nın çeşitli sayılarında yayımlanmıştır. Bunlardan bir bölümü daha önce gazetelerde okuyucu ile buluşmuştur ancak diğer bölümü ise ilk defa Maver'a'da yer almıştır.

3.1) Tasavvuf üzerine sohbet

Akif İnan, “*Doç. Dr. Halil Necatioğlu ile Tasavvuf Üzerine Sohbet*” adlı konuşması yapmış ve bu söyleşi Maver'a'nın Mayıs 1981 tarihindeki 54. Sayısında yayımlanmıştır.⁵⁵ Akif İnan, aynı konuda bir ikinci söyleşi daha yapmıştır. Bu defa görüşme Fehmi Kuyumcu ile yapılmıştır. Bu mülakata ilişkin metin, Maver'a'nın Haziran 1981 tarihli 55. Sayısında, “*Fehmi Kuyumcu ile Tasavvuf Üzerine Sohbet*”, Konuşma, başlığı altında yayımlanmıştır.⁵⁶

3.2) Malatya davası savcısıyla bir konuşma

Akif İnan, bir diğer söyleşi yazısını, Necip Fazıl'ın 80'inci yaşı ve aynı zamanda vefatının birinci yılında, Maver'a'nın Haziran 1984 tarihli 91'inci sayısında yayımlamıştır. Bu yazı, Necip Fazıl'ın yargılandığı Malatya Davası'nın savcılarından H. Kemal Çiçekoğlu ile yapılmış olup, “*Malatya Davasında Necip Fazıl'ı Yargılayan Mahkemenin Savcılarında H. Kemal Çiçekoğlu ile Bir Konuşma*” başlığını taşımaktadır.⁵⁷

55 Maver'a, Yıl 5, Sayı 54 (Mayıs 1981), s. 27-44

56 Maver'a, Yıl 5, Sayı 55 (Haziran 1981), s. 31-50

57 Maver'a, Yıl 8, Cilt 8, Haziran 1984, s. 31-34

Akif İnan, Necip Fazıl hakkındaki görüş, düşünce ve kanaatleriyle Malatya davası sürecine ilişkin gözlemlerini öğrenmek üzere, H. Kemal eski savcı Çiçekoğlu ile bir mülakat gerçekleştirir ve bunu Maver'a'da, Üstadın vefatının sene-i devriyesinde yayımlar.

İnan'ın sorularına verdiği cevaplarda, Kemal Çiçekoğlu, davadan önce tanıdığı Necip Fazıl'ı şair ve nesirde en başarılı şahsiyetlerden biri olarak gördüğünü ifade eder. Farklı dünya görüşünde olduğu halde tüm şiir, tiyatro, roman ve hikâye kitaplarını dikkatle ve özenle okuduğunu, onun bir dava adamı olduğunu, içinden "sürekli lav fışkırdığını ve bu nedenle de başında dumanların eksik olmadığını" beyan eder.

Asım ve Hakkı Tarık Us'un yeğeni olan Çiçekoğlu, Necip Fazıl ile dayılarının çıkardığı Vakit Gazetesinde yazı yazarken tanışıp tanıdığını, tatil günleri olan Cuma gecelerinde matbaada akşamları Fikret Adil ve diğer bir grup arkadaşıyla Necip Fazıl'ın Paris anılarını dinlediğini ifade eder.⁵⁸

Kemal Çiçekoğlu, Akif İnan'a, savcı olarak görev yaptığı Malatya davası esnasındaki bir görüşmesini paylaşır bu konuşmasında. Necip Fazıl'ın görüşme isteğinin bulunduğu bir not Jandarma tarafından kendisine iletilir. Notu alan Kemal Çiçekoğlu, görüşmeyi kabul eder duruşma öncesinde. Üstadın, eli kelepçeli bir şekilde huzurlarına getirilmesini onaylamadığını aktarır. Necip Fazıl, o görüşmede, savcıya, duruşmada kendisine savunma hakkı verilip verilmeyeceğini sorar, karşılığında olumlu cevap alınca "şükranla ve tazimle" huzurlarında ayrılır.⁵⁹

Mavera ve Akabe Yayınevinin İstanbul'a taşınması 1985 yaz döneminde gerçekleşir. Fiilen ve hukuken taşınma sürecinin bir hayli zaman alması nedeniyle, derginin bazı sayıları birlikte ve gecikmeli olarak çıkar. Dört aylık bir dönemi kapsayan Tasavvuf özel sayısı Maver'a'nın (92-93-94-95 (Temmuz-Ekim 1984) sayılarını ihtiva eder.⁶⁰

3.4) Seyr ü sülük üzerine söyleşi

Akif İnan, Tasavvuf özel sayısında, "İsmail Çetin İle Seyr ü Sülük Üzerine" başlıklı bir yazı kaleme alır. Akif İnan, İsmail Çetin ile, temel tasavvufi terimlerini de ihtiva eden çok yönlü bir söyleşi yapar.⁶¹

58 Maver'a, Yıl 8, Cilt 8, Haziran 1984, s. 31-34

59 Maver'a, Yıl 8, Cilt 8, Haziran 1984, s. 31-34

60 Bu sayıda, Maver'a Dergisi ve Akabe yayınlarının İstanbul'daki yeni adresi şu açıklama ile okuyuculara duyurulur. "Yayın ve idare merkezi: Yerebatan Cad. Büyük Azim Palas Han, No: 40/14, Cağaloğlu-İstanbul. Tele: 522-45-74, PK. 382-Sirkeci-İstanbul."

61 Maver'a, Yıl 8, Sayı 92-93-94-95 (Temmuz-Ekim 1984), s. 83-86

3.5) Cahit Zarifoğlu ile konuşmalar

Akif İnan'ın bir başka mülakat konuşması, Cahit Zarifoğlu anısına çıkarılan Maveria özel sayısında yer alır. Burada yer alan yazı, "Cahit Zarifoğlu ile Konuşmalar" adıyla Maveria'nın Eylül 1987 tarihli Cahit Zarifoğlu özel sayısında yayımlanır. Bu söyleşide, İnan, Cahit Zarifoğlu'na kitapları ve sanatı hakkında sorular yöneltir, aldığı cevapları değerlendirip 12 Haziran 1986'de Milli Gazete'de yayımlar. Yazının sonunda Zarifoğlu'nun "Korku ve Ölüm" adlı şiirinden kısa bir bölüm de bulunmaktadır.⁶²

Akif İnan'ın söyleşi yazılarının genelde tasavvuf ağırlıklı olduğu, yazmış olduğu yazılar ve yargılanmasını ihtiva eden bazı söyleşiler bulunduğu gözlemlenmektedir.

4- Soruşturma ve Eleştiri Yazıları

Maveria dergisinin ilk sayısında "neden çıkıyoruz?" sorusuna cevap niteliğinde bir mektup yayınlanır. Burada, her ne kadar doğrudan zikredilmemiş olsa bile, temel gayenin "İslam" olduğuna güçlü bir vurgu yapıldığı açıktır.⁶³

4.1) Televizyon ve kültür konulu bir soruşturma

Maveria, kişisel şeyleri söz konusu yapmadan, iyi ve nitelikli yazıları tercih etmeye çalışmış ancak İslami camiada nitelikli yazı yazabilecek olanların da çok fazla olmadığı görülmüştür. Bu nedenle, kendisini "Atatürkçü" olarak tanımlayan yazarlardan da, mesela, Maveria'nın iletişim özel sayısında olduğu gibi-, zaman zaman yazılar talep edilmiştir.⁶⁴

Maveria dergisi, televizyon, kültür ve yabancılaşma arasındaki ilişkiyi araştıran bir soruşturma düzenler ve farklı görüşleri bir arada değerlendirmek üzere çok sayıda akademisyen ve düşünce insanından düşüncelerini alır. Görüşme yapılan kişilere iki ayrı soru yöneltilerek cevapları talep edilir. Şu iki soru yöneltilir görüşmecilere:

1- Televizyon kültürü ile Tanzimat'la başlayan batılılaşma hareketi arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır.

62 Maveria, Yıl 11, Sayı 129 (Eylül 1987), s. 101-104

63 Özdenören, Dergiciliğin Maveriası, s. 123

64 Özdenören, Dergiciliğin Maveriası, s. 124

2- Televizyon kültürünün kültür değişimini hızlandırması karşısında neler önerirsiniz?

Televizyon kültürü soruşturmasına cevap verenler arasında şu isimler bulunmaktadır. İsmail Cem, Şenol Demiröz, Mehmet Doğan, Erol Güngör, Akif İnan, Mehmet Kaplan, Emre Kongar, Seyfettin Manisalıgil, Cemil Meriç, Mustafa Miyasoğlu, Ertuğrul Özkök, Ahmet Oktay, Ayhan Songar, Ahmet Taşgetiren, Mete Tuncay.⁶⁵

Akif İnan, soruşturmada sorulara verdiği cevapta şu görüşleri paylaşır “Televizyon kültürünün, kültür değişimini hızlandırıcı değil; kültürleri tırpanlayıcı bir vasıta diye ele alacağım açık. Denebilir ki belki zamanla, milli kültürleri erite erite, insanlığı kültürsüzlüğün; yani evrensel ve ulusal kültürlerin hadimi kılmalı, ya da parçalayıp atmalı. Eğer onu yönlendirmeye gücümüz yetmiyorsa, kişiler olarak ikincisini yapmak münasip olur.”⁶⁶

4.2) Pahalılık konulu bir eleştiri yazısı

Akif İnan, *Mavera*'nın Eylül 1977) tarihli 11'inci sayısında, bir “Haber-yorum” yazısı olarak, “**Pahalılık Üzerinde Bir Çeşitleme**” başlıklı bir eleştiri yazısı kaleme alır. Yazıda, 1940'de itibarı olan memur kesiminin bu yıllardan sonra giderek ekonomik bakımdan kötüleştiği ifade edilerek sosyolojik analizler yapılmaya çalışılır. Akif İnan, taşradan göç eden yoksul halk kesimlerine dönük şu görüşleri ileri sürer: “Azıcık topraklarını ve hayvanlarını satarak şehirlere akına başladılar. Gecekondu oluştular. Yani topraklı köylü durumunu düzeltmişti ama toprağı olmayanları yeni maceralar bekliyordu. Toprak işlemekten hiçbir vasıfları, tecrübeleri, kültürleri olmayan milyonlarca insan, tamamen yabancı oldukları şehrin öğütücü çarklarına atıyordu kendisini”.⁶⁷

Zengin içerikli yazısında, Akif İnan, pek çok konuya değindikten sonra, şu cümlelere yer verir, “Zaten yürürlükteki eğitim ve yayınlar, aydını, memuru geleneksel ahlak ve yaşama düzeninden uzağa düşürmüştü. İrtikâp ve rüşvet kapıları iyice aralanmıştı artık.”⁶⁸

65 *Mavera*, Yıl 6, Sayı 71, Ekim 1982, s. 8-38

66 *Mavera*, Yıl 6, Sayı 71, Ekim 1982, s. 21

67 *Mavera*, Yıl 1, Sayı 11, (Ekim 1977), s. 53-57

68 *Mavera*, Yıl 1, Sayı 11, (Ekim 1977), s. 53-57

4.3) Şiir konulu eleştiri yazısı

Akif İnan, Mavera'nın Ağustos 1979 tarihli 33'üncü sayısında bir eleştiri yazısı kaleme alıp yayımlar. Bu yazı, "Çeşitlemeler Başlığı" altında, "*Şiirimizle İlgili Bir Açıklama*" adıyla kaleme alınmıştır. Akif İnan, bu eleştiri metnini, Mehmet Çınarlı'nın "Söylemek Yaraşır" adlı kitabında yer alan "Gelenek ve Yenilik Üzerine" başlıklı bölümde yer alan fikirleri eleştirmek ve değerlendirmek amacıyla yazmıştır.⁶⁹

Akif İnan, bu yazıda, 1970'li yıllarda özellikle sol fikir dünyasına mensup şahsiyetlerin geleneğe dönüş adıyla divan şiirine şekil olarak benzeme çabalarını ve bunlara dönük eleştirileri ele almaktadır. Bu bağlamda, Turgut Uyar, Atilla İlhan, Behçet Necatigil gibi şairlerin isimlerine yer verir.

Akif İnan, geleneğe yeniden dönüşe ilişkin olarak kendisinin bir teori ortaya koyduğunu ve örnekler verdiğini beyan eder: "Ve nihayet teorik olarak ortaya koyduklarımın uygulamadaki örneklerini de kendimce meydana getirdim, şiirler yazdım yani" der. Kendisinin 1972 yılında yayımlanan Edebiyat ve Medeniyet Üzerine isimli çalışmasında bu konuya daha ayrıntılı bir şekilde değindiğini ifade eder.⁷⁰

"Özellikle bizim kesimden birçok sanatçı, bu doğrultuda oldukça başarılı şiirler yazdı. Bu çizgi hala devam etmektedir de. Şurası kesindir ki, bu geleneğe yönelik hareketini hem başlatan, hem de başarılı örneklerini ortaya koyan biziz, bizim kesimdir, yani Müslüman şairlerdir. Bu davanın tarihçesi böylece düzeltilmelidir."⁷¹

Akif İnan, kendisi dâhil Mavera çevresindeki yazarların, Türk şiir geleneğine uygun söyleyişte olduklarını ancak şiirlerini İslami düşünüşün yayılmasına (propagandasına) vasıta yapmadıklarını belirtir, bunu iddia eder.⁷²

Akif İnan ve gruptaki arkadaş çevresi için şiir, inancın, o inancın estetiğinin bir tezahürü ve uzantısıdır. O, bu durumu, çok sarîh bir dille ifade etmeye çalışır: "Yani öyle karşıtlarımızda görüldüğü gibi bir slogancılık, çığırkanlık âleti olarak görmedik sanatı. Sadece dünya görüşümüzün şiiridir yazdıklarımız. Başkasını yapamayız, yazamayız. Yazılsa da sun'î olur açıkçası. Şiirimiz, inancımızın, onun estetiğinin yansımasıdır, uzantısıdır."⁷³

69 Mavera, Yıl 3, Sayı 33 (Ağustos 1979), s. 31-33

70 Mavera, Yıl 3, Sayı 33 (Ağustos 1979), s. 31

71 Mavera, Yıl 3, Sayı 33 (Ağustos 1979), s. 31

72 Mavera, Yıl 3, Sayı 33 (Ağustos 1979), s. 31

73 Mavera, Yıl 3, Sayı 33 (Ağustos 1979), s. 312

5- Deneme ve İnceleme Yazıları

Akif İnan, Maver'a'da çok sayıda deneme yazısı kaleme almıştır, bu denemeler birbirinden farklıdır. Bazıları doğrudan gündelik hayatı konu edinirken diğer bazıları divan edebiyatı ya da modern edebiyatın farklı konularıyla ilgili olmuştur.

5.1) İslam ve Sîret

Akif İnan, Maver'a'nın Temmuz 1977 tarihli 8'inci sayısında, "Çeşitlemeler" başlığı altında, "**Konferansa Kadar**" başlıklı bir deneme kaleme almıştır. Yazıda, İnan, 1976'da İstanbul'da gerçekleşen 7. İslam Konferansı ve 2. Sîret Konferansı ele almış; Osmanlı toplumu ve Abdülhamit ile Halifelik, dünya Müslümanları ve II. Dünya savaşı sonrası Müslüman toplumların durumunu tartışmıştır.⁷⁴

5.2) İslam ve gençlik

Akif İnan, Ağustos 1977 tarihli Maver'a'nın 9'uncu sayısında da, "*İslam Gençliği Üzerine*" başlıklı bir deneme kaleme alır. Bu deneme, İstanbul'da yapılan İslami Talebe Teşekkülleri Federasyonunu Kongresi münasebetiyle yazılmıştır. Akif İnan bu kongreye katılan gençlere hitaben bir konuşma yapmıştır. İslam düşüncesinin gençlik arasında maya tutmuş olduğunu ifade eden yazar, İslam uygarlığının bir gençliğe sahip olmasının Müslüman toplumlar için sağlam bir teminat olduğunu vurgular.⁷⁵

5.3) Kur'an mucizesi

Akif İnan, Maver'a'da, Haziran 1978 tarihli 19'uncu sayıda, "En Büyük Mucize" başlıklı bir deneme yazısı kaleme alır. Bu yazıda, ilk paragrafta şu ifadeleri kullanır. "Biz Türkçe konuşanlar için, Arapça bilmeyenler, daha doğrusu Kur'an Arapçasını, bu dilin imkânlarını ve imkânın sınırlarını tanımayanlar için, Kur'an'ın mucizesini anlamak mümkün değildir"⁷⁶

Akif İnan, yazısında, çeşitli örnekler vererek, Kur'an mucizesini ortaya koymaya çalışarak hislerini, "Şu beliriyor İslam tebliğcileri için: Kur'an'ın i'cazını tanımaya, kavramaya çalışmak..."⁷⁷ ifadesiyle aktarmaya çalışır.

74 Maver'a, Yıl 1, Sayı 8, (Temmuz 1977), s. 25-27

75 Maver'a, Yıl 1, Sayı 9, (Ağustos 1977), s. 27-

76 Maver'a, Yıl 2, Sayı 19 (Haziran 1978), s. 18

77 Maver'a, Yıl 2, Sayı 19 (Haziran 1978), s. 21

5.4) Şeyh Galip şiir tahlili-I

Akif İnan, klasik edebiyat konusundaki birikimini geniş kitlelerle paylaşmak üzere, Maver'a'da çok sayıda deneme yazısı kaleme alır, bu denemeler umumiyetle Şeyh Galip üzerine yoğunlaşmıştır. İlk defa, Maver'a'nın Eylül 1978 tarihli 22'inci sayısında, “*Bir Tahlil Denemesi*” başlığı altında, Şeyh Galib'in “düştü” redifli 7 beyitlik bir Gazel'ine yer verilir. Akif İnan, bu ilk tahlil denemesinde, Gazel'in tamamını verir ilk başta. Şeyh Galib'in söz konusu gazelinin ilk ve son beyti şu şekildedir:

Yine zevrak-ı derûnum kırılıp kenâre düştü
Dayanır mı şişedir bû reh-i seng-sâre düştü

Reh-i Mevlevîde Gâlib bu sıfatla kaldı hayran
Kimi terk-i nâm ü şâne kimi i'tibâre düştü

Bu yazıda, gazelin ilk beytinde bulunan anlaşılmasının zor olduğu düşünülen kelimeler verilir önce, daha sonra metin sadeleştirilir, en sonunda ise beytin açıklaması yapılır. Açıklamanın ardından, deneme yazısı şu ifade ile tamamlanır. “Şeyh Galib'in bu gazelindeki öteki beyitlerin tahliline gelecek sayılarda devam edilecektir.”⁷⁸

5.5) Şeyh Galip şiir tahlili-II

Akif İnan, Maver'a'nın 22'inci sayısında⁷⁹ yer alan bir tahlil denemesi başlıklı yazısında tamamı verilmiş olan Şeyh Galib'e ait gazelin ikinci beytini, Maver'a Dergisinin Ekim 1978 tarihli 23'üncü sayısında, “*Bir Tahlil denemesi II*” başlığı altında, açıklamaya çalışmıştır. Bu deneme yazısında ilk önce söz konusu gazelin ikinci beyti verilir.

O zaman ki bezm-i candâ bölüşüldü kâle-î kâm
Bize hisse-î mahabbet dil-i pâre pâre düştü

Beytin anlamı ve tekniği verildikten sonra, yazıda, beyitte geçen bazı kavramlar açıklanarak yorum ve değerlendirme yapılır.⁸⁰

5.6) Şeyh Galip şiir tahlili-III

Akif İnan, Maver'a'nın 22 ve 23'üncü sayılarında, Şeyh Galib'in “düştü” redifli gazelinin ilk iki beytini incelemiştir. Şeyh Galib'in adı geçen gazelinin 3'ncü

78 Maver'a, Yıl 2, Sayı 22 (Eylül 1978), s. 6-10

79 Maver'a, Yıl 2, Sayı 23 (Ekim 1978)

80 Maver'a, Yıl 2, Sayı 23 (Ekim 1978), s. 22-27

beyti, Maver'a'nın Aralık 1981 tarihli 61'inci sayısında, "Bir Tahlil Denemesi" başlığı altında ele alınmıştır.⁸¹

Gehi zîr-i serde desti geh ayâğı koltuğunda,
Düşe kalka haste-i gam der-i lûtf-ı yâre düştü.

Akif İnan, bu üçüncü tahlil denemesinde, klasik edebiyat metinlerini ele alış tarzına dönük şu görüşleri paylaşır: "Bu sayıda 3'üncü beytin tahlile çalıştığımız Şeyh Galib'in "düştü" redifli gazelinin ilk iki beyti, Maver'a'nın 22 ve 23'üncü sayılarında incelenmişti. Diğer beyitleri ise gelecek sayılarda ele alınacaktır. Amacımız, bazı beyitleri vesile kılarak eski şiirimizin şekil ve muhteva yönünden özelliklerini göstermeye çalışmaktır ve çağdaş sanata eski edebiyatımızın kaynaklık etmeye müsait zenginliklerini tanıtmaya katkıda bulunmaktır" diye bir ifade kullanır, analiz ve yorumlamaya başlarken.⁸²

5.7) Şeyh Galip şiir tahlili-IV

Akif İnan, Maver'a'nın Şubat 1982 tarihli 63'üncü sayısında, aynı şekilde "Bir tahlil denemesi" başlığı altında, bir dördüncü deneme yazısı kaleme alır. Bu yazıda, Şeyh Galib'e ait,

Erişip bahara bülbül yenilendi sohbet-i gül,
Yine nevbet-i tehammül dil-i bî-karâra düştü"

beytini tahlil etmiştir.⁸³

5.8) Şeyh Galip şiir tahlili-V

Akif İnan, Maver'a 64'üncü sayıda (Mart 1982), "Bir Tahlil Denemesi" adıyla, yine Şeyh Galib'in adı geçen "düştü" redifli gazelinde yer alan bir başka beyti ele almaktadır.⁸⁴ Bu deneme yazısında;

Meh-i burc-i ârızında gönül oldu hâle mâil
Buna kendi tâliimden bir siyeh sitâre düştü"

beyti analiz edilip yorumlanmıştır.⁸⁵

81 Maver'a, Yıl 6, Sayı 61, (Aralık 1981), s. 18

82 Maver'a, Yıl 6, Sayı 61, (Aralık 1981), s. 18-21

83 Maver'a, Yıl 6, Sayı 63, (Şubat 1982), s. 9-12

84 Maver'a, Yıl 64, Sayı 64, s. 26

85 Maver'a, Yıl 6, Sayı 64, (Mart 1982), s. 26-30

5.9) Şeyh Galip şiir tahlili-VI

Akif İnan, bir başka deneme yazısında, Maverâ'nın Eylül 1982 tarihli 70'inci sayısında, Şeyh Galib'e ait düştü redifli gazelini son iki beytini ele alarak tahlil etmeye çalışır.⁸⁶ İlk önce;

Süzülüp o çeşm-i âhû dedi zevk-i vasla yâ Hû,
Bu değildi neleyim bû yolum intizâre düştü

beyti verilerek, kelimeleri ve anlamı verildikten sonra, açıklama ve yorum yapılmıştır. Daha sonra, gazelde yer alan son beyti teşkil eden olan şu mısralar üzerinde durulur.

Reh-i Mevlevîde Gâlib bu sıfatla kaldı hayran
Kimi terk-i nâm ü şâne kimi i'tibâre düştü

Beyitte bulunan "Reh-i Mevlevî" (Mevelvilik yolu) ve Terk-i nam u şan (ad ve şanı terk etmek) gibi bazı kelimelerin bugünkü anlamları üzerinde durulur, beytin bütününün anlamı verilir. Daha sonra beytin açıklaması ve yorumu yapılır.

Akif İnan, denemenin en sonunda, "Terk-i terk" olarak ifade edilen dünyanın haramından vaz geçmekle yetinmeyip helalinden vazgeçmenin önemi üzerinde durduktan sonra, Fuzulî'den bir şiirle konuyu sonlandırmıştır.⁸⁷

5.10) Şeyh Galip şiir tahlili-VII

Akif İnan, Maverâ'da yer alan son deneme yazısında, yine Şeyh Galib'in bir başka şiirini ele almayı tercih eder. Bu defa, Maverâ'nın Aralık 1982 tarihli 73'üncü sayısında, "Bir Tahlil Denemesi" adlı yazısında, Şeyh Galib'e ait Tecri-i Bend isimli sekiz beyitlik bir şiiri ele yorumlamaya çalışır.⁸⁸

Terci-i Bend

Ey dil ey dil niye rüybede pür gamsın sen
Gerçi virâne isen genç-i mutalsamsın sen

Secde-fermâ-yı melek zât-ı mükerremsin sen
Bildiğin gibi değil cümleden akvamsın sen

Rûhsun nefha-i Cibrîl ile tev'emsin sen
Sırr-ı Hak'sın mesel-î İsi-i Meryem'sin sen

86 Maverâ, Yıl 6, Sayı 70, (Eylül 1982), s. 8-10

87 Maverâ, Yıl 6, Sayı 70, Eylül 1982, s. 8-10.

88 Maverâ, Yıl 7, Sayı 73, (Aralık 1982), s. 12-16

Hoşça bak zatına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-î dîde-i ekvân olan âdemsin sen

Şeyh Galib

Akif İnan, sadece ilk beyti konu yaptığı bu denemede, ilk başta, sadeleştirme yapar, okuyucuların metni daha rahat anlayabilmeleri için. “Tahliline çalışacağımız yukarıdaki parça, Şeyh Galib’in bir terci-i Bend’inden ilk bend’tir, yani ilk Terci’hane’dır.”⁸⁹

Ardından tahlil ve yorumuna, önce terci-i bend ve terki-i bend kavramlarını açıklayarak başlar ve her ikisinin şekli özellikleri üzerinde durur ve yazılış amaçlarını belirtir. Bu konudaki düşüncesini şöyle ifade eder:

“Gerek terci-i Bend’ler ve gerekse Terki-i Bendler, her konuda yazılan şiirlerdir. İçtimaî, tasavvufî, itikadî, hamasî konularda olduğu gibi, mersiye olarak yazılmışları da vardır. Yapısı gereği Terci’ ve Terki-i Bend’ler, hep yazılma amaçları çerçevesinde, konu bütünlüğünü koruyan şiirlerdir. Mesela gazel’de olduğu gibi, her beyit bir başka konuyu işlemez. Bu bakımdan aynı havayı koruyan derli toplu şiirlerdir. Her Terci’hane’nin sonuna aynı vasita beytinin gelmesi sebebiyle bilhassa Terci-i Bend’ler, ele aldığı konuyu dağıtmadan, derinliğine işleyen şiir örnekleridir.”⁹⁰

5.11) Fikir-edebiyat ayrılmazlığı ve Akif

Akif İnan, Maverâ’nın Mayıs 1985 tarihli 101. Sayısında, “Fikir-Edebiyat Ayrılmazlığı ve Akif” temasıyla bir deneme kaleme almıştır.⁹¹ Bu deneme yazısındaki ilk giriş cümlesi şöyle, Akif İnan’ın: “Düşünce hayatımızı sanat adamlarımızın, özellikle şairlerimizin temsil edegeldiği bilinen bir gerçektir. Yeni Türk edebiyatının isimlerinden Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Recaizade Ekrem, Muallim Naci, Tevfik Fikret, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Abdullah Cevdet, Yahya Kemal, Peyami Safa, Nazım Hikmet, Necip Fazıl bilindiği gibi aynı zamanda dönemimizin birer fikir öncüsüdür”⁹²

Akif İnan, yazının devamında da şunları ifade eder: “Adını andığımız bu sanatçıların değişik fikirlere sahip oluşu, ayrı dünya görüşünün öncüsü ya da savunucusu olmaları, yakın dönemde içinde yaşadığımız sosyal şartların karmaşıklığına da bir aynadır.”⁹³

89 Maverâ, Yıl 7, Sayı 73 (Aralık 1982), s. 12

90 Maverâ, Yıl 7, Sayı 73 (Aralık 1982), s. 12

91 Maverâ, Yıl 9, cilt 9, Sayı 101 (Mayıs 1985), s.31-34

92 Maverâ, Yıl 9, Sayı 101 (Mayıs 1985), s. 31

93 Maverâ, Yıl 9, Sayı 101 (Mayıs 1985), s. 31

Bu denemede, Akif İnan, 19. Yüzyıl reform çağından itibaren değişim ve dönüşüm geçiren Türk toplumunda tebarüz eden fikir ve düşünce insanları arasında Akif'i şöyle konumlandırıp vasıflandırır: "Tanzimat'tan bu yanaki sanat, dolayısıyla fikir hayatımızdaki imzalarda rastladığımız öz değişikliği, Batıya açılımızın olağan bir sonucudur. Artık kökü Batıda olan her türlü fikir ve sanat görüşlerinin temsilcilerini, hatta öncülerini görmeğe başlayacağız.

Mehmet Akif de, fikir hareketlerinin hız kazanarak, bazı disiplinlere bağlandığı, aynı zamanda sosyal çalkantıların en doruk noktalara tırmandığı bir dönemde yaşamıştır. Almış olduğu sayısız yaralara rağmen Devlet düzeni yine de İslami karakterini oldukça koruduğu için önceleri Akif'i, bir sistemin teklifçisi olarak değil; çöküntüleri, bozuklukları yansıtan, toplumun İslami değerlere daha sıkı bağlanmasını isteyen, bâtil itikatları yeren Müslüman bir sanatçı olarak görüyoruz."⁹⁴

Akif İnan, Mehmet Akif'in tebellür eden görüşünü ise şu ifadelerle vurgulamaya çalışır: "Akif, Devleti, bütün ümmetiyle birlikte yenileyerek ayakta tutmaya didinmiştir. Onu ayakta tutmanın ne ile mümkün olacağını biliyordu: İslam'la. Ülkenin muhtaç bulunduğu İslâmî duyguların diri tutulmasıyla. Bunun adı olan İslâmcılıkla. Bu İslamcılık özetle ifade edilecek olursa; tezahürü halkta görülen klasik Müslümanlığın, Hind ve Mısır'da canlandırılan İslami hareketlerden haberdar olarak, Batı'dan yararlanmayı gündemine almış bir harekettir."⁹⁵

Akif İnan, Akif'ten şu ifadeleri de aktarır: "Ve nihayet 'Alınız ilmini Garbın, alınız san'atını' şeklinde konuşurken de yine bu İslamcılığı anlatmak istediği."⁹⁶ İnan, yazısının sonunda şunu ifade eder: "Akif, 'Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı' mısrayla da belirttiği gibi, Kur'an'ın aydınlığını taşıyan bir 'İslamcılık' anlayışını şekillendirmeye çalışmıştır."⁹⁷

5.12) Akif İnan şiiri hakkında bir inceleme

Oktay Çağlar, Maver'a'nın Temmuz 1980 tarihli 44. Sayısında, "Akif İnan'ın Şiiri" konulu bir inceleme yazısı kaleme alır. Yazarlar Birliği Derneği şairler üzerine bir dizi program tertip eder, bu toplantılardan birinde Akif İnan ele alınır. Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Öğretmenlerinden Oktay Çağlar, söz konusu toplantıda Akif İnan'ın şiiri üzerine bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmanın

94 Maver'a, Yıl 9, Cilt 9, Sayı 101 (Mayıs 1985), s. 32

95 Maver'a, Yıl 9, Cilt 9, Sayı 101 (Mayıs 1985), s. 33-34

96 Maver'a, Yıl 9, Cilt 9, Sayı 101 (Mayıs 1985), s. 34

97 Maver'a, Yıl 9, Cilt 9, Sayı 101 (Mayıs 1985), s. 34

bant kaydı daha sonra çözümlenerek yazıya dönüştürülmüştür. Maver'a da yer alan "Akif'in İnan Şiiri" temalı yazı, Oktay Çağlar'ın konuşmasının deşifre edilmesiyle teşekkül etmiştir.⁹⁸

Oktay Çağlar, Akif İnan Şiiri için şunları söylemektedir: "Akif İnan'ın şiirinde yiten, yitirilmiş olan sanat ve dünya görüşünün tekrar aranması, yürürlüğe konması, en azından bunun için gösterilen bir çaba vardır. Bu çaba özle yani şiirin özünde vardır, şiirindeki telkinlerde vardır, biçim uygulamalarında vardır."⁹⁹

Oktay Çağlar, Mehmet Akif İnan'ın şiirinde, Divan şiiri niteliklerinin eski şekilleriyle değil yeni ve çağdaş şekilleriyle yer aldığını belirtir ve ondan bazı beyitler verir. Şu beyitler, Oktay'ın verdiği örneklerden sadece bir kaçını teşkil eder.

Düşsün bakışların nemrut yangından
Gel anla içimde açan güneşi

Geldim gidiyorum ben kısık şarkı
İncisi içinde bir midye gibi.

Oktay Çağlar, Ceyhun Atıf Kansu'nun, Akif İnan için, Yahya Kemal'den sonra, İslam kültürünün geliştirdiği divan şiiri geleneğini yeniden ve çağdaş anlamda yaşatmaya çalışan en yetenekli sanatçımız olduğu görüşünde olduğunu ifade eder. Akif İnan için, "bizde Neoklasik tarzın çağımızdaki uygulayıcılarından- dır" der.¹⁰⁰

Ancak, Akif İnan'ın şiirinin belkemiğini oluşturan benzetmelerin, divan kültürü içindeki karşılıklarıyla değil, yeni ve değişik anlamlarıyla kullanılmış olduğuna işaret eder, Oktay Çağlar.¹⁰¹

Oktay Çağlar, İnan'ın belli bir zümreye hitap etmediğini, onun tüm sermayesini bizim topaklarımızdan aldığını, sonra da bu sermayeyi tüm insanlığın malı haline getirmeye çalıştığını, kısacası sanatını beynelmilel seviyeye ulaştırmak istediğini vurgular.¹⁰²

İnan'ın, şiirinin omurgasını teşkil eden benzetmeleri, aslında "Nevhayal" tarzında yeni benzetmeler yakalamak için yaptığına işaret eder. Bu benzetme ve hayallerini, sembolik olarak kendi hayatının bütününe göz önüne sermek, içinde yaşadığı toplumun acı ve mutluluklarını ifade etmek üzere kullandığını

98 Maver'a, Yıl 4, Sayı 44 (Temmuz 1980), s. 35

99 Maver'a, Yıl 4, Sayı 44 (Temmuz 1980), s. 35

100 Maver'a, Yıl 4, Sayı 44 (Temmuz 1980), s. 35

101 Maver'a, Yıl 4, Sayı 44 (Temmuz 1980), s. 35

102 Maver'a, Yıl 4, Sayı 44 (Temmuz 1980), s.36

da iddia eder.¹⁰³ Şiirlerinde, pek çok sanatçıda olduğu gibi, bohem yönü bulunmadığını, bunun da onun dünya görüşüyle ilişkili olduğunu belirtir.

Öte yandan, Akif İnan'ın şiirinde ideoloji ve aşkın iç içe geçmiş olduğunu, ancak onun şiirindeki ideolojik yönün direk mesajlar olarak yer almadığını, bununla birlikte şiirin bütününe sindirilmiş telkinler şeklinde olduğunu öne sürer. İnan'ın, bu telkinleriyle, gerek duyguda gerekse düşüncede topluma mistik bir güç verme, birlik ve beraberlik bağı sağlama çabası içinde olduğunu iddia eder ve bu düşüncesini şu ifadeyle özetler: "İnan'ın sanatını özetleyen şu son cümledir. Yani, topluma mistik bir güç verme, birlik ve beraberlik bağı sağlama çabası. Sanatçı bunu şiirlerinin tümünde hâkim unsur olan ve ruhsal değerlerin kökü sevgi ile sağlamaya çalışır."¹⁰⁴

Oktay Çağlar, Akif İnan'ın şiirlerinin çoğunda, bir hikâye etme yönünün bulunmadığını aksine imaj bolluğunun dikkat çektiğini ifade ederek, onun kendisiyle çevreyi, günün olaylarıyla geçmişi, folklorü dengelemeye de çalıştığına dikkat çeker. Bunun bir tezahürü olarak ortaya çıkan şiirin, Türk toplumunun sosyal yapısına, realitesine uygun düştüğünü ifade eder. Akif İnan'ın, yiten ve yitirilen bir sanat ve hayat görüşünü yeniden yürürlüğe koymaya çabalayan bir şair olarak, şiirlerinde, özüne yabancılaşmış, yabancılaşma başlamış insanların iç kargaşasına, toplumla uyumsuzluklarına, tedirginliklerine yer verdiği- ne dikkat çeker.¹⁰⁵

Oktay Çağlar, Akif İnan şiirini şu kelimelerle özetler: "Özet olarak kuvvetli bir kurgu, coşkun bir lirizm, İslamî telkin ve işte İnan'ın şiiri."¹⁰⁶

Onun şiirlerinde sosyal, toplumsal bakış ve kavga çok açık görülür. Buna dair bazı örnekler verilebilir.

Büyük rüyalarla geçmişse ömür,
Hiç yanmam ölümün her çeşidine

Akif'in şiirindeki bir başka vasıf, onun ortak çabasında öne çıkan yan ise gençliğe hitap olmuştur denebilir. Şu örnek bunun tipik bir tezahürüdür.

Gelin kardeşlerim gökleri tutan
Mızrak parmaklarla mahşer yürekle

103 Maveria, Yıl 4, Sayı 44 (Temmuz 1980), s.36

104 Maveria, Yıl 4, Sayı 44 (Temmuz 1980), s.37

105 Maveria, Yıl 4, Sayı 44 (Temmuz 1980), s.37

106 Maveria, Yıl 4, Sayı 44 (Temmuz 1980), s.37

Akif İnan, şiirlerinde, gençlere bazen kutlu bir müjde de verir. Bu da onun şiirlerinin bir başka yönü, düşüncesinin çok açık tezahürüdür.

Bir yeni vakitler geldi gelecek
İçimde sürekli ayak sesleri

Akif İnan'ın şiirinde bir başka hâkim unsur ise ölüm gerçeği olup, buna pek çok şiirinde işaret ettiği görülür. Ölüm teması üzerinde çok sık durmaktadır. O, ölümü inanmış insanların iç huzuru ve neşesi ile karşılar.¹⁰⁷

Zaman kelebeği değip de geçer
Bir nefeslik vaktin can yaprağına

Toprağın altına yürüsem bir gün
Kurtulsam aklımın işkencesinden

6- Şiirleri

Akif İnan, Maver'a'nın 14 yıllık yayın hayatındaki 164 sayısında toplam 38 şiir yayınlamıştır. İlk defa, Şubat 1977 tarihli Maver'a'nın 3'üncü sayısında, Yolculuk, Kül, Geçitresmi, Burç I-III, Akşamın Kılıçları, Şafak, Zaman ve İzler adıyla 8 şiiri bir arada yayımlanır.¹⁰⁸

Dergide okuyucuların şairler hakkında daha derli toplu fikir sahibi olmalarına yol açması için şiirlerin bir defada bir demet halinde konulması tercih edilmiştir çoğu zaman. Akif İnan da buna dâhildir. Rasim Özdenören, bu durumu, "Akif bir şiirini verecekti. Ona hazırladığı bütün şiirlerini toplayıp getirmesini söyledim"¹⁰⁹ ifadesiyle açıklamıştır.

Maver'a'da yayımlanan bu ilk sekiz şiirin tamamı, Tenha sözlerde yer alır. Ancak Maver'a'nın Şubat 1977 tarihli sayısında yer alan Yolculuk şiiri Tenha Sözler'de, "Yokluk" adıyla yayımlanır. Geri kalan Kül, Geçitresmi, Burç, Akşam Kılıçları, Şafak, Zaman ve İzler adlı şiirler, Tenha sözlerde yayımlanırken Akif İnan yeniden düşünmüş ve ciddi bir çalışma yapmıştır. Bazı şiirlerde noktalama işaretleri ve kelimeler değişirken, Burç'ta, beyitlerde takdim ve tehirler olduğu görülür.

Akif İnan, bazı şiirlerini Maver'a'da yayımladığı halde daha sonra ikinci şiir kitabı olan Tenha Sözler'e almamıştır. Tenha Sözler'de yer almayan dokuz (9) şiir şunlardır.

107 Maver'a, Yıl 4, Sayı 44 (Temmuz 1980), s.38-39

108 Maver'a, Yıl 1, Sayı 3 (Şubat 1977), s. 1-10

109 Özdenören, Dergiciliğin Maverası, s. 132

- 1- Ortak şarkı (21.sayı/Ağustos 1978)
- 2- Mahzen (49.sayı/Aralık 1980) Fransızca (5. Yıl)
- 3- Umut gazeli (50.sayı/Ocak 1981) Fransızca (5. Yıl)
- 4- Adsız gazel (53.sayı/Nisan 1981) Fransızca(5. Yıl)
- 5) Ağ (56.sayı/Temmuz 1981) Fransızca (5. Yıl)
- 6) Afgan raporu (62. Sayı/Ocak 1982) yıl 6
- 7) Arzıhal
- 8) Bana dediler ki
- 9) Birakma

Tenha Sözler’de ilk sırada yer alan “Yürek gazeli” isimli şiir, Maver’a da önce Haziran 1978 (31. Sayı) Türkçe yayımlanmış, daha sonra Mayıs 1981’de (54. Sayı) Fransızca olarak yayımlanmıştır. Mevara’da bulunmayan altı (6) şiir Akif İnan tarafından Tenha Sözler’e konulmuştur. Bunlar sırasıyla, Mescid-i Aksa (13. Sıra), Sevdiğim (17. Sıra), Sen (19. Sıra), Şehit (23. Sıra), Fırın (24. Sıra) ve Elveda (31. Sıra) isimli şiirlerdir.

İnan, yazdığı şiirler üzerinde çok fazla değişiklik yapmıştır. Bu, Cahit Zarifoğlu’nun aksine şiir yazarken zorlandığını veya şiirlerine çok fazla özen gösterdiği anlamına gelmektedir. Maver’a da 11’inci sırada yayımlanan, Tenha Sözler’de ise 33’üncü sırada bulunan “Yankı” adlı şiirde iki beyit dışındaki bütün beyitler yer değiştirmiştir. Ölüm ve ötesi konulu bu beyit şu şekildedir:

Toprak kuşatınca ten kafesini
Yeni bir günedir göçümüz bizim
Kalkarız rüyadan uyanır gibi.

Akif İnan, “Sayıklamalar” şiirinde olduğu gibi, bazen Maver’a da var olan bir beyti kaldırıp Tenha Sözler’de şiiri yayınlar. Tenha’da, Sayıklamalar’daki 10’uncu beyit yer almaz (Haziran 1978).

Gör ne tek ve تنها bu ömrüm benim
Duymazsam çevremde ayak sesini

Öte yandan, Ağustos 1978’deki Maver’a’nın 21’inci sayıda yer alan “Ortak Şarkı” isimli şiirdeki 8’zinci beyit Tenha Sözler’de bulunmaz. Bu şiirdeki 1’inci ve 7’inci beyit ölüm ve ötesini konu edinir.

Ve nurdan yağmurlar yağacak bir gün
Seni taşıyacak kucaklarında

Ben şimdi bir yumşak aydınlıktayım
Senin yüreğinin aydınlığında

Bazen de, beytin veya dörtlüğün mısraları kendi arasında yer değiştirmektedir. Mesela; Maver'a'nın Haziran 1979 tarihli 31'inci sayısında, Tenha Sözl'er'de 26'ıncı sırada bulunan "Davet" şiirinde olduğu gibi.

Öte yandan, kimi zaman da iki ayrı şiir birleşerek tek bir adla Tenha Sözl'er'de yayımlanır. Mesela; Maver'a'da var olan "Yol" şiiri, Tenha'da "Dağlara" adlı şiir altında, II-III olarak yayımlanır.

Diğer taraftan, bazı durumlarda ise, hem beyitler hem de mısraların yer değiştirmiş olduğu görülür. Maver'a'nın Haziran 1979 tarihli 31'inci sayısında yayımlanan "Kitabe" şiiri buna tipik bir örnek teşkil eder. Yapılan bu değişiklik, beytin anlamını bütünüyle farklılaştırmaktadır. Maver'a'daki "Bir uluca şâra erse son günüm" mısra, Tenha'da "Birkaç er kişiyi bulsa da gönlüm" mısrayla yer değiştirir.

Bazen de kelimelerin değıştiği görülür, şu örneklerde olduğu gibi. Medinesini/memleketini (**Ayna**); emin/Cibril (**Başlanma**); enbiya varisi/güzeller varisi, Bu-yı nübüvvettir/Kokular korusu; Nâsa bir kurtuluş/Gönlüme bir özgürlük; Sünnet diriltici/inanç diriltici (**Siz**); dağım/otağım (**Sensin**); Hızır'dan sesin/ anahtar sesin (**Sensin**).

Maver'a'nın Mart 1986 tarihli 111'inci sayısında yer alan "Sensin" adlı şiirde olduğu gibi, farklı anlaşılmalara yol açabilecek beyitler şiirden çıkarılmış olarak Tenha Sözl'er'e alınmıştır.

Annem babam atam kardeşim yavrum
Evim barkım bahçem ve bağım sensin.

Burada, İnan'ın şiirinin temelini teşkil eden aşırı benzetmenin bir örneğini gözlemlenmektedir, denebilir. Onun şiirindeki benzetmelerin bazen aşırıya kaçtığı, zaman zaman panteizme yol açacak nitelikte olduğu da iddia edilebilir ya da söylenebilir.

Akif ve arkadaş grubu, evrensel sanatla İslami bütün dünyaya ifade etmeye de yönelmişlerdir. Dolayısıyla grupta yer alan Cahit Zarifoğlu ve Erdem Bayazıt ile birlikte bazı şiirlerini Fransızca ve İngilizceye çevirterek yayınlamışlardır. Maver'a'da ilk önce 4'üncü cildinde¹¹⁰, Cahit Zarifoğlu'nun iki şiiri Talat Halman tarafından İngilizce çevrilip yayımlanmıştır. Bunlardan birincisi Özgürlüğe Doğru¹¹¹, diğeri Kaplanlık.¹¹² Daha sonra, 5'inci ciltte¹¹³ Erdem Bayazıt'ın

110 Aralık 1979-Kasım 1980 (Yıl 4, Sayı: 37-48)

111 Maver'a, Yıl 4, Sayı 47 (Ekim 1980), s. 34)

112 Maver'a, Yıl 4, Sayı 48 (Ekim 1980), s. 39)

113 Maver'a, Yıl 5, Sayı 49-60 (Aralık 1980-Kasım 1981)

iki şiirinden biri Fransızcaya, diğeri ise Almancaya çevrilir. Bunlardan biri, Kar Altında Hüzün Denemesi isimli şiir Mustafa Şirin tarafından Fransızcaya çevrilip basılır.¹¹⁴ Diğeri ise, Veda, Ali İbrahim Savaş tarafından Almancaya çevrilip yayımlanır.¹¹⁵ Öte yandan, Osman Sarı'nın da Kırgın Gönül Gazeli adlı bir şiiri Mustafa Şirin tarafından Fransızcaya çevrilip basılmıştır.¹¹⁶

Akif İnan ise, Maver'a'nın 5'inci cildinde, Mahzen, Umut Gazeli, Adsız Gazel, Yürek Gazeli ve Ağ adlı şiirlerini İsmet Topaloğlu'na Fransızcaya çevirtip yayınlatır. Mehzen, Kasım 1980 tarihindeki 49. Sayıda, Umut Gazeli Aralık 1980 tarihli 50. Sayıda yayımlanırken, Adsız Gazel, Nisan 1981'deki 53. sayıda, Yürek Gazeli Mayıs 1981 tarihindeki 54. Sayıda yer alır. İsmet Topaloğlu tarafından Fransızcaya çeviren son şiir olan Ağ ise, Temmuz 1981 tarihli 56. Sayıda okuyucu ile buluşur.¹¹⁷

Sonuç Yerine

Akif İnan, kendisi dâhil Maver'a çevresindeki yazarların, Türk şiir geleneğine uygun söyleyişte olduklarını ancak şiirlerini İslami düşünüşün yayılmasına ve propagandasına vasıta yapmadıklarını belirtir. Bununla birlikte, Akif İnan ve gruptaki arkadaş çevresi için şiir, inancın, o inancın estetiğinin bir tezahürü ve uzantısı olmuştur.¹¹⁸

Akif İnan'ın kendi estetik, düşünüş ve dünya görüşünü geniş kitlelere ulaştırmak üzere, bazı şiirlerini sağlığında tercüme ettirmiştir. Bu itibarla, Mehmet Akif İnan Vakfı yöneticilerine bir ricada bulunmak istiyorum. Hicret ve Tenha Sözler adlı şiir kitaplarının, başta Arapça olmak üzere, İngilizce, Fransızca, Rusça, Almanca, Çince İspanyolca ve Japonca gibi dillere tercüme edilerek belirli bir zamanda basılmasının yararlı olacağını ifade etmek istiyorum.

Bu çalışmada, eksik ve hatalı analiz ve değerlendirmeler söz konusu olduğunda, bildirilmesi yazarın en büyük arzusu olduğuna işaret etmek isterken, bütün okuyuculara sonsuz teşekkürler sunarım. Merhum Akif İnan'ı bir kez daha saygı ve rahmetle anıyorum.

114 Maver'a, Sayı 51, Ocak 1981

115 Maver'a, Sayı 52, Şubat 1981

116 Maver'a, Sayı 53, Nisan 1981

117 Maver'a, Yıl 5, Sayı 49-60 (Aralık 1980-Kasım 1981)

118 İnan, bu konuda şunları ifade eder: "bir slogancılık, çığırtkanlık âleti olarak görmedik sanatı. Sadece dünya görüşümüzün şiiridir yazdıklarımız. Başkasını yapamayız, yazamayız. Yazılsa da sun'ı olur açıkçası. Şiirimiz, inancımızın, onun estetiğinin yansımasıdır, uzantısıdır."

ŞİİRDE GELENEĞİ DÖNÜŞTÜRMEK VE MEHMET AKİF İNAN

Doç. Dr. Emel HİSARCIKLILAR

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Giriş

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde İslami söylem tarzının temsilcileri arasında yer alan Mehmet Akif İnan, 1940-2000 yılları arasında yaşamıştır. Şanlıurfa'da doğan şair, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nin edebiyat bölümünü 1972 yılında bitirmiştir.

Mehmet Akif İnan'ın ilk yazıları, 1952 yılından sonra Urfa'da yayımlanan *Demokrat Urfa* gazetesinde çıkmıştır. Bu gazetede Reha ve Rehavî müstear isimlerini kullanmıştır. Maraş Lisesi'nde henüz bir lise öğrencisiyken, *Derya* (1959) adlı bir gazete çıkarmıştır. Böylece hem yazar hem yayın organı yöneticisi olarak, henüz 20 yaşına girmeden adını Türk entelektüel dünyasının belirli bir kesimine duyurmuştur. Maraş Lisesi'nde okurken Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt ve Alaeddin Özdenören gibi 1950'den sonra gelişen Türk edebiyat ve düşünce dünyasının önde gelen isimleriyle tanışma imkânı bulmuş; söz konusu isimlerle dostluğunu sürdürmüş ve onlarla ortak çalışmalar yapmıştır (Özsarı, 2020). Şair, yazar, yayıncı ve sendikacı olarak çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Mehmet Akif İnan, hayatı süresince hiçbir ânını boş geçirmemiş; kültür, edebiyat, ülke ve millet için bir şeyler yapmanın, üretmenin mücadelesini vermiştir.

Edebî kişiliğini 1970'li yılların başlarından itibaren Ankara'da bulan Akif İnan; *Edebiyat Mecmuası*, *Mavera*, *Defne*, *Fedaî*, *Filiz*, *Millî Gazete*, *Oku*, *Orkun*, *Toprak*, *Türk Yurdu*, *Yaprak*, *Yeni Devir*, *Yeni İstiklâl* ve *Yeni Mesaj* gibi dergi ve gazetelerde çeşitli müstear isimlerle yazı ve şiirler yayımlamıştır (Özsarı, 2020).

Edebiyat ve *Mavera* dergilerinin kurucuları arasındadır. Yeni İslamcı Akım'ın teorisini yapan kişilerdendir. Bu konudaki yazılarını *Edebiyat ve Medeniyet*

Üzerine Denemeler adlı eserinde toplamıştır. Tek şiir kitabı olan *Hicret*, 1974 yılında yayımlanmıştır (Kabaklı, 2008: 718). Akif İnan yayıncı, şair, yazar olmasının yanında; inandığı değerler uğruna yılmadan mücadele eden, korkusuz, fedakâr ve cefakâr bir dava adamıdır.

1. Mehmet Akif İnan'ın Şiirlerinde Edebiyat Geleneği

Şiirlerini *Hicret* (1974) ve *Tenha Sözlere* (1991) adlı kitaplarda toplayan Mehmet Akif İnan, medeniyet anlayışında olduğu gibi, edebiyatta da âni ve geleceği inşa ederken temelin, maziden ve kültürden bağımsız atılamayacağı görüşüne sahiptir. Bu doğrultuda düşünüldüğünde onun zihninde şekillenen kültür ve edebiyat algısı, geçmişle iç içedir. Ancak “Bir metin varlığını sadece diğer metinlerle kurduğu ilişkiye borçlu değildir. Bunun yanı sıra şairi var eden diğer bütün unsurlara da borçludur. Akif İnan’ın şiirlerinin var olmasında öncelikle onun yetiştiği şehrin, coğrafyanın ve içinde bulunduğu zamanın da etkisi söz konusudur. Ayrıca Akif İnan’ın şahsiyeti, duruşu, idealleri de bu varoluş sürecinin diğer etmenleridir.” (Güler, 2017: 35) Bu yüzden şiirlerinin hem otobiyografik izler taşıdığı hem de kültür birikimiyle edinilmiş bir edebî gelenek şuuruna sahip olduğu düşünülmelidir. “Akif İnan’ın şiiri, yirminci asrın göz boyayıcı sahtekârlığının dayattıklarına karşı, iç’in ve kendine ait yerli malın, abidevî duruşuyla direnir. Haysiyetli ruh, kendi öz varlığına gösterdiği itina, başkaları için de gösterir. Böyle bir tavrın sahibi ve savunucusu olan İnan, şiirin imkânlarını, insanın ‘öteki’ kılınmasına karşı ‘zırh’ olarak kullanır.” (Erbay, 2015: 97) İnsan, onun dünyadaki varlığı, yaratıcıya olan özlemi, kendisini, nefisini ve çevresini sorgulaması çağın, insan ruhunu öğütücü değerlerinden kurtulmaya çalışmanın getirdiği bir karşı duruş olarak dizelerine sinmiştir.

Mehmet Akif İnan, bir sanatçının, çağından olduğu kadar, geçmişinden de kopmuş olarak sağlam eserler ortaya koyamayacağını göstermekte ve bu düşüncesini şu şekilde ortaya koymaktadır: “Edebiyat, malzemesini çağından devşirerek kendini kurar. Ve bunu yaparken dünle de ilgisini sürdürür ve geleceğe uzanır. Gövdesi çağında, bir eli geçmişte, öteki eli gelecektedir edebiyatın. Geçmişle ilgisini koparamaz, çünkü çağı ile ilgilidir ve çağı ise geçmişin normal bir uzantısıdır; onun üstüne katlanmıştır.” (2024: 11-12) Edebî eser; ister mensur ister manzum olsun, geçmişin ve ânin bir arada kurgulandığı yapıttır.

Onun asıl kimliği, 1969 yılında kurucuları arasında yer aldığı *Edebiyat* dergisindeki çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, divan şiirinin modern şiire kaynak olabileceği fikri etrafında geliştirdiği görüşlerini yazılarıyla dile

getirmiştir. Modern Türk şiirine yeni açılımlar kazandırılabilmesi için öncelikle eski edebiyatın dayandığı medeniyet dünyasıyla bağ kurulması gerektiğini savunan İnan; bu yönü eksik olanların eserlerinde o dünyadan yararlanmanın yüzeysel ve yapay kaldığını ileri sürmüş, kendisi de savunduğu düşünce doğrultusunda ürün vermeye çalışmıştır (Kahraman, 2000: 263).

Mehmet Akif İnan'ın sanat ve düşünce hayatında etkili olan isim Nuri Pakdil'dir. O; Necip Fazıl, Osman Yüksel Serdengeçti, Ahmet Haşim ve devrin önde gelen isimlerini de okumuştur. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin, bilhassa dinî, mistik şiir anlayışının belli başlı temsilcilerini okuyup özümledikten sonra Ankara'ya gelmiştir. Ankara'da kendi düşüncelerine benzer fikirlere sahip yazar ve şairlerle dostluklar kuran Mehmet Akif İnan, 1970'li yıllardan ölümüne kadar geçen yaklaşık 30 yıllık dönemde, Türk şiirinde memleketçi, dinî, mistik ve mukaddesatçı anlayışın bir temsilcisi olarak öne çıkmıştır (Özsarı, 2020). Şiirleri sahip olduğu bu nitelikle, mistik-metafizik söylem tarzını benimsemiş şairler üzerinde de tesir bırakmıştır.

Bu bağlamda şiirleri hem şekil hem de muhteva bakımından ilhamını gelenekten aldığı gibi, yeni Türk şiirinin inşa edilme sürecinde bunun ne derece elzem olduğunu ortaya koymaktadır. "Hece vezniyle yazılmış, şekil olarak beyit görünümünü taşıyan şiirlerinde divan ve halk şiirinin hayal ve düşünce dünyası ile âhenginden bazı ses öğelerine rastlanırsa da bu unsurlar aynen alınmamış, o şiir dünyası yeni özlerde ve yeni bir âhenkle sürdürülmek istenmiştir." (Kahraman, 2000) Sadece şekil değil, konu bağlamında da klasik şiirden faydalanmış, aşk duygusunu hem beşerî hem de ilahi boyutuyla ifade etmiştir. Bunu yaparken de eski şiirimizde sevgiliyi ve âşığı anlatırken kullanılan mazmunları kendi dizelerinde yeniden üretmiş, onlara yeni bir boyut ve anlam katmanı kazandırmıştır.

Akif İnan özellikle divan edebiyatını, edebiyat geleneği çerçevesinde kendi şiirlerinin merkezine almıştır. Manzumelerinin büyük çoğunluğunu klasik edebiyatın nazım birimi olan beyitle yazması, ancak bu beyitleri (ilk şiirleri haricinde) aruz yerine hece vezniyle kurması; onun geleneği kullanan değil, geleneği yeniden üreten, ondan faydalanan bir şair olduğunu göstermektedir. Bu durum, üstat Necip Fazıl gibi hece vezniyle yazdığı şiirlere aruzun kalıplarını olmasa da ahengini kullanarak güzellik katması ve yenilik getirmesi gibi bir özelliği de beraberinde getirmektedir.

Şeklin yanında onun, dizelerinde yer verdiği sembol, imge ve imajlarla da divan edebiyatından faydalandığı fark edilmektedir. Eski edebiyatta mazmun değerinde kullanılmış olan sembollere yeni anlamlar ve özellikler yüklemiştir.

tir. Bazen de divan edebiyatında hep aynı metaforla anlatılan konuları, yeni kelimeler ve imajlarla tarif etmiştir. Hatta bazen eskiden görülmemiş şekilde bu anlatımına, iç dünyasına dair izlenimleri de katması, dönüştürülen bir geleneğin ayak izleri olarak nitelendirilebilir. Divan edebiyatını bu şekilde eserlerinin odağına alan İnan, bu edebiyata karşı yapılan eleştiri ya da kötülemelerin kaynağı olarak düşündüğü sebepleri de ortaya koymuştur: “Divan şiirini memleket gerçeğinden kopmuş gibi gösteren, onun soyut bir sanat olmasıdır. Gerçeği olduğu gibi yansıtmak da elbette bir sanattır, ama zor olanı, gerçeği insanın kendi iç âleminde geçirterek ona kendi sanat anlayışına uygun bir öz kazandırmaktır. Divan şiiri bunu yapabilmıştır.” (2024: 88) O, eski edebiyatımızın soyut bir anlatıma sahip olmasının ardındaki nedeni, insanın iç dünyasına dönük olmasına bağlamakta, divan şairinin maddenin değil özün peşinde olduğunu belirtmektedir.

1.1. Şiirde Şekil Bakımından Divan Edebiyatı Geleneği

Tanzimat dönemindeki yenileşme hareketleri sosyal, siyasi ve askerî alanlarla birlikte edebiyatta da kendini göstermiştir. Her ne kadar başlarda eskiye ait olduğu ve eskidiği gerekçesiyle divan edebiyatına karşı olumsuz bir tavır sergilenmiş olsa da bu durumun edebiyat için gereksiz bir çaba olduğu anlaşılmalı, özellikle de şairler bazen şekil bazen de içerik ve içeriğin ele alınış tarzı bakımından metinlerini geçmişin temelleri üzerine konumlandırmayı tercih etmişlerdir.

Akif İnan'ın, şiirlerinde beyit nazım birimini tercih etmesini Rasim Özdenören onun mizacıyla da ilişkilendirmiştir: “Kişiliğinin kuralcı yanı onun sanatında (şiirinde) da başat bir özellik olarak ön alır. Bütün şiirlerinin beyitler halinde tertip edilmiş olması ve ömür boyunca bu kalıptan vazgeçmemesi onun kurallara bağlılığı ile açıklanabilir ancak. Kurallara ve elbet ilkeye.” (2024: 129) Beyit, divan edebiyatına ait bir şekil özelliğinin parçasıdır ve bu edebiyatın en bilinen özelliği, belirli kurallar üzerine kurulu olmasıdır. Özdenören de Akif İnan gibi hayatında ilkelere bağlı, prensip sahibi bir insanın da bu şekilde belli kurallar dâhilinde meydana getirilmiş bir edebiyatın şekil özelliklerinden faydalanmış olmasını gayet doğal bulduğunu göstermektedir.

Akif İnan beyitlerinin kendi içerisinde anlam bütünlüğü taşımasına özen göstermiştir. Her bir beytinin, kendi dünya görüşünü ifade ettiğini, bunun da İslam olduğunu belirtmektedir. Geleneksel şiirin, bir beyte dünyaları sığdırma şeklinde ifade edilebilecek yoğunluğuna uyum sağlamaya çalışmış, çeşitli imaj ve hayallerle her birinin geniş bir muhtevayı barındırmasını sağlamıştır (Yıldırım, 2024: 93). Sanatını geçmişin temelleri üzerine kuran Mehmet Akif

İnan'ın şiirlerinde çoğunlukla beyit nazım birimini kullanması; söz konusu uygulamanın örneklerindedir:

“Soyundum çileye dönmemesine
Bilendim ışıktan gözyaşlarıyla

Acılar umudu buldurur bize
Bir zırha büründüm bu çağa karşı”

Edep senin sabır benim derimdir
Askerler üretir sessiz ve derin

Bayrağa dönüşen alnımdır şimdi
Ellerim ağların mahşer makası

Türkümüz dünyayı kardeş bilendir
Gökleri insanın ortak tarlası” (İnan, 2015: 13-14)

Umut Gazeli adını taşıyan bu şiirin beyitlerle yazılmasına ve adında *gazel* kelimesinin olmasına karşın, metnin beş beyitten oluşması, başlığın içerisinde gazelden önce *umut* kelimesinin bulunması, ayrıca aruz yerine 11’li hece ölçüsüyle yazılması şairin geleneği şekil bağlamında nasıl dönüştürdüğünü göstermektedir.

Türk edebiyatına 13. yüzyılda İran’dan Fars edebiyatı yoluyla giren gazelde beyit sayısı genellikle dört-on beş arasında değişmektedir. Kesin bir kural olmamakla birlikte gazeller beş, yedi, dokuz, on bir gibi tek sayılı beyitlerle söylenmiştir. Gazelin esas konusu aşk ve sevgili, sevgilinin güzelliği, ona duyulan hasret ve bu yüzden çekilen üzüntüdür. Sevgiliyle bağlantılı olarak ayrıca şaraptan ve tabiat güzelliklerinden de söz edilmiştir. Bunun yanı sıra bir düşüncenin, bir hayat görüşünün, bahttan yakınma gibi başka konuların da işlendiği olmuştur (İpekten, 1996: 441-442). *Umut Gazeli* adlı şiir ise beyitlerle kurulmasına ve şiirin başlığında *gazel* kelimesi geçmesine karşın nazım biriminin kullanımı yönünden görülen farklı bir yaklaşımı ortaya koymaktadır. Şairin yine beş beyitten oluşan *El Gazeli* adlı şiiri de şu şekildedir:

“Ellerine sarın kalbimin içini
O ayla boyanmış nar ellerine

Bahar ellerine giydir düşleri
Göksel şarkıları sar ellerine

O kar ellerine yar ellerine
Deme sabah akşam var ellerine

Rüzgâr mı asker mi biçti yolumu
Önünde kaç engel var ellerine

Bitirip şu kuru kara ekmeği
Göç etsem diyorum yar ellerine.” (İnan, 2015: 15)

Akif İnan bu şiirini de beş beyitlik bir gazel şeklinde, ancak hece vezniyle kurmuştur. Klasik gazeldekinin aksine şiire ayrı bir başlık vermesi de onun klasik edebiyat geleneğini dönüştürme şeklidir.

Akif İnan'ın divan edebiyatının nazım biçimlerinden olan kaside şeklinde de şiir kaleme aldığı görülmektedir; ancak ayrı başlık da verdiği gazellerine karşın, bu türdeki şiirinde başlık, edebiyat geleneğinde olduğu gibi *Kaside*'dir:

“O düşlerde kalan şarkılarımı
Gözlerin getirir sabahlarıma

Hoyrat saçlarıma seslerin rüzgâr
Papatya dişlerin bahar haberi” (İnan, 2015: 23)

Klasik kaside, şairin çöl hayatını şiire yansıtıp onu şekillendirmesinin bir tezahürü olarak nesib/teşbib, tasvir, medihfahradlı üç temel bölümden oluşmaktadır. Nesib/teşbib bölümünde sevgiliye duyulan özlem dile getirilir. Tabiat tasvirleri arasında, sevgiliden ve onun fiziki güzelliklerinden söz edilir. Kasidenin şiir değeri taşıyan zengin kısımları nesib ve tasvir bölümleri olmakla birlikte, esas amaç medih kısmıdır. Burada kasidenin, kendisine takdim edildiği kişi; cömertlik, asalet, dürüstlük, vefakârlık, kahramanlık gibi erdemleriyle övülür (Elmalı, 2001: 562-563). Akif İnan ise kasidesinde sevgilinin güzelliğini, baharı hatırlatan tabiat unsurlarıyla dile getirmiştir. Divan edebiyatında sevgilinin, inciyle ifade edilen dişlerini o, papatya ile betimlemiştir. Ayrıca bu kaside 25 beyitten oluşmaktadır; ancak klasik kasideyi oluşturan bölümlerde işlenen konular düşünüldüğünde şairin bir din ya da devlet büyüğünü değil, beşeri nitelikteki sevgiliyi ve onun güzelliğini övdüğü, ona olan hayranlığını dile getirdiği görülmektedir. “Dayanır mı kalbim bu heyecana/ Dayanmalı kalbim bu heyecana” (İnan, 2015: 27) diyerek de bu güzelliğin onu ne kadar sarstığını ortaya koymaktadır.

1.2. Mazmunlar ve Tema Bağlamında Divan Edebiyatı Geleneği

Cumhuriyet dönemi içerisinde özellikle İslami söylem ile sanat anlayışlarını biçimlendiren şairlerin dizelerinde rastlanan divan edebiyatı geleneği; Mehmet Akif İnan'ın şiirlerinin de bir boyutunu oluşturmaktadır. Onun özellikle klasik edebiyat mısralarında rastlanan mazmunları aynen alarak, sonrasında bunlara yeni anlamlar yüklemesi sıkça karşılaşılan bir uygulamadır. Eski edebiyatı anlamının, onun dilini bilmekle mümkün olduğunu düşünmektedir. Onu anlamak; dayandığı medeniyeti tanımak ve bilmekle mümkündür. Divan

edebiyatı, yüzyıllarca bağlı bulunduğumuz ve ona dayalı olarak inşa ettiğimiz İslam medeniyetinin kucağında gelişmiştir. İslam medeniyetinin kaynağı da Kur'ân, ona uygun olarak da Peygamberin sözleridir. Sonunda ise bu iki büyük kaynağa dayandırılan, büyük bilginlerin yorumlarıdır (İnan, 2024: 69). Akif İnan da bu düşünceleri paralelinde divan edebiyatını şiirinin temel kaynağı haline getirmiştir.

Akif İnan şiirlerinde aşk temasına oldukça fazla yer vermiştir. Ancak bu duyguyu divan edebiyatındakinden farklı sembol ve kelimelerle ortaya koymuştur:

“Gözlerin kalbime değmeden önce
İstanbul o kuşlar acep nerdeydi” (İnan, 2015: 21)

Şair, divan edebiyatındaki gibi sevgilinin gözlerinin, yüreğinde bıraktığı etkiyi dile getirmektedir. Ancak ikinci dizede yer alan İstanbul kelimesi, klasik edebiyattaki gibi sevgilinin güzelliğini anlatırken kullanılmamakta, bu duyguyu söz konusu şehirde yaşayan şairin muhatabı haline gelmekte, şair İstanbul'dan hesap sormaktadır.

Akif İnan, *Mahzen* adlı şiirinde yine eski edebiyatta sevgiliyi anlatırken kullanılan bir mazmunu, anlamsal bakımdan değiştirerek kullanmıştır:

“Çevir gözlerini içimden yana
Sırrını saklayan mahzenim ben” (İnan, 2015: 28)

Divan edebiyatında sevgilinin siyah gözleri, karanlık olması bakımından kuyuya benzetilir. Akif İnan ise sevgilinin, gözlerini gönlüne çevirmesini söyledikten sonra kendisinin, onun gözlerinin sırrını saklayan bir mahzen olduğunu belirtmektedir. Klasik edebiyattaki kuyunun yerini İnan'da mahzen almıştır. Sevgilinin gözlerinden sonra saçları da onun şiirinde sembolik bir değere sahip olmuştur:

“Saçların en derin bir gökyüzüdür
Varamaz ellerin merdivenleri” (İnan, 2015: 30)

Şair burada divan edebiyatının, üzerine en çok benzetme unsuru kullanılan kelimelerinden biri olan saç; uzunluğu bakımından gökyüzüne benzetmektedir. Gökyüzü kadar uzun olan saçlara şairin, merdivene benzettiği elleri hiçbir şekilde ulaşamamaktadır.

Divan edebiyatının en çok kullandığı mazmunlar arasında yer alan saç, Akif İnan'ın *Darağacı* adlı şiirinde ise şöyle geçmektedir:

“Saçların aklımın darağacıdır
Saçların ki çeken sona sonsuza” (İnan, 2015: 30)

Sevgilinin saçları klasik edebiyattaki gibi şairin aklını başından almaktadır. Divan şiirinde “saç, perîşân, düzensiz, dağınık, uzun vs. durumlarıyla âşıkın aklını başından alır, esir eder, perişan eder.” (Pala, 2000: 336) Akif İnan’ın şiirinde de onun aklının darağacı olmakta, yani aklını başından almaktadır. Ancak şair bu sembole yeni bir anlam da yüklemiştir ki bu da sevgilinin saçlarının onu sona ve sonsuza sürüklemesidir. Son ölüm, sonsuz ise yaratıcıdır. Yani burada söz konusu sembol, şairi mutlak hakikate götüren bir unsurdur. Sevgilinin gözleri de divan edebiyatının bahsedilen hususiyetlerindedir ve Akif İnan *Yokluk* adlı şiirinde buna şu şekilde yer verildiği görülmektedir:

“Bir soylu rüyanın ana yurdudur
İçinden içime esen gözlerin” (İnan, 2015: 81)

Göz, divan edebiyatında *çeşm* kelimesiyle ifade edilir. Sevgiliye ait bütün özellikleri üzerinde taşır. Sevgilinin gözleri manalı bakışlarıyla adeta âşığa bir şeyler anlatır. Sihir gücüne de sahiptir ve âşıkları büyüler. Gönül ülkelerini fethetmek için de öldürücü özellikleri bulunmaktadır (Pala, 2000: 95). Akif İnan’ın şiirinde ise gözler; soylu bir rüyanın ana yurdundan şairin içine doğru esen rüzgâra benzetilmektedir. Bu da dünyaya gelerek ebedî âlemden fani hayata giden insanın, esen rüzgârla yaratıcının kendisini her daim yanında hissettirdiğini göstermektedir.

Divan edebiyatının en çok kullanılan mazmunları arasında yer alan bülbüle Akif İnan da şiirlerinde yer vermiştir. *Burç* adlı şiirinde söz konusu mazmun şu şekilde geçmektedir:

“Gönlümün dem çeken bülbülleridir
Akşamı sulara sarkıtan gökler” (İnan, 2015: 72)

Divan edebiyatında âşık, yani şair tek bir bülbülken, burada birden çok bülbülün varlığı söz konusudur. Âşık olan şairin yüreğinin her bir atışı bu bülbülün dem çekişi, ötüşüdür. Divan edebiyatında bülbül, güle âşıktır ve Akif İnan gül mazmununu şu şekilde dönüştürmüştür:

“Bir yarısı sensin kuşların gülün
Kasırgaların bir yarısı benim” (İnan, 2015: 74)

Klasik edebiyatta gül, çeşitli özellikleriyle sevgiliyi niteleyen bir mazmundur. Genelde kırmızıdır ve seher vakti sabâ rüzgârının esmesiyle açılır (Kurnaz,

1996: 219-220). Buradaki gülün tamamı değil, yarısı sevgilidir ve onu açtıran da sabâ rüzgârı değil, yarısı şairin kendisi olan kasırgalardır.

Mesnevilere konu olan Leyla ile Mecnun aşkının öne çıkan özelliklerinden biri; âşık olan Mecnun'un çöle düşmesidir. Akif İnan bir şiirinde *çöl* kavramını şu şekilde kullanmıştır:

“Çölleri yel gibi aşan süvari
Atının ayağı gömülür kuma

Ardından düşmanca iz sürenlere
Örümcek ve kuşlar örür engeli” (İnan, 2015: 55)

Olağanüstüler adlı, Peygamber Efendimizi anlattığı bu şiirin söz konusu dizelerinde geçen çöl kavramını, peygamberin yaşadığı ve hicret esnasında geçtiği coğrafyanın temel bir özelliği olarak ifade etmiştir. Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicreti esnasında müşriklerden saklandıkları mağarayla ilgili rivayetlere gönderme yaparak, örümcek ve kuşlardan bahsetmektedir. Bu rivayetlere göre “müşriklerin eğilip bakmalarını engellemek için bir örümceğin mağaranın girişini ağ örerek kapattığı, mağaranın girişinde bir ağacın bittiği, bir çift yabani güvercinin orada durduğu veya yuva yaparak yumurtladığı” (Demircan, 2009: 6) söylenmektedir. Akif İnan da şiirinde bu olaya gönderme yapmaktadır.

Başka bir şiirinde de Kerem ile Aslı hikâyesinin merkezinde yer alan *kül* sembolünü kullanmakta, ancak bu sembole yeni manalar yüklemektedir:

“Kül oldu ufkumun bahar çarşısı
Ağulandım deli çıkmazlarında” (İnan, 2015: 68)

Hikâyeye göre; büyük zorlukları ve engelleri aşan Kerem, Aslı'yla evlendiği gece, sabaha kadar uğraştığı halde sevdiği kıza giydirilen sihirli elbisenin düğmelerini çözemez. Sonunda bir âh çeker, içinden bir alev çıkar ve yanıp kül olur. Aslı da saçlarını süpürge yapıp külleri toplarken tutuşarak yanar (Türkmen, 2022: 283). Modern Türk edebiyatında hem bu hikâyenin kahramanları hem de ateş ve kül sembolleri dönüştürülerek kullanılmaktadır. Akif İnan'ın *Kül* adlı şiirinde de aşkla kül olmak kastedilmektedir, ancak buradaki durumun sebebi Allah'tan uzak kalmak ve fani dünyada yaşamak zorunda olmak şeklinde ifade edilebilir.

1.3. İslami Gelenek ve Tasavvufi Bakış Açısı

Divan edebiyatı içerisinde de ifade edilen ve özellikle içeriğe yansıyan tasavvuf geleneği, konunun beşeri boyutta doğup ilahi dereceye çıkmasıyla

özellikle belirli semboller, mazmunlar ve şairin tavrı doğrultusunda dizelere yansımaktadır. “Akif İnan gelenekle bağıını kendi fikri tutarlığı içerisinde korumaya çalışan bir şairdir. Geleneği günün siyasi/sosyal şartlarının gerektirdiği kavramlarla tecdit eder. Bunu yaparken yeni kavramların anlam dokusuna İslami geleneğin bakış açısını taşımaya çalışır. Bütün çağrışımları metalaşan, mazmunları yok edilmiş maddeyi anlamlandırırken, onun tekrardan gelenekle bağıını kurmaya çalışır.” (Güler, 2017: 36) Söz konusu durum onun, Türk kültür ve medeniyetinin inşasında dinin önemli oranda etkili olduğunu düşünmesinden de ileri gelmektedir. “Bu medeniyetin kaynağı İslâm inancıdır. Buna bağlı olarak Kur’ân, hadis, peygamber kıssaları, mucizeler vs.dir. Tasavvuf bu medeniyetin kurulmasında ikinci bir unsur olmuştur.” (İnan, 2024: 65) Bu bakımdan, Türk kültür ve medeniyetine hizmet etmek isteyen Akif İnan, şiirlerinde söz konusu gelenekten istifade etmiştir.

Mehmet Akif İnan, tasavvufa ilgi göstermiş ve 1979 yılında Siirt-Baykan’da Ali Arıncı adındaki Nakşibendî şeyhine bağlanarak tasavvufa olan ilgisini fiili hale getirmiş, ilerleyen süreçte de tasavvufi seyr u sülûk çerçevesinde bu ilgi, çeşitli mesuliyetlerin üstlenilmesi şeklinde başka boyutlara taşınmıştır (Yıldırım, 2024: 96). Tasavvufta bireyin Allah yolunda girdiği yolda geçtiği merhaleler şiirlerde çeşitli şekillerde ortaya konmaktadır ve Akif İnan da dizelerinde bu aşamalara yer vermektedir:

“Soyundum çileye dönmemesine
Bilendim ışıktan gözyaşlarıyla” (İnan, 2015: 13)

İnan, *Umud Gazeli* adlı şiirinin ilk dizesinde; tasavvufta yer alan *çile* kavramına yer vermiştir. Yüzyıllar içerisinde ihtiva ettiği uygulamalarda farklılık görülen *çile*; biri süresiz ve düzensiz, diğeri muayyen süreli ve düzenli olmak üzere iki şekilde devam etmiştir. Süreli ve düzenli olanı genellikle kırk gün sürer. Bu süre içinde beden, dil ve zihni kontrol ve terbiye edici idmanlar yapılır; nefis haz aldığı şeylerden mahrum bırakılır. Bu idmanlar genellikle bir yönden nefsi alıştığı ve zevk aldığı şeylerden mahrum etmek, hayatın devamı için gerekli olan yeme, içme ve uyuma gibi ihtiyaçları en aza indirmek şeklindeki terk, imsak ve perhizlerle nefsi zora koşmak, çetin işler yapmaya mecbur etmek, şiddetli ve dayanılması güç işkencelere maruz bırakmak gibi ağır riyâzetlerden oluşmaktadır (Eraydın, 1993: 315). Çilede esas olan; tasavvuf yoluna giren dervişin, bedenini ve ruhunu terbiye etmesi, varlığını dünyevi isteklerin tahakkümünden kurtarmasıdır. Akif İnan’ın *Umud Gazeli* şiirinde bu kavram tasavvuf içerisinde olmasa da modern hayatta bireyin, dünyadaki sıkıntılara dayanma gücünü ve bunlar vesilesiyle olgunlaşmasını ifade etmektedir. Yani şair, tasavvuftaki *çile* kavramını dönüştürerek sosyal hayattaki bireyin durumuyla bağlantılandırmıştır.

Çile çekmeyi ve böylece nefsin arzularından sıyrılıp yaratıcıya yaklaşmayı ne derece içselleştirdiğini; başka bir şiirinde şu dizelerle ortaya koymaktadır:

“İstirap varoluş şartımız oldu
Esef etme yazım karaymış diye” (İnan, 2015: 42)

Şair, bu beytin ilk dizesinde, dünya hayatında çektiği sıkıntılardan şikâyet etmediğini, tam tersine bunların, yaradılışının sebeplerinden olduğunu kas-
tette, insanlara da başlarındaki dertlerden dolayı isyan etmemelerini öğütlemektedir. Bu dizelerde çileyle birlikte sabra ve kader inancına vurgu yapılmaktadır.

Başka bir şiirinde de Akif İnan'ın tasavvufta hırka giyinmek usulünü yine dönüştürerek ifade ettiği görülmektedir:

“Duygu ve sabırdan bir deri giydin
Kuşandın demektir ölümsüzlüğü” (İnan, 2015: 31)

Bu dizelerde yaratıcıyı varlığında hissederek ve sabırla kişinin, ölümsüzlü-
ğün tadına varacağına işaret edilmektedir. Tasavvuf kaynaklarında ise Hz. Peygamber'in ehl-i beytini abası altına alması, şair Kâ'b b. Züheyr'e hırkasını vermesi, Kur'an'da Yûsuf Suresi'nde Hz. Yûsuf'un gömleğinden bahsedilmesi, hırka giymenin tasavvuf adabı içinde yer almasına delil olarak zikredilmektedir (Uludağ, 1998: 373). Tasavvufta bir mertebeyi, saygıyı, nefisten kurtulma yoluna girmeyi vs. gösteren, sembolik bir değere sahip olan hırka giymenin yerini; Akif İnan'ın şiirinde deri giymek, yani üzerine sembolik bir şey giymeden nefisten kurtulup Allah'ı anlama yoluna koyulmak almıştır.

Kendi hayat anlayışında da bu hususa öne veren şair; kulluk görevi nasıl ki bütün bir ömrü doldurması gereken bir görevse, nefisle uğraşmanın ve ona haddini bildirmenin de her müminin ömrü boyunca üstlenmesi gereken bir sorumluluk olduğunu bildirmiştir. Her Müslüman, ömrü boyunca onunla savaşmak mecburiyetindedir (İnan, 2020: 221-222). Aynı zamanda da bir fikir adamı olan Akif İnan nefsi, insanın yenmesi gereken temel unsur olarak gördüğü gibi, bu düşüncesini şiiri aracılığıyla da ortaya koymuştur.

Şairin bazı şiirlerinde İslami kavramlara, inançlara ve ibadetlere yer vermesi de onun dünya görüşünü olduğu kadar sanat anlayışını da ortaya koymaktadır. Bu şekilde bir anlatım tarzı, *Me/ce* adlı şiirinde şu şekilde kullanılmaktadır:

“Günleri bir secde hızıyla geçip
Erişsem mahşere bir iftar gibi” (İnan, 2015: 49)

Namazın, yere kapanmayı ifade eden safhalarından biri olan secde bu şiirde, şairin fani dünyadan göçme arzusunu yansıtmaktadır. “Secde Allah’a karşı saygı, itaat ve tevazuun en mükemmel ifadesi, insanın mânen Allah’a en çok yaklaştığı andır.” (Dalgın, 2009: 271) Şair de dünya hayatından ayrılıp yaratıcıya yaklaşma isteğini, namaz esnasında Allah’a en yakın olunan an olan secdeyle ifade etmiştir. İkinci dizelerde, ölümden sonra mahşeri hayal ederek yaratıcıya kavuşmayı, orucun bitiminde vaktin gelmesiyle iftara, bununla da yiyecek içeceğe erişme hakkının elde edildiği zamana benzetmektedir. İslam’ın beş şartından biri olan orucun bir parçasını oluşturan iftar, İslam muhitinde oruca denk bir ilgi ve öneme sahip olmuştur (Şener, 2000: 517-518).

Akif İnan, fani dünyanın aldatıcı yüzünden ve nefisten şikâyet etmektedir bazen de. *Bağlanma* adlı şiirinde bu durumunu şu şekilde ifade etmektedir:

“Nefsimin sırçası dolanır elde
Ne kırarım onu ne de korurum” (İnan, 2015: 86)

İnsan, nefisle beden birlikteliğinden oluşan bir varlıktır ve bedene hayatiyet veren de nefistir. Ruh ile nefsin aynı veya farklı şeyler olup olmadığı tartışma konusudur. Nefse kalp de denir ve insanı insan yapan, onu diğer canlılardan farklı kılan temel özellik olması bakımından akıl da nefis anlamına gelmektedir. Ne kadar kötü olursa olsun, nefsi islah ve terbiye edip disiplin altına almak ve eğitilmiş nefisten ahiret amelleri için yararlanmak mümkündür. Tasavvufta nefsini bilmek, Allah’ı tanımanın en sağlıklı yoludur (Uludağ, 2006: 526-528). Akif İnan nefsin camdan yapılmış bir nesneye benzetmektedir ve ne onu kırıp yok edebildiğini ne de kırılmaması için onu koruduğunu söyleyerek nefsi ile ilgili yaşadığı anlam karmaşasını ortaya koymaktadır. Başka bir bakımdan düşünüldüğünde ise nefis, ruh; bedense onu saran cam yani sırça anlamında düşünülebilir ve şair de sonsuz olan ruhunun, sonlu olan bedeninin içinde olmasından duyduğu rahatsızlığı ortaya koymaktadır.

Tasavvuftaki *vahdet-i vücud* kavramı da Akif İnan’ın şiirine yansıyan nitelikler arasındadır. Yaratıcıya seslendiği *Sensin* adlı şiirinde bu anlayış şu dizelerde yer almaktadır:

“Maddemsin, manamsın, varım yoğumsun
Ufkumsun yakınım uzağım sensin” (İnan, 2015: 91)

Vahdet-i vücud düşüncesi; varlığı, mümkün ve zorunlu kısımlarına ayrılmadan önce kendinde bir hakikat şeklinde ele alıp zorunlu ve mümkünü onun iki kutbu saymak suretiyle Hak ile halkı (yaratılmışlar) izafet ilişkisiyle birbirine bağlar (Demirli, 2012: 431). Akif İnan, dizelerinde her bakımdan ve her yönü-

le yaratıcıyı kendi varlığında bildiğini ortaya koymaktadır. Aynı şiirin sonraki beytinde de *tecelli* kavramına işaret etmektedir:

“Göklerim, yerlerim, dağım, denizim
Yanımlarımın solum ve sağım sensin” (İnan, 2015: 91)

Ayet ve hadislerde rastlanan *tecelli* kavramı sözlükte “belirmek, ortaya çıkmak, görünmek; belirti, görüntü” anlamındadır ve tasavvuf terimi olarak “sâlikin kalbine doğan ledünnî bilgiler ve nurlar” demektir (Ceyhan, 2011: 241). Akif İnan da söz konusu dizelerde, yaratılanlarda; gök, yer, dağ, deniz gibi tabiat unsurlarında ve kendi çevresindeki her şeyde Allah’ın varlığını bildiğini dile getirmektedir. Bu düşüncüyü *Sen* adlı şiirinde de ifade etmektedir:

“Her taraf gözlerin gündüz ve gece
Her mevsim sensin ve her ses sözlerin
Ayrılmaz ellerin avuçlarımdan
Dozurur kokusu çiğnerlerimi” (İnan, 2015: 96)

Şair; Allah’ın geceyle ve gündüzle, dört mevsimle her daim kendini hatırlattığını söylemekte, ettiği dualarda avuç açtıkça ve duanın sonunda ellerini yüzüne sürdüğünde onun kokusunu hissettiğini belirtmektedir. Burada, her şeyde Allah’ı gördüğünü dile getirdikten sonra, ettiği dualarla da onu her daim varlığında hissettiğini kastetmektedir.

Sonuç

Modern Türk şiirinde İslami söylem tarzında şiirlerini meydana getiren Mehmet Akif İnan, özellikle divan edebiyatı geleneğinden faydalanmış, bu geleneğin özelliklerini hem şekil hem de içerik manasında yeniden üretmiştir. Şekil bağlamında gazel ve kaside adını verdiği şiirlerini hece vezniyle yazması, bu yeniden üretme yönteminin yansımalarıdır. Ayrıca şiirlerinde genel itibarıyla beyit birimi tercih etmesi de onun istifa ettiği eski edebiyat özelliklerindedir.

Divan şiirinde yer alan ve mısralarda en çok kullanılan mazmunları, onlara yeni anlamlar yükleyerek şiirlerinde yer vermiştir. Tasavvuf anlayışında yer alan kelime, ifade ve usullerden de bahsetmiş, ancak bunları yeni anlamlar ve başka tamlamalarla birlikte kurgulamıştır.

Onun şiirlerinin tamamına hâkim olan bu özellikler; tıpkı bir kaknüs gibi kül-lerinden doğmasını, unutulmamasını, modern yöntemlerle birleşerek modern şiirin temeli olmasını arzu ettiği divan şiirinin, yeni Türk şiiriyle arasında kurulmasını istediği bağın yansıması olarak görülebilir.

KAYNAKÇA

- Ceyhan, Semih. (2011). “Tecelli”. TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 40, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi: İstanbul, s. 241-243. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tecelli#1> (29.12.2024).
- Dalgın, Nihat. (2009). “Secde”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 36, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi: İstanbul, s. 271-272. <https://islamansiklopedisi.org.tr/secde> (25.12.2024).
- Demircan, Adnan. (2009). “Sevr Mağarası”. TDV İslâm Ansiklopedisi, C 37, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi: İstanbul, s. 5-6. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sevr-magarasi> (28.12.2024).
- Demirli, Ekrem. (2012). “Vahdet-i Vücûd”. TDV İslâm Ansiklopedisi, C 42, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi: İstanbul, s. 431-435. <https://islamansiklopedisi.org.tr/vahdet-i-vucud> (29.12.2024).
- Elmalı, Hüseyin. (2001). “Kaside”. TDV İslâm Ansiklopedisi, C 24, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi: İstanbul, s. 562-564. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kaside#1> (15.12.2024).
- Eraydın, Selçuk. (1993). “Çile”. TDV İslâm Ansiklopedisi, C 8, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi: İstanbul, s. 315-316. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cile--tasavvuf> (14.12.2024).
- Erbay, Erdoğan. (Ocak 2015), “Samimi Hislerin Utangaç Şairi: Akif İnan”, Yedi İklim, 298: 97-99.
- Güler, Turan. (Kasım 2017). “Şiir ve Gelenek Bağlamında Akif İnan’ın Şiiri”. İhtimaiyat, 1/1, s. 30-56.
- İnan, Mehmet Akif. (2024). Edebiyat ve Medeniyet Üzerine (7.bs.). İz Yayıncılık: İstanbul.
- İnan, Mehmet Akif. (2015). Şiirler Hicret- Tenha Sözler. İz Yayıncılık: İstanbul.
- İnan, Mehmet Akif. (2020). Mirası Kuşanmak. İz Yayıncılık: İstanbul.
- İpekten, Halûk. (1996). “Gazel”. TDV İslâm Ansiklopedisi, C 13, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi: İstanbul, s. 440-442. <https://islamansiklopedisi.org.tr/gazel--edebiyat> (14.12.2024).
- Kabaklı, Ahmet. (2008). Türk Edebiyatı IV (14.bs.). Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Kahraman, Alim. (2000). “İnan, Mehmet Akif”. TDV İslâm Ansiklopedisi, C 22, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi: İstanbul, s. 263. <https://islamansiklopedisi.org.tr/inan-mehmet-akif> (14.12.2024).
- Kurnaz, Cema. (1996). “Gül”. TDV İslâm Ansiklopedisi, C 14, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi: İstanbul, s. 219-222. <https://islamansiklopedisi.org.tr/gul> (29.12.2024).
- Özdenören, Rasim. (2024). “Kurallara Bağlı Şair: Akif İnan”. Mehmet Akif İnan’ın Ardından, haz. H. Yıldırım, Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, s. 129-130.
- Özsarı, Mustafa. (2020). “Mehmet Akif İnan”. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS), <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/inan-mehmet-akif>, 08.12.2024.

- Pala, İskender. (2000). Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Şener, Mehmet. (2000). “İftar”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C 21, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi: İstanbul, s. 517-518. <https://islamansiklopedisi.org.tr/iftar#1> (25.12.2024).
- Türkmen, Fikret. (2022). “Kerem ile Aslı”. TDV İslâm Ansiklopedisi, C 25, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi: İstanbul, s. 283-284. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kerem-ile-asli> (29.12.2024).
- Uludağ, Süleyman. (1998). “Hırka”. TDV İslâm Ansiklopedisi, C 17, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi: İstanbul, s. 373-374. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hirka> (15.12.2024).
- Uludağ, Süleyman. (2006). “Nefis”. TDV İslâm Ansiklopedisi, C 32, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi: İstanbul, s. 526-529. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nefis#1> (29.12.2024).
- Yıldırım, Hıdır (haz.). (2024). Mehmet Akif İnan Bir Işık Yalımı. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.

M. AKİF İNAN'IN POETİKASINDA GELENEĞİN İHYASI

Dr. Öğr. Üyesi Hakan SOYDAŞ

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

Akif İnan ilk ve orta öğrenimini Urfa'da tamamlar. İlk şiir ve yazı denemelerini yine Urfa'da ortaokul sıralarında kaydeder (İnan, 2016: 151). Çocukluk yıllarını geçirdiği ve delikanlılığa ilk adımlarını attığı Urfa, onun kişiliğinde etkin bir rol oynar. Yetiştirdiği yıllarda Urfa, dışarıya kapalı bir şehirdir. Şehrin dışarıya kapalı olması aynı zamanda mahalli özelliklerini muhafaza etmesini sağlar. Bu sayede gelenekli müzik varlığını sürdürmüş, insanlar örflerine bağlı kalmış ve şehrin kültür muhitlerine hâkim olan şiir ve edebiyat tutkusu kendini muhafaza etmiştir (İnan, 2016: 142). Akif İnan'ın zevk ve estetik anlayışı bu çerçevede Urfa'nın kendine mahsus sanat ve folkloruna uygun biçimde gelişir (İnan, 2016: 147). Kapalı bir kültür içinde estetik zevkinin gelişmiş olması, onun edebî tavrının yenileşmesinde yavaşlatıcı bir etken olur (İnan, 2016: 152). Farklı sanat muhitleriyle tanıştıkça yeniliklere karşı sorgusuz kapalılığını Urfa'nın dışı kapalılığının kendisinde bıraktığı olumsuz bir tesir olarak yorumlar (İnan, 2016: 150). 1959 Aralık ayında lise son sınıfın ikinci döneminde Maraş Lisesi'ne sürgün edilir. Maraş'taki ilk yıllarında yeni bir arkadaş ortamı ile tanışır. Maraş'taki lise öğrenimi esnasında kurduğu bu yeni dostluk halkası ilerleyen yıllarda onun edebî kişiliğini derinden etkiler. Maraş'a ilk geldiğinde serbest şiiri hafife alan, Garip şairlerini sanatçı saymayan ve İkinci Yeni şiirini de saçma bulan bir tavra sahiptir (İnan, 2016: 147). Hayatının bu döneminde gelenekli sanat ve edebiyat anlayışına bağlı olan İnan, gerek ideolojik saiklerle gerekse Urfa'da yetişmiş olduğu çevre ve aldığı bedii terbiye sebebiyle bahse konu edebî hareketlere ilgisiz kalır. Akif İnan, Maraş'a Divan edebiyatı ve folklor birikimiyle gelmiştir. Ağabeyliklerini Nuri Pakdil'in yaptığı Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt ve Alaeddin Özdenören'le kurduğu samimi yakınlığa rağmen arkadaşları ile sanata dair düşüncelerinde derin ayrılıklar vardır. Kendine son derece güvenen Akif İnan arkadaşlarının da kendisi gibi düşünmeleri için on-

ları ikna etmeye çalışır. Arkadaşlarını köksüz bir “ilericilik” meraklısı olarak görür. Onların beslendikleri kültür kaynaklarına ilgi beslemeye başlaması ve aynı kaynaklardan istifade etmesi sonucunda izledikleri sanatı kavramaya ve kabullenmeye başlar (İnan, 2016: 147-148).

Akif İnan’ın sanatını iki devre hâlinde değerlendirmek mümkündür. Sanatının erken döneminde yetiştiği muhit ve beslendiği kaynaklar itibarıyla Divan edebiyatı ve Halk edebiyatına bağlı bir tutum sergiler. Sonraki yıllarda kitaplarında yer vermediği bu döneme ait eserleri, çoğunlukla hamasi ve milliyetçi bir üslupla kaleme aldığı yazı ve şiirlerdir. *Edebiyat* dergisiyle birlikte sanat anlayışında bir kırılma görülür. Şair İnan’ın şiir sanatını hakkında yapılan kimi çalışmalarda onun ilk dönem şiirleri, kendini tanıttığı ve sanatının gölgede kalan dönemi olduğuna dikkat çekilir (Fedai, 2017: 108.). İlk dönem şiirlerini örneklemek için *Demokrat Urfa*’da çıkan “Zaman Utansın” ve *Türk Ruhu*’nda yayınlanan Nurdan Heykeller şiirlerini iktibas ediyoruz. Bu şiirlerin sonraki yıllarda yayımlanan şiir kitaplarında yer almamıştır.

Zaman Utansın

Hayatı tahkir etmedim etmem
Feleğe şansa minnet te etmem
Namert köprüsünden ölsem de geçmem
Oldumsa zelil teessüf etmem

Zilleri kuran zaman utansın
Çinedim geçtim her nevi kederi
Attığım adım herdem ileri
Bu günler oldum Gamin Mihveri

Oldumsa zelil teessüf etmem
Zilleri kuran zaman utansın
Denedim taradım encamı hîçtir
Karşımda şahlanan serteser piçtir,

Nurdan Heykeller

Kır atlar üstünde nurdan heykeller
Pembe ufuklara uzanan kolda...
Gösteriyor önü fildişi eller,
Ruhlar vecd içinde revan bu yolda...

Şafaklardan geçti bu altın ordu;
Bıraktı izinde ışıktan bir toz
Sevgiler sevgisi cananın yurdu;
Göründü ufukta kuleler sonsuz

Edebiyat ve *Mavera* dergilerinde kaleme aldığı makaleler ve yayımladığı şiirler bahse konu edilen yeni duyuş ve ifade tarzının örnekleridir. *Edebiyat* dergisi Akif İnan’ın hem sanatında hem de düşünce dünyasında köklü değişikliklere sebep olur. 1974’e kadar bu derginin yazar kadrosunda yer alır, yazı ve şiirleri yayımlanır. Nuri Pakdil, Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören ve

Alaeddin Özdenören gibi isimlerin bir araya geldiği dergi Türk edebiyatı için önemli kazanımlar sağlar. Dergiyle birlikte ortaya çıkan ortak duyuş ve ifade özellikleri bu edebî hareketin “Yeni İslamcı Hareket” ve/ya “60 Sonrası İslâmî Kanat” diye isimlendirilmesine sebep olur. Böylelikle İslamcı edebiyat taraftarları ilk defa bir birliktelik oluşturacak şekilde bir araya toplanmış olur (İnan, 2016: 87). İnan’ın Edebiyat dergisinde kendisi için yeni bir edebiyat anlayışıyla kaynaşması, çevresindeki dostları sayesinde. Dergi etrafında gelişen edebiyat anlayışını ve şiire bakıştaki değişimini şöyle ifade eder:

Ben 1958’den beri şiir neşrediyorum. Yüzlerce şiirim çeşitli dergi sayfaları arasında kaldı. Onları kitaplarıma almadım. Dolayısıyla benim şiir serüvenimin yirmi yılı kitaplaşmamıştır. Eğer bunları nazar-ı dikkate alırsak, az şiir yazmadığım ortaya çıkar. [...] Biz 1969 yılında *Edebiyat* dergisini çıkarmaya başladık. O dönemde çağdaş şiirimizi kanıtlamak gibi bir kaygımız vardı. Ben 1969’dan önceki şiirlerimle çıkmak istemedim. Bunda isabetli davrandığımı zannederim. Çünkü daha önceki şiirlerimde kendime mahsus çizgiler, ifadeler elbette vardı, ama onlar belli bir poetikaya uygun olarak üretilmişti. Vezinli, kafiyeli, geleneksel kokulu şiirlerdi (İnan, 2016: 84).

Şair kendi şiirinde bir sıçrama noktası olarak tarif ettiği Edebiyat dergisiyle birlikte Türk şiirine çizmek istediği çerçeveyi ise şöyle açıklar:

Özellikle Edebiyat dergisinde 1969’dan sonra yazdığım yazılarda öngörmüş olduğum şiirin çerçevesine yönelik bir hayli yazılar yazdım. Hatırlarsanız o dönemlerde Divan şiirinden yararlanma gündemdediydi. Birçok sanatçının bu anlayışa uygun şiirler yazdığını görüyorduk. Behçet Necatigil, *En/cam* adlı şiir kitabını yayınladı. Turgut Uyar *Divançe*, Attilâ İlhan gazeller adlı Divan şiirinin özünden, şeklinden, manasından uzak, modern kılıklı şiirler yazdı bir hayli. O dönemlerde ben bu tür şiirlere karşı fikirler geliştirdim. Bunların Divan şiiriyle ilgili organik bir bağ içinde olmadığını söyledim. Çünkü bu sanatçılar Divan dünyasının ruhuyla bağlantılı insanlar değillerdi. Divan şiiri temelde İslâm uygarlığına dayanır. İslâm uygarlığının içinde kendisini saymayan bir sınıf sanatçının Divan şiirinden yararlanması olsa olsa bir özentilerdi olurdu. O şiirlerde ben bu özentiyi gördüm. Divan şiirinden çağdaş anlamda nasıl yararlanılması lazım geldiğine dair yazmış olduğum düz yazılara uygun biçimde şiirler ürettim. İşte benim Hicret’te yer alan şiirlerim bu şiirlerimdir. Tenha Sözcükler’deki şi-

irlerim de aynı anlayışın uzantılarıdır. Değişim, belki bir parça gelişime uğramış uzantılarıdır. Sanat üzerinde, şiiri üzerinde düşünmemiş olan sanatçıyı büyük sanatçı saymak mümkün değildir aslında. Yani bu bir insiyaki olay değildir. Bir birikimin bilinçli olarak dışa vurum hadisesidir. Ve onu estetikle ambalajlama olayıdır (İnan, 2016: 85-86).

Akif İnan, yetiştiği muhit ve beslendiği kaynakların tesiriyle ilk yıllarda arkadaşlarıyla ortak bir poetik tavır sergilememiş ve onların sanat anlayışlarına uzun bir müddet mesafeli. Edebiyat dergisinde, ortak bir edebiyat zevki ve ülküsü etrafında toplanan isimler, esas itibarıyla Necip Fazıl'la ortaya çıkan ve Sezai Karakoç ile gelişen yeni bir duyarlılığın devamı mahiyetindedir. *Edebiyat*'ın yerli edebiyat ve yerli düşünce hâlinde kavramlaştıracağı farkındalık, seleflerinin dava duyarlılığı hâlinde edebiyat ve düşüncede ulaşmak istedikleri terkinin yeni bir istihalesi nev'indedir.

Bu arkadaş grubunun üyeleri farklı zamanlarda aktardıkları hatıralar ve kaleme aldıkları yazıları ile Necip Fazıl Kısakürek'i bir yol açıcı olarak tavsif ederler. Sezai Karakoç ise, entelektüel birikimi ve sanatı ile "mukavemet edebiyatı" hâlinde tarif edilen edebiyat hareketliliğinin burçlarında biri olarak görülür. Nuri Pakdil, Rasim Özdenören, Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu ve Alaeddin Özdenören *Diriliş*'in sayfalarında çevirileri, telif makale ve şiirleriyle 1966-1967 arasında birlikte yer alırlar. Arkadaşlarının *Diriliş* dergisi etrafında topladığı yıllarda Akif İnan ise, *Hilâl*, *Defne*, *Türk Yurdu* ve *Tohum* gibi dergilerde farklı bir poetik tavra sahip şiirler yayımlar.

Akif İnan'ın sanatının yukarıda işaret edilen milliyetçi muhafazakâr çizgiden kopuşu *Edebiyat* dergisinde yer aldığı yıllara tekabül eder. Bu yıllardan sonra sanatını yeni bir üslup eşliğinde geliştirir. Akif İnan ve arkadaşları, Nuri Pakdil'in ortaya koyduğu "yerli düşünce" sloganıyla yeni bir edebiyat anlayışı geliştirmek ister. İnan'la birlikte Rasim Özdenören gerek teorik düzeydeki yazıları gerekse edebî eserleriyle Pakdil'in kavramlaştırmak istediği "yerlilik" düşüncesini geliştirmeye ve örneklendirmeye çalışırlar.

Akif İnan da bu minvalde yerli düşünce ile kendi uygarlığımıza dayalı bir edebiyat anlayışı geliştirmek ister. Eski edebiyatımız bu anlamda yerli düşüncenin temsilcilerinden biridir. Tanzimat ve sonrası ise, yerli düşüncenin zararına bir yabancılaşma hareketi olarak yorumlanır (İnan, 2016: 66). Çağdaş Türk edebiyatının ancak yerli düşüncenin kaynaklarına yönelerek kendi özgün eserlerini verebileceğine inanan Akif İnan, *Edebiyat* dergisinde toplanan isimlerin bu gerçeğin bilinciyle hareket ettiğini kaydeder. 1969'da "Edebiyat ve Politika" isim-

li yazısıyla *Edebiyat*'ta ismi görülen Akif İnan dergide, M. Akif İnan imzasının yanı sıra Mehmet Reha müstearını da kullanır. Edebiyat dergisinde geliştirilmeye çalışılan yerli düşünce anlayışına dair yazılar kaleme aldığı görülür. "Sosyal ve Siyasal Değişimler İçinde Yeni Türk Edebiyatı I-II-II" (İnan, Nisan 1969: 1), "Şartlanmış Edebiyat" (İnan, 2016: Mayıs 1969: 1), "Divan Edebiyatı" (İnan, Kasım 1970: 8), "Köprü Kurmak" (İnan, Ocak 1972: 8), "Medeniyet Derken" (Nisan 1972: 6), "Edebiyatımızın Gelişi" (Eylül 1972, s. 1) isimli makaleleri ile dergi çevresine münhasır yerli düşünce ve edebiyat anlayışı bir terkip halinde tarif edilir.

O, Tanzimat sonrası Batılılaşma hareketinin kültür ve edebiyat tarihimiz için tahrif edici bir mahiyette olduğu görüşündedir. Ona göre ilan edilen ferman, bir millî tefekkür ve yorumdan geçirilmemiş, memleket yönetimi konusunda yerli yerine oturmuş bir düşünceden mahrum alelade bir zekâ ve kültürün mahsulüdür. Batı terbiyesi almış devlet ricalinin tuttuğu bu yol, günün ihtiyaçlarından doğan mecburi bir politik tedbir gözüyle bakıldığında dahi toplumsal yapımızla uyuşmaması ve pratik olmaması sebebiyle başarıya ulaşamaz. Yaşanan başarısızlığın nedeni yalnızca yeni bir düzenin ikamesi değil aynı zamanda bu düzenin ait olduğu medeniyetin de ithal edilmesi fikridir.

Bir milletin devlet düzeni, mensup olduğu medeniyet dünyasının bir tezahürüdür ve millîdir. Batı medeniyeti eski Yunan düşüncesi, Hristiyan ahlakı ve Roma hukuku gibi kaynaklara dayanır. Bizim medeniyetimiz ise İslâmiyet'tir. Edebiyat ve kültür gibi her türlü sanatımız bu temel üzerine kurulmuştur. Bu medeniyet hem millî varlığımızın muhafazası ve hem de ırkî hasletlerimizin gücü ile ortaya çıkmıştır. Bu zengin kaynak sayesinde aynı medeniyet dünyası dâhilinde bulunan diğer kavimlerin de ırkî yapılarına uygun düşen birbirinden farklı medeniyet dalları hâlinde belirmesine imkân sağlamıştır. Yani İslâm medeniyeti kendi içerisindeki kardeş millet ve medeniyetlere yaşama imkânı sağlayan büyük bir mecmua ve medeniyet denizi olmuştur. Medeniyet bir milletin nev'i şahsına münhasır bir maddi ve manevî değerler yekûnudur. Medeniyetin mimarı insan olduğu gibi insan dehası da mensup olduğu milletin medeniyeti nispetindedir. Kendi manasına uygun bir medeniyet ortamı bulamayan toplumlarda dâhiler yetişemez. Asırlardır fikir, sanat ve devlet idareciliğinde deha yetiştiremeyişimiz medeniyetimizin geçirdiği krizle alakalıdır. Toplumunu kendi medeniyeti dışında başka bir medeniyete adapte etme gayreti neticesinde kendi kaynaklarımızdan beslenen kabiliyetler ortaya çıkamamıştır. İnsanımız angaje olunan başka medeniyetin de tabî bir mensubu olmadığından o alanda da kayda değer isimler ortaya çıkamamıştır. Tanzimat ricalinde ve sanat-kârında bariz şekilde görülen bu durum sonucunda hem Batılılaşmamış hem de millileşememiştir.

Eski Türk edebiyatını anlayabilmek için İslâm medeniyetini de kavramak şarttır. Divan şiirinin düşünce dünyasını ve duyuş tarzını hakkıyla anlayabilmek için bağlı olduğu kültür ve medeniyeti tanımak lazımdır. Divan edebiyatına karşı serdedilen itirazların da edebiyatın salt kendisine değil daha çok İslâm medeniyetine karşı yapıldığını değerlendirmek gerekir. Eski Türk edebiyatını anlamak dayandığı medeniyeti tanımak ve bilmekle mümkündür. Divan edebiyatı yüzyıllarca bağlı kaldığımız İslam medeniyetinin kucağında gelişen bir edebiyattır. Divan şiiri İslam medeniyetinin sanatıdır. Tanzimat sonrası İslâmî dünya görüşüne karşı takınılan tavır bu medeniyetten habersiz nesillerin yetişmesine sebep olmuştur. Bugün ise medeniyetine sahip çıkan bilinçli bir akım gün geçtikçe güç kazanmaktadır.

Akif İnan, edebiyatı medeniyetin bir rüknü, medeniyeti de edebiyatın besleyicisi olarak kabul eder. “Edebiyatımızın Gelişi” isimli makalesinde şu sonuca varır: “Divan edebiyatı, memleket ve halk gerçeğine aykırı bir sanat değil, tamamıyla bize ait bir medeniyetin, kendi realitemizin sanatıdır (İnan, Eylül 1972: 1).

Ona göre Divan şiiri modernize edilerek yeni bir sanat çıkarılması gerekmektedir. 1960 sonrası sanatçılarından bazılarında ve daha önceki kuşağa ait kimi sanatçılarda Divan şiirinden yararlanmak gibi bir çabanın da görüldüğünü kaydeder (İnan, 2016: 29). Daha önce Nuri Pakdil ve Rasim Özdenören’in yazılarında görüldüğü üzere şairin, Divan şiirinin mazmunlarını imgeleştirmesi ve nazım şekillerini denemiş olması; ortaya çıkan eserin yerli edebiyat dâhilinde değerlendirilmesi için yeterli değildir. Sanatkâr her şeyden önce duyuş ve düşünce itibarıyla yerli düşünce ile arasında sağlam bir rabita kurabilmelidir. Bu rabita ise ancak İslam akaidine bağlı bir dünya görüşüne sahip olmakla mümkündür. Zira Edebiyat dergisiyle ortaya çıkan ve *Mavera* ile daha ilerilere taşınan yerli düşüncenin özü İslamiyet’tir. Esas gaye, İslam’ın insan telakkisini ve değerler manzumesini edebî esere evrensel bir üslup ile taşımaktır. Yerli edebiyat, Müslüman sanatkârın öz kaynaklarından devşirdiği malzemeyi cihaşümül bir bakışıcısı ile inşa etmesiyle vücut bulabilir.

Akif İnan, 1972’den sonra Edebiyat’ta yedi şiirini yayımlar. Bu dönem yayımlanan şiirlerinde biçim itibarıyla Divan şiirinin nazım şekillerinden yararlanır. Divan şiirinde manzumeler için başlık kullanılmaz. Akif İnan “Terkib-i Bent”, “Terci-i Bent”, “Kaside” ve “Üç Gazel” isimli şiirlerinde klasik nazım şekillerinin isimlerini başlık olarak kullanır. Bu şiirler, şairin ilk şiir kitabı olan Hicret’te de yer bulur. “Terkib-i Bent” (İnan, Haziran 1972: 5) her biri sekiz beyitten oluşan üç bent hâlinde tanzim edilir. Bentlere “İçimde Bir Akşam Solumaktadır”, “Gezdiğin Rüya’nın Odalarında” ve “Ben Bir Tutukluyum Ben Bir Kaçağım”

şeklinde başlıklar verilir. Akif İnan şiirini Hicret'e alırken biçim ve muhteva açısından bir değişiklik yapmaz. Yalnızca bentlerin başlıklarını "Akşam", "İstanbul" ve "Yorumlar" olarak değiştirir. "Tercî-i Bent" (İnan, Eylül 1972: 11) dergide yayımlandığı esnada her bent I., II., ve III. olarak numaralandırılır. Hicret'te ise manzumeye "Zaman" ismi verilir. Dergi de "Üç Gazel" üst başlığı altında yayımlanan Umut, Adsız ve El gazelleri Hicret'te müstakil ve sıraları değişerek, "Umut Gazeli" (İnan, 2016: 27-28), "El Gazeli" (İnan, 2016: 29) ve "Adsız Gazel" (İnan, 2016: 30-31) olarak yayımlanır. "Kaside", isimli şiirde ise yeni bir düzenlemeye gidilmediği görülür. Klasik Türk şiirinde nazım şekillerinin kendilerine özgü biçim ve muhtevaları vardır. Hangi nazım şekli tercih edilirse edilsin genel itibarıyla yerleşmiş kalıplar çerçevesinde bu şiirler terennüm edilir. Akif İnan'ın yararlandığı nazım şekilleri de bu tür kalıpları haizdir. Öncelikle şiirde tercih edilen ölçü aruz veznidir. Akif İnan ise şiirlerinde hece ölçüsünü kullanır. Bu yönü ile şiirini günün şiir anlayışı ile buluşturmak istediği düşünülebilir. Birer nazım şekli olarak terkîb-i bent ve tercî-i bentler, bent birimli şiirlerdir. Terkîb-i bent 5-10, tercî-i bentler ise 4-10 beyit arası yazılan en az üç bentten oluşur. Tercî-i bentler vasıta beyitlerin aynen tekrarlanması yönüyle terkîb-i bentten ayrılır. Muhteva açısından her iki nazım şekli de meriye, övgü, yergi ve sosyal tenkit gibi farklı konularda yazılır.

Akif İnan'ın şiirleri beyit birimli yazıldığı gibi bentler hâlinde de tanzim edilmiş fakat kafiye düzeni yönüyle ilgili nazım şekillerinin bilindik kalıplarına riayet etmemiştir. "Tercî-Bent" şiirinde "Bir uyku bölmezse anılarımı/Korkarım çıldırtır bu hayal beni" vasıta beytinin kullanımı, terkîb-i bent ve tercî-i bent ayrımını ortaya koyması açısından önemlidir. Şairin, Divan şiiri nazım şekillerine vezin ve kafiye dışındaki biçim özellikleri açısından sadık kaldığı görülür. Şiirlerin muhteva açısından da ismini aldıkları nazım şekilleriyle uyumlu olduğu görülür. Bu şiirlerin dışında kalan "Hurma" başlıklı şiiri Hicret'e "Melce" (İnan, 2016: 62-63) ismiyle geçer. Bunun yanı sıra "Olağanüstüler" (İnan, Haziran 1973: 66-71) ve "Ey Beyaz Elâ" (Şubat 1974: 32-34) isimli şiirler ise gerek biçim gerekse muhteva açısından bir değişikliğe maruz kalmadan Hicret'te yer bulurlar. Beyit birimli yazılan bu üç şiir de hece ölçüsü ile kaleme alınırlar.

Akif İnan ve arkadaşları büyük ölçüde 1975 sonrasında Nuri Pakdil'in idaresindeki Edebiyat dergisinden ayrılırlar. Aralık 1976'da Maveria dergisiyle birlikte yeni bir mecrada yayın faaliyetlerine başlarlar. Birçoğu *Edebiyat* dergisinde yer almış olan isimler, yerli düşünce ve edebiyat kavramı etrafında yazılar kaleme alır, eser verirler. Akif İnan'ın dergideki ilk imzası Şubat 1977'de "Yokluk" şiiri ile görülür. Dergide 1988'e kadar şiir ve makaleleri ile ismine rastladığımız Akif İnan, 33 şiirini ilk defa *Maveria*'da yayımlar. Bu şiirlerinin tamamı daha

sonra Tenha Sözcükler isimli şiir kitabında yer alacaktır. Akif İnan'ın "Edebiyat-ta Evrensellik ve Yerellik Konusunda Oturum" (Gündoğan, Şubat 1977: 18-22) başlıklı yazıda İsmet Özel ve Rasim Özdenören'le birlikte yerli şiire dair serdettiği düşünceleri ve sonrasında müteselsil hâlde yayımlanan "Bir Tahlil Denemesi" başlıklı makaleleri yerli şiirin poetikasını ortaya koyduğu önemli yazılardır. Akif İnan "Bir Tahlil Denemesi" ismiyle *Mavera*'da yayımladığı makale dizisiyle birlikte Şeyh Galip'in manzumeleri üzerinden yerli edebiyatın poetikasını bizzat şerh etmiş olur. İlk 6 makalede Şeyh Galip'in "düştü" redifli gazelinin beyitlerini ayrı ayrı, son makalede ise "Terci-i Bend"ini bütün hâlinde şerh eder. İnan, yaptığı şerhlerde önce beyitlerde geçen kelimelerin anlamını verir. Beytin anlamını açıklar ve "teknik" alt başlığı ile beyitlerde kullanılan edebî sanatlarla ve söz oyunlarına değinir. Akif İnan'ın Şeyh Galip'e ait düştü redifli gazelini tahlil ettiği yazı dizisinde görüldüğü üzere, öncelikle anlam ve edebî sanat düzeyinde bir dikkat ortaya koyar. İnan, öncelikle beyti şerh eder, sonrasında mevcut edebî sanatları örnekler üzerinden açıklar. Şu hâlde, şiirde öncelikli olan anlam ve sanatlı söyleyiştir. Beyitler açıklandığı esnada, şiirin yaslandığı düşünce ve duyuş özelliklerinin temel kıstas tayin edildiği görülür. Zira Akif İnan için Divan şiiri, bir dünya görüşünün ve bu görüşü paylaşan bir toplumun aynasıdır. Şiirdeki mana arayışı, terkiplerin ve sanatlı ifadelerinin arka planında aranması gereken bu düşünce dünyasının iz düşümleri olmalıdır. Duygularını terennüm eden şair, ait olduğu medeniyet halkasına ait değerler manzumesi ile sanatını inşa eder. Şeyh Galip'e ait bu gazelin tahlili ile yerli edebiyat takipçisi sanatkârın kendisine rol model alabileceği bir kaynak tanıtılmak istenir. Akif İnan yerli edebiyat ile "toplumumuzun moral değerlerine bağlı çevrelerin oluşturduğu edebiyat" anlayışını işaret eder. Yerli edebiyatın tesis edilebilmesi ve evrensel boyutlara ulaşması için ise üç temel esas mevcuttur. Büyük bir edebiyatın oluşması için öncelikle o milletin medeniyet alanında büyük bir millet olması gerekir. Sonrasında bu edebiyatın kâmil, büyük bir dile ihtiyacı vardır. Bugünün dili Osmanlı birikiminden uzak kalmış olması yönüyle bu imkândan yoksundur. Nihai olarak ise kültürümüzden devşirilen ve olgun bir dile taşınan birikimin çağdaş bir öyle ve yeni bir biçimde yenilenerek nakledilmesi gerekir. Bu özü işleyecek olan sanatkâr belirli bir bölgeyle sınırlı kalmamalıdır. Dünya edebiyatının farklı sanatkârlarını ve eserlerini de tanımalıdır. Kapalı bir sanatkârın evrensel bir sanat oluşturamayacağından, büyük sanatkâr için bu ilgi bir zorunluluktur. Büyük sanatkârın bu konuda dikkat etmesi gereken çağdaş olmaya çalışırken aktüaliteye yenik düşmemesidir. Günlük ekonomiye, siyasete ve toplumsal meselelere yaslanan bir sanat anlayışı evrensel olmaya engeldir.

Sonuç

Cumhuriyet sonrasında Necip Fazıl Kısakürek'le gündeme taşınan ve Sezai Karakoç'la birlikte gelişen İslami söylem, bu ilerleyişini ilk olarak düşünce ve edebiyat dergileri üzerinden yürütür. *Büyük Doğu* ve *Diriliş* dergilerinde bir dava bilinci hâlinde işlenen İslami söylem, Nuri Pakdil'in idaresi altında çıkan Edebiyat dergisiyle birlikte yerli düşünce ve yerli edebiyat hâlinde kavramlaştırılır. Mehmet Akif İnan bu dergilerde yer alan birçok yazısında yerli düşünce ve yerli edebiyattan kast edilen değerler manzumesini izah eder. O, İslami düşünce esaslarına yaslanan düşünce tarzından ve gelenekten beslenen bir edebiyat anlayışından taraftır. Gelenekle kast edilen yüzyıllardır İslam medeniyetinin kıymet ölçüleri ile yoğrulmuş olan millî kültürdür. Şiir açısından beslenecek bu millî kaynak, Divan şiiridir. Divan şiirinin özünü ise tasavvuf oluşturmaktadır. Gelenekten beslenmekle kast edilen kuru bir taklitçilik değildir. Yerli edebiyata uygun eser vermek isteyen sanatkârın, yerli düşüncenin değer yargılarına sahip olması gerekir. Bu nedenledir ki yaşadığı dönemde gelenekli sanat eserlerinden yararlanmak isteyen birçok sanatkârı eleştirmiştir. Edebiyatta yerli olabilmek, İslam medeniyetinin çağlar aşan değerlerinden beslenmekle mümkündür. Günün sanatkârı, çağın şartları ile elde edeceği yeni söyleyiş tarzını evrensel bir mesajla insanlara iletmelidir. İnsanın fitri realitesi göz önünde tutulmalı, onu bunalımlara sürükleyen aldanişlardan kurtarmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ersin G., E. (Şubat 1977). “Edebiyatta Evrensellik ve Yerlilik Konusunda Oturum” *Mavera*, 1, 3, 12,18-22.
- Fedai, Ö. (2017). *Mağrurun Tenha Türküsü Mehmet Âkif İnan’ın Şiiri Üzerine*, İstanbul: Mühür Kitaplığı.
- İnan, M. A. (Mayıs 1970) “Sosyal ve Siyasal Değişimler İçinde Yeni Türk Edebiyatı III”, *Edebiyat*, 12+1, 1.
- İnan, M. A. (Kasım 1972). “Divan Edebiyatı”. *Edebiyat*, Kasım 1970, C.2, S.12+7, s.8
- İnan, M. A. (2016a). *Hicret*. Ankara: Eğitim Bir-Sen Yayınları
- İnan, M. A. (2016b), *Cumhuriyet’ten Sonra Türk Şiiri*, (haz. Hıdır Yıldırım), Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları
- İnan, M. A. (2016c). *Tenha Sözlere*. Ankara: Eğitim Bir-Sen Yayınları
- İnan, M. A. (2016d) *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- İnan, M. A. (Eylül 1972). “Terci-i Bent”. *Edebiyat*, 3, (19+7-8-9), 11.
- İnan, M. A. (Eylül 1972). “Terci-i Bent”. *Edebiyat*, Eylül 1972, S.19+7-9, s.11.
- İnan, M. A. (Eylül 1972). “Edebiyatımızın Gelişi”. *Edebiyat*, Eylül 1972, C.(19+7-8-9), 1.
- İnan, M. A. (Haziran 1972). “Terkib-i Bent”. *Edebiyat*, 19(6), 5.
- İnan, M. A. (Haziran 1972). “Terkib-i Bent”. *Edebiyat*. (19+6), 5.
- İnan, M. A. (Haziran 1974). “Üç Gazel”. *Edebiyat*, 4(9), 1.
- İnan, M. A. (Nisan 1969). “Sosyal ve Siyasal Değişimler İçinde Yeni Türk Edebiyatı I”, *Edebiyat*. 3, 1.
- Rahavi. (23 Nisan 1955). “Hakiki Köşem/Zaman Utansın”, *Demokrat Urfa*, 4(570), 2.
- Rehalı. (Ocak 1958). “Nurdan Heykeller”, *Türk Ruhu*, 2, 18.
- Yıldırım, H. (hızl.) (2016e). *Söyleşiler*. Ankara: Eğitim Bir-Sen Yayınları

İNANCIN HAFIZASI OLARAK AKİF İNAN ŞİİRİ

Prof. Dr. Mehmet NARLI

*Balıkesir Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi*

Giriş

Akif İnan şiirlerini okuyunca aklıma geleneğin sosyal, siyasal, maddi, manevi bütün birikimiyle Yahya Kemal'in "kolektif ruh" dediği miras gelir; Mehmet Akif'in "ittihad-ı İslâm"ı gelir; Necip Fazıl'ın "Büyük Doğu"su ve Sezai Karakoç'un "Diriliş"i gelir. Çünkü Akif İnan şiiri öz itibari ile inancın hafızası ile örülür; bu mirası yeni dil ve biçimle gösterir ve yeniden bir medeniyet tasavvuru kurar.

Bu tasavvurun tabiatı, inancın ve irfanın kuşattığı ruhtur. Keyfiyeti, insanın bütün varlıkların maddi ve manevi kıymetlerini idrak etmeye yönelen tecessüstür. Bu tasavvur içinde hareket eden şahsiyetin ezeli muhataplığı hakikattir. Bu tasavvura hayatiyet kazandıran, İslam'ın emir ve nehiyelerinin biçimlendirdiği ahlakıdır. Bu tasavvurun elbette bir milleti vardır ve bu millet, sözünü ettiğimiz ruhu, keyfiyeti, şahsiyeti ve ahlakı, hayat haline getiren, bu hayatı bütün insanlığın hedefi olarak idrak eden topluluktur. İşte Akif İnan bu varlık toplamına medeniyet diyor. Bütün sanatlar, bu medeniyetin içinde kendi biçimini ve anlamlarını kurarlar. Sanatçı kabul etsin veya etmesin bu hakikatin dışına çıkamaz. Ama medeniyeti yapan ruh, keyfiyet, şahsiyet ve ahlak çözülmeye başlarsa sanat da istikametini kaybeder. Bu durumda sanatkar bulunduğu anı ve yeri, hafızaya sinmiş medeniyetle temasa geçmeye, onu özümsemeye ve onu ihya etmeye ayarlar.

Hafıza/İnancın Hafızası/Edebiyat

Kelime, saklama, koruma, ezberleme anlamındaki Arapça hıfz sözcüğünden türemiştir. Osmanlı Türkçesinde "hissedilen, bilinen, görülen şeyleri; işitilen, konuşulan lâkırdıları: duyulan okunulan sözleri, ezberlenen yazıları, kitapları

zihinde hifzededen, saklayan hassa, kuvve” (Devellioğlu, 2010: 357) olarak kullanılır. Bugünkü TDK Türkçe Sözlük’te, ‘yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin’ olarak tarif edilir.

Hıristiyan Batı toplumlarıyla İslam toplumları arasında kavram ve anlam ilişkilerinde hafıza konusunda bazı farklılıklar göze çarpar. Hıristiyan Batı toplumları, temel referanslarını Antik Yunan kültürü, Yunan ve Roma gelenekleri ile *Kitabı Mukaddes* ve *İncil* üzerinden inşa eder. Ruh, akıl ve duyularla ile hafıza arasında zorunlu ilişkiler kurar. Antik Yunanlıların hafıza üzerine geliştirdikleri kavramsal ve kuramsal yorumlar, Ortaçağın skolastik zihniyeti, kiliseler, tarikat ve papazlar marifetiyle adeta Mnemotechnics kavramıyla bir öğrenme sanatı kurulur. İslam literatüründe hafıza, felsefi idrak içinde önce Aristo ve Platon çalışmalarının evreninde kavramsallaştırılmaya çalışılır. Arapça’da *meşşa’un* olarak bilinen ve Aristoculukla ilişkilendirilen İslam filozofları El Kindi, Farabi ve İbni Sina, 9. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar hikmet-i ilahiye ile felsefeyi hemen hemen bir arada kabul etmişler, eserlerinde tevhit, akıl ve metafizik kavramlarını Yeni Eflatuncu bir bakış açısıyla incelemişlerdir. Bu incelemelerde varlık, tabiat, bilgi ve akıl tartışılırken hafıza, kuvve-i hafıza kavramları, din-felsefe diyalektiği üzerinden vahye dayalı bir bilgi teorisi etrafında yorumlanmıştır. Sonraları, coğrafyada, kültürde ve edebi tecrübelerdeki farklılıklar hafızanın tanımlanmasını, algılanmasını küçük farklılıklar olarak etkilese de İslam toplumları ve genel bağlamıyla İslam medeniyeti, hafızayı, Kur’an’ı, hadisi esas alan ama tasavvufi öğretinin batını delillendirmelerini de kapsayan bir epistemoloji içinde kavramış ve tanımlamıştır. (Ceylan, 2024:30)

Dini-tasavvufi köklerden beslenen Osmanlı edebiyatında hafıza, hatırlama ve unutma hareketi olarak daha çok mecazlar ve metaforlar içinde görünür. Hatta bu bağlamda üretilen imajlar mazmunlaşarak yüzlerce yıl ortak hafızanın sembolleri olarak edebiyatın can damarı haline gelirler. Hemen hemen tamamı Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerden oluşan hafıza terminolojisine bağlı olarak hatırlama için derhatır, ihtar, tahattur, yâd, sıyanet, zikir, zekir, izkar, tezekkür; unutma için nesı, nisyan, feramuş, zühul sözcükleri kullanılmıştır. Kavrayış ve akılla bağıntılı olarak ise akıl, taakkul, iz’an, hıred, hûş, zehap, zan, müdrık, fehım, şuur, dimağ, istidlal, tahayyül, muhayyile, mütehayyile, muhayyirülükül gibi kelimelere yer verilmiştir. Sözlük anlamları bakımından bu kavramların her biri, hatırlama ve unutma ya da akıl ve hayali içeren edebi ve felsefi metinlerde yeni, farklı bir tanımlama ya da benzetme ilişkisi içindedir. (Ceylan,2024:32)

Din, insanın dünyayı anlamasını ve açıklamasını, erdemli davranışlar ve yasa-

lar etrafında toplumlaşması ve dayanışmasını, evrenle birlikte çeşitli yaratılış muammalarını algılaması için ezeli ve ebedî bir kaynaktır. Yazılı kültürden ve medeniyetin inşasından çok önceki ilkel topluluklarda da din ve inanç, öğrenme ve hatırlama süreçleri için temel referanstır. Mircae Eliade'ye göre inanç, toplumun tüm katmanlarında vardır hatta bu katmanları meydana getirir. İlkel insan, dünyayı ve evreni anlamak, atalarını, geçmişini hatırlamak, hatıralarından aldığı kutsal gücü gelecek kuşaklara taşımak için "dünyayı açık kılmak" ister: Bu paradigmalarda hafıza, kutsal bir tarih, kutsal bir söz taşıdığı ve bunu taşıyanı da İlahî evrenin bir parçası haline getirdiği için, önemli bir işleve sahiptir. Bu yüzden de şamanlar ya da din adamlarının öncülük ettiği ritüellerde, dua ve yakarışlar, şarkı ve ağıtlar, ezberden söylenir. Öyle ki ilkel bireylerden herhangi bir anlam, açıklama, akıl yürütme gerekmez atalar mirasını, dua ve ritüelleri sadece akılda tutmaları, bunları hatasız bir şekilde tekrar etmeleri bile beklenebilir. Dolayısıyla dinler tarihi, din felsefesi ve din sosyolojisi, hatırlama ve toplumsal hafızanın temel paradigmasını oluşturur. Geçmiş, tarihi bir bakıma yeniden üreten din, aynı zamanda toplumların hafızasını, sanatsal ve siyasal reflekslerini meydana getirir. *Kuran-ı Kerim*'de, yaratıcının sözlerini, vahyi bildiren kutsal kitabın indirildiği ay, Bakara suresinin 185. ayetinde Ramazan ayı olarak bildirilmektedir. Yani Ramazan ayı, hem Müslümanların oruç ibadetlerini yaptıkları hem de Hz. Muhammed'in yaşamı ve devrini hatırladıkları bir zamanı bildirir. Bu hatırlama, toplumsal ve dinsel hafızayı bir araya getirerek bilinçaltını, benliği, birey ve toplumu anlamlı kıla işlevi taşır. İslamiyet'tin temel ibadetlerinden ve ritüellerinden olan Kurban Bayramı da benzer bir işleve sahiptir. (Sercan) Mesela Allah, Hz İbrahim'in vaadini rüyasında hatırlatır. Bu, Müslümanın kolektif hafızanın vahye bağlı olduğunu da kayıt altına alır (Ceylan 2024:35)

Hafıza çerçevesini konuşurken değinilmeden geçilmesi imkansız olan bir kelimedede 'gelenek'tir. Çünkü gelenek esas itibari ile milletlerin inanç, ruh, karakter özellikleri ile ve bütün ilmi ve edebi tecrübeleri ile günde ve gelecekte farklı formlarla da olsa devam etmesidir yani esas itibari ile hafızanın hareket kazanarak görünmesidir. Gelenek kelimesi türetilirken anlam ve yapı bakımından bir köken arayışı olup olmadığına; bilgi, töre, anane, hatta sünnet kelimelerinin geleneğin anlam ailesi içindeki yerinin aranıp aranmadığına şimdilik girmeyelim. Ama edebiyatta, sosyolojide, ilahiyatta gelenekle birlikte veya onun yerine kullanılan kavramlar var mıdır mesela? Varsa ve gelenek kelimesi nüanslarından dolayı tercih edilmiş ise anlam ailesini oluşturan diğer üyeleri dışlayarak yalnız başına kullanılması bazı sorunlar oluşturur mu? Kelime yapı bakımından görenek kelimesine nispet edilerek gel- fiilinden türetildiği ise (ki öyledir), geçmişten/atalardan gelen şeyleri ifade eden bir kavram olarak

kullanıldığını gösterir. Ama gelenin ne olduğu, nasıl geldiği, gelmekte olanla şimdide olanın karşılaşmasında ortaya çıkanı nasıl adlandıracağımız konusu belirsizliğini koruyor. Bu sorulara güvenle ve rahatlıkla vereceğimiz cevapların olmaması kavramla çatışmamızın devam ettiğini gösterir.

Ama biz şimdilik geleneğin aslında hafızayı taşıdığı gerçeğini vurgulayarak, geleneğin/hafızanın Mehmet Akif İnan'ın da içinde olduğu Cumhuriyet dönemi Türk şiirindeki durumuma kabaca bir göz atalım:

İnancın Hafızası Olarak Mehmet Akif İnan Şiiri

Cumhuriyet dönemi şairi, siyasal ve sosyal olarak gelenekle bağların koparıldığı bir ortama doğmuştur. İçine doğduğu ortamın en belirgin siyasal tavrı “devr-i sabık” düşüncesinde görülür. Siyaset, sosyal hayat, eğitim, hukuk değerleri açısından “eskimiş olan devir” kapanmıştır. Milli dil ve milli tarih, Avrupa hukuku, eğitimi ve hayatı, soyut bir vurgusu, geleneğin yerine ikame edilmiştir. Fakat bu ikame uzun süre kuşatıcı olmamış; edebiyat, bütün türleriyle geleneğin kapısını aralamaya başlamıştır. Bu bağlamda Yahya Kemal'in, “kolektif ruh”; Mehmet Akif'in “ittihad-ı İslâm”; Necip Fazıl'ın “büyük doğu”, Sezai Karakoç'un “diriliş” ve nihayet Akif İnan'ın da kurucusu olduğu Mavera kavramları, gelenek kapısının anahtarını bulma çabasıdır. Akif İnan da Müslüman Türk toplumunun yaşamakta olan kolektif bir ruhu olduğuna inananlardandır. O da Osmanlı şiirinin sesine ve biçimlerine sinmiş bir insan ve hayat anlayışının mirasçısı olarak duyar kendini. Akif İnan, klasik şiir biçimlerini de kullandı ama onun bu biçimlere giderek özellikle milletin manevi atmosferini teneffüs etmek amacıyla olduğunu düşünüyorum; geleneği daha doğrudan idrak etmek için Gazel, Kaside, terkiib-i bendler yazdığını düşünüyorum. Sanki o da Yahya Kemal gibi Divan şiirinin nizamını kurması ve ahengine ulaşmasının arkasında, milletin yaşayıp duyduğunu ifade etme kabiliyetinin yattığını görmek istemiştir.

Mehmet Akif İnan, gelenek olarak hareket kazanmış hafızayı, Sezai Karakoç gibi “bütün bir İslam medeniyetinin birikimi; Osmanlı edebiyatını da İslam edebiyatının kendine mahsus büyük bir atılımı” (Karakoç, 1983) olarak idrak eder. Gelenek ve onun içinde ışıdayan hafıza;

1. Bütün bir Müslüman ve Türk milletlerinin maddi ve manevi oluş ve davranışlarıdır.
2. Beşeri ve milli niteliklere bağlı oluşan değerler sistemini taşıyan mecazlar, semboller, imajlar kümesidir.
3. Dinî ve metafizik kaynağın akışını sağlayan ruhtur

“Toplumumuzun bir özelliği var: Fikir hayatımızı hep edebiyat adamları temsil etmiştir” (İnan,2015b: 145) belirlemesini yapan Akif İnan, edebiyatın/şiiirin, İslam medeniyetinin hafızasını idrak ve ihya etmenin ve bu ikisine bağlı olarak bir gelecek tasavvuru oluşturmanın önemli imkanı olarak görür. Bu yüzden içinde olduğu yeni aydın kadrosunu “Evrensel Bildirimizin (Kur’an) çevresinde yetişenler” (İnan, 2015b:152) olarak kabul eder. Bu kadronun “asırlardır İslam inancıyla, Kur’an, hadis ve tasavvufla yoğrulan, kendilerinin de içinde yoğrulduğu medeniyete uygun ama yeni bir edebiyatı inşa edeceğine” (İnan, 2015a:159) inanır. “Edebiyatın işi, bir yandan kendinden öncekiler gibi milletin varlığından malzemesini devşirerek çatısını kurmakken diğer yandan içinde bulunduğu çağ ile de ilgi kurmaktır” (İnan, 2015b:209)

“Hepimiz İslam uygarlığının üyeleriyiz. İslam’dır yankılanan yüreklerimizde. Aynı binanın taşları gibiyiz, aynı ailenin çocuklarıyız, aynı uygarlık terbiyesiyle yaşıyoruz. Hepimiz kardeşiz ve aynı uygarlık dünyası içinde yaşamak sorumluluğu altındayız” (...) Bu mirasımızı almanın elbirliği içinde olmalıyız. Elimizden kaçırılan harcanan mirasımızı almaya mecburuz. Önce bu mirasa hak sahibi olmanın ispatına koyulalım. Liyakat belirtelim, böylece alalım mirasımızı. Bu mirası almazsak İslam ülkeleri müflistir” (İnan 2015c:29-30). “Milli benlik, türlü türlü müessirler sonunda mukaddesleşen kitle üzerindeki haz, duygu ve korku mefhumlarının, bütün genişliğince özel bir görünüm ve ifade tarzıyla şuurlu olarak halkı birleştirip milleti ve milliyeti meydana getiren ruh ummanının adıdır. (İnan, 2015c:417)

Şimdi Mehmet Akif İnan şiirinin nasıl inancın hafızası olarak kurduğunu örnek şiir parçaları üzerinde göremeye çalışalım:

Başımda kavganın kıyameti var

Okşadım ismini kitap içinde (Adsız Gazel) (İnan, 2015a: 38)

Baş, modern hayat içinde karşı koyma, sabretme, anlaşılma gibi birçok hal-lerin ağırlığını taşımanın; kitap ise Kur’anı Kerim’in işaretidir. Bir Müslüman, bir Müslümanın kitaba atıf yapmadan problemlere çare bulmasını imkanı yoktur. Kitaba sığınmak, Allah’ın merhametine ve vaadine muhatap olmaktır.

Çağı kurtarmanın bir eylemidir

Çağdışı görülen ilgimiz bizim (Kaside) (İnan, 2015a: 45)

Hem modern dünyanın pozitivist ve kapitalist bilim ilerleme paradigmaları içinde hem Türkiye’nin modernleşme sürecinde dinde kalmak, dinin emrettiği gibi yaşamak çağa uygun inanışlar ve pratikler olarak kabul görmedi. Hatta görgüsüz modernleşmenin sözde ilerici aydın/bürokrat jakobenizmi ve

bunun tesiriyle kendilerini tanımlayanlar inanmayı çağ dışı bir durum olarak gördü. Oysa onların çağ dışı gördükleri inanç ve yaşama biçimi, adaletin ve merhametin çöktüğü bu dünyayı kurtarmanın çaresi idi.

Anı galerisi kutlu İstanbul
Fatih'ten aşlar sürdürmektedir (İstanbul) (İnan, 2015a: 54)

İstanbul'u, yapısal ve kültürel değişime uğratan, modern yaşama biçimlerine göre yeniden biçimlendirmeye çalışan zihnin dünyası esasen İstanbul'un anlamından uzaklaşmıştır. Halbuki İstanbul, bütün bir medeniyetin eşyaya sinmiş halidir; bu yüzden onun mimarisi de peyzajı mübarektir. Ve bu beldenin mübarek olmasını sağlayan Peygamberimizin hadisine kendini muhatap kılan Fatih Sultan Mehmet'tir. İstanbul'u böyle idrak edenin fetih anahtarı kaybolmaz. Fetih, bu ruhun geniş ufkudur.

Soyumu yükledim bu çağ içinde
Urfa bir dağ gönlüm bir bağ içinde (Ağ), (İnan, 2015a: 59)

Müslüman Türk Milletinin destanı, milliyetin, asabiyetin ve inancın iç içe geçerek bir karakter haline gelmesi ile başlar. Kabile, aşiret, devlet, bu özdeşleşme ile millet olur. Öznenin soyundan ve Urfalılığından söz etmesi, bu hakikati hatırlatmak içindir.

Günleri bir secde hızıyla geçip
Erişsem mahşere bir iftar gibi
Genişle ey kalbim kardan sözlerle
Ayıkla ve yıka pıhtılarını (Melce) (İnan, 2015a: 70)

Alıntıladığımız dörtlükte, melce, secde, iftar, mahşer, kalp, kardan sözler, bütününü bir Müslüman hafızasının şiir diline dönüşmüş göstergeleridir. Hepsi birden Allah'a ve onun hukukuna yakınlaşmayı işaret ederler. Yakınlaşmanın melcei mahşerdir. İnsan buraya, arızalarından soyunarak, yani kalbini arındırarak gitmelidir. Secde, iftar, kar gibi beyaz sözler, kalbin pıhtılarından arındıran sözler ve eylemlerdir.

Rüya gibi atlar ve erler vardı
Her bahar yürüdü düşman üstüne
Ülke coğrafyası bir dilim vardı
Yunusun Galibin soylu gergefi (Şan) (İnan, 2015a: 72)

Alıntıladığımız dörtlükte adeta hafıza sökün eder. Meşrebimiz, iklimimiz, azmimiz, ufkumuz fetihleri yapan atalarımızın ruhundan gelir. Bu bağlamda

hafızası olmak demek, fetihleri yapanlarla birlikte yaşamak demektir. Fetih, elbette bir mekanın zaptı değildir; o mekana kendi ruhunu sindirmektir. Her bahar zulmün üstüne yürüyen kahramanların zihni ve kalbi Yunuslarla, Mevlanalarla, fuzulilerle şekil almıştır. Bu yüzden, şimdinin ruhu, aslında geçmişin ufkudur.

Gelip düşte onu muştuladılar
En ulu insana yüklüsün diye

Yıkılan burçların sönen ateşin
Kuruyan Save'nin haberci dili

Yıldızlar billurdan avize gibi
Bir ev nur merkezi geldiğin gece

Vakti yenileyen sen ey hoş geldin
İbrahim duası İsa müjdesi

Ay iki bölünür gelir önünde
Onaylar sesiyle ululuğunu

Çeşme parmağından içer suyunu
Ölümsüz çağrının savaşıları (Olağanüstülükler) (İnan, 2015a: 74)

Bazı beyitlerini aldığımız Olağanüstülükler şiiri bir mevlit/naattir. Klasik dönemden modern zamanlara kadar “esmâ-i nebî”, “sîre”, “mevlid”, “mi'racnâme”, “mu'cizat-ı nebî”, “hilye” gibi Peygamberi söyleyen şiir türleri ve biçimleri vardır. Ancak kaside şeklinde yazılan naatlerin çok yaygınlaşmış ve neredeyse Peygamberi söyleyen bütün şiirlerin ortak adı olmuştur. Modern zamanlara doğru naat, farklı biçimleri ve farklı söyleyişleri ile devam etmektedir. Bu şiir de form olarak bir kaside değil ama onun nazım birimi olan beyitle yazılmıştır. Ama Peygamberî hakikati ve idraki mündemiç bir şiir olması itibari ile bir naattir.

Eylemin önder çocuğu büyür
Evrenin sebebi en soy ellerde

Ve nur yatağında kılıçla bekler
Sonsuza açılan hicret aşkına

Bilge anahtarı has neslin kökü
Zülfikar çağlardan çağlara nehir (Toprağın Babası) (İnan, 2015a: 80)

Birkaç beyitini aldığımız Toprağın Babası adlı şiir bir Hz Ali methiyesidir. Ama bu methiye yanardağın yanında vakarla ve bilgiyle hareket etmek ve zulümle mücadele etmek için inancın hafızası açılmaya başlar. Bilindiği gibi “toprağın babası” Hazreti Ali için kullanılan bir ifadedir. Peygamber Efendimiz, kızı Fatma’nın evine gitmiş, Ali’yi sormuş; mescitte olduğunu öğrenmiştir. Efendimiz, oraya gidince Ali’yi toprağa bulanmış olarak görmüş ve ona “kalk ey toprağın babası” diye seslenmiştir. Akif İnan’ın Ali’nin birçok sıfatı yanında bunu sıfatı seçmesinin bir sebebi de okuru, “yaratılışımızın temelinde bulunan toprağı ve onun bütün çağrışımını da düşündürmeye” sevk etmektedir. Mekke’den Medine olmayı bekleyen Yesrib’e, arkadaşı Ebubekir ile birlikte Peygamber’in hicreti sırasında, onun yatağında Hazreti Ali yatmış, kapı önünde bekleyen müşrikleri böylece oyalamıştır. Bu hâdisenin hatırlatıldığı bu beyitte “nur yatağı” ve “Sonsuza açılan hicret” tanımlaması, hicretin tarihsel boyutunun ötesinde, metafizik boyutuna dikkatimizi çekmektedir. Bilge anahtarı has neslin kökü” dizesinde “Bilge anahtarı” sözü, Hazreti Ali için Peygamber Efendimiz’in buyurduğu “ilim beldesinin / hikmet evinin kapısı” tanımlamasını; “has neslin kökü” ifadesi de, Peygamber soyunun Hazreti Ali ile Hazreti Fatma’nın çocukları yoluyla devam ettiği gerçeğini işaret etmektedir. “Zülfikar çağlardan çağlara nehir” dizesinde yapılan tanım, Hazreti Ali’nin ünlü kılıcını, kâfir kellesi uçuran bir silâh olmaktan öteye taşımakta; insanlara hayat, bereket, adalet ve saadet taşıyan ve canlılığını hep koruyan sürekli bir kaynak olmak mertebesine çıkarmaktadır. Bu yaklaşım, kılıcın ve savaşın İslâm inancında ve eyleminde sahip olduğu ve koruması gereken diriltici vasfını hatırlatmak bakımından çok önemlidir. (Demirci, 2024)

Mescid-i Aksa’yı gördüm düşümde
Bir çocuk gibiydi ve ağlıyordu.

Gözlerim yollarda, bekler dururum
‘Nerde kardeşlerim’ diyordu bir ses.

İlk kıblesi benim ulu Nebimin
Unuttu mu bunu acaba herkes. (Mescid-i Aksa). (İnan, 2015a: 109)

Klasik edebiyatımızda önemli mazmunlardan bir miraç’tır. Çok sayıda Miraç-name vardır. Bu bağlamda Kudüs klasik şiirimiz için merkezi mekanlardandır. Fakat modernleşme sürecimizde şiirimizin en azından yitik cennetimizin, zedelenmiş vakarımızın nişanesi olarak miracı sinesinde saklayan Kudüs görülmemeye başlar. Ta ki Sezai Karakoç’un Ey Yahudi şiirine kadar. Sonra arkasından Nuri Pakdil’in, Cahit Zarifoğlu’nun, Erdem Beyazıt’ın ve Mehmet Akif İnan’ın şiirleri gelir.

Mehmet Akif İnan'ın inanç hafızasının sökün ettiği şiirlerden biridir Mescid-i Aksa şiiri. Şiirin kurgusunu hatırlayalım. Şair bir düş görmüştür, Düşünde Kudüs, bir yetim çocuk gibi ağlamaktadır (öksüzlük ve yetimlik, Efendimizin yetimliği ile özdeşlik vurgusu). Mmrü yolları beklemekle geçen Kudüs, kardeşlerini aramaktadır (kardeşleri, Mekke'dir, Medine'dir, İstanbul'dur, Bağdat'tır Kahire'dir). Acaba bu kardeşleri kendisinin Peygamberin ilk kıblesi olduğunu unutmuşlar mıdır (Müslümanların hicretten önce kıblesi). Burak ondaydı, Miraca yol ondaydı (Müslüman hayatının ibadetle şekillendiği miracın hatırlatılması). Her yana nur saçan bir kürsüdür. (Allahın miraçla aydınlattığı ve yeryüzüne ışığını yaydığı yer). Binlerce mümin ona koşardı (Peygamberler şehrine, Hz İbrahim'in soyuna atıf). Rüzgar gözyaşlarını silemiyordur artık. (kavuşmayı getirmeyen zamana atıf) Artık ayrılığa dayanmaktadır. Yine de küsmemiştir Kudüs, hâlâ Müslümanların gelip onu İslamla kucaklaştırmasını beklemektedir. (Davet ve umutlu bekleyiş). Şiirde konuşan öznenin de Kudüs'le birlikte bir yetimlik duygusu içinde olduğunu, onun da İslam'ın selam ve sabahını beklediğin ekleyelim. Öyleyse Mescid-i Aksa şiiri, bütünüyle Allahın vahyi ile aydınlanmış, Peygamberin hayatı ile nizama ulaşmış, bir hayat ve mekan tasavvurudur.

Aşıladın Cibril emanetinden
Hantal aklımın kanatlarına

Sohbetin bir rahmet bulutu gibi
İner hasretimın tarlalarına (Bağlanma) (İnan, 2015a: 111)

Akif İnan şiirinin hafıza kozalarından biri de tasavvuftur. Hafıza açıldığında, tasavvuf, müslümanların özellikle Anadolu Müslümanlığının idrak ve amelini etkileyen, kolektif hayatını biçimlendiren temellerden biri olarak görünür. Birkaç mısraını alıntılıdığınız Bağlanma şiiri, bir yandan sözünü ettiğimiz bu tasavvufi idraki hatırlamaya yol verirken bir yandan da inanmış insanların hayatlarındaki ağır mücadelelerle başa çıkmakta zorlandıkları zaman nefsin şiddetinden uzaklaşarak ruhun sükûnetine doğru yönelmede kılavuz bir figür olan şeyhe bağlanmayı işaret eder. Bu figüre bağlanmak, bir bakıma hayatın çilesini, zorlukların cilvesini, aklın tıkanmasını, hakikatin tecellisi ve tesellisi içinde eritmektir. Beyit düzeniyle kurulan şiirin “Varsam dedim varamadım/ Bir kararda duramadım/Ben kendimi aramadım/Yazık bana vahlar bana” şeklindeki dörtlülle başlaması ve araya aynı formdaki dörtlüklerin yerleştirilmesi başka bir bağlanmayı işaret eder. Şair, bir taraftan Anadolu taşralarının tasavvufi arayışlarının ve hakikat muhataplığındaki yetersizliğin dile gelişi olan saf derinliğe bağlanır, bir taraftan da şiirini geleneksel taşra şiirinin formuna bağlar.

Örnek alıntıları çoğaltarak, Akif İnan şiirindeki Hafıza göstergelerini de çoğaltabiliriz. Ama sanırım alıntıyla yorumladığımız örnekler bu bağlamda bizi bir sonuca götürmek için yeterlidir. O halde şöyle bitirelim çalışmayı: Geleneğini yani hafızasını kaybedenlerin kendilerine mahsus sanat üretmelerinin imkanı yoktur. Çünkü “kişi için hatırasızlık nasıl bir hafıza kaybı demekse millet bicinde geçmişinden uzak düşmek, tarihi içinde var olan uygarlığından kopmaktır” (İnan, 2015b:219). Aslında geleneğin temel kaynaklarına yaslanarak medeniyetin edebiyatını ortaya koyan öncüler de vardır. Mesela “Mehmet Akif, hayatı ve eserleriyle asil milletimizin asırlık sancılarının menşesine inen, illetlerini teşhis ile muhtaç olduğumuz hakiki kurtuluş ve yükseliş yollarını, hakka dayanarak ispat edip gösteren büyük bir insan ve şairdir” (İnan, 2015a:20)

Mehmet Akif İnan’ın şiiri, yerli düşünce ve geleneğin ruhuna ermek için, İslâm medeniyetinin bütününe yöneltilen bir bakıştır. Ancak bu bakışla, aşk, ölüm, insan ve tabiat, yeniden İslam medeniyeti içindeki yerine oturacaktır. Onun şiirlerindeki ‘çile’, ‘aşk’, ‘sabır’, ‘emanet’, ‘sır’, ‘iman’ gibi kavramlar, hem medeniyetin ‘merkez gücünü’ oluşturan değerler bütününe işaret ederler hem de bu değerleri insani bir yekun haline getiren geçmiş medeniyetin yeniden ihya ve inşa edilmesini telkin ederler.

SONUÇ:

Sunumumu sonuç yerine kabul etmenizi istediğim Akif İnan’ın sözleri ile bitirmek istiyorum:

Olayların kuşatması altındaysanız
 Üstünüze bir yoğun hüznün ağmakta ise
 Günler saatler içinizde bunalım otağını kurmuşsa
 Aczden başka sermayeniz kalmamış gibiyse
 Dualar, ağzınızdan yüreğinizin semtine uğramadan çıkıyorsa
 Şiir okumalısınız

Gülen oynatan sevinçlerin avucunda oyuncak olmuşsanız
 Nefsin elinde eğitilmiş bir maymuna dönmüşseniz
 Günübürlük hay huy içinde nefesleniyorsanız
 Hesaba çekilme gerçeği hanenizde fantezi olarak konuklamışsa
 Şiir okumalısınız.

Çünkü şiir dengeler insanı, sivrilikleri, abartmaları törpüler
 İfrat ve tefritin med cezirleri, hayır vasatına şiirler girer.
 Hayrın vasatında temkin üzere iseniz de şiir gereklidir
 Çünkü halinizi olgunluğa eriştirmek şiirin işidir.

Çünkü şiir hikmet sevdalılarının sevgilisidir.
 Çünkü şiir ilim mensuplarının arkadaşıdır.
 Çünkü şiir edebî öğretmendir.
 Hayanın çocuğu hassasiyetin anasıdır
 Ehli dili yoldaşı, yüreğin tercümanı, aklın rehberidir.

Şiirler tanışmamış olanlar fukaralığın trajik tutsaklarıdır.
 Şiirin ikliminde yeşermeyen bilgi ve siyasetten zarar gelir
 Yunus'un nefesini can evinde misafir etmemişlerle hangi ortak
 yanımız olabilir?
 Bir insan için Fuzuli meçhul ise ona insanlık meçhuldür.
 Ve netice
 Çağdaş müslüman şairleri okumuyorsak o eski şiir nehirlerimizin bi-
 teviye akmakta olduğu yepyeni yatağı görmüyoruz demektir. (İnan,
 2015a; 217)

ATIFLAR

- Ceylan, Sercan (2024). "Edebiyat ve Hafıza - Türk Roman ve Öyküsünde Hafıza ve Hafızanın İşlevleri", Doktora Tezi, Balıkesir Üni. Sos. Bil. Ens. Balıkesir
- Demirci, İbrahim (2004) "Akif İnan'ın Bir Şiiri" <https://www.mehmetakifinan.com/topragin-ba-basi/>
- İnan, Mehmet Akif, (2015a). Mehmet Akif İnan Eserleri C.3, (Haz. Hıdır Yıldırım) Eğitim Birsen Yayınları, Ankara
- İnan, Mehmet Akif (2015b). Mehmet Akif İnan Eserleri, C.1, (Haz. Hıdır Yıldırım) Eğitim Birsen Yayınları, Ankara
- İnan, Mehmet Akif, (2015c). Mehmet Akif İnan Eserleri C.2, (Haz. Hıdır Yıldırım) Eğitim Birsen Yayınları, Ankara
- Karakoç, Sezai (1983). Edebiyat Yazıları 1. Diriliş Yayınları, İstanbul

MEHMET AKİF İNAN'IN TÜRK EDEBİYATINDAKİ YERİ

Yunus Emre ALTUNTAŞ

Şair-Yazar

Mehmet Akif İnan her şeyden önce şairdir ve böyle anılmak istemiştir. (İnan, 2015: 338) Onun sendikal kimliğiyle tanınır hale gelmesi son yıllarının mevzusudur. Şimdilerde üye sayısı milyonları bulan Memur-Sen'in kurucusu ve ilk genel başkanı olması bahsettiğimiz şair yönünü kimi zaman gölgede bırakmıştır. Bu durum İnan'ın farklı alanlarda kurucu nitelikte işlere imza atmasıyla da bağlantılıdır. Onun dergicilik alanındaki çalışmaları ve düz yazıları da pek çok ilke konu olmuştur. İslamcı kesimin en etkili edebiyat dergilerinden olan Edebiyat Dergisi ve Mavera Dergisi'nin kurucuları arasında Akif İnan da yer almıştır. 1940 yılında dünyaya gelen, 1960 darbesinde yetişkin bir genç olarak sorgulamaları sıklaşan, 1970'lerde tercüme hareketiyle düşünce ufku İslam coğrafyasına açılan, birlikte yürüdüğü arkadaşlarının fikirleriyle beslenen, gün geçtikçe kendine özgü fikirler inşa eden ve en önemlisi düşüncelerini eyleme dönüştüren ender isimlerden biridir Akif İnan. Sanatı da düşünceleri de sadece "sayfalarda yer alsın, estetik ölçülerle değerlendirilsin" derdinde olmayan; sanatının ve düşüncelerinin pratiğe dökülmesini önemseyen kelimenin gerçek anlamıyla "eylemci" bir kişiliği haizdir. *"Hangi düşüncede olursa olsun, hangi fikir kampı içerisinde yer alırsa alsın, onun bir insan olarak kabul görmesi, inancından dolayı horlanmaması lazım. İsterse benim inancımın tam zıddı olsun. Ben ona da hakk-ı hayat tanınmasının kavgacıyım."* diyen Akif İnan, evrensel anlamda İslam'ın insan görüşünü fiiliyata döken, düşünceleriyle ve sanatıyla da bunu besleyen özgün bir İslamcı portresi olarak ele öne çıkmaktadır. Bu anlamda onun şiiri özü itibarıyla düşüncesinin bir uzantısı olarak ele alınmalıdır.

Toplamı üç cilt halinde kurucusu olduğu Eğitim-Bir sendikası tarafından yayınlanan ve 2000 sayfayı bulan eserleri milletimizin önemli problemlerine ışık tutmaktadır. Tüm bu eserleri dikkate alındığında İnan'ın üzerinde durduğu ko-

nuların başında “medeniyet bilinci” gelir. Medeniyet, uygarlık, yerli düşünce, Batı’nın bunalımı, aydınlar, teknik ve yabancılaşma, kültür, eğitim, batıcılık gibi kavramların yazılarında sıklıkla yer alması bunun açık göstergesidir. İnan’ın 1970 sonrası şiirlerinde de genel olarak bu temaların işlendiğini görüyoruz. Şiir kitaplarına 1970 öncesi şiirlerini almaması bir anlamda düşüncesinin izinden giden bir sanatı benimsediği şeklinde yorumlanabilir. İnan, hayatı boyunca şiirden kopmamıştır. Bu anlamda onun için “hayatı şiirine dâhil” şairlerden biri diyebiliriz. Bu “şiir yaşam” ilkesi çok az şairde görünen bir durumdur. Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Necip Fazıl, Fuzuli, Nabî gibi pek çok şairin şiirlerini hafızasında tutan ve her fırsatta yüksek sesle bu şiirleri okumayı seven Akif İnan’ın -yakın arkadaşları tarafından- “şiiri yaşayan şair” olarak hatırlandığını görüyoruz. Özellikle son on yılda TRT’de yayınlanan dizi vesilesiyle “Yedi Güzel Adam”ın tanınırlığının artması ekibin şairlerine dair eserlerin ve akademik yayınların artmasına da vesile olmuştur. “Yedi Güzel Adam”dan biri olan Akif İnan’ın eserleri bu dönemde yeniden basılmış ve yeni nesillerin ilgi odağı haline gelmiştir. M. Akif İnan çok cepheli bir kişiliğe sahiptir. Şair, yazar, aydın, eylemci ve kurucu bir ülkü adamıdır. Başka bir meziyeti de iyi bir hatip oluşudur. Yüzlerce konferans vermiş, bulunduğu ortamı harekete geçiren özelliğini ömrünün sonuna kadar sürdürmüştür. Bu vasıfların her birini, etkileyici şahsiyetinde meczetmiştir. Ömrünün değişik evrelerinde, bu vasıflarından birinin daha önde görüldüğünü söyleyebiliriz. Sözgelimi 40 yaşına kadar daha çok şairliğinin, sonraki 10 yıl (1977-87) daha ziyade yazarlığının, ömrünün son 10 yılında ise teşkilatçı ve eylemci kişiliğinin ön planda olduğu görülmektedir. Akif İnan, bir dönem de klasik edebiyatımız çevresinde yazdıklarıyla bir kesimin dikkatini bu büyük mirasa çevirmeyi başarmıştır. O dönemde, şiire heves duyan gençlerin, Klasik Türk şiirini yeterince tanımayan çevrelerin gelenekle bağ kurması yolunda bir bilinç fişeği parlatmıştır. (Karataş, 2016: 207) Bu anlamda Akif İnan, edebiyatımızdaki yeri zaman geçtikte daha iyi anlaşılacak ve etkileri çok yönlü olarak ele alınacak isimlerden biridir.

Akif İnan’ın Şiirimizdeki Yeri

Edebiyat tarihçileri ve eleştirmenler Akif İnan’ı farklı akımlar adı altında ele almışlardır. “Yeni İslamcı Şiir”, “Neo Klasik Şiir”, “İslami Yeni Edebiyat”, “Yeni Gelenekçi Şiir”, “İslam Edebiyatı”, “İslamcı Edebiyat”, “İslamcı Şiir” gibi farklı adlandırmalar altında ele alınan Akif İnan’ın zaman ilerledikçe ortak bir tanım etrafında değerlendirileceğini öngörebiliriz. Akif İnan hakkında 1980 öncesi değerlendirmelerden ilki Ahmet Kabaklı’ya, ikincisi Behçet Necatigil’e, üçüncüsü de Ceyhun Atuf Kansu’ya aittir. Ahmet Kabaklı, Akif İnan’ın da yer

aldığı “Mavera” şairlerini “*Yeni İslâmcı Akım*” başlığı altında ele almıştır. Kabaklı, edebiyatta İslâmî düşüncenin, Tanzimat’ta Namık Kemal, Meşrutiyet’te ise Mehmet Akif Ersoy tarafından temsil edildiğini belirtir. Ona göre “Yeni İslamcılık”ın temsilcilerine bir öncü ve üstat aranıyorsa, bu şüphesiz ki Necip Fazıl Kısakürek’tir. Kademe kademe önce Sezai Karakoç, sonra da “Mavera” şairleri Kısakürek’in telkinleri, etkisi ve havası içine yetişmişlerdir. Ona göre Tanzimat’la başlayan yenileşme süreciyle “dinî muhteva” şiirden yavaş yavaş çekilmeye başlamış, Cumhuriyetin kurulmasıyla da İslâmî söylem edebî hayatta yer almaz olmuştur. Üstü örtülen İslâmî söylem, 1960’lı yıllardan itibaren şiir dünyasına yeniden giriş yapmış, Necip Fazıl ve Sezai Karakoç’un ortaya koyduğu eserler İslâmî söyleme sahip olmalarının yanı sıra sanatsal açıdan ilgi görmüştür. Onların bu nitelikli eserleri gençlere bu alanda güven vermiş ve yol gösterici olmuştur. Mavera dergisini çıkaranlar da Necip Fazıl, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil gibi isimlerin tabiri caizse öğrencisi olmuş, hatta beraber edebî faaliyetlerde bulunmuşlardır. Akif İnan’ın şiir zevkinin oluşmasında bu isimlerin yanı sıra Ahmet Haşim ve Yahya Kemal Beyatlı’nın da tesiri olmuştur. Kabaklı’ya göre “*Yeni İslamcı Şiir*” akımı; şiirde dil, biçim olarak yeni şiir tarzını benimsemiş olmakla beraber konu ve temalarda tamamen yerli, İslami bir tavır içindedir. Sanatta yabancılaşmaya karşı çıkarak “yerli düşünce”-yi savunurlar. Bu anlayış ifadesini Büyük Doğu, Diriliş, Edebiyat, Mavera gibi dergilerde bulur. (Kabaklı, 2000: 676) Behçet Necatigil ise “Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü” eserinde Akif İnan’ın doğumu, eğitimi, çalışmaları ve şiirlerini yayımladığı dergiler hakkında bilgi vermekle yetinmiş ve yorum yapmamıştır. (Necatigil, 1995: 178) Ceyhun Atuf Kansu ise İnan ile ilgili ayrıntılı değerlendirmeler yapmış ve onun şiirinin farklı edebiyat çevrelerinde tanınmasında etkili olmuştur. O yılları Akif İnan hatırlarında şöyle anlatır: “*Nuri Pakdil Paris’te. Dergimiz Edebiyat’a ‘Kaside’ adlı şiirimi koyuyorum. Bu şiir benim sanattaki zıplayışımın ilk örneği. Pakdil’den hemen bir mektup geliyor. ‘O ne şiir öyle? Güzel, yer yer olağanüstü.’ diye yazıyor. Aynı şiiri evde teybe okumuştum. Açıp Üstad Necip Fazıl’a dinlettim bir gün. Üstad, merak ve hayretle dinledi. Sonra şöyle konuştu: ‘Senin bazı şiirlerini görmüştüm. Bu, öyle değil. Müshahhastan kalkarak, şiiri mücerrede çekiyor, kelimelere ustaca perendeler attırıyorsun. Buna devam etmeni istiyorum.’ Daha başka şeyler de söyledi ama izin verin bende kalsın. O dinleyişte iki mısraımı ezberlemişti: ‘Bulutlarda gömülü se-deften yüzün / Dünyanı kuşatmış destansı hüzün.’ Edebiyat’ta çıkan bu şiir-lerim dolayısıyla, bir de Ceyhun Atuf Kansu’nun o zaman Barış gazetesinde benim hakkımda yazdığı bir yazısı var ki unutamamışımdır. Özellikle benim ‘El Gazeli’ni çok sevmiş.’ (İnan, 2015: 335) Akif İnan, Özellikle Kansu’nun farklı dünya görüşlerinden olmasına ve dönemin aşılmaz ideolojik duvarlarına rağ-*

men kendi şiiri hakkındaki samimi düşüncelerini ömrü boyunca unutmamıştır. Kansu, bahse konu yazısında Akif İnan'ın daha yolun başlangıcında, gazellerini isimlendirerek divan geleneğini geride bıraktığını söyler. Biçim açısından da bu şiirlerin gazel kurallarına uymadığını belirtir. Onun şiirlerinde; yenilik şiiriyle, halk şiirinden sesler yakaladığını vurgulayarak, “bunlar bir türküyü çağırıyor” tespitinde bulunur. Ceyhun Atuf Kansu yazısının ilerleyen bölümünde; “*Akif İnan bir gazel yazayım, eski bir duyarlığı ve uygarlığı yenileyeyim derken, ister bilinçle, ister bilinçaltı, halkının diliyle bir türkü geliştirmiştir, taze bir duyarlıkla. Bu duyarlığın gazel duyarlığıyla bir ilgisi yoktur. Akif İnan, bir uygarlığa, bir duyarlığa bağlı olduğu için gazel adını vermiş şiirlerine ama ister istemez yurdumuzun, ulusumuzun yaşadığı değişimlerin, dil, duyarlık ve uygarlık değişimlerinin etkisinde kalmış. Bu gazellerden bir türkünün tazeliği, yaşama sesi geliyor. Halk dili ve halk duyarlığı baskın çıkmış da ondan.*” der. Alâeddin Özdenören ise; “Akif şiirlerinde çağın iyice anlamsızlaştırdığı, hırpaladığı insanı onarmak ister yeniden. Sürekli bir şimdiki zamanı yaşayan, geçmişle bütün bağlarını koparmış, geleceği korkular, vehimler ve hiçliklerle dolu insanın bu onulmaz acısı, ona göre insanın özüne aykırı bir düzende yaşamak zorunda olmasından doğmaktadır. Öyleyse bu insanı özüne uygun bir ülkü alanına çağırarak gerekir. Onu kâbus bağlantılarından koparmak, içini ve dışını talan etmiş putları devirerek özgürlüğün ucu Tanrı'ya çıkacak olan yolunu açmak gerekir... Ülkü onda, yapay bir haykırış, bir anlık dalgalanma, şiirine sonradan eklenmiş bir yama değildir: şiiriyle birlikte, şiiriyle kaynaşmış olarak içinin peteğinden sızar ve çağın trajijisiyle birleşir. Şiiri kendisiyle bağlantılıdır ve oradan insanın bitimsiz ülkesine uzanır; sabırlı, taşkın, yüklü ve aynı zamanda vahşi. Bu bitimsiz ülkede, ülküsüne şiirleriyle ve şiirine ülküsüyle yol açmak isterken, kendisine eşlik eden varlık sevgilidir. O, dışsal, çekici bir süs değil, varlığının onsuz olunmaz bir parçası gibidir. Şiirin çileli didişlerinde yuvalanır ve ülküsel açılımını oluşturur. Onu varlığının derinliklerinde duyar ve anlar. Şaire savaşıma isteği ve savaşıma gücü verecek olan odur. Güzelliği, biricik, kusursuz, bozulmaz güzelliği dile getirmesini sağlayacak imgeleri, benzersiz bir coşku ve yorulmazlıkla kadın gerçeğinden çıkar.” saptamasını yapar. (Boz, 2016: 39-48) Bu yorumlardan da anlaşılacağı üzere Akif İnan geleneksel şiir sanatının kimi yönlerini alarak çağın şiirine eklemiş ve eskiden izler taşıyan yeni bir üslup ortaya koymuştur.

Akif İnan, özellikle Nuri Pakdil ile tanıştıktan sonra yeni bir şiir dili oluşturma gayretine girmiştir. Edebiyat dergisi döneminde başlayan bu değişim zamanla kendi üslubunu bularak çağının şiirine yaklaşmıştır. İslam'ın belirleyici olduğu bu yeni dili Akif İnan şöyle anlatır: “*Divan şiirinden çağdaş anlamda yeniden istifade edelim gibi kavğaların ortaya çıktığı zaman benim içimde*

oluşan ve çok kaba hatlarıyla anlatmaya çatıştığım biçimde kanunlara bağlanan bir şiir anlayışı, beyit düzeni. Ama bu beyit düzeni içerisinde her biri kendi müstakil bir hane belirtiyor. Fakat bunlar arasında bir omurga yok değil. Şöyle anlaşılmalı. Hani adeta her birini farzı muhal bir kaynak olarak addedecek olursak bunların hapsi aynı yeraltı nehrine bağlı kaynaklardır. Her beyit bu yer altı nehri benim dünya görüşümdür. Yani İslam'dır.” (İnan, 1982: 61-63)

Aynı yıllarda Maveria dergisinde şiirleri yayımlanan isimlerden biri olan şair Mustafa Özçelik'e göre Mehmet Akif İnan zamanın zaruretleriyle ortaya çıkan yeni durumlar karşısında “değişerek devam etmek, devam ederek değişmek” şeklinde özetlenen köklerden kopmadan göklere çıkmak diyebileceğimiz bir anlayışın şairidir. Onda başta hemşerisi Nabi olmak üzere, klasik şiirin zirveleri olan Fuzulî'den, Şeyh Galip'ten, halk şiirimizden Karacaoğlan, Dadaloğlu ve Yunus Emre'den izler bilsak bile onun şiir tarihini daha çok adaşı Mehmet Akif Ersoy'dan başlatmak gerekir. O da Akif gibi sancılı bir yürektir. Onu yine Akif'in çağdaşları olan Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'le birlikte düşünmek de mümkündür. Ama bu münasebette şu farkı unutmamak gerekir. Yahya Kemal'de geçmiş, sadece bizim tarihi realitemiz olarak görülürken Akif İnan'da bu durum bir ülkü, ideal şeklindedir. Ahmet Haşim'in ise onu şiir zevki ve estetiği bakımından etkilediği görülür. Bu yüzden onu Mehmet Akif'ten sonra bağlayacağımız halka Necip Fazıl'dır. Şiirinde ses vurguları, çağa karşı yükseltilmiş başkaldırı havası, yine metafizik endişeleri şiirlerinin biçimsel benzerliği olmasa da içten içe Necip Fazıl'ı duyumsatır. Akif İnan için Necip Fazıl'dan sonraki en önemli beslenme kaynağı Diriliş düşüncesi ve Sezai Karakoç şiiridir. Edebiyat ve Maveria dergisini çıkardıkları arkadaşları Alaeddin Özdenören, Erdem Bayazıt, M. Atilla Maraş, Cahit Zarifoğlu gibi şairlerle de tarzları çok farklı olsa bile öзде aynı hassasiyetleri taşıyan şiirler yazmışlar ve birbirlerini beslemişlerdir. (Özçelik, 2016: 197-202) Aslında bu aşamalı değişim İnan'ın liseyi okumak için geldiği Maraş'ta “Yedi Güzel Adam” olarak bilinen arkadaş ortamına girmesiyle başlamıştır. Daha çok İkinci Yeni etkisinde şiirler yazan Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Alaeddin Özdenören'in bu değişimi tetiklemiştir. O vakte kadar aruz ölçüsüyle şiir yazan, hayranı olduğu divan şairlerini yüksek sesle okumayı seven İnan'ın zaman ilerledikçe çağın şiirini yazmak gerektiği noktasına ulaştığını görürüz. Bu yolda yeni denemelere girişen İnan'ın ilk modern şiir örnekleri “Edebiyat” dergisinde yayımlanmış ve “Maveria”da devam etmiştir. Böylece Mehmet Akif İnan, 1970 sonrası Türk şiirinde adından en çok söz edilen isimlerden birisi olmayı başarmıştır. Akif İnan'ın pek çok şiirinin 90'lı yıllardan itibaren bestelenmesi onun geniş kitleler tarafından tanınırlığını artırmıştır. İnan'ın “Doğ Ey Güneş/Şehir Gazeli”, “Mescid-i Aksa”, “Arzihal”, “Umut Gazeli”, “El Gazeli”, “Yürek Gazeli”, “Zaman” gibi şiirleri Ömer

Karaoğlu, Taner Yüncüoğlu, Selçuk Küpçük, Aykut Kuşkaya gibi müzisyenler tarafından bestelenmiş ve halen bu bestelerin yer aldığı videolar internet kanallarında en çok izlenenler arasında yer almaktadır. Buna karşın bugünün lise ders kitaplarında Akif İnan'a dair neredeyse hiçbir bilgi yer almamaktadır. 9-10-11-12. Sınıfların Türk Dili ve Edebiyatı kitabı ile aynı sınıfların Beceri Temelli Etkinlik kitapları incelendiğinde sadece 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı kitabındaki bir satırda (syf.40) dolaylı olarak Akif İnan'a değinildiği görülmektedir. Lise edebiyat müfredatında Akif İnan gibi bir döneme mührünü vurmuş bir isme daha fazla yer verilmesi halinde yeni nesillerin onu tanınması daha da kolaylaşacaktır.

Akif İnan 1980 yılında verdiği bir mülakatta şiir anlayışını ve Türk şiirindeki yerini şöyle anlatmıştır:

*“Ben şiirdeki yerimi edep ederim; söylemeye, anlatmaya. Kendi şiirlerime karşı çok soğukkanlı ve araştırmacı gözlerle yaklaşan biriyim. Bazı sanatçılar kendi sanatı üzerine fikir beyanından imtina ederler, ama bunun dışında kalan sanatçılar da vardır. Sanatımın gücü konusunda bir şey söylemek istemem ama bazı kişisel iddialarım üzerine konuşmak isterim... 1970'lere kadarki şiir mecram, her ne kadar daha sonraki şiirde bulmuş olduğum noktalara aykırı düşmeyen unsurlar taşımış oluyorsa da farklı bir anlatıma sahiptir. Benim hakkımda fikir beyanında bulunan arkadaşların, eleştiricilerin çoğu benim gizlemeye çalıştığım 1970'ten önceki şiirlerimi de görmezden geldiler. Fakat 1970'lerden sonra bazı kararlara vardım. Karar aslında yine dünya görüşümün şiirini oluşturmaktı. **Ama dünya görüşümün şiirini oluştururken, bir form aradım. Ve bu formu ben İslâm topluluklarının geliştirdiği şiir yapısında, geleneğinde gördüm. Bunun uzantısı da bizde ne Divan Edebiyatı'nın tekrarı ne de onun tecdidî olmalıydı... Yani şiir, bir yanıyla bir zihin idmanı... Hatta bir hayal oyunudur. Ama ben, yalnız onlardan istimdat ile yetinmedim. Onu mutlaka güçlü, büyük bir anlam kurgusuyla birlikte vermeye çalıştım. Kelimeleri seçme konusunda azami itina gösterdim. Şiirim, bu içinde taşıdığı anlamı, kelimelerin yan yana gelmesinden doğan müzikle de teyide gayret ettim. Zaten bence bir yanıyla şiir de odur... Evet, İslâm'ın bütün hassasiyetini, dünya görüşünü bin yıl içerisinde oluşturmuş olduğu estetik kanunları kullanmaya ama onu içimin süzgecinden geçirerek ona yeni bazı unsurlar eklemeye gayret göstererek kurmaya çalıştım... Şöyle anlaşılmalı: Hani***

âdeta her birini –farzımuhal– bir kaynak olarak addedecek olursak, bunların hepsi aynı yeraltı nehrine bağlı kaynaklardır. Her beyit bu yeraltı nehri benim dünya görüşümdür. Yani İslâm’dır.”
(İnan, 2015-III: 224)

Başka bir mülakatında ise şunları kaydeder:

“Şiirimin omurgasını benzetmeler oluşturur. Sanatçının söyleyeceğini bir benzetme aracılığıyla ortaya koyması, aslında Türk ve dünya klasiklerinin bütün sanatçılarında görülen bir genel yoldur... Söyleyiş farkı, yani üslup farkı, özellikle eski Türk şiiri için bir başarı ölçüsü bilinmiş, fakat daha öncelikle önemsenen, üzerinde durulan sanatçının getirmiş olduğu yeni teşbihler olmuştur. Eskilerin ‘nevhayâl’ dediği budur. Yeni hayal, yeni teşbihlerle verilmıştır. Yeni, büyük bir iç gücüyle gelmeyen sanatçıyı, bir bakıma çok sığ, başarısız, ağırlıksız yapan bir mihenk taşıdır teşbih... Benzetmeyi yaparken mantık ölçülerini zedelememeye çalışırım. Hayalle, realite arasında dengelemeye önem veririm. Benzetme çiğ düşmemelidir. Mantığın sınırları içinde kalmak aslında hayale kapalı kalmaktır. Hayale geniş alan tanımak, daha doğrusu duyguyu disipline sokmadan serbest çağrışımından imdat beklemek, çok iyi kullanılmazsa bir ucu saçmaya (absürde) götürür insanı. Şiirse şizofrenik sayıklamalar olmamalı. Hayali, duyguyu, çarpıcı, benimsenir, yeni bir benzetmeyle vermek isterim. Daha başka üzerinde durduğum, bütün bunları da dil imkânını en iyi biçimde kullanarak vermektir. Fazla veya eksik bir kelime kullanmamaktır. Ne hayali, ne düşüncüyü total bırakmadan söylemektir. Yani teşbih aracılığıyla verilen anlamı da, hayali de tamamlık içinde belirtmek, bütünlemek. Bunları ses uyumu, yani bir iç müzikle paketlemek isterim. Şiirin dayandığı, anlatmak isteğiyle, kelimelerin çıkardığı müzik arasında bir uyum kollarım... İşin özüne gelince: Daha çok kendimden hareket ediyorum. Kendi hikâyeme, duygulanmama, düşünceme yorum arıyorum. Bu yanılla, dış dünyaya kapalı, sosyal realiteye pek yönelmiyorum gibi gelmesin. Kendimle, çevreyi, politikayı, geçmiş, folkloru, çatışsam da uyuşsam da sürekli olarak dengelemeye çalışıyorum. Dolayısıyla ortaya çıkan şiirim kendi sosyal, ulusal realiteme de yapışık oluyor sanırım. Bunu yaparken bir kültür değişmesine uğramış, değer yargıları bir hayli başkalaşmış olan aktüalite ile onun insanıyla belki tam özdeşleşemiyorum ama kendi kültür hayatımızla

bağları kopmamış insanın iç sesine her hâlde aykırı düşmüyorum. Aslında başkalaşmış, yabancılaşmış toplumun iç kargaşalığını, uyumsuzluğunu, tedirginliğini verirken de yaptığım aşağı yukarı bu. Bu noktada kendimi, yiten, yitirilmiş bir şeyleri yeniden yürürlüğe koymaya çabalayan biri olarak da sayabilirim.”
(İnan, 2015-III: 277-279)

Onun için şiir tamamen ilhamdır. Şiiri diğer türlerden ayıran asıl yönü de budur. Şiir bir trans olayıdır. Havasına girme meselesidir. Yoksa düşünerek kurarak ya da eğer bir şiir eğitimi almışsa bir edebiyat adamı o çabayla yani taşıma suyla bir sanat eseri ortaya koyan yok değildir. Ama ölümsüz eserler kuşkusuz ki vecdin, istiğrakın tabiri caizse bir cezbenin, bir trans hâlinin yani kısacası ilhamın ürünü olan eserlerdir. (İnan, 2015-III: 398)

Mavera ekibi yazar ve şairleri “İslami Edebiyat” veya “İslamcı Edebiyat” gibi kavramlara mesafeli yaklaşmışlardır. Örneğin Rasim Özdenören bir söyleşide bu konudaki düşüncesini şöyle paylaşır: “Eğer yaptığımız İslami bir edebiyat-
sa, yaptığımız bu edebiyat İslam’ın bu alandaki ilkelerini de temsil ediyor demektir. Temsilci veya vekil, asilin aynısıdır derler, değil mi? Edebiyat alanında İslam adına bir şey söyleniyor ise, bu söylenenler İslam’ın edebiyatıdır, böyle olmasa bile bu manaya gelir. Fakat bizim bunu söylemeye hakkımız var mı?” Bundan dolayı ‘İslami edebiyat’ yerine ‘Müslümanların edebiyatı’ demeyi daha uygun bulduklarını belirtmiştir. Böylece ‘Müslümanların edebiyatı’ gibi yeni bir kavramı kullanmaya başlamışlardır. Burada ise şu soru devreye girmiştir ‘Kime Müslüman denilecektir?’ Elbette Müslüman edebiyatçıdan kasıt, kimliğinde ‘İslam’ yazması değildir. **Müslüman edebiyatçı, eserlerini İslam hassasiyeti ile kaleme alan kimsedir.** (Özdenören, 2012: 28) Akif İnan da benzer görüşlere sahiptir. Ona göre “Hiç birimiz İslâmî düşünüşün yayılmasına (propaganda biçiminde) vasıta saymamışız şiirimizi. Yani öyle karşıtlarımızda görüldüğü gibi bir slogancılık, çığırkanlık âleti olarak görmedik sanatı. **Sadece dünya görüşümüzün şiiridir yazdıklarımız. Başkasını yapamayız, yazamayız. Yazılsa da suni olur açıkçası. Şiirimiz, inancımızın, onun estetiğinin yansımasıdır, uzantısıdır.**” (İnan, 1979: 33) Akif İnan kendi şiirini şöyle tanımlar: “Benim şiirim duygu işidir, coşku işidir, bir manevi sarhoşluk olayıdır. Havasında bulunursunuz, kendiliğinden zuhur eder şiir. O şiiri yazdıktan sonra ona aklımla, kültürümle, bilgimle bazı rötuşlar yapabilirim. Şiirimin kaynağı daima kalple birlikte aşk olmuştur. Bildiğiniz gibi hakkımdaki yazılarda ‘Aşk Şairi’ olduğumu söylüyorlar. Doğrudur; şiirimin eksenî aşktır; ister ideolojik mahiyette olsun, isterse tabiatı anlatma biçiminde olsun, isterse bir insanı sevme biçiminde olsun. Zaten bunların hepsi bende iç içedir. Dikkat ederseniz, bir beyitte ideolojik

bir mesaj öne çıkmıştır. Altındaki beyitte, doğrudan, sevgiliye bir atıf vardır. Bence bunların hepsi aynı kazanın içerisinde. Aynı ayrı mütalaa etmiyorum. Yani kaynak yürektir, aşktır. Tabiata, insana, olaylara bakışımızda bu aşk gözü egemen olmalıdır.” (İnan, 2015: 427)

Akif İnan'ın şiir bahsindeki arayışını eski ile yeninin sentezine ulaşma gayreti olarak özetleyebiliriz. Bu çaba İnan'a mahsus da değildir. 1950'lerden itibaren Attila İlhan, Turgut Uyar, Behçet Necatigil, Sezai Karakoç, Hilmi Yavuz, İsmet Özel gibi pek çok şairin de geleneksel şiirimizi anıştıran yeni üslup denemeleri yaptığını biliyoruz. Attila İlhan bu arayışın gerekçelerini şöyle açıklar:

“Şiirimiz yoksuldu, işin acısı bu yoksulluk duygusal değil entelektüel bir yoksulluktur. Çağdaşlaşma zorunluluğunun Batılılaşma diye anlaşılması yanlışlığı ozanı klasik şiir varlığından uzaklaşma yoluna sürüklemiş, giderek Batı şiirinden çeviri bir şiir deyişi yeni Türk şiiri sanılmak dramına varılmıştır. Hiçbir iç uyumu ses zenginliği olmayan sözde doğal söyleyişin yalınlığını getiren bu tutum: lafı şiir yapan özellikleri atmaya ustalık, tümceleri devrik söylemeyi dize sanıyordu... Türk Halk şiiri, Türk toplumunun 10.yy'dan 20.yy'a değin yaşadığı altyapısal gelişme sürecinin üst-yapıdaki yansımalarından birisidir. Bu nedenle de Divan edebiyatını belirleyen etkenler hangileriye onlardan etkilenmiştir. Kaldı ki Divan şiiriyle Halk şiiri, Divan musikisiyle Halk musikisi arasındaki farklar çoğumuzun sandığı gibi niteliksel değildir, derece farklarıdır: Halk türküsü ayrı bir musiki evreninin ezgi düzenini getirmez. Divan makamlarının evreni içindedir, onların ilkelidir. Halk şiirinin de Divan şiirinin ilkel düzeydeki belirtisi oluşu gibi: Halk ozanı halk olduğu için öyle yazmıyor, elinden o kadar gelebildiği için öyle yazıyor. Aksini düşünmek bugün de aynı ilkel kurallara uygun şiir söyleyen ozanların birer naif gözüyle görülmemesi gerçek ozanlara oranla asıl Türk ozanları sayılması gerekirdi... Yenilikçi Türk şiirinin ana sorunu aynı zamanda Batılı ve Türk olabilen estetik bir bileşime varabilmek sorunudur. Tanzimat dönemi ozanları olsun, onun ardından gelen Edebiyat-ı Cedide dönemi yazarları olsun, sorunun bileşimci ve özgül niteliğini kavramış görünmemektedirler. Onların çoğu bileşimden çok Doğulu ve Batılı özellikleri özümlemiş halde değil de, yan yana taşıyan sindirilmemiş bir 'telifçilik' yapmışlardır... Toplumculuğun sanat dışı baskılar altında tutulması bir yandan içlemci öteki şiiri deneyen ozanların Garipçilere katılması öte yandan, Türk şiirini tek tip

bir şiir kılığına sokmuş, üstelik derinliğini, geleneksel sağlamlığını ve sesini yitirmesine yol açmıştır... Bu bakımdan genç şair ulusal bileşimini ararken kendini özgür hissetmelidir. Özgür dinamik ve cesur. Gerisi kendiliğinden gelecektir.” (İlhan, 1993: 148-167)

Atilla İlhan'ın “*tarz-ı kadim*” olarak ele aldığı geleneksel üslubu anıştıran şiirleri yukarıdaki açıklamalarıyla birlikte değerlendirildiğinde hem Halk Edebiyatı'nın hem de Divan Edebiyatı'nın imkânlarını sonuna kadar kullanmak istediğini görürüz. Tıpkı Turgut Uyar'ın “Münacaat”, “Naat” terkipleriyle başladığı “Divan”ında olduğu gibi sonraki şairler de “kaside”, “mesnevi”, “gazel”, “koçaklama” gibi geleneksel kalıpları yeni bir yorumla edebiyatımıza hediye etmişlerdir. Akif İnan'ın kimi şiirlerini benzer bir yaklaşımın verimleri olarak değerlendirebiliriz. Lakin Akif İnan şiiri için “Neo Klasik” veya “Yeni Gelenekçi” şiir tanımı yapmamız zorlaşır. Çünkü buradaki amaç geleneksel şiiri canlandırmak değil ondan ilham alarak çağın şiirini yazmaktır. Nitekim kendisi de bir söyleşisinde bu tanıma itiraz etmiş ve şöyle demiştir: “*Efendim, şimdi benim neo-klasik tarzın temsilcisi olduğumu söyleyen bazı eleştirmenler oldu. Yahya Kemal'deki bu tavrı ileri götüren bir kişi olarak algılandılar. Buna benim bir itirazım yoktur; ama buna tam anlamıyla katılmam da mümkün değildir. Ben bir ayağı geçmiş edebiyatımızda öteki ayağı dünya edebiyatında ama varlığımla gövdemle çağımın içinde bulunmak istemişimdir.*” (İnan, 2015-III: 378) Akif İnan ve arkadaşları “Yeni İslamcı Şiir”, “İslamcı Edebiyat” gibi tanımlamaları kabul etmeseler de 1980 sonrası eleştirmenlerin önemli kısmı onları “*İslamcı Şiir*” başlığı altında ele almışlardır. **Bu anlamda Akif İnan şiiri içerik olarak “İslamcı Şiir”, biçim olarak da “Modern Lirik Şiir” kategorisinde değerlendirilebilir.** “Modern Lirik Şiir”in “Lirik” şiirden farkı şairin “ben”inden hareket edip çevreye doğru genişleyen ve içinde bulunduğu toplumu ve dünyayı da içine alan bir duyarlılık şiiri olmasından kaynaklanır. Dolayısıyla da İslami hassasiyetlerinin yanı sıra İslam coğrafyasına olan duyarlılığını şiirlerine yansıtan **Akif İnan şiiri için teşbihi merkeze alan “İslamcı Modern Lirik Şiir” tanımlaması daha yerinde olacaktır.** İnan'ın “modern lirik”in yanı sıra “lirik” türde şiirleri bulunduğunu da ekleyelim.

Dergicilik Çalışmaları

Mehmet Akif İnan'ın edebiyatımızdaki yerini dergicilik çalışmaları açısından da ele almak gerekiyor. Bir dönemin en etkili dergilerinin kurucuları arasında yer alan Akif İnan'ın edebiyat hayatımızın canlanmasında ve tesiri bugünlere uzanan dergicilik faaliyetlerinde önemli katkısı bulunmaktadır. “Edebiyat” ve “Mavera” dergilerinin kurucuları arasında yer alan, “Büyük Doğu” ve “Diriliş” dergilerine katkı sunan İnan'ın bu gayretleri hem yeni şair ve yazarların

yetişmesine hem de yeni dergilerin kurulmasına vesile olmuştur. Akif İnan, içinde yer aldığı bu dergiler aracılığıyla kendi şiirini de dönüştürmüştür. Bu dergilerde yayımladığı makaleler de edebiyat dünyamıza farklı bakış açıları kazandırmıştır. Özellikle “Mavera” dergisi Türk edebiyatına yeni bir bakış açısı getirmiş, alanında öncü olmuş bir dergidir. Mavera şiir alanında da bir ekol olarak kabul görmüştür. Mavera sayfalarında İkinci Yeni kapsamında değerlendirilecek şiirlerin yanı sıra klasik İslâmî Türk edebiyatı etkisindeki şiirleri de görmek mümkündür. Vahap Akbaş bununla ilgili olarak Alaeddin Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Akif İnan gibi isimlerin özellikle şiir alanında bir nesil üzerinde etkili olduğunu kaydetmiştir. Fakat onların hiçbir zaman edebî bir hareket olarak ortaya çıkma iddiası taşımadıklarını ve bundan dolayı da kendi şiir anlayışlarına özel bir ad verme gereksinimi duymadıklarını belirtmiştir. Bu isimler şiirlerini yerli düşünce etrafında şekillendirmiş ve son yirmi beş yılın şiirinde belirleyici rol oynamışlardır. (Akbaş, 2003: 34) Akif İnan, Cahit Zarifoğlu'nun ardından “Mavera”da en fazla şiiri yayımlanan şairdir. İlk 82 sayısına bakıldığında Cahit Zarifoğlu 49 şiir, Mehmet Akif İnan 30 şiir, Mehmet Atilla Maraş 24 şiir, Mustafa Özçelik 23 şiir, Alâeddin Özdenören 7 şiir, Erdem Beyazıt 6 şiir ile Mavera’da yer almıştır. Bu şiirler genel olarak “İkinci Yeni” tesirinde kaleme alınmıştır. Şiirde Garip akımına (Birinci Yeni) tepki olarak doğan ‘İkinci Yeni’ anlayışı, Pazar Postası’nda Muzaffer Erdost’un hazırladığı sanat ve edebiyat sayfalarında doğmuştur. İkinci Yeni, Garipçilerin tam tersine söyleyişteki rahatlığın yerine şiir dilini zorlayan, somut yerine imgelerle ve çağrışımlarla yüklü bir şiir anlayışı ortaya koyar. Bu hareketin temsilcileri olan İlhan Berk, Cemal Süreya, Edip Cansever, Turgut Uyar gibi isimlerin çoğu sol dünya görüşüne sahiptir. Bununla beraber İkinci Yeni’nin başarılı kalemlerinden olan Sezai Karakoç, İslami görüşüyle diğerlerinden ayrılmaktadır. Karakoç İslami mahiyette şiirler yazarak hem İkinci Yeni akımı için hem de Müslüman şairler için yeni bir yol açmıştır. Cahit Zarifoğlu, Erdem Beyazıt, Ebubekir Eroğlu gibi Müslüman şairler Karakoç’un öncülüğünde İkinci Yeni alanında eserler vermeye başlamıştır. İkinci Yeni, Garip akımı sebebiyle şiirin iyice yozlaştığını, sanatsal hüviyetini tamamen kaybettiğini savunmaktadır. İkinci Yeni şiirinde nesneyi soyutlama isteği ve imgecilik vardır. Bu akım, açık anlama ve konuşma diline karşıdır. İkinci Yeni şairleri salt şiire yönelmekte, halkın bu şiiri anlayıp anlamadığını umursamaz bir tavır içinde gizemli bir dünyayı anlatmaktadır. (Sazyek, 1999: 338) Akif İnan’ın 1970 sonrası şiirleri de bu anlayışın izlerini taşısa da biçim olarak grubun diğer şairlerinden ayrılmaktadır. Diğer arkadaşları modern şiirin kurlsız biçimini benimserken İnan geleneksel bir anlayışla hareket etmiştir. İnan, hecenin imkânlarından faydalanarak meydana getirdiği şiirleriyle Divan şairlerini anımsatmaktadır. Şeyh Galib’in beyitlerini

açıkladığı şerh mahiyetindeki yedi adet yazı, İnan'ın Divan edebiyatına olan ilgisini de gözler önüne sermektedir. (Zeybek, 2014: 9) İnan'ın bu yazıları kendi döneminde pek çok şairi etkilemiş ve geleneğin imkânlarından faydalanma yoluna sevk etmiştir.

Akif İnan için dergiler adeta okul gibidir. Kendi şiirinin dönüşümünde dostlarıyla birlikte dergi faaliyetleri belirleyici olmuştur. İnan, bu dönüşümü şöyle anlatır:

“Sanatla ilgilenen herkes gibi ben de, çok genç yaşlarda sanatla ilgili olarak buldum kendimi. İlk şiir ve yazı denemelerim, zannediyorum ortaokul sıralarında oldu. Lise dönemindeyken, şiir ve yazılarım Türk Yurdu, Türk Düşüncesi, Toprak, Yeni İstiklâl gibi tanınmış dergilerde yayınlanıyordu. Aynı yıllarda arkadaşlarımla, yerel gazetelerde yazıyorduk. Tüm kültürel faaliyetlerle uğraşıyorduk. 1961’de üniversiteye başladığımda, Salih Özcan’ın yeni çıkaracağı Hilâl dergisinde buldum kendimi. Yani 1961’den bu yana yayın hayatım sürüyor. Beş yıl boyunca birlikte çıkardığımız bu dergide kitap yayını yapıyorduk. Ben hem bu dergiyi yönetiyor hem de öteki edebiyat dergilerinde şiir ve yazılar yazıyordum. Sanat üzerine konuşmalarım, konferanslarım devam ediyordu. 1969’da bir kültür kuruluşu olan Türk Ocağı Müdürlüğüne geldim. 1969’da Nuri Pakdil, Erdem Bayazıt ve Rasim Özdenören’le Edebiyat dergisini çıkarmaya başladık. Benim edebiyat dünyasında yapmış olduğum -tabir caizse- sıçrama Edebiyat dergisinde olmuştur. Sanatımda ilk dönüşüm şöyle oldu: Lise son sınıfın ikinci yarısını Kahramanmaraş’ta okudum. Erdem (Bayazıt), Rahmetli Cahit (Zarifoğlu), Alaeddin (Özdenören), Rasim (Özdenören) gibi arkadaşlar da orada, aynı dönemde, öğrenciydiler. Nuri Pakdil bizden birkaç dönem önceydi. Onlar da yerel gazetelerde ve Türkiye’nin önde gelen dergilerinde ürünlerini yayınlıyorlardı. Benim Urfalı olmam dolayısıyla, klasik kültürle, sanatla, Divan şiiriyle, sanat müziğiyle yakından tanışıklığım vardı. Dolayısıyla sanatım da, o yıla kadar bu klasik çerçevedeydi. Yani İkinci Yeni’yle doruğa ulaşmış olan sanatla bağlantım, yok denecek kadar azdı; dahası onlara karşıt bir durumum da vardı. Çünkü bir dönemden bu yana sanattaki bu yenileşme, bizim ideolojik olarak karşı olduğumuz kesimin elindeydi. Biz de buna ideolojik olarak karşıydık. Maraş’taki arkadaşlarımız da klasik edebiyatımıza karşı ilgisizlerdi. Onlar beni etkiledi, ben onları etkiledim.

Sonradan bildiğiniz sanat yaşamını sürdürdük. Sözün özü, biraz Urfalı olmamdan, biraz da ideolojimden dolayı sanatımdaki yenileşme biraz geç olmuştur. Bu bir kazanç olarak da, bir kayıp olarak da kabul edilebilir... Benim şiirlerimle Divan şiiri arasındaki bağlantı, ancak bu işi iyi bilenlerin yakalayabileceği boyutlardadır. Eski edebiyatımızdaki edebî sanatların tümü benim şiirimde vardır. Fakat bunların hiçbirisi eski sanatçılarımızinkine benzer, tamamen yenidir. Nâmık Kemal diyor ki: 'Bir eskiyi al, yeni yap. Bence dâhisin.' Buna katılmam mümkün değil. Niçin yeni şeyler yapmayalım. Eskilerin kurduğu binaya yeni katlar eklemek lazım. Dayandığı uygarlık zemini itibarıyla aralarında organik bir bağ bulunmalıdır. Fakat kesinlikle taklit olmamalı.' (İnan, 2015-III: 418-422)

Akif İnan, 1969'da deneme ve oyun yazarı Nuri Pakdil'in öncülüğünde çıkan Edebiyat dergisinin kurucuları arasında yer alır. Bu derginin isim babası kendisidir. Diğer arkadaşları Maraş lisesinde beraber oldukları Alaeddin ve Rasim Özdenören kardeşler ile Erdem Bayazıt'tır. (Cahit Zarifoğlu bu tarihlerde Ankara'da olmadığından Edebiyat dergisinin kurucuları arasında yer almamıştır). Edebiyatımızda "Yeni İslamcı Akım"ın kümelendiği bir dergi olarak tanımlanan Edebiyat, 1980'e kadar çeşitli aralıklarla yayımlandı. Geleneklerimize ve yerli kültürümüze bağlı olarak İslami dünya görüşünün edebiyatının yapıldığı bir dergi görünümünü sonuna kadar sürdürdü. Bu derginin başyazarı Nuri Pakdil'dir. Edebiyat dergisi ve Nuri Pakdil ile ilgili görüşlerini M. Akif İnan şöyle anlatır:

"Üniversite giriş sınavları için İstanbul'a gelmiştim. Bir kaç ay kadar kaldığım İstanbul'da sosyal faaliyetleri de izlemeye çalışıyorum. Bir gün Nurettin Topçu'nun konferansında Erdem Beyazıt'la karşılaştım. Pakdil, Bayazıt daha bir kaç kişi de olacak, şehir otobüsüne binerek bir yerlere gidiyoruz. Pakdil hararetle bana Erdem'le görüşmeyi sürdürmemi tavsiye ediyordu. O gün Pakdil'le her konuda birlikteliğimiz için kavilleştik, ahitleştik. Aradan bir yıl geçti. Ankara'da üniversite öğrencisiyim. Aynı zamanda Salih Özcan'ın çıkardığı Hilâl dergi ve yayınevini yönetiyorum. Pakdil askere gitmek üzere Ankara'da. Bir süre beraber olduk. Bitlis'e gitti. Bitlis'ten bana mektuplar yazdı. Dergi ve kitaplarımızdan istedi. Askerlik dönüşü bir süre İstanbul'da kaldı. Yeni İstiklal gazetesini yönetti. 1963'te avukatlık stajını yapmak üzere Ankara'ya yerleşti. Nişanlanmıştı. Her gün beraberdik. Arada bir İstanbul'a,

Maraş'a gidip geliyorduk. Staj sonrası Enerji Bakanlığında hukuk müşaviri olarak 30 lira yevmiyeye göreve başladık. Memuriyette Fethi Gemuhluoğlu bulmuştuk. Bir süre sonra askerlik dönüşü Erdem Bayazıt da Ankara'ya yerleşti, İstanbul Hukuk Fakültesini yarıda bırakmıştı. Ankara'da DTCF Edebiyat bölümüne öğrenci oldu. MEB' de de memur olmuştu. Daha sonra Rasim Özdenören Ankara'ya gelip yerleşti. DPT'ye uzman yardımcısı oldu. Pakdil de DPT'de uzmandı. Ben Türk Ocaklarında çalışıyordum. Türk Ocağı binası buluşma yerimiz olmuştu. Ocağın üst katındaki daire aynı zamanda lojmanımızdı. Bu daireyi bir süre Pakdil'le paylaştık. Yıllar akıp gitti. Bizler, Pakdil, Erdem, Rasim her gün beraberdik. Teftişte olmadığı günler Hasan ve bilhassa Fethi Ağabey, bazen Nazif, Bahri, zaman zaman Zübeyir Yetik ve İstanbul'dan Nihat Armağan. Akşamları ya Türk Ocağındayız, ya Fethi Ağabeyin Saraçoğlu mahallesindeki lojmanında, ya Gençlik Parkındaki 'Söğüt' adını verdiğimiz çay bahçesinde, ya bir pastane veya otel lobisinde. Bazen Hacı Bayram'da bir kahvede. Fethi Ağabey varken baş konuşmacıydum. Siyasetten sanata, tasavvuftan Pakdil'in nişan işine değin çok geniş bir konuşma alanımız vardı."

Edebiyat dergisi işte bu birlikteliğin ilk verimidir.

1976'da askerden dönen Akif İnan bu kez de "Mavera" dergisinin kurucuları arasında yer alacaktır. Bu derginin kurucuları ve sürekli yazarları -yine- İnan'ın kadim arkadaş ve dostlarıdır. Bu kadro daha önce Büyük Doğu, Diriliş ve Edebiyat gibi dergilerde yazmış isimlerden oluşuyordu. Kurucu kadroda yer alan şair ve yazarlar daha sonra şair Cahit Zarifoğlu'nun bir şiir kitabına ad olacaklardı "Yedi Güzel Adam" diye. Bu yedi güzel adamın altısı şair, hikâyeci ve yazardır. Kurucu altı kişi şu isimlerden oluşmaktadır: Erdem Bayazıt, Ersin Gürdoğan, M. Akif İnan, Aleaddin Özdenören, Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu. Yedincisi ise yazar olmayıp ancak sözü, saatlerce konuşsa bile dinlenebilen, dönemin en önemli sohbetçisi diye bilinen Hasan Seyithanoğlu'dur. Mavera dergisi çıkış sebebini, Rasim Özdenören'in kaleme aldığı bir mektupla kamuoyuna duyurdu. Bu mektup derginin ilk sayısında yer aldı. Derginin çıkış nedeni şöyle özetleniyordu: "Mavera, bir yaşama biçimi halinde öz uygarlığımızı yeniden yürürlüğe koyma davasını güdenlerin edebiyat alanındaki bir buluşma yeridir." Bu dergide, edebiyat ve medeniyet arasında sürekli bir ilgi kurulmaya çalışıldı ve bu doğrultudaki fikriyatın gelişmesi için yazılar yayımlandı. Nitekim Akif İnan, edebiyat ve medeniyet üzerine yayımladığı denemelerini Edebiyat dergisi yayınları arasından daha önce kitap olarak neşretmişti

1972). Maveria dergisi, 163 sayı (14 cilt) yayımlandıktan sonra 1990'da kapandı. Kendi sahasında en uzun ömürlü bir sanat ve edebiyat dergisi olarak Türk edebiyat tarihinde yerini aldı. Mehmet Akif İnan, 1977'den itibaren Yeni Devir ve Milli Gazete'de Akif Reha, Mehmet Reha imzasıyla günlük fikir ve sanat yazıları da yazdı. M. Akif İnan kendi isminden başka yazılarında şu takma isimleri kullandı: Mehmet Reha, Müslimoğlu, Mithat Mirzaali.

Akif İnan'ın dergicilik bahsinde önemseydiği hususlardan biri de şahıs dergisi yerine ekip dergisini tercih etmesidir. Ona göre "Edebiyat" dergisi en azından ilk döneminde bir koro dergisidir. Oysa "Daha önce İslâmî çizginin sanatçıları Türk Edebiyatı'nda solo yapıyorlardı. Mesela Üstad Necip Fazıl ve ondan öncekiler. Tanzimat'la birlikte Batı modeli bir akım gelişti. Bu model içinde İslâmî çizgide zuhur eden istisnai sanatçılar çıktı. Bunların ürettiği solo niteliğinde ürünler oluyordu. 1969'da başta Nuri Pakdil olmak üzere, Erdem Bayazit, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören, Aleaddin Özdenören toplandık. Dünya görüşü aynı olan bu arkadaşlar edebiyatımızda yeni bir akım başlattılar. Ve ilk defa olarak böyle bir grup hareketi olarak zuhur etti bizim kesim. Oldukça yüksek düzeyde bir sanat oluşturuldu. Etkinliği günümüze kadar gelen bir damarın kurucusu oldular. Kimileri bu harekete Kabaklı gibi 'Yeni İslâmî Hareket' bazı çevreler de '60 Sonrası İslâmî Kanat' dediler. Edebiyat hareketi o çok mütevazı gibi görünen sayfa sayılarına ters orantılı olarak Türk Edebiyatı'nda da çok kalıcı ve yüz akı bir sanatın temellerini oluşturdu. 1976 yılında kurduğumuz Maveria dergisi bu işi çok ileri noktalara taşıdı. Birçok sanatçının yetişmesinde mektep görevi üstlendi." (İnan, 2015: 355) Özellikle "Maveria"daki ekip ruhu 80'lere mührünü vurmuştur. Burada ilk şiirlerini yayımlayan yüzlerce şair 90'lara ve sonraki dönemlerin şiirine ve dergiciliğine önemli katkılar sunmuştur. "Yönelişler", "Aylık Dergi", "İkinci Yazıları", "Kardelen", "Ayane", "Kayıtlar", "Kelime", "Bürde", "Yedi İklim", "Hece", "Kaşgar", "Edebiyat Ortamı", "Ay Vakti", "Şehrengiz", "Kırklar", "Atlılar", "Birnokta", "Aydost", "Kökler", "Karagöz", "İtibar", "Aşkar" gibi yüzlerce edebiyat dergisi "Büyük Doğu-Diriliş-Edebiyat- Maveria" çizgisini devam ettirmişlerdir. Bir kısmı bugün de yayın hayatını sürdüren bu dergiler edebiyatımızın canlılığını sağlayan muhitler olarak varlığını sürdürmektedir. Necip Fazıl, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil'den sonra İslami edebiyat dergiciliğinin kuruluşu ve yaygınlaşmasında Akif İnan'ın büyük katkısı vardır. Bu sebeple Akif İnan'ın Türk edebiyatında "dergicilik" bahsinde de önemli yeri bulunmaktadır.

Düzyazıları

Cemal Süreya her toplumun siyasi fikrinin o dönemde ortaya çıkan yazarlar tarafından eyleme dönüştüğünü ifade eder. Her siyasi hareket şair, yazar ya da o dönemin aydın kesimleri arasında gerek gizil gerekse açık bir şekilde eserlerde aksini bulur. (Süreya, 2015: 63) 1970’li ve 1980’li yıllar Mehmet Akif İnan’ın daha yakından tanınma ve anlaşılma yılları oldu. Akif İnan, Mavera dergisi ile Yeni Devir ve Milli Gazete’deki yazılarından takip ediliyor ve seviyordu. İnan’ın samimi, açık kalpli ve sözüne sadık biri olarak tanınması çevresindeki dostluk halkasını genişletmiş ve daha sonraki sendikacılık çalışmaları için büyük kolaylık sağlamıştır. Akif İnan farklı mecralarda kaleme aldığı düz yazılarıyla “medeniyetimiz”, “mirasımız”, “edebiyatımız” başlıkları altında İslami kesime bir duruş, şuur ve özgüven aşlamak istemiştir. Batılılaşma karşısında bocalayan tüm kesimler gibi Müslüman şair ve yazarlar da arayış içerisine girmişti. Darbelerin iyice içine kapanmasına yol açtığı bu kesimlerin yeniden toparlanması ve sorumluluklarının gereğini yerine getirmesi noktasında Akif İnan’ın yazıları ufuk açıcı olmuştur. İnan o yılları şöyle anlatır:

“Devrimlerden dolayı aydın kesimler, geçmişimize karşı çok eleştireci bir yaklaşım içindeydi. Edebiyat dünyası, Divan Edebiyatı’nı bir saray, mey, mahbup edebiyatı olarak, toplumumuzdan kopuk bir sanat olarak görüyor ve dışlıyorlardı. Çok sert eleştiriyorlardı. Biz, geçmiş şiddetle eleştirenlere hep şüpheyle bakmaktaydık. Bu saldırıların haksızlığını konuşmalarım ve yazılarımla ifade etmeye çalıştım. Necip Fazıl’la başlayan mistik, şuuraltı ve imajist şiir, bunalım şiiri, İkinci Yeni’yle âdeta yeni bir açılım kazandı. Bunlar şiiri, âdeta hayalin ve şuuraltının son noktalarına taşıyorlardı; değişik imajlarla donatılıyorlardı. Bunlarda da eski şiire karşı ret duygusu hâkimdi. Sezai (Karakoç) hariç. Ben bu yazılarımı çeşitli edebiyat dergilerinde ve kulüplerinde anlatmaya çalıştım. Bu anlayış yankı bulunca, manifestosunu belirlemeye çalıştığım, Divan şiirinden yararlanan bu yeni anlayışa uygun ürünler ortaya koymaya çalıştım... Biliyorsunuz 1977’den itibaren on yıl, önce Yeni Devir’de sonra Millî Gazete’de günlük yazılar yazdım. Son üç yıldır yalnız günlük yazıları değil, aşağı yukarı yazı yazmayı da ihmal ettim. Son üç yılım konuşmalarla doldu. Yetmiş civarında konferans verdim. Otuz kadar şehirde konuştum. Daha başka etkinliklere katıldım. Bu faaliyetler yazı yazmamı engellediği gibi, üzerimde büyük yorgunluklar da oluşturdu. Artık konuşmalarımı kessem ve yazıya dönssem diyorum. 1977-80 yılları arasında da

çok yoğun bir konferans verme dönemi yaşamıştım. Hem günlük yazılarımı yazıyordum hem de konferanslara yetişiyordum. Fakülte'deki derslerim de aksamıyordu. Şimdi o koşuşturmayı yapamıyorum artık. Yalnız gücüm yetmiyor değil, aynı zamanda uygun da bulmuyorum. Kendime şöyle bir program hayal ediyordum. Ayda bir konferans, haftada bir iki yazı ve kitap hazırlama. Elimde kitaba dönüşmeyi bekleyen bir hayli çalışmam var. Onları tamamlamak istiyorum.” (İnan, 2015:419,337)

Yakın arkadaşı Ersin Nazif Gürdoğan bu dönemdeki Akif İnan'ın çalışmalarını şöyle anlatır: *“Olayın bir medeniyet problemi olduğunu, Sezaî Bey'den sonra ilk vurgulayan ‘Edebiyat ve Medeniyet Üzerine’ kitabıyla Akif İnan oldu. Edebiyat ile medeniyet arasında ilişki kurdu. Tanzimat’la da, günümüzle de. Bir kültürü bir medeniyeti öne çıkaran ve onu hayata geçirenin o günün edebiyatı olduğunu ilk vurgulayanlardan birisidir Akif İnan.”* (Gürdoğan, 2015: 33) Yine Bekir Karlığa: *“Evet, Akif İnan bir uygarlık savaşçısıydı. Bir Ortaçağ murabı-tı, bir Osmanlı Alpereni gibi, sürekli bizim uygarlığımızın mücadelesini verdi. (...) Ben onun meyus olduğu hiçbir zamanını hatırlamıyorum. Her zaman ümit verdi çevresindekilere, inanç verdi ve kendi düşüncesine özgüvenini sergiledi”* demiştir. (Karlığa, 2015: 44)

M. Akif İnan'ın yazıları sağlığında yayımlandığı “Edebiyat ve Medeniyet Üzeri-ne”, “Din ve Uygarlık”, vefatından sonra yayımlanan ve farklı mecralardaki yazılarından oluşan “İslam Dünyası ve Ortadoğu”, “Aydınlar, Batı ve Biz”, “Siyaset Kokan Yazılar”, “Mirası Kuşanmak”, “Mehmet Akif Ersoy: İlk Şair”, “Necip Fazıl: Günümüz Şiirinin Temel Koyucusu”, “Kültür, Sanat ve Edebiyata Dair”, “Cumhuriyet’ten Sonra Türk Şiiri”, “Söyleşiler” adlı kitaplarında toplanmıştır. Geniş bir kitleyi muhatap alan bu metinlerin dili ve üslubu son derece yalın ve ikna edicidir. Büyük Doğu, Diriliş, Edebiyat ve Maveria ekseninde oluşan, Batıcılığa karşı oluşu “yerli düşünce” olarak kavramlaştıran ekibin önde gelen isimlerinden biri olan Akif İnan, tüm yazılarında uygarlığımızdan beslenen, onun değerlerini, yaşadığımız çağa taşıyan, bu düşünceyi bütün yönleriyle din, sanat, edebiyat, toplum, siyaset, eğitim hatta iktisat bağlamında ortaya koymuş ve Batı uygarlığına ve bu uygarlığın Batıcılık olarak milletimiz üzerindeki tahribatına ilişkin keskin tespitler ve tenkitler yapmıştır. Onun nesir-leri edebi metin olmaktan ziyade bir durumu, bir sorunu irdeleyen, okurunun yanlış bildiklerinin doğrularını ortaya koyan düşünce yoğunluklu, ufuk açıcı metinlerdir. (Ay, 2016: 203-207) İlhan Berk bir yazısında şairleri “düşünce-leri olan şairler” ve “düşünceleri olmayan şairler” şeklinde ikiye ayırır. Buna göre Yahya Kemal, Nazım Hikmet, Necip Fazıl düşünceleri olan şairlerdir. Baki,

Şeyh Galip, Ahmet Haşim, Dağlarca ve Necatigil'i ise düşünceleri olmayan şairlere örnek gösterir. Bu ayrımı dikkate aldığımızda Akif İnan'ın düşüncesi olan şairler arasında yer aldığını söyleyebiliriz. Akif İnan, İslami düşüncenin, geleneğin kısacası kendi medeniyetimizin şiirlerini yazdığı gibi düz yazılarıyla da bunu tahkim etmiştir. Onun külliyatı bir bütün olarak "İslam Medeniyeti" etrafında örülmüş bir şuur abidesidir. Özellikle 1970 ve 80'lerde yayımladığı köşe yazılarıyla ve dergilerde yayımladığı makaleleriyle medeniyet şuurunun kazandırılması yolunda büyük katkıları olmuştur. Denebilir ki 1950-60-70'lerde doğan yüz binlerce insanımız kendi sorgulamalarına Akif İnan gibi birkaç öncü münevverin yazdıklarıyla cevap bulmuştur. Bu durum Akif İnan'ın hem Türk düşünce hayatında hem de edebiyatımızda "öncü" bir rol üstlendiğini ortaya koyar. İnan'ın ortaya koyduğu fikirler kendi zamanı için yeni iken bugün için hayli yaygın bir hale gelmişse bunu bir başarı olarak adlandırmak gerekir. Çünkü zorlu yolun ilk taşları Akif İnan gibi birkaç yol açıcı tarafından döşenmiştir. Bu sayede biz bugün açılan bu yolda daha rahat ilerleyebiliyor, geçmişin üzerine yeni fikirler ekleyerek yolumuza devam edebiliyoruz.

Sonuç

Akif İnan, evrensel anlamda İslam'ın insan görüşünü fiiliyata döken, düşünceleriyle ve sanatıyla da bunu besleyen özgün bir İslamcı portresi olarak ele öne çıkmaktadır. Bu anlamda onun şiiri özü itibariyle düşüncesinin bir uzantısı olarak ele alınmalıdır. Edebiyat tarihçileri ve eleştirmenler Akif İnan'ı "Yeni İslamcı Şiir", "Neo Klasik Şiir", "İslami Yeni Edebiyat", "Yeni Gelenekçi Şiir", "İslam Edebiyatı", "İslamcı Edebiyat", "İslamcı Şiir" gibi farklı başlıklar altında ele almışlardır. İnan'ın ilk modern şiir örnekleri "Edebiyat" dergisinde yayımlanmış ve "Mavera"da devam etmiştir. Böylece Mehmet Akif İnan, 1970 sonrası Türk şiirinde adından en çok söz edilen isimlerden birisi olmayı başarmıştır. Akif İnan'ın pek çok şiirinin 90'lı yıllardan itibaren bestelenmesi onun geniş kitleler tarafından tanınırlığını artırmıştır. İnan'ın "Doğ Ey Güneş/Şehir Gazeli", "Mescid-i Aksa", "Arzihal", "Umut Gazeli", "El Gazeli", "Yürek Gazeli", "Zaman" gibi şiirleri Ömer Karaoğlu, Taner Yüncüoğlu, Selçuk Küpçük, Aykut Kuşkaya gibi müzisyenler tarafından bestelenmiş ve halen bu bestelerin yer aldığı videolar internet kanallarında en çok izlenenler arasında yer almaktadır. Buna karşın bugünün lise ders kitaplarında Akif İnan'a dair neredeyse hiçbir bilgi yer almamaktadır. 9-10-11-12. Sınıfların Türk Dili ve Edebiyatı kitapları ile aynı sınıfların Beceri Temelli Etkinlik kitapları incelendiğinde sadece 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı kitabında (syf.40) dolaylı olarak Akif İnan'a değinildiği görülmektedir. Lise edebiyat müfredatında Akif İnan gibi bir döneme mührünü

vurmuş bir isme daha fazla yer verilmesi halinde yeni nesillerin onu tanınması daha da kolaylaşacaktır. Akif İnan ve arkadaşları “Yeni İslamcı Şiir”, “İslamcı Edebiyat” gibi tanımlamaları kabul etmeseler de 1980 sonrası eleştirmenlerin önemli kısmı onları “*İslamcı Şiir*” başlığı altında ele almışlardır. Bu anlamda Akif İnan şiiri öz ve içerik olarak “İslamcı Şiir”, biçim olarak ise “Modern Lirik Şiir” kategorisinde değerlendirilebilir. “Modern Lirik Şiir”in “Lirik” şiirden farkı şairin “ben”inden hareket edip çevreye doğru genişleyen ve içinde bulunduğu toplumu ve dünyayı da içine alan bir duyarlılık şiiri olmasından kaynaklanır. Dolayısıyla da İslami hassasiyetlerinin yanı sıra İslam coğrafyasına olan duyarlılığını şiirlerine yansıtan Akif İnan şiiri için teşbihi merkeze alan “İslamcı Modern Lirik Şiir” tanımlaması daha yerinde olacaktır. Mehmet Akif İnan’ın edebiyatımızdaki yeri dergicilik çalışmaları açısından da önemlidir. Bir dönemin en etkili dergilerinin kurucuları arasında yer alan Akif İnan’ın edebiyat hayatımızın canlanmasında ve tesiri bugünlere uzanan dergicilik faaliyetlerinde önemli katkısı bulunmaktadır. “Edebiyat” ve “Mavera” dergilerinin kurucuları arasında yer alan, “Büyük Doğu” ve “Diriliş” dergilerine katkı sunan İnan’ın bu gayretleri hem yeni şair ve yazarların yetişmesine hem de yeni dergilerin kurulmasına vesile olmuştur. Akif İnan farklı mecralarda kaleme aldığı düz yazılarıyla “medeniyetimiz”, “mirasımız”, “edebiyatımız” başlıkları altında İslami kesime bir duruş, şuur ve özgüven aşlamak istemiştir. Darbelerin iyice içine kapanmasına yol açtığı aydın kesimlerin yeniden toparlanması ve sorumluluklarının gereğini yerine getirmesi noktasında Akif İnan’ın yazıları ufuk açıcı olmuştur. Geniş bir kitleyi muhatap alan bu metinlerin dili ve üslubu son derece yalın ve ikna edicidir. Büyük Doğu, Diriliş, Edebiyat ve Mavera ekseninde oluşan, Batıcılığa karşı oluşu “yerli düşünce” olarak kavramlaştıran ekibin önde gelen isimlerinden biri olan Akif İnan, tüm yazılarında uygarlığımızdan beslenen, onun değerlerini, yaşadığımız çağa taşıyan, bu düşünceyi bütün yönleriyle din, sanat, edebiyat, toplum, siyaset, eğitim hatta iktisat bağlamında ortaya koymuş ve Batı uygarlığına ve bu uygarlığın Batıcılık olarak milletimiz üzerindeki tahribatına ilişkin keskin tespitler ve tenkitler yapmıştır. Akif İnan, İslami düşüncenin, geleneğin kısacası kendi medeniyetimizin şiirlerini yazdığı gibi düz yazılarıyla da bunu tahkim etmiştir. Onun külliyatı bir bütün olarak “İslam Medeniyeti” etrafında örülmüş bir şuur abidesidir. Özellikle 1970 ve 80’lerde yayımladığı köşe yazılarıyla ve dergilerde yayımladığı makaleleriyle medeniyet şuurunun kazandırılması yolunda büyük katkıları olmuştur. Dolayısıyla Akif İnan’ın şair olarak, dergici olarak ve münevver olarak Türk edebiyatında kendine özgü bir yeri vardır. İnan’ın edebiyatımızdaki bu özgül ağırlığı zaman geçtikçe daha iyi anlaşılacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, Saadettin, Sıkı Adamlar Edebî Portreler, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- Akbaş, A. Vahap, “Bir Köylü Çarığı Gibi Derin ve Issız”, Ay Vakti Dergisi, Temmuz- Ağustos 2003, S.34-35.
- Ay Vakti Dergisi, “Mustafa Özçelik ile Şiir Üzerine”, Mayıs 2001, S.8.
- Bayazıt, Erdem, “50. Sanat Yılında Erdem Bayazıt İle”, (Söyleşiyi Yapan: Dinçer Eşitgin), Erdem Bayazıt Kitabı (Yayımlayan: D. Mehmet Doğan), Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği, 2009. s.260-268.
- Bayazıt, Erdem, “Erdem Bayazıt’la Maveria Dergisi ve Akabe Yayınları Çevresinde”, (Söyleşiyi Yapan: Âlim Kahraman), Maveria, S.100, Nisan 1985, s.12-19.
- Beyazıt, Erdem, Hece, Mayıs- Haziran- Temmuz 2001, S. 53- 54- 55, s. 442.
- Bilkan, Ali Fuat, “Nabî”den Akif İnan’a Urfa Şiiri”, Mehmet Akif İnan Kitabı, Haz. Nazif Öztürk vd., İstanbul: Türkiye Yazarlar Birliği-Şanlıurfa Belediyesi Yayınları. 2000.
- Boz, Duran, “Medeniyet Burcunda Bir Şair: Mehmet Akif İnan”, Doğumunun 75. Vefatının 15. Yılında Mehmet Akif İnan Sempozyumu, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara. 2016.
- Çağlar, Oktay, “Akif İnan’ın Şiiri”, Maveria, Temmuz 1980, S. 44, s. 37.
- Çiftçi, Cemil, “Adil Erdem Bayazıt ve Hayatından Kesitler”, Yedi İklim (Erdem Bayazıt Özel Sayısı), S.215-216, Şubat-Mart 2008, s.75-91.
- Eroğlu, Ebubekir, Modern Türk Şiirinin Doğası, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul. 2011.
- Eryarsoy, Mehmet Nezir, Gül Yetiştiren Adam: Rasim Özdenören, İstanbul: İlke Yayıncılık. 2009.
- Gürdoğan, Ersin Nazif, İki Dünyanın Hesaplaşması, İstanbul: İz Yayıncılık. 2011.
- Gürdoğan, Nazif, “Güzelin Sanatı Güzeli Olur”, Cahit Zarifoğlu: Yürek Safında Bir Şair (Haz. Âlim Kahraman), İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2003.
- Gürdoğan, Nazif, “Maveria Dergisinin Yazarı Değil, Yazarları Vardı”, Milli Gazete, 9.6.2007, s.12.
- Haksal, Ali Haydar, Bir Medeniyet Şairi M. Akif İnan, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara. 2016.
- Hece Dergisi, Akif İnan Özel Sayısı, Ankara, 2020.
- İlbak, Üzeyir, “Rasim Özdenören ile Söyleşi: Maveria Bir Ekip Hareketidir”, Dil ve Edebiyat Dergisi, Kasım 2012, S.47, s.28-29.
- İlhan, Attila, Tutuklunun Günlüğü, Bilgi Yayınevi, 1993.
- İnan, Akif, “Bir Tahlil Denemesi”, Maveria, S. 22, S. 6; S. 23, S. 22; S. 61, S. 18; S. 63, S. 9; S. 11.
- İnan, Akif, “Edebiyatta Evrensellik ve Yerellik Konusunda Oturum”, (Katılımcılar: Ersin Gürdoğan, Akif İnan, Rasim Özdenören, İsmet Özel), Maveria Dergisi, 1977, 3: 11-39.
- İnan, M. Akif, “Çeşitlemeler: Şiirimizle İlgili Bir Açıklama”, Maveria, Ağustos 1979, S. 33, s. 33.
- İnan, M. Akif, Söyleşi, Aylık Dergi Şiir Özel Sayısı, Temmuz-Ağustos- Eylül 1982, s. 61-63
- İnan, Mehmet Akif, Edebiyat ve Medeniyet Üzerine, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara. 2016.
- İnan, Mehmet Akif, Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara. 2016.
- İnan, Mehmet Akif, Hicret, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara. 2016.
- İnan, Mehmet Akif, Söyleşiler, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara. 2015.
- İnan, Mehmet Akif, Tenha Sözler, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara. 2016.
- İnan, Mehmet Akif, “Üstad’la Bir Bekleme Esnasında”, Maveria (Necip Fazıl’a Rahmet Özel Sayısı), S.80-81-82, Temmuz-Ağustos-Eylül 1983, s.190-191.

- Kabaklı, Ahmet, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, Cilt: 3, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları. 1974.
- Kabaklı, Ahmet, Türk Edebiyatı, Cilt: 4, 14. baskı, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları. 2008.
- Karataş, Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Sütun Yayınları, İstanbul. 2011.
- Kelebek, Aykut Nasip, (2012), “Mavera’nın Entelektüel Birikimi”, Dil ve Edebiyat Dergisi (Mavera Dergisi Özel Sayısı), S.47, Kasım 2012, s.84-85.
- Korkmaz, Ramazan; Tarık Özcan, Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000, Grafiker Yayıncılık, Ankara, 2008.
- Maraş, Mehmet Atilla, “Şahinşah”, Mavera, Nisan 1979, S. 29, S. 3.
- Maraş, Mehmet Atilla, “Şiir Sanatının Okumaya Çalıştığı Bir Alan”, Dil ve Edebiyat Dergisi, Kasım 2012, S.47, S.44-46.
- Mavera, “İslâmî Edebiyat Tartışmaları”, Mavera, Şubat 1982, S. 63, S. 4.
- Metin, Dr. Mustafa ve Diğ., 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Kitabı, Devlet Kitapları, 2024.
- Necatigil, Behçet, Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, Varlık Yay. İstanbul, 1995.
- Özçelik, Mustafa, “Mehmet Akif İnan’ın Şiiri”, Doğumunun 75. Vefatının 15. Yılında Mehmet Akif İnan Sempozyumu, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara. 2016.
- Özdenören, Alaeddin , “Akif İnan Şiiri”, Edebiyat Dergisi, 8: 3-5. 1974.
- Özdenören, Rasim, “Demek Ki Yüz Ayı Geride Bırakmışız”, Mavera, S.100, Nisan 1985, s.4-7.
- Özdenören, Rasim, “Mavera Bir Ekip Hareketidir” (Söyleşiyi Yapan: Üzeyir İlbak), Dil ve Edebiyat Dergisi (Mavera Dergisi Özel Sayısı), S.47, Kasım 2012, s.22-35.
- Özdenören, Rasim, “Mehmet Akif İnan Üzerine Bir Oturum”, (Söyleşiyi Yönetenler: Âlim Kahraman ve Ali Haydar Haksal) Yedi İklim (Mehmet Akif İnan Özel Sayısı), S.120, Mart 2000, s.51-64.
- Özdenören, Rasim, Ruhun Malzemeleri, İz Yayıncılık, İstanbul. 1997.
- Özipek, Bekir Berat, Muhafazakârlık, İstanbul: Timaş Yayınları. 2011.
- Öztürk, Nazif, M. Çetin Baydar Vd., Mehmet Akif İnan Kitabı, Türkiye Yazarlar Birliği Yay., Ankara, 2000, S.,150.
- Sazyek, Hakan, Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1999.
- Süreya, Cemal, Papirüs’ten Başyazılar, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 2015.
- Sürgit, Büşra, ”Bir Edebiyat Dergisi Olarak Mavera ve Mavera Topluluğu”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, 1006+XIX y. 2014.
- Türinay, Necmettin, “Mavera ve Mavera Şairleri, Erdem- Akif- Cahit”, Yedi İklim Dergisi, Şubat-Mart 2008, S.215-216, S.63.
- Yedi İklim Dergisi, (M. Akif İnan Özel Sayısı) C. 27, S. 298, 2015.
- Zeybek, Şerife Nihal, “İslâmî Yeni Edebiyatta Şiir ve Şair (Mavera Dergisi Örneği)”, Dil ve Edebiyat Araştırmaları, S. 9, Kış 2014.
- Zeybek, Şerife Nihal, “Dinî Edebiyat Açısından Mavera Dergisi (1 – 80. Sayılar)” İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. 2008.

POLİTİK SÖYLEM İLE POETİK SÖYLEM ARASINDA MEHMET AKİF İNAN ŞİİRİ

Prof. Dr. Selim SOMUNCU

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

İTBF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

Giriş

Hiç şüphesiz her şairde şiirin ortaya çıkış süreci farklılık arz edebilir. Genel olarak ilham ya da bir başka ifadeyle yazma güdüsü diyebileceğimiz bir şiir yazma haline geçiş süreci hemen her şairin müşterek deneyimidir denilebilir. Adına ister ilham isterse başka bir şey denilsin şairi yazmaya sevk eden bu süreç bir nevi şiire kaynaklık teşkil eden imgenin, sembolün, poetikanın ya da düşüncenin e'tymon'udur. Çok yönlü olan şairlerin şiirlerinde bu kaynak birden fazla oluşum şeklinde teşekkül eder.

Slogandan İmgeye

Akif İnan şiirinde şiirin oluşumuna kaynaklık eden yer yer iki farklı şiirsel muhayyileden bahsetmek mümkündür. Bazen beyitten beyte görülen, bazen de mısradan mısraya görülen bir değişimle söz konusu iki farklı muhayyile kendini gösterir. Bu gibi durumlarda bazen iki farklı öznenin konuştuğu hissine kapıldığımız da olur. Özellikle "Terci-i Bent" gibi beyitle yazdığı şiirlerde birinci beytin ilk mısraının farklı bir özne, ikinci mısraının ise bambaşka bir özne tarafından söylendiği hissine kapılmak kaçınılmazdır.¹ Bu iki farklı şiirsel muhayyilenin oluşum şeklinde birinci dize daha imgesel oluşturulurken yer yer ikinci dizinin de sloganik bir hüviyette ortaya çıktığı söylemek mümkündür. -Bazen tersi de olabilir.- Buna örnekler vermek gerekirse:

¹ Bu durum aslında klasik şiirde terci-i bendlerde rastlanılan bir durum değildir. Terci-i bendlerde beyitler birbiriyle izlek itibarıyla uyumludur. Bu bağlamda aynı tema etrafında toplanan bir konu bütünlüğü vardır.

*“Bir kapalı çarşı büyür de gider (imgesel)
Ben gönlümden başka yerde olamam (sloganik)*

*Piyano üstüne birkaç söz yani
Aşksız ve müziksiz her şey anlamsız” (İnan, 1994: 29)*

Bu ve benzeri dizelerde ilk dize daha imgesel olmanın yanı sıra daha estetik olduğu da söylenebilir. Müteakip dize ise daha sloganik olmanın yanı sıra daha politik ya da klişe olarak şiirde yer alır. İnan da poetikasını bu sloganın temellerini oluşturan politik söylem üzerine oturtur. Burada sloganların içeriğini besleyen gelenek ve dini öğelerdir. Onun şiirinde politik söylemin belirgin işlevlerinden biri din ve geleneğe yaslanarak yozlaşmaya karşı protest bir söylem geliştirmektedir. Bu bağlamda gelenek vurgusu Akif İnan şiirinde ön plana çıkar

*“Ve bir sofraya gibi sersem önüne
yerli düşüncenin ürünlerini” (İnan, 1994: 34)*

“Umut Gazeli”nde ise gelenek modern çağa karşı kuşanılan bir zırh olarak karşılık bulur.

*“Acılar umudu buldurur bize
Bir zırha büründüm bu çağa karşı” (İnan, 1994: 11)*

Modern kent bir saz kadar zayıftır. Modernizmin temsilcilerinden biri olan apartmanlar çürüten kentin içindeki önemli göstergelerdendir.

*“Sazdan bir yapıya dönüştü birden
Çürüyen bu kentin apartmanları” (İnan, 1994: 17)*

Akif İnan şiirinde bu bağlamda irdelenmesi gereken önemli bir başlık da sentaks ve kurgudur. İnan şiirinde yer yer sloganik söyleme eklenen imajlar yahut adeta münavebeli şekilde, peşpeşe gelen slogan ve imgenin iç içe girdiği bir kurgudan bahsetmek gerekir. Söz gelimi “Ağ” şiiri bunun güzel bir örneğidir:

*“İnsanı kirlüten heykeller gördüm
Güneşi karartan kıyamet gibi*

*Ey yolda kaybolan ezilen haber
Aşarak zamanı yenile çağı*

*Betonlar mezardır düşe sevince
Saksılar doğaya özlem eylemi*

Şiir bahçemizdi gökdelen oldu
Aklımıza bak nasıl gülen oldu” (İnan, 1994: 34)

Bu şekilde beyitle yazılan şiirlerde yukarıda ifade ettiğimiz slogan ve imge at başı gider. Aynı beyitte ilk dize sloganik, ikinci dize daha imgeci bir şekilde ortaya çıkar. Bu durumun şairin yaşamında da izleri vardır. Bu sürekli olarak şairin poetikayla politika arasında gidiş gelişler yaşamasının bir sonucu olarak teşekkül eden bir inşa şeklidir. Dolayısıyla ortaya çıkan şiir imajla slogan arasında bir şiirdir denilebilir. Bu bağlamda Akif İnan’ın şiiri çift yönlü bir şiirdir. Aynı şiirde iki söylem yer alır:

“Bütün giysileri yırtsak yeridir
Yeter bize vefa elbiseleri”

Bıçakladım geçen katil yılları
Her gün yeniden bulunca seni” (İnan, 1994: 32)

Şairin duygu ve düşüncüyü anlatmak için saf imge ile politik söylemi bir arada kullandığı dizelerin yer aldığı bu dörtlükte yer yer slogan ile imge iç içedir. Bu ve benzeri şiirlerde bütünlüklü bir şiir kurgusundan bahsetmek mümkün değildir. İnan şiirinde kurgu mısra düzeyinde kalır. Dolayısıyla “bütün güzelliği”nden ziyade “parça güzelliği” ön plana çıkar. Bir başka ifadeyle İnan, şiirinde uzun soluklu bir izleksel örgü kullanmıyor. Bu da şiiri bütünlüklü bir şiir olmaktan uzaklaştırıp eklektik bir yapıya dönüştürüyor.

Akif İnan şiirinde yüksek bir dil bilinci vardır. Bu bilinç lirik duyarlılıkla birleşince sloganı şiirsel bir şekilde vermeyi de başarıyor.

“Dinamitler patlar içimde birden
Sensiz saatleri hatırlayınca” (İnan, 1994: 22)

“Paramparçayım gel sen onar beni (slogan)
Topla aynalardan eski gölgemi” (imaj) (İnan, 1994: 40)

Ayrıca şairin ileri düzeyde bir tabiat ilgisi var ve bu beraberinde yer yer tabiatı da politik söylemin malzemesi haline getiriyor. Dolayısıyla tabiat da şairin slogan üretmesinde önemli bir argüman olarak işlev yükleniyor denilebilir. “Terci-i Bend” şiirinde denizle kurulan ilgi bu anlamda dikkate değerdir:

“Gel denize yaslan yalnız denize
Sırrını denizler taşır insanın” (İnan, 1994: 36)

Akif İnan’ın sloganları sosyal gerçekçi şairlerin ideolojilerinde ve poetikalarında ürettiği gibi salt materyalist öğeler içermez bilakis metafizik bir söylemi vardır. “Toprağın Babası” şiiri hem metafizik çağrışımları açısından hem de yer yer orijinal imgeleri içermesi açısından dikkate değer bir şiirdir.

*“Üstünde sürekli secde kokusu
Sevgi donanması denizlerinde”* (İnan, 1994: 55)

Metafizik göndermeleri olan slogan ideoloji olmakla birlikte hiç şüphesiz ideolojinin belirlediği izleksel bir durumdur. Dolayısıyla onun şiirinin kaynağının metafizik olduğunu söyleyebiliriz. Alâeddin Özdenören de Akif İnan ile ilgili yazdığı *Şiirin Geçitleri*² kitabında, şairin içsel yangınına ve metafizik söylemine atıflar yapar. Ayrıca İnan şiirinin sloganlaşmasında yahut bazı dizelerin sloganla imaj arasında gidiş gelişler yaşamasına sebep olan şey aslında salt düşünceye dayalı açıklanamaz bir durumdur. Akif İnan şiirini slogan haline getiren dize yapısının sentaksından yola çıkarak söyleyecek olursak dize kurusu ve tabi ki seçilen sözcükler de İnan şiirinin sloganik boyutunu okura teyit eder. Bazen şiirde yer alan dizelerin imgeden slogana yaklaşmasında sentaksın da etkisi vardır. İnan’ın bu özel sentaks tercihi yer yer devrik tümceler, ton, vurgu, ses tercihleri gibi prozodi öğelerinden yararlanılarak oluşturulur. “Terci-i Bend” şiirinde bir beyitten örnek vermek gerekirse:

*“Vurulmuş geyiktir sensiz zamanlar
İçimin ormanı bir yangın yeri”* (İnan, 1994: 38)

Özel sentaks yapısının bir sonucu olarak İnan şiirinde imgenin yerini slogana bırakmasında etkili olan bir başka yapısal özellik mısranın sıklıkla “Ey” ya da “Ve” gibi yapılarla başlamasıdır.

“Ey deprem gel yetiş bu şehirlerin” (İnan, 1994: 59)

“Ve kurut taşları diken elleri” (İnan, 1994: 60)

“Ey yolda kaybolan ezilen haber” (İnan, 1994: 34)

“Ve aşkın bedeli candır ölümdür” (İnan, 1994: 33)

Hiç şüphesiz bu durum şairin konuşulan dilden faydalanma çabasından ileri gelir. “Bilindiği gibi konuşulan dil, etkilenmeye daha çok önem veren, bu nedenle kimi zaman eksiltilere giden” ve ton, vurgu, ezgi gibi unsurların ağırlık kazandığı bir dildir. (Aksan, 2006: 47)

Akif İnan şiirinin hem poetik hem de politik zeminini oluşturan bir başka alt yapı Necip Fazıl’ın Büyük Doğu mefkûresidir. “Yiğitler” şiirindeki;

2 *Şiirin Geçitleri* adlı kitap Mehmet Akif İnan’ın yanı sıra Cahit Zarifoğlu’nu da içeren bir çalışmadır. Çalışma boyunca zaman zaman iki şairin mukayesesi de yer alır. Özdenören’in bu çalışması biyografik ya da monografik bir inceleme değil poetik bir deneme hüviyetindedir. Böyle bir inceleme yapabilmek için İnan şiirini okumak yetmez. *Şiirin Geçitleri* adlı kitabın şairle kurulan bir yakın ilişki sonucu ortaya çıktığı söylenebilir. Alâeddin Özdenören, *Şiirin Geçitleri*, İz Yayıncılık, 2018, İstanbul.

*“Anamı sorarsan büyük doğudur
Batı ki sırtımda paslı bıçaktır”* (İnan, 1994: 61)

dizeleri, şairin Büyük Doğu’ya ve Necip Fazıl’a bağlılığını anlatan önemli dizelerdendir. Bu bağlamda İnan şiirinin politik söylemi onu bir gelecek umudu arayışı içerisine sevk eder. Şair gelecektekine yana umutludur. “Kaside” başlıklı şiirinde ifade ettiği şekliyle hep yeni bir ürperiş ve yeni bir sabah arayışı içerisindedir.

*“Gel kurut bu çağın kargaşasını
Seninle beklenen şimdi şafaktır”* (İnan, 1994: 61)

İnan bu gelecek umudunu, kendi tarihimiz, kültürümüz ve toprağımız içinde arama çabasına girmiştir. Dolayısıyla şiirinde yerli düşünceyi, yerliliği özellikle vurgular. Bu nedenle olsa gerek onun şiirine İstanbul’un yanı sıra Urfa, Maraş, Büyük Doğu bir imge olarak yerleşir. Bu anlamda sloganik söylem Akif İnan şiirini ideolojik bir şiir de yapar. Alâeddin Özdenören, Akif İnan’la ilgili yazdığı kitapta onun şiirine toz kondurmazken lafı ideolojik ve doktrin şiir bağlamında Nazım Hikmet’e getirir ve Nazım Hikmet ile Akif İnan arasında mukayeseler yapar. Bu bağlamda her iki şair arasında bazı muvazilikler tespit eder. Özdenören’e göre Nazım Hikmet de Akif İnan da hayatlarıyla şiirlerini doğrulamış şairlerdir. Özdenören her ikisinin de samimi olduğunu ifade ettikten sonra dünya görüşlerinin şiirdeki karşılığını aradıklarını ifade eder. Bununla da kalmaz Nazım ile Akif İnan’ın ayrıştığı hususlara da değinir. Özdenören’e göre Nazım Hikmet dünya görüşünün katı, donmuş ve dar kalıplarından sıyrılıp kendini, kendi doğal haline, ince duyarlılığın lirizmine serbestçe bıraktığı zaman başarılı şiirler yazmıştır. Akif İnan’da ise inanç ideolojik bir karakter yansıtmaz. İnanç onda bir kurgu değildir; O baştan ayağa bir inanç adamıdır. Bu inanç şiirlerinde kendiliğinden eyleme dönüşür. Belki de bu yüzden eylem sözcüğünün kendisi de şiirlerinde çokça geçer. (Özdenören, 2018: 40) Dolayısıyla onun şiirlerinin kaynağı metafizik olmakla birlikte içten, çok derinlerden gelir. Özdenören, onun şiiri içsel değil, içeride hazırlanmış bir şiirdir, diyerek Akif İnan şiirinin bu yönüne vurgu yapar. Ayrıca söz konusu çalışmada Akif İnan şiirinin keskin bir şiir oluşuna da işaret edilir: “Akif vurguncudur, Wagner müziği gibi. Uçurum gibi derinliklerde. En olmayacak ince bir sesle başlar şiire. Sonra aşama aşama sesini yükseltir.” Yukarıda imgesel ve estetik dizeden slogana geçiş şeklinde adlandırdığımız değişken söylemi Özdenören, Wagner benzetmesiyle bu şekilde ifade eder. İnan şiirine ilişkin yapılan tespitler yer yer Zarifoğlu şiiriyle mukayeseli verilir. “Cahit, lekesiz bir öfke gibidir. Öfkesini kolay kolay açığa çıkartmaz.” -Bu tespit aynı zamanda; “Akif’in şiiri öfkeli ve bunu açığa çıkarır” anlamına da gelir.- Yine Özdenören’e göre “Cahit ince-

çık bir bükülüş ve kabarıştır. Akif ise köpürüştür.” Bu da İnan şiirinin sert ya da sivri uçlu bir şiir olması sonucunu doğurur.

Sonuç

Akif İnan şiirinde karşımıza çıkan bu yarı sloganik yarı estetik imgelerle kurulu poetika salt düşünce, ideoloji, metafizik ve içsel tutumla açıklanamaz. Bu bağlamda yukarıdan beri ifade ettiklerimizi genel olarak özetleyecek olursak üç başlıkta toplanır: Birincisi şairin poetikayla içli dışlı oluşu ve bunun getirdiği tecrübelerdir. İkinci husus Necip Fazıl etkisi ve modernizme, yozlaşmaya karşı takınılan protes tavrı. Üçüncü husus ise şiirlerinin teknik boyutudur. Bunlar ise şiirlerinde dize yapısının sentaksı, şiirsel kurgu ve söz dağarı olarak sıralanabilir.

Yukarıdan beri ifade ettiğimiz birinci dize imgesel, ikinci dize sloganik yorumunda, saf imgenin güçlü olduğu dizelerde “Şair Akif İnan”, sloganik söylemin baskın olduğu dizelerde ise “dava adamı Akif İnan”ın baskın olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Pala, İskender (1999) Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Ötüken Yayınları, İstanbul.

İnan, Akif (1994) Hicret, Esra Sanat Yayınları, Konya.

Özdenören, Alâeddin (2018) Şiirin Geçitleri, İz Yayıncılık, İstanbul.

Aksan, Doğan (2006) Şiir Dili ve Türk Şiir Dili, Engin Yayınları, Ankara.

M. AKİF İNAN'DA ŞİİR VE AKSİYON: HÜZÜN, UMUT VE EYLEM

Dr. Öğr. Üyesi Erhan Salih FİDAN

Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

*Büyük rüyalarla geçmişse ömür
Hiç yanmam ölümün her çeşidine
Umut bir tohumsa kefen zarında
Gün olur fıskırır bir orman olur¹*

Giriş

“Kelimelere bir sır tevdi etmek ya da kelimelerin sırrını keşfetmek mesleğidir şiir.”² Mehmet Akif İnan, 1978 Şubat’ında yayımlanan “Sır” başlıklı yazısında şiiri böyle tarif etmiştir. Bu cümledeki, sırları yüklenmeyi ya da keşfetmeyi esas alan tanımlama gayreti, bir uğraş olarak şiirin esrarlı tarafına işaret etmesi bakımından önemlidir; fakat bunun yanında şiirin bir vazifeyi üstlenmiş olduğunu da vurgulamaktadır.

Sözün ve anlamın en incisini buluşturma gayretinin mühim mahsullerinden birisi olarak şiirin tanımı, genellikle şiire yüklenen vazifeye göre şekillenmektedir. Mesela Aristoteles, *Poetika* adlı eserinde şiiri, iyinin yahut kötünün ritim, melodi ve şarkının çeşnilendirdiği bir dille taklidi olarak tanımlamaktadır. Aristo’ya göre şiir, iyiyi ya da kötüyü taklit ederek öğretici yahut şaşırtıcı olmalı; ilgi çekmelidir. Bu noktada ozanı/şairi tarihçilerden ayıran şey, tarihçi meseleleri özel olarak ele alıp bir gerçekliği kovalarken ozanın konuları geniş bir bakışla ele alışı ve ilgi çekmek için gerçeklikle kurgu arasında gidip gelişidir.³

1 M. Akif İnan, *Şiirler (Hicret & Tenha Sözler)* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2014), 109.

2 *Mehmet Akif İnan Eserleri* (Ankara: Eğitim Bir-Sen Yayınları, 2015), 2/72.

3 Aristoteles, *Poetika -Şiir Sanatı Üzerine-*, çev. Ömer Aygün - Ari Çokona (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2024), 1, 15, 23.

Gerçekliğe böyle bakan şairin Eflatun'un *Devlet'*inden kovulmasının sebebi de budur. Eflatun'un ütöpik devletinde, benzetmeleri temele alan, kurgularla uğraşan ve gerçeklikten uzaklaşan şairin yeri yoktur.⁴ Benzer şekilde Fârâbî de şiiri, muhatabın zihninde nesnenin taklidini canlandıran ve gerçekliği olmayan, temsili bir beyan olarak görür.⁵

Tüm bu görüşler, şiirin menfi yahut müspet manada mutlaka dikkate alındığını ve fert ya da toplum nezdinde bir değerlendirmeye tabi tutulduğunu göstermektedir. Öyleyse İslam düşüncesi bakımından, bir diğer söyleyişle Müslüman münevverler nazarında şiir nedir; şiirin görevleri nelerdir? Şiir, ağır bir sorumluluğu yüklenmiş hâlde dünyada bulunduğu inanan insanlar, yani Müslümanlar için hangi mesuliyetlere karşılık gelmektedir? Bir aksiyon ve fikir adamı olarak şiir mesleğini de tutan Mehmet Akif İnan hakkında şiirine dair tespitlerde bulunabilmek için evvela bu sorulara kısaca cevap vermek yerinde olacaktır.

1. Şiirin Mesuliyeti/Mesuliyetin Şiiri

Şiir, sözün en incesine ve en güzeline erişmek hedefiyle ilerleyen bilgi ve bilinç yüklü zihinlerin ortaya koyduğu söz ve hikmetlerdir. Şiir, şuur kelimesi ile aynı kökten gelmekte ve mana olarak da bir bilinci yansıtmaktadır. İslam'ın hedefleri, dünyada merhamet ve adalet odaklı bir düzeni temin etmek; buna binaen öte âlemdeki hakikatlere hem bilkuvve hem de bilfiil erişmek şeklinde ifade edilebilir. Buna göre İslam için şiir, evvela hakikatten pay taşımak ve hakkı söylemek; sonrasında da ince fikir ve güzel söz mahsulü olmak şartlarını taşımalıdır. Nitekim Şuarâ Sûresinde şairler, hak ve hakikatten sapmış, yapmadıkları şeyleri diilendirerek yalanı ve haksızlığı meslek edinmiş olanlarla iman edip iyi işler yaparak hak ve hakikat ölçüsünde kendilerini müdafaa edenler şeklinde iki sınıfta değerlendirilmiştir.⁶ Öyleyse vurgulandığı gibi vahye ilk elden muhatap olan topluluk içinde de iyiliğin ve hakkın temsilcisi şairlerle, bunlara karşı duran, küfür, yalan ve nifak sermayesiyle şiire yönelenler mevcuttur.⁷

4 Geniş bilgi için bk. Platon, *Devlet*, çev. Sabahattin Eyüboğlu - M. Ali Cimcoz (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017), 335-368.

5 Mehmet Bayraktar, "Fârâbî'nin 'Şiir Sanatının Kanunları Risalesi' Adlı Eseri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36/1-2 (Haziran 1997), 48.

6 "Şairler(e) gelince, onlara da sapıklar uyarlar. Onların her vâdide başiboş dolaştıklarını ve gerçekte yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmedin mi? Ancak iman edip iyi işler yapanlar, Allah'ı çok ananlar ve haksızlığa uğratıldıklarında kendilerini savunular başkadır. Haksızlık edenler, hangi dönüşe (hangi akibete) döndürüleceklerini yakında bileceklerdir." (*Kur'an-ı Kerim Meâli*, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), eş-Şuarâ 26/224-227.)

7 Geniş bilgi için bk. İsmail Hakkı Sezer, "Kur'ânda Şiir ve Şair", *Marife* 3/1 (2003), 7-29.

İslam'ın ilk tebliğ dönemlerinden itibaren şiirin vazifesini de Şuarâ Suresindeki ayetler ışığında değerlendirmek mümkündür. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatında, vahyin geldiği ortamda, etkili ve üst düzey bir iletişim aracı olarak şiir ve toplumun öncü karakterlerinden biri olarak şair, mühim bir konumdur. Hz. Muhammed'in şiire bakışı da, hakkın ve dalaletin şairleri şeklinde sınıflandırılabilir, bu iki cepheye göre şekillenmektedir. Kur'an-ı Kerim'in üstün belagat ve fesahati karşısında mücadeleye girerek onu alt etmeye çalışan dalalet cephesinin ön mevzilerinde şairler yer almıştır. Müşrikler, özellikle küfürün sözcüsü şairleri ön cephede mücadeleye iterken diğer yandan Kur'an-ı Kerim'i de bu cepheye çekmeye çalışmış ve bu yolla Hz. Muhammed'in (s.a.v.) kendilerine benzer bir şairden başka bir şey olmadığı iddiasını kabul ettirmeye gayret etmişlerdir. Hz. Muhammed, böyle bir mücadele ile kendisini ve kendisine indirileni hicveden şiirleri çirkin görmüş ve kesin bir dille reddetmiştir.⁸ Nitekim Kur'an-ı Kerim'de de bu türlü iddialara ve girilen temelsiz mücadelelere dair pek çok ayet mevcuttur.⁹ Diğer yandan Hz. Muhammed (s.a.v.), hem bir vakıa olarak şiirin genel çizgisi bakımından hem de Müslüman şairlerin hakikati veya hakikatin görülemeyen cephelerini aksettiren şiirleri bakımından onda hikmetli bir yön bulunduğunu ifade etmiştir.¹⁰

Şuarâ Sûresindeki ayetler ışığında, şiirin "iyiliği yaymak ve kötülüğe mani olmak" vazifesiyle anlam ve meşruiyet kazandığını ifade etmek mümkündür. Esasen bu geniş pencereden bakıldığında inançlı bir insanın ödev ve sorumluluklarıyla şekillendirdiği hayat çizgisi ve ideali çerçevesinde şiirin mühim faaliyet alanlarından birine karşılık geldiği de anlaşılmaktadır.¹¹ Nitekim doğru inanç, ibadet ve ahlak üçgeninde daima ilerlemeci bir anlayışla yaşamak ödevini üstlenen Müslümanlar açısından da şiir, İslam'ın ilk devirlerinden itibaren, çok önemli bir konumda bulunmaktadır.

Şiir, hakkı ve hakikati sözün en güzeliyle yansıtmak/tasvir etmek hedefinde olduğu zaman mescide girmiş; minbere çıkmış ve hatta Cebrâil (a.s.) aracılığı ile ilahî ilhamlarla desteklenmiştir. Şu hadis-i şerif bu durumu özetlemektedir:

"Allah Resûlü (s.a.v.), mescide Hassân b. Sabit için bir minber koydurur; Hassân da bu minber üzerinde ayakta durarak Allah Resûlünün (s.a.v.) övücü veya destekleyici şiirler söyledirdi. Allah Resûlü (s.a.v.)

8 Ebû Hureyre'den (r.a.) nakledildiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Sizden birinin içinin irinle dolması şiirle dolmasından hayırlıdır." [Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi' uş-şahîh*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), Edeb, 92.]

9 *Kur'an-ı Kerim*, et-Tür 52/30; el-Enbiyâ 21/5; en-Neml 27/65.

10 Übey İbnü Ka'b (r.a.) naklediyor: "Resûlullah buyurdular ki: Şiirde hikmet vardır." (*Buhârî*, Edeb, 90.)

11 Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflere göre insanın mesuliyetlerine dair geniş bilgi için bk. Elif Erdem (ed.), *Sorumluluk Bilinci* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020), 13-45.

de şöyle buyururdu: Allah'ın peygamberini övdüğü veya savunduğu sürece Şair Hassân'ı Allah, Ruhu'l-Kudus (Cibril)'le destekler."¹²

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) İslam'ı tebliği sırasında bazı şairler öylesine öne çıkmış; Hassan b. Sâbit (r.a.)¹³ örneğinde görüldüğü üzere, öyle mühim vazifeler üstlenmişlerdir ki "Hz. Peygamber'in şairi/şairleri" olarak anılmışlardır. Hassân b. Sâbit'in yanında Abdullah b. Revâha¹⁴ ve Ka'b b. Zühayr¹⁵ de Hz. Muhammed'in şiirle ve şairlerle münasebetlerini görmek bakımından oldukça önemli isimlerdir.¹⁶

İslam'ın hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik bir hayat sürmek her Müslümanın temel gayesi olduğundan, şiiri, kabiliyet ve hissiyatıyla temayüz eden Müslüman ferdin hedefe dönük aksiyonlarından biri olarak ifade etmek mümkündür. Esasen İslam sanatını genel itibarıyla aynı çerçevede düşünmek de bu çabaya meşru bir zemin sağlamaktadır.

İslam'ın fert-toplum ilişkisi sadedinde ortaya koyduğu ilkeler, yukarıda da ifade edildiği gibi "iyiliği emir ve kötülükten sakındırma" kaidelerini en temel değer olarak yansıtmaktadır. Bu durum, her Müslümana, güç ve kabiliyetleri nispetinde, iyiliği yayma, kötülüğe engel olma görevini istisnasız bir surette

12 Suleymân b. el-Eş'âş es-Sicistânî Ebû Dâvûd, Sünenü Ebî Dâvûd, thk. Muḥammed Muḥyiddîn 'Abdulḥamîd (Beirut: el-Mektebetü'l-'Aşriyye, ts.), Edeb, 87; Ebû 'Îsâ Muḥammed b. 'Îsâ et-Tirmizî, es-Sunen, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf (Beirut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1998), Edeb, 104.

13 Müslüman olmadan evvelki yaklaşık altmış yıllık ömrünü şarap meclislerini anlatmak, kabile çekişmelerinde üstünlük sağlamaya çalışmak ve maddi menfaat maksadıyla hükümdarları methetmekle geçiren Hassân b. Sâbit, İslam'a girdikten sonra Hz. Muhammed'in şairi olarak anılmak şerefine erişmiş; hakkı ve hakikati söylemenin bir aracı olarak şiiri en güzel şekilde kullananların öncülerinden olmuştur. Müşrik şairlerin Hz. Peygamber'i üzen hicivlerine karşı etkili cevaplar vererek Müslümanların gönüllerini ferahlatmıştır. Hayatı hakkında geniş bilgi için bk. Hüseyin Elmalı, "Hassân b. Sâbit", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/399-402.

14 Hayatı hakkında geniş bilgi için bk. Sargon Erdem - Hulusi Kılıç, "Abdullah b. Revâha", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988).

15 Hayatı hakkında geniş bilgi için bk. Ahmet Savran, "Kâ'b b. Zühayr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001).

16 Bu konuda M. Akif İnan'ın 1990'da verdiği "Din ve Edebiyat" başlıklı konferans, meseleye yaklaşımı ve çizdiği çerçeveye itibarıyla son derece önemlidir. [Hıdır Yıldırım (ed.), *Mehmet Akif İnan Konferanslar Hitabeleri* (Ankara: Eğitim Bir-Sen Yayınları, 2024), 74-93.]

Bu hususta daha geniş bilgi alınabilecek bazı çalışmalar için bk. İsmail Güleç, *Şiir, Şair ve Peygamber'e Dair* (İstanbul: Ötügen Yayınları, 2018), 101-166; Yusuf Sancak, *Hz. Peygamber Devrinde Şiir* (Erzurum: Şafak Yayınevi, 1999); Mehmet Yılmaz, "Hz. Peygamber'in Şiire Yaklaşımı", *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/2 (2013), 177-206; İbrahim Sarıms, "İslam'ın Şiire Bakışı", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1990), 133-163; Ramazan Özmen, "Sahihayn Bağlamında Hz. Peygamber'in Şiire Yaklaşımı", *Hakkari İlahiyat Dergisi* 2 (2023), 22-37; Osman Nedim Yektar, "Hadis Rivayetleri ve Hz. Peygamber'in Şiire Bakışı", *EKEV Akademi Dergisi* XX/65 (2016), 405-432.

yüklemektedir. Kur’ân-ı Kerim’de bu konuyla ilgili pek çok ayet bulunduğu gibi¹⁷ şu meşhur hadis-i şerif de konuyu açıkça ifade etmektedir:

“Kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirsin. Şayet eliyle değiştirmeye gücü yetmezse, diliyle değiştirsin. Diliyle değiştirmeye de gücü yetmezse, kalbiyle düzeltme cihetine gitsin ki, bu imanın en zayıf derecesidir.”¹⁸

Bu örnekler ışığında Müslüman bir münevver için şiir, toplumsal düzenin sağlanması, hakkın hâkim olması, kötülüğün önüne set çekilmesi gibi hususlarda esaslı bir araç olarak öne çıkmakta; bu görevi yürüttüğü müddetçe kabul görmekte; mescide girmek, minbere çıkmak ve Müslümanların fikir ve aksiyonlarına yön vermek noktalarında hiçbir engelle karşılaşmamaktadır. Bu konuda bilhassa mutasavvıf şairleri de misal vermek mümkündür. Başta Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (ö. 1273), Hoca Ahmed Yesevî (ö. 1166) ve Yunus Emre (ö. 1320) olmak üzere pek çok âlim, kanaat önderi ve mürşit, şiiri bir eğitim ve tebliğ aracı olarak kullanmıştır. Mevlânâ, şiire devam edişini çevresinden gelen rağbete ve sözün daha tesirli olmasına bağlamakta; bu yolla ortaya koyduğu *Mesnevî* adlı meşhur eserinin kendisinden sonra şeyhlik edeceğini, doğru yolu arayanlara rehberliğe devam edeceğini ifade etmektedir.¹⁹ Yine Hoca Ahmed Yesevî, *Dîvân-ı Hikmet*’inin hemen başında şiirlerinin asıl kaynağı olarak Kur’ân-ı Kerim ayetlerini ve hadis-i şerifleri göstermektedir.²⁰ Yunus Emre ise sözün ve şiirin kıymetini “Söz ola kese savaşı söz ola bitüre başı/Söz ola ağulu aşî balıla yağ ide bir söz”²¹ diyerek teslim ettikten sonra şiir biçiminde dilden dökülen bu sözlerin esas kaynağının Allah kelâmı olduğunu ifade etmiştir.²²

17 Şu ayet-i kerime müminlere yüklenen ödevi gayet açık bir şekilde izah etmektedir: “*Ey mü’minler! Siz, insanların iyiliği için yeryüzüne çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. Çünkü siz usûlünce iyilikleri ve güzellikleri emredip yayar; kötülük ve çirkinlikleri yasaklayıp önüne geçmeye çalışırsınız. Bunu da zâten Allaha inandığımızdan dolayı, onun bir gereği olarak yaparsınız. Ehl-i kitap da iman etseydi, elbette kendileri için hayırlı olurdu. Gerçi içlerinde inananlar da var, fakat onların çoğu dinden çıkmış fâsıklardır.*” (Kur’ân-ı Kerim, Âl-i İmrân 3/110.) Bu görevin yerine getirilmemesini gerçek bir kötülük olarak ifade eden bir ayet-i kerime ise şudur: “*Onlar, yapmakta oldukları kötülüklerden birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Yaptıkları işler, gerçekten ne kadar kötü idi.*” (el-Mâide 5/79)

18 Ebü’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmi’u’s-Şaâih*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâki (Kahire: y.y., 1374-75/1955-56), İmân 78.

19 Geniş bilgi için bk. Nuri Şimşekler, “Mevlânâ’nın Mesnevî’deki Amacı”, *Konya’da Düşünce ve Edebiyat Sempozyumu* (Konya: Türkiye Yazarlar Birliği Konya Şubesi, 2003), 193-207; a.mlf. “Mevlânâ ve Şiir”, *Doğudan Batı’ya Düşüncenin Serüveni* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2015), 7/271-278.

20 “Benim hikmetlerim hadis hazinesidir/Ondan koku almayan dünya divanesidir/Bu benim hikmetlerim kelâmın beyanıdır/Okuyup anlayana Kur’ân’ın anlamıdır” (Necdet Tosun - Kemal Eraslan, *Hoca Ahmed Yesevî Külliyyatı*, ed. Zülfişkar Güngör (Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, 2019), 543.)

21 Mustafa Tatcı, *Yunus Emre Divânı* (İstanbul: H Yayınları, 2008), 121.

22 “Söz karadan akdan degül yazup okımaktan degül/Bu yürüyen halkdan degül Hâlık âvâzından gelür” (Tatcı, *Yunus Emre Divânı*, 63.)

2. Kuvveden Fiile; Fikirden Aksiyona Şiir ve Akif İnan

Şiir, his ve fikirleri, dilin imkânları ölçüsünde, en uygun formlarla zirveden seslendirme arayışının bir mahsulü olması hasebiyle eylem ve aksiyonun önemli bir aracı olarak öne çıkmaktadır. Eylem ve aksiyon, bir iç dönüşümün akisleriyle hedeflenen geniş çaplı hareket ve dönüşüm faaliyetleridir. Dolayısıyla şiir, bir amaç değil sonuç olarak; eylem ve aksiyonun yüksek bir çıktısı sayılmalıdır. Nihai amaç şiir olmadığına göre şairi tatmine ulaştıracak olan da şiir değil, şiirin hedeflerine yürüyüşüdür.

M. Akif İnan'ın hayatında çok mühim yer tutan merhum Necip Fazıl Kısakürek'in (1904-1983) fikriyatında "fiilde erimiş fikir" olarak tarifini bulan aksiyon kavramı çok geniş bir yer tutmaktadır.²³ İman, mesuliyet ve aksiyon birbirinden ayrılmaz kavramlar olarak Necip Fazıl'ın Büyük Doğu idealinin his ve hareket cephesini oluşturmaktadır.²⁴ İmandan doğan aksiyon hakkında Batılı filozofların fikirlerini de büyük bir merakla yoklayan Necip Fazıl, bu konuda ünlü Fransız filozofu Maurice Blondel'den (1861-1949) alıntı yaparak, esasen aksiyondan umulan şeyin safi bir hareket ve faaliyetten ziyade hakikate ermek olduğunu ifade etmiştir: "Hakikate ne saf zihinle ne de saf imanla erişilebilir. O, bütün bir amel, fiil, iş ve aksiyon hâlinde tecelli eder. Bilgi bizi hareket ettirmeye asla kâfi değildir. Varlığın özü aksiyondadır."²⁵ Necip Fazıl, aksiyonun özgün boyutuna dair onun taklitle asla barışmayan ve barışamayacak bir iş olduğunu ifade etmektedir. Zira taklit, çilesini çekmeden ele geçirme gayretinin adıdır. Çile olmayınca da aşk, meydana getirme cehdi, şevk ve aksiyon olmaz.²⁶

Necip Fazıl, şiire ve şaire dair fikirlerini de aksiyon kavramından ayırmamaktadır. Poetikasında şiiri "mutlak hakikati arama işi" olarak tarif ederken bu mutlak hakikatin "Allah" olduğunu ifade etmektedir. Şiiri, hakikati aramanın en temel yolu olan ilimden ayırırken şu dikkat çekici cümleleri kurmaktadır:

Şiir, mutlak hakikati aramakta, fevkalade sarp ve dolambaçlı, fakat kestirme ve imtiyazlı bir keçi yoludur. Oradan kalabalıklar değil, gözcüler, işaret memurları ve kılavuzlar geçer. Şiir söyleyen, onu gerçek söyleyen, kılavuzdur... (...) Şiir, Allah'ı sır ve güzellik yolundan arama işidir.²⁷

23 N. Fazıl Kısakürek, *İman ve Aksiyon* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2012), 10.

24 M. Akif İnan, "Yiğitler" başlıklı şiirinde Büyük Doğu'yu şöyle zikretmektedir: Anamı sorarsan büyük doğudur/Batı ki sırtımda paslı bıçaktır. (İnan, *Şiirler*, 64.)

25 Kısakürek, *İman ve Aksiyon*, 66.

26 Kısakürek, *İman ve Aksiyon*, 44.

27 N. Fazıl Kısakürek, *Çile* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2010), 473-474.

Aksiyonu ve hakikat arayışını imana bağlayan Necip Fazıl, aksiyonun iki yoldan bahsetmektedir: Biri, cemiyetimizle dışarıya doğru bir atılımı ifade ederken; diğeri, ferdiyetimizle içeriye doğru bir atılıma işaret etmektedir. İçe doğru aksiyon, usul ve esaslarıyla tasavvufa tekabül etmekten, dışa doğru aksiyon ise ferdin toplumsal vazifelerini esas almakta ve bu yönüyle umumi aksiyona karşılık gelmektedir.²⁸

Merhum Necip Fazıl, şiiri umumi aksiyon olarak cemiyet penceresinden tetkik ederken iç ve gizli hayatıyla uyuyan cemiyetin rüyasını gören şairin aynı zamanda sayıklamalarını zaptetmesine benzetmektedir. Bu manada şiir, sırlarla dolu ferdi bir faaliyetin tezahürü olsa da cemiyetin hâline, mazisine ve istikbâline dair akisleri taşımaktadır.²⁹ Onun görüşlerine göre şair, inansın ya da inanmasın mutlak hakikati aramak durumunda olduğu gibi kendini ve şiirini toplumdan ne kadar soyutlamaya çalışırsa çalışsın mısralarında toplumun hâline yahut geleceğine dair izler yansıtmaması mümkün değildir.³⁰

İç ve dış aksiyon bakımından Akif İnan'ın hayat ve faaliyetlerine baktığımızda dergici, hatip, yayıncı, yazar, öğretmen, sendikacı ve nihayet şair kimlikleriyle karşımıza çıkmaktadır. Henüz çok genç yaşlarda, bir lise talebesi iken arkadaşlarıyla birlikte *Derya* adında bir gazete çıkarması; daha sonra *Edebiyat* ve *Mavera* dergilerinin kurucu kadrosunda yer alışı; uzun yıllara yayılan deneme ve inceleme yazılarıyla sürdürdüğü yazarlık faaliyeti; yine uzun yıllar süren öğretmenlik vazifesi; doksanlı yılların başlarında giriştiği sendikacılık ve örgütlenme girişimleri tamamıyla bu iç ve dış aksiyonların tezahürü olarak görülmelidir.³¹

Bu aksiyon kavramını, olumlu yahut olumsuz anlamda olsun, genellikle “eylem” kelimesiyle karşılayan Akif İnan, İslamî terimler olarak cihat ve tebliği de Müslümanın en temel eylemleri saymaktadır. Müslümanın taşıdığı iman gereği içten gelen bir fikir ve hareket arzusuyla yürüttüğü bu türlü eylemler hakkında Akif İnan “Mücahit Şövalye Değildir” başlıklı yazısında şunları söylemektedir:

İfrat da yoktur, tefrit de Müslümana. İtidaldir, teennidir emrolunan. Ne itidal zannıyla korkaklık, meskenet, ne de cihat zannıyla şövalyelik yoktur Müslüman için. Nefsin, deliliğin eylemi değildir cihat. Nefsinin, deliliğinin eylemini cihat diye ilan ve buna iştirak talebiyse maceracılıktır ki en azından nefis azgınlığıdır bu da. Velvele, yaygara değil,

28 Kısakürek, *İman ve Aksiyon*, 72.

29 Kısakürek, *Çile*, 486.

30 M. Orhan Okay, *Poetika Dersleri* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013), 196-197.

31 Geniş bilgi için bk. Duran Boz, “Mehmet Akif İnan Biyografisi”, *Bilge Sendikacı Mehmet Akif İnan* (Ankara: Eğitim Bir-Sen Yayınları, 2017), 15-51.”

tebliğdir Müslümana düşen. Tebliğ yolunda uğradığı meşakkati vesile ederek kahramanlık taslamak ve prim toplamak değildir gerçek mücahidin işi. Nam, nişan, rütbe, para ve pula dönüştürülen mücadele cihat değil, terbiye görmemiş nefsin debelenmesidir ancak.³²

Bu satırlarda da görüldüğü gibi Mehmet Akif İnan, ideal bir Müslümanın eylem fikriyle yoğrulan hayat çizgisinde iki cephe olarak iç ve dış aksiyonları sağlam bir zemine oturtma çabasındadır. Eylem fikrine dair bu temellendirmeleri tasavvufi bir zeminde, iç aksiyona bağlı olarak şu cümlesiyle özetlemektedir: “Muhabbetullahtır bizi eylemde tutan. Öldürülüşümüz bile muhabbetle özdeş bir eylemdir.”³³ Yine Akif İnan’a göre, aynı doğrultuda ve gayet tabii olarak, özü ve gayesi bakımından her eylemde örnek ve önder Hz. Peygamber’dir.³⁴ “İç Donatım” başlıklı yazısında da özellikle iç aksiyona dikkat çekerek toplumun bozulduğu, yoğun bir gündemle çalkalandığı ve sarsıldığı dönemlerde, “mana kahramanı” olarak tanımlanabilecek kişilerin iç âleme yönelme ve yöneltme işini üstleneceklerini; bunun da o çetin dönemde “tek soylu eylem” olduğunu ifade etmektedir.³⁵ “Eylemini bilinçten yoksun olarak sürdüren bir makine parçası”³⁶ hâline gelen insanı yeniden bilinçli eylemlere çekecek, iç âleme döndürecek olanlar da bu mana kahramanlarıdır. Akif İnan’ın bu soylu eyleme olan bağlılık ve takdirini şu mısralar açıkça ifade etmektedir:

Şair değil, güneş değil, değil hey
toprak olsam veli ordularına³⁷

Bir aksiyon ve eylem adamı olan Mehmet Akif İnan’ın bu vasıflarını şiirlerinden hareketle incelediğimizde üç basamak, üç aşama yahut kuvveden fiile, fikirten harekete üç merhale dikkat çekmektedir. Yukarıda gaye ve özellikleriyle özetlenen eylemin bizatihi ortaya çıkışı, üçüncü ve son basamaktır. Bu eyleme, aksiyona, harekete varmak için ilk basamak hüzdür. Bu kavram, bir yüksek fikrin varoluşsal ve vicdani bir sancıyla teşekkülünü; ardından ağır ağır olgunlaşmasını ifade etmektedir. İkinci basamak ise hüznün ardından doğan ve imanın/inancın sıkı refakatiyle gelişen umuttur. Bu iki aşamadan sonra ise bunların bir semeresi olarak eylem ortaya çıkmaktadır.

32 Mehmet Akif İnan Eserleri, 2015, 2/79.

33 Mehmet Akif İnan Eserleri, 2015, 2/144.

34 Mehmet Akif İnan Eserleri, 2015, 2/227.

35 Mehmet Akif İnan Eserleri, 2015, 2/223-225.

36 Mehmet Akif İnan Eserleri, 2015, 2/271.

37 İnan, *Şiirler*, 82-83. [Akif İnan’ın “veli orduları” ve “mana kahramanları” olarak ifade ettiği “soylu eylem” sahiplerine dair bu mısralar, Necip Fazıl’ın “Sonsuzluk Kervanı” şiirindeki şu dizelerini hatıra getirmektedir: *Sonsuzluk kervanı, “peşinizde ben/Üç ayakla seken topal köpeğim”/Bir kırıntı yeter kereminizden/Başttığımız yerleri taş taş öpeyim/Sonsuzluk kervanı peşinizde ben* (Kısakürek, Çile, 65.)]

2.1. Hüzün, Umut ve Eylem

Ahmet Hâşim'in, ki M. Akif İnan'ın hemen tüm şiirlerini ezbere bildiği bir şairdir, "melâl" kelimesiyle hüznü, canlı bir vicdanla hisli ve içli oluşu ifade etmesi gibi³⁸ Akif İnan'ın şiirinde de hüzün, acı, ıstırap, gözyaşı, ağıt gibi kavramlar sıklıkla tekrar edilmekte ve "varoluş şartı" olarak kaydedilmektedir. Bu hususta "Sarnıç" ve "Zaman" başlıklı şiirlerinde geçen şu mısralar dikkat çekicidir:

Istırap varoluş şartımız oldu
Esef etme yazımız karaymış diye³⁹

Ey dil ey kalbimin ıssız çocuğu
Azığın ağıt senin⁴⁰

Akif İnan'ın şiirlerinde yer bulan bu hüzün vurgusunun kaynağına dair bir değerlendirme yapıldığında ise fert ve toplum mihverinde hareket ederek daima genişleyen ve nihayet tüm mevcudatı omuzlayan bir mesuliyet hissi kendini göstermektedir. Merhum Necip Fazıl'ın, tüm şiirlerini ihtiva eden eserine de ad olan, "çile" kelimesiyle özdeşleştirdiği bu yüksek mesuliyet hissi, "Kazanda su kaynasa sanki ben pişiyorum/Bir kuş bir kuş öldürse ben can çekişiyorum"⁴¹ mısralarında kendini açıkça göstermektedir. Merhum Nurettin Topçu da "isyan" fikrine temel teşkil eden bu mesuliyet hissini "âlemşümul merhamet" şeklinde ifade etmektedir.⁴² Bu yüksek mesuliyet veya âlemşümul merhamet fikri Mehmet Akif İnan'ın "Akşamın Kılıçları" şiirinde de benzer şekilde seslendirilmektedir. Ayrıca bu mısralarda, onun şiire yüklediği esas eylem fikri de anlaşılmaktadır:

İçimin göğüne ağsam diyorum
Yoruldum kelime hamallığından

Toprağın altına yürüsem bir gün
Kurtulsam aklımın işkencesinden

Düşen yaprağın acısı bende
çoğaltır uykusuz gecelerimi⁴³

38 "Ne sen/Ne ben/Ne de hüsnünde toplanan bu mesâ/Ne de âlâm-i fikre bir mersâ/Olan bu mâi deniz/Melâli anlamayan nesle âşinâ değiliz." [Ahmet Hâşim, *Bütün Şiirleri*, ed. İnci Enginün - Zeynep Kerem (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012), 145.]

39 İnan, *Şiirler*, 42.

40 İnan, *Şiirler*, 46.

41 Kısakürek, *Çile*, 282.

42 "Nefsimizle hiç alakası olmayan ve bizi mesuliyetle hareket geçiren merhamet, isyan irademizin ilahî kuvvetidir. Bizim isyanımız anarşi değildir; ebedî ve âlemşümul merhamet nizamına bağlıdır." [Nurettin Topçu, *İrâdenin Davası/Devlet ve Demokrasi* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), 73.]

43 İnan, *Şiirler*, 82-83.

Mehmet Akif İnan'ın mesuliyet fikriyle gelişen ve bir hüzün vurgusuyla şiirlerine akseden dünya görüşünde yine Büyük Doğu fikriyatının yansımaları görülmektedir. Akif İnan, Müslüman bir şair olarak tüm İslam coğrafyasını kucaklayan ve omuzlayan ağır mesuliyetler silsilesini “doğusal hüzün”⁴⁴ tabiriyle kavramlaştırırken; asırlık propagandalarla ayrılmaz bir ikili hâline getirilen “ortadoğu ve savaş” kavramlarını dizelerine alarak şiirlerinde tüm İslam coğrafyasını kuşatıcı ve sahiplenici bir tavırla yüksek bir aidiyet duygusunu hissettirmektedir.⁴⁵

Akif İnan'ın tamamen şahsi bir mesele olarak tezahür eden melâl veya melankoliden ayrıldığı noktalardan birisi bu kuşatıcı bakıştır. Şahsi ve vicdani bir mesele hâlinde ortaya çıkarak eylem fikrine temel oluşturan dışa dönük hareket arzusu, Akif İnan'da evvela hüzün biçiminde kendini göstermektedir. İnsanlığın düşürüldüğü acı hâli yazılarında sıklıkla irdeleyen Akif İnan, bir makine nizamının zoraki yürütüldüğünü ifade etmektedir. Bunun neticesi olarak gayesi ve ufku daralan; tefekkür ve hikmet arayışından uzaklaşan; hasılı, varlığa ve ötesine ibret nazarıyla bakmaktan kopan insanın “soylu ıstırapı” ve “bütün varlıkların, özellikle insanın kutsallığını, insana karşılık beklemeden yardımda bulunmanın ulviyetini” düşünmek ve yaşamaktan mahrum kaldığını ifade etmektedir.⁴⁶

Hüzün, acı, ıstırap gibi kavramları daima bir fikir çilesi, bir çözüm arayışı zemininde kullanan Akif İnan, bunu bir pişme veya olgunlaşma süreci olarak da şiirine yansıtmaktadır.⁴⁷ Burada hem tasavvufi bir ıstılah hem de N. Fazıl'ın fikriyatında sıklıkla üzerinde durduğu bir kavram olarak “çile” akla gelmektedir. Gerek fiilî ve manevî şartlar içerisinde bir olgunlaşma sürecini; gerekse fikrî bir tekâmülî ifade eden çile, Akif İnan'ın şiirinde de hüzün, acı, gözyaşı gibi kavramları tamamlayıcı bir sürece atıfla zikredilmektedir. “Umut Gazeli” başlıklı şiirde çile kavramı şöyle kullanılmaktadır:

Soyundum çilleye dönmemesine
Bilendim ışıktan gözyaşlarıyla

Acılar umudu buldurur bize
Bir zırha büründüm bu çağa karşı⁴⁸

44 “Gel anla ve yaşa doğusal hüznü/Acılar güvence ölümsüzlüğe” (İnan, *Şiirler*, 44.)

45 “Ülkemin çılgınlığı her saat zili/Nerde ortadoğu savaş nerdeydi” (İnan, *Şiirler*, 22.)

46 *Mehmet Akif İnan Eserleri* (Ankara: Eğitim Bir-Sen Yayınları, 2015), 1/337-338.

47 “Hüzün fırınında pişen gönlümün/Sahipsiz bırakma vasiyetini” (İnan, *Şiirler*, 100.)

48 İnan, *Şiirler*, 13.

M. Akif İnan'ın şiirinde hüznün ve umudun sıklıkla yan yana zikredildiği, ayrılmaz bir hisler demeti hâlinde sunulduğu da dikkati çekmektedir. Hatta umudu, “zincir” benzetmesiyle ifade ettiği bir zorunluluk olarak da şiirine taşımıştır.⁴⁹ Büyük bir sorumluluk duygusunun getirdiği hüznün, inançlı bir insan olarak onu hemen ve mecburen umuda bağlamaktadır. Zira bir aksiyon adamı ve şair olarak M. Akif İnan'ın inandığı temel değerler, İslam dairesinden dışarı çıkmamaktadır. Kur'ân-ı Kerim'de ise umut kesmemek emredilmekte; umudunu kesenlerince ancak inançsızlar olacağı buyrulmaktadır.⁵⁰ Diğer taraftan bu vahiy zemininde yükselen daima ümitvar olmak ilkesi, Akif İnan'ın tasavvufi cephesi ile de ilgili görünmektedir. “Bağlanma” başlıklı şiirindeki vurgular, bu yönde anlaşılmaya müsaittir. Bu şiirde, manevi bir bağlılığı ifade eden tasavvufi geleneğin yansımaları görülürken; yine hüznü, acıları ve ıstırabı getiren dünya manzaralarının bir örnek ve öncü şahsın eylemleriyle dönüşüm ve değişim umutlarına açıldığı; bu yolla bir umut ışığının kasvetli havayı dağıttığı ifade edilmektedir.⁵¹

Şartların tüm ağırlığına; günlük hadiselerin üst üste binerek oluşturduğu yoğun havaya rağmen her zaman bir umudun varlığı Akif İnan'ın şiirinde sıklıkla vurgulanan hususlardandır.⁵² Burada, birkaç asırlık siyasi ve sosyal çalkantıların oluşturduğu ve milletin ruhunda derin izler bıraktığı anlaşılabilir yenilmişlik hissine karşı daima umudu kuşanmak isteği kendini gösterirken; özellikle Batı düşüncesinin bir düzen olarak insanlığı getirdiği nokta sorgulanmakta ve tüm olumsuzluklara rağmen İslam düşüncesi açısından yeniden serpilme, tazelenme, ciddi bir mücadele içerisinde tekrar bir hızlanma devresi içine girildiği de Akif İnan'ın umut ve eylem arayışı çerçevesinde yer bulmaktadır.⁵³

Akif İnan'ın şiirlerinde umuttan eyleme geçişte hayal, hülya veya düş kavramları da bir ara süreç olarak yer bulmaktadır.⁵⁴ Aynı zamanda bir planlama ve imkân arayışını ifade eden bu kavramlar, eylemin boyutlarını ve tarzını da çerçevelemektedir.⁵⁵ Harekete canlılık katan; büyük bir devinimi çağırın ve

49 “Şiirden halılar ayaklarına/Umuttan zincirler ayaklarımda” (İnan, *Şiirler*, 36.)

50 “(...) Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. (...); “(...) Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez.” (*Kur'ân-ı Kerim*, ez-Zümer 39/53; Yûsuf 12/87.)

51 “Sesindir büyüten gözyaşlarımdan/umudun bembeyaz türkülerini” (İnan, *Şiirler*, 96.)

52 “Göklerden bir haber gibidir umut/Görünmez bir yerde saklanmış mahcup” (İnan, *Şiirler*, 37.)

53 Bu meseleyi büyük bir heyecan ve umutla değerlendirdiği anlaşılabilir Akif İnan, 1977 Temmuz'unda yayımlanan bir yazısında şunları dile getirmektedir: “İslâm düşüncesi var. Onun yazarı, onun sanatçısı var artık. Yarışa yeni başlamış cins atların tazeliği içinde. Şiiri de, hikâyeyi de onlar yazıyor bugün. Uyurgezer olmayanlar görüyorlar.” (*Mehmet Akif İnan Eserleri*, 2015, 2/457.)

54 “Düş kazılarının bulgularını/umut sergisine koyar yüreğim” (İnan, *Şiirler*, 67.)

55 “Umuttan bir taydır hâlâ yüreğim/gezinir hülyanın sınırlarında” (İnan, *Şiirler*, 69.)

daima birbirini tetikleyen duygu ve hareket zemini de anlaşıldığına göre bu kavramlarla dile getirilmiştir: Umud, hayal, eylem... Nitekim Akif İnan'ın, klasik şiirimizdeki karşılığıyla, berceste olmuş beyitlerinden birisi şöyledir:

Her eylem yeniden diriltir beni
Nehirler düşlerim göl kenarında⁵⁶

Bu iki mısra, onun eylemi yaşatmak ve yenilemek konusunda “düşlemek/hayal etmek” fiillerine yüklediği anlamı da ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, yukarıda da ifade edilen, aksiyon veya hareket fikrinin hakikate ulaşmakta yenileyici/diriltici bir kuvvet olarak kabulüne de atıfta bulunmaktadır. Eylem fikri, hayallerle başlayıp fiili olarak kendini göstermeye başladıktan sonra büyük bir dinamizmi ve devinimi getirerek yepyeni hayallerle yepyeni eylemlerin yol hazırlığını yapmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Muhammed (s.a.v.) kaynaklığında, şiirin esas gayesi ile insanların/Müslümanların temel vazifelerinin kesiştiğini; burada şiirin gayet kullanışlı bir araç olarak görüldüğünü ifade etmiştik. Akif İnan'ın şiirinde de İslam'ın dünya görüşü çerçevesinde çalışmak, gayret etmek, bir düzen fikrinin takipçisi olmak “eylem” kavramıyla öne çıkarılmaktadır. Hüzün, acı, ıstırap, umud, hayal, düş gibi kavramlar, daima bir eylemi çağırılmaktadır. Akif İnan'ın fikriyatında eylemi daha iyi anlamak için şu ifadesini tekrar nakletmek yerinde olacaktır: “(...) özü ve gayesi bakımından her eylemde örnek ve önder Hz. Peygamber'dir”.⁵⁷ Dolayısıyla Akif İnan'ın şiirine de yansıyan eylem, her adımıyla Hz. Peygamber örneğinde, insanlığı yeniden layık olduğu noktaya getirmek; modern çağın çürütücü havasıyla iç âleminden soyutlanan ve bu suretle yalnızca maddi yönüyle değerlendirilerek tek tipleştirilen insanın asli görevini; asıl ve ölmez tarafını görmesini sağlamak; nihayet “soylu ıstırap” ile donanmasına imkân vermek gibi hedefleri yüklenmiş görünmektedir.

Onun şiirlerindeki “çağ” vurgusu da bir söylem olarak, özellikle son bir asırdır, dillendirilen “İslam'ın çağdışılığı” iddiasına tepki olarak okunmaya müsaittir. Nihayet geleneğe, hem de en kökten bir tarzda bağlı olarak yürütülen bu faaliyetler, çağın kargaşasını ortadan kaldırma⁵⁸ ve çağı kurtarma gayretinin neticesidir:

Çağı kurtarmanın bir eylemidir
Çağ dışı görülen ilgimiz bizim⁵⁹

⁵⁶ İnan, *Şiirler*, 62.

⁵⁷ Mehmet Akif İnan Eserleri, 2015, 2/227.

⁵⁸ “Gel kurut bu çağın kargaşasını/Seninle bekleyen şimdi şafaktır” (İnan, *Şiirler*, 64.)

⁵⁹ İnan, *Şiirler*, 24.

Akif İnan'ın "Toprağın Babası" başlıklı şiiri de "eylem" konusunda önemli tespit ve tahliller yapmamıza imkân vermektedir. Bilindiği gibi "Toprağın Babası" tabiri, Arapça ifadesiyle "Ebû Tûrâb", Hz. Ali'nin (r.a.) lakaplarından biridir ve bizzat Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından verilmiştir.

Eylemin o önder çocuğu büyür
Evrenin sebebi soylu ellerde⁶⁰

Bu mısralarla başlayan "Toprağın Babası" şiiri, Hz. Peygamber'i "evrenin sebebi"; Hz. Ali'yi ise "eylemin önder çocuğu" olarak tanımlamaktadır. "Evrenin sebebi" ibaresi "levlâke hadisi" olarak bilinen hadise atıf yapıldığını göstermektedir. Hz. Ali'nin "eylemin önder çocuğu" şeklinde tarif edilmesi, "eylem" kavramına çok geniş bir pencereden bakma imkânı vermektedir. Çünkü Hz. Ali, gerek ilmî ve fikrî tarafıyla; gerek yiğitlik ve kahramanlığıyla; gerek tarihî ve siyasi konumuyla; gerekse tasavvufi cephesi itibarıyla çok yönlü, iç ve dış aksiyonu birleştirmiş bir şahsiyettir.⁶¹ Şiirin devamında, Hz. Ali'nin şahsında, bir eylem önderi olarak vurgulanan çizgiler ise dikkat çekicidir: Secde/namaz, sevgi/muhabbet, dua/kulluk, sadakat, cesaret, yiğitlik, ölüm bilinci, bilgi/ilim, öncü/lider...⁶² Hz. Ali'nin beş yaşından Hicret'e kadar Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yanında büyümesi; 9-11 yaşlarında ilk iman edenlerden oluşu; Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber başta olmak üzere hemen bütün gazve ve seriyelere katılışı ve Uhudla Huneyn'de gazi oluşu; Hz. Muhammed'in vahiy kâtibi olarak vazife yapması; Mekke'nin fethinden sonra Kâbe'deki putları kırması gibi pek çok husus, Akif İnan'ın şiirleştirdiği "eylemin önder çocuğu" sıfatının, örnek bir eylem adamına ait çok geniş özellikleri ifade ettiğini göstermektedir.

Burada özellikle Hz. Ali'nin cesaretine değinmek yerinde olacaktır. Zira Akif İnan, yazıları ve diğer tüm faaliyetleri itibarıyla eylemde/aksiyonda cesaretiyle öne çıkan; fikir ve görüşlerini açıkça ifade etmekten çekinmeyen; atılım ve girişimlerini daima cesaretle gerçekleştiren bir fikir ve eylem adamıdır. Özellikle son birkaç asırda gerçekleşen ve çok ciddi kültür sarsıntılarına yol açan hadiseleri çekinmeden eleştirmesi; İslam'ı bir temel gaye olarak açıkça savunuşu burada dikkate değer noktalardandır. 1980'de yayımlanan "Aydın Yıktı Bizi" başlıklı yazısında, kendi devrine kadar örneğine az rastlanacak, karşıtlarına keskin eleştirilerle donatılmış bir İslam müdafaası ortaya koymaktadır. Yazının ilk cümlesi bu keskin ve cesur eylem tarzını ortaya koyar niteliktedir: "İslâm mahkûm kılınmasaydı Türkiye bugünkü sosyal, siyasal, ekonomik buh-

60 İnan, *Şiirler*, 58.

61 Hayatı hakkında geniş bilgi için bk. Ethem Ruhi Fırlalı, "Ali", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/371-378.

62 İnan, *Şiirler*, 58-59.

ranlara düşmez; anarşinin, terörün pençesinde kıvrılmazdı.”⁶³ Bu gibi pek çok örnek, Akif İnan’ın eylemin her cephesinde cesaretle hareket etme ilkesini göstermesi bakımından önemlidir.

Sonuç Yerine

M. Akif İnan’ın şiirlerinde kendini acı, hüznün, ıstırap, gözyaşı ve çile gibi kavramlarla gösteren mesuliyet kaynaklı farkındalık ve vazife bilinci, esasen onun gerçek şiirden beklentilerini ve şiire yüklediği görevleri de yansıtmaktadır. Nitekim onun şiirden beklentilerini ifade eden şu satırları dikkate değerdir:

“Olayların kuşatması altındaysanız, bir yoğun hüznün ağmaktaysa üstünüze... Günler, saatler bunalımın otağını kurmuşsa içinizde, sıkıntı bezirganı haraca bağlamışsa sizi... Aczden başka sermayeniz kalmamış gibiyse... Dualar, yüreğinin semtine uğramadan çıkıyorsa ağzınızdan... Kendi sesiniz bile yabancı düşüyorsa kulaklarınıza... Şiir okumalısınız...

*Ya da gülen oynatan sevinçlerin avucunda tutsak olmuşsanız... Nefsin elinde oynayan eğitilmiş bir maymuna dönmüşseniz... Başkalarının acısı size çarptığında bir lastik top misali geriye sıçırıyorsa... Hiçbir oyuk oluşturmuyorsa içinizde hüznün... Günübürlük hay ü huyun gölgesinde nefesleniyorsanız... Öte dünya düşüncesi, hesaba çekilmek gerçeği sadece fantezi hanenizde konuklamışsa... Şiir okumalısınız...”*⁶⁴

M. Akif İnan’ın “hüznün, umut ve eylem” adımlarıyla bir Müslüman münevver olarak şiire yüklediği vazife, temelde Kur’ân-ı Kerim hükümleri ve Hz. Muhammed’in (s.a.v.) uygulamaları ile büyük bir uyum içerisindedir. Şiirin İslâmî bir mücadele aracı olarak bir aydını eyleme/aksiyona getirişi, öncelikle varoluştan gelen bir mesuliyetin doğurduğu hüznün duygusu ile kendini göstermektedir. Bu noktada yine İslam’ın temel düsturlarından biri olarak “umutlu/ümitvar olmak” öne çıkmaktadır. Mesuliyetten kaçmak, evvela umutsuzluğun göstergesidir. Umudu kesmek ise inanç temellerini sarsan bir duygu yahut fiildir. Dolayısıyla Müslüman bilinç, hüznün yanında daima umudu kuşanmalı ve eyleme geçmelidir.

Eylem ise Hz. Muhammed (s.a.v.) önderliğindedir; dahası bizim medeniyetimiz ve kültürümüz açısından sadece ve sadece İslam’la anlam kazanmaktadır. Nitekim Akif İnan, gerek edebiyat gerekse fikir ve kültür dünyamızda İslam’ın

63 Mehmet Akif İnan Eserleri, 2015, 2/557-559.

64 M. Akif İnan, *Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair* (Ankara: Eğitim Bir-Sen Yayınları, 2009), 210.

taşıdığı vazgeçilmez ve büyük manayı, “Nasıl İnsana Muhtacız?” başlıklı yazısında şöyle dile getirmektedir: “Bir yazar ki milletiyle aynı inanca baş eğmemişse, ne hayır gelir onun romanından, şiirinden, eserinden Anadolu insanına? Tercüme edilmiş bir yabancıyla eşit olmaz mı o, bizi anlamakta, toplumumuza yararlı olmakta?”⁶⁵

Büyük bir geleneğe karşılık gelen bu birikimin “çağdışı” görülmesi, Akif İnan’ın şiir ve eylem temelinde cevap verdiği ithamlardandır. “İslam’ın çağdışılığı” benzeri, türlü ithamlarla Müslümanların asli vazifesini, aksiyon ve bilinç zemininde, bir medeniyet krizi olarak kaybetmeye başlamasına karşı Akif İnan, esas önderi, ana unsurları ve temel kaynaklarıyla eylemi yeniden ve yeni bir pencereden gündeme almaktadır.

Son olarak sanatın ve özelde şiirin bir İslami eylem olarak Akif İnan’ın fikriyatında tuttuğu yere dair özetle şu tespitler yapılabilir: Akif İnan’a göre gerek beşerî gerekse ilahi kaynaklı olsun fikir, ideoloji, inanç veya görüşler ancak ve ancak edebiyatla yaygınlık kazanabilir; kalıcı olabilir. Ona göre en iyi tebliğ aracı sanat ve edebiyattır. “Allah’ın nizamını insanlara ulaştıran”, bu nizamın sonsuz inceliklerini çağının insanına, üstelik onun hissiyatına en uygun şekilde, intikal ettiren sanatçılardır.⁶⁶ Bu açıdan şiir, bir aksiyon/eylem olarak insanlığın varoluşundan bu yana önemini koruduğu gibi bugün de akıl ve kalp ekseninde hüznü, umudu ve eylemi getirecek temel araçlardır.

KAYNAKÇA

- Ahmet Haşim. *Bütün Şiirleri*. ed. İnci Enginün - Zeynep Kerem. İstanbul: Dergâh Yayınları, 12. Basım, 2012.
- Kur’ân-ı Kerim Meâli. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2011.
- Aristoteles. *Poetika -Şiir Sanatı Üzerine-*. çev. Ömer Aygün - Ari Çokona. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 14. Basım, 2024.
- Bayraktar, Mehmet. “Fârâbi’nin ‘Şiir Sanatının Kanunları Risalesi’ Adlı Eseri”. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 36/1-2 (Haziran 1997), 45-66.
- Boz, Duran. “Mehmet Akif İnan Biyografisi”. Bilge Sendikacı Mehmet Akif İnan. Ankara: Eğitim Bir-Sen Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-. el-Câmi‘u’s-şâhîh. nşr. Muhammed Zühayr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki’n-Necât, 2. Basım, 1422/2001.

⁶⁵ Mehmet Akif İnan Eserleri, 2015, 2/206.

⁶⁶ Yıldırım, Mehmet Akif İnan Konferanslar Hitabeler, 91.

- Ebû Dâvûd, Suleymân b. el-Eş'âş es-Sicistânî. Sünenü Ebî Dâvûd. thk. Muḥammed Muḥyiddîn 'Abdulḥamîd. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu'l-'Aşriyye, ts.
- Elmalı, Hüseyin. "Hassân b. Sâbit". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 16/399-402. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Erdem, Elif (ed.). Sorumluluk Bilinci. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2020.
- Erdem, Sargon - Kılıç, Hulusi. "Abdullah b. Revâha". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 1/129-130. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. "Ali". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 2/371-374. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Güleç, İsmail. Şiir, Şair ve Peygamber'e Dair. İstanbul: Ötügen Yayınları, 2018.
- İnan, M. Akif. Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair. Ankara: Eğitim Bir-Sen Yayınları, 2009.
- İnan, M. Akif. Şiirler (Hicret & Tenha Sözler). İstanbul: İz Yayıncılık, 2014.
- Kısakürek, N. Fazıl. Çile. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 70. Basım, 2010.
- Kısakürek, N. Fazıl. İman ve Aksiyon. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 20. Basım, 2012.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. el-Câmi'u's-Şâhih. nşr. Muhammed Fuâd Abdül-bâkî. Kahire: y.y., 1374-75/1955-56.
- Okay, M. Orhan. Poetika Dersleri. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2. Basım, 2013.
- Özmen, Ramazan. "Sahîhayn Bağlamında Hz. Peygamber'in Şiire Yaklaşımı". Hakkari İlahiyat Dergisi 2 (2023), 22-37.
- Platon. Devlet. çev. Sabahattin Eyüboğlu - M. Ali Cimcoz. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 33. Basım, 2017.
- Sancak, Yusuf. Hz. Peygamber Devrinde Şiir. Erzurum: Şafak Yayınevi, 1999.
- Sarmış, İbrahim. "İslam'ın Şiire Bakışı". Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 3 (1990), 133-163.
- Savran, Ahmet. "Kâ'b b. Züheyr". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 24/7-8. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Sezer, İsmail Hakkı. "Kur'an'da Şiir ve Şair". Marife 3/1 (2003), 7-29.
- Şimşekler, Nuri. "Mevlânâ ve Şiir". Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni. 7/271-278. İstanbul: İz Yayıncılık, 2015.
- Şimşekler, Nuri. "Mevlânâ'nın Mesnevî'deki Amacı". Konya'da Düşünce ve Edebiyat Sempozyumu. 193-207. Konya: Türkiye Yazarlar Birliği Konya Şubesi, 2003. https://www.academia.edu/92936096/Mevlan%C4%B1n_Mesnevideki_Amac%C4%B1
- Tatçı, Mustafa. Yunus Emre Dîvânı. İstanbul: H Yayınları, 2008.
- Tirmizî, Ebû 'İsâ Muḥammed b. 'İsâ et-. es-Sunen. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ġarbi'l-İslâmî, 1998.
- Topçu, Nurettin. İradenin Davası/Devlet ve Demokrasi. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Tosun, Necdet - Eraslan, Kemal. Hoca Ahmed Yesevî Külliyyatı. ed. Zülfikar Güngör. Ankara: Ahmet Yesevî Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Yektar, Osman Nedim. "Hadîs Rivayetleri ve Hz. Peygamber'in Şiire Bakışı". EKEV Akademi Dergisi XX/65 (2016), 405-432.
- Yıldırım, Hıdır (ed.). Mehmet Akif İnan Konferanslar Hitabeler. Ankara: Eğitim Bir-Sen Yayınları, 2024.
- Yılmaz, Mehmet. "Hz. Peygamber'in Şiire Yaklaşımı". İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 4/2 (2013), 177-206.
- Mehmet Akif İnan Eserleri. 3 Cilt. Ankara: Eğitim Bir-Sen Yayınları, 2015.

M. AKİF İNAN ŞİİRİNDE ESTETİK

Mustafa KÖNEÇOĞLU

Şair-Yazar

Akif İnan'ın şiir estetiğine Palton ve Aristoteles'in klasik estetiğinden bakılmasının zor olduğu kanaatindeyim. Onun şiirlerini Kant'ın, Hegel'in ya da Schiller'in modern estetiğiyle ele almamız da pek mümkün gözüküyor. Onu, çok önem verdiği Divan şiiri estetiğiyle de bir arada okuyamıyoruz çünkü kimi şekilsel benzerlikler olmakla birlikte, hem içerik hem de fonetik, bir arada okuyamayacağımız kadar farklıdır. Keza şiirlerini ezbere bildiği Ahmet Haşim'le ya da Yahya Kemal'le de Akif İnan arasında bir paralellik kurmakta zorlanıyoruz. İkinci Yeni'de asıl yatağını bulan modern şiir estetiği açısından baktığımızda da, Alaeddin Özdenören'de ve Cahit Zarifoğlu'nda belirginleştiği şekliyle bir etkileşime de rastlamıyoruz. Akif İnan'ın şiir estetiğini kimi tematik ortaklıklar nedeniyle Necip Fazıl'a yaklaştırsak da şiirin ayrıksı formu nedeniyle farklı bir açı geliştirmek zorunda kalıyoruz. Dolayısıyla Akif İnan estetiğini ne klasik ne de modern şiirimizin estetik anlayışıyla ele almamız olanaklı değil. Onun şiir estetiği için, hem klasik hem de moderndir denebileceği gibi, pekâlâ ne klasiktir ne de moderndir de denebilir. Bununla birlikte, İnan'da nevi şahsına mahsus bir şiir estetiğinden söz edebiliriz. Bunda aksiyoner kişiliğinin etkisi olduğu düşünülebilir. O halde, Akif İnan şiirinde estetik diye bir başlık atacaksak farklı bir yoldan ilerlememiz gerekiyor. Ben bu yolun Alain Badiou'un “başka estetik” ya da “estetik olmayan estetik/inestetik” kavramından hareketle açılacağını düşünüyorum. Zira bu yaklaşım, hem estetiğin yan anlamlarına vurgu yapıyor hem de aşk estetiği, eylem estetiği, direniş estetiği... gibi İnan'ın başka ve özgül estetiğine yaklaşmamızı kolaylaştırıyor. Diğer yandan, başka estetik yaklaşımı, Akif İnan şiirinin hem biçim hem de öz itibarıyla bağımsızlığına da vurgu yapıyor.

Akif İnan'daki başka estetik, Aliya İzzetbegoviç'in kültüre yüklediği semavi/ilahi bilinç idrakiyle de birlikte okunabilir. Aliya, Goethe'nin Faust'undan hareketle kültürün kaynağını Semadaki Prolog'a eklemeler. Semadaki Prolog,

Tanrı'nın insanla yaptığı bağlayıcı ve hatırlatıcı misaktır. Bu misak beşerin insanlaşmasına ve ruhundaki ilahi potansiyele vurgu yapar. Misak, insanı ve insanın eylemlerini bir yüceliğe ve aşkınlığa bağlar. Misak, insanı anlamsızlıktan ve bağlamsızlıktan korur; tek boyutlu bir varlık olmaktan uzaklaştırır. Misak anlayışıyla insan, metafizik varlığını kavrar, saçmaya ve anlamsızlığa düşmez; şeytanın iğvalarına karşı uyanık hale gelir. Varlıkla ve eşyayla daha zarif ve estetik bir ilişki kurar. Bu ilişki sahip olma dürtüsünün yıkıcılığından çok, olmanın yapıcılığına vurgu yapar. Semadaki prolog, insanın ontolojik asaletidir. Burada, Allah'ın Rab olarak kabul edilmesi ve insanın yeryüzü serüveninin kulluk şuuruyla tahakkuk ettirilmesi esastır. Müslüman bir şair olarak Akif İnan da düşünmeyi, eylemeyi ve söylemeyi bu ontolojik yasaya bağlar. Onun şiirlerindeki estetik form ilhamını bu yasadandır. Dolayısıyla Akif İnan'ın başka estetiği, öncelikle bir misak estetiğidir. Şair tarihe, topluma, kültür ve medeniyete bu aşkın misak estetiğinden bakar. Onun misak estetiği mutlak hakikate ayarlı üst anlam estetiğidir.

Akif İnan'ın başka estetik olarak andığımız misak estetiğini başkaldırı ve direniş, aşk, bağlanma, umut ve söyleme estetiği gibi başlıklar altında ele alabiliriz. İnan'ın şiir estetiği İslam'ın yerli düşünce olarak saf bir şekilde kavranmasından mülhemdir. Bu inancın iki temel kaynağı Kuran ve Sünnettir. Bu kaynaktan hareketle tasavvuf da terbiye edici rolüyle bu toprakların ruhunu aşk ile mayalamıştır. Bu mayalanmanın estetik dışı vurumu Divan Edebiyatı'dır. Divan Edebiyatı Tanzimat'la birlikte varoluş zeminini kaybetmiştir. Tanzimat'la başlayan yabancılaşma süreci dilde, kültürde ve hayat pratiğinde gümümüze kadar uzanan bir kafa karışıklığını da beraberinde getirmiştir. Edebiyatla günlük neşriyatın el ele vermesi, devletin ve toplumun sürekli derinleşen çıkmazlarına çözüm arayan Tanzimat aydınını, doğal bir şekilde toplumun sözcüsü yapmıştır. Sonraki süreçlerde de aydınının/sanatçının bu öncü kimliği devam etmiştir. Bu aydınların bazısı öykünmeci bir anlayışla başka iklimlerden düşünce devşirmeye bazısı da kendi toprağının hamurundan yeni düşünceler yoğurmaya çalışmıştır. Yeni Cumhuriyet Batı'ya öykünen aydınların zaferidir. Divan Edebiyatı'nın dili ve estetiği dünya görüşüyle birlikte ademe mahkum edilmiştir. Yerli düşünce galip Batı düşüncesi karşısında ayaklarını yere sağlamca basacağı bir zemin aramaktadır. Akif İnan'ın şiir estetiği bu noktada bir **direniş, başkaldırı ve hesaplaşma estetiği** olarak devreye girer. Bu, çilesi çekilmiş bir direniş ve başkaldırı estetiğidir. Şair, yaslandığı "hükümler mecellesi"nden yola çıkarak yaşadığı çağla ve ülke gerçekliğiyle yüzleşir. Ayakta durmaya çalıştığı kaygan zeminin farkındadır. Bu nedenle çileye gönüllü soyunur. İnanıcından dokuduğu çelik zırhla çağın surlarında gedik açmaya çalışır. "Çağın mahkemeleri" hangi hükmü verirse versin şair, başka estetiğiyle, sırtındaki "paslı bıçağa" rağmen çağın kalbini şiiriyle yoklamaya devam eder:

*“Soyundum çileye dönmemesine
Bir zırha büründüm bu çağa karşı”*

*“Çağı kurtarmanın bir eylemidir
Çağ dışı görülen ilgimiz bizim”*

*“Çağın mahkemeleri hüküm vermiştir
Hayallerim bile hep suçtur diye”*

*“Anamı sorarsan büyük doğudur
Batı ki sırtımda paslı bıçaktır”*

*“Yüzünde inancın keskin ışığı
Gün olur dönüşür bir şah kavgaya”*

Akif İnan’daki başkaldırının birinci boyutu fikri ve ideolojik bir zeminde boy verir. Yerli düşünce adına kavga veren şairin durduğu yer, çatısını Necip Fazıl’ın kurduğu “büyük doğu” kavramının saçağının altıdır. Şair, bir yandan bu saçağın altında, yüzündeki “keskin ışık”la “şah bir kavga” verirken diğer yandan da bakışını ve hesaplaşmasını modern şehre yöneltir. Burada İnan’ın başka estetiği, modern şehre yönelik eleştiriye dönüşür. Şair, doğallığını yitirmiş modern şehrin ölümcül denkleminde, sağır edici gürültüsünden kaçarak aşkın ve tabiatın saflığına ulaşmak ister. Anlamı ezen ve yok eden makinaların bahçeli eve dönüşmeleri, belki de İnan’ın en şiirsel düşüdür. Fakat modern şehir söz konusu olduğunda şair, bu saf düşünce yetinmez; intikam alırcasına, doğayı çarpıtan şehirlerin büyük bir sarsıntıyla yok olması gibi çok daha şiddetli bir talebi gündeme getirir:

*“Aşka ve tabiata ulaştır bizi
Gel kurtar bu şehrin gürültüsünden”*

*“Dönüştür ey kalbim bahçeli eve
Anlamı ezen o makinaları”*

*“Ey deprem gel yetiş bu şehirlerin
Doğayı çarpıtan konumlarına”*

Yerli düşünce adına tarihi kırılmanın nerede başladığını ve nasıl devam ettiğini bilen İnan, umudun ya da reçetenin kimde/nerede olduğunu da bilir. Şairin kavgası haklılığını, bin yıllık bir yaşanmışlıktan alır. Bu açıdan, haklı bir umut-

tur onunki. Şairin umudu, hem dışa dönük epik bir söyleyişi hem de içe yönelik lirik/buruk bir edayı dillendirir. Kimi zaman uykularına “akrepler ağsa” da, gözü ve kulağı yine de umudun sesindedir. Böylesi durumlarda şairin sesi **umut estetiğine** dönüşür. İçindeki ayak sesleriyle dışarıdan gelecek “kutlu haberi” beklemektedir. Yeni bir vaktin geleceğinden ve umudunun bir gün “orman” olacağından emindir:

*“Bir adım atarsak kafes kırılır
Belki birden erir zincirlerimiz”*

*“Bir yeni vakitler geldi gelecek
İçimde sürekli ayak sesleri”*

*“Umut bir tohumsa kefen zarında
Gün olur fışkırır bir orman olur”*

*“Ey yolda kaybolan haber
Aşarak zamanı yenile çağı”*

Akif İnan’ın başka estetiği **aşk ve bağlanma estetiği** olarak da karşımıza çıkar. İnan’da aşk kavramı, Divan Edebiyatı’nda olduğu gibi çoğunlukla ikili bir anlama sahiptir. İlahi ya da ulvi aşkla beşeri aşk, sınırları belirsiz bir şekilde iç içe geçmiştir. Şiirlerinin yöneldiği ikinci kişi zamiri olarak “Sen”in kimliği çoğu yerde örtüktür. Hiçbir zaman somut bir bedene yönelmeyen bu sınır belirsizliğine dayalı müphemlik onun şiir estetiğinin en başat özelliklerinden birisidir. Sen’in mecaz mı hakikat mi yahut da ilahi mi beşeri mi olduğuna dair net bir bilgiyi hiçbir zaman elde edemeyiz:

*“Sevdayı bir deli gömleği gibi
Ansızın giydirdi gözlerin bana”*

*“Sahip olmadığın neyim kalmıştır
O inceliğin işgalindeyim”*

*“Açarak bir çiçek denizi gibi
Can üfledin çorak alanlarıma”*

*“Eşyası kaybolan bir çocuk gibi
Olur olmaz yerde ararım seni”*

*“Uykularım en ürkek ceylan gibi
Ne vakit aklımı yönetsem sana”*

Bununla birlikte Sen'in üzerinden örtülerin kaldırıldığı, seslenişin belirginleştiği dizeler de vardır. Şair burada dini bir öndere yönelik sevgi ve bağlanmayı izhar eder. Necip Fazıl Kısakürek'te olduğu gibi İnan, teslim olduğu ya da bağlandığı ulu kişiden kesret içerisinde paramparça olan varlığını derleyip toparlamasını ister. Şair, ulu kişinin tılsımlı nazarıyla aklın ve varlığın ağırlığından kurtulur, nefsinin ve dünyanın kirinden temizlenir. Şairin gönlündeki ıssızlık ulu kişinin himmetiyle dağılır ve gönlü ışıklarla donanır. İnan, önderi kabul ettiği ulu kişinin ardından, “sonsuz bir telaşla”, “titrek ve ürkek” bir sufi edasıyla yürür. Çağın yıkıntıları arasında önderinin ardından güvenle yürüyen şairin gözleri hep yeredir. Ulu kişi şairin karanlığını aydınlatan nurlu bir kandildir:

*“Senin hatıranla beni her akşam
Dünyanın kirinden yuyar yüreğim”*

*“Bir eteği tutmaz isem
Köle canı satmaz isiem
Teneşirde yatmaz isem
Yazık bana vahlar bana”*

*“Yollayarak hikmet kervanlarını
Donattın gönlümün dükkanlarını”*

*“Eteğim çamurlu yüzümse kara
Dönsün karanlığım sesinle nura
Gel kovma kapından ne olur efendim”*

*“Şair değil, güneş değil, değil hey
Toprak olsam veli ordularına”*

İnan'da **aşk ve bağlanma estetiği**, Fethi Gemuhluoğlu'un, “Akıl, akılsızlar içindir. Akılı olan aşkı seçsin.” sözünde olduğu gibi akılı aşan ve aklın durması gerektiği yeri işaret eden bir üst algı biçimidir. Burada aşk akıldan üstündür hatıta akıl aşka emanettir. Akıl aşkın ardından bir gölge hüviyetiyle yürümelidir. Çünkü Necip Fazıl'ın “akıl akıl olsa adı gönül olurdu” sözünde de ifade edildiği üzere akıl, aşkın yuvası olan gönlün dolaysız kavrayışından habersizdir. İnan'ın aklının aşkın el değmemiş bölgelerine yönelmesi bundandır:

*“Taşırırsın aklımı bir gölgen gibi
Aşkın el değmemiş bölgelerine”*

Aşkın el değmedik bölgesi metafizik bir diyardır. İnan, bu metafizik diyarda soluklanır, kendini bulur, sükunete erer, varlık ve eşya ile barışarak her mahlûkla arkadaş olur:

*“Ben de bu denize girdim gireli
Her mahlûkun sesi arkadaşımdır”*

Akif İnan, bir yandan kalbini manevi bir iklime bağlarken diğer yandan da aklıyla hesaplaşmakta ve aklın ağır yükünden kurtulmaya çalışmaktadır. Bunlar ondaki **arayış estetiğinin** izleridir. Akılla yüzleşme Necip Fazıl'ın “fikir çilesi” dediği varlık muammasını çözmeye yönelik sancılı bir arayıştır. Hakikati kavrama noktasında Necip Fazıl'ın tabiriyle “kuyruğuna basılmış bir köpek gibi” çaresizce havlayan akıl, İnan'da daha güzel bir kavrayış melekesi adına feda edilmesi gereken bir nakisadır. Şair, “kaynar sulara yol alan aklını” karıncalara yem etme taraftardır. Tıpkı Necip Fazıl'da olduğu gibi şairin de içinde tabiat-takinden daha derin iniş ve çıkışlar vardır:

*“Bütün akımların ovası kalbim
Yerle gök arası gelgitler bende”*

*“Ruhumu emziren bulutlar nerde
Rüzgarlar, nerededir cinnetin yolu”*

*“Soyunup eşyadan kurt kuşla birlik
Aklımı yem etsem karıncalara”*

Uyku, İnan'da da aklın şairi ezen, yok eden hesaplarından kurtaran bir kaçış rampasıdır. Aklın sonu gelmez hesaplarında bunalan şair, bir “deli gibi” şiddetli anlam arayışıyla göklerin yolunu sormaktadır. Uykusu soruların yayılım ateşiyle çarmlıha gerilmiştir. Fikir tedirginliği içinde kıvrılmaktadır; kelimelerin, belki de hayatın hamallığından yorulmuştur. Şairin edindiği modern bilgiler yolunu aydınlatmadığından, işine yaramayan bu bilgileri delilere ve kargalara verip uyku şehrinde her şeyi unutmayı ister:

*“Uykumu çarmlıha gerdî sorular
Çoğalır fikrimin tedirginliği”*

*“Deliler kargalar alın bilgimi
Uzatın gövdemi uyku şehrine”*

*“Unutsam eşyanın gürültüsünü
Rengini suların tadını gülün”*

Bununla birlikte umudun nerede olduğunu bildiğinden şairin çıkmazı öldürücü bir buhrana veya melankoliye dönüşmez. Burada metafiziğe yönelen ve hakikati didikleleyen bir şair beni vardır. Arayış estetiğinin imgeleri Necip Fazıl'ın imgelerini çağırıştırır. İnan'ın varoluşsal arayışı Necip Fazıl'ın hafakanlar içinde, entelektüel kriz dediği uçurum kadar derin olmamakla birlikte, zaman zaman aynı karanlık girdaba girip çıkar. Varlıkla ve eşyayla, kimi zaman da kendisiyle yüzleşmenin derin sancısını çeker. Şairin her arayışı aynı zamanda bir sığınma talebidir. Bu sığınma talebinin içine “delirmek hakkını elde bulundurmak” da girer:

*“Bir kurtuluş olur belki delirmek
Soyunmak dünyadan işkencelerden”*

*“Ey kaynar sulara yol alan aklım
Kalbime yönelen yayılım ateşi”*

*“İçimin göğüne ağsam diyorum
Yoruldum kelime hamallığından”*

*“Eşyanın bitmeyen gürültüsünden
Ruhum bir kölenin telaşındadır”*

*“Ruhumu emziren bulutlar nerde
Rüzgarlar, nerededir cinnetin yolu”*

*“Bütün akımların ovası kalbim
Yerle gök arası gelgitler bende”*

Akif İnan, yer yer ideolojik çıkmalarla yükselttiği şiirini hiçbir zaman siyasal bir bildiri seviyesine düşürmez. İnan'ın **söyleme estetiği** biraz da Tanpınar'ın, “Şiir söylemekten ziyade susma işidir. İşte o sustuğum şeyleri hikâye ve romanlarımda anlatırım.” sözünde olduğu gibi susma estetiğine yaslanır. Şair bütün gizli şeyleri susarak anlatır. Konuşmaya başladığında ise duygularını saklar:

*“Susarak anlattım bütün gizliyi
Sakladım duygumu ben konuşarak”*

Diğer yandan İnan'ın söyleme estetiğinde bikri mazmunları avlayan bir avcının dikkati ve sabrı da vardır:

*“Geldim gidiyorum ben mahzun şarkı
İncisi içinde bir midye gibi”*

Özetle söylemek gerekirse Akif İnan, bazı şairlerden ve şiir anlayışlarından etkilenmekle birlikte, kendine mahsus bir şiir dili kurmuş, başka bir estetik anlayışla kendi kuşağı içerisinde özgün bir yer edinmiştir. Yerli İslami düşünceden aldığı ilhamla aksiyoner ve kurucu bir kişilik olarak tanınmasının yanında, az ama öz bir şekilde yazdığı şiirleriyle de Türk edebiyatında şair olarak anılmayı hak edecek bir estetik toplam bırakmıştır.

MEHMET AKİF İNAN' A GÖRE BİRLİKTE VAROLMA BİLİNCİ

Prof. Dr. Cenan KUVANCI

Ordu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Gerçek topluluklar sevgi, duygudaşlık, diğerkâmlık ve fedakârlık gibi yalnız dinin tanıdığı hissiyata dayanırlar. Modern kentlerde ise, insanlar tek bir çatı altında yaşamalarına rağmen, çöldeymişçesine kendilerini yalnız hissederler; çünkü aralarında yalnız mekânsal bir yakınlık vardır, ruh yakınlaşması yoktur. İktisadî gerekçelerle veya menfaat icabı gerçekleşen toplantılarda insanlar birbirlerinden ne kadar uzaklaşıyorlarsa, dinî törenlerde, o ölçüde birbirlerine yakınlaşırlar. Bu bakımdan, Müslüman ümmetinin istikrarı evvelâ dinî hissiyata ve ahlâka bağlıdır, fiziksel koşullara değil. Müslümanlar arasındaki bağlar, şimdilerde biraz gevşemiş olsa da, dolaysız bir şekilde kurulan içsel ve şahsî bağlardır. Yani, onlar arasındaki yakınlık sırf mekânsal ve maddî olmaktan ziyâde mânevîdir.¹ Çünkü İslâm'dır yankılanan mümin yüreklerde.

Müslümanlar olarak bizler, diyor M. Akif İnan, aynı inancın emzirdiği, aynı güneşin ışığını bölüşen çocuklarız; dahası, aynı secdenin çizgilerini taşıyoruz alınımızda. Hepimiz İslâm medeniyetinin üyeleriyiz. Aynı inanış, duyuş, düşünüş ve hareket ediş tarzından doğan bir kültüre sahibiz. Aynı binanın taşları gibiyiz, aynı ailenin çocuklarıyız, aynı uygarlık terbiyesiyle yaşıyoruz. Hepimiz kardeşiz ve aynı medeniyet dünyası içinde yaşamak sorumluluğu altındayız.²

Bu inancı tarihten sürgün etmenin kavgasını veren çağa karşı, yeryüzü Müslümanları kalplerden kalplere uzanan kopmaz bağlarla birleşmelidirler; “Allah’ın ipine hep birlikte sınımsız sarılmalıdırlar.” Biz inanmaya Eşhedü en La İlahê İllallah, diyerek başlarız. Yani, “Ben tanıklık ediyorum ki, ben görmüş gibi bilmekteyim ki...” Bu ikrar, bizim Müslüman olduğumuzu dile getirir. Ondan sonra,

1 Aliya İzzetbegoviç, *Doğu Batı Arasında İslam*, çev. Edina Nurikiç, 11. bs (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2022), 286-87.

2 M. Akif İnan, *Mirası Kuşanmak*, 1. bs (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2009), 31.

Fâtiha suresinde okuduğumuz İyyâke na`büdü, “yalnız Sana kulluk ederiz ve ediyoruz,” diye dua ederiz ve kendimizi Allah`a açarız. Dikkat edilecek olursa, “kulluk ederim” şeklinde değil, çoğul olarak, “kulluk ederiz,” “Senin önünde eğiliriz,” diyoruz. Bundan dolayı, dinî duyarlılığımızda ümmet ya da toplum bilinci çok önemli bir yer tutar. Rahmet birliktedir çünkü. “Biri diğerine ihanet etmediği müddetçe iki ortağın üçüncüsü benim.” buyurmaktadır Rabbimiz. “Küfür ehli bir millettir,” Müslümanlar da bambaşka ayrı bir millettir. Aynı soydan gelen insanlar, inançta ayrılınca, milletten de ayrılırlar. İslâm`ın millet anlayışı, açık millet anlayışıdır. Müslüman olmayı seçen herkes bu millete katılabilir. İnananlar birleşince, diyor M. Akif İnan, erir küfrün saltanatı, tükenir sömürü düzeni, kurtulur esir ülkeler, esir insanlar.³

Açıkça anlaşılmaktadır ki, birlik emredilmiştir bizlere. Birlikte varolma bilinci oluşturma ve yeni düzeni benimsetme de, hep sanat ve fikir adamlarının yazdıkları ve yaptıklarıyla sağlanmıştır. Sanatın ve edebiyatın işlevi yolu temizlemek, yürüyüşü düşmanlardan korumaktır. Sanatçılar ve fikir adamları hem bir şeyi anlatmak, hem de bir şeyi hissettirme yükümlülüğündedirler.⁴ Onlarda yoğunlaşır ulusların duyumsama gücü ve ileriye görme yeteneği.⁵ Bir ülkenin sanatçıları ve mütefekkirleri hangi ülküyü yansıtıyorsa, o ülkenin ülküsü odur âdetâ. Sanat ve edebiyat eserleri, ülkünün var olduğunun tescilidir.

Milletimizin mutlu geleceği, İslâm`ın çocuklarının bir kadro oluşturmaya bağlıdır. Ortak esriyle yoğrulmuş bir aydınlar kadrosu oluşturulmayınca, tüm çabaların boşa gideceğini aklımızdan çıkarmayalım. İslâm ülkelerinde, aynı bilinç ve estetiğin eğitiminden geçmiş aydınlar oluşmalıdır. Bu sağlanmazsa, hiçbir birleşme sağlam bir temele oturmuş olamaz. Böyle bir kadronun oluşmaması için, yeryüzünün belli başlı fitne merkezlerince önlemler alınmaktadır. Biz tüm bu görüntülerin dışında ve ötesinde kendi bildirimizi diriltmenin ve kendi birliğimizi gerçekleştirmenin kavgasına koyulmalıyız. Yönümüzü başkaları çizmemelidir ve başkalarını göz önünde bulundurarak kendimize yön vermemeliyiz. Varlık anlayışımız, hayat telakkimiz, dünya görüşümüz ve inancımızın buyrukları doğrultusunda çizebilmek için yönümüzü, İslâm ülkelerinin aydınları, bir kaynak ortaklığı içinde olmalıdır. Çünkü taktik ve stratejimizi dünya görüşümüzün içinde aramalıyız. İslâm düşüncesinin bağlıları, karşılıklı fikir ve sanat alışverişini sağlamadan girişilen her teşebbüse, günümüz şartları içinde, bir yerde vakit kaybı gözüyle bakmalıdır. Müslümana Müslümandan başka dost yoktur. Dışımızdaki dünya küfür ehlidir ve bir millet

3 M. Akif İnan, *İslâm Dünyası ve Ortadoğu*, 1. bs (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2009), 25; Turan Koç, *Bilmek ve Olmak Üstüne Konuşmalar*, 1. bs (İstanbul: İz Yayıncılık, 2024), 77.

4 M. Akif İnan, *Söyleşiler*, 1. bs (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2009), 122.

5 Nuri Pakdil, *Bağlanma* (İstanbul: Edebiyat Dergisi Yayınları, 1979), 43.

gibidir. “Müminleri bırakıp sakın kâfirleri dost edinmeyin.” Ümit, inancımızın ta kendisidir.⁶ Eğer tam bir şuurla, birlik ve beraberlik içinde, yani Kur’an’da sırât-ı mustakîm denilen doğru yola, sadece ismen değil, cismen ve ruhen yöneldiğimiz zaman, işte o zaman, Allah’ın büyük yardımı gelecek ve mucize o zaman gerçekleşecektir.

“Doğu da Allah`ındır batı da, nereye dönerseniz dönün Allah`ın yüzü oradadır,” buyruğunun doğrultusunda, bütün dünya köşe bucak bizimdir. Tüm İslâm ülkeleri, tüm Müslümanlar hatta tüm insanlar bizimdir. Çünkü hepimiz Âdem`in çocuklarıyız. Bu yüzdendir ki, ne Bağdat sadece Arap`ındır, ne Şam; ne de İstanbul bizimdir sadece. Hepsinin hepsinde göz nuru, emeği ve kanı vardır. Burada bir millet var ve o millet yaşıyor. Çünkü “tüm Müslümanlar kardeşir.”⁷ Adımız Müslüman olunca, kökü Hz. Âdem’e kadar ulaşan inanmışlar zümresiyle birlikte, en büyük milletin kendimiz olduğu gerçeği, sevinci, umudu kucaklar bizi.

Tüm Müslümanlar bir tek millet olduğuna göre, elbette onların tüm meseleleri de birdir ve bütündür. Nesil farkından gelen bir ayrılığımız, farkımız da yoktur. Müslüman bir genç, annesiyle babasıyla bir aykırılık içinde olabilir mi? İslâm’ı layıkıyla bilen ve yaşayanlar arasında aykırılık ne demek, bir ayniyet olabilir ancak. Yerimiz, konumumuz, mertebemiz, mekânetimeze ve insanî değer ve yüceliklere göre yükümüzü tanır, iş ve ilişkilerimizi belirleriz. Kâinatı, tarihi, uygarlığı aslı hüviyetiyle kavrarız. Küfürle, küfür ehli olan milletle tarih boyu veregeldiğimiz savaşlar, yeniden anlam kazanır. Çağ içindeki işlevimize, en doğru anlamı ve özü taşımış oluruz. Üstümüzdeki emânetlerin, birer Peygamber emâneti, uygarlığımızın “vahiy uygarlığı” olduğunun bilinci nakşolur yüreğimize. Çünkü İslâm, zamana ve nesle göre değişiklik gösteren bir din değildir, her çağ için geçerli, değişmeyen, eskimeyen bir nizamdır. Kur’an ve sünnet, hem atalarımızın, hem bizim, hem de çocuklarımızın kurtuluş reçetesidir.⁸ Bu bakımdan, birleşme, Peygamber’in önderliğinde gerçekleşir. Her alanda önder Peygamber’dir çünkü.

O halde, bizi aktüalite yönlendirmemelidir. Bizim yönümüzü inancımız çizmelidir. İnancımızın stratejisi açısından değerlendirmeliyiz aktüaliteyi. Günlük olayların sağanağı altında kalarak, aktüalitenin isterlerine ve telaşına kapılmamalı, asıl görevimizi unutmamalıyız. Olayların akıntısına kapılırsak, her yeni

6 İnan, *Mirası Kuşanmak*, 31-32; M. Akif İnan, *Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair*, 1. bs (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2009), 48-49.

7 İnan, *İslâm Dünyası ve Ortadoğu*, 24; Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu III: Kutlu Millet Gerçeği*, 2. bs (Diriliş Yayınları, 2005), 167.

8 İnan, *Mirası Kuşanmak*, 111, 119.

olay için yeni taktikler keşfetmek durumuna düşersek, elimizden kaçır ipin ucu. Olayların hengâmesinden kurtaramayız başımızı. Ve böylece, aktüalitenin değirmi öğütür bizi. Asıl yürüteceğimiz dava da, arka planda kalır. Biz, öncelikle bir dava güden insanlarız. Tamamen ayrı, farklı, yeni bir hüviyetimiz; ayrı bir kavgamız ve yöntemimiz var. Alışlagelmiş insanlardan değiliz. Bili-negelen şeyler söylemiyoruz doğrusu.⁹ Çünkü biz ölüm ve hayatı, ölümden sonra dirilme inancıyla tartmakta ve değerlendirmekteyiz. Bu da, dünyanın fizik anlamına bir genişlik vermekte ve ona öte âlemin izdüşümünü ve gölgesini düşürmektedir.

Ey üzerinde kutsal bir emânet bulunduğunun şuurunu bir vecd çağlayanı hâlinde taşıyan inanç savaşıları. Ey yüreğini, bütün yeryüzü Müslümanlarının bir buluşma alanı hâline getirmiş olan nesil. Ey İslâm olmanın sevinciyle birlikte, dünya Müslümanlarının derdiyle dertli, bir hüzün zırhı kuşanmış millet. Ey İslâm milletinin çocukları. İslâm inanç ve birliğinin vecdini sürekli yaşamalıyız. Bu vecd ve bilinçle yoğrulmuş aydınların sayısını çoğaltmalıyız.¹⁰ Çünkü ülkelerimizin aydın çoğunluğu inancımıza ters düşmüştür.

Batı, ülkelerimizi vurmak için önce aydınlara el atmıştır. Aydınları yaklaşık iki yüz yıldır Batı'ya şartlanan Ortadoğu, bu şartlanma yüzünden bir maceraya sürüklenmiştir. Bu aydınlar eliyle Batı'nın içimize soktuğu ırkçılık, dağılmamızı sağlayan son merhale olmuştur. İslâm milletinden olma bilincinin yerine (aslında ulusçuluk olan) "kavimcilik" milliyet olarak tâlim ettirildi. Geliştirilen bu yeni ulusçuluk anlayışına bağlı kültürel ve siyasal kuruluşlar oluşturuldu. Milleti bir dile, bir ırka veya menfaate, çıkar birliğine dayandıran tarifler yapıldı. Bu anlayış çerçevesinde yeni bir edebiyat kuruldu.¹¹

Satın aldığı, aldattığı, eğittiği veya ürettiği aydınlar aracılığıyla, diyor M. Akif İnan, batı, ülkelerimiz üzerinde sultasını sağladı. Batı eğitiminden geçerek yetişmiş aydınlar, İslâm'ı şartlandığı çerçevenin içinden görür, her konuda batıyı taklit etmeye çalışır. Oysa, taklit hiçbir yere götürmez. Taklitle, taklit ettiğinin aynısı olamazsınız. Tanzimatla başlayan sarsak batılılaşmanın, manyak ve inmeli veletlerinden olan bu aydınları, yani, ülkelerimizi batı yedeğine sokan bu küçük zümreyi değiştirmeye ve inancımızın yeni aydınlarını yetiştirmeye yönelik kuruluşlarımız ve yayınlarımız olmalıdır. Çünkü insanımızın bilinçaltında bile olsa, tıpkı bir anne ninnisi gibi, yankılanıp duran bir yerlilik duygusu, yabancılaşmayı reddeden bir iç mekanizma hâlâ vardır. Bize düşen bu büyük çoğunluğun yüreğindeki közü, bir yangına dönüştürmektir. Bu ortak çizgiyi

9 İnan, 34.

10 İnan, 90.

11 İnan, *İslâm Dünyası ve Ortadoğu*, 28.

bir bilince götürüp bağlamaktır.¹² Bunun için İslâm aydınlarını, yazarlarını, sanatçıları, tüm ülkelerimizde tanıtmalı, yaygınlaştırmalıyız. Özellikle çağdaş sanat ve düşünce adamlarımızı iyice izleyelim. Bir kitap akımı ve akını başlasın ülkelerimiz arasında. Bir tek bu yolla kadro oluşur.¹³

İslam aydını demek, yalnızca islam inancına bağlı, onun görünür plandaki farzlarını yerine getiren doktor, mühendis vesair değildir. Böyle birinin, halktan herhangi birinden hiçbir farkı yoktur. Bir meslek sahibi olmak değildir aydın olmak. Bir meslek sahibi olmanın ötesinde, o ülkünün zamana ve mekâna nakşedilmesi yolunda keskin bir bilinç içerisinde bulunan, o ülkünün hususiyeti içinden çıkardığı taktik ve stratejiyle bir kavgaya yönelmiş kişidir aydın. Aydın kendimizi, kültürümüzü, dünyada nerede durduğumuzu anlamamızı ve hayatı daha anlamlı, daha ince boyutlarıyla görmemizi sağlayan, derdimize tercüman olan kişidir. Halktan sorumluluklar bakımından elbette farklıdır havas, yani aydın.¹⁴ O, milletin ruh kaynaklarından beslenir, onun kaderini kendi kaderi gibi görür.

Bir aydın ki, toplumumuzun ruhuna nakşolmuş inancın bilinçli bir üyesi değildir, hayır gelmez ondan Türkiye'ye. Bu tip aydın, bitkilerin öz suyunu emerek beslenen yaprak biti gibidir. Özsu kaybı nedeniyle genç sürgünler ve yapraklar solar, kıvrılır, değişik renk alır ve giderek kurumalar olur. Çünkü O, millî yapımızla hiçbir yakınlık belirtmeyen ayrı bir medeniyet düzenine girme çabası içindedir.¹⁵ Bu giriş, artık kendisini yerli uygarlık esaslarından büsbütün koparmıştır. İsterse dili ve ibadet biçimi farklı olsun, o, yaşama tarzı bakımından olsun, dünya görüşü bakımından olsun Batılı emsalinden artık ayırt edilemez.¹⁶ Çünkü bir bağlantı yoktur bu aydınla halkı arasında. Onlar daha başka bir sosyal hayat umudunda ve teşebbüsündedirler. Bu aydınların dilleri ucunda bulunan son çözüm, hâl çaresi ya da son bilgi batıdan geliyordu. Bir yürek bağıyla millete bağlı değilse, aynı inancı bölüşmüyorsa halkıyla, ne farkı vardır onun bizim için bir ecnebiden? Bir yazar ki milletiyle aynı inanca baş eğmemişse, ne hayır gelir onun romanından, şiirinden, eserinden Anadolu insanına? Tercüme edilmiş bir yabancıyla eşit olmaz mı o bizi anlamakta, toplumumuza yararlı olmakta?¹⁷

12 M. Akif İnan, *Aydınlar, Batı ve Biz*, 1. bs (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2009), 52.

13 İnan, *Mirası Kuşanmak*, 32; Rasim Özdenören, *Müslümanca Yaşamak*, 20. bs (İstanbul: İz Yayıncılık, 2020), 58.

14 İnan, *Aydınlar, Batı ve Biz*, 45; Koç, *Bilmek ve Olmak Üstüne Konuşmalar*, 74.

15 M. Akif İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, 6. bs (İstanbul: İz Yayıncılık, 2019), 22.

16 M. Akif İnan, *Din ve Uygarlık*, 7. bs (İstanbul: İz Yayıncılık, 2019), 78-79.

17 İnan, *Mirası Kuşanmak*, 201; Alaeddin Özdenören, *İnsan ve İslâm*, 3. bs (İstanbul: İz Yayıncılık, 2020), 80.

Oysa, gerçek aydınlar, bir ülkenin ebeveyni gibidirler. Millet bir aile ise, o aile üyelerinin anası babası mevkiinde olanlarsa aydınlarıdır. Çocukların babalarına bağlı olması gibi, halk da aydınına bağlıdır, onun arkasından gider. Bu bakımdan, toplumu felakete götüren de, aydınlığa çıkaran da aydınlarıdır.¹⁸

Nitekim devletimizin daha istikrarlı dönemlerinde yaşayan sanatçı ve aydınlarımızın tümünde, aynı fikirlere, aynı inanca bağlı bulunuşun örneklerini görmekteyiz, değişik fikir reçetelerine rastlamamaktayız. Sözelimi, Yunus Emre'ye, Mevlânâ'ya bir düşünce zemini oluşturan değerlerin tümü, değişik anlatım elbiseleri içinde aynıyla Necâtî'de, Ahmet Paşa'da, Süleyman Çelebi'de, Bâkî'de, Nef 'î'de, Nâbî'de, Şeyh Gâlib'de ve hatta Nedim'de de mevcuttur.¹⁹

Osmanlı devri sanatçıları, fikir adamı hüviyetlerini, ideolojik sistem vazetme yerine; yürürlükte olan sistemin tam içinde ve yanı başında yer alarak, ülkenin toplumsal ve ferdî yaşayışlarına yöneltmişlerdir. Onlar, İslâm'ın din ile devletin, ahlâk ile siyasetin, bireysel tercihlerimizle birlikte toplumsal yükümlülüklerimizin iç içe bulunduğu, bireysel olduğu kadar toplumsal düzeyde de kavranan ve yaşanan bir oluş ya da gerçekleşiş olduğunun farkındaydılar. Çünkü salt ferdî planda kalan, salt duygu ve kavrayış düzeyinde yaşanan dindarlık, İslâm sözkonusu olduğunda eksik bir dindarlıktır. Onlar, dindarlığın hiçbir boyutunu ihmal etmeden, yer yer İslâm'ın hikmetlerini dillendiren, yüksek ahlâkını ifadeye aktaran, kötülüklerden kaçındıran, sosyal bozuklukları eleştiren, özellikle İslâm'ın ta kendisi olan tasavvufun edep ve incelikleriyle meşgul ve insanlarımızı erginleştirmeye kavuşturucu bir hareket içinde bulunmuşlardır. Çünkü şartlar öyle gerektirmektedir ve her şey oldukça yerli yerine oturmuş ve sağlam bir siyasal yapı görüntüsü içindedir toplum ve devlet.²⁰

O halde, yerli kalma, yerli düşünme, tarihi misyonumuzu kullanmanın, yani, ayrı bir insan, ayrı bir millet olduğumuzun, ayrı bir uygarlığımızın bulunduğu bilincine varalım, ayağa kalkmaya çalışırsak eğer, bir gün buna gücümüzün pekâlâ yeteceğini bilelim.²¹ Milletimizin bölünmez bir bütün hâlinde gelişmesi, insanımızın aynı kültür halkası içinde olmasıyla, yani, aynı kitaplarla ve dergilerle beslenmesiyle mümkündür, diyor M. Akif İnan, başka yolla değil. Seyahatlerimiz birbirimize olsun. İslâm ülkelerini dolaşalım. İçimizde tarihin rüzgârı gezinsin. Zira, uygarlığımızdır, tarihimizdir bizi bütünleştirecek olan.²²

18 İnan, *İslâm Dünyası ve Ortadoğu*, 28.

19 İnan, *Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair*, 189.

20 İnan, 190; Koç, *Bilmek ve Olmak Üstüne Konuşmalar*, 116.

21 İnan, *Aydımlar, Batı ve Biz*, 53.

22 İnan, *Mirası Kuşanmak*, 32-33, 160.

Bu uyanma ve dayanışma bilinci, İslâm ülkelerindeki tüm aydınların ortak bilinci olmasa bile, yine bu ülkelerdeki aydın ortalaması çoğunlukla batıcı bir anlayışa bağlı olsa da, bu ihtiyaç belirmiş, bu kapı artık açılmış, bu suur başlamıştır. İçinde bulunduğumuz dünya şartları, bu ihtiyacı her gün biraz daha belirgin hâle getirmiştir. İslâm ülkelerinin kendi aralarındaki iş birliğine, İslâm düşüncesinin özüne ve İslâm uygarlığına temelden düşman oldukları için taraftar olmayan aydınlar dahi, İslâm toplumlarının karşılıklı dayanışma ve yardımlaşma içine girmelerini, politik ve ekonomik açıdan çok yararlı görmektedirler. Bu menfaat, bir ihtiyaç çapına ulaşmıştır.²³ Bunun için, her şeyden önce, İslâm ülkelerinde, kendi toplumunu diğer İslâm toplumuna karşı düşman olarak şartlama çalışmaları hızını ve etkisini yitirmelidir.

Kısaca, Ortadoğulu aydınlar bugün, İslâm kardeşliğini tarihî temellerine bağlayıcı bir eylem içinde bulunmaktan çok uzak olsalar bile, bugünkü dünya şartlarının zorlaması sonucu olarak, ülkelerinin bir iş birliğine gitmesi yönünde açık bir noktaya gelmişlerdir. İşte gelinen bu noktada, İslâm düşüncesini tabii ve tarihî temelleri içinde değerlendiren, bu yakınlaşmayı asla karşılıklı maddî menfaatler açısından ele almayan, bu birleşmelerde farzımuhal hiçbir dünyevî menfaat olmasa da sırf inancımızın gereğini yerine getirmek cehdiyle çalışan kişilere ve aydınlara büyük görevler yüklenmektedir.²⁴ Onlar ya çevresinde bilinçli bir topluluk oluşturmaya ya da mevcut bir topluluğa üye olmaya mecburdurlar.

Müslüman, bir toplulukta yaşadığına göre, onun münferit bir İslâmî hayatı sürdürme hakkı yoktur. İslâm fertlerin muayyen mânevî ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik tören ve ayinlere indirgenebilecek herhangi bir inanç değildir. İslâm`a bir kişi inancı olarak değil, bir medeniyet olarak, bir hayat tarzı olarak ve bir vazgeçilmez yaşam olarak, anlam olarak sarılmamız lazım. İslâm`da iman ve gönül işi olan her şeyin aynı zamanda toplumsal bir boyutu da vardır. İmanın pratik hayattaki tezahüründe, din ile ilim, ahlâk ile siyaset, kişisel ilgi ve kaygılarımızla ideallerin mükemmel uyumu sözkonusudur. Din yalnız kişisel bir mukavele değil, toplumsal bir düzendir. Kur`an`da pek çok yerde, bir tek kişi değil de, birinci çoğul şahıs kipi ile, bir toplum ya da cemaat dilinin kullanılması bizi hemen ve doğrudan sosyolojik bir düzeye çıkarmaktadır. Kur`an ve hadislerde bu dil ve söylemin sayısız örnekleri ile karşılaşırız. Bu durum, bize, dinin salt kişisel bir kanaat, kavrayış, duygu, bağlanma ve teslimiyet düzeyinde kalmayıp, aynı zamanda ortak varoluş düzeyinde kavranan ve yaşanan bir olgu olduğunu göstermektedir. İslâm`ın hükümlerinin

23 İnan, *İslâm Dünyası ve Ortadoğu*, 31.

24 İnan, 32.

ya büyük bir bölümü ya da tümü, ancak böylece uygulanma alanı bulacaktır. İslâm`da bu iki boyut birbirinden ayrılmaz bir bütünlük oluşturur. Topluluğun teşekkülüyle artacak görev ve sorumluluklar vardır çünkü. İslâm'ın davetine uyarak Müslüman olan fert, kendisini İslâm milletinin bir üyesi olarak sayacak, böylece dinin (ahlâkî, bediî, siyasî, iktisadî... gibi) tüm boyutlarıyla uygulanışında kendini hisse sahibi bilecektir.²⁵

O halde, Müslümanların, toplum düzenlerini kurarken, insanın yaratılışı dikkate alınarak, madde ile mânâ, ev ile câmi, fert ile toplum, iman ile amel arasında denge bulma hususunda kılı kırk yararcasına hassas olmaları gerekecektir. Çünkü İslâm, insanı sadece maddî olanla sınırlı tutan, sadece ekonomik bir canlı olarak gören, sadece çıkar ilişkileri üzerinden bir hayat takdim eden bir felsefî düşünceye "hayır" der. Madde ile mânâ, ev ile câmi, fert ile toplum, iman ile amel arasında ölçü tutturulamadığında, içtimâî müesseselerde ortaya çıkabilecek anarşinin, gide gide o toplumun hayat kaynaklarını kurutmaya varacağı tabiidir. Sözkonusu alanlarda ideal terkip, cemiyet nizamına temel olursa, insanoğlunun kabiliyetine ve ibdâ kudretine set çekmeyen bir ortam var demektir. Bu gerçek, toplumun kuruluşunda hareket noktası olarak alınmadığında, bir neslin, hatta nesillerin mahvolacağı muhakkaktır.²⁶

Çağımız, tek yönlü bir gelişmenin tipik bir örneğidir, diyor M. Akif İnan. Bugün insanlık âleminin büyük huzursuzluğunun, bütün tedirginliğinin tek sebebi, devleşen makine kafanın yanında cüceleşen, güdükleşen, ezilen gönül, yani ruh, içyapıdır.²⁷ Müslüman aydınlar azgın makineyi ruhun mâiyyetine verebilen bir vasat teessüs etmedikçe, yani ruhu, madde âlemini kuşatacak çapta geliştirmedikçe, bu beynelmilel sancı dinmeyecektir. Eğer insanlık haysiyetinin uzaklarda kaldığı bir insanlar yığını olmak istemiyorsak, fizikle birleşebilecek metafiziği yakalayıp büyük ve yeni bir medeniyet yorumuna ulaşmağa mecburuz.

Sonuç olarak, İslâm toplumu sadece sosyal, ekonomik çıkara dayanarak veya yalnızca zâhirî, teknik bağlantı unsurları üzerine tesis edilemez. İslâm toplumu, aralarında sunî-zâhirî bağlar bulunan herhangi bir toplumdan farklı olarak, dinî-mânevî ve duygusal bağlarla birbirine bağlı insanlardan oluşur. Millet, baştan sona bir ruhun canlanmış şeklidir. Bu ruh ve bilinç günlük hayatın her anında, canlı-etkin bir gerçek olarak bulunmadığı takdirde, bir kalabalık olabilir insanlar, ama millet olamazlar. Millet bir şirket bir dernek değildir. Biz aynı uygarlığın içinde yoğrulduk, aynı tarihi ve aynı talihi yaşadık. Bir imtihan-

25 İnan, *Mirası Kuşanmak*, 117-18; Koç, *Bilmek ve Olmak Üstüne Konuşmalar*, 115, 118.

26 İnan, *Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair*, 24; Koç, *Bilmek ve Olmak Üstüne Konuşmalar*, 75, 117.

27 İnan, *Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair*, 24.

dan geçiyoruz. Başarıyla geçmeye mecburuz bundan. Bir emânet yüklüyüz çünkü. Emânet, inancımız ve uygarlığımızdır. Bunun için, birliği tesis etmek ve millet bütünlüğünü sınıksız korumak gerekir. Millet bütünlüğünü sınıksız koruyabilmek için de, onun dayandığı medeniyet, kültür, din, sanat, ahlâk ve bilim gibi temellere sınıksız sarılmak icap eder. Çünkü Müslümanların kendi aralarında çıkabilecek ayrışma, farklılaşma, kopuş ve parçalanmanın önüne ancak böyle geçilir. İslâm`da, varoluşsal koşullarda gerçekleşen kişisel bağlanma kadar, birlikte varolma bilinciyle toplumsal düzeyde gerçekleşen hareketler de önemlidir. Nitekim, iki kutup, fert ve toplum arasındaki bütünlüktür ki, İslâm toplumunu ümmeten vasatan yapan hususlardan biridir.

KAYNAKÇA

- İnan, M. Akif. *Aydınlar, Batı ve Biz*. 1. bs. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2009.
- . *Din ve Uygarlık*. 7. bs. İstanbul: İz Yayıncılık, 2019.
- . *Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair*. 1. bs. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2009.
- . *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*. 6. bs. İstanbul: İz Yayıncılık, 2019.
- . *İslâm Dünyası ve Ortadoğu*. 1. bs. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2009.
- . *Mirası Kuşanmak*. 1. bs. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2009.
- . *Söyleşiler*. 1. bs. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2009.
- İzzetbegoviç, Aliya. *Doğu Batı Arasında İslam. Çeviren Edina Nurikiç*. 11. bs. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2022.
- Karakoç, Sezai. *Çıkış Yolu III: Kutlu Millet Gerçeği*. 2. bs. Diriliş Yayınları, 2005.
- Koç, Turan. *Bilmek ve Olmak Üstüne Konuşmalar*. 1. bs. İstanbul: İz Yayıncılık, 2024.
- Özdenören, Alaeddin. *İnsan ve İslâm*. 3. bs. İstanbul: İz Yayıncılık, 2020.
- Özdenören, Rasim. *Müslümanca Yaşamak*. 20. bs. İstanbul: İz Yayıncılık, 2020.
- Pakdil, Nuri. *Bağlanma*. İstanbul: Edebiyat Dergisi Yayınları, 1979.

MEHMET AKİF İNAN'DA MEDENİYETİ KURAN DEĞERLER

Prof. Dr. Rıza BAKIŞ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Giriş

Medeniyet, Arapça'da “şehir” anlamına gelen ve müdüne köküne dayanan medîne isminden Osmanlı Türkçesi'nde türetilmiştir. Batı dillerinde medeniyetin karşılığı olan civilisation ise, “şehirli” anlamına gelen civilis kelimesinden Latince'de türetilmiştir. Belli yasalara uyarak şehirde yaşayan halk manasındaki “uygur”dan türetilen uygarlık kelimesi de günümüz Türkçe'sinde medeniyet karşılığı olarak kullanılmaktadır.¹

Medeniyetle uygarlıkla arasında bir fark var mı? Ya da bu iki kavram aynı anlamda kullanılabilir mi? Bunun tartışması yapılabilir;² ancak ifade etmemiz gerekir ki İnan bu iki kavrama aynı anlamı yüklemektedir.

Günümüzde medeniyet terimi “medenî insan” deyiminde olduğu gibi başkalarına karşı görgülü davranma, gelişmiş olarak kabul edilen toplumu gelişmiş sayılan toplumlardan ayıran özellik anlamında kullanılır.³

Son iki veya üç yüzyıl içerisinde ise medeniyet, Batı'nın kendisini daha önceki dönemlerden ve çağdaşı olan diğer toplumlardan farklı ve ileri olduğunu iddia eden hayat tarzına verdiği isim olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴

Günümüz Batı dünyası medeniyet kelimesiyle, sahibi olmakla gurur duyduğu teknik, tekniğin belirli bir kullanım şekli, bilimsel bilgi veya dünya görüşü, son

1 İlhan Kutluer, “Medeniyet”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 28, Ankara 2003. s. 296.

2 Süleyman Dönmez, “Bir Mefhum Olarak Medeniyet Meselesi”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Cilt 126, Sayı 249, Kasım- Aralık 2020.

3 Tahsin Görgün, “Medeniyet”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 28, Ankara 2003. s. 298.

4 A. J. Toynbee, *Medeniyet Yargılanıyor* (trc. Ufuk Uyan), İstanbul 1980, s. 33.

iki asır içinde ortaya çıkardığı kurumlar, değerler ve bunlara benzer daha birçok şeyi ifade etmektedir.⁵

Tarihe baktığımızda Hint medeniyeti, Çin medeniyeti, Mısır medeniyeti, Antik Yunan medeniyeti, Roma medeniyeti ve onun devamı olan bugünkü Batı medeniyeti gibi birçok örnekle karşılarız. İslam medeniyeti de tarihte kurulmuş ve günümüzde de varlığını devam ettiren büyük medeniyetlerden biridir.

İslâm ve medeniyet kavramları arasında bir ilişkinin kurulması, kaçınılmaz olarak İslâm dininin kurucu ve yönlendirici değerlerini ön plana çıkarmak anlamına gelmektedir.

Mehmet Akif İnan'ın, medeniyet/uygarlık konusunda birçok yazısının olduğunu hatta başlı başına *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine, Din ve Uygarlık* başlıklı iki çalışmasının bulunduğunu ifade etmek yerinde olur.

İnan'ın, şiir, sanat ve edebiyata dair eserlerine, fikri mücadelesinin kavramsal çerçevesine bir bütün olarak baktığımızda ağırlık merkezinde medeniyet ya da uygarlık kavramını buluruz. Onun medeniyet tasavvurunun içinde bir tarih şuuru, çok yönlü bir tarih okuması, eleştiri ve analizleriyle bir tarih felsefesi vardır. Yine onun medeniyet tasavvurunda madde ve mana, sosyal ve siyasal yaşam, sanat ve edebiyat, dil ve düşünce, insan ve varoluşu bir bütündür. Tek yönlü, tek boyutlu, maddeyi ve onunla ilişkili olarak teknik ve teçhizatı merkeze alan, ruhu ve manayı öteleyen, katı akılcı, sadece insanın tecrübe ve deneyimi üzerine kurulan medeniyet telakkisi ona göre sorunlu ve insanlığın hayrına değildir.

İnan'a göre medeniyet dinden, inançtan bağımsız, milli kimlikten yoksun olmaz; medeniyet taklit ve özentiyile vücut bulmaz; kendine, kültürüne, kimliğine yabancılaşmış aydın perspektifinden de anlaşılmaz. Onun medeniyet tasavvurunda din, millet, sanat ve insani öz öncelikli alanlardır.

a- Vahiy ya da Din

Akif İnan'a göre medeniyeti kuran değerlerin başında din gelir ve medeniyet de din ile kurduğu bağ oranında var olur. Bu sadece İslam medeniyeti için değil Doğu ya da Batı, Antik ya da Çağdaş medeniyetlerin tamamı için geçerlidir.

İnan'ın işaret ettiği biçimiyle ifade edecek olursak, tarih boyunca, toplumların hayat tarzını dinler düzenlemiştir. Bütün uygarlıkların temelinde din asli

5 Tahsin Görgün, "Medeniyet", s. 298.

unsur olmuştur. Dinler, insana bir yaşama biçimi getirmiş; kişisel ve sosyal ilişkileri kanunlara bağlamış, insanın zihin ve ruh gelişmesini ve eserler oluşturmalarını sağlamıştır. Bütün eski uygarlıklara ve o uygarlıkların belgeleri olan eserlere bakıldığında bu rahatlıkla görülebilir; içerisinde dinî duyarlık ve bilinç olmayan ne bir mimari yapı ne bir müzik parçası ne de bir edebiyat ürününe rastlamak mümkündür;⁶ çünkü temelinde hak din olmayan bir uygarlık, insanı çıplak akla ve eşyaya bağımlı kılar.⁷

İslâm medeniyetinin temelinde sonradan Müslüman olmuş milletlerin millî kültür esprisi olmakla beraber öz bakımından tamamen vahiy ve bu vahyin yorumu vardır.⁸ İslam medeniyeti vahiy medeniyetidir. İnan'a göre, inanç uygarlığının işçileri olan insanlar kendilerine rehber olarak vahyi seçmişlerken ve rahmanî dehalarını vahyin hikmeti üzerine teksif etmişlerken; vahye karşı çıkanlar ise, insan zekâsının buluş ve bildirilerine bel bağlamışlardır.⁹

Akif İnan, inanç-medeniyet ilişkisine vurgu yaparken zaman zaman salt akıl üzerine kurulduğunu iddia ettiği medeniyet örneklerine işaret eder, onları kritik eder, üzerinde mülâhazalarda bulunur. Mesela Batı medeniyeti Grek ve Latin düşüncesiyle Hıristiyan duyarlığının ortaklaşa oluşturduğu bir medeniyet¹⁰ ve içinde Hıristiyan duyarlığı yer alsada aslında insan aklının, vahye baş kaldırmış bir şeklidir; bu uygarlığın tarihi, vahyin uygarlığıyla, vahye asi insan dehasının mücadelesi tarihidir.¹¹

İnan'ın değerlendirmesine göre, üçlü sacayağından oluşan Batı uygarlığı, eski Yunan düşüncesi ve Roma hukukunun var ettiği müesseselerden ibarettir. Üçüncü ayağı olan Hıristiyan duyarlığı ise, onda âdeta bir lüks görüntüsündedir. Üstelik Hıristiyanlık bile, Batı'nın aklî müdahalesine uğramış; ilahî temelden saptırılarak "laik" ve "devletsiz" bir hüviyete büründürülmüş; inançsız aklın kontrolünde olan "vicdani bir keyfiyet" olarak çerçevlendirilmiştir. Batı uygarlığı, dine başkaldıran insan düşüncesinin, binlerce yıllık tecrübe ve geleceğini örgütleyen, bu örgüt içerisinde, kendi bünyesindeki çelişmeleri asgari hadde indirme kabiliyetini ve çabasını göstererek, beşeriyetten tasdik ve güven devşirmeyi de bir nebze başarabilmiştir.¹²

6 Hıdır Yıldırım (Haz), *Mehmet Akif İnan Eserleri I*, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2015, s. 151.

7 Yıldırım, C. I/237.

8 Yıldırım, C. I/192.

9 Yıldırım, C. I/298.

10 Yıldırım, C. I/191.

11 Yıldırım, C. I/298.

12 Yıldırım, C. I/299.

İlahî mistik kaygıların ötesinde eşya ve olay ilişkisindeki varsayım ve deneylere dayalı olarak gelişen bu uygarlığın İnan, olay ve eşya vakıasına yaklaşımında, beşerî bir gerçek olan ruh olgusunu da hesaplarının dışında tuttuğu için, neticede insan aklının keşfi olan eşyaya yenik düşmüş olarak görür.¹³

İnan'a göre, "İnanç, yani vahyin uygarlığında, akla verilen yer, vahyin getirdiği denge, disiplin ve metod içerisindedir. Bu aslında akli bir sınırlama, engelleme değil; aksine aklın bütün melekelerini yanlışa düşmeden seferber etmek ve üretken kılmaktır."¹⁴

Akif İnan'ın, akıl-iman ilişkisinde bir denge gözetmeye çalıştığı görülmekte ise de vurgunun iman lehine olduğu dikkatten kaçmamaktadır. Ona göre, vahyin kontrolünden mahrum olan akıl insancıl değil, bencildir. İnanca teslim olmayan akıl, ne kadar üstün olursa olsun, bâtıla hizmetten başka bir şeye yaramaz. Üstünlüğü ölçüsünde tehlikesi de çoğalır;¹⁵ inanca dayalı olmayan aklın, yanılığa düşmediği hususlar tesadüfidir, arizîdir; çünkü yanılığ, çelişme, insana ve insan aklına ait hususlardır. Yanılmayan, çelişmeyen Allah'tır, O'nun nizamıdır ve O'nun yarattığı tabiattır.¹⁶

Kültürlerin ve uygarlıkların oluşması için temel öge olan din, İslâm'dan gayri bütün inanışlarda, ya tamamen insanlar tarafından uydurulmuş veyahut da başlangıçta ilahî olduğu hâlde sonradan saptırılmıştır. Bu sebeple bu inanışlar birer beşerî dalalet olmak bakımından birbirleriyle bir öz yakınlığına sahiptir. Onun için bu inanışlardan kaynaklanan uygarlıklar da öyle zannedildiği gibi birbirine aykırı uygarlıklar değildir. Hepsinin dayandığı şey, insanoğlunun zihni ve ruhî spekülasyonudur. Bu spekülasyonsa çeşitli zamanlarda ve farklı alanlarda değişik görüntülü ürünler vermiş olsa bile, temel endişe bakımından birbirine çok yakın yahut da zıddıyla birbirini andıran; zıddının varlığı yüzünden kendisi de kaim olan ürünlerdir. Hepsi ancak beşerî bir yeteneğin muayyen sınırları içinde mevcut ve mahkûmdurlar. İnan'a göre, İslâm dışı uygarlıkların ve onların toplumlarının ortak düşmanı ise, her zaman için İslâm toplumu ve uygarlığı olmuştur.¹⁷

Yeryüzü insanlarını, Müslümanlar ve Müslüman olmayanlar diye iki ana topluluk olarak ele alınması gerektiğini yazılarında sıklıkla vurgulayan Akif İnan,

13 Yıldırım, C. I/300.

14 Yıldırım, I/298.

15 Yıldırım, I/298.

16 Yıldırım, I/299.

17 Yıldırım, I/304-305.

uygarlıkları da “İslâmî” ve “İslâm dışı” şeklinde ikiye ayırır. Ona göre, İslâm dışı uygarlığın ne kadar farklı tezahürleri olursa olsun, ne kadar siyasi farklı mezhepleri bulunursa bulunsun, ne kadar farklı ekonomik doktrinleri görülürse görülsün, bunlar asla köklü farklılıklar değildir.¹⁸

İnan'ın değerlendirmesine göre, İslâm uygarlığı, yaklaşık 250 senedir duraklama dönemini yaşamakta ancak vahye dayalı bir uygarlık olduğundan ve bu vahiy gerçeği hiçbir değişmeye ve sapmaya uğramadığından, onun bu duraklaması, üzerinde arkaik olmaya müsait hiçbir tohum taşımamaktadır. Onun duraklaması sadece kendisini müesseselerinden ayrı düşürmüş ama İslâm toplumunun halkı katındaki etkinliği devam etmiştir. Vahye dayalı olduğu için, İslâm medeniyeti müesseselerden ve devletten uzak düşmesine rağmen inanç ve amel egemenliğini sürdürmüş, arkaik olmasına izin vermemiştir.¹⁹ Buna mukabil Batı uygarlığı ise iyi organize olmuş bir örgüt ve dış görünüşü bakımından bazı aykırılıkları var gibi görünürse de yeryüzünün bütün kıtalarında çok sayıda devlete maliktir; özellikle geliştirdiği teknikten de yararlanarak kendini çağdaş uygarlığın tek temsilcisi olarak görmektedir.²⁰

Günümüz modern dünyasının medeniyet algısını şekillendiren bilimsel ve teknolojik gelişmeler olmuştur. Aydınlanmayla başlayan bilim ve teknoloji merkezli medeniyet vurgusu baskılamış ve onları görünmez hale getirmiştir.²¹

Her uygarlık, tekniğini kendi özüne uygun biçimde geliştirebilir. Nitekim bugün Batı'nın ulaştığı teknik durum, onun uygarlık anlayışının maddeye yansımış hâlimden başka bir şey değildir. Çünkü tekniğe, uygarlığın bir uzantısı olarak bakmak gerekir. İnan'a göre, İslâm uygarlığına bağlı olarak teknik hamlelerden kesilmiş olmamız, âdeta bize İslâm uygarlığına mahsus bir ayrı tekniğin olabileceğini de unutturmuştur. Bu yüzden bugünkü Batı tekniğini, maalesef kendi uygarlığımıza uygun bir teknik olup olmadığı konusunda herhangi bir yargılamaya koyulmadan, kendimiz için de uygun bir teknik olarak görmekteyiz. Hatta bu tekniği aynıyla almanın gereğine inanmaktayız.²²

İnan'a göre, teknik, bizi inancımızın uygarlığında ilerletici bir etken ve yeryüzüne hâkim bir güç hâline gelmemizi sağlayan bir unsurdur. Onu da an-

18 Yıldırım, I/303-304.

19 Yıldırım, I/305-308.

20 Yıldırım, I/301.

21 Ali Necip Erdoğan, “Akif İnan'ın Medeniyet Kavramı”, *Hece Dergisi Akif İnan Özel Sayısı*, Sayı: 227, Ankara 2020, s. 338.

22 Yıldırım, I/305-308.

çak uygarlığımızın aydınlığında keşfedip geliştirebiliriz.²³ Elbette ki, teknikle uygarlık arasında bir alışveriş vardır ne tekniği reddeden bir uygarlık ne de uygarlığa karşı olan bir teknik söz konusu olabilir ama her uygarlığın tekniğe bakışı, onu algılayışı ve yorumu farklıdır.²⁴

Bugün Batı, kendi dünyasının dışında kalmış olan ülkelere, uygarlığını tekniğinin aracılığıyla götürmüştür. Batı'nın uygarlığıyla özdeş bulunan tekniği farklı uygarlık tabanı üzerindeki toplumların çözümlerine, yozlaşmasına, sömürülmesine yol açmıştır. Çünkü gelen teknik, sonuçta bağlı bulunduğu uygarlığın özüne uygun düşen bir toplumu oluşturacaktır.²⁵

İnan'a göre, Batı uygarlığını benimsemiş olanlar, toplumu da batıcı yapmak isteyenler bu uygarlığı "çağdaş" görmüşler ve öyle ilan etmişlerdir. Oysa "çağdaş uygarlık" sözü "çağdışı uygarlık" sözü gibi anlamsızdır, uydurmadır, bir art düşünceye dayanmaktadır. Onun için çağımızda var olan bütün uygarlıklar, fiilen çağımızda cemaatleri olan uygarlıklar, biz kabul etsek de etmesek de birer "çağdaş" uygarlıktır.²⁶ Hal böyle olunca, "çağdaş uygarlık" denildiğinde, bundan Batı uygarlığını anlamak yanlıştır. Çağdaş uygarlıktan ziyade çağa egemen uygarlık tabiri belki daha yerinde olabilir.

b- Millet

Akif İnan'da medeniyeti kuran değerlerden ikincisi millettir. "Bir medeniyetin teşekkülünde, inanışlardan sonra ikinci faktör ırktır. Irki hususiyetler medeniyette önemli bir yer tutar."²⁷

Nitekim İslâm medeniyeti içerisinde bulunan Türkler, aynı medeniyete bağlı olan Arap, Hintli ve İranlılardan farklı bir hüviyet göstermişler; ayrı bir uygulama, kültür ve sanat şubesi teşekkül ettirmişlerdir. İslâm medeniyetine bağlı bir Türk Edebiyatı'nın, Türk müziğinin, Türk folklorunun, Türk mimarisinin ve sosyal kurum anlayışının varlığı bunu göstermektedir. Bilhassa İslâm, irki özellikleri yok etmek bir tarafa, onun bir sisteme bağlı olarak gelişmesine yardımcı olmuştur. İslâm medeniyetinin hep yeni alanlar araması ve sonsuza kadar diriliğini, aktüalitesini sürdürme yeteneği bu hususiyetindedir. İslâm'ın, bu millî

23 Yıldırım, I/311.

24 Yıldırım, I/329.

25 Yıldırım, I/330.

26 Yıldırım, I/300.

27 Yıldırım, I/149-1510.

ve mahallî özelliklere gösterdiği itibar, milletlerin, millî hasletlerini korumalarını ve geliştirmelerini sağlarken, böylece kendisinin de evrensel bir hüviyet kazanmasına sebep olmuştur. Nitekim, Türk oldukları bilinen Macar ve Finlilerde hiçbir Türklük nişanesi kalmamış olduğu gibi Türkçe konuştukları hâlde Hıristiyan olan Gagavuz Türkleriyle, Yahudi dininden olan Karaim Türklerinde bile bugün ciddi bir Türklük hususiyeti görülemez.²⁸

Şöyle der Akif İnan: “Biz, Batı medeniyetinden değil, Türk-İslâm medeniyetindeniz. Bütün tarihimiz, sanatımız, kültürümüz, folklorumuz, edebiyatımız, mimarimiz, müziğimiz hatta mutfağımız, zevklerimiz, güzel anlayışımız, geleneklerimiz, bu medeniyet içinde şekil almıştır.”²⁹ “Büyük bir milletiz. Çok zengin bir tarihimiz var. Yüksek bir kültür ve medeniyet kurmuşuz. Ulaştığımız her alana kişiliğimizin damgası vurulmuştur.”³⁰

İnan’a göre, bir milletin, bir medeniyetten başka bir medeniyet dünyasına geçirilmesi imkânsız denecek kadar zordur. Milletlerin hayat tarzı, dünya görüşü, düşünce biçimi, sanat anlayışı, hep ait olduğu medeniyetin ruhuna uygun olarak vücut bulmuştur. Onu, bundan ayırmak, hayat ve şahsiyetini dumura uğratmak demektir. Medeniyet bir milletin kabiliyetinin, gücünün asırlarca seferber olarak ortaya koyduğu “nevi şahsına münhasır” maddi ve manevi değerler toplamıdır. Medeniyetin gelişmesi, zenginleşmesi Akif İnan’a göre, millî bir deha işidir. Millî deha ise malzemesini önce milletin medeniyetinden devşirir. Medeniyetin işçileri nasıl insansa, insanın dehası da mensup olduğu milletin medeniyetiyle şekillenir. Kendi manasına uygun bir medeniyet ortamı bulamayan insan veya nesilden dâhiler yetişmesi imkânsızdır.³¹ Bu yüzden Tanzimatla başlayan ve Batı medeniyetine duyulan özlem Türk milletinin aklında gönlünde yer bulmamıştır. Akif İnan’ın yazılarında ve konuşmalarında Tanzimat’la başlayan bu batılılaşma çabalarını şiddetle eleştirdiği görülür. Ona göre, Tanzimat’la birlikte, millî yapımızla hiçbir yakınlığı olmayan bir ayrı medeniyet düzenine girme çabaları, geçirdiğimiz krizin kök sebebidir.³²

O dönem Türk dostu olarak bilinen Avusturya Başvekili Prens Meternich’in dönemin Tanzimatçı hükûmetine gönderdiği tavsiye mektubunu alıntılamanın Akif İnan, Batı medeniyetinin kodları ile bizimkinin farklılığına Meternich’in tespitleri üzerinden dikkat çeker:

28 Yıldırım, I/150.

29 Yıldırım, I/151.

30 Yıldırım, I/153.

31 Yıldırım, I/178.

32 Yıldırım I/157.

“Umur-u idarenizi intizam altına alınız ve ıslah ediniz. Lakin Avrupa medeniye-tinden sizin kanun ve nizamlarınıza, âdet ve maîşet tarzınıza uymayan kanunları alıp iktibas etmeyiniz. Zira Garp kanunları, hükûmetinizin temelini teşkil eden ka-nunların dayanağı bulunan usûl ve kaidelere asla benzemeyen kaideler üzerine kurulmuştur. Garp memleketlerinde esas olan şey Hıristiyan kanunlarıdır. Siz Türk kalınız. Lakin mademki Türk kalacaksınız, İslâmiyet'e yapışınız.”

İnan bizim dışımızdakilerin anlamış olduğu bu gerçeği içimizdekilerin anla-madığına örnek olarak da İmparatorluğun Kaptan-ı Deryası Halil Paşa'nın bir münasebetle söylediği sözlerini örnek olarak gösterir: “Rusya'dan dönüyo-rum. Avdetimde her zamandan ziyade inandım ki Avrupa'yı taklitte acele et-mezsek, bizim için Asya'ya dönmek mecburiyetinden başka çare yoktur.”³³

c- İnsanı Öz ya da Ruh

İnan'a göre uygarlığın yapısında insani öz önemli bir yer tutar; maalesef bunu, salt akıl, teknik, teknoloji ve çağın birtakım gerçeklikleri perdelemektedir. Ak-lın koyduğu katı kurallarla insan varoluşu anlaşılabilir. Onun için insanı, onun özünü, ruhunu ve maneviyatını merkeze almayan, ona değer vermeyen ve onu değer olarak görmeyen medeniyet sorunlu bir medeniyettir. Batı mede-niyetini İnan, özellikle bu zaviyeden çok eleştirir; çünkü insan sadece bir akıl varlığı değildir. Onu var eden ve anlamlı kılan aynı zamanda inaniyor olma-sıdır.

Batı uygarlığı, temelde ve bugünkü görüntüsü içinde bu insanî, mistik, yani ilahî özden mahrumdur.³⁴ İnan'a göre, Batı tekniği âdeta yepyeni bir insan üretmiştir. İnanışıyla, ahlakıyla, ev ve iş hayatıyla, zevkleri, eğlencesi, velhasıl dünyaya bakışıyla ayrı, yeni bir insan nesli ihdas etmiştir; Fabrikası, bürosu, evi, mutfağı, okulu, kullandığı araçları, televizyonu, sineması birbirine ben-zerdir.³⁵ İnsanlar aynılaştınca, bu tekniğin saltanatı yüzünden, millet, milliyet ayrılığı olsa olsa çıplak bir duygudan başka hiçbir özellik taşımayacaktır. Mil-liyet, bir psikoloji olarak kalacak ve kuru bir “zan” olarak yaşayabilecektir.³⁶ Bu, bir çağdaş uygarlık değil, çağın hafıza ve ruh ihtilalidir, çağın ihtilacının müsebbibidir.³⁷

33 Yıldırım, I/180.

34 Yıldırım, I/316-317.

35 Yıldırım, I/327.

36 Yıldırım, I/328.

37 Hıdır Yıldırım (Haz), *Mehmet Akif İnan'ın Eserleri II*, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2015, s. 504.

Batılı akıl, sömürgecidir. Menfaatini düşünür, başkalarının ezilmesini umursamaz, hatta şart görür. Bu akıl, yalnız dış dünyaya karşı uyguladığı bir tutum olarak kalmaz, kendi hayatı için de geçerlidir. Kimseye, bir karşılık beklemeden yardım elini uzatamaz, şefkat göstermez. İnan'a göre, Batı uygarlığının ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlarda ve bunalımda insani özün eksikliği vardır. Bu yüzden bunalımın sebebini bizzat Batı uygarlığının ortaya koyduğu hayat tarzında, dünyaya bakışında aramak gerekir.

İnan, Batı ülkelerinin büyük çapta ekonomik meselelerini sağlıklı bir biçimde halletmiş olmaları gerçeğini inkâr etmez. Hatta dünyanın en müreffeh toplumlarının Batılı ülkeler olduğunu kabul eder. Ancak bu refahın onların bir bakıma içinde buldukları bunalımı, çöküntüyü perdelemekte ve gizlemekte olduğunu düşünür. Kendilerini eşyanın bir uzantısı, makinenin bir parçası gibi buldukları için mutsuz ve umutsuzdurlar. Batı uygarlığının insanî özden yoksunluğu, İnan'a göre, mistik kaygıları, düşünceleri, cevapları, yaşantıları olmayan insanı insan olmaktan çıkarmış ve adeta zaman içerisinde çürütmektedir. İnsanların çürümesi, toplumların çöküşü medeniyetlerin yok olması demektir.³⁸

Batı uygarlığının bugün insanı eşyanın tutsağı haline getirmesini insanı egoizme ittiğini düşünen İnan, bunun sonucu olarak nüfus artışının durduğunu, hatta gerilemeye başladığını iddia eder. Varlıklarına, zenginliklerine rağmen bu korkunun kuşatması altında oldukları için batı insanı mutlu da olamamaktadır.³⁹ İnsanî, ruhi bir esasa dayanmayan bir dünya görüşünde ve medeniyet tasavvurunda evrensel hüviyet olamaz.⁴⁰

İnan'a göre, teknik, yeryüzü insanını birbirine benzeyen; duygu, düşünüş ve davranış bakımından birbirini oldukça andıran insanlar hâline getirmiş ve batı tekniği âdeta yepyeni bir insan üretmiştir. İnanışıyla, ahlakıyla, ev ve iş hayatıyla, zevkleri, eğlencesi, velhasıl dünyaya bakışıyla ayrı, karşımızda yeni bir insan vardır. Bu insanların fabrikası, bürosu, evi, mutfağı, okulu, kullandığı araçları, televizyonu, sineması birbirine benzer hale gelmiş; sosyal hayat ve eşyalar belli bir insan tipi ortaya çıkarmıştır.⁴¹

İnan'a göre, bugün uluslararası ekonomik uçurumlar olmasa, neredeyse bütün dünya insanları bir tek millet hâline gelecek. Hatta, zamanla aynı imkâna sahip olamamak bile, dünya insanının birbirine benzemesinin önüne geçemeyecek.

38 Yıldırım, I/316-317.

39 Yıldırım, I/322.

40 Yıldırım, I/325-326.

41 Yıldırım, I/327.

İnsanlar aynılaşınca, bu tekniğin saltanatı yüzünden, millet, milliyet ayrılığı olsa olsa çıplak bir duygudan başka hiçbir özellik taşımayacaktır. Milliyet, bir psikoloji olarak kalacak, kuru bir “zan” olarak yaşayabilecekler.⁴²

Şöyle der Akif İnan: “Dava insanla kaim, insan inançla insandır. İnançımızın sürgün edildiği ya da istismar edildiği alanlarda oyalanmayalım.”⁴³ “Kendini bilen, Rabbini bilen, uygarlığına sahip çıkan insan lazım bize. Memleketi yüceltecek insanı bul önce, onu yetiştir.”⁴⁴

Akif İnan’a göre, fikir, sanat ve fen alanında büyük insanların artık yetiştirilemediği ve aydın ortalamasının belli bir seviyeyi tutturamaz oluşu, ülke yöneticilerinin ve aydınların, başka bir uygarlığın cazibesine kapılması, İslâm uygarlığını, ulaştığı muayyen bir noktada bırakmış, özellikle teknik alanda yeni hamleler yapılmaması da onu duraklama devrine sokmuştur. Aslında bu, İslâm uygarlığını duyan ve yaşayan, o uygarlık nizamı içinde fikir, sanat ve teknik imal eden adamların yetişmemesi, İslâm uygarlığının durakladığı intibahını vermiştir. Halbuki duraklamaya giren İslam medeniyeti değil insanlar yani Müslümanlardır. Uygarlıklar temsilini insanlarda buldukları için, bu duraklama İslâm uygarlığının duraklaması sanılmıştır.⁴⁵ Bu algıyı da uygarlığıyla, tekniğiyle insanını özdeşleştirmiş olan Batı’yı elinde tutan güçler yapmaktadır.⁴⁶

d- Sanat

Uygarlıkların kurulmasında, geliştirilmesinde veya değişiminde en büyük rol sahibi, fikir ve sanat işçileridir. Uygarlık tarihi, İnan’a göre, edebiyat tarihidir. Toplumların geçirdiği hayatı, zaman içinde aldıkları durumu, dönemlerinde belirleyen, hatta düzenleyen en başta edebiyat eserleri olmuştur. Edebiyat, çağının aynasıdır.⁴⁷ İnan, şiir ve edebiyatı bir sanat, bunlarla iştigal edenleri de sanat adamı olarak görür. Sanatçı millî varlığa yönelmeye yerli olmaya mecburdur. Türk şairi mesela, bir Fransız, İtalyan, Rus şairinden elbette farklı olacaktır. Bir Türk sanatçısı, millî orijinalitemize aykırı bir dünya görüşüne dayanırsa edebiyatımıza onun sanatının katkısı olamaz.⁴⁸

42 Yıldırım, I/328.

43 Yıldırım, II/37.

44 Yıldırım, II/39.

45 Yıldırım, I/305-308.

46 Yıldırım, I/293-294.

47 Hıdır Yıldırım (Haz), *Mehmet Akif İnan'ın Eserleri III*, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2015, s. 154,147; Bkz. Atif Bedir, “Edebiyat ve Medeniyet Derken”, *Hece Dergisi*, s. 313.

48 Yıldırım, I/148.

Dünün sanatını tanımakla, dünkü insanımızın çağı içindeki durumunu, konumunu, yorum biçimini, eşya ve olaylara bakış özelliğini, zevk telakkisini, geleneğini, değer yargılarını tanırız. Bugünün sanatını da izleyerek, günümüzü, çağımızı bütün boyutlarıyla keşfederiz. Dünü ve bugünü bilmek, karşılaştırmak, hükme varmak, aydın olmanın şartıdır. Bir insanın hükme varması, varlığının tescili anlamındadır. Bu hükme varma işinde, zihnine ve duygularına mesai yaptırın da sanattır, edebiyattır.⁴⁹

İnan, İslâm medeniyeti dünyasına girmemizden sonra oluşturduğumuz edebiyatı, İslâm medeniyetinin bütün özelliğini yansıtan bir ayna olarak görür. Bu bakımdan eski Türk Edebiyatı'nı anlayabilmek için İslâm medeniyetine yabancı olmamak gerekir.⁵⁰

Milletlerin hayatını, tarih içerisinde aldığı durumu, fikir ve sanatlarının geçirdiği istihaleyi edebiyat tarihlerinden öğrenmek mümkündür. Edebiyat, sanat, kısacası kültür ve medeniyet bir tarihî geliş içerisinde millet hayatında bir bütünlük gösterir. Her yeni fikir ve sanat atılımı, bağlı olduğu milletin, yani medeniyet dünyasının genel karakteriyle yakından ilgilidir. Fikir ve sanat kendiliğinden ortaya çıkıveren bir varlık değildir.⁵¹

Bir milletin sanatının, diğer milletlerin sanatından farklı oluşu, bir ayrı medeniyete ve o medeniyet dünyası içinde farklı özellikler gösteren ayrı bir millî karaktere sahip oluşuyla ilgilidir. Sanatın ortamını yitirmesi, bir bütün olarak toplumun, bir kültür ve medeniyet bunalımı içerisinde bulunduğu ispatıdır.⁵² Sanatın ilgi görmemesi, önemsenmemesi bir bunalıma işaretler. Sanatın ortamını yitirmesi de bu genel bunalımın olağan sonuçlarından biridir.⁵³

İçinde yaşadığı toplumun değerlerine yabancılaşmış, ondan uzaklaşmış başka medeniyetlere özentî içinde olan bireylerin, aydınların ortaya koyacağı sanat toplumla ilişki kuramaz. İnan'a göre, bin yıldır bağlı bulunduğumuz bir medeniyete ve onun sanat geleneğine aykırı olarak kurulmaya çalışılan bu şartlanmış sanatın millî esprimize aykırı oluşu, sanatçıyla milleti, dolayısıyla edebiyatla okuyucuyu birbirine küstürmüştür.⁵⁴

49 Yıldırım, III/155.

50 Yıldırım, I/193.

51 Yıldırım, I/156.

52 Yıldırım, I/157.

53 Yıldırım, I/157.

54 Yıldırım, I/158.

Bu çerçevede asıl dert bütün dava asırlarca yoğurduğumuz ve kendimizin de içinde yoğurulduğu medeniyetimize uygun bir aydın nesli yetiştirmektir. Bu nesil yetişirse onun ortaya koyacağı sanat, yani Tanzimat'tan beri ters olarak şartlanmış ortama ve edebiyata karşı çıkan, farklı ve yeni bir sanat olacaktır. Ancak o ilgi görebilir ve millete mal olabilir.⁵⁵

İnan'a göre, uygarlığı temsil eden sanattır ve sanat adamlarıdır. Milletin yetiştirmiş olduğu sanatçıların oluşturduğu eserler, verimler, birikimler uygarlığın ta kendisidir. Demek ki uygarlığı bizatihi yapan sanatçıdır. Ama onun kaynaklarını toplumdan hammadde olarak devşirir ve geleceğe götürür. Bu sanatçı artık sadece çağının tanığı durumunda kalmamıştır. O noktaya geldikten sonra gelecek yüzyıllara da mesaj ulaştıran bir insan durumuna gelmiştir. Bunun en güzel örneklerinden biri Yunus Emre'dir. Sanatçı bu yanıyla geleceği de besleyen adamdır.⁵⁶

Sonuç

Metinde de sıklıkla vurgulandığı üzere, Akif İnan'ın medeniyet tasavvurunun odağında din vardır. Bunu sadece savunusunu yaptığı İslam medeniyeti için düşünmez; yaşayan diğer medeniyetler ya da arkaik olanlar için de aynı şey geçerlidir. İnan'a göre, Batı/Hristiyan medeniyeti dini veçhesini kaybettiği için, aklın ve düşüncenin maddeye kazandırdığı form üzerinden bilim ve tekniğin medeniyetine dönüşmüştür. Bilim ve teknik kalıplarına sıkışmış olan bu medeniyet, her şeyi maddeden ibaret görmekte, ruhu/insani özü, sanat-estetik duygusunu/kaygısını yok saymakta, millet mefhumunu sadece psikolojik bir duygudan ibaret görmektedir. Bu anlayış neticesinde, insanlar neredeyse, giyim kuşam, duygu düşünce üzerinden birbirine benzer hale gelmiş, teknik teçhizatın imkanlarıyla tekipleşmiş, zengini-fakiri, doğudaki ya da batıdaki herkes neredeyse aynı tipolojiye dönüşmüştür.

Teknik ve teçhizatın imkanları özellikle Batı medeniyeti taraftarlarında kendi medeniyetlerinin çağın yegâne medeniyeti, uygar/çağdaş medeniyetin kendi medeniyetleri olduğu algısı oluşturmuştur. Bu anlayışı Akif İnan eleştirir ve çağdaş medeniyet kavramını, iddia edildiği gibi çağın tek medeniyeti olarak değil yaşadığımız çağ içinde var olan medeniyet olarak anlar ve çağ içinde olan başka çağdaş medeniyetlerin de var olduğunu savunur. Bunlardan en önemlisi ve en büyüğü de İnan'a göre İslam medeniyetidir. Belki bugün İslam

⁵⁵ Yıldırım, I/159.

⁵⁶ Yıldırım, II/371.

medeniyeti, siyasi kurumlarından mahrumdur, teknik ve teçhizatta yetkin değildir; ancak sanat ve mimari yönü canlı, fikir ve düşünce varlığıyla mevcudiyetini devam ettirmektedir.

Yeryüzünde bugüne kadar birçok medeniyetin kurulduğunu ve var olduğunu ancak esasında iki medeniyetin varlığından söz edilebileceğini savunan Akif İnan, bunlardan birinin İslam medeniyeti diğeri ise onun karşısında olanlardır. Bu ayrımında da Akif İnan tutarlıdır çünkü, meseleye din üzerinden bakmaktadır; İnanıldığı din olan İslam'da, insanlar inananlar ve inanmayanlar, Müslümanlar ve Müslüman olmayan şeklinde ayrılmaktadır. Doğal olarak da medeniyetler de İslam medeniyeti ve diğer medeniyetler şeklinde iki grup olarak kategorize edilebilir.

KAYNAKÇA

- Bedir, Atf, “Edebiyat ve Medeniyet Derken”, Hece Dergisi Akif İnan Özel Sayısı, Sayı: 227, Ankara 2020.
- Erdoğan, Ali Necip, “Akif İnan’ın Medeniyet Kavramı”, Hece Dergisi Akif İnan Özel Sayısı.
- Dönmez, Süleyman, “Bir Mefhum Olarak Medeniyet Meselesi “, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Cilt 126, Sayı 249, Kasım- Aralık 2020.
- Tahsin Görgün, “Medeniyet”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 28, Ankara 2003.
- Kutluer, İlhan, “Medeniyet”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 28, Ankara 2003.
- Yıldırım, Hıdır (Haz), Mehmet Akif İnan Eserleri I, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2015.
- Yıldırım, Hıdır (Haz), Mehmet Akif İnan’ın Eserleri II, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2015.
- Yıldırım, Hıdır (Haz), Mehmet Akif İnan’ın Eserleri III, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2015.
- Toynbee, A. J., Medeniyet Yargılanıyor (trc. Ufuk Uyan), İstanbul 1980.

MEHMET AKİF İNAN'IN ŞAHSİYET EĞİTİMİNE DAİR YAKLAŞIMLARI: DEĞERLER EKSENLİ BİR EĞİTİM PERSPEKTİFİ

Dr. Öğr. Üyesi Orhan Gazi GÖKÇE

*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi*

Giriş

Nazif Gürdoğan Mehmet Akif İnan'ın vefatının ardından “Güzellikte sınır tanımayan gönül zenginlerinin iç dünyaları yüzleriyle birlikte çevrelerine de yansır.” diyor (2004, s. 143). Sanatı ile hayatını birleştiren, sanatın ve edebiyatın belirleyici rolüne inanan, entelektüel çabanın gereğine ve önemine inanmış bir şahsiyet Mehmet Akif İnan'ı vefatının 25. yılında rahmetle anıyorum.

Mehmet Akif İnan; zevkleri, ümitleri, neşeleri ve fikirleriyle tam bir Osmanlı; kafası gönlü ve ruhu şarklı, düşünüşü ve tavrı garplı, kendinden soylu, çorak toprakta akan, bütüncül bir mesuliyet fikrine sahip hezarfen ve kalender bir şair ve mütefekkindir (Doğan, 2004, s.209). Onun için yaşamak başlı başına bir şahsiyet meselesidir. Onun düşünce dünyasında, bireyin kimlik inşası ve toplumsal bir bilinç kazanması en temel mesele olarak öne çıkar.

Şahsiyet kelimesi Arapça “şahs” kökünden türemiş olup sözlükte “bir kimnenin şahsına ve nefesine ait özelliklerin, ruhi ve manevi özelliklerin bütünü, kişiliği” anlamlarını karşılar (Ayverdi, 2010, s. 1150). Psikoloji ve eğitim bilimleri terimi olarak şahsiyet; bireyin doğuştan gelen eğilimleri ile çevresel faktörlerin etkileşimi sonucu oluşan benzersiz bir yapı; bireyin ahlaki, duygusal, bilişsel ve sosyal özelliklerini kapsayan bir bütünlük olarak tanımlanır. Başka bir ifadeyle şahsiyet kişinin çevresine uyum ve kendini ifade sürecinde sergilediği davranışların dinamik bir organizasyonudur (Allport, 1961). S. Freud ise şahsiyeti, id (dürtüler), ego (bilinç) ve süperegö (toplumsal değerler) arasındaki dinamik dengeden oluşan psikodinamik bir yapı olarak tarif eder (2019).

Şahsiyete ilişkin tanımlar bu kavramın birçok boyutu olduğuna dikkat çeker. Buradan hareketle söylenebilir ki şahsiyet yalnızca bireysel bir durum değil aynı zamanda toplumsal ve kültürel bağlamlarla şekillenen bir bütünlük durumudur. Nitekim Munn'a göre şahsiyet, insanın birçok boyutunu ihtiva eden bir kavram olarak onun genetiği de dâhil olmak üzere davranış tarzlarını, alakalarını, ruhi durumlarını, yeteneklerini, kabiliyet ve istidatlarını bütünlükten bir kavramdır (1975, s. 393). Şahsiyet, bir yönüyle kendini tanımaya ve aşmaya çalışmanın, kendi bütünlüğünü kurma çabasının bir neticesidir (Gürsoy, 1995, s. 258). Seyyid Hüseyin Nasr'ın tespitine göreyse Doğu kültürlerinde şahsiyet, bireyin toplumsal ve ahlaki sorumluluklarıyla birlikte ele alınır (2022, s. 88).

Mehmet Akif İnan, "Benlik ruhtur, ruhtadır. Ruh olmayan yerde makine ezer. En büyük zaferler büyük ruhlarındır." ifadesiyle ruh ile canlanan şahsiyete dikkat çeker. Şahsiyet kavramını ahlaki ve manevi değerler üzerinden temellendirir (2015c, s. 45). İnan'a göre şahsiyet, bireyin hem kendisine hem de toplumuna karşı sorumluluklarını idrak etmesiyle inşa edilir ve bir ideal ile şekillenir. İnsanın kendi manevi ve kültürel değerlerini özümsemesi, şahsiyetli bir birey olmanın temelidir. Şahsiyetin kaynağı ise tarih ve medeniyet bilincidir. Bireyin, kökleriyle bağı koparmadan geleceğe yönelmesi gerekir (İnan, 2015c, s. 78).

İnan, şahsiyet eğitiminin yalnızca bireyi değil aynı zamanda bir toplumu da inşa edeceğini savunur. Daha temelde insanın fitratına vurgular yapan Mehmet Akif İnan, onun doğuştan İslam fitratını taşıdığını ve zamanla farklı uygarlıkların esiri olduğundan söz ederek insan şahsiyetinin özgürlüğünü ve gürbüzlüğünü fitrata dönüşte görür. Onun ifadesiyle "Fitratın dini olan İslam, insan fitratının ortaya koyduğu olumlu üretimlerin birçok sosyal birikimin birçok tarihi mirasın korunmasına imkân ve vesile bağışlayan bir imandır." (2015c, İnan, s. 140)

Şahsiyet eğitimi yalnızca bireyin akademik ya da mesleki gelişimini değil ahlaki ve manevi gelişimini de kapsamalıdır. Peki şahsiyet eğitimi nasıl inşa edilmelidir? Mehmet Akif İnan'ın eserlerinde ahlak, şahsiyet eğitiminin temeli olarak ele alınır. İnan'a göre, bireyin ahlaki değerlerle yoğrulması, ahlaki bir arınma sürecinden geçmesi, sağlam bir şahsiyetin inşası için vazgeçilmezdir. Bu hususta öne çıkan mesele nefis ve nefsin terbiyesidir. İnsanın ahlaki ve manevi olgunluğa ulaşabilmesi için nefisini terbiye etmesi gerektiğini belirtir. Bu bağlamda şahsiyet eğitimi bireyin kendine has manevi istidatlarını keşfetmesini de sağlamalıdır.

Şahsiyet Eğitimi ve Modern Eğitim Anlayışı

Modern eğitim sistemleri faydacı bir yaklaşımla genellikle bilişsel ve akademik başarıya odaklanır. İnsan bu bakış açısına göre biricikliği sürekli göz ardı edilen, üretim ve tüketim mekanizmaları içinde verili şartları kabul etmesi beklenen, kendi ihtiyarını, tercihlerini, zevklerini inkişafa imkân bulamayan bir makine olarak konumlandırılır. Modern eğitim paradigmasının ana gayesi müesses nizamın herhangi bir aksamaya uğramadan devam etmesine hizmet eden “makul insan” yetiştirmektir. Bu yaklaşımda sürekli göz ardı edilen şahsiyet eğitimi ise insanın bilgi sahibi olmanın ötesinde, bilgiyi anlamlandırmasını ve onu doğru bir şekilde kullanmasını amaçlar. Bu bağlamda Mehmet Akif İnan, eğitimin yalnızca meslek kazandıran bir süreç değil, bireyin ahlaki ve manevi değerlerini de içeren bir süreç olması gerektiğini savunur: “Bilmek ama neyi bilmek? Her şeyin ilmi cehlinden üstündür. Güçlü olmak için bilmek zorundayız. Önce kendi hakikatimizi bilmeye, tanımaya yönelmeliyiz.” (İnan, 2015c, s. 21)

İnan’ın şahsiyet eğitimi anlayışı, modern eğitimde eksik kalan değerler eğitimi ve karakter gelişimini tamamlayıcı bir perspektif sunmaktadır. Şahsiyet eğitimi, bireyin kendi manevi değerleriyle uyum içinde, ahlaki olgunluğa ulaşmasını hedefler. Bu bağlamda İnan, şahsiyet eğitiminin dört ana unsurdan oluştuğunu ifade eder. Bunlar: Ahlaki Temeller, Manevi Derinlik, Tarih ve Medeniyet Bilinci, Toplumsal Sorumluluk Bilinci’dir.

1. Ahlaki Temeller

İnan’a göre, ahlak şahsiyetin temelidir. Ahlaki değerlerle yoğrulmamış birey ne kendini ne de toplumu inşa edebilir. Ahlak insanın yaratılışındaki kıvam üzere bulunması hâlidir. Bu kıvamın korunması ancak nefsin terbiyesi ile mümkündür. Bu bakımdan Mehmet Akif İnan, şahsiyetin oluşmasında nefis terbiyesinin hayati bir öneme sahip olduğunu sıkça vurgular. Ona göre nefsin terbiye etmeden davaya hizmet mümkün değildir. Nitekim ona göre nefsin terbiye etmemiş adamın çabaları mücahitlik taslamaktan başka bir şey değildir (İnan, 2015c, s. 77).

“Nefsinin sırcası dolanır elde / Ne kırarım onu ne de korurum” (İnan, 2015b, s. 111). mısralarıyla nefsin ihmal edilemez tarafına vurgu yapan Mehmet Akif İnan’a göre insan nefsinin farkında olmalıdır ancak onun emrine girmemelidir. Nefsin mertebeleri vardır ve insan nefsinin tezkiye ve terbiye yoluyla kendi seyri-i sülûkunda mesafe alır. İnsan hiçbir an nefsinin arzu ve zaaflarından emni-

vette değildir. Nefs, insan ne yana dönse batan bir diken gibidir. Mehmet Akif İnan'ın dile getirdiği üzere mümin bir kimsenin dahi nefsi masum değildir. İnsan yaşlanır, güçten kuvvetten düşer ancak nefis ihtiyarlamaz (2015c, s. 243).

Mehmet Akif İnan, Hz. Peygamber'in bir savaş dönüşünde söylediği belirtilen ve daha çok tasavvuf ehline önem atfedilen "Küçük cihaddan (savaş) büyük cihada (nefisle mücâhede) döndük" hadisîşerifine atıfla nefisini terbiyeye bağlamadan bunalımdan çıkış yolu bulunamayacağını dile getirir (2015c, s. 225).

Mehmet Akif İnan için önemli tutamak kavramlardan biri olan "dava" yine nefsin terbiyesi ile anlam kazanır. Ona göre nefsi terbiye etmeden davaya hizmette başarılı olmak mümkün değildir. Nefisini terbiye etmemiş adamın çabaları mücahitlik taslamaktan başka bir şey değildir. Nitekim kahramanlık adına kahramanlık yoktur. İfrat da yoktur tefrit de. İtidal ve teenni gerektir. Ona göre insanın nefisine zor gelse de İslam'a hizmete devam etmek gerekir. Nefsin hoşuna giden hizmet zaten güme gitmiştir (2015c, s. 77-78). Mehmet Akif İnan'ın bu bağlamda önem verdiği bir diğer önemli kavram ihlastır. Arapça "hulus" kökünden gelen ve riyasız ve yapmacıksız inanış, çok samimi bağlılık, katışıksız tam doğruluk anlamına gelen ihlas, nefisini terbiye etmiş kimsede bulunur.

Bir kimse mümin olduğunu ikrar etmekle nefsinin tasallutundan kurtulmuş sayılmaz. Bilakis onun için nefis ile mücadele yeni başlamıştır. Mümin, nefis terbiye mektebinden hiç çıkmayan nefistir. Mehmet Akif İnan, "Ben bu terbiyeyi tahsil ettim." demekle insanın "nefis emniyeti"ne düşeceğini dile getirir (2015c, s. 240).

Hilkatte insanlar birbirine eştir. İnsanın cevheri her zaman hürmeti hak eder. Mehmet Akif İnan'a göre insan bu bakımdan yek diğerine iyi niyetle bakmakla yükümlüdür. Başka insanlarda gördüğü hata ve kusurlara bakarak kendi nefisini temize çıkaran insan esasında şahsiyetini zedelemiş olur. Ona göre zaman yekpare ve durağan bir yaratık değildir. İnsan bu zaman içinde değişir. Kimsenin hâli kaim değildir (2015c, s. 106). Buradan bakınca kendini emniyette başkalarını helak içinde görmek son derece tehlikeli bir yanılgıdır.

2. Manevi Derinlik

İnsanın vücuduna aldığı gıdalar bedenini; gördükleri, duydukları ve öğrendikleriyle de zihnini ve gönlünü besler. Bilgi ve hikmet bu anlamda insanın manevi gıdasıdır. Bu bağlamda Mehmet Akif İnan bilgiyi nefsi terbiye etmenin

yollarından birisi olarak görür. Hikmetli bilgi insanı yüceltir, suflî temayüllerden alıkoyar ve ona şifa olur. Şayet bilgi üstünlük taslamak için kullanılırsa ihlas bozulur (2015c, s. 81). Bireyin şahsiyet gelişimi yalnızca dünyevi bilgiyle değil, manevi olgunlukla da şekillenmelidir. Nefs terbiyesi insanı latifleştirir, dünyanın kesafetinden onu kurtarır ve daha rafine bir idrak ve düşünme biçimi geliştirir. Bu bağlamda bilginin mahiyeti ve derinliği değişir.

Mehmet Akif İnan bu noktada şu soruyu yöneltir: “Bilmek ama neyi bilmek?” Ona göre her şeyin ilmi cehlinden üstündür. Güçlü olmak için bilmek zorunludur. İnsan öncelikle kendi hakikatini yani peygamberden peygambere geçerek son peygamberde tanımlanan ilahi nizamı bilmeye, tanımaya yönelmelidir. Bütün olayları, eşyayı bu idrak, bu bilinçle yorumlamalıdır Kendilik bilinci Akif İnan’ın temel meselesidir. Sokrat’ın “Benim başkalarından akıllı olmamın sebebi bilmediğimi bilmemdir onlar her şeyi bildiklerini sanıyorlar bense bildiklerimin ne kadar çok olduğunu biliyorum.” sözüne atıfla insanın öğrendiği her bilgi sonrasında bilinmezlik âlemi ile temas yüzeyinin artacağı ve gerçek ilmin de bunun neticesinde görülen acziyette olduğuna vurgu yapar (2015c, s. 70).

İnsan ve toplum özünde taşıdığı tohumu ağaca dönüştürmenin sancılarını yaşar. İnan, bu bağlamda şahsiyeti, Batı’daki bireyci anlayıştan ayırarak kolektif bir sorumlulukla ilişkilendirir. Bu bakımdan insanın kozmik düzen içindeki yerinin tespiti zaruridir. Ona göre insan yeryüzünde ilahi bir nefha ile şereflenmiş bir varlıktır (2015c, s. 94).

Mehmet Akif İnan’ın düz yazılarında Batı uygarlığına esaslı eleştiriler vardır. Bu eleştiriler ağırlıklı olarak Batı’nın insanı konumlandığı yere ilişkindir. Ona göre Batı uygarlığı insan aklının vahye baş kaldırmasıdır (2015c, s. 297). Eşyanın tutsağı olmuş Batılı insan bir tür egoizm içindedir. Bu, gizli bir egoizmadır ve ruhun tükeniş destanıdır (2015c, s. 339). “Eşyanın bitmeyen gürültüsünden/ruhum bir kölenin telaşındadır” diyen Mehmet Akif İnan öte yandan “bir köle telaşı” ile idrak ve tefekkürden uzaklaşan, kendine yabancılaşan Türk aydınını da eleştirir. Mehmet Akif İnan Batı uygarlığının ürettiği hedonist, bencil insan tipine karşı elini kaldırarak “Bu insanların değişmesi, bu dönme dolabın durması lazım” (2015c, s.74) diye seslenir. Bunun karşısında ise bu bizim insanımızdır işte dediği, en büyük servet saydığı Anadolu insanı/müslüman insanı koyar. Mehmet Akif İnan bu bilinçteki insanı “Hiçbir şeye değildir ihtiyacımız bizim / İhtiyacımız yalnızca insanadır bizim / İnsandır belimizi doğrultacak olan” ifadeleriyle arar ve ondaki vasıfları farklı yazılarında bazı vasıflarla arar.

Bu insan; başkaldırı ve anarşizmden uzak, başarıyı ve başarısızlığı Allah'tan bilen, tevekkül ehli, takdire razı, ümit çağlayanı, temkin makamında ümitsizliğe düşmeyen, sözünde vadedinde dosdoğru, belirli bir planı olup, savaş alanını kendi seçen, sloganı değil tebliği seçen, görevli bir misafir olduğunu unutmayan, insan olmayı kurban olmayı seçmekten ibaret gören, muhteva sahibi er kişidir. Mehmet Akif İnan'ın Fethi Gemuhluoğlu'na atıfla dile getirdiği üzere “bir iç alışverişini tasdik mührü gibi görüp insanın insana kurban olmayı meslek edinmesi, kemal yolunda bulunduğuunun resmidir.” (2015c, s. 61) Bu insan için hizipçilikten uzak durmak, İslam'ı ve insanı doğru tanımak, fitrat dinini bilmek esastır.

Mehmet Akif İnan; insanlığın şanının tilkilikte, köpeklikte ve domuzlukta olmadığını dile getirir. Bu ifadeleri biraz daha sertleştirip muhatabına “Yarın geberirsin de elinden tutan olmaz. İnsan olmanın şanını giyin kabre hazırlan, himmete layık ol!” nasihatinde bulunur (2015c, s. 198). Bu samimi tenbihler Mehmet Akif İnan'ın düzyazılarında okuyucusuyla kurduğu hasbi bir ünsiyetten kaynaklanır.

3. Tarih ve Medeniyet Bilinci

Mehmet Akif İnan, şahsiyet eğitiminde bireyin tarihine ve kültürüne yabancı kalmamasını bir zorunluluk olarak görür. Şahsiyet, tarihin derinliklerinden gelen birikimle yoğrulmuş bir bilinçtir. Bireyin bu bilinci kaybetmesi, köksüz bir ağaca dönüşmesidir. Milletin payidar olmasında en büyük âmil milli benlik manzumesine hiçbir taviz kısıntısı sokmadan ona sınırsız sadakattir. Bu noktada benlik ve medeniyet kavramlarını birbiriyle ilişkilendiren İnan'a göre bu benliğin/medeniyetin kaynağı İslam inancıdır. Buna bağlı olarak Kuran, Hadis, peygamber kıssaları birinci kaynaktır. Tasavvuf ise benliğin/medeniyetin kurulmasında ikinci unsurdur.

Kişi için hatıra ne ise millet için de tarih odur. Deviriciler-tutucular ayrımında Mehmet Akif İnan tutuculuktan yanadır (2015a, s. 219). “Neyin devamımız?” sorusu onun temel sorusudur. Bu bağlamda geçmiş ile ilgisini kesmiş bir edebiyat, çağ ile de alakasını koparmış demektir. Sanatçı bu manada milli varlığa yönelmeye mecburdur. Edebiyat ve sanata yüklediği bu misyon onun edebi şahsiyetinin ana motivasyonudur.

Mehmet Akif İnan'a göre kişiliğini tamamlamış, yeni bir medeniyet içerisinde yer almış, her alanda en olgun eserlerini vermiş, kısacası millet olma vasfını kazanmış bir toplum içinde bulunduğu bu medeni durumdan koparılarak

başka bir medeniyet dünyasına itilmesi onun bütün varlığını hiçe saymak bir maceraya sürüklemektir (2015d, s. 150).

Mehmet Akif İnan, çözümü kendisinden beklenmeyen, çözmelerine de güçlerinin yetmeyeceği konuları tartışmaktan haz duyan insanların ömürlerini israf ettiklerine değinir. Sorumluluk ve mesuliyeti olmayan bir mesele üzerinde yarıklanmanın bir faydasının olmayacağını onu gerçek sorumluluklarından alıkoyacağına sıklıkla vurgu yapan İnan, şahsi ve toplumsal şahsiyetin sınırlarını çizer (2015b, s. 200).

Mehmet Akif İnan'a göre her insanın bir sırrı vardır. Her çocuğun, her delikanlının, her genç kızın bir sırrı, sırları vardır. Anne babalar çocuklarına, öğretmenler öğrencilerine biricik canlar olarak bakmalıdır. İnan şöyle seslenir: "Geçim kavgasına çocukları ortak kılmış anne babalar ne olur bu çocuk büyüyünce? Haris, menfaatperest, merhametsiz, hassasiyetsiz bir makine adamı olur (2015a, s.203). Bu sebeple çocukların eğitiminde öncelikle onların biricikliğine saygı duyulmalıdır. Onları bencillikten ve türlü ruhi bunalımdan kurtaracak ve kökleriyle irtibat kurmalarını sağlayacak yaklaşım budur.

Mehmet Akif İnan için sohbet her şeyin başında gelir. Gönüllere yazılanlar gönülden gönüle aktarıla aktarıla kıyamete kadar canlılığını korur. Tasavvuf kültüründe öğrenmenin yolu sohbettir. Sohbet hayatı bütün boyutlarıyla kuşatan canlı bir ilgi ve birikim aktarma yoludur. İnan, Fethi Gemuhluoğlu'na atıfla hâllerin sâri olduğuna dikkat çeker (2015a, s. 84).

4. Toplumsal Sorumluluk Bilinci

Mehmet Akif İnan, şahsiyetin toplumsal boyutlarına sıklıkla dikkat çeker. Ona göre insan, içinde yaşadığı topluma ilişkin sorumluluklarının idrakinde olduğunda kendi şahsiyetini bütünlemiş olur. Kendi tabiriyle insan dünyada "görevli bir misafir" olarak şahsına karşı olduğu kadar topluma ve bütün insanlığa karşı da mesuldür (2015c, s. 52).

Nurettin Topçu'nun dile getirdiği gibi insan merhametle bakınca mesuliyet hisseder, mesuliyet hisseden ise harekete geçer, harekete geçme cesareti gösterenler gerçek hürriyete kavuşur (Topçu, 2005, s. 97). Mehmet Akif İnan'ın aksiyonerliği tamamen mesuliyet bilincinden kaynaklıdır. Sanat ve edebiyat duyarlılığı iç dünyasında sınırlı kalmamış bilakis büsbütün insanlığın iyiliği ve esenliği için çok yönlü bir gayretin temel motivasyonuna dönüşmüştür.

Mehmet Akif İnan, düzyazılarında konuşmaktan ziyade en iyi tebliğin yaşamakla olacağını dile getirir. Ona göre söylenen güzel sözlerin müşahhas örneği ortaya konulmazsa yel üfürür, sel götürür. Hiçbir etki bırakmaz insanın üzerinde. Söz örneğe muhtaçtır, yani rehberine muhtaçtır insanoğlu. Söze, sava değil. Sözlerimizin, yani İslâm'ın yaşayan sahipleri olmazsak en üstün tebliğ ve davet cümlelerimiz bile muhatap bulamaz (2015c, s. 176).

Mehmet Akif İnan'ın sendika çalışmaları da esasında toplumsal sorumluluk duygusu ile hak arayışı maksadını taşır. İnan, "Ücret kavgası vermiyoruz, Türkiye'nin kavgasını veriyoruz." ifadesiyle esasında alışlageldik salt çıkarıcı bir sendikacı yaklaşımı içinde olmadığını izhar eder (2015d, s. 436). Mehmet Akif İnan, Türkiye'nin varoluş kavgasına iyi niyet ve hak temelli bir katkı sunmak için gecesini gündüzüne katarak Anadolu'nun dört bir yanında faaliyetlere öncülük etmiştir. O, sendikacılığa adeta bir ruh kazandırmıştır. Onun bu anlamlı çabaları her ne kadar sanatçı ve edip kimliği ile tenakuz arz ediyor gibi görünse de işin aslı böyle değildir. İnan'ın mefkuresi, şiiri, sanatı ve dahi sendikal çalışmaları, kendi şahsiyetinde kavileşen güçlü bir sorumluluk bilincinin potasında erimiştir.

Sonuç

Mehmet Akif İnan'ın düşünce dünyasında şahsiyet, bireyin hem kendini tanıması hem de toplumsal ve manevi sorumluluklarını idrak etmesiyle inşa edilen bir bütünlüktür. Ona göre şahsiyet, yalnızca bireysel bir olgu değil aynı zamanda tarih, medeniyet ve toplumsal bağlamla şekillenen dinamik bir yapıdır. Şahsiyetin oluşumunda ahlaki temeller, manevi derinlik, tarih ve medeniyet bilinci ile toplumsal sorumluluk bilinci gibi unsurlar hayati öneme sahiptir.

İnan, şahsiyetin ancak ahlaki ve manevi temeller üzerine bina edilmesi gerektiğini savunur. Nefs terbiyesi, şahsiyet gelişiminin merkezinde yer alır; bireyin kendi nefsinin tanıyıp kontrol altına alması, gerçek manada bir şahsiyet sahibi olmasını sağlar. Ona göre insanoğlu sürekli olarak nefsin arzularıyla mücadele etmek zorundadır ve bu mücadelede ahlak, en güçlü dayanak noktasıdır. Ahlak olgunlaşmadan birey ne kendi varlığını anlamlandırabilir ne de topluma faydalı olabilir.

Manevi derinlik, şahsiyetin bir diğer belirleyici unsurudur. İnan, insanın bilgiyle kemale ermesi gerektiğini ancak bunun kuru bir entelektüel birikimle değil hikmetli bir kavrayışla mümkün olacağını belirtir. Ona göre bilgi, insanın benliğini inşa eden ve onu daha yüksek bir bilinç seviyesine taşıyan bir unsur

olmalıdır. Bilgiyle derinleşmeyen bir insan ne kendini ne de içinde bulunduğu toplumu dönüştürebilir.

Tarih ve medeniyet bilinci, İnan'ın şahsiyet eğitimi anlayışının bir diğer sacayağını oluşturur. Ona göre bireyin kimlik inşası, geçmişiyile kurduğu bağ ile mümkündür. Tarihine ve kültürel mirasına yabancılaşan birey, köksüz bir ağaç gibi savrulmaya mahkûmdur. İnan, milletin varlığını sürdürülebilmesi için bu bilinçle hareket edilmesi gerektiğini vurgular. Batı'nın bireyci ve materyalist anlayışına karşı, Doğu'nun metafizik ve toplumsal sorumluluğa dayalı dünya görüşünü savunur.

Toplumsal sorumluluk bilinci, İnan'ın şahsiyet anlayışında önemli bir yer tutar. Ona göre insan, dünyada yalnızca kendi varlığı için değil toplum için de bir mesuliyet taşır. Bu bağlamda sanat ve edebiyatı yalnızca bireysel bir ifade alanı olarak değil toplumun inşasında bir araç olarak görür. Sendikacılık faaliyetleri de onun bu sorumluluk bilincinin bir yansımasıdır çünkü o, hak arayışını sadece ekonomik bir mücadele değil milletin varoluş mücadelesinin bir parçası olarak değerlendirmiştir.

Sonuç olarak Mehmet Akif İnan'ın şahsiyet eğitimi anlayışı, bireyin kendini tanıma ve aşma çabası içinde, ahlaki ve manevi değerlerle yoğrulmasını, tarihine ve medeniyetine yabancılaşmadan toplumuna hizmet etmesini esas alır. Onun şahsiyet kavramı, sadece bireysel gelişimi değil, toplumsal bir inşa sürecini de içerir. Şahsiyet, bireyin kendi varoluşunu anlamlandırdığı, toplumla ve tarihle bağ kurduğu bir bilinç düzeyi olarak İnan'ın eserlerinde derinlemesine ele alınmıştır. Bu bağlamda modern eğitim sistemlerinin şahsiyet eğitimi geri planda bırakması eleştirilmiş, eğitimin bireyin ahlaki ve manevi yönlerini de geliştiren bütüncül bir süreç olması gerektiği vurgulanmıştır. Mehmet Akif İnan'ın şahsiyet anlayışı, bugünün eğitim ve toplum yapısında hâlâ dikkate alınması gereken önemli bir model sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Allport, G. W. (1961). *Pattern and Growth in Personality*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Ayverdi, İlhan (2010). Şahsiyet. Misaili büyük Türkçe sözlük içinde. Kubbealtı Yayınları.
- Doğan, D. Mehmet (2004). Yolculuk hatıraları. Medeniyetin Burçları M. Akif İnan'ın Hatırasına içinde (Haz. Turan Koç). Memur-Sen Kayseri Şubesi.
- Freud, Sigmund (2019). Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd. Metis Yayınları.
- Gürdoğan, Nazif (2004). Güzel olan eğitimi sohbetle yoğurmaktır. Medeniyetin Burçları M. Akif İnan'ın Hatırasına içinde (Haz. Turan Koç). Memur-Sen Kayseri Şubesi.
- Gürsoy, Kenan (1995). Şahsiyet Eğitimi. Türkiye 1. Eğitim Felsefesi Kongresi Bildiri Metinleri'nde, Ed. H. Rahman Açar, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları. 255-263.
- İnan, Mehmet Akif (2015a). *Din ve Uygarlık* (4. baskı). Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- İnan, Mehmet Akif (2015b). *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine* (4. Baskı). Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- İnan, Mehmet Akif (2015c). *Mirası Kuşanmak* (2. baskı). Eğitim-Bir-Sen Yayınları
- İnan, Mehmet Akif (2015d). *Söyleşiler* (2. Baskı). Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- Norman, L. Munn (1975). *Psikoloji İnsan İntibakının Esasları II. cilt* (Çev: Mâhid Tander). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Nasr, Seyyid Hüseyin (2022). *İslam'ın kalbi*. İnsan Yayınları.
- Topçu, N. (2005). *Ahlâk*. Dergâh Yayınları.

GÖNLE DOKUNAN MUALLİM: MEHMET AKİF İNAN

Doç. Dr. Erol ÇETİN

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Mehmet Akif İnan, gönle dokunan bir muallimdir. O, başta öğrencileri olmak üzere çevresinde yer alan insanlara bir derviş ruhuyla yaklaşmıştır. Bu ruhu besleyen damarlar ise anne ve babasıdır. *“Annem bir ömür boyu bir dediğini iki etmedi babamın. Babam da asla incitmedi annemi, hep sevdi ve yüceltti.”* diyen İnan, huzurlu bir aile ortamında yetişir. Görüldüğü üzere İnan’ın karakterinin şekillenmesinde anne ve babasının olumlu etkileri çok büyük bir paya sahiptir. Onun okumaya ve eğitime yönelik ilgisinin gerisinde de anne ve babasının etkisi büyüktür. Bu noktada Mehmet Akif İnan: *“Evce okumayı severdik. Babam her çeşitten kitap okurdu. Doğu ve Batı klasiklerinin önemli eserlerini bitirmiş biriydi babam. Ayrıca çağdaş yazarları da tanırdı. Şeyh Sadi’den, Shakespeare’e, Goethe’den Hamid’e, Akif’e, Necip Fazıl’a varıncaya değin geniş ve zengin bir okuma alanına sahipti babam.”*¹ der.

Akif İnan, muzdarip bir ruha sahiptir. Gönlü de akılı da dertlidir.² Hakka, hakikate, bu ülkeye ve bu ülke insanına bitmez tükenmez bir sevdası vardır. Mütevazidir. Ülkesini ve insanını canından çok sever. Onların derdi ile dertlenir.³ O, yerli bir dilin, yerli bir düşüncenin Anadolu toprağında filizlenmesi için elinden gelen her şeyi yapar. Ömrünü insani ve ahlaki hassasiyetlerin hayattan çekilmemesi mücadelesine adar.⁴ Akif İnan hayata karşı hep umut doludur. İnsanlara yaşama bilinci aşıl原因, onları güçlü kılan ve onlara hayat direnci veren

1 Ali Haydar Haksal, *Bir Medeniyet Şairi M. Akif İnan*, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2020), 27-28.

2 İbrahim Baz, *Mehmet Akif İnan ve Tasavvuf*, Haz. Hıdır Yıldırım, İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan II. Cilt içinde, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2020), 885.

3 Niyazi Yavuz, *Mehmet Akif İnan Sendikacılığı*, Haz. Hıdır Yıldırım, Bilge Sendikacı Mehmet Akif İnan I. Cilt içinde, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2020), 88.

4 Duran Boz, *Edebiyat ve Medeniyet Yorumcusu Mehmet Akif İnan*, Haz. Hıdır Yıldırım, İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan I. Cilt içinde, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2020), 49.

şeyin umut olduğunu bilir. Ona göre insan bütün olumsuzluklara rağmen sevgiye, barışa, kardeşliğe ve umuda yönelmelidir.⁵ Akif İnan, asil ve sağlam bir duruşa sahiptir. Hayatında zikzaklar çizmeden yaşamıştır. Benliğini oluştururken İslam medeniyetinin kodları ve geleneğini temele alır. İçinde bulunduğu toplumu, edebiyat ve sanatla inşa etmek ister.⁶

Mehmet Akif İnan'ın eğitimciliği ideal bir öğretmen nasıl olmalıdır sorusunun cevabıdır esasında. Diğer bir ifadeyle İnan; okuyan, yazan, düşünen, konuşan, eser veren, örgütleyen, eyleme geçen bir eğitimci olarak her haliyle örnek alınması gereken öğretmen profilini ortaya koyar.⁷ Bu bağlamda o, binlerce öğrencinin yüreğine dokunmayı başarır. Çünkü Akif İnan, öğretmenliği ibadet eder gibi yapanlardandır.⁸ İnan, öğretmenliği sadece okulda değil yaşamın her alanında yapar.⁹ Bu bağlamda o, bulunduğu her ortamı bir öğrenme ve öğretme merkezi haline getirmeyi başarır. Etrafındaki insanlara ve çevresindeki gençlere iyi yetişmeleri için yardımcı olur.¹⁰ İnan, mesleğini aşkla yapar. Eğitim ve öğretimin önemine bütün benliğiyle inanmış olan bir öğretmenin aşkı ve coşkusuyla yaptığı görevini her zaman kutsal bilir. O, öğrencilerinin donanımlı olmaları konusunda elinden gelen her şeyi yapar. Sürekli onlarla bir arada olmaya özen gösterir. Öğrencileri her zaman kapısını rahatlıkla çalar. Çünkü o, eğitim ve öğretimde başarılı olabilmeyi; gönle dokunmaya, içten ve samimi olmaya bağlı olduğunu bilir. Hayatı boyunca samimiyetle çalışır. En büyük ideali okuttuğu talebelerin kültür ve medeniyetine bağlı, inanmış bireyler olarak görev almalarıdır. Bu noktada yetiştirdiği talebeler ve öğretmenlerle geleceği mayalama konusundaki çaba ve gayretlerinin boşa gitmediğini görmek onu sevindirir.¹¹ Akif İnan, bilgiyi sevgiyle yoğuran, vazifesini aşkla yapan, daima öğrenen ve aynı zamanda öğreten bir muallim olmayı başarmıştır.¹² Diğer bir ifadeyle o, ömrünü öğrenmeye ve öğretmeye adamıştır.¹³

5 İbrahim Emiroğlu, *Mehmet Akif İnan'ın Şiirlerinde İnsan Teması*, Haz. Hıdır Yıldırım, İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan II. Cilt içinde, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2020), 768.

6 Baz, *Mehmet Akif İnan ve Tasavvuf*, 882.

7 Hıdır Yıldırım, *Öğretmen Mehmet Akif İnan*, Haz. Hıdır Yıldırım, İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan I. Cilt içinde, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2020), 81.

8 Ali Mithat İnan, *Onun Adı Öğretmen Soyadı Sendikacı*, Haz. Hıdır Yıldırım, İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan II. Cilt içinde, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2020), 508.

9 İnan, *Onun Adı Öğretmen Soyadı Sendikacı*, 515.

10 Recep Öztürk, *Bir Eğitimci Olarak Mehmet Akif İnan*, Haz. Hıdır Yıldırım, İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan II. Cilt içinde, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2020), 711.

11 Şakir Kurtulmuş, *Örnek Bir Eğitimci: Akif İnan*, Haz. Hıdır Yıldırım, İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan II. Cilt içinde, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2020), 594-595.

12 Öztürk, *Bir Eğitimci Olarak Mehmet Akif İnan*, 712.

13 Nazif Gürdoğan, *Akif İnan Eğitimi İman İçin Bilen Eğitim Sevdalıdır*, Haz. Hıdır Yıldırım, İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan II. Cilt içinde, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2020), 481.

Mehmet Akif İnan, edebiyat ve şiir aşığı bir öğretmendir. Onun edebiyat ve şiire dair vurguları dikkat çekicidir. Bu bağlamda hem bireyin hem de toplumun sağlıklı bir şekilde inşasında edebiyat ve şiirin önemine ısrarla vurgu yapar. İnan'a göre kültürün tezahür ettiği en belli başlı alandır edebiyat. Zira kültür, edebiyat sayesinde şuurlu bir dil kazanır. Diğer bir ifadeyle edebiyat, kültürün ifadeye dökülmüş vesikasıdır. Ona göre edebiyat kelimelere canlı muhteva kazandırır. Kişiyi kendi kültür zemini üzerinde mütefekkir kılmaya yöneltir. Kısaca edebiyat Akif İnan için bütün bilimlerin aküsünü dolduran enerjinin adıdır. Buradan hareketle o, aydınların mutlaka edebiyattan yararlanması gerektiği vurgular. Akif İnan'a göre ülkesinin edebiyat hayatıyla sıkı ve sağlam bir bağ içinde olmayan aydın, gerçek aydın değildir. Çünkü kendisini kültürüne ve özüne bağlayan ipi kesmiştir.¹⁴ Düşünürümüz edebiyatsızlığın çağın hastalığı olduğunu iddia eder. Ona göre insanlar edebiyattan koştukları için kimse kimseyi anlamamakta, insanlık, edep, incelik gibi erdemler ufkumuzdan çekilmektedir.¹⁵

Akif İnan için şiir bir mekteptir. Bu mektep; derin, geniş, iç dünyası zengin, zinde beyinli kişiler yetiştirir.¹⁶ Ona göre şiir, insanı dengeler. Kendine getirir. Özüne döndürür. Şairimize göre şiir; hikmet sevdalılarının sevgilisi, edebî öğretmeni, hassasiyetin anası, hayanın çocuğu, ehl-i dilin yoldaşı, yüreğin tercümanı ve kalbin sesidir. Şiir aklın en sadık yoldaşı ve rehberidir. Kısacası Akif İnan, şiirin insan ruhunu şifalandırdığına inanır. Şiirin insana hakikati gösteren bir rehber ve öğretmen olduğunu ise şöyle ifade eder: *“Olayların kuşatması altındaysanız, bir yoğun hüznün ağmaktaysa üstünüze... Günler, saatler bunalımın otağını kurmuşsa içinizde, sıkıntı bezirganı haraca bağlamışsa sizi... Acıdan başka sermayeniz kalmamış gibiyse... Dualar, yüreğinizin semtine uğramadan çıkıyorsa ağzınızdan... Kendi sesiniz bile yabancı düşüyorsa kulaklarınıza... Şiir okumalısınız... Ya da gülen oynatan sevinçlerin avucunda tutsak olmuşsanız... Nefsin elinde oynayan eğitilmiş bir maymuna dönmüşseniz... Başkalarının acısı size çarptığında bir lastik top misali geriye sıçırıyorsa... Hiçbir oyuk oluşturmuşsa içinizde hüznün... Günübirlik hay ü huyun gölgesinde nefesleniyorsanız... Öte dünya düşüncesi, hesaba çekilmek gerçeği sadece fantezi hanenize konmuşsa... Şiir okumalısınız...”*¹⁷

Yukarıda yer alan ifadelerden de anlaşılacağı üzere Akif İnan sadece dersleri, sohbetleri ve yazılarıyla değil aynı zamanda şiirleriyle de çok şey öğre-

14 Mehmet Akif İnan, *Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair*, Haz. İsmail Dervişoğlu- Yusuf Turan Günaydın, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2020), 70-72.

15 İnan, *Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair*, 75.

16 İnan, *Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair*, 98.

17 İnan, *Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair*, 91-92.

tir insanlara. Bu bağlamda o, şiirlerinde örnek dava adamı portresi çizer. Bu portrede yer alan insan, kökü ezelde, dalları ebette olan bir emaneti taşır. Bu insanın yaşamı mücadele ve çileyle geçer. Ancak çilesi onun maneviyatını zayıflatmaz. O her ne olursa olsun umut doludur. Sevgi doludur. Davasına sevdalidir. Temsil gücünü iyi icra edebilmek için sürekli olarak nefisini kontrol altında tutmaya çalışır. Benliğini erdemle donatır. Sevgiliye meftun olmakla birlikte aşk-akıl dengesini de kurmuştur. Bu dengeli ve duyarlı insan, ahireti unutmaz ve her an ölüme hazırlıklıdır.¹⁸ Kısacası Akif İnan'ın öğretmen ruhu şiirlerinin her bir mısraına sirayet etmiştir.

Mehmet Akif İnan, öğretmen olmanın sorumluluğunu bütün benliğinde hissederek. Bu noktada içinde yaşadığı çağa eleştirel bir gözle bakarak sorunların çözümü için özgün tekliflerde bulunur. Düşünürümüze göre devleşen makine kafa, gönülleri ve ruhları ezmektedir. Bu durum ise günümüzde bütün insanlığın huzursuz ve tedirgin olmasına neden olmaktadır.¹⁹ İnan, çağın insanı makinenin bir uzvuna dönüştürdüğünü öne sürer. Ona göre insan beyni, elektronik beyne, bilgisayara teslim olmuştur.²⁰ *“Bir anarşidir kol gezen içimizde, yanımızda, dünyamızda. Ruh disiplini olmayan hayat şartının uyurgezer sürüsünün bir parçasıdır bugün insan. Fitratından uzak düşürülmüş, garip bir sürgün hayatı yaşatılıyor kendisine.”* diyen İnan, insanın bu ruh boşluğunda daha fazla yürüyemeyeceğini belirtir. Çünkü makine bireyin iç ihtiyacını, boşluğunu ve açlığını doyuramamaktadır. Aksine insanı daha çok yalnızlığa itmektir. Çoğalan her bir eşyayla insanın yalnızlığı daha da artmaktadır. Güvensizlik insanın bütün benliğini istila etmiştir. İnsan kendisi de dahil olmak üzere hiçbir şeye güvenememektedir. Akif İnan, bireysel, korkak ve yalnızlık dolu, kalabalık bir dünyada yaşayan insanın ruh halini ise şu şekilde tasvir eder: *“Her an yolunu kesecek birileri varmış gibi tedirgin, güvensiz, telaşlı adımlarla sürüklüyor günlerini. Kimseciklerin kendisini düşünmediğine, sevmediğine, acımadığına inanıyor. Çevresiyle ilişkisinin karşılıklı menfaat sınırları içinde hapsoldüğüne inanıyor. Bunun için de kendisi, kendini savunmak adına kimsecikleri sevmiyor, kimseye acımıyor.”*²¹

Akif İnan, ülkemizin fikir ve sanat hayatı noktasında da çoraklaştığını iddia eder. Ona göre büyük, derin aydın tipi kayıplardadır. Bu bağlamda düşünen,

18 Emiroğlu, *Mehmet Akif İnan'ın Şiirlerinde İnsan Teması*, 785.

19 Mehmet Akif İnan, *Portre Gölgeleleri I Edebiyat, İlim, Düşünce, Siyaset Adamları*, Haz. Yusuf Turan Günaydın, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2020), 37.

20 Mehmet Akif İnan, *Portre Gölgeleleri II Mücerret Portreler*, Haz. Yusuf Turan Günaydın, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2020), 130.

21 Mehmet Akif İnan, *Aydınlık Batı ve Biz*, Haz. İsmail Dervişoğlu- Yusuf Turan Günaydın, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2020), 97-99.

bir düşünce çizgisi içinde yol arayan, yol açan aydın göremediğini vurgular. Benzer şekilde sanat, şiir, tiyatro, roman ve hikayede de baş çeken imzaların kalmadığını belirtir.²² Ona göre çağımızın insanını, yarım ve felçli bırakan eksiklik: Sevmemektir.²³ Sevgiden nasibi olmayanlar insan olarak yaratılmış olmanın derin, soylu hikmetlerini kavrayamamaktadır. Çünkü günümüz dünyasında insan; incelemenin, derinleşmenin, erginleşmenin, anlam kazanmanın uzağına itilmiştir. Öteyi, öteledi, ötenin ötesini, yeryüzünü, gökyüzünü, toprak altını, yeniden dirilmeyi, hesap vermeyi, sevinci, ıstıraplı, varlıkların kutsallığını, kendi özünü unutmuştur insan. Günümüzde insanın büyük bir ülküsü kalmamıştır. Bundan dolayı insanın; acıları da hüznüleri de sevinçleri de mutlulukları da basit, kişisel ve geçicidir.²⁴ Diğer bir ifadeyle insan varoluşsal anlam ve derinliğini her geçen gün daha da kaybetmektedir.

Akif İnan çağın getirdiği sorunların çözümü noktasında da kafa yoran bir düşündürüdür. Ona göre insanı açmazlarından çıkarıp feraha kavuşturacak tek şey inancıdır. Bu noktada; *"Bizi aktüalite yönlendirmemelidir. Bizim yönümüzü inancımız çizmelidir. İnançımızın stratejisi açısından aktüaliteyi değerlendirmeliyiz."* der. Yeni bir uyanmanın ve ayağa kalkmanın davasında olduğumuzu vurgulayan İnan'a göre bütün zaman gençliğin eğitimine ayrılmalıdır. Çünkü düşüncemizi, kavgamızı ileriye taşıyacak olan gençliktir.²⁵

Buraya kadar ele aldığımız hususları da göz önünde bulundurarak Mehmet Akif İnan'ın ideal bir öğretmen olarak öne çıkan özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1- Akif İnan, öğrencilerinin ruhlarında derin izler bırakan bir öğretmendir.
- 2- Akif İnan'ın öğretmenliğinin en başında sevgi ve şefkat gelir. O, öğrenme eyleminin en güzel sevgi ortamında gerçekleştirilebileceğini bizzat kendi yaşamından bilir.
- 3- Akif İnan öğrencilerinin kitapla ünsiyet kurması için büyük çaba sarf eder.
- 4- O, maddiyata önem vermez. Bu bağlamda öğretmenliği bir manevi tatmin vasıtası olarak görür.²⁶
- 5- Öğrencilerine karşı her zaman merhametli ve anlayışlıdır.

²² İnan, *Aydınlar Batı ve Biz*, 62.

²³ İnan, *Portre Gölgeleleri I Edebiyat, İlim, Düşünce, Siyaset Adamları*, 39.

²⁴ İnan, *Aydınlar Batı ve Biz*, 104.

²⁵ Mehmet Akif İnan, *Mirası Kuşanmak*, Haz. İsmail Dervişoğlu- Yusuf Turan Günaydın, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2020), 45-46.

²⁶ Yıldırım, *Öğretmen Mehmet Akif İnan*, 83-86.

- 6- İnanmış ve inancına kendini adanmış bir öğretmendir.
 - 7- Akif İnan samimidir. Yapmacık tavırlardan uzak durur.
 - 8- Öğrenciler arasında asla ayırım yapmayan bir öğretmendir.
 - 9- Hasta olduğunda dahi derslerini aksatmayan vazifesini kutsal gören bir öğretmendir.
 - 10- Disiplinli, yönetici, yönlendirici ve hedef gösterici bir öğretmendir.
 - 11- Akif İnan, not başarısını temele alan bir öğretmen değildir. Onun için aslo-lan öğrencinin doğru kişiliğe ve kimliğe sahip olmasıdır.
 - 12- Sabırlı ve toleranslı bir öğretmendir.
 - 13- Akif İnan, doğru bildiğinden asla taviz vermeyen idealist bir öğretmendir.²⁷
 - 14- Akif İnan; kitap, edebiyat ve şiir aşığı bir öğretmendir.
 - 15- O, vatan sevdalısı bir öğretmendir.
 - 16- Akif İnan kendini gençliğin yetiştirilmesine adanmış bir öğretmendir.
 - 17- O, içinde yaşadığı çağa eleştirel ve sorgulayıcı bir gözle bakabilmeyi ba-şarmış bir öğretmendir.
 - 18- Akif İnan, dünyadaki bütün Müslümanlara duyarlı olan ve onlara karşı so-mumluluk hisseden gökyüzü gönüllü bir öğretmendir.
 - 19- O, şartlar ve koşullar ne olursa olsun öğrencilerine umut aşılayan bir öğ-retmendir.
 - 20- Akif İnan, sendikacılığıyla bir öğretmenin sadece söylemiyle değil eyle-miyle de ülkeye yön verebileceğini göstermiştir.
- Akif İnan'ın hayatı ideal öğretmen için örnek alınması gereken bir hayattır.²⁸ Bu bağlamda onun yazıları, şiirleri, sohbetleri ve konferansları sadece bilginin değil aynı zamanda hikmet ve irfanın kaynağı olmuştur.²⁹ Bir Mehmet Akif İnan portresi çizmeye çalıştığımızda karşımıza şu hususlar çıkmaktadır:

- 1- Almaktan ziyade vermesini sever.
- 2- Paylaşmayı bilir.

27 Arif Altunbaş, *Bir Medeniyet Savaşçısı Olarak Öğretmen Mehmet Akif İnan*, Haz. Hıdır Yıldırım, İz Brakan Öğretmen Mehmet Akif İnan I. Cilt içinde, (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2020), 114-116.

28 Kurtulmuş, *Örnek Bir Eğitimci: Akif İnan*, 595.

29 Öztürk, *Bir Eğitimci Olarak Mehmet Akif İnan*, 713.

- 3- Kimi zaman çağdaş bir derviş, kimi zaman zarif bir modern zaman şövalyesidir.
 - 4- Kürsüde iyi bir hatiptir.
 - 5- Bir kimlik ve kişilik bütünlüğünün temsilcisidir.
 - 6- Çağdaş ve ahlaki bir varoluş durumunun yansıtıcısıdır.
 - 7- Estetik bir duruş sahibidir.
 - 8- Vefakar ve fedakar bir dosttur.
 - 9- İyi bir eğitimcidir.
 - 10- Birçok öğrenci yetiştiren iyi bir hocadır.
 - 11- Muhacir ve üzgün bir şairdir.
 - 12- Yazar ve eylem adamıdır.
 - 13- Din, edebiyat ve medeniyet üzerine yoğunlaşan bir düşünürdür.
 - 14- Örgütlü hareket güçlendiğinde toplumun da güçleneceğine inanan aktif bir sendikacıdır.
 - 15- Bürokraside ve akademik çevrede birçok hayırlı işe imza atan gayretli bir simadır.
 - 16- Mecliste muhabbet adamı, meydanda celalet timsalidir.
 - 17- Masada barışçı, özgürlükçü ve uzlaşmacıdır.³⁰
- Kısacası Mehmet Akif İnan; bu topraklara sevdalı, davasına aşkla bağlı, kendini ülkesine ve ülkesinin insanlarına adanmış gökyüzü gönüllü bir derviştir.

30 Emiroğlu, *Mehmet Akif İnan'ın Şiirlerinde İnsan Teması*, 756-757.

KAYNAKÇA

- Altunbaş, Arif. Bir Medeniyet Savaşçısı Olarak Öğretmen Mehmet Akif İnan. Haz. Hıdır Yıldırım. İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan I. Cilt içinde. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2. Baskı, 2020, 107-116.
- Baz, İbrahim. Mehmet Akif İnan ve Tasavvuf. Haz. Hıdır Yıldırım. İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan II. Cilt içinde. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2. Baskı, 2020, 879-901.
- Boz, Duran. Edebiyat ve Medeniyet Yorumcusu Mehmet Akif İnan. Haz. Hıdır Yıldırım. İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan I. Cilt içinde. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2. Baskı, 2020, 15-59.
- Emiroğlu, İbrahim. Mehmet Akif İnan'ın Şiirlerinde İnsan Teması. Haz. Hıdır Yıldırım. İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan II. Cilt içinde. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2. Baskı, 2020, 755-785.
- Gürdoğan, Nazif. Akif İnan Eğitimi İman İçin Bilen Eğitim Sevdalıdır. Haz. Hıdır Yıldırım. İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan II. Cilt içinde. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2. Baskı, 2020, 468-482.
- Haksal, Ali Haydar. Bir Medeniyet Şairi M. Akif İnan. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 3. Baskı, 2020.
- İnan, Ali Mithat. Onun Adı Öğretmen Soyadı Sendikacı. Haz. Hıdır Yıldırım. İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan II. Cilt içinde. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2. Baskı, 2020, 507-515.
- İnan, Mehmet Akif. Aydınlar Batı ve Biz. Haz. İsmail Dervişoğlu- Yusuf Turan Günaydın. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, IV. Baskı, 2020.
- İnan, Mehmet Akif. Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair. Haz. İsmail Dervişoğlu- Yusuf Turan Günaydın. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, IV. Baskı, 2020.
- İnan, Mehmet Akif. Mirası Kuşanmak. Haz. İsmail Dervişoğlu- Yusuf Turan Günaydın. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, IV. Baskı, 2020.
- İnan, Mehmet Akif. Portre Gölgelemleri I Edebiyat, İlim, Düşünce, Siyaset Adamları. Haz. Yusuf Turan Günaydın. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2. Baskı, 2020.
- İnan, Mehmet Akif. Portre Gölgelemleri II Mücerret Portreler. Haz. Yusuf Turan Günaydın. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2. Baskı, 2020.
- Kurtulmuş, Şakir. Örnek Bir Eğitimci: Akif İnan. Haz. Hıdır Yıldırım. İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan II. Cilt içinde. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2. Baskı, 2020, 589-595.
- Öztürk, Recep. Bir Eğitimci Olarak Mehmet Akif İnan. Haz. Hıdır Yıldırım. İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan II. Cilt içinde, Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2. Baskı, 2020, 709-718.
- Yavuz, Niyazi. Mehmet Akif İnan Sendikacılığı. Haz. Hıdır Yıldırım. Bilge Sendikacı Mehmet Akif İnan I. Cilt içinde, Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 3. Baskı, 2020, 81-93.
- Yıldırım, Hıdır. Öğretmen Mehmet Akif İnan. Haz. Hıdır Yıldırım. İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan I. Cilt içinde. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2. Baskı, 2020, 73-87.

MEHMET AKİF İNAN'IN ESERLERİNDE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ TEMALARI

Doç. Dr. Sezai KORKMAZ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Psikolojik iyi oluş, bireyin hayatındaki zorluklara karşı duyduğu dayanıklılıkla birlikte, kişisel potansiyelini en üst düzeye çıkarma kapasitesini ifade eder. Bu kavram, sadece olumsuzluklardan kaçınmayı değil, aynı zamanda kişisel gelişimi, anlamlı ilişkiler kurmayı ve yaşam amacını keşfetmeyi de içerir. Psikolojik iyi oluş, altı ana boyuttan oluşur: Öz kabul, kişisel gelişim, hayatta amaç, başkalarıyla pozitif ilişkiler, çevresel ustalık ve öz-yönetim. Bu boyutlar, bireyin kendini tanıma, çevresiyle uyum içinde olma ve yaşamını bilinçli bir şekilde yönlendirme kapasitesini yansıtarak, genel yaşam kalitesini ve duygusal sağlığı önemli ölçüde etkiler (Ryff & Keyes, 1995).

Psikolojik iyi oluş, bireylerin yaşamlarını başarılı bir şekilde sürdürme becerilerini de belirtir. Bu kavram, bireylerin sadece iyi hissetmesi değil, aynı zamanda etkili bir şekilde işlevsel olabilmesini de içerir. Sürdürülebilir psikolojik iyi oluş, bireylerin her zaman mutlu olmalarını gerektirmez; aksine, acı verici duygular (örneğin, hayal kırıklığı, başarısızlık veya yas) yaşamın doğal bir parçasıdır ve bu olumsuz duygularla başa çıkabilme yeteneği, uzun vadeli iyilik hali için önemli bir faktördür. Ancak, olumsuz duygular çok fazla ve uzun süreli hale gelirse ve bireyin günlük yaşamını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesini engelliyorsa, psikolojik iyi oluş zarar görür. Psikolojik iyi oluş yalnızca pozitif duygularla sınırlı kalmaz, aynı zamanda ilgi, güven, bağlılık ve sevgi gibi daha derin duygusal bağları da içerir. Etkili işlev gösterme, bir bireyin kendi potansiyelini en iyi şekilde kullanması, hayatı üzerinde kontrol sahibi olması, anlamlı hedeflere yönelmesi ve sağlam, pozitif ilişkiler kurması anlamına gelir (Huppert, 2009).

Psikolojik iyi oluş, bireyin zihinsel, duygusal ve sosyal açıdan dengeli ve sağlıklı bir yaşam sürmesi anlamına gelir. Bu kavram, bireyin olumlu duygular de-

neyimlemesi, stresle başa çıkabilmesi, anlamlı ilişkiler kurması, toplumsal ve bireysel olarak barış içinde olması, anlam ve amaç edinmesi gibi unsurları içerir. Modern psikoloji ve sosyal bilimler, bireylerin psikolojik iyi oluşlarını artıran faktörleri araştırırken (Ruggeri vd., 2020), edebiyatın bu bağlamda oynadığı rol giderek artmaktadır diyebiliriz. Edebiyat, yalnızca bir sanat biçimi değil, aynı zamanda bireyin psikolojik süreçlerini anlamasına ve içsel dönüşümünü gerçekleştirmesine yardımcı olan bir araçtır.

Mehmet Akif İnan'ın eserleri de bu noktada önemli bir inceleme alanı sunmaktadır. Onun şiirleri ve yazıları, bireyin kendi iç dünyasında ve toplumla olan ilişkilerinde nasıl bir denge kurması gerektiğini, psikolojik iyi oluşa nasıl ulaşabileceğini ele almaktadır. Modern dünyanın getirdiği anlam kaybı, stres ve bireysel yalnızlık gibi meseleler, Mehmet Akif İnan'ın eserlerinde işlenen temalarla örtüşmektedir. Dünya genelinde, 280 milyon kişi psikolojik sorunlarla mücadele ediyor, bu da ruhsal sağlık problemlerinin ne kadar yaygın ve küresel bir boyut kazandığını gösteriyor. İnsanlar depresyonla mücadele etmektedir ve bu oran giderek artmaktadır. Özellikle pandemi dönemi, bireylerde derin bir anlam kaybı ve ruhsal sıkıntılar yaratmıştır (World Health Organization, 2020). Böyle bir dönemde, edebiyatın bireylerin psikolojik iyi oluşuna katkı sağlama potansiyeli daha da belirgin hale gelmektedir. İşte tam da bu noktada, Mehmet Akif İnan gibi manevi ve entelektüel birikimi yüksek edebiyatçıların eserleri, bireylere rehberlik edebilir.

Psikolojik iyi oluş, bireyin hayatındaki anlam arayışı, toplumsal ilişkileri, içsel dengeyi koruma çabası ve kişisel gelişim süreci ile doğrudan ilişkilidir (Hernandez vd., 2018). Son yıllarda, edebiyatın bireylerin psikolojik iyi oluşunu nasıl şekillendirdiğine dair artan bir ilgi söz konusudur. Bu bağlamda, Mehmet Akif İnan'ın eserleri, bireyin psikolojik dayanıklılığı, anlam arayışı ve kimlik inşası üzerine sunduğu derin perspektifler ile dikkate değerdir. İnan'ın yazınsal üretimi, bireyin içsel dünyasını, toplumla olan bağlarını ve yaşadığı ruhsal dönüşümleri ele alarak, psikolojik iyi oluş kuramlarıyla paralellik göstermektedir. Bununla birlikte, onun eserlerinde psikolojik iyi oluş temalarının sistematik bir analizinin yapılmamış olması, alanda önemli bir boşluğun bulunduğunu göstermektedir.

Edebiyatın psikolojik iyi oluş ile ilişkisini ele alan çalışmalar, genellikle Batı edebiyatına odaklanmakta ve psikolojik iyi oluşu bireysel bir fenomen olarak değerlendirmektedir (Corcoran & Oatley, 2019). Oysaki Mehmet Akif İnan'ın eserlerinde, bireysel iyi oluşun toplumsal bağlamla iç içe geçtiği görülmektedir. Bu yönüyle, onun eserleri yalnızca bireyin içsel dünyasını değil, aynı zamanda kolektif psikolojik iyi oluşun inşasını da ele almaktadır. Bu nedenle,

İnan'ın eserlerini psikolojik iyi oluş bağlamında incelemek, hem edebiyat araştırmaları hem de psikoloji disiplinleri açısından önemli bir katkı sağlayacaktır.

Bu çalışma, Mehmet Akif İnan'ın eserlerinde psikolojik iyi oluşun nasıl ele alındığını incelemeyi amaçlamaktadır. Psikolojik iyi oluş kavramı çerçevesinde bireylerin kendilerini anlamlandırma süreci, manevi değerlerle barış içinde olma, toplumsal uyum ve kişisel gelişim unsurları üzerinden değerlendirilecektir. Çalışma, Mehmet Akif İnan'ın eserlerinde yer alan şu temel psikolojik iyi oluş unsurları dikkat çekicidir.

1. **Öz-Kabul ve Kendini Tanıma:** Mehmet Akif İnan'ın şiirlerinde bireyin kendini tanıma ve içsel barışa ulaşma süreci sıkça ele alınmaktadır.
2. **Manevi Diriliş ve Anlam Arayışı:** Modern dünyada bireylerin kaybolan anlam arayışları, onun eserlerinde derin bir manevi sorgulamayla ele alınmaktadır.
3. **Toplumsal Uyum ve İlişkiler:** Eserlerinde bireyin toplumla olan ilişkisini, sosyal aidiyet duygusunu ve dayanışmayı vurgulamaktadır.
4. **Düşünce ve Ruh Dengesi:** Hem bedensel hem de zihinsel dengeyi sağlamanın psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisi Mehmet Akif İnan'ın metinlerinde belirgin bir şekilde işlenmektedir.

Bu çalışmada, Mehmet Akif İnan'ın eserlerinde bu temaların nasıl ele alındığı analiz edilecek ve psikolojik iyi oluş perspektifinden yorumlanacaktır. Çalışma, edebiyatın bireyin içsel dünyasını anlamlandırma sürecinde nasıl bir araç olarak kullanılabileceğini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Modern dünyada bireyler giderek daha fazla stres, anlam kaybı ve psikolojik sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, bireylerin psikolojik iyi oluşlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Psikoloji bilimi, bireylerin içsel dengesini ve anlam arayışlarını nasıl şekillendirdiğini araştırırken, edebiyatın bu bağlamdaki rolü de giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Mehmet Akif İnan'ın eserleri, bireyin içsel dünyasını derinlemesine ele alarak, psikolojik iyi oluşa katkı sağlayan birçok unsuru içinde barındırmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın temel problemi şu sorular etrafında şekillenmektedir:

- Mehmet Akif İnan'ın eserlerinde psikolojik iyi oluş hangi temalar çerçevesinde ele alınmaktadır?
- Onun eserlerinde bireyin içsel dünyası ve toplumsal bağları psikolojik iyi oluş açısından nasıl şekillenmektedir?

- Edebiyat, bireyin psikolojik iyi oluşuna nasıl katkı sağlayabilir?

Bu sorulara yanıt bulmak, hem psikoloji hem de edebiyat disiplinleri açısından önemli bir katkı sağlayacaktır. Mehmet Akif İnan'ın eserleri, bireysel ve toplumsal psikolojik iyi oluşun edebi bir anlatı üzerinden nasıl şekillendiğini anlamak için değerli bir kaynak sunmaktadır.

Yöntem

Bu araştırmada, Mehmet Akif İnan'ın eserlerinde psikolojik iyi oluş temalarını incelemek amacıyla içerik analizi yöntemi tercih edilmiştir. İçerik analizi, metinlerin, konuşmaların veya görsellerin anlamlarını ve içeriklerini sistematik bir biçimde değerlendiren nitel bir analiz yöntemidir. Bu yöntem, metin verilerini belirli temalar veya desenler halinde kategorize ederek, konuya dair derinlemesine bilgi edinmeye olanak tanır. İnan'ın eserlerinde kullanılan dil, metaforlar ve semboller incelenerek psikolojik iyi oluşun nasıl temsil edildiği ve bu temaların nasıl yapılandığı anlaşılmaya çalışılmıştır. İçerik analizi, farklı düzeylerde yapılan incelemelerle derinlemesine veri analizine olanak tanır. Betimsel içerik analizi, verilerin yüzeysel bir şekilde kategorize edilmesi ve sınıflandırılmasına dayanır. Bu tür analizde, metinlerin içerdiği temel bilgiler ve temalar tanımlanır, ancak bu verilerin derinlemesine anlamı üzerinde durulmaz. Yorumsal içerik analizi, daha derin bir inceleme gerektirir ve araştırmacılar, metinlerin arkasındaki anlamları ve yazarın niyetlerini keşfetmeye çalışırlar. Bu analiz türü, metinlerin anlamını yorumlayarak, metinlerin bağlamı ve yazarın toplumsal ya da kültürel mesajları hakkında çıkarımlar yapmayı amaçlar. Son olarak, kavramsal içerik analizi, daha soyut bir analiz türüdür ve belirli bir kavram veya temanın metinlerde nasıl temsil edildiğini anlamaya yönelik kullanılır. Bu analiz türü, belirli kavramların metinlerde nasıl tanımlandığını ve bu kavramların metinle nasıl ilişkilendirildiğini araştırır. Her üç analiz türü, araştırmacıların metinlerden farklı düzeylerde bilgi elde etmelerine olanak tanır ve bu da içerik analizi yönteminin geniş bir yelpazede uygulanabilmesini sağlar. Ayrıca, kişisel gelişim, duygusal dayanıklılık ve toplumsal ilişkiler gibi tekrar eden temalar, eserlerdeki psikolojik iyi oluşa dair genel bir bakış açısı sunmak için belirlenmiştir (Krippendorff, 2018).

Mehmet Akif İnan'ın eserleri üzerine yapılan içerik analizinde, özellikle aşağıdaki eserler incelenmiştir:

- Tenha Sözler
- Edebiyat ve Medeniyet Üzerine

- Din ve Uygarlık
- Mirası Kuşanmak
- İslam Dünyası ve Ortadoğu
- Söyleşiler
- Hicret

Bu eserler, betimsel, yorumsal ve kavramsal içerik analizi yöntemleri kullanılarak değerlendirilmiş ve metinlerdeki ana temalar belirlenmiştir. Analiz sürecinde, eserlerin alt metinlerinde yer alan anlamlar, metinlerin yapısal unsurları ve kavramsal çerçeveleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu inceleme, Mehmet Akif İnan'ın psikolojik iyi oluşa dair görüşlerini ve edebi üretiminin bireylerin içsel dengesi ile toplumsal ilişkileri üzerindeki etkisini anlamak açısından önemli bir temel oluşturmuştur.

Bulgular

Yapılan içerik analizi sonucunda, Mehmet Akif İnan'ın eserlerinde psikolojik iyi oluş kavramının altı temel başlık altında şekillendiği tespit edilmiştir. Bu temalar, bireyin kendini tanıma sürecinden, toplumsal aidiyetine ve manevi dengeyi korumasına kadar geniş bir çerçeveyi kapsamaktadır. Eserlerde, bireyin psikolojik olarak güçlü ve dengeli bir yaşam sürebilmesi için içsel ve dışsal unsurların bir bütün halinde ele alındığı görülmektedir. Ayrıca, bireyin toplumsal bağları, manevi değerleri ve kişisel gelişimi ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişki vurgulanmaktadır. Analiz edilen metinlerde, bireyin ruhsal dayanıklılığı ve içsel huzuru güçlendiren unsurlar belirlenmiş ve aşağıdaki altı ana tema etrafında kategorize edilmiştir:

1. Kimlik ve Aidiyet
2. Toplumsal Bağlar ve Dayanışma
3. Değişim, Uyum Sağlama ve Yeniden İnşa
4. İnanç ve Maneviyat
5. Özgürlük, Bağımsızlık ve Direniş
6. Kültür ve Medeniyet

Bu temalar, Mehmet Akif İnan'ın eserlerinde bireyin içsel dünyasını ve toplumsal varoluşunu nasıl şekillendirdiğini anlamak açısından önemli ipuçları sunmaktadır.

Kimlik ve Aidiyet

Mehmet Akif İnan'ın eserlerinde kimlik ve aidiyet kavramları, bireyin kendini toplum içinde konumlandırma sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Kimlik, bireyin tarihsel, kültürel ve manevi kökenleriyle olan bağını temsil ederken, aidiyet ise bireyin içinde bulunduğu toplumsal yapıya bağlılığını ifade etmektedir. İnan'ın eserlerinde kimlik olgusu, bireysel bir kimlikten ziyade, toplumsal ve tarihsel bir bilinç olarak ele alınmıştır. Kimliğin yalnızca bireyin kendisini tanımlayan bir unsur olmadığı, aynı zamanda ait olduğu toplumun değerleriyle şekillendiği vurgulanmıştır (İnan, 2015a).

Aidiyet kavramı ise bireyin topluma olan sorumluluğu ve bağlılığı çerçevesinde ele alınmaktadır. Aidiyet yalnızca yaşanan coğrafyayla sınırlı değildir; aksine, tarihî deneyimler ve ortak kültürel unsurlar bireyin aidiyet duygusunu pekiştirmektedir. Bu bağlamda, aidiyet kavramı bireyin yalnızca bir topluma mensup olması anlamına gelmez; aynı zamanda, o topluma aktif katkı sağlama sorumluluğunu da içermektedir (İnan, 2015b).

Toplumsal Bağlılık ve Dayanışma

Mehmet Akif İnan'ın eserlerinde toplumsal bağlılık ve dayanışma, bireyin kimlik ve aidiyet bağlamında geliştirdiği derin ilişkiler ağı ile şekillenir. Ona göre, bireyin toplum içinde yalnızca bir üye olarak var olması yeterli değildir; asıl önemli olan, o topluma bilinçli bir şekilde katkıda bulunarak ortak bir gelecek inşa etmektir. Tenha Sözcükler adlı eserinde İnan, toplumun birey üzerindeki etkisini vurgularken, bireyin de toplumu dönüştüren bir güç olduğunu belirtmektedir (İnan, 2015c). Toplumun tarihî ve kültürel mirasının korunması, dayanışmanın bir gereği olarak ele alınmış, bireyin bu mirasa sahip çıkmasının hem bireysel hem de toplumsal huzur açısından vazgeçilmez olduğu ifade edilmiştir.

Toplumsal dayanışma, İnan'ın metinlerinde yalnızca maddi bir destek mekanizması olarak değil, bireylerin manevi anlamda birbirine bağlı olmasını da içeren derin bir kavram olarak ele alınmaktadır. Mirası Kuşanmak adlı eserinde, toplum içindeki birlik ruhunun ve ortak değerlerin, bireyin psikolojik iyi oluşuna doğrudan katkı sağladığını belirtmektedir (İnan, 2015d). Toplumsal aidiyetin sürdürülebilir olması için ortak bir bilinç ve sorumluluk anlayışının gelişmesi gerektiğini savunan İnan, bireyin içinde bulunduğu topluluğa katkıda bulunma sorumluluğunun sadece ahlaki bir zorunluluk değil, aynı zamanda psikolojik bir ihtiyaç olduğunu ifade etmektedir.

Değişim, Uyum Sağlama ve Yeniden İnşa

Mehmet Akif İnan'ın eserlerinde değişim, bireyin ve toplumun varlığını sürdürebilmesi için kaçınılmaz bir süreç olarak ele alınmaktadır. Bu dönüşüm yalnızca maddi ve fiziksel bir değişimi değil, aynı zamanda düşünsel ve manevi bir yenilenmeyi de içerir. Ona göre, toplumların köklü bir geçmişe sahip olması, değişime direnmek anlamına gelmemeli; aksine, güçlü medeniyetler değişimi bir tehdit olarak değil, bir fırsat olarak görmelidir. Buradaki kritik nokta, değişimin kendi değerleriyle nasıl bütünleştirileceğidir. Geleneksel olan ile modern olan arasındaki dengeyi kurabilmek, kültürel ve manevi mirasın korunarak yeniden üretilmesini sağlayan en temel unsurlardan biridir. Toplumların kendi köklerinden kopmadan değişime adapte olabilmesi, onların yalnızca varlıklarını sürdürmesini değil, aynı zamanda geleceğe güçlü bir şekilde ilerlemesini mümkün kılar (İnan, 2015d).

İnan'ın değişim anlayışı, bireysel ve toplumsal uyumu da kapsayan daha geniş bir çerçeveye sahiptir. Uyum sağlama, yalnızca bir durum karşısında edilgen bir kabullenme değil, bilinçli bir şekilde dönüşüme yön verme sürecidir. Bireylerin içsel dönüşümleri ve toplumun ortak bir bilinç etrafında birleşmesi, yeniden inşa sürecinin temel taşıdır. Yeniden inşa ise yalnızca fiziksel mekânların veya kurumların yenilenmesi anlamına gelmez; aksine, toplumun zihinsel ve ruhsal olarak da kendini yeniden yapılandırmasını gerektirir. Bu noktada, bireyin tarihsel sorumluluklarını benimsemesi ve yeni bir bilinç inşa etmesi, toplumun sürekliliği açısından hayati bir rol oynamaktadır. Değişim, eğer doğru bir bilinçle yönetilmezse köksüzleşmeye; fakat tarihsel bilinçle harmanlanırsa güçlü bir yeniden doğuşa dönüşebilir. İnan'ın vurguladığı gibi, mesele sadece değişmek değil, değişirken anlamı ve özü kaybetmemektir (İnan, 2015e).

İnanç ve Maneviyat

İnan'ın eserlerinde inanç ve maneviyat, bireyin iç dünyasını anlamlandırma sürecinde temel bir unsur olarak ele alınmaktadır. Ona göre, insanın ruhsal dengesi ve varoluşuna dair arayışları, inanç temelli bir dünya görüşü ile şekillendiğinde daha sağlam bir yapı kazanır. İnan, bireyin yalnızca manevi bir tatmin arayışı içinde olmadığını, aynı zamanda bu inanç sisteminin toplumsal aidiyet ve dayanışma açısından da belirleyici bir rol oynadığını vurgulamaktadır. İnanç, bireyin yalnızca kendisiyle kurduğu bir içsel bağ değil, aynı zamanda içinde yaşadığı toplumla kurduğu ortak bir zemindir. Bu nedenle, bireyin manevi değerlerle bütünleşmesi, onun hem içsel huzurunu hem de toplumsal uyumunu güçlendiren bir faktördür (İnan, 2015c).

Maneviyat kavramı, yalnızca dini ritüellerle sınırlı olmayan, bireyin etik değerleriyle kurduğu derin bağ ve anlam inşası sürecini de kapsayan bir olgudur. İnan, bireyin hayatına yön veren temel ilkelerden birinin maneviyat olduğunu ve bunun bireysel gelişim sürecinde belirleyici bir rol oynadığını savunmaktadır. İnanç ve maneviyat, bireyin karakterini inşa eden ve onun toplumsal sorumluluk bilincini güçlendiren önemli bir yapı taşıdır. Bu noktada, bireyin manevi değerlere yaslanarak içsel dönüşümünü sağlaması, psikolojik iyi oluş sürecine de doğrudan katkıda bulunmaktadır. Manevi yönü güçlü bireylerin, yaşamın getirdiği zorluklarla daha dirençli bir şekilde baş edebildiği ve toplum içinde daha bütünlük bir rol üstlendiği düşünülmektedir. İnan'a göre, inanç yalnızca bireysel bir gerçeklik değil, aynı zamanda insanın varoluşunu ve toplumla kurduğu bağı anlamlandıran köklü bir değerdir (İnan, 2015d).

Özgürlük, Bağımsızlık ve Direniş

Özgürlük, bağımsızlık ve direniş, bireyin kendi varoluşunu anlamlandırması kadar toplumsal adaletin sağlanması açısından da temel unsurlar arasında yer almaktadır. Özgürlük yalnızca bireysel bir hak değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluktur. Bu bağlamda, bireyin öz benliğini koruyabilmesi için özgürlük vazgeçilmez bir gereklilik olarak ele alınırken, bağımsızlık yalnızca dışsal bir süreç değil, aynı zamanda zihinsel ve ruhsal bir iradeyi de gerektirir. Toplumların bağımsız kalabilmesi, bireylerin düşünsel özgürlüğü içselleştirmesiyle mümkündür. Özgürlüğün yalnızca bir talep ya da soyut bir ideal olmadığını, bireyin düşünme ve eylem kapasitesiyle doğrudan ilişkili olduğunu ifade eden bakış açısı, onu aynı zamanda kolektif bir bilinç haline getirmektedir (İnan, 2015c).

Direniş kavramı ise yalnızca fiziksel bir mücadele değil, aynı zamanda kültürel ve entelektüel bir savunma hattı olarak ele alınmaktadır. Bağımsızlık mücadelesi yalnızca savaş meydanlarında kazanılan bir zafer değil, aynı zamanda bir medeniyet bilinciyle sürdürülen uzun soluklu bir süreçtir. Bireylerin ve toplumların dirençli kalabilmesi için tarihsel bilinçlerini koruması ve kültürel miraslarına sahip çıkması gerektiği vurgulanmaktadır. Özgürlük, kolektif bir dayanışma ile sürdürülebilir; bireyin direniş ruhunu kaybetmesi ise yalnızca bireysel bir kayıp değil, aynı zamanda toplumsal hafızanın silinmesi anlamına gelir. Bu yüzden özgürlük ve bağımsızlık, yalnızca belirli dönemlere sıkışan birer kavram değil, birey ve toplum için sürekli yeniden inşa edilmesi gereken bir bilinç durumudur (İnan, 2015d).

Kültür ve Medeniyet

Mehmet Akif İnan'ın eserlerinde kültür ve medeniyet, bireyin kimlik ve aidiyet sürecinde merkezi bir rol oynamaktadır. Ona göre, kültür, toplumun geçmişten geleceğe taşıdığı mirasın bütünüdür ve bireyin bu mirasla kurduğu bağ, psikolojik iyi oluşunun temel taşlarından biridir. Edebiyat ve Medeniyet Üzerine adlı eserinde, kültürün sadece sanat ve edebiyat yoluyla değil, aynı zamanda toplumsal bilinç, ahlak ve değerlerle inşa edildiğini vurgulamaktadır (İnan, 2015a). Kültürel değerlerin kaybolması, bireyin kimlik ve aidiyet duygusunda zayıflamaya neden olurken, bu değerlerin korunması toplumsal dayanışmayı ve bireysel huzuru güçlendirmektedir.

Medeniyet kavramı ise İnan'ın eserlerinde, kültürel mirasın geniş bir bağlamda ele alınarak yeniden inşa edilmesi gerektiği fikri etrafında şekillenmektedir. Din ve Uygarlık adlı eserinde, medeniyetin yalnızca bir fiziksel yapı değil, aynı zamanda inanç, bilgi ve insan ilişkilerinin bir bileşimi olduğunu belirtmektedir (İnan, 2015f). Ona göre, güçlü bir medeniyet inşa etmek için bireyin kültürel köklerini tanıması ve onları çağdaş dünyayla uyumlu bir şekilde yeniden üretmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, İnan, medeniyetin sadece geçmişin korunması değil, aynı zamanda gelecek için anlamlı bir inşa süreci olduğunu vurgulamaktadır.

Sonuç

Psikolojik iyi oluş, bireyin yalnızca bireysel mutluluğu değil, toplumsal aidiyeti, kültürel mirası, manevi gücü ve özgürlük bilinciyle şekillenen çok katmanlı bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Mehmet Akif İnan'ın eserleri, bireyin kendini tanıma sürecinden toplumsal sorumluluğuna, değişime uyum sağlamasından özgürlük mücadelesine kadar geniş bir çerçevede psikolojik denge arayışına ışık tutmaktadır. Onun metinlerinde inanç, yalnızca bireysel bir değer değil, toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir unsur olarak öne çıkarken, özgürlük ve direniş ise sadece dışsal bir mücadele değil, zihinsel ve ruhsal bir irade meselesi olarak ele alınmaktadır. Kültür ve medeniyet kavramları, bireyin geçmişiyle bağ kurarak geleceğe yönelmesini sağlarken, değişim ve yeniden inşa, kimlik kaybına değil, köklerden beslenen bir yenilenmeye işaret etmektedir. Sonuç olarak, İnan'ın düşünce dünyası, bireyin içsel dönüşümünü ve toplumsal varoluşunu bir bütünlük içinde ele almakta, psikolojik iyi oluşun yalnızca bireyin kendi dünyasında değil, toplumun kolektif hafızasında da inşa edildiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Corcoran, R., & Oatley, K. (2019). Reading and psychology I. Reading minds: fiction and its relation to the mental worlds of self and others. *Reading and mental health*, 331-343.
- Huppert, F. A. (2009). Psychological well-being: Evidence regarding its causes and consequences. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 1(2), 137-164. <https://doi.org/10.1111/j.1758-0854.2009.01008.x>
- İnan, M. A. (2015a). Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair. Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- İnan, M. A. (2015b). Siyaset Kokan Yazılar. Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- İnan, M. A. (2015c). Tenha Sözler. Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- İnan, M. A. (2015d). Mirası Kuşanmak. Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- İnan, M. A. (2015e). Hicret. Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- İnan, M. A. (2015f). Din ve Uygarlık. Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4th ed.). SAGE Publications.
- Ruggeri, K., Garcia-Garzon, E., Maguire, Á., Matz, S., & Huppert, F. A. (2020). Well-being is more than happiness and life satisfaction: A multidimensional analysis of 21 countries. *Health and Quality of Life Outcomes*, 18, 192. <https://doi.org/10.1186/s12955-020-01437-7>
- Ryff, C. D., & Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(4), 719-727. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.69.4.719>
- World Health Organization. (2020). *Depression and other common mental disorders: Global health estimates*. WHO.

ÂKİF İNAN'IN ESERLERİNDE POETİK GÖRÜŞLER

Doç. Dr. Yılmaz EVAT

*Aksaray Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi*

1. Giriş

İnsanoğlu çok karmaşık, girift ve durmadan değişen bir psikolojiye sahip olduğu için kendini ifade süreci zor olmaktadır. Dilin de sınırlı imkânlarla sahip bir vasita olması bu zorlu süreci daha da derinleştirir. Şiir her şeyi söylemeye müsait yapısıyla insanoğluna kendi ifade etmesine dair birçok fırsat verir.

Poetika kelimesi daha çok şiir sanatı anlamında kullanılmaktadır. Bu çalışmada ülkemizin yetiştirdiği önemli mütefekkir, şair, yazar ve aktivistlerinden Cahit Zarifoğlu'nun ifadesiyle “yedi güzel adam”dan biri olan Âkif İnan'ın poetik görüşleri araştırılmıştır.

2. Metinlerin incelenmesi

2. 1. Şiirin işlevi

Âkif İnan, *Şiirin Çağrısı* yazısında insanın olayların kuşatması altında kaldığında, bunalım, sıkıntı ve acziyet içine düştüğünde, kendi samimiyetinden şüphe ettiğinde; ayrıca duyarsızlaştığında, nefsinin arzularına boyun eğdiği zamanlarda şiir okuyarak kendisini tedavi edebileceği kanaatindedir: “Şiir dengeler insanı.” (2016: 215).

Yazara göre şiir insan yeteneğini geliştirir ve insanı tekâmül ettirir: “Hayrın vasatında, temkin üzere iseniz yine de gereklidir size şiir.” (2016: 216).

Şiirin hikmet sevdalılarının sevgilisi, ilim mensuplarının arkadaşı olduğunu savunan İnan'a göre şiir, edebî öğretmeni, hayânın çocuğudur. Şiiri yüreğin tercümanı, kalbin sesi, aklın en sadık arkadaşı ve rehberi olarak niteleyen

sanatkâra göre şiirle tanışmayan ruhlar fukaralığın trajik esiridir: “Şiirle merhabasını kesmiş olanlar, güzel nasiplere arka çevirmiş olanlardır.” (2016: 216).

İnan’a göre şiir insanın şuurunu geliştireceği için insan ve millet daima şiirden istifade etmelidir: “Şiirin ikliminde yeşermeyen bilgiden de, siyasetten de ancak zarar gelir insana.” (2016: 216).

Âkif İnan “*O Şehrayin*” isimli yazısında şiirin işlevine dikkat çeker. Şiire çerez gözüyle bakılmayıp temel gıda olarak bilinmesini savunan sanatkâra göre hakikî ilim, siyaset erbapları ve kâmiller, şiirden yararlanır. Şair İnan’a göre Yunus, Mevlana ve Fuzûlî’yi küçümsemek nasipsizlik olduğu gibi çağdaş şairleri okumamak da bir nasipsizliktir: “Evvelki şairlere ‘evet’ deyip berilere gelmemek, direnmek, çağdaşları tanımamak akıl alası değildir. Eskilere yakışır kıratta yenileri bulamamak, genellikle anlamsız bir önyargının ürünüdür.” (2016: 220). İnan akıl, idrak, anlayış, kültür ve irfan sahiplerinin hepsinin Hâfız, Sa’dî, Hayyâm, Âttâr vb şairleri okuyup sevdiğini söyler. Sanatkâra göre hakikî münevverlerin dağarcığında Yunus Emre, Niyâz-i Mısrî, Kuddusî, Karacaoğlan, Köroğlu, Şeyh Gâlip, Ziya Paşa, Mehmet Âkif Ersoy, Yahya Kemal, Necip Fazıl’dan dizeler bulunur. Bu ifadelerden anlaşıldığı gibi şiir aynı zamanda ezberlenmelidir (2016: 220, 221).

Şiirin insanı inceltip daha sevimli, tatlı ve şiirin hâle soktuğunu söyleyen sanatkâra göre şiir bir mekteptir: “Derin, geniş, zengin içi, zinde beyinli kişiler yetiştiren bir mektep.” (2016: 221).

Şiiri meselelerin panzehiri olarak gören Âkif İnan, bir milletin sanattan kopuk olduğunda sosyal kargaşa yaşayacağını ifade eder. İnan, yukarıda ismi anılan şairleri gerçekten okuyan insanların teröre, anarşiye, edepsizliğe, irtikapa başvurmayacağını iddia eder. Bütün bunlardan dolayı gençlik mutlaka usta sanatçılarımızla tanıştırılmalıdır (2016: 221).

Şiirden beslenmeyen savaşın katliam olacağını düşünen sanatkâra göre şiirden yeşeren savaş ise cihattır (2016: 216). Sözelimi Yunus Emre, Mevlana, Fuzûlî, Şeyh Galip, Niyazi, Kuddusî ve Karacaoğlan’ı bilmeyenler güzellikleri tanımayacak hatta insanlığa bigâne olacaklardır (2016: 216).

2.2. Âkif İnan’ın şiir anlayışı

Âkif İnan şiirin çok yönlü bir sanat olduğu için net bir tanımının yapılamayacağını söyler. Şaire göre şiir, kelimeleri ustalıkla bir araya toplayarak güzel ve derin ifade üretecek bir dizi içinde sıralama işi değildir: “Bence iyi şiir, anlamıyla söz dizimi arasında gizli bir anlaşma uyum gerçekleştirmiş olan ifadelerdir.

Yani şiir yalnız bir şeyi anlatmak için değil aynı zamanda bir şeyi hissettirme yükümlülüğü içerisindedir. Bu bir şeyi hissettirmek ise her okuyucuda aynı hissi uyandırmak ve aynı yorumlara ulaştırmasını sağlamak biçiminde asla algılanmamalıdır.” (2016: 394).

İnan’a göre şair ilhamla çalışır. Şiir düzyazıdan ilhamla ayrılır: “Şiir bir trans olayıdır. Havasına girme meselesidir. Yoksa düşünerek kurarak ya da eğer bir şiir eğitimi almışsa bir edebiyat adamı o çabayla yani taşıma suyla bir sanat eseri ortaya koyan yok değildir. Ama ölümsüz eserler kuşkusuz ki vecdin, istiğrakın tabiri caizse bir cezbenin, bir trans hâlinin yani kısacası ilhamın ürünü olan eserlerdir.” (2016: 398). Sanatkâra dair şu ifadeler de aynı çerçevededir: “Sanat adamı sürekli bir ilham sürdüren tabiri caizse bir ilahî sarhoşluk içinde sürekli olarak yaşayan adamdır.” (2016: 403).

Şair İnan, kendi şiirinin duygu, coşku, manevî sarhoşluk olayı olduğunu söyler: “Havasında bulunursanız kendiliğinden zuhur eder şiir. O şiiri yazdıktan sonra ona aklımla, kültürümla, bilgimle bazı rötuşlar yapabilirim.” (2016: 427). İnan kendi şiirinin kaynağının devamlı kalp ile birlikte aşk olduğunu söyler: “Bildığınız gibi ‘Aşk Şairi’ olduğumu söylüyorlar. Doğrudur; şiirimin ekseni aşktır; ister ideolojik mahiyette olsun, isterse tabiatı anlatma biçiminde olsun, isterse bir insanı sevme biçiminde olsun. Zaten bunların hepsi bende iç içedir. Dikkat ederseniz, bir beyitte ideolojik bir mesaj öne çıkmıştır. Altındaki beyitte, doğrudan, sevgiliye bir atıf vardır. Bence bunların hepsi aynı kazanın içerisinde... Yani kaynak yürektir, aşktır. Tabiata, insana, olaylara bakışımızda bu aşk gözü egemen olmalıdır.” (2016: 427).

Şair biraz sıra dışı toplum dışı bir insandır. Fakat bu durum sanatçının anormal, antisosyal bir varlık olduğu anlamına gelmez. Bunun sebebi sanatın ilham ile ilişkisidir. Sürekli ilhamla içi içe olan sanatçı çevreden yadırganacaktır. Bununla birlikte sanatçıda delilik, anormallik Batı’da daha çok görülürken bizde görülmez. Bunun sebebi de medeniyetimiz ve medeniyetimizin beslendiği dinimizdir (2016: 398, 399).

Âkif İnan, Kur’an-ı Kerim’in hayırla meşgul olan şairleri onayladığını beyan eder. Kur’an şairleri kınamamıştır (2016: 399, 400).

Şiir bir abartma, bir teşbih sanatıdır. Bununla birlikte işi gücü yalan söylemek olan şairler Âkif İnan’a göre medeniyetimizde kınanmıştır (2016: 399).

Şair İnan şiirdeki gayesini Necip Fazıl gibi şair olarak anılmak olarak açıklar. Bu meyanda Necip Fazıl’dan bir hatırasını anlatır. Necip Fazıl, İnan’a şöyle söylemiştir: “O bütün sosyal kaygılarım, konferanslarım, eserlerim hep şiirimin istediği ipliği oluşturmak içindi.” (2016: 400).

Şiirde insanları geliştiren, yetiştiren bir cevher bulunduğunu kabul etmekle birlikte İnan, şiirden toplum adına bir mesaj beklenemeyeceğini beyan eder. Âkif İnan'a göre şiir millete nizam veren bir kurum değildir: "Örneğin bir hukuk kurumu değildir. Şair bir ahlakçı da değildir. Bir sosyolog da değildir." (2016: 395).

Şiir bir güzel sanat olduğu için anlatımının çok güzel olması gerekir. İnan'a göre bir sanat eseri toplumun değer yargılarıyla çelişmemelidir. Çelişen sanat kozmopolit sanattır. Sanatçı toplumuyla kan bağı oluşturacak biçimde sanatını üretmelidir: "Yani sanat bir zincir gibi birbirine bağlı olarak günümüze kadar gelen ardi ardına halkalardan oluşur." (2016: 396). Sanatçı eserini hem dünya mirasını hem de millî mirası bilerek üretmelidir.

Âkif İnan şiirde hem açık hem gizli kuralların bulunduğunu söyler. Sanattaki farklı akımların bulunmasını normal gören İnan, bu akımların şiirimizi zenginleştirdiği kanaatinde (2016: 397). Şiirde sanat ve içerik arasında uyum bulunmalıdır. Şiir bir hasta sayıklaması olmayıp şiirin içinde mutlaka bir mantık vardır.

İnan'a göre şiiri büyük milletler yazar. Şiir bir medeniyetin hür ortamında yazılır. Bu bakımdan Türk edebiyatı dünyanın büyük sanatçılarını yetiştirmiştir. Bu gelenek bugün de devam etmektedir (2016: 397).

Şiirdeki konumundan bahsetmekten teeddüp eden, Âkif İnan şiire dair bazı iddialarından söz etmiştir. Şair İnan, 1970'lerden itibaren şiirde hiç kimseye benzememeyi prensip edinmiştir: "1970'lere kadarki şiir maceram, her ne kadar daha sonraki şiirde bulmuş olduğum noktalara aykırı düşmeyen unsurlar taşımış oluyorsa da farklı bir anlatıma sahiptir." (2016: 225). Âkif İnan, 1970'li yıllardan itibaren kendi dünya görüşünün şiirini yeni bir biçimde yazmaya gayret etmiştir. Bu biçimi, formu İslâm toplumlarının şiir geleneğinde gören Âkif İnan, bu meyanda Divan Edebiyatı'nı tekrar etmek istememiştir. Divan Edebiyatı şairlerinin söylemiş farklarıyla tefrik edildiğini söyleyen Âkif İnan, kendi anlayışına dair şu tespitte bulunur: "Demek ki ben şiiri yalnız bir söyleyiş farkının kurtaracağına da kail olmadım. Ama eski sanatımızın estetik telakkilerine muvafık düşen ama şiirimde onlara bazı yeni eklemeler getirmek istedim." (2016: 225). Şu ifade de aynı minvaldedir: "Ama ifade edeyim ki Divan Edebiyatı'nın bir tekrarcısı, çağdaş bir tekrarcısı olmamayı da kendimize yol bildik." (2016: 401).

İnan kendi şiirinin Servet-i Fünun veya Meşrutiyet devri sanatçılarını anımsatmayacağını Divan şiirini hatırlatacağını kabul etmekle birlikte "hayal ve imaj" yönüyle yeni olduğunu ifade eder: "Ama hiç kimse, en dikkatli gözlemci bile

diyemez ki işte bu şairin kullanmış olduğu bu hayal unsurunu, bu imajı ben Nedim'de de gördüm. Hatta farklı biçimde de olsa gördüm diyemez... Şimdi ben yeni imajlar getirmeye çalıştım.” (2016: 225, 226). Şair bu görüşleriyle şiir sanatına dair hayallerin, imajların mutlaka yeni olması gerektiğinin altını da çizmiştir. Nitekim Nedim de bu hakikati şöyle vurgulamıştır:

“Çün şâirsin hayâl-i tâzedir senden murâd” (Akt., Mazioğlu 1988: 71).

Şair İnan “Saçların en derin bir gökyüzüdür / Varamaz ellerin merdivenleri” (2016: 225) dizelerini örnek göstererek Divan Edebiyatı'nın sanat umdelerinden hareket ettiğini kabul etmekle birlikte kendi şiirinin konusunda ve hayallere dair çok büyük bir emek harcadığını beyan eder. Şaire göre bu dizeler “tesettür ve mahremiyet” ifade etmesiyle yenidir.

Divan şiirindeki beyitleri aynı yeraltı kaynaklarına benzeten “Her beyit bu yeraltı nehri benim dünya görüşümdür. Yani İslâm'dır” (2016: 231) diyen İnan, sanat anlayışı olarak İslâm kültüründen beslenmeyi kendisine şiar edinmiştir: “Evet, İslâm'ın bütün hassasiyetini, dünya görüşünü bin yıl içerisinde oluşturmuş olduğu estetik kanunları kullanmaya ama onu içimin süzgecinden geçirecek onlara bazı unsurlar eklemeye gayret göstererek kurmaya çalıştım diyerek şu dizelerini şahit gösterir:

“Gövdemi kurşunlar sererse yere
Kırgın bakışların değdi sanırım” (2016: 229).

Şu dizeler ise bir başka örnektir:

“Bütün vakitlerim sana ayarlı
İşte hesabını rüyalarımın” (2016: 230).

Âkif İnan bir şair olarak sadece güzel, çarpıcı söyleyişler peşinde olmadığını belirtir. Cemal Süreya'nın “Gözlerin göz değil gözistan” dizesinden hareketle bu tip şiirsel, çarpıcı ve güzel söyleyişleri “dipsiz ambar, boş kiler” olarak niteler. Şiirin bir yönüyle zihinsel bir idman ve hayal oyunu olduğunu kabul eden İnan, sadece bunların yardımıyla şiir yazmadığını şiirdeki anlam kurgusunu aşırı önemseydiğini ifade eder: “Onu mutlaka güçlü, büyük bir anlam kurgusuyla birlikte vermeye çalıştım.” (2016: 228).

Âkif İnan'a göre bir şiir, okura “Ben böyle yapamam.” dedirtip hayret ettirirse başarılı şiirdir. Bu şiir ahenk ve teşbih itibarıyla harikulâdedir (2016: 424). İnan'a göre okur, bir şiirden büyülenip şiirde kendini buluyorsa o şiir yaşar (2016: 395). Şiirin okuru büyüleyip hayret ettirmesinde müziğin rolü dikkate şayandır. Charles Baudelaire *Müzik* şiirinde “Müzik beni deniz gibi kavrar çoğu kez!” (2020: 59).

Şiir için müzik var oluş meselesidir. İnsan ruhu üzerinde çok geniş imkânlarla sahip olan müziğin aşırı tesiri vardır. Hölderlin bu hususta şöyle der: “Ruh, kendini ancak ritmik bir biçimde dile getirebilir.” (Akt. Tosun, 2014, s. 142). Müziğin insanı bu kadar etkilemesinde âhenk unsurlarının ve enstrümanların payı vardır. Nitekim Walter H. Pater’in “Bütün sanatlar mütemadiyen müziğin durumunu arzularlar.” (2006: 143) sözü bu gerçeğe işaret eder. Yahya Kemal Beyatlı ise şiir ve müzik ilişkisini şu dizeleriyle anlatır:

“Üstâd elinde se-te-ser âheng olur lisân / Mızraba ses verir kelimâtıy-la tel gibi” (1974: 39).

Âkif İnan şiir ve müzik ilişkisine çok dikkat eder. Anlamı çok önemseyen şair bunu müzikal unsurlarla birlikte vermeye gayret eder: “Kelimleri seçme konusunda azami itina gösterdim. Şiirimin, bu içinde taşıdığı anlamı, kelimelerin yan yana gelmesinden doğan müzikle de teyide gayret ettim. Zaten bence bir yanıyla şiir de odur. Ben bir şiirin güzel olup olmadığına cins bir kulak şöyle karar versin derim: Meselâ ben İtalyanca bilmem. Ama bir İtalyan bana şiir okuduğunda o zaman benim kulağım o şiir için diyebiliyorsa bu bir aşk şiiridir veya bu bir bunalım şiiridir. O şiir müzik bakımından problemini çözmüştür. Başarıya ulaşmıştır. Bu bir yanı... Burada ben azami derecede itina göstermeye çalıştım. Ama ne nispetle gerçekleştirdim ve bu iddialarımın başarılı örneklerini, gerçekte ortaya koydum mu koyamadım mı o ayrı. Ben iddialarımı size arz etmeye çalışıyorum.” (2016: 228). Şair İnan şiirde müzikaliteyi sağlamak için “eğri, yanlış, uydurma” kelimeler bile kullanmaktan çekinmediğini şu dizelerle örnekler:

“Bütün giysileri yırtsak yeridir
Yeter bize vefa elbisleri” (2016: 228).

Şiirin belkemiğini benzetme olarak gören Âkif İnan, kendi şiirinde çok fazla benzetme olduğunu söyler. Şair, Divan edebiyatının estetiği, müzikalitesi ve ritmine fazlasıyla kafa yormuştur. Âkif İnan’a göre şiirde soyutlama çok değerlidir. 1940’tan sonra dünya edebiyatının çok değer verdiği soyutlamalar klâsik şiirde mevcuttur. Klâsik şiiri “soyut ve toplumdandan kopuk” olmakla suçlamanın haksızlığını vurgulayan İnan’a göre zamanın geldiği yer kaldı ki soyut bir edebiyattır: “Şiir somutlaştırdıkça bayağılaşır. Ben şiirimde hiçbir somut olgu ve anlatıma yer vermem. Fuzûlî, Nâilî ve Şeyh Galip gibi şairlerin soyutun en çok olduğu şiirlerine önem vermişimdir.” (2016: 423).

Âkif İnan’a göre şair şiirde kullanacağı kelimeyi muayeneden geçirir ve şiirinin/sanatının neresinde kullanacağına karar verir: “Yoksa şiir bir lügat kitabı değildir. İnce bir işçilik gerekir.” (2016: 425).

Sanatta müşkülpesent olduğunu söyleyen şair İnan, kendi şiirini Ahmet Hamdi Tanpınar ve Ahmet Haşim'den aşağı görmez. Hayatında başka meşguliyetlerin çok olduğunu her şehirde devamlı konferanslar verdiğini sendikal çalışmaların da kendisini sanata tam verememesinde etkili olduğunu belirtir. Şair bundan dolayı çok fazla şiir kitabı yazamadığını ilave eder.

Şair İnan'a göre bir devlet bileşik kaplar yasası misali kültürü, sanatı, ekonomisi ve siyasetiyle birlikte güçlüdür. Şaire göre sanat herkesin hoşuna gidecek düzenli, ustalıklı kelimelerin toplamı değildir: "Uygarlığımızın, kültürümüzün, toplumsal yaşantımızın kendi imkânlarıyla dışa vurumudur. Şiir kelime olarak, kültürümüzün dışa vurumudur. Sanatın böyle toplumsal içeriği ve ağırlığı vardır. Bir devlet ki bütün bu realiteleri kavramamış ve dışlamışsa, onun da hakkı ve talihi küçük ve sıradan bir devlet olmaktır." (2016: 425).

2. 3. Şiir yalın ama derinlikli olmalı

Âkif İnan şiirin az sözle çok şey anlatan, yalın ama derin olması gerektiğine inanır. Şiir açıklarken gizleyen çağrışıma, sezdirmeye, imaya dayalı bir sanattır. Bu bağlamda şiir, okur tarafından tamamlanması gereken boşluklar içermelidir. Nitekim Nailî-i Kadim "Tasrîhe mecâl olmadı îmâ ile geçtik." (Akt., Mungan 2016: 85) demiştir. Âkif İnan'ın bu görüşleri Alaaddin Özdenören için yaptığı tespitlerde mevcuttur: "Kullanılmamış imajlarla sehl-i mümteniye varan (söylenmesi kolay gibi görünen ama zor söylenen) bir lirik ve romantik söyleyişin en çarpıcı örneklerini vermektedir. Çok zengin bir iç müzikle, derin anlamın uyduğu bu şiirler; coşkulu bir duyarlılıkla, çok boyutlu bir kültürün ürünüdür." (2016: 218).

2. 4. Sanat ve yetenek

Nitelikli bir sanatçı olma hususunda yeteneğin ve çalışmanın rolü zaman zaman tartışılır. Ernest Hemingway bu minvalde bir soruya "... ve maalesef yetenek" (Akt., Mungan 2010: 170) der. Âkif İnan'ın Cahit Zarifoğlu için kullandığı "şair-i maderzat" ifadesi şairliğin Allah vergisi bir yetenek olduğunu gösterir: "Onun şiiri bir kültür birikiminin ürünü değildir. O eskilerin ifadesiyle 'şair-i maderzat' (anadan doğma şair' idi" (2016: 108).

2. 5. Kaliteli sanatçıda bulunması gereken vasıflar

Âkif İnan'ın Cahit Zarifoğlu'ndan söz ettiği *Bizden Biri* isimli yazısı sanatçının niteliklerine dair çeşitli düşünceler içerir. Sözgelimi kaliteli bir sanatçıda çocuk masumiyeti, saflığı ve temizliğinin bulunması gerekir. Sanatkâr yoluna, mace-

rasına sadık olmalı ve son derece de şuurlu olmalıdır (2016: 106). Kelimelere bilinmeyen başka, yeni, değişik, çarpıcı ve sevilen anlamlar yüklemeyi başaran sanatçı ayrıca bakir fikirler ve özgün, taze imajlar üretmelidir.

2. 6. Şiir ve evrensellik

Âkif İnan'a göre evrensel olmanın yolu milliyetten geçer: "Yani ulusallık evrenselliği asla engellemez. Tam tersine ulusal özü iyi irdeleyen kişiyi evrensel olmaya götüren bir hareket noktasıdır." (2016: 398). Bununla birlikte millî değerlere bağlılık şairin kendini dünyaya kapatması değildir. İnan, Yunus Emre'yi ve Mevlana'yı evrensel sanatçılar olarak örnek verir. Bu sanatçılar bir inanca, medeniyete çok sıkı bağlı olmalarına rağmen kendi özlerini estetize etmeyi başarmışlardır. Bundan dolayı da farklı ulus ve dinden kişiler onların eserinden zevk almaktadır (2016: 398).

2. 7. Şiir ve imge

Şiir bir imge sanatıdır. Şaire göre ucuz, basmakalıp anlatımlarla şiir yazılamaz. Güneş altında söylenmedik hiçbir sözün kalmadığına dikkat çeken İnan'a göre konu şairi kurtarmaz: "Onu sen kendine özgü bir imajla, yani hayal unsuruyla donatarak veriyor musun? Mühim olan budur." (2016: 426). Şair imgelerini kurarken sıradan insanların zevkini düşünmemelidir. İmgeler belli kültürel seviye gelmiş okurların zevkine hitap eder.

2. 8. Güzel şiirin ölümsüzlüğü

İnan'a göre güzel şiir çağlar üstüdür, ölümsüzdür: "Efendim dilin değişime uğraması bile şiirin eskimesine sebep olmuyor, büyük şiir her yerde büyük şiirdir. Hangi dilde yazılmış olursa olsun, hangi inancı yansıtırsa, hangi inancın zemininde boy atmış olursa olsun. O şiir büyük şiirdir." (2016: 401).

2. 9. Sanat köklerinden dirilmeli

Sanatta köklerden dirilmek ve yenilenmek gerekir. Âkif İnan, Namık Kemal'in "Bir eskiyi al, yeni yap. Bence dâhisin." (2016: 423) sözünü çok beğenir: "Eskilerin kurduğu binaya yeni katlar eklemek lazım. Dayandığı uygarlık zemini itibarıyla aralarında organik bir bağ bulunmalıdır. Fakat kesinlikle taklit olmamalı." (2016: 423). Octavio Paz "Bir geleneğin eleştirisi, bir geleneğe ait olma bilinciyle başlar." (1996: 19) diyerek sanatın geleneği yenileme olduğunu

vurgular. Cemil Meriç'in "Bir tel kopar, âhenk ebediyen kesilir." (1998: 389) sözü de sanatın gelenekten beslenmesinin hayati derecede önemli oluşunu izah eder.

Halk ve Divan edebiyatının iki ayrı dünya sayılmasını hata olarak gören İnan, bu kaynağın nitelik olarak günümüz şiirini besleyecek çağdaş söyleyişler içerdiğini belirler: "O kaynaktan ilhamla günümüzde de gayet güçlü ve modern bir şiir çatısı kurulabilir. Ve böylece şiir serüvenimiz kendi öz kökü üzerinde sürekli olarak dal budak salan bir ağaç gibi gelecek zamanlara uzanabilir." (2016: 415). İnan kendisinin bu bağlamdaki yazılarının Türk şiirine tesir ettiğini kaydeder. Sanatkâr, Divan şiirinden istifade etme bağlamında Âtilâ İlhan'ın gazellerinden Turgut Uyar'ın Divançe'sinden ve Behçet Necatigil'in *Encam* kitabındaki şiirlerinden söz eder. Bununla birlikte bu isimlerin Divan edebiyatının dayandığı medeniyet dairesini tam anlamadan bu şiirleri yazıldığına kâni olan İnan, *Hicret* kitabından da anlaşılacağı gibi kendi iddiasının şiirlerini kendisi yazmıştır.

Âkif İnan, Yahya Kemal'i köklerden diriliş bağlamında takdir ederken musiki çerçevesinde Münir Nurettin Selçuk'un ise Batı'ya özendiğini söyler: "Bu bakımdan Üstad Münir Nurettin'i Yahya Kemal gibi bir tecdit ustasına değil, edebiyatımızdaki Üstad Ekrem'e yani Recaizade Mahmut Ekrem'e benzetmek daha münasip olur." (2016: 123, 124).

Sanatın köklerinden dirilmesini savunan Âkif İnan bütün dünya edebiyatının da takip edilmesini savunur. Dünya edebiyatının Batı edebiyatı olarak anılmasını çok ciddi kusur sayan yazara göre Hint, Çin, Japon, Latin, Fars, Arap, Afrika ve Türk cumhuriyetlerinin edebiyatlarının okunmasını tavsiye eder: "Kapımızı sadece bir ülke ya da ülkeler topluluğuna açmak, bizi kolay kolay evrensel kılmaz." (2016: 421).

2. 10. Sanat ve üslup

Sanatçı için üslup elzemdir. "Sanatçıyı başka sanatçıdan ayıran en belirgin özelliği kuşkusuz üslûbudur." (2016: 395) diyen Âkif İnan, sanatçıların başka üslupları hatta kendi üsluplarını bile taklit etmesini eleştirir: "Bir yandan kendi kendinin tekrarı, öte yandan her biri bir öteki yazarın tekrarcısı olan yazarlar." (2016: 131).

Sanatçı üsluba, dile devamlı çalışmalı her eserde farklı söyleyiş yolları üretmelidir: "Sanatçı, hep yeni anlatım ve yeni yorumlarıyla diri kılar kendini. Aynı çizgi üstünde seyretmek, dondurur sanatçıyı. Sanatçının tekdüzeliği, bıkkınlık

doğurur okuyucuda.” (2016: 146). Abdülhak Hâmid’in “Benim üslubum değil, üslûplarım vardır.” sözünü alıntılamanın İnan, sanat eserini bu meyanda temciti pilavına benzetir: “Yeni ve değişik yakalayışlar, yönelişler içinde olması gerekir sanatçının. Her eserinde değişik bir keşif yolculuğunun ürpertilerini sunmak yükü altındadır.” (2016: 130).

2. 11. Sanat, kıskançlık ve rekabet

Sanatta kimse kimsenin rakibi değildir. Başka sanatkârları kıskanmak gereksizdir. Sanatçılar birbirini saymalı, sevmeli ve bolca okumalıdır. Salâh Birsal ediplerin birbirini sevmemesini edebiyatın doğasına aykırı bulur: “Edebiyatı sevmek, edebiyatçıyı sevmemek. Olmaz böyle şey. Edebiyatı seviyorsan ona can veren sanatçıya da kucak açacaksın.” (1992: 67). Cemal Süreya da Salâh Birsal ile hemfikirdir: “Bir şairin şairleri sevmeyişi, şiiri sevmeyişi düşünülebilir mi?” (2005: 17). Şaire göre edebiyat bir etkileşim işi de olduğu için böyle bir iklimde edebiyat gelişmez: “Şairler birbirini sevmiyor, yazarlar birbirini sevmiyor. Kimse kimsenin ne yaptığına dikkat bile etmiyor.” (2005: 17, 18). Edebiyatı her güzel söz söyleyene kendiliğinden yer açılır. Yunus Emre “Cümle şâir dost bahçesi bülbülü / Yunus Emre arada turraclana” (Akt., Tatçı 1991: 221) dizeleriyle edebiyatın bir sevgi işi olduğunu sanatçının güzel sözü kadar kendisine hemen yer açılacağını vurgulamıştır.

Âkif İnan, Batı’ya yöneldikten sonra ortaya çıkan sanatçıların, grupların kendilerinden önceki sanatçıları, toplulukları eleştirerek işe başlamalarını lüzumsuz bir kıskançlık olarak yorumlar. Bu davranış edebiyatımızda münasebetsiz bir geleneği başlatmıştır. Bu tutum düşüncesizlik, ikilem ve yeteneksizlikten kaynaklanmaktadır. Bu tip polemiklerin edebiyatımıza bir katkısı yoktur: “Asıl edebiyat adamları, bu tür kavgaların hiçbirini önemsememiştir. Dedikoduya değil, ortaya konan eserlere bakar, onunla uğraşır edebiyat adamı.” (2016: 201). Âkif İnan’a göre edebiyatta kendine yer açmanın tek yolu yeni ve güzel şeyler söylemek yani sanatı güzelce üretebilmektir. Sanatçıya düşen sağa sola anlamsızca saldırmak, karalama, genelleme, meddahlık yapmak, önyargılar beslemek, ucuz polemiklere girişmek değil sözünü eserlerinde güzelce söylemektir. Sanatçı daima kendi işine ve sözüne çalışmalıdır. İnan kendisinin ve arkadaşlarının fikirlerinin sanatını yapmaya çalıştıklarını, kendi işlerine odaklandıklarını belirtir: “Düşüncemizin, sanatımızın vakarına gölge düşmedi bu yüzden.” (2016: 202). Kaldı ki kaliteli sanatı önyargısız sanat insanları ve zaman takdir edecektir. Bu minvalde Akif İnan ve arkadaşları şöyle hareket etmişlerdir: “Bu geleneği kaldırmak yerine kendi ahlakımızı getirmek nazarı-mızda sanatımızdan da öndeydi. ‘Önce töremizin yolunu açmalıyız.’ diyorduk,

bizden sonra gelen inançlı sanatçılar, bu yolu hazır bulsunlar diye düşünüyorduk.” (2016: 202, 203).

2. 12. Sanat ve kalıcılık

Âkif İnan'a göre medya ve sanat camiasının eliyle niteliksiz eserler yaygınlaştırılmaktadır. Kötü eserlere verilen payeler tarihe onların yanlıgıları olarak kaydolacaktır. Zaman kalitesiz eserleri elemektedir: “Ve geleceğe kalan, sadece birinci sınıf sanat ürünleridir. Bunun için üzülssek de, kötü gider, iyisi kalır.” (2016: 426).

İnan'a göre sıradan insanların çok beğendiği şairler uzun ömürlü olmamaktadır. Sözelimi 19. yüzyılda İstanbul; Enderunlu Vasıf, Fazıl gibi şairlerin şiirlerini söylemesine rağmen geriye ise Nedim kalmıştır. 1961 yılında Zeki Müren'in *Bıldırıcın Yağmuru* isimli şiir kitabı iki yüz bin âdet satıp yaklaşık üç haftada tükenirken aynı sene Yahya Kemal'in *Eski Şiirin Rüzgârıyla* kitabı ise beş bin âdet satılmıştır. Fakat geriye şair olarak Yahya Kemal kalmıştır. Çok okunma, çok satılma, şair olarak ilgi görme insanı aldatmamalıdır. Şiirden birinci derecede anlayanların “usta” diyerek niteledikleri sanatçılar okunmalıdır (2016: 426, 427).

2. 13. Yazının anlamı

Âkif İnan'a göre söz ve yazı Âdem peygamber ile başlamıştır. Hakikatin savunucusu Müslümanın görevi peygamberlerin tebliğ umdesine bağlı kalarak yazmak ve konuşmaktır: “Çünkü ‘Hakikat karşısında susan dilsiz şeytandır.’” (2016: 149). İnsanların çoğunlukla yazılanlara, söylenenlere inandığını belirleyen yazara göre çoğalmanın en iyi yolu sözdür: “Yazmak, konuşmak, her devir için çoğalmanın tek yolu olmuştur... Sözle yönlendiriliyor, yönetiliyor insan.” (2016: 149).

2. 14. Edebiyat ve fikir ilişkisi

İnan şiirde fikrin, ideolojinin çayın içindeki şeker gibi olmasını savunur: “Şiirimin tabii yansıması olarak düşünce, şiirde yankısını buluyorsa şiirimin kapıları elbette buna açıktır.” (2016: 427). Davaya hizmet anlayışıyla yazılan eserler çok nitelikli olmayacaktır. Sanat propoganda aracı değildir: “Düşüncem, benim hayatımın bir parçası olmuşsa onu yaşıyor ve hissediyorsam bu, şiirde tabii olarak tezahür edecektir.” (2016: 427).

Tanzimat'tan itibaren ülkenin fikir hayatını edebiyatçıların belirlediği tespitinde bulunan Âkif İnan, ülke yönetiminde söz sahibi olmanı yolunun entelektüel kesimde iktidarı sağlamaktan geçtiğini ifade eder. Bundan dolayı asıl kavganın edebiyatta verildiğine inanan yazara göre edebiyat sadece güzel söz söyleme işi değildir: “Bir hareketin, uygarlığın, düşüncenin romanı, şiiri, hikâyesi, piyesi yazılmıyorsa demek ki onun irapta mahalli yok.” (2016: 208).

Fikirlerimizin, medeniyetimizin mimarı olabilecek sanatçıların sayısının Cumhuriyet devrinde birkaç isimle sınırlı olduğunu söyleyen İnan, medeniyetimize ve ulusal özgürlüğümüze ters olan sanatçıların daha faal olduğunu düşünür. Edebiyata, sanata yönelmeyi elzem gören yazara göre yetişen sanatçılara da sahip çıkılarak yeni bir neslin oluşturulacağını savunur.

2. 15. Sanat ve siyasetçi

Siyasetçiler edebiyattan, sanattan beslenmelidir: “Şiirin ikliminde yeşermeyen bilgiden de, siyasetten ancak zarar gelir insana.” (2016: 216).

Âkif İnan, “*Edebiyatsız Bir Dünya*” isimli yazısında sanatsever devlet adamlarının yokluğundan yakınır: “Dünya, kuru devlet adamlarının ellerinde çölleşiyor.” (2016: 199). Bir milletin edebiyatını bilmeden o milletin tanınamayacağını düşünen şaire göre derin ilgi gören devlet adamlarında sanatın beslediği bir kimlik vardır: “Ulusunu, insanını köklü bir sevgiyle kucaklamış devlet adamlarında da, bilim adamlarında da görürsünüz bu edebiyat bağımlılığını. Çünkü ulusu da, insanı da çözümleyen, yorumlayan, tanıtan edebiyattır.” (2016: 199). Edebiyattan beslenen sanatçı milletini daha iyi tahlil eder: “İnsana da, olaylara da bilinçle yaklaşma yeteneğini edebiyat geliştirir. Zihni ve kalbi tekamül ettiren odur.” (2016: 199).

2. 16. İslâm ülkeleri ve sanat

İslâm ülkeleri birbirlerinin yetiştirdiği sanatçıları ve mütefekkirleri tanıyıp okumalıdır: “İslâm uygarlığının kavgasını veren Ortadoğulu sanat ve fikir adamlarının çalışmaları, bütün İslâm ülkelerinde, hatta bütün dünyada yankılanmalıdır.” (2016: 146).

İslâm birliği savunucusu olan Âkif İnan hakikî bir birlik için aydınların ortak şuur ve estetik eğitiminden geçmesini savunur: Tanımalıyız Ortadoğulu yazarları. Hindistan'dan Endonezya'ya oradan Afrika'ya kadar uzanan İslâm ülkelerindeki bütün yazarları, yani İslâm düşüncesinin fikir ve sanat adamlarını, kendi ülkemizin yazarlarıymış gibi tanımaya, izlemeye mecburuz. Burada gö-

rev, yayın organlarımızdır öncelikle.” (2016: 146). Yazara göre ülkemiz diğer İslâm ülkelerinin sanatçıları tanımadada daha mahir iken ve dünya çapında Bediüzzaman, Necip Fazıl, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil ve Rasim Özdenören gibi fikir ve sanat adamlarının eserlerinin başka dillere çevrilmemesi esef vericidir.

2. 17. Sanat ve din

Sanat, dinden beslenir, gelişir: “Çünkü din, insana açılan bir kapıdır. İnsandan Allah’a Allah’tan insana açılan bir kapı.” (2016: 151). Mevlana, Yunus Emre, Fuzûlî, Şeyh Galip; İtrî, Hafız Post; Koca Sinan, Mehmet ve Davut Ağalar; Levnî, Yesârî gibi ses, söz ve biçim ustalarının bu yoldan ilerlediğini söyleyen Âkif İnan, bütün sanatların vecd ürünü asıl vecdin de coşkunun da dinde olduğunu belirler: “Din evrensele, derinliğe, maveraya çeker insanı, diğer coşkularsa günübiriğe, buutsuzluğa, nefse köle kılar.” (2016: 151). Yazara göre sanatın başlangıçtan beri araştırdığı “insan, hayat, ölüm ötesi, ölümsüzlük, varlık, yokluk, sonsuzluk, kader, ıstırap, sevgi, sevinç, nefret, fedakârlık, direnme, ümit vb” konular cevabını dinde bulur: “İlahî sesin, rengin, çizginin yankılar yaptığı yürekte oluşur sanat. Ölümsüz sanat, ezelden gelip ebede giden konuların, ahengin, estetiğin koynunda oluşur. Evrendeki, ilahî yankılanmayı, sevgiyi, en ileri beşerî idrak ve algılamayla tekrarlayan sanatçılardır. Halis ve bâkir sezgi sanatçıdadır. Bunun, bu ulviyetin temeli dindedir!” (2016: 151). Yazara göre bu din son din olan İslâm’dır.

2. 18. Çağdaş Müslüman şairler okunmalı

Âkif İnan, sanatta devam fikrine inanır. Bu bağlamda günümüz Müslüman şairlerin okunması düzenli olarak akan kadim şiir ırmaklarının yeni yataklarını tanımak, bilmek anlamına gelecektir. Şaire göre çağdaş şairlerin eserleri çok dikkatli ve ısrarlı bir biçimde okunursa Divan şiirinde alınan zevkin aynısı şüphesiz alınacaktır. Günümüz sanatı kesinlikle hafife alınmamalıdır. Okurun psikolojisi sadece geçmiş eserlerimize saplanıp kalmamalıdır. Şu ifadeler de aynı bağlamdadır: “Tarihin her döneminde Türk şiiri dâhi şairler yetiştirmiştir. Bunların yanında günümüzün de büyük sanatçıları vardır. Onlara da aynı yakınlığı gösterin isterim. Örneğin Sezai Karakoç, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören, Alaeddin Özdenören, İsmet Özel ve Erdem Bayazıt.” (2016: 402).

2. 19. Memleketin kültürel seviyesi ve şiir

Sanatkâr İnan’a göre insanın içindeki huzursuzlukların ve çağın hastalığının ismi edebiyatsızlıktır. Edebiyat insanın karmaşık ruhunu ve insanlar arası iliş-

kileri çok derinlemesine anlatmasına rağmen insanlar edebiyatın mahiyetinin farkında değildir.

Âkif İnan sanat faaliyetlerinin boş zaman işi olmadığını savunur: “Yemek yemek, elbise giymek nasıl ki boş zamanımızın işi değilse –âdeta- tabii bir ihtiyaç ise kitap okumak da öyledir, öyle olmalıdır. Yani bizzat bir iştir, hem de baş iştir edebiyat eserlerini okumak.” (2016: 199).

Ülkemizde insanlar edebiyatla kimliklerini geliştirmemektedir: “Tatsız-tuzsuz bir ortamda yaşıyorsak, kimse kimseyi anlamıyorsa, insanlık, edep, incelik ufkumuzdan çekip gitmişse, iyice anlayalım ki insanı kemale kavuşturacak bir baş müessese olan edebiyattan kopmuşuzdur da ondandır bütün bunlar. Edebiyattan nasibini almamış ilişkilerde ne edepten nişane kalıyor ne hassasiyetten, ne insanlıktan.” (2016: 199, 200).

Bir memleketin kültürel iklimi çok gelişmiş olmalıdır. Bir ülkenin sanat ve kültürel faaliyetleri toplumun bütün kesimlerince ilgi görmelidir. Âkif İnan bu çerçevede şairlerin, yazarların eskiden milletin nazarında mitolojik varlıklar gibi değerli görüldüğü zamanların uzağına düştüğümüz tespitinde bulunur: “İlâ maşallah şimdi, hele gençlik, ünlü kişi olarak, sporculardan, şarkıcılarından, sinema oyuncularından gayrısını tanımak, kabul etmek mevkiinden çok uzakta.” (2016: 217). Şu ifadeler de aynı minvaldedir: “Evelce şöhret demek, edebiyatçı demekmiş. Şöhret olarak şairi, romancıyı falan sayarlarmış, fikir adamlarını, âlimlerini sayarlarmış. Şimdi cahili de, mektep görmüşü de, beyaz camda seyrettiklerini şöhret olarak kabul ediyor.” (2016: 210). Âkif İnan’a göre milletin değer yargıları aşındığı için yayınlanan güzel bir şiir memlekette yeteri kadar tartışılmamaktadır. Sanatkâra göre okumak, düşünmek, duyarlı olmak insanın alamet-i farikalarındandır. Bu çerçevede özellikle gençlerin fikir ve sanatla bağlarını güçlendirici çalışmalara çok ağırlık verilmelidir. Gençler çok kaliteli sanat eserleriyle mutlaka tanıştırılmalıdır.

Âkif İnan’ın “*Dönüşüm*” yazısı hem memleketin kültür seviyesine hem de aydınlara yönelik ciddi eleştiriler içerir. Sanatkâr millete uygun yerli düşüncenin sanatını yapmayı şiar edinmelerine rağmen vurdumduymazlıktan şikâyet eder: “Çok az kişi için yazıyoruz. Çok az kişiye ulaşıyor sesimiz. Çağa, topluma aykırı bir yol mu tutturmuşuz kavgamızda? Yoksa alıcısı çok az olan, böyle olduğu hâlde gerçek değeri aşağı düşmeyen bir ‘fildişi kule’ sanatı mı üretiyoruz?” (2016: 212).

Memleketin ortamı düşünmeye, duyarlılığa ayarlı değil adeta yürekler sağır-dır. Aydınin durumu da farklı değildir: “Bir insan, ne denli zavallılaşır bu aydın o denli zavallıdır.” (2016: 213). İnan’a göre aydın sığ, ilkesiz, ülküsüz, kül-

türsüz, estetikten uzak, kaba, kelimeleri kısıtlıdır: “Yaşadığımız ortam seri mali olarak üretmiştir onu.” (2016: 213). Aydın ayrıca kendisini yetenekli sanmakta, havsalasının almadığını yanlış saymaktadır. Sanatkâra göre bununla birlikte soyu hiçbir dönemde kesilmeyen sayıları az da olsa hakikî bir yazar ve aydın kuşağı mevcuttur (2016: 213).

Ülkenin sanata ilgi seviyesine üzülen Âkif İnan bunun aşılması için sanatın önemini anlatacak faaliyetlere girişilmesini salık verir: “Şiirin, güzel sözleri bir araya getirmek olmadığını, âdeta bir uygarlık meselesi olduğunu ve ona ilgi göstermenin aydın olmanın bir kanıtı olduğunu, inadına bir biçimde anlatmamız lazımdır.” (2016: 403).

2. 20. Kötü eser

İnsan için aklın şartlanması çok zararlıdır. İnan, piyasa işi kötü, kolay eserin insanı yormayarak ruhunu, aklını şartlandırıp dondurduğunu zamanla da çürütüğünü söyler: “Gelişmenin önüne geçmiştir kötü sanat.” (2016: 155). Yazara göre iyi sanat eserleri kişiyi zorlar ve daima geliştirir: “İyi eser, insanı evreni, fizikötesini çözümlmeyi yorumlamayı üstlenmişken; kötüsü küçük, basit, sıradan kaygıları, durumları sergilemeyi iş edinmiştir.” (2016: 156). Türkiye’de niteliksiz eserlerin kasıtlı olarak yaygınlaştırılarak beyinlerin yıkandığını ve seviyesiz bir toplum oluşturulduğunu savunan İnan, gençliği iyi eserlerle tanıştırmamızın elzem olduğunu düşünür (2016: 157).

Sonuç

Âkif İnan’a göre şiirin sayısız işlevi vardır. Sözelimi insanı tedavi eden şiir insanı inceltir, bilincini eğitir ve insanı daha duyarlı kılar. Şiirinde Divan şiirinin zevk ve estetiğinden yararlanan şair hayal, imge ve imaj yönleriyle yeni olduğunu söyler. Şiirde kelime seçiminde çok titiz olan İnan, şiir sanatında kulağı önemseyerek şiir ve müzik ilişkisine çalışır. Evrenselliğin yolu milli özünü iyi anlamak ve anlatmaktır. Şiir imge sanatıdır. Güzel şiirler çağları aşar. Sanatkârın mayasında Allah vergisi sanat yeteneği bulunmalıdır. Üslup sahibi olması gereken sanatçı çocuk saflığı taşımalı, kendi yoluna sadık olmalıdır. Sanat eseri yalın ama aşırı derin olmalıdır. Zaman niteliksiz eserleri eleyecektir. Sanat kendi kökleri üzerine ilerlemelidir. Rekabet işi olmayan sanatta kıskançlık gereksizdir. Kaliteli edebiyatçı kendi sözüne çalışır.

Sanat her türlü coşkunun kaynağı olan dinden neşvünema bulur. Çağın hastalıklarının şifası edebiyattadır. Ülkemizin edebiyata ilgisi zayıftır. Günümü-

zün Müslüman sanatkârları çok dikkatli okunmalıdır. İslâm ülkelerinde yetişen sanatkârlar, mütefekkirler okunmalıdır. Bir milleti en iyi edebiyat çözümler. Bundan dolayı siyasetçiler, aydınlar edebiyatı çok iyi bilmelidir. Edebiyatta fikir çayın içindeki şeker gibi olmalıdır. İnsanlar sözle yönetildiği için devamlı edebiyat üretilmelidir.

Âkif İnan'a göre insanı, kâinatı ve metafiziği çok iyi irdeleyen kaliteli sanat eserleri insanı geliştirir.

Hakikatin savunucusu Müslüman devamlı okumalı, yazmalı ve anlatmalıdır.

KAYNAKÇA

- Beyatlı, Yahya Kemal (1974). Eski Şiirin Rüzgârıyla, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., 2. b., İstanbul.
- Baudelaire, Charles (2020). Kötülük Çiçekleri, çev. Sait Maden, Türkiye İş Bankası Yay., 7. b., İstanbul.
- Birsel, Salâh (1996). Yanlış Parmak, Adam Yay., 1. b., İstanbul.
- İnan, Mehmet Âkif İnan (2016). Mehmet Âkif İnan Eserleri III, Haz., Hıdır Yıldırım, Eğitim-Bir-Sen yayınları: 55, Ankara.
- Mazıoğlu, Hasibe (1988). Nedim, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Meriç, Cemil (1998). Jurnal 1, haz., Mahmut Ali Meriç, İletişim Yay., 8. b., İstanbul.
- Mungan, Murathan (2010). 227 Sayfa, Metis Yay., 1. b., İstanbul.
- Mungan, Murathan (2016). Küre, Metis Yay., 2. Basım, İstanbul.
- Pater, H. Walter (2006). Rönesans, çev., Ahmet, Aydoğan, İz Yay., İstanbul.
- Paz, Octavio (1996). Çamurdan Doğanlar, çev., Kemal Atakay, Can Yay., İstanbul.
- Süreya, Cemal (2005). "Günübürlük"ler Toplu Yazılar II, YKY., 1. b., İstanbul.
- Tatçı Mustafa (1991). Yunus Emre Divanı, Akçağ Yay. Ankara.
- Tosun, Necip (2014). Modern Öykü Kuramı, Hece Yay., 2. b., Ankara.

MEHMET AKİF İNAN'IN YAZILARINDA KUDÜS

Recep AYIK

MEB, Öğretmen

BEŞ DOĞUM, BİR HAYAT: MEHMET AKİF İNAN

Şair, mütefekkir ve mücahit Mehmet Akif İnan'ın vefatının üzerinden 25 yıl geçti. 25 uzun yıla nazaran İnan'ın mirası hep diri. Bu diriliğin kaynağını aramak için de Akif İnan'ın ömrüne kaç doğum sığdırdığını tefsir etmekle mümkün.

Mehmet Akif İnan, 1940 yılında Urfa'da dünyaya gelir. Bu, Akif İnan'ın ilk doğumudur. Çocukluk ve ilk gençlik yılları bu doğumun gölgesinde geçer.

1960 yılında Akif İnan, ikinci doğumunu yaşar, bu da entelektüel doğumdur. Urfa'dan getirdiği geleneği Maraş'ta arkadaşlarıyla birlikte yeniden yoğurur. Maraş'a geldiğinde kendinde oturmuş olarak ifade ettiği fikirlerini arkadaşları ile modern biçimleri de göz önünde tutarak entelektüel bir doğuş yaşar.

M. Akif İnan'ın üçüncü doğuşu 1970 yılında gerçekleşir. Bu doğuş, şiirin doğuşudur. İnan, gençliğinden itibaren şiir yazmaktadır fakat gerçek atılımını Nuri Pakdil öncülüğünde yayınlanan Edebiyat dergisindeki Kaside şiiri ile gerçekleştirir. Edebiyat dergisinden önce yazdığı ve hacimce de azımsanmayacak olan şiirlerini hiçbir kitabına almaz. Dördüncü doğum 1980 yılında olur. İnan, yalnız başına yürüdüğü seyr ü sülûkunda artık tek başına değildir. Ona yol gösterecek mürşidini bulmuştur.

Beşinci ve son doğum ise 1990 yılında yaşanır. Toplumsal bir doğuştur bu son doğuş. İnan, memleketin eğitimcilerini bir dava odağında toplamaya gayret eder ve sendika kurar. Son eseri de kurduğu ve mücadelesinde en ön saflarında rol aldığı sendikadır.

İnan'ın diriliği hayatındaki doğumlardan da görüleceği üzere eskimeyecek bir diriliktir. Kadim olanın, sonsuz olanın, hakiki ve tek olanın aşığı olan İnan, bu dirilikle daha uzun yıllar söz söylemeye devam edecektir.

1. Türk Edebiyatında Kudüs Üzerine

Kudüs, tarihin en kadîm şehirlerinden biridir. Kudüs'ün tarihi MÖ 4000'li yıllara dayanmaktadır. O günden bugüne birçok kavim, şehri, hâkimiyeti altında bulundurmıştır. Kudüs'ün adı incelendiğinde de Kudüs adı da dahil olmak üzere şehre verilen isimlerin hep bir mabed ekseninde verildiği görülmektedir. Hz. Süleyman'ın yaptırdığı mabed, şehri kadim kılan en önemli unsurlardan olmuştur. Hadislerde de Kudüs'te bulunan Mescid-i Aksâ'nın dünya üzerindeki ikinci mescid olduğu beyan edilmiştir ve dünya üzerindeki ilk mescid Mescid-i Haram kible olmadan önce üç sene kadar namaz için Mescid-i Aksâ'ya doğru kılınmıştır. Tarih boyunca Kudüs'ün bir mabed etrafında kutsiyet merkezi olarak kabul edildiği görülmektedir.¹ Kudüs için yapılan savaşların birçoğu da dinî karakter göstermektedir.

Kudüs, Hz. Ömer'in hilafetinde fetholunur (638). 1. Haçlı Seferi'ne kadar da Müslümanların hakimiyetinde kalır ve yeni baştan imar olunur. 15 Temmuz 1099'da Kudüs düşer. Haçlılar büyük bir katliamla Kudüs'ü işgal eder. Kudüs'ün esareti yüz yılı bulmaz. Selahaddin Eyyubî komutasındaki ordu 2 Ekim 1187'de büyük bir hoşgörü ile Kudüs'ü teslim alır. Kudüs'ün son fethi ise Yavuz Sultan Selim zamanındadır. 1516'dan 1917'ye kadar Kudüs, Osmanlı idaresi altındadır.² İngilizlerin ayak oyunları, Yahudilerin hırs ve vahşet dolu girişimleriyle 1948 yılında "nekbeye" yani büyük felaket yaşanır.

Kudüs, dört yüz yıl boyunca Osmanlı idaresinde kalır. İslam ordularının fethinden nekbeye kadar olan dönemde Kudüs ile ilgili birçok eser kaleme alınmıştır. Bunların en önemlileri fezâil kitaplarıdır. Şehirlerin faziletlerini konu alan eserlerin azımsanmayacak bir kısmı Kudüs'ün faziletlerinden bahseder. Muhammed el-Yemenî'nin Türkçe olarak kaleme aldığı Fezâil-i Mekke Medîne ve Kudüs adlı eseri bu geleneğe güzel bir örnektir.³ Kudüs, klasik şiirimizde miraç hadisesinin gerçekleştiği mübarek bir belde olarak yer alır.⁴ Mevlidlerin mucizelerden bahseden bölümlerinde ve Miraciyelerde bu mucize işlenir ve Kudüs de anılır.

Osmanlı'nın yıkılışı ve cumhuriyetin ilanı ile devletin sınırları, Anadolu coğrafyasını kapsar. Yüzyıllarca hüküm sürülen Balkanlar, Suriye, Irak, Kuzey Afrika gibi coğrafyalar siyaseten ve zihnen uzakta kalır. Türkiye için bu uzak coğrafyalar artık hatıraların malzemesi haline gelir. Kudüs'ün edebiyatımızdaki

1 Ömer Faruk Harman, "Kudüs", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2002, C. 26, s. 323, 327

2 Kamil Cemil el-Aseli, "Kudüs", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2002, C. 26, s. 334, 338

3 M. Yaşar Kandemir, "Fezâil", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1995, C.12, s. 529-531

4 Mustafa Öztürk, "Türk Edebiyatında Kudüs Teması", *Beytülmakdis Araştırmaları Dergisi*, C. 17/2, s. 40

yerini incelemek daha oylumlu bir çalışmanın konusu olmakla beraber, bir değini mesabesindeki bu çalışmada Kudüs'ün edebiyatımızdaki yerini iki başlığa ayırmak gerekir: hatıra ve vakıa.

1.1. Hatıra Olarak Kudüs

Kudüs'ün 1917 yılında Osmanlı'nın elinden çıkması ve devletin 1. Dünya Savaşı'nda mağlup olması, sınırların işgalini ve küçülmesini de beraberinde getirmiştir. İstiklal Harbi ile Türkiye Cumhuriyeti kurulur fakat yakın zamanda Türklerin idare ettiği birçok memleket de elden çıkar. İşgal edilen memleketler uzak birer hayal olur. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk şiirinin zirvelerini paylaşan Yahya Kemal'in Üsküp'ü, Ahmet Haşim Bağdat'ı artık çocukluk hatıralarında birer mekan olmuştur.

Kudüs, cumhuriyetin ilk yıllarında edebî yönden bir tema değil bir malzemedir. Hatıraların malzemesi olarak kalmıştır. Kimi hatıralarda özlemle yâd edilirken kimi hatıralarda da resmî ideolojinin etkisinde kaleme alınmıştır. Resmî ideoloji etkisinde kaleme alınan hatıralardan biri 1932 yılında yayınlanan *Zeytindağı*'dır. Dördüncü Ordu'da zabıt olarak görev yapan Falih Rıfkı'ya göre Osmanlı, Kudüs ve hatta birçok memlekette ücretsiz tarla ve sokak bekçisidir. Bizim bu coğrafyaları sahiplenme duygumuzun realiteyle ilgisi yoktur ve kandan gelmektedir. Kudüs'te bir avuç Türk vardır, Türk'e dair de pek bir şey yoktur.⁵ Burhan Cahit Morkaya'nın 1933'te yayınladığı *İhtiyat Zabiti* romanı tema olarak 1. Dünya Savaşı'nı işlemekle beraber, mekân olarak Kudüs ve Gazze'yi de içine alan bir bölgeyi anlatır.⁶

1.2. Vakıa Olarak Kudüs

Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatı, Milli Edebiyat Zevk ve Anlayışını sürdüren şair ve yazarların popülerliği ile başlamıştır. 1920'li yılların gözde akımı Milli Edebiyat akımıdır. Şiirden ziyade düz yazıya yaslanan bu popülerlik 30'lu yıllara kadar edebiyat sahasında kendine yer bulur.

Cumhuriyet Dönemi'nde Türk şiirin zirveleri ise saf şiir akımı çevresinde beliren Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'dir. İstiklal şairimiz Mehmet Akif Ersoy toplum hayatını konu alan manzumeleri ile bir başka zirvedir. Şiirin "memleket"çi tarafı on seneyi biraz aştıktan sonra popülerliğini yitirir. 1940'lı yıllarla yeni bir

5 Falih Rıfkı Atay, *Zeytindağı*, Pozitif Yay., İstanbul, 2008, s. 42-45

6 Hünkâr Karaca Yalçın. "Türk Romanında Kudüs" *Burdur İlahiyat Dergisi Gazze* (Kasım 2024), 114-130. <https://doi.org/10.59932/burdurilahiyat.1575965>. (Erişim Tarihi: 19.02.2025)

şiiir/edebiyat anlayışı ortaya çıkar. Şiiirden şairaneliği atan Garip akımı on yıl kadar popüler olur. 50'li yılların demokrasi hareketleri ile dünya edebiyatı ve siyaseti daha yakından takip edilir hale gelir. Çok partili hayatın başlamasıyla birbirinden farklı fikir ve kanaatleri konuşma ortamı zuhur eder.⁷

1960'lı yılların ortasından itibaren İslam coğrafyası ve Kudüs, edebiyatımızda bariz bir konu olarak görölmeye başlanır.⁸ Bu tarihin öncesinde İslam dünyası ile duyarlılığı ortaya koyan kalemler de olmuştur. Bu kalemlerin en önemlilerinden biri olan Sezai Karakoç, 1954 yılında Tunus ve Cezayir'in bağımsızlık savaşı için "Bir Millet'in Basübadelmevti" başlığında bir yazı yazar. Yazının savcılıkça incelenmesi neticesinde dergi toplatılır ancak 1960 yılında yayın hayatına başlayan Diriliş'te yazı yayınlanma imkânı bulur. 1953 tarihli Ötesini Söylemeyeceğim şiiiri de yine benzer muhtevaya sahiptir. On yaşında Tunuslu bir kız çocuğunun ağzından, Bay Yabancı yani Fransız sömürgeci için yazılır.⁹ Yine Sezai Karakoç'un 1969 yılında Mescid-i Aksâ'nın yakılması üzerine yazdığı "Ey Yahudi" başlıklı şiiir, modern Türk edebiyatında Kudüs'ü doğrudan tema edinen ilk şiiirlerdendir.

1967 Arap - İsrail Savaşı hem dünya kamuoyunda hem Türk kamuoyunda geniş yankılar bulur. Yine dünya çapında görölen 68 Kuşağı hareketleri de bu konuya yabancı kalmaz. Türkiye'den Filistin'e savaşmak ve örgüt eğitimi görmek için giden birçok Marksist, Maoist genç vardır.¹⁰ Filistin meselesi farklı fikir cephelerinin gündemi haline gelir fakat ortak bir Filistin söylemi oluşmaz.

1969 Mescid-i Aksa baskını neticesinde teşekkül eden İslam Konferansı Teşkilatı, Kudüs'ü ortak bir mücadele konusu yapma gayretini göstermek için kurulur ve teşkilatın merkezi Kudüs kurtarılanaya kadar Cidde olarak belirlenir. 70'li yıllar ile birlikte siyaset sahnesine giren Milli Görüş hareketi, İslam Birliği hedefiyle siyaset yaparak bu fikrin geniş kesimlere yayılmasını ve aydınlarca tartışılmasını sağlayarak Kudüs'ü gündemde tutmuştur.

7 Duran Boz, "Çorak Toprakta Akan İrmak: Mehmet Akif İnan". *Hece Dergisi Akif İnan Özel Sayısı*, 2020, S. 277, s. 22

8 M. Öztürk, agm, s.49.

9 Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yay., İstanbul, 2003, s. 46-49.

10 Faik Bulut, "Filistin Serüveni Üzerine Devrimci Edebiyat 2", <https://www.indyrturk.com/node/131951/t% C3% BCrkiye den -sesler /filistin-ser%C3%BCveni-%C3%BCzerine-devrimci-edebiyat-2>

2. Mehmet Akif İnan'ın Yazıları

Mehmet Akif İnan, Urfa'daki gençlik yıllarında yazı hayatına başlamıştır. Arkadaşları ile çıkardığı Derya gazetesi ve mahalli gazetelerde yazdığı fıkralar onun ilk yazı denemeleri olmuştur. Bununla birlikte İnan'ın ömrü boyunca yonttuğu esas cevher, şiiri olacaktır. Lise son sınıfı Maraş'ta okumak zorunda kalması, İnan için önemli bir dönüm noktasıdır. İnan'ın ömrü boyu birlikte yol yürüyeceği arkadaşlarıyla tanışması bu döneme denk gelir. Urfa'da başladığı yazı hayatı Maraş'ta zenginleşerek devam eder. Mahalli gazetelere yazı yazmanın yanında İnan, şiiri üzere düşünmeye devam eder. 2. Yeni şairlerini, pek beğenirse de, bu dönemde tanır.¹¹

Maraş'ın ardından üniversite okumak için Ankara'ya gelen İnan, DTCF'ye kaydolur. Kendi tabiriyle de düzenli bir öğrencilik hayatı geçirmez. Çeşitli kurumlarda yönetici olarak çalışır. Hilal dergisinin yayın ekibinde bulunur, düz yazılarını burada yayımlar. İnan'ın ilk yazıları Necip Fazıl üslubunun etkilerini gösterir. Yeni, özgün tanımlar ve hitabet üslubu ilk yazılarına hâkimdir. Şiiri ise divan ve halk şiiri geleneklerinin tesirindedir.

1969 yılında Nuri Pakdil'in öncülüğünde çıkan Edebiyat dergisi, İnan'ın şiirde sıçrama yaptığını gösterdiği ilk yayındır. Edebiyat'tan önceki şiirlerini yok sayar İnan, hiçbir kitabına da almaz. Edebiyat dergisinde daha ziyade edebî ağırlıklı yazılar yazmaktadır. Edebiyat dergisi çevresinde ilk şiir kitabı *Hicret* ve ilk deneme kitabı *Edebiyat ve Medeniyet* yayınlanır. Aynı dönemde İnan'ın "anamı sorarsan Büyük Doğu'dur." dediği Büyük Doğu da yayınlanmaktadır fakat İnan, çok yücelttiği Büyük Doğu'da yazmaktan imtina eder.¹² Büyük Doğu'nun okuyucusu olma şerefi onun için kâfidir.

İnan'ın düz yazılarını açtırdığı, artırdığı, çeşitlendirdiği dönem 1975'ten sonraki dönemdir. 1970'lerin ikinci yarısından sonra artan bu yazı trafiği kuşkusuz o dönemin önemli bir fikir ve kültür gazetesi olan Yeni Devir'in yayınlanmasıyla olur. İnan, 1990'lı yıllara kadar Yeni Devir ve Millî Gazete çevresinde yazılarını yayımlar. Bu yazılar, çerçevesi iyi çizilmiş, mesajı açık olan ve retorik yapmayan, üslup oyunlarına kapı aralamayan yazılardır.¹³ 1990'lı yılların ortalarından itibaren yürüttüğü sendikal çalışmalar İnan'ın gazete yazarlığına ket vurur. Bu dönemi daha çok konferanslar, mülakatlar ve meydan konuşmaları ile geçer.

11 Mehmet Akif İnan, *Şair, Mütefekkir, Sendikacı Mehmet Akif İnan Eserleri 3 Cilt*, Eğitim-Bir Sen Yay., 2015, C. 3, s. 333

12 İnan, age, C.3, s.56/ s.77

13 Yılmaz Daşcıoğlu, "Mehmet Akif İnan'ın Düzyazılarındaki Ana Meseleler ve İfade Ediş Tarzı Üzerine Notlar". *Hece Dergisi Akif İnan Özel Sayısı*, 2020, S. 277, s. 296

2.1. Mehmet Akif İnan'ın Yazılarında İşlediği Konular

İnan'ın ilk nesri *Edebiyat ve Medeniyet*, Edebiyat yayınları tarafından yayınlanır. *Edebiyat ve Medeniyet*'te Türk edebiyatının Tanzimat'tan bugüne serencamı yer almaktadır. *Edebiyat ve Medeniyet*'i İnan'ın şiirine dair poetik ve politik bir metin olarak okumak da mümkündür. Çünkü İnan, *Edebiyat ve Medeniyet*'te savunduğu değerlerin ve kurmaya çalıştığı edebiyatın kaynaklarını vermektedir.

İnan'ın hayattayken yayınlanan ikinci nesri de *Din ve Uygarlık*'tır. Şair yönünün fikir yönünden ayrı düşünülemeyeceğine bir remiz olan *Din ve Uygarlık*; Batı uygarlığı, felsefe, Rönesans, reform gibi önemli dönüm noktalarını, konu başlıklarını düşünce yoluyla tefsir eder.

İnan'ın diğer nesirleri vefatından sonra yayınlanmıştır. İlk yayım tarihleri 2009 olan bu kitaplar, Hıdır Yıldırım tarafından hazırlanmış ve kurucusu olduğu Eğitimciler Birliği Sendikası tarafından basılmış ve basılmaktadır. Bu çalışmada kullanılan kitaplar 2009 yılında hazırlanıp 2015 yılında ikinci baskısı yapılan 3 cilt halindeki Mehmet Akif İnan Eserleri başlığındaki külliyattan alınmıştır.

Cumhuriyetten Sonra Türk Şiiri, Akif İnan'ın üniversite bitirme tezi olmakla beraber hayattayken basılmayan bir eserdir. Hocası Kenan Akyüz'ün doktora tezi gibi kabul ettiği bu eser 1970 yılına kadar süregelen Cumhuriyet Devri edebiyatını şairler ekseninde ele almıştır.

Mirası Kuşanmak, İnan'ın daha çok genç muhataplarına seslendiği bir eser olarak görülebilir. Kadim kültürümüzü ve kutsal inancımızı gençleri muhatap kılarak anlatmanın eseri olmuştur.

İslam Dünyası ve Ortadoğu, İnan'ın Orta Doğu merkezinde ve İslam coğrafyası ekseninde yazdığı yazılardan müteşekkildir. 70'li yılların aktüelini de es geçmeden bugüne seslenen yazılar yer almaktadır. Önemle vurgulanan iki ana başlık Kıbrıs ve Filistin'dir.

Aydınlar, Batı ve Biz eserinde İnan, çokça tartışılmış olan aydının toplum içindeki yerini anlatır. Aydın problemi, ülkemizin en temel meselelerinden biridir. Başta Sezai Karakoç olmak üzere dönemin birçok aydını, bu konuda eserler vermiş ve teklifler sunmuştur.

Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair eserinde İnan'ın edebiyat merkezinde yazdığı yazıların toplandığı görülür. İnan'ın edebî ve kültürel kaynaklarına da yer veren eser, İnan'ın edebî portresini de ortaya koymaktadır. Divan şiiri üzerine fikirlerini ifade ettiği bölümler 70'li yıllar edebiyat dünyasının tartışmalarını ve geleneğin şiir üzerindeki etkisini tartışması bakımından kıymetlidir.

Söyleşiler, Akif İnan'la yapılan gazete, dergi ve televizyon mülakatlarına dayanmaktadır. Kronolojik olarak bakıldığında *Söyleşiler*'in ilk bölümleri İnan'ın edebiyat dünyası ile ilgili fikirlerini ihtiva etmektedir. Zamanla daha toplumsal konular konuşulur; sendikacılıkla ilgili konuşmalar buna dairdir.

Siyaset Kokan Yazılar, İnan'ın genellikle iç politika ile ilgili yazılarını ihtiva eder. Fakat bilinmelidir ki İnan, iç politikayı dış politikadan yani dünyadan ayrı düşünmez. Meseleleri ele alışı bütüncüdür. Dönemin siyasi koşullarını incelediği yazılarında özellikle Doğu ve terör konularında yazdığı yazılar bugün de kanyan yaralarımıza on yıllar öncesinden işaret eden ve ilaç teklif eden yazılardır.

Bu eserlerin dışında bir dönem televizyonda yaptığı sohbet programından yola çıkarak oluşturulan *Mehmet Akif İnan ile Sohbet*, edebî ve siyasi çevrelerdeki tanışıklıklarıyla ilgili *Portre Gölgeleri*, 1970 öncesi şiirlerinin derlenmesiyle oluşan *Dışarıda Bırakılmış Şiirler* ve Necip Fazıl üzerine yazılarından derlenen *Günümüz Şiirinin Temel Koyucusu Necip Fazıl* adlı bir eseri vardır. Hakkında yapılan sempozyumların kitaplaştırılması ve özel sayıların da eklenmesi ile 40'a yakın eserle bir Mehmet Akif İnan Külliyyatı oluştuğunu söylemek mümkündür.

2.2. Mehmet Akif İnan'ın Yazılarında Kudüs

Kudüs, Akif İnan'ın merkez şehirlerinden biridir. İslam inancında da kutsiyeti büyük olan Kudüs'ün, Akif İnan'ın yazılarında önemli bir merkez olması kaçınılmazdır. Türk edebiyatında Kudüs deyince akla gelen ilk şiirlerinden biri de kuşkusuz İnan'ın Mescid-i Aksa şiiridir.¹⁴

Kudüs, tarih boyunca Müslümanların göz bebeği olmuş bir beldedir. Hz. Ömer ile başlayan Kudüs'ün fethi, Selahattin Eyyubi ile devam etmiş, Yavuz Sultan Selim ile Osmanlı sancağının dalgalandığı Kudüs, 1917'den bu yana işgal altında kalmıştır. Kudüs için verilen mücadeleye bakıldığında Kudüs'ün fethinin kıyamete kadar devam edeceğini söylemek mümkündür.

1917'de İngilizlerin ki İngilizler Akif İnan'a göre başdüşmandır, Kudüs'ü işgali ve 1948 yılındaki Büyük Felaket'e kadar Kudüs'ün kimliksizleştirilmesi, çalınması dönemidir. 1948 ile çalınan Kudüs'ün hırsızı kendini bölgenin hükümdarı saymış ve o günden bugüne Kudüs ve çevresi gün yüzü görmemiştir.

İnan'ın Kudüs'ü iki açıdan ele aldığı görülmektedir: birincisi kutsi, manevi yönü; ikincisi, politik, siyasi yönü. Kutsi açıdan ele aldığı Kudüs'ü, Mescid-i

14 İnan, age, C.1, s.109

Aksa şiiirinde işler. Mescid-i Aksa, müminden yoksun tek ve تنها kalmıştır, kendisiyle yüzyıllar geçirdiği kardeşlerini aramaktadır. Kudüs'ün politik yönden ele alınması ise onun işgal altındaki durumudur.

İslam Dünyası ve Ortadoğu kitabı, İnan'ın İslam coğrafyası ile ilgili yazılarının derlendiği bir eserdir. Bu eserde İnan, iki konu üzerine çokça eğilir. Bunların ilki Kıbrıs, diğeri Filistin'dir. Orta Doğu'yu insanlığın merkezi olarak gören İnan, bugünkü keşmekeşi yazılarında vurgular.

İnan diğeri eserlerinde, başta doğup büyüdüğü şehir Urfa, dostluklar kurduğu Maraş, öğrencilik ve çalışma hayatını yaşadığı Ankara geçmekle beraber en çok üzerinde durduğu şehir Kudüs'tür. *İslam Dünyası ve Ortadoğu* kitabında sadece Kudüs ile ilgili 5 müstakil yazı bulunmaktadır. Bu yazıların çoğu, Kudüs'ün İsrail tarafından başkent kabul edilmesine (30 Temmuz 1980) karşı yazılmış yazılardır.

İnan, Kudüs'ün başşehir olarak kabul edilmesini Osmanlı'nın tamamıyla bitişinin ilan ve İslam dünyasından öç almakla eş görür. Bunun yanında bu karar, politik bir manevradır. İnan'ın tespiti bugün bile kıymetli bir yerde durmaktadır. Kudüs'ün başşehir ilan edilmesi esasında bir ticaret hamlesidir. Kudüs'ün başşehir ilan edilmesini içine sindiremeyen Müslümanlar, İsrail'e karşı silahlanacaktır. Silah depolarını doldurmaya çalışan Müslümanların ne yazık ki silah tedarikçileri de ABD'dir. Orta Doğu'dan ABD'nin satın aldığı petrolün parası yerine, Orta Doğu'ya silah satılmaktadır. Satılan silahlar tabii ki İsrail'e karşı işe yaramayacak silahlar olacaktır.¹⁵ Orta Doğu'ya satılan silahlar hiçbir zaman İsrail'e, ABD'ye veya Rusya'ya karşı kullanılmamıştır. Bu silahların hepsi yine emperyalistlerin çıkardığı "bölgesele savaşlar"da kullanılmıştır.¹⁶ "Aralık 2017'de dönemin ABD başkanı tarafından da ısıtılıp gündem haline gelen Kudüs'ün başşehir ilan edilmesi kararının ardından milyarlarca dolarlık silah satışı gerçekleşmesi, zikredilen kısır döngünün tekrarına işarettir. Bu kısır döngüden çıkışın tek yolu, Müslümanların kendi silahlarını üretmeleridir.

Kudüs, yalnızca ve sadece Müslümanlarındır, demektedir Akif İnan. Dün de bugün de Kudüs'ü kimliksizleştirmenin sloganı olan üç dinin kutsal şehri ifadesini kabul etmemektedir. Kudüs, çalınmış bir beldedir.¹⁷ Çünkü Kudüs, herhangi bir devletin şehri değil, tıpkı Mekke gibi, Medine gibi bütün yeryüzü Müslümanlarının şehridir. Kudüs'ü unutmak, yurdumuzu unutmaktır. İnancımızı, kişiliğimizi unutmaktır. Köleliğe talip olmaktır.¹⁸

15 İnan, age, C.2 s.363-365

16 İnan, age, C.2 s.400

17 İnan, age, C.2 s.366

18 İnan, age, C.2 s.389, 390

Kudüs'ü işgal eden Yahudiler için de kehanette bulunur İnan. Kudüs'ün Yahudilere mezar olacağını ifade eder: Yeniden esir olmak, helak olmak için talih getirdi kendilerini yine bu bölgeye. Yahudiler azgınlaşan fitnelerinin cezasını çekmek üzere gönderilmiştir Filistin'e.¹⁹

Kudüs'ün başşehir ilan edilmesi kararı, aynı zamanda bir çağdır Müslümanlara. Müslümanlar Kudüs merkezinde birleşip bütün dünyayı kasıp kavuran emperyalizmle savaşa çağırır. Kudüs, tek başına cihat çağrısının bir fedaisidir. Bu işgal Müslümanlar arasındaki iş birliğinin en cesur şekilde sınanmasıdır. İş birliğini engelleyen bakış açıları, tehlikelidir. Akif İnan'ın Orta Doğu konulu yazılarındaki temel kaygılardan biri de budur. Onun Orta Doğu'ya bakışı sadece dışarıdaki değil, içerideki müsteşrik bakışa da alternatif sunmaktadır.²⁰ Kudüs'ün işgali devam ettiği sürece hiçbir Müslümanın, hiçbir Müslüman devletin geleceği parlak olmayacaktır.²¹ İnan'ın 80'li yıllarda yaptığı bu çağrı bugün de yankılarını duyurmaktadır.

1980'den bugüne başta Filistin olmak üzere İran, Irak, Suriye, Lübnan ve Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki kargaşalar, siyasi zikzaklar, yönetim değişiklikleri, fiili işgal ve tecavüzler o günden bugüne İsrail'in Orta Doğu'daki varlığının ne gibi belalara sebep olacağını göstermiştir. 7 Ekim 2023 tarihiyle cereyan eden Aksa Tufanı harekâtıyla zulmü ve katliamı kendisine rehber eden İsrail yönetimi benzer cümleleri İslam ülkelerinin yöneticilerini tehdit etmek amacıyla kullanmıştır. Koltuğunda rahat oturmak isteyen İslam ülkelerindeki liderler İsrail'in katliamına sessiz kalmalıdır yoksa İsrail, onları koltuklarından edeceğini birinci ağızdan açık açık söylemiştir. Kudüs'ün işgalini muazzam bir vesile de saymaktadır İnan. Bu musibetten bir hayır doğmasını ummaktadır. Bunun için çaba gösterilmesi gerektiğini ifade etmektedir.²² Dünya emperyalizminin her ne kadar güçlü de olsa 42 İslam ülkesi ve bir milyardan fazla insanı karşısına alamayacağını vurgular.

3. Sonuç

Mehmet Akif İnan, şiiriyle ön planda olmakla beraber azımsanmayacak düz yazısıyla da edebiyat ve fikir dünyamızda yer edinmiş aydınlarımızdandır. Şiirini imajlar ve teşbihlerle zenginleştiren ve kendine has bir şiir dili kuran

19 İnan, age, C.2 s.367

20 Oğuz Düzgün, "Ortadoğuya Bizce Bakmanın İmkânı: Mehmet Akif İnan Örneği". *Hece Dergisi Akif İnan Özel Sayısı*, 2020, S. 277, s. 303

21 İnan, age, C.2 s.393

22 İnan, age, C.2 s.395

İnan'ın düz yazılarında benzer bir imaj ve teşbih üslubu görülmez. İnan, günün realitesini göz ardı etmeden yazılarını kaleme alır. Yazılarında gayet açık ve sade bir üslup ve yer yer hamasi bir tavır görülür. Süslü nesrin uzağındadır. Onun yazılarını ifade etmedeki en işe yarar kavramlardan biri bütüncüllük fikri olacaktır. Her yazısı, inandığı bütünden bir parçadır.

Mehmet Akif İnan'ın fikrinde Orta Doğu, Batıların kurguladığı fakat realitede Müslümanların da kabul ettiği bir kavram, bir kullanımdır. Kendisi de kabul edilmiş bu ifadeyi yazılarında kullanmaktadır fakat İnan için Orta Doğu denilen yer ki merkezinde Kudüs vardır, dünyanın merkezidir. Orta Doğu'ya düşmanlık yapmanın, inanca ve insanlığa düşmanlık yapmakla özdeş olduğunu ifade etmektedir.

İnan'ın 70'li yıllardan 90'lı yıllara kadar sürdürdüğü köşe yazarlığında üzerine titrediği konulardan biridir İslam dünyası. Birçok eserinde dünya Müslümanlarının durumlarını konu etmiş fakat Orta Doğu'daki insanlarımızın durumunu daha fazla ele almıştır. İnan'ın Orta Doğu'yu ele alış tarihi, sosyolojik, felsefi ve dinî noktalardaki duyarlılıktan dolayı olmuştur. Orta Doğu ve Kudüs, bir duyarlılığın yansıması olarak yazılarda görülür. İnan'ın Orta Doğu ve Kudüs ile ilgili yazılarında akademik siyasi analizler veya analitik, stratejik değerlendirmeler aramaktan ziyade Müslüman bir vicdanın duyarlılığını aramak daha doğru olacaktır.

Orta Doğu'nun tarihi veçhesini ele alırken İnan'ın en çok vurguladığı tarih Abdülhamit Han dönemidir. Abdülhamid Han döneminde yurt kurmak için büyük bedeller teklif ederek yurt kurmak isteyen Yahudilerin taleplerine karşı çıkış, sıkça hatırlatılır. Bu hatırlatmanın altında İnan'ın tarihi perspektifini de görmek mümkündür. İnan, tarihimizi Osmanlı'nın bir devamı olarak görmektedir. Kudüs'ün Osmanlı'dan önceki tarihi yazılarında yer almaz.

Sosyolojik olarak da Orta Doğu, İnan'a göre farklı milletlerin yaşadığı bir coğrafya olmamıştır. Tarih boyunca aynı toprakları paylaşan Türkler, Araplar, Kürtler ve Farisiler inanç birliğinden dolayı tek bir millettir. Küfre karşı da tek bir millet olarak mücadele etme şuurunda olunmalıdır. Bu şuurun yerleşmesi için de Orta Doğu'nun gerçek aydınına yani Müslüman aydına ihtiyaç had safhadadır.

KAYNAKÇA

- Atay, F.R. (2008). Zeytindağı, İstanbul: Pozitif Yay.
- Boz, D. (2020). “Çorak Toprakta Akan Irmak: Mehmet Akif İnan”, Hece, S. 277, Ankara: Hece Yayınları.
- Bulut, F. (2020), “Filistin Serüveni Üzerine Devrimci Edebiyat”. <https://www.indyturk.com/node/131951/t%C3%BCrkiyeden-sesler/filistin-ser%C3%BCveni-%C3%BCzerine-devrimci-edebiyat-2> (Erişim Tarihi: 19.02.2025)
- Daşcıoğlu, Y. (2020). “Mehmet Akif İnan’ın Düzyazılarındaki Ana Meseleler ve İfade Ediş Tarzı Üzerine Notlar”, Hece, S. 277, Ankara: Hece Yayınları.
- Düzgün, O. (2020). “Ortadoğuya Bizce Bakmanın İmkânı: Mehmet Akif İnan Örneği”, Hece, S. 277, Ankara: Hece Yayınları.
- El-Aselî, K.C. (2002). “Kudüs”. TDV İslam Ansiklopedisi C. 26, İstanbul: TDV.
- Harman, Ö.F. (2002). “Kudüs”. TDV İslam Ansiklopedisi C. 26, İstanbul: TDV.
- İnan, M. A. (2015). Eserleri 3 Cilt, Haz: Hıdır Yıldırım, Ankara: Eğitim-Bir Sen.
- Kandemir, M.Y. (1995). “Fezâil”, TDV İslam Ansiklopedisi C. 12, İstanbul: TDV.
- Karaca Yalçın, H. (2024) “Türk Romanında Kudüs”. Burdur İlahiyat Dergisi Gazze, <https://doi.org/10.59932/burdurilahiyat.1575965>. (Erişim Tarihi: 19.02.2025)
- Karakoç, S. (2003). Gün Doğmadan, İstanbul: Diriliş Yay.
- Öztürk, M. (2017). “Türk Edebiyatında Kudüs Teması”, Beytül Makdis Araştırmaları Dergisi, C. 17/2. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/394458> (Erişim Tarihi: 19.02.2025).

MEHMET AKİF İNANIN SANATINDA ANA KAİDELER

İsmail HACIAHMETOĞLU

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Görevlisi

Giriş:

Ağabey, hatip, öğretmen, teşkilatçı, şair, mütefekkir, neşriyatçı ve yazar bir şahsiyet,

Mert, cömert, er ve derviş kişi, vakar, şecaat ve takva sahibi, sözünü, gözünü, mülkünü, vaktini, sıhhatini, sakınmayan bir rehber,

Yirminci yüzyılda yaşamış bir insan için bu kadar haslet, bu denli sıfat bir arada kullanılabilir mi? Bu özelliklerin cem edilip bir zatın tanımlanması yapılabilir mi? Eğer Mehmet Akif İnan'dan bahsediliyorsa onun mahiyeti yukarıdaki tüm nitelermelere müsait ve münasiptir. Hakkında yazılan eserlere, kaleme alınan makalelere, kelama çekilen anılara, tarihe mal edilen sempozyum ve konferanslara bakıldığında hemen herkes giriş cümlelerine, açılış konuşmalarına bila istisna ya onun mısralarıyla ya da havi olduğu özellikleriyle başlanmaktadır.

Kendisini kısaca tanımlayınız dendiğinde, cümlelerle değil muhtevası derin, manası kuvvetli bu tür kavramlara müracaat edildiğine şahit olunur. Mehmet Akif İnan'la teşriki mesaisi olan, ona talebe olan, ona yoldaş olan onunla dava birliği etmiş olan, artık her ne surette ve ne sıklıkta olursa olsun biraz teferruata inildiğinde girişte sıralanan taltif ve tespitlerin daha da derinleştiği, zenginleştiği görülür.

Bu yazının konusu Mehmet Akif İnan'ın bu tasvir ve hususiyetlere sahip olmasında ne gibi amillere ne tür dayanak noktalarına sahip olduğunu tespit etmektir. Temel taşları var mıdır? Yoksa zamanın akışına devrin fikir iklimine göre mi bazı kaideleri tesis etmektedir gibi soruların cevaplarını aramaktır.

Bu mevzuyu ele almak birkaç gayeye matuftur. Bunlar şöyle sıralanabilir; Mehmet Akif İnan'ın daha geniş bir perspektiften tanınmasına katkıda bulunmak, genç nesilden kendine örnek şahsiyet arayanlara onun vasıflarını ve kuvvei maneviyesini bir anahtar olarak takdim etmek, STK'larda, vakıflarda, derneklere, siyasi teşekküllerde vs. bu millete hizmeti şiar edinenlere Mehmet Akif İnan'ın değerlerini ve kaidelerini bir kılavuz, bir reçete hükmünde sunmaktır.

Konunun takdiminde ise takip edilecek usul şöyle özetlenebilir; Mehmet Akif İnan'ın sanatındaki ana kaideler, bedii, hissi ve fiili esaslar olarak tasnif olunup tespit edilen hususlar teferruata girmeden kısa izahatlarla vurgulayıcı kavramlar şeklinde verilmeye çalışılacaktır. Kısa bir değerlendirme ve sonuç ile bahis nihayetlendirilecek, yararlanılan kaynaklarda ilave edilecektir.

Bu çalışmanın vücuda getirilmesinde Mehmet Akif İnan'ın eserlerinden ve onun hakkında teşkil edilen yayınlardan istifade edilmiştir. Bilhassa Eğitim-Bir-Sen'in himayesinde, Memur-Sen ve Eğitim-Bir-Sen Genel Başkanı Ali Yalçın ve Yönetim Kurulu Üyelerinin riyasetinde, Mehmet Akif İnan Vakfı Başkanı Hıdır Yıldırım'ın gayreti, editörlüğü ve rehberliğinde hazırlanan neşriyat takdire şayandır. Evvela merhum İnan'ın yayınladığı eserlerin¹ tekraren basılması, muhtelif dergi ve gazetelerdeki denemelerin, makalelerin yeniden derlenerek² bir çatı altında toplamaları bunlara ilaveten konferanslarının kayıtlarından arındırılıp basılı hale getirmeleri okuyucusuna ve meraklısına apayrı bir hizmet olmuştur. Bununla da kalmayıp, sempozyum ve birtakım programlar tertipleyerek Mehmet Akif İnan'ın hatırasını canlı tutma gayretinden de bahsedilmelidir. Bu yayın faaliyetini hem matbu hem de bilişim teknolojilerine uyarak pdf olarak hazırlayıp en kolay şekilde ulaşılabilmeye istisna edilmesine olanak tanınması da Mehmet Akif İnan'ın mirasını kuşanmanın, ona layık olmanın ayrı bir veçhesidir.

Bunların haricinde Mehmet Akif İnanı hayırla yâd etmenin tecellisi olarak kabul edilebilecek hatıratlar, özel sayılar, incelemeler ciddi bir emek mahsulü olarak tezahür etmektedir³.

- 1 Mehmet Akif İnan, Hicret, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara 1974., Tenha Sözlür Eğitim-Bir-Sen Yayınları İstanbul 2015, Edebiyat ve Medeniyet Üzerine, Eğitim-Bir-Sen Yayınları İstanbul 2012., Din ve Uygarlık, Eğitim-Bir-Sen Yayınları İstanbul 2012.
- 2 Mehmet Akif İnan, İslâm Dünyası ve Ortadoğu, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2016., Aydınlık, Batı ve Biz. Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2015., Hicret, ed. Hıdır Yıldırım, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2016, Mirası Kuşanmak, ed. Hıdır Yıldırım, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2016
- 3 Mehmet Akif İnan Kitabı, ,yayına haz. Nazif Öztürk-Çetin Baydar, Muhsin Mete, İsmail Hacıfettahoğlu, Atilla Maraş. Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, İstanbul 2000., Nurettin Sezen, Tanıklığımla Eğitim-Bir ve Mehmet Akif İnan (1992-2000), Ankara 2013., Medeniyetin Burçları : Mehmet. Akif İnan'ın Hatırasına, Yayına hazırlayanlar: Turan Koç, Ali Dursun, Mete Sungur,

Rahmetli Mehmet Akif İnanı akademik sahaya taşıyarak onun bilimsel anlamda da mühim bir ilham kaynağı olduğunu ortaya koyan tez⁴ gibi ilmi hassasiyete sahip araştırmaları da unutmamak lazımdır.

Tespitler:

Bedii kaideler:

Bedii kaidelerden kastedilen merhum İnanın şiirde, yazıda ve hitabetinde estetik duruşlar, ahenk, vurgu, dil, muhteva ve inanç dünyasının izlerini vurgulamaktır. Bu hususlara kendi dilinden ve başkalarının tespitlerinden neşet eden birçok yazı ve sohbetle çokça temas edilmiştir.

Muhteva açısından bakıldığında **İslâm'ın düsturları, hükümleri edebi ürünlerinin istikametini ve hudutlarını belirler**⁵. Bunu nazariye haline getirerek geliştirir ve İslâm sanatının ne olduğu, ne anlaşılması gerektiği hususunda kafa yorarak İslami hüviyette edebi faaliyetlerin nasıl olması yönünde fikir teatilerinde bulunmuştur. Sorunlara işaret etmenin yanı sıra daha önemlisi çözümlenmesi yolunda da teklifler getirmesi muhafazakâr edebi muhitlerde söz sahibi konumuna gelmesine yardımcı olmuş ortaya koyduğu ürünleriyle ve tasavvurlarıyla kendi dönemine ve sonrasına tesir etmiştir. Yaşarken ve vefatından sonra şiirleri ve yazıları hakkında yapılan yorumlar ve mülahazalar bunun en güzel delilidir.

İslâm ve onun medeniyeti, İslâm şuurunu ile Müslümanların vaziyeti yazılarının ana temasıdır. Özellikle Edebiyat ve Mavera dergileri bu temanın işlendiği, ayrıyeten İslâmî Edebiyat anlayışının etkileyici ve çok güzel örneklerine ev sahipliği yapmıştır.

Sanat telakkisini **geçmişle ilişkisi kesmeden dünya edebiyatına vakıf olmak ve bu bağlamda evvela çağına hitap etmek, döneminden kopuk olmamak olarak beyan etmiştir.** Bu yönüne Şükrü Karatepe şu ifadeleriyle işaret etmektedir: “Akif İnan, az yazmasına rağmen, kendince bir tarzı olan özgün bir

Kayseri., Bilge Sendikacı Mehmet Akif İnan, haz. Hıdır Yıldırım, Eğitim Bir-Sen yayınları Ankara 2016., İz Bırakan Öğretmen Mehmet Akif İnan, haz. Hıdır Yıldırım, Eğitim-Bir Sen yayını, Ankara 2020.

4 Zekai Karakaya, *Mehmet Akif İnan Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014, s.137., Oğuz Düzgün, *Şair ve Düşünür Mehmet Akif İnan'ın Ortadoğu'ya Bakışı*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2017., Gülfidan Işık, *Mehmet Akif İnan'ın Eserlerinde Dinî Ve Tasavvufî Unsurlar*, Sinop Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sinop 2024.

5 Zekai Karakaya, agt, s.137.

şairdir. Klasik edebiyatımızın değerlerini çok iyi özümleyen Akif İnan, biçimde gelenekçi, özde ise yenilikçiydi; medeniyetimizin ruh kaynağından beslenen yeni bir edebiyat arayışının öncüsüydü⁶. Esasen bu durum onun sadece edebi tarzına mahsus olmayıp dünya görüşünün, bir aydın kimliğinin bu sahadaki yansımasıydı. “Her beyit benim dünya görüşümdür, yani İslâm’dır” diyerek şiir anlayışını ortaya koymaktadır⁷.

Dışa kapalı değildir. İslama aykırı olmamak kaydıyla her türlü eleştiriye, tenkide müsaittir. Edebiyatçıların, düşünürlerin etkilerine açıktır. Şiirlerinde daha çok Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç, Ahmet Haşim ve Yahya Kemal’in tesirleri hissedilmektedir.

Mahallî unsurları terk etmemiştir. Bir nevi yerelci vasfı da vardır. Muhitinden, yettiği kültür ortamından büyüüp serpildiği havaliden uzak durmaz her daim burarlardan beslenmiştir. Fakat yerelden beslenmek başka buraya takılıp kalma başka zihniyetiyle çağına ve dünyaya geniş bir perspektiften bakmayı başarmıştır. Bu yönüyle divan ve halk şairlerinin onun menbalarından olduğu fikrini uyandırır da daha çok çağa hitap eden modern bir şair olarak kabul görmektedir.

Şekil olarak bakıldığında: ***Genellikle hece vezniyle şiirlerini yazmış ve 11 li hece ölçüsünü kullanmıştır***⁸. Lakin bu durum “divan şiirini esas alır, divan şiirine daha yakındır” görüşüyle tezatlık teşkil eder⁹. Aslında merhum Akif İnan şiirlerinde Divan edebiyatının anlatımlarına ve benzetmelerine müracaat ettiğini, bu bağlamda divan edebiyatında görülen edebi sanatların aynısıyla tatbik olduğunu beyan eder. Akabinde divan sanatçılarının konuları ele alış tarzı, mevzularının, anlatım usullerinin birbirine benzediğini ama kendisinin bazı yeni ilaveler getirme niyetinde olduğunu da ifade etmektedir. Böylelikle dikkatli bir bakışla şiirlerinin tertibinde aynı kaidelerle yola çıkış olduğunu kabul eder ama hayal unsuru cihetiyle farklılaştığını, divan edebiyatını temsil edenlere benzemediğinin altını da çizer¹⁰.

Şiirlerinde teşbih, mecazî mürsel, tevriye, istiare gibi edebi sanatlara sıkça müracaat ettiği görülmektedir. Bilhassa teşbih ön plânda olup az sözle çok şey anlatmak için gayret sarf etmiştir.

6 Şükrü Karatepe, “Akif İnan’ın Kişiliği ve Tesiri”, Mehmet Akif İnan Kitabı, Türkiye Yazarlar Birliği, İstanbul 2000, s.122-123.

7 Mehmet Akif İnan, “Şiir Anlayışım”, Mehmet Akif İnan Kitabı, Türkiye Yazarlar Birliği, İstanbul 2000, s.140-150.

8 Güler, “Şiir ve Gelenek Bağlamında Akif İnan’ın Şiiri”, s. 41.

9 Zekeriyâ Karakaya, a.g.t., s.137.

10 Mehmet Akif İnan, “Şiir Anlayışım”, Mehmet Akif İnan Kitabı, Türkiye Yazarlar Birliği, İstanbul 2000, s.145.

Şiirinde, hitabetinde, yazılarında dil bakımından hassasiyet gösterdiğine şahit olunur. Çok fazla kelime kullanmamakla birlikte her kelimenin çağına uygun yeni anlamlar yüklenmesine ve bu manalara bürünmesine özen göstermiştir. Tabiri caizse. Edebi ürünlerini bugünün diliyle tesis etmeye çalışmıştır.

Sözlerinde, cümlelerinde ve tasvirlerinde karmaşa yoktur. Sade ve sarih ifadeler tercihidir.

Hissi Kaideler:

Mehmet Akif İnan Bey'in iç âleminin en temel vasıflarından birisi **Dertli** olmasıdır. Ona göre bir Müslüman bu çağda bir dava mensubu olmalıdır ve dava adamı olmanın ilk şartı dertli bir kimliğe bürünmesidir. Dava ehli dert sahibidir. Merhum İnan'ın da bazı sancıları vardır. Dertli olmayı esas tutmuştur. En büyük meselesi İslam'ın ve Müslümanın ahvalidir. Akabinde gençlik gelmektedir. Ona göre sıkıntılardan kurtuluşun ilacı şuurlu bir nesilde yatmaktadır. İslâm ümmetinin sıkıntıları bir türlü bitmemektedir. Adeta çile mengenesine sıkışmış bir vaziyettedir ve Mehmet Akif İnan bunu her daim kendine mesele etmiş, her zaman çözüm yolları üretmiş ve haddi zatında bunu yaymanın, öğretmenin derdine düşmüştür.

Tüm bunlara rağmen rahmetli Mehmet Akif İnan **Ümitsiz** değildir. Ümitsizlik onun kitabında yazmaz. Ümitsizliğe yer yoktur. Bilir ki en büyük günahı işlese dahi Müslüman da ümitsizlik olamaz. İlahi vaatte Hulf yoktur. Allah'ın (CC) daima kendisinden ümit kesmemesini vaz ettiği bir inançta ümitsiz olması ne mümkündür. Dava ehli böyle bir düşüncüyü katiyen zihninde tutamaz, ima bile edemez. Çünkü Müslümanın Büyük bir Allah'ı, Hz. Muhammed (SAS) gibi önderi, ashabı kiram gibi öncüleri varken Müslümana ye's yok, kırılmak yok, yılmak yoktur.

Önderi Hz Muhammed (SAS)'dir. Amaca ulaşmak için izlenecek yol, takip edilecek rehber bellidir. HZ. Peygamber en başta, akabinde Sahabeler ve Din Büyükleri ümmetin pusulasıdır. Bu yönden Müslüman çok şanslıdır. Kendine yeni bir yol çizmesi, yeni yöntemler aramasına gerek yoktur. Hz. Muhammedi izlemesi, sünnetini layıkıyla idrak etmesi dava adamının yolundaki en büyük azıktır.

Tebliğ, Mehmet Akif İnanın iç dünyasının en mühim hareket noktalarından biridir. Onun dertlidir diye bahsedilen hususiyetinde İslâm toplumunu düşünmek ve yüceltmek an meseledir. Yurdunun insanını islâmi ölçütlere göre yürüyüşünü başlatıp bu hüviyete kuşandırmak en büyük gayesidir. Çünkü İslâm

mahkûm kılınmıştır. Kuşatılmış ve sıkıştırılmıştır. İslam'ın bu cendereden kurtulması halinde bugünkü sosyal, siyasi, ekonomik buhranlara düşülmez daha müreffeh ve daha huzurlu bir hayat sürmek mümkün kılınır.

Bu bağlamda Müslümanın en temel vazifesi tebliğdir yani İslâm'ı yüceltmektir. Buda şuurlu bir kimliğe ve hissiyata sahip olmakla mümkündür. İşte Mehmet Akif İnan beyefendinin ısrarla üzerinde durduğu nokta budur. Müslüman sadece Müslüman değil **şuurlu bir Müslüman olacaktır**. Tebliğin içeriği **toplumu uyandırmak değil onu uyanık tutmaktır**. Halkı bilinçlendirmek, bazı hususlarda farkına vardırarak, yanlışını tashih etmek her daim doğruyu tesis etmek dava adamının şiarı olacaktır.

Aydın olmak; cemiyetin problemlerinden sıyrılıp kurtuluş sahiline ulaşmasındaki mühim çözüm yollarından birisini temsil eder. Akif İnan hep doğrultuda aydın anlayışının düzeltilmesi gerektiğini aksi takdirde milletin yaralarının sarılmasında hastalığın tedavisinde sıhhatli çözümler üretilmeyeceği kanısındadır. Ona göre yalnızca okul okumuş, şu veya bu sahada yetişmiş kimseler değil, özellikle yurt ve dünya meseleleri içinde bulunduran, uygarlık ve kültür meseleleriyle meşgul olan, içinde yetiştiği topluma yabancılaşmamış bir şahsiyet esas aydın kimliğidir diye düşünür. Aydın dediğin sadece kendi uzmanlık alanıyla yetinmeyip, çağının düşünce iklimine vakıf, ihtisas sahası dışındaki konulara da alaka göstermelidir.

Nefis Terbiyesi; bu olmazsa davaya hizmet sakat kalır görüşündedir. Nefis muhasebesi muhakkak lâzımdır. Toplumsal anlamda nefis muhasebesi ise öz eleştiridir. Bu, toplumların yetişmesi, yücelmesi ve güçlenmesi için temel şarttır. Bu da **dengeli olmayı esas kılar**. Temkin makamında durmak gerekir, mübalağa, ifrat ve tefrite yer yoktur. Nefsin hoşuna giden hizmet güme gitmiştir. Davaya hizmetin mükâfatını kuldan beklememek gerekir. Çünkü bu durum yani kuldan beklenti, iltifat, taltif, insanı şirke götürür. Her Müslüman kahraman olmaya mecburdur ama kahramanlık adına kahramanlık yapmak yoktur. Bu intihardır ve intiharında İslam'da yeri yoktur. Savaşta aldığı yaraları göstermek takdir toplamak, caka satmak kahramanlığın şanından değildir. Mehmet Akif İnan dava adamının ve Müslüman bir şahsiyetin dünyevi bir beklenti içerisinde olamayacağını, bu nefis sınavında dengeli ve mütevazı çizgide durması gerektiğini, yaptığı işin asli vazifesi olduğunun telakki etmesi ve esas karşılığın Allah'tan geldiğini unutmaması gerektiğini vurgulamakta bunu şiar edinmektedir.

İhlas ve bilgi sahibi olmak lazım geldiğine her daim inanır. Fitnenin İslam toplumunun en büyük sancılarında olduğunu, ihlas ile bilginin eksik olduğu

ortamlarda gelişme fırsatı bulduğuna işaret etmektedir. Nefsi törpülemenin ve nefsi terbiye etmenin bir yolu hatta en önemli yolu bilgidir diye kabul etmektedir.

İnanmış bir adamın inancını yaşaması lazımdır. Bu en zor işlerden birisidir. Bu hal gerçekten başka olmakta ve insana galip bir vasıf vermektedir. Bu vasıfta o toplumda o cemiyette kabul görme açısından çok tesirlidir. Dolayısıyla bir dava adamının kendisini benimsetmesi, bulunduğu toplulukta söz sahibi olması açısından nefse en ağır gelen hususiyetlerden biri kabul edilen ***inandığı gibi yaşaması şuuruna*** kuvvetli bir şekilde sahip olmalıdır.

Hal böyle olunca görevimiz kendiliğinden bellidir. ***İyi bir baş olmak lazımdır. Ehliyetli bir insan kimliğine bürünmek gerekmektedir. Kendini mesul sayan bir anlayışa sahip olunmalıdır.*** Bu tür hizmet erlerinin bulunduğu, ortaya çıktığı yerlerde. İşler yolunda yürüyor demektir.” Orada sen varsın, orası senden soruluyordur artık. Budur benim sancım” diyerek Mehmet Akif İnan kendisini davasına adanmış, inandığıyla yaşayan bir adam, kendini vazife şuurunda hissederek hareket eden bir şahsiyet inşa edilmesi kaygısındadır. Tabi olmaktan ziyade yönlendirici bir vasfa bürünmek, bunun gereklerini yerine getirme yolunda tereddüt etmemek, her şeyden önemlisi donanımlı, ihtiyacı gideren bir özelliğe bürünmek gerektiğine inanmaktadır.

Zihnini kurcalayan, onu meşgul eden ve his dünyasının köşe taşlarından biride ***Zamandır.*** Mehmet Akif merhumun kendini toplumun saadetine hasreden bir insana zamanla ilgili önemli önerileri vardır. Zamanın tesirinin, teshirinin ve zaptının bilinmesi, unutulmaması gerektiğine işaret eder. Dava adamlarının en büyük vasıflarından biri zamana esir olmayışı zamanı yönetebilmesidir. Geçen zamanın kıymeti bilinmeli ve ona göre hareket edilmelidir. İçindeki zamanı yaşamak ve ona göre yerini almak zorunda olduğunu da hatırlatmaktadır.

Uzun uzun okumak, düşünmek ve konuşmak zarurieti mevcuttur. Buna riayet etmek mecburidir. Daima okumalı, geçmişini ve o anı anlatacak, izah edecek okumalar yapmalı bundan kendini irak tutmamalıdır. Çünkü zihnin ve ruhun besinleridir okumak. Okumayı bırakmak davasına sırtını dönmek, mefkûresinden uzaklaşmak demektir. Buna dayalı olarak daima tefekkür etmek, başkalarıyla okuduğunu müzakere etmek lazım gelir ki okuduklarının mahsule çevirmenin ideal yolu olup dava ehlini zinde tutacak bir idman hükümündedir.

Zengin kültür varlıklarını farkına varmak ve onları bilmek Müslümanın önderin, rehberin boynunun borcudur. Çünkü İslâm medeniyeti menbaı kuvvetli, ameliyesi bol, estetik basamaklarını hakkıyla tırmanmış bir kültür hazinesi-

ne sahiptir. Bu İslâm toplumuna ne katar? Zengin kültür varlıkları olmayan cemiyetlerden tefekkür çıkmıyor. Böyle bir toplulukta her hangi bir fert bir ilim dalının ya da bilim sahasının bütün bilgilerini bilse inceliklerini öğrense de mütefekkir olarak zuhur edemiyor. Müslümanın aydının önünde hatta her tarafında muazzam bir zenginlik var. Adeta hazine sandığı üzerine oturmuş dilenci görünümündedir. Bu da onu acınacak hale getirmektedir. Bu bağlamda gezmek, çok gezmek ancak bilinçli gezerek etrafından haberdar olmak vazgeçilmez bir hareket modeli olmalıdır. Bu sayede zihni ve fiili reflekslerin gelişeceğine toplumun istek, arzu ve meselelerine daha iyi vakıf olunacağına, o toplumla daha rahat temasa geçileceğine inanır.

Mehmet Akif İnan Üstadın iç dünyasının meşgalelerinden biri de tabuları yıkmak, önyargılardan kurtulmak, silkinmektir. Bu hususu İslam toplumunun meselelerini çözmenin baş şartlarından biri olarak kabul etmektedir. Üstünde sabit olunan şart ve yargının Allah'ın (CC) buyrukları olduğuna işaret ederek, bunun dışında her fikir, inanış, yargı, yorumlanabilir, eleştirilebilir, değerlendirilmeye tabi tutulabilir. Tabular beşerin sapkınlıklarının çılgınlıklarının simgesidir ve yıkılmalıdır. Bu noktada derin bir şecaat, sabır ve direnç gösterilmeli, korkulmamalı, yılmamalı yese düşülmemelidir diye tavsiyelerini sunmaktadır.

Sanatçı meselesini, Sanatçı kimdir? Sanatkâr nedir? , mesuliyet ve mecburiyetleri, yükümlülükleri nelerdir? gibi sorularla ele almakta üzerinde derin bir şekilde düşünmektedir. Soruların cevabını da vermeyi ihmal etmemiş ve özetle sanatçının malzemesini milletin varlığından aldığını, yerli ve milli varlığa yönelmesinin mecbur olduğuna temas eder. Sanatçı şu soruyu da sormalıdır; Milletin sorunu nedir? Müslüman bir sanatkârın insanların İslâm uygarlığı ile olan ilişkilerinin, münasebetlerinin koptuğunu bilmesi ve eserlerini bu eksikliği giderecek, toplumun zihniyetine uyacak, onları kendi medeniyetini fark etmesine imkân tanıyacak faaliyetler icra etmesini teklif etmektedir.

İslâm toplumu ve bilhassa gençlik **Kutsal Mekânlarını bilmelidir**, bilecektir. Bunu yapacak bundan haberdar edecek olanda şuurlu bir sanatkârdır. Kutsal mekânlardan habersiz olan bir toplum güdülmeye, bilinçsiz hareket etmeye ve vasıfsız yaşamaya mahkûmdur. İslâm'ın yüceltilmesi, İslâm'a hizmet etmenin hareket noktalarından biriside kutsal mekânların bilinme zaruriyetidir.

Dava ehli **zikir ehli** olacaktır. En başta Yaratanını zikredek daima ona yakın olma arzusunu taşıyacaktır. Diğer bir zikri de mesuliyetinin ve ait olduğu topluma hizmetin hatırdaki tutulmasına yönelik zikirdir ki bu da okumak, düşünmek ve konuşmak toplumun bir meselesi hal yoluna koyuldu mu, iş bitti dememek diğer problemlere yönelmek olarak kabul etmektedir.

Fiili Kaideler:

Mehmet Akis İnan Üstadın his dünyasının kaidelerini yaşantısına, hal ve tavırlarına yansıttığını söylemek bu başlığın en güzel özetidir. İç dünyasını dış dünyaya şu şekilde aksettirdiğini yazmak lazım gelir; ***Inandığı gibi yaşamıştır.*** Buna güzel bir latifeye ilave yapmak gerekir o da Soy isminin hakkını verdiğini söylemektir. Soyadı gibi inanmış ve inandığını yaşamıştır. Keza bunu tebliğcinin, dava adamının ilk şartı olarak kabul etmiş kabul ettiğini de evvela kendi tatbik ederek arkadaşları, muhiti, efradı, ailesi, sülalesi ve onu beğenip eserlerine müptela olanların hakkında ilk bahis ettikleri hususiyeti haline gelmiştir.

Tebliğ en başlıca görevidir. Bunu unutmamış ve unutturmamıştır. Yılmadan usanmadan, ümitsizliğe düşmeden bunu evvel vazife addedip yerine getirmiştir.

Yönünü kendi çizmiştir. İnancının buyrukları doğrultusunda istikametini tayin etmiştir. Tesire açıktır, teslimiyete körü körüne inanışa karşıdır.

Aydın olmak ve aydınları çoğaltmak için gayret sarf etmiştir. Aydınları yetiştirme inancımızın yeni aydınlarını yetiştirmeye kendini vakfetmiştir.

Her zaman birliği vurgulamıştır. Cemaat olmanın cemaat şuuruna vakıf olmanın bu zeminin hazırlamasında büyük kolaylık getireceğini, Müslüman toplumların aslında bu tecrübeye sahip bulunduğunu ama şu anda bunu fazla idrak edemediklerini beyan eder. Sağ ve sol kavramları reddeder. Müslüman olan ve Müslüman olmayan vardır diyerek ayrımın buna göre yapılmasına ısrar ve işaret etmektedir. ***Hizipçiliğe ve gruplaşmaya daima karşı çıkmıştır ve birliği, bütünlüğü hedef tutan bir çağrıda bulunmuştur.***

Mahallinden kopmamıştır. Bol bol seyahat etmiştir ve bu yönde hareket edilmesi noktasında tavsiyede bulunmuştur. Gidilemezse bile oldukları yerde ilmi meclisler tesis ederek bilgi seyahatleri düzenlenmesini tavsiye etmiş, etmekle kalmamış nasıl yapılacağını gösteren etkinlikler düzenlemiştir.

Hep işine bakmıştır ve bunu kendine şiar edinmiştir. Bir işi yaparken istişareye önem vermiş akabinde aldığı kararı yerine getirme babında elinden gelen gayreti sarf etmiştir. Sağına soluna bakmamıştır. Yaptığı iş İslâm'a hizmeti esas almışsa kınanmayı, baskıyı vs menfi hiçbir şeyi kale almamıştır. ***Sürekli olarak doğruluğu anons etmiş ve burada tereddüt göstermemiştir, sağına soluna bakmamıştır.***

Durağan olmamıştır hep kendini yetiştirmiştir. Yaşadığı fiili ve ilmi havzanın onu ağabey, baş, lider olarak kabul etmesine mukabil daima ehliyetli bir vasfa sahip olduğunu serdetmek için çalışmış ve kendini geliştirmiştir.

Kavgacıdır, ama vazifesinin kavgacı olmadığına bilmiş ve hissettirmiştir. Kavgalarla oyalanmamıştır. Ama kavgaya gireceğini, işin ve vaziyetin kavgaya dönüşeceğini hissettiği zaman bundan da geri durmamıştır. Kavgacı vasfını mücadeleci ve azimkâr bir hüviyete tahvil etmesini başarmış ve aşılması imkânsız yahut zor görünen meselelerin hal yolunda büyük bir irade göstermiştir. Bu yönü en fazla bahsedilen ve örnek alınan hususiyetlerden kabul edilmektedir.

Üslup sahibiydi. Doğru ve iyi seçilmiş bir üslup arayışındaydı be bunu da bulmuştur. Girdiği yol, yaptığı işler kurduğu ve yaşattığı hizmete adadığı müesseseler bunun en güzel göstergeleridir.

Vazife şuuru ve hassasiyetine sahipti. Bunu mecburiyet olarak addederdi. Çünkü biz bize düşeni, emredileni yerine getirmeye mecburuz diyerek her işinde hareket tarzını ona göre belirlerdi.

Öne çıkan fiiliyatından biride **Edeb sahibi olmasıdır.** Onunla bununla uğraşmamıştır. Münazara ve münakaşadan kaçınmıştır. Başkasının söz ve davranışını mevzu etmemiştir. Kendi sözü varsa onu söylemiştir.

Şu hususiyeti gözden kaçmamalıdır, **geleneğe ve eslafa son derece saygılıdır. Buna mukabil çağa uygun yenilikçidir.**

Nakilci değil mütefekkir olmayı yeğlemiştir.

Değerlendirme ve Sonuç:

Mehmet Akif İnan bir üslup sahibi bir insandır. Bunu sanatında, fiiliyatında ve iç dünyasında kuvvetli bir şekilde yansıtmış, tatbik etmiştir. Şiir, yazı ve hitabetinde t bir üslup sahibi olduğu müşahede edilir. Yenilikçidir, geleneğe bağlıdır fakat değerlerini kaybetmeden geleneği aşma daha ileriye götürme hevesini hissettirmektedir. Kelime karmaşası ve kargaşasına müsaade etmez ve sadeliği yeğlemektedir. Bu sadelik bir yavanlık olmayıp kullandığı, tercih ettiği kelimeleri çağa uygun bir manaya büründürmüştür.

Hissi kaideleri; onun fırtınalarının çevresini rahatsız etmeyecek mesabede iç âlemindeki sorgusu ve inşasıdır. Dertli olmayı yeğlemiş, Hz Peygamberi (SAS) samimiyetle önder kabul etmiş, bundan mütevellit ümitsizliğe düşmemiş ve yese kapılmayı zayıflık olarak addetmiştir. Derdinin İslâm'a ve Müslümanlara hizmet olarak tayin etmiştir. Sorgulamalarını ve çözümlerini bunu esas alarak yapmıştır. Genelde hizmet kitleleri Müslümanlar özelde gençlerdir. Her nesil kendinden sonraki nesilden mesuldür idrakiyle gençliği İslâm'a uygun, çağın gereklerine cevap verebilen, ehliyetli bir hüviyete büründürmeyi amaç kabul

etmiştir. Bu çağın Müslümanı İslâm'ı ve mirasını esaretten kurtaracak bir kisyeye bürünecek ve bunun hakkını verecek bir seviyeye çıkarma arzusunu taşır. Bunu yapabilecek olanların da gençler olduğu ve gençliğin de bu nispette ele alınması gerektiğini şiar edinmiştir.

Fiiliyatında, his dünyasının temel noktalarına yaslanarak ve onları devreye sokarak önemli işler icra ettiğini vasıflar sergilediği görülür. İnandığını yaşayan sözüne layık olmuş ve daima bu şekilde anılmasını teşvik etmiş bir hayat tarzı sergilemiştir. Dava adamı olmanın gereklerinden bahsedip kenara çekilmemiş bizatihi kendisi de uygulamalarıyla nasıl bir dava adamı olunur sorusunun cevabını tatbikatta da sergilemiştir. En önemli davranış tarzı bir sorunu tespit ettiğinde onun çözümünü de getirmiş, sorun odaklı değil çözüm odaklı olmanın gerekliliğini ortaya koymuştur.

Herkesten sorumlu olduğunu düşünür ve ona göre hareket ederdi. Gençliğin çok iyi yetiştirilmesi hassasiyetiydi ve bu zamanın harcanmaması gerektiğine inanarak eylemlerini ona göre yapmaktaydı. Zamana önem verir kıymetini bilirdi. Boşa geçecek zaman yoktu keza bu zamanın içinde bir yer edinmek isteniyorsa zamanın kontrol altında tutulmasını istiyor daima bunu vazediyordu. İşleri plânlı ve tertipliydi. Tabiri caizse Müslümanların dertli olmayışı, plânsız hareket etmesi ve disipline riayet etmemesi yani laubali tutumları bu asrın en büyük hastalıklarından biri olarak görmekteydi. Yaşantısında da bu noktaları ezecek, devre dışı bırakacak bir yol takip etmiş, azim, plân, tertip ve sistematik bir düzeni her alanda her aşamada, her uğraşta göstererek bir dava adamının sahip olması gerektiği hususiyetlerden bir kaçını sözsü olarak faaliyetleriyle benimsetmeye çalışmıştır. Çok yönlüydü ve kendisini yetiştirmek için çok çalışırdı. Öğrendiklerini kendisine saklamaz çevresindekilere aktarmaya gayret ederdi. Ülke ve dünya gündemini çok iyi takip eder bakış tarzını geniş bir objektif misali tutardı. Merhametli, yardımsever ve misafirperverdi. Bir dava adamının sahip olması gereken hasletlendendi bunlar ve kendisi bunu şahsiyetinin bir parçasıymış gibi yapardı. Tabiri caizse tam bir misyonerdi.

Mehmet Akif İnan tüm bu kaidelerini dünya görüşünü beslemek ve esas vazife olarak telakki ettiği İslâm'a hizmet mevkiinde devreye sokmak için teşkil etmiştir. Tüm bu kaidelerini mevzu bahis bu vazife doğrultusunda en büyük sanat eserinde toplamıştır. Bir kuyumcu hassasiyetiyle örüp asırlara hitap edecek yarınlara miras kalacak tarzda vücuda getirdiği sanat eserinde devreye sokmuştur. Söz konusu sanat eseri kurduğu sendikadır. Bedii, hissi ve fiili kaidelerinin hepsi gerek takdim, gerek tebliğ, gerek birlik olma gerekse bir mefkûre çizme babında bu eserinde sunmuş, bu müessesini sağlam bir zemine oturtmuştur. Sendika ismi batılı bir tabirdir. Hâlbuki Mehmet Akif İnan

batılı terminolojiye karşıdır. Peki, neden bu kavramla yola çıkmış bir kurum teşkil etmiştir. Haddi zatında temsil ettiği muhafazakâr kesim bu kelimeye ve bu tarz bir faaliyete oldukça yabancısıdır ve mesafelidir. Neden bu tür bir işe girmiştir. Bunun cevabı kurduğu bu müessesenin günümüzde geldiği nokta, üstlendiği misyon sadece Türkiye de değil Tüm İslâm alemindeki tanınırlığı ve faaliyetleridir. İsmi sendika olup, sendikadan öte bir tebliğ, bir hizmet, bir dava ocağı olduğunu açık bir şekilde yansıtmaktadır. Mehmet Akif İnan'ın tahayyül ettiği, çağa hitap eden, ülkenin ve ümmetin meselelerini dert edinen ve bunu gayet bedii bir zevke hitap edecek tarzda tatbikata sokan bir kurum olarak görülmesinden ötürü merhum Mehmet Akif ağabeyin en büyük sanat eseri olma payesini de hak etmektedir.

BİLGE ŞAİRİN SENDİKACILIĞI

Prof. Dr. Hasan ÇİÇEK

*Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi*

Giriş

İnsanlık tarihinde sendikaların geçmişi çok eski değildir. Dünyada ilkin 18. yüzyılın sonunda; ülkemizde ise 20. Yüzyılın başında sendikalar kuruldu. Memur sendikacılığı ise bizde daha da yenidir. İlk memur sendikalarından birisinin kurucusu olan Mehmet Akif İnan (1940- 2000), Eğitim- Bir-Sen’i 1992 yılında kurar. Başlangıçta konjüktürel olarak zorluklarla karşılaşmıştır ama hep umutlu olmayı sürdürmüştür. Mehmet Akif İnan, katıldığı son kongrede demişti ki: “Gün gelecek, Türkiye’nin en büyük salonlarına sığmayacağız.” Gerçekten de öyle oldu ve Eğitim- Bir- Sen, zaman içinde ülkenin en büyük sivil toplum kuruluşu olmuştur. İnan, yaşadığı süre içinde kurduğu yapının ve yapının çatısı altında bulunacak kişilerin hep ilkelere göre eylemesini istemiştir. Bu nedenle kurduğu sendika “erdemliler hareketi” olarak tanımlanır. Aristoteles (M. Ö. 384- 322), “erdemli insanlar anılmayı hak ediyorlar” der. İnan da yaptıkları ve duruşu ile anılmayı hak edenler arasındadır. Bütün bilgiler, tarih boyunca insanlığı yüceltmiş ve insan aklının gereğini yerine getirmişlerdir. İnsanlığın erdemli ve bilge insanlara ihtiyacı vardır. Onlar evrene değer katmakta, insanlığın sorunlarını sağduyu ile çözmeye çalışmaktadır. Bilge, hem bilgilidir hem de bilgisini yararlı biçimde kullanandır. Bu nedenle bilgiler toplumlarına rehberlik ve öncülük ederler.

Mehmet Akif İnan da hem bilge hem de şair olarak içinde yaşadığı toplumun gelişimine ve toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunmaya çalışmıştır. Söz konusu katkıyı yapmanın sivil kuruluşlarla mümkün olduğuna inandığı için sivil toplum örgütlenmelerine ilgi duymuştur. Sendika da bu sivil kuruluşların en etkili olabileceği için İnan, eğitim iş kolunda bir sendika kurma gayretini sergilemiştir. Bilge şair, sendikanın kuruluşunda ve faaliyetlerinde özenli dav-

ranmış ve ilkelerine bağlı kalmaya çalışmıştır. Bu nedenle onun sendikacılığında, bilgeliğinin ve şairliğinin izleri görülür. Bu çalışmada, İnan'ın bilgeliğinden ve şairliğinden izler taşıyan sendikacılığı ya da şair ve bilge olmasından dolayı sendikacılığının nasıl etkilendiği hususu irdelenecektir.

Bilge

Tarih boyunca toplumların bir arada barış içinde yaşamasının mimarları arasında bilgiler de yer alır. Bilge, yaşadığı zamanlarda rol model olarak topluma öncülük ve rehberlik yaparak, misyon ve nosyon sahibi bir birey olarak tarihi bir rol üstlenir. Sözlüklerde bilge şöyle tanımlanır: “Geniş ve derin bilgi sahibi olan, bunu en doğru ve yararlı biçimde kullanan, iyi ahlaklı, olgun ve örnek kimse; hâkim. Olayları erdem ve bilgiden gelen bir üstünlükle değerlendiren kimse” (<https://sozluk.gov.tr/> E. T. 30.11.2024). Platon (M. Ö. 437- 347), da “bilgelik kendini bilmektir” (Platon, 1986: 42) der. Kendini bilmek bilgenin bütün niteliklerini ifade eder. Evrensel kullanımı olan bir söze dönüşen “Kendini bil”in Antik Yunan vecizesi olarak Yunanlılarca kutsal bilinen Delphi tapınağının girişinde altın harflerle yazılı olduğu söylenir ve bu söz Sokrates (M. Ö. 467- 399) dâhil, bilinen Yunanlı bilgeler tarafından tekrarlanır.

Mehmet Akif İnan da olayları erdem ve bilgiden gelen bir anlayışla değerlendirmeye çalıştığı için bilge olarak anılabilir. Onun bütün meselesi insan ve insana ulaştırılması gerektiğini düşündüğü idealleridir. Ona göre insan öncelenmelidir; asıl mesele insandır. İnsan, insan olmadıktan sonra her yeri imar etsek de işe yaramaz. Çünkü insan olmadıktan sonra yeryüzünün de bir anlamı kalmaz. Şöyle diyor İnan: “Yere batsın ekonomisi de, fabrikası da, önce insan lazım. Kendini bilen, Rabbini bilen, uygarlığına sahip çıkan insan lazım” (İnan, 2015: 38). İnan da insanın ‘kendini bil’mesini önemser ve bir ölçü olarak görür. Bunu davaya sahip çıkmanın temeli yapar: “Biz, öncelikle bir dava güden insanlarız. Tamamen ayrı, farklı, yeni bir hüviyetimiz vardır. Alışlagelmiş insanlardan değiliz. Bilinegelen şeyler söylemiyoruz. Ayrı bir kavgamız ve yöntemimiz var. Toplum bu kavgaya hazırlıklı değil, bilinçli değil. Özellikle aydın kesimde ağırlığımız yok” (İnan, 2015: 32). İnan, yaşadığı dönemin zorluklarının farkındadır ve gerçekçidir: “Tanzimat’tan bu yana uygulanan düzen bizim işimizi güçleştirmiştir. Düşüncemiz gündemden kaldırılmıştır. Aydınlar bize aykırı bir yapıda oluşturulmuştur. Bütün kurumlar bize terstir. Halk aldatılmıştır, yanlışla saplandırılmıştır, bilinci çarpıtılmıştır” (İnan, 2015: 33). İnan dışlanmış olmanın, ötekileştirilmiş olmanın kısacası, bu duruma gelmiş olmanın tarihsel arka planını 1970’li yıllarda irdeler.

1972 yılında ilk baskısı yapılan *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine* adlı kitabında “Bir Acı Tarlası” adında bir denemesi vardır. Bu deneme bilgeliğin örneğidir. Davasını, taşıdığı sorumluluk bilincini, “Evrensel Bildiri” metaforu ile dile getirir. Genelde İslam dünyasının özelde Osmanlı’nın yıkılışına giden süreci özenle ve açık yüreklilikle işler. Der ki: “On yedinci yüzyılda biz güven sarhoşluğu içerisinde derin bir umursamazlık yaşıyor ve onları hiç önemsemiyorduk. Bu önemsememe, hafife alma, gururumuzu okşuyordu. Batı’ya karşı gittikçe bir nefrete dönüşen bu durum, onların bütün gelişmelerini gözetlememize, silkinip tedbirler almamıza, uzağında kaldığımız ‘evrensel bildiri’imizin gereklerine uyarak yeni aşamalar yapmamıza, tek kelimeyle kendimizi yenilememize de engel oldu. On sekizinci yüzyılda iş işten geçmişti. Kurumlarımızı yenileştiremediğimiz için artık tam aydınlar yetişemiyordu (İnan, 2019: 151). On dokuzuncu yüzyıl bizim için felaket oldu. Çöküntü dönemine giriliyordu. İşte bu noktada Batı’nın zorlamaları ve başka çıkış yolu bulunmadığından Batı’yı örnek alan reformlara girildi. Tanzimat bunun denemesi” (İnan, 2019: 152). Reformlar, tepeden inme, altyapı yok. Bu nedenle tutmadı. Şöyle özetliyor durumu: “Son bir buçuk asrımız karanlık; ondan önceki bir buçuk asır alacakaranlık. Aydınlık olan daha önceki dönemlerimizdir ve çok uzun sürmüştür. Kültür ve medeniyetimizin en belirgin örnekleri o dönemlere aittir” (İnan, 2019: 152). İnan’ın haklılığını tarih kanıtlar. Geriye doğru gittikçe dünyamızda daha çok başarılı gelişmeler görülür. Konuyu şöyle bitirir: “Bir millet hayatında ak günler de, karanlık günler de olabilir. Ama kara günlere nasıl girdiğini anlayabilirse kurtuluşu çabuk olur” (İnan, 2019: 152). Bu durumda ne yapmalıyız? Cevabını da bir gazete yazısında veriyor.

İnan, 5 Temmuz 1977’de *Yeni Devir*’de yazdığı “Biz İşimize Bakalım” adlı yazıda bilgeliğini metne yansıtmıştır. Planlamadan söz eder ve popülist yaklaşımlardan kaçınmayı dile getirir ve şöyle der: “Bizi aktüalite yönlendirmemelidir. Bizim yönümüzü inancımız çizmelidir. İnancımızın stratejisi açısından aktüaliteyi değerlendirmeliyiz. Belli bir plan ve programımız olmalıdır. Sağlam ve güvenli adımlar atmamız gerekir. Ne kadar zamanda, ne kadar yol almamız gerektiğinin hesabını yapmalıyız” (İnan, 2015: 32). “Aydınları değiştirmeye ve inancımızın yeni aydınlarını yetiştirmeye yönelik kuruluşlarımız, yayınlarımız olmalıdır. Ve İslâm aydınlarını, yazarlarını, sanatçıları, bütün ülkelerimizde tanıtmalı, yaygınlaştırmalıyız. Özellikle çağdaş sanat ve düşünce adamlarımızı iyice izleyelim. Bu yolla kadro oluşur. Bir kitap akımı ve akını başlasın ülkelerimiz arasında.” (İnan, 2015: 30). Bu nedenle İnan, gençlik çalışmalarını önemsiyor ve şöyle ifade ediyor bu konudaki düşüncesini: “Düşüncemizin aydın adaylarını gençlik içinde aramalıyız” (İnan, 2015: 33). Ona göre “bütün zamanımızı bir gençliğin eğitimine ayırmamız gerekiyor. Düşüncemizi, kavgamızı sırtlayacak

olan gençliktir. Düşüncemizin gençliğini yoğurmaktır baş görevimiz. Aydın bir kadroya kavuşmanın tek yolu gençliğe yönelmektir. Gençliği olan, gençliği kazanan düşünce ve eylem hızla ülkeyi kuşatır. Halka ulaşmanın yolu da gençlikten geçiyor. Yani aydından geçiyor. Halk yığınlarını aydınlar etkiler, aydınlar yönlendirir. Aydınların da harmanlandığı yer gençliktir” (İnan, 2015: 33). Ama gençlik çalışmalarında da ilkelerimize uygun adımlarla yol alınmalıdır.

Onun düşüncesinde Makyavelizm’e karşı bir duruş vardır. Doğruya ulaştıracak olan araçlar da doğru olmalıdır: “Aydını da, halkı da oluşturma yolunda, inancımızın yöntemlerini uygulamalıyız. Bizim dışımızdakilerin geçtiği yollardan geçemeyiz. Zemin yoklamalarımız bize mahsus olmalıdır. Aktüalitenin önümüze sergilediği yollardan, yöntemlerden uzak durarak; sakin, dengeli ve hesaplı olarak, yani inancımızın metodunun gerektirdiği biçimde bir nesli oluşturmak, bir kamuoyu geliştirmek yükünün altındayız” (İnan, 2015: 34). İnan, Çağı düzeltmekten, yanılgılarını yok etmekten söz eder ve bunu yapacak olanın işinin kolay olmayacağını bu nedenle kendi yöntemiyle yürümesi gerektiğini belirtir (İnan, 2015: 46). İşte bu nedenle İnan, mücadele için gerekli olan kurumların yapıların yokluğuna hayıflanıyor ve diyor ki: “Kavgamız için gerekli kalelerden yoksunuz” (İnan, 2015: 32). İnan, kaleyi metafor olarak kullanır. Bu kalelerden biri de şüphesiz sivil toplum kuruluşları ve/veya sendikadır.

Onun bir “dava”sı vardır ve bu “dava”yı hayatının merkezine yerleştirir: “İnsanoğlunun ruhunda meknuz olan bir nizamı, zamana ve mekâna işlemenin işçileriyiz” (İnan, 2015: 33). Kaygısını şöyle dile getirir: “Ama insanımız bu nizama yabancı ve aykırı bir duruma getirilmiştir.” O, Konuyu bir metaforla izah eder: “En azından doktordan kaçan bir çocuk durumundadır. İnsanımız bize karşı. Kendimizi ve ilacımızı anlatmak bize düşüyor” (İnan, 2015: 33). “Halkla yola çıkılmaz, aydın olmayınca. Bir düşünce diri, güçlü bir aydın kadroya kavuşmamışsa, yalnız halkın sağduyusuna dayanarak, güvenerek yola çıkarsa ya da halkın hoşuna gidecek sözlerle vaatlerle yetinirse başarıya ulaşamaz. Aydını kazanmaktır aslolan, aydına kavuşmaktır” (İnan, 2015: 33). İnan’ın sendikacılığının ipuçlarını şu cümlede de görmekteyiz: “Biz yeni bir uyanmanın, ayağa kalkmanın davasındayız. Tarihî misyonumuzu, çağdaş anlamda yeniden yüklenmenin davacısıyız” (İnan, 2015: 33). “Çarenin ve devanın bizim nizamımızda olduğunu anlatmalıyız. Ve en başta bunu anlatacak aydınlar yetiştirmeliyiz. Bunları yazacak, yayacak organlarımız, kuruluşlarımız olmalıdır” (İnan, 2015: 33). Şüphesiz sözünü ettiği kuruluşlardan biri sendikadır.

Mehmet Akif İnan üretken bir yazar yanı sıra bilinen bir şairdir de. İnan, hedefleri ve idealleriyle ilgili duygu ve düşüncelerini sadece nesir ile değil bazen

şiiirle de dile getirmiş ve etki bırakan şiiirler yazmıştır. Bu nedenle şiiir alanında da anılmakta ve şiiir olarak da tanınmaktadır.

Şiiir

Bir şiiir olarak İnan, toplumca önemsenen ve ilgi duyulan konularda şiiirler yazmış ve bazı şiiirleri bestelenmiştir. Türk Dil Kurumu sözlüğü şiiiri şöyle açıklar: “Şiiir söyleyen veya yazan kimse; hayal gücü geniş olan, duyarlı, duygulu” (<https://sozluk.gov.tr/> E. T. 30.11.2024). İnan’ın da bir şiiir olarak duyarlı ve duygulu olduğunu görüyoruz. Toplumun sorunlarına duyarlı bir şiiirdir. Mes-cid-i Aksa şiiirinde Müslümanların ve insan acısını duyan herkesin derdine tercüman olur. Bundan dolayıdır ki, “Kudüs Şiiiri” unvanını alır.

*Mescid-i Aksa'yı gördüm düşümde
Götür Müslümana selam diyordu
Dayanamıyorum bu ayrılığa
Kucaklasın beni İslam diyordu* (İnan, 2019: 108).

Mehmet Akif İnan’ın evreni bütün insanlığın ortak alanı olarak görmesi şiiirlerinde dile gelir. Onun kucaklayıcılığını “**Umut Gazeli**” adlı şiiirinde görürüz:

*Soyundum çileye dönmemesine
Bilendim ışıktan gözyaşlarıyla*

*Acılar umudu buldurur bize
Bir zırha büründüm bu çağa karşı*

*Edeb senin sabır benim derimdir
askerler üretir sessiz ve derin*

*Bayrağa dönüşen alımdır şimdi
Ellerim ağların mahşer makası*

Türkümüz dünyayı kardeş bilendir
Gökleri insanın ortak tarlası (İnan, 2019: 33- 34).

İnan, bir dava adamıdır ve davasını şiiir inceliğiyle “Kaside”de şöyle anlatır:

Çağı kurtarmanın bir eylemidir
Çağ dışı görülen ilgimiz bizim (İnan, 2019: 44).

İvan Sergeyeviç Turgenyev (1818- 1883), *Babalar ve Oğullar* adlı romanında roman kahramanına “çok eski bir gerçektir ölüm ama herkese yeni görünür” (Turgenyev, 2022: 244) dedirtir. İnan herkes gibi bakmaz ölüme ve onun için eski bir gerçektir ölüm. İlk baskısı 1991’de yapılan *Tenha Sözler* adlı şiiir kitabındaki

“Şafak” adlı şiirinde bazı düşünürlerin ölümü “sonsuzluğun başlangıcı” olarak görmesi gibi bakmıştır ölüme. Şiirdeki bir kıta konuyu anlamak için yeterlidir:

Kim demiş her şeyin bitişi ölüm

Destanlar yayılır mezarımızdan

Hangi yöne baksam şafak görürüm

Toprağın altından yürür ordular (İnan, 2019: 131).

Şair, şiirleriyle de toplumu aydınlatmaya, davasını ve ideallerini anlatmaya, duyarlılık oluşturmaya devam edip, bu duyarlılığı sendikal faaliyetlerine de yansıtmaya çalışır.

Sendikacı

Mehmet Akif İnan bilge ve şair olunca, sendikacılığında bir zarafet ve özen ortaya çıkıyor. Sendikal girişimleri çatışma üzerine değil, uzlaşma üzerine bina eder. Uzlaşarak çözmeyi daha çok gerekli ve yararlı görür. Bununla ilgili olarak şöyle der: “Memur-Sen herkesin bildiği gibi, olur olmaz bahaneler ile sokağa dökülüp eylemler sergilemek, hele hele ideolojik bir içerik ile sokaklara dökülmekten yana asla olmadı. Şu veya bu bahaneler ile eylemler sergilemedik mi, mitingler yapmadık mı, protestolar yapmadık mı? Yaptık. Ama tümü bunların, hem çerçeve itibarı ile sınırlı, hem de içerik bakımından gayet dolu. Bir uyarma gösterisi olarak gerçekleşmiştir. Bu ülkenin memurunu bir başka memurla, yani güvenlik görevlisi ile ters düşürmeye çalışsalar da biz böyle terslikleri asla gündemimize almadık. Huzursuzluk unsuru olmadık. Devletten kendisini sorumlu sayan devlet memuru, bu ciddiyet üzere olmalıdır. Yapmış olduğumuz gösterilerde, memuriyetin ve bilhassa öğretmenliğin, hüviyetine, fikrine, aykırı düşen içerikte yapmadık” (Yıldırım, 2022: 412). İnan hep sağduyudan yanadır. Çözüm için rasyonel davranmak ve taraflar arasında diyalog, müzakere imkânlarını kullanmak ister.

Öngörü sahibi bir sendikacıdır: Eğitim-Bir-Sen’in en son katıldığı ve son kez genel başkan olarak seçildiği (kongreden altı ay sonra vefat etti: 6 Ocak 2000) 10-11 Temmuz 1999 tarihindeki kongresinde –ki kongreye katılan bir avuç insandık- bize dedi ki, “gün gelecek Türkiye’nin en büyük salonlarına sığmayacağız.” Gerçekten de öyle oldu. Bugün ülkemizin en büyük sendikası ve en büyük sivil toplum kuruluşu olduk.

Eğitim-Bir-Sen’in III. Olağan Genel Kurulu’nda yaptığı konuşmada “bazı şaşmaz ilkeler”den söz ediyor. İlkelerden biri şu: “Biz diyorduk ki, herhangi bir

siyasi partinin asla şemsiyesi altında olmayan ve bir ideolojik içerik taşımayan, ülkemizin tüm çalışanlarına hitap edebilecek ve o çalışanların da iç huzur ve gönül rahatlığıyla gelip çevresinde halkalanabileceği bir sendika oluşturalım. Bunda başarılı olduk. Ve sevinerek söylüyorum ki, Eğitimciler Birliği Sendikası ülkenin sendikal yaşamına kelimenin tam anlamıyla, yeni bir öz ve içerik getirmiştir” (Yıldırım, 2022: 406). İnan, daha kucaklayıcı, herkesle iletişim kurabilen kişilerin sendika üyesi veya temsilcisi olmasından mutluluk duyar ve hoşnutluğunu şöyle ifade eder: “Tüm yerleşim birimlerinde şubelerimizi oluşturduk. Ve gerçek o ki, her yerleşme biriminde şubemizi oluşturan arkadaşlar oranın gerçekten en sevilen, saygın, etkin arkadaşlardır. Bu sebeple sendikamız hızla gelişti. Şimdi Eğitimciler Birliği Sendikası, Türkiye’nin eğitim iş kolundaki en büyük sendikasıdır” (Yıldırım, 2022: 406). Kucaklayıcılık, herkese ve her kesime ulaşma isteği ve çabasının her ilde olması gereğine ve gerçekliğine vurgu onun bakışını yansıtır.

Bilge şairliğinin bir gereği olarak Memur-Sen II. Olağan Genel Kurulu’nda eleştiriye, özeleştiriye dikkat çekiyor ve şöyle diyor: “Sürekli olarak bir özeleştiri içerisinde bulunup daha büyük hizmetler sergilemeyi hedef bilmeliyiz” (Yıldırım, 2022: 424). Eleştirel zihin olmadan, eleştiri ve özeleştiri olmadan gelişmenin olamayacağını ayırdındaydı. Aliya İzzetbegoviç (1925-2003), eleştirel zihne dikkat çekmek için, “imkânım olsa bütün İslam dünyasında eleştirel düşünme dersini zorunlu yaparım” der. Eleştirel bir zihniyete sahip olmak için eleştirel düşünme becerisine sahip olmak gerekir; eleştirel düşünme, önyargılardan, basmakalıp yargılardan bizi uzaklaştırıp, hakikate ulaşmayı sağlayarak; manipülasyon ve propagandanın etkisinden insanı kurtarır.

İnan, bir bilge olarak kendisini hep ev sahibi, memleketin asıl sahibi olarak görür: “Hükümetler yolcudur, hancı olan biziz. Bu memleketin esas sahibi biziz. Onun için bu ülkeden asıl kendisini sorumlu sayanın, bunun sorunlarının çözümü konusunda çaba göstermesi lazım gelen kesimin, bizler, çalışanlar, devlet memurları olduğunu biz hiçbir zaman için unutmadık” (Yıldırım, 2022: 414). Bu nedenle sadece sendikal sorunlar değil, bütün toplumsal sorunlar konusunda duyarlılık ve çözme iradesi vurgusu yapar: “Memur-Sen olarak, bir sivil toplum örgütü olarak, toplumun bütün sorunlarından kendini sorumlu sayan ve o sorunların giderilmesini kendisine ulusal vazife olarak gören bilinçli insanlar olarak, insan hakları konusunda, demokratikleşme konusunda, düşünce, inanç özgürlüğü konusunda, yani topyekûn insan hakları konusunda aşılması gereken büyük sorunların varlığını hep ifade etmeye çalıştık” (Yıldırım, 2022: 413). İnan, toplumsal sorunların çözümü konusundaki kararlılığını da dile getirir: “Sayısı 1 milyon 850 bin olan memurun kavgasını vermiyoruz biz.

Biz topyekûn ülkenin kavgasını veriyoruz. Ülkenin hak ettiği yere gelmesinin kavgasını veriyoruz. Maaş kavgamız değil, insanca yaşama kavgası bu ülkenin insanların, layık olduğu biçimde madden ve manen yaşama kavgasıdır. Bu ülkenin en aydın kesimi, memurlar çalışanlar değil mi, okuyan kesim değil mi? Elbette bu sorumluluğu omuzlamalıdır ve bunun takipçisi olmalıdır” (Yıldırım, 2022: 413). Bunları üstlenilen sorumluluğun gereği olarak dile getirmektedir: “Evlatlarımıza karşı sorumluyuz, gelecek kuşaklara karşı sorumluyuz ve dahi öte dünyada da yerine getirmediğimiz, gücümüz yettiği halde ulaşmadığımız, çalışmadığımız işlerden de sorumlu olacağımızın, derin bilgisi ve imanı içerisindeyiz” (Yıldırım, 2022: 414).

Son kongredeki konuşmasını şöyle bitiriyor: “Ve sizlerin, hepinizi birer tarihi görev omuzlanmış ve önemli bir kavşak noktasında nöbet tutan, ülkenin yiğit erleri olarak görüyorum” (Yıldırım, 2022: 415).

Mehmet Akif İnan, Cumhuriyet Tarihi boyunca tek olan, toplumun farklı kesimlerinin örgütlerini ortak zeminde buluşturan Emek platformunun fikir babasıdır. Dönemin koalisyon hükümetinin yanlışları karşısında Türk- İş, Hak- İş, Disk, Kesk, Türkiye Kamu- Sen ve Memur- Sen Genel Başkanları 27 Ocak 1999 günü Ankara’da Hak- İş Genel Merkezinde ilk toplantılarını yaparak ortak sorunları görüşmüşler ve ortak bir açıklama yapmışlardır. Platform daha sonra da ortak eylem ve açıklamalar yapmıştır. Platform tarafından 24 Temmuz 1999’da Ankara Kızılay’da Türkiye’nin en büyük işçi- memur mitingi yapılmıştır. Bu platformun mimarlarından olan Mehmet Akif İnan, farklılıkların bağnazca düşmanca algılandığı zaman diliminde ideolojik farklılıklarına rağmen memur ve işçi sendikalarını ortak paydada birleştirir. Bu bilgeliğinin yansımasıdır. Emek Platformu’nun dağılma sürecine girdiği dönemlerde de birleştirici kimliğiyle platformun devamını sağlamıştır. Emek platformu bileşenleri nezdindeki saygın kişiliğinin (Yıldırım, 2022: 421) platformun oluşumunda büyük payı vardır.

Hem bilgeliğini hem şairliğini hem de sendikacılığını aynı anda yansıtan bir örneği 14 Kasım 1999 tarihinde yapılan Memur- Sen II. Olağan Genel Kurulu’nda yaptığı konuşmada görüyoruz. İnan, son kez katıldığı Memur-Sen Kongresinde ve sendikal anlamdaki son konuşmasında bir paragrafta bu niteliklerini yansıtır. Bilgeliği şu satırlarda kendini bir kere daha hissettiriyor: “Ha az ha çok yaşamışım önemli değil ama Tanrı’nın vermiş olduğu bu emaneti korumak konusunda mesulüzdür” (Yıldırım, 2022: 427). Şairliğini şöyle yansıtır: “Hiçbir hüsnü ameli olmayan bir insan olduğumu ezilerek utanarak görmekteyim. Kendi kendime de defalarca itiraf etmekteyim. Amma ne var ki, ‘Tanrı’nın mağfiretinden büyük mü günahım?’ ‘Günahkârın olmazsa affın kime

mahsus şayandır?” Bu konuşmada sendikacılığını ihmal etmiyor: “Hepinizin hayırlı dualarına kalpten yürekten dualarına şiddetle ihtiyacım var. Bu ülkenin saygın, dinini diyanetini bilen insanlarıdır. Daha hızlı biçimde koşturmam adına, ayakta kalmam adına” (Yıldırım, 2022: 427). Bu konuşmada İnan’ın hep var olan heyecanını, azmini, samimiyetini, umudunu bir kere daha dinliyoruz.

Mevlana (1207-1273) diyor ki, “bir beste ol ardından özlemle söz etsinler.” Akif İnan da böyle oldu. Bunun için ardından özlemle söz ediyoruz.

Sonuç

Bilge ve şair olarak Mehmet Akif İnan, bugün ülkemizin en büyük sivil toplum kuruluşu olan sendikayı kurarken, bilgeliğinin etkisiyle ve şair inceliğiyle hareket eder ve bu doğrultuda sendikacılık yapma çabasıdır. Sendikal faaliyet ve süreçlerde de ilkeli duruşunu hep korumaya çalışır. En zor zamanlarda duruşundan ve tutumundan emin olarak hak ve adalet mücadelesi vererek, memur sendikacılığına öncülük eder. Bir aydın olarak da ülkenin düşünsel üretimine katkı sunarak, toplumun farklı kesimlerinin temsilini sağlayan sivil toplum kuruluşları arasında diyalog ve ortak çalışmalar için ön ayak olur. Farklılıkların düşmanlık sebebi değil, karşılıklı hoşgörü ile karşılanması gerektiğine inanır. Sendikal faaliyetin eleştiriye ve özeleştiriye olan ihtiyacına dikkat çekerek, bu yolla denetim, kontrol ve güvenin tesis edileceğine inanır. Bunun için popülist, Makyavelist ve pragmatist yaklaşımlardan kaçınarak, şeffaf, güvene dayalı ve açık iletişimden yana olur.

Mehmet Akif İnan uzlaşıcı, barışçıl ve ilkeli yaklaşımından dolayı farklı çevrelerde saygınlık kazanmıştır. Kendini ülkesinde hep ev sahibi olarak görmesi, onun toplumsal sorunlar karşısında daha duyarlı olmasını beraberinde getirir ve onu sorunlara çözüm üretmesi gerektiğine ilişkin bir yaklaşıma sahip kılar. Birlikte yaşama kültürünün bir gereği olarak karşılıklı saygı çerçevesinde, kendisi gibi yaşamayan ve kendisi gibi düşünmeyen insanların düşüncelerini serbestçe ifade etmesi gerektiğini savunur. Farklı düşünsel çevrelerden sivil toplum kuruluşları ve işçi- memur sendikalarının bir araya gelerek özlük haklarının korunması ve ülke sorunlarına dikkat çekilmesi için ortak kararlar almalarına ve ortak eylemlere girişmelerine katkıda bulunması ve öncülük etmesi Mehmet Akif İnan’ın uzlaşıcı ve kucaklayıcı yönünü gösterir. Evrenin bütün insanlığa ait olduğuna dair inancını ve bütün insanlığı kucaklayıcılığını, yazılarında ve şiirlerinde dile getirir. Onun sendikacılığı bu temeller üzerinde şekillenir.

KAYNAKÇA

- İnan, M. A. (2019). Mehmet Akif İnan Eserleri C. 1. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- İnan, M. A. (2015). "Mirası Kuşanmak", Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- Platon, (1986). Diyaloglar II Kharmides, çev. T. Gökçöl, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Turgenyev, İ. S. (2022). Babalar ve Oğullar. 28. Basım. çev. E. Altay. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Yıldırım. H. (2022). Eğitim-Bir-Sen Tarihi, C.I, Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- TDK, Güncel Türkçe Sözlük, (<https://sozluk.gov.tr/> E. T. 30.11.2024).

EĞİTİM-BİR-SEN VE ÜYELERİNİN MEHMET AKİF İNAN'IN KUDÜS VE MESCİD-İ AKSA TEMALI ŞİİRİNDEKİ DİLİ, SEMBOLLERİ VE MANEVİ İMGELERİ ANLAMLANDIRMA DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Serpil KILIÇ CEBECİ
MEB, Okul Müdürü

Giriş

Mehmet Akif İnan, Eğitimciler Birliği Sendikasının kurucusudur. İnan yalnızca bir sendikacı değil, aynı zamanda bir şair ve edebiyatçıdır. Hem sendikacı hem de edebiyatçı kimliğiyle her daim toplumun manevi ve kültürel değerlerine bağlı kalmış; zulme ve haksızlığa karşı durmuştur. İnan şiirlerinde insan, çevre, hak ve özgürlük gibi evrensel konulara temas etmiştir. İnan almaktan ziyade vermesini seven, paylaşmayı bilen, kimi zaman çağdaş bir derviş kimi zaman zarif bir modern zaman şövalyesi, kürsüde iyi bir hatip, bir kimlik ve kişilik temsilcisi estetik bir duruş sahibi iyi bir eğitimci, mecliste muhabbet adamı, meydanda celalet timsali, müzakereci ve dili şiir dili; hakkı söyleyen ve haykıran bir şairdir (Emiroğlu, 2017). İnan'ın şiiri Anadolu insanının sesi olmuştur. Her bakımından bize ait olan, bize özgü duygular sezgiler taşıyan bu umut dolu ses hem Anadolu mahreçli hem de evrensel mesajlar yüklüydü (Eğitim-Bir-Sen, 2009, s. 127).

Akif İnan, Urfa'da yaygın olan sıra gecelerine katılmış ve bu gecelerde yapılan şiir okumalarına, türkü söyleme ve edebi tartışmalara dahil olmuştur (Karakaya, 2014). Ayrıca, yetiştiği sosyal ortam olan Urfa ve lise eğitimini tamamlamak üzere gittiği Maraş, onun edebi kimliğinin temelini oluşturmuştur. İnan genç yaşlarda sanat ve edebiyatla tanışmasını şu cümlelerle ifade etmiştir: "Sanatla ilgilenen herkes gibi, ben de çok genç yaşlarda sanatla ilgili olarak buldum kendimi. İlk şiir ve yazı denemelerim, zannediyorum, ortaokul sıralarında oldu" (Söyleyişler, 2009: 148).

İnan kendi şiir anlayışını ve şiir yazma tarzını şu şekilde ifade etmiştir: Düşünerek yazarım. Nasıl bir şiir kuracağım konusunda bazı kararlara varırım. Şiir yazma yeteneğimi o kararlara uygun bir çizgiye çekerim. Ayrıca her içimden geçeni şiire dönüştüremem. Ben, belli bir sanat anlayışının, dünya görüşünün mensubuyum. Duygularımı süzgeçten geçiririm. Şiirim hem sanat bakımından ergin, yetkin olsun hem ahlak anlayışıma uygun düşün isterim. Benim şiirim gönül şiiridir, yürek şiiridir. Ama bunları aklımda düzenlerim. Dil, yazılış, imaj, ritim bakımından şiire tekrar tekrar müdahalelerde bulunurum. Şiirin konusuyla uyum içinde bir müzikalite benim sürekli peşinde olduğum bir özellik oldu. Bir de mümkün olduğu kadar az kelimeyle çok mana ifade etmeye yöneldim. Her kesimden insana hitap etmeye çalıştım (İnan, 2009, s. 368).

Bu nedenle İnan sadece Türk coğrafyalarında değil Müslüman kimliğinden ötürü İslam coğrafyalarındaki haksızlık, zulüm, işkence ve savaflara karşı çıkmıştır. Mescid-i Aksa şiiri de Filistin topraklarında İsrail'in haksız eylemlerine başkaldırıdır. Mehmet Akif'in bu şiirde İslam tarihinin en önemli referanslarından biri olan Mescid-i Aksa'yı anlatmıştır. Mescid-i Aksa'nın Miraç hadisesindeki konumunu ve bu kutsal mabedin bugün işgal altında buluşunu dolayısıyla bundan duyduğu üzüntüyü de dile getirmiştir (Sağlık, 2002).

Bu çalışmada, İnan'ın özellikle Kudüs ve Mescid-i Aksa gibi Müslümanlar tarafından kutsal kabul edilen mekânları odağa alarak işlediği şiirlerinin, kurucusu olduğu sendikanın üyeleri tarafından bilinip bilinmediği ve bu şiirlerdeki dil, semboller ve manevi imgeleri anlama düzeyleri incelenmiştir.

Mescid-i Aksa'yı gördüm düşümde
Bir çocuk gibiydi ve ağlıyordu
Varıp eşiğine alnımı koydum
Sanki bir yer altı nehr çağlıyordu

Mescid-i Aksa'yı gördüm düşümde
Götür Müslümana selam diyordu
Dayanamıyorum bu ayrılığa
Kucaklasın beni İslâm diyordu

(İnan, 1994: 26, 27)

Yöntem

Araştırmada Eğitim-Bir-Sen üyelerine Google Forms kullanılarak hazırlanan bir anket uygulanmıştır ve derinlemesine odak görüşmeleri yapılmıştır. An-

ket uygulaması Şanlıurfa, Sinop ve Eskişehir'deki Eğitim Bir Sen üyeleriyle gerçekleştirilmiş olup Sinop'taki sendika üyeleriyle ayrıca derinlemesine odak görüşmeler yapılmıştır. Google Forms anket formu hazırlanarak sendika üyelerine çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Anket 4 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Mehmet Akif İnan'ın şairlik yönü ve şiirleriyle ilgili genel sorular yöneltilmiştir. İkinci bölümde ise "Mescid-i Aksa" adlı şiirin iki kıtası verilmiş katılımcıların şiirde geçen sembolleri yorumlamaları istenmiştir. Üçüncü bölümde Mescid-i Aksa şiirinin ve genel olarak Mehmet Akif İnan şiirlerinin sendika üyelerinin milli ve manevi değerlerini güçlendirip güçlendirmedeğini, milli duygularını harekete geçirip geçirmediğini ve şiirlerin milli dayanışma ile kardeşlik duygusuna katkısı sorulmuştur. Son bölümde ise katılımcıların demografik bilgileri sorulmuştur. Araştırma için Şanlıurfa, Sinop ve Eskişehir'deki sendika üyelerinden 100 katılımcıya ulaşılmıştır. Sinop'taki sendika üyeleriyle ayrıca derinlemesine odak görüşmeler yapılmıştır. Yapılan odak görüşmelerde görüşmecilere Mescid-i Aksa şiirinin tamamı ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Anket sonuçlarını analiz etmek amacıyla Jamovi (2024) istatistik programı kullanılmıştır. Betimsel istatistik yöntemi ile soruların analizi yapılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Katılımcıların anketin birinci bölümüne verdikleri cevaplar doğrultusunda elde edilen bulgular; Araştırmada katılımcıların tamamının Eğitim Bir-Sen'in kurucusu Akif İnan'ın sendikacılık kimliğinin yanı sıra onun şairlik yönü, şiirleri ve edebi kimliği hakkında genel bilgiye sahip oldukları görülmüştür. Katılımcılar, İnan'ın şiirlerini daha önce okuduklarını, dinlediklerini ve hatırladıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların tamamının, Mehmet Akif İnan'ın hem sendikacılık kimliğini hem de edebi kimliğini bildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların %87'si, İnan'ın şiirlerinin milli ve manevi duyguları harekete geçirdiğini ifade etmiştir. Katılımcıların %58.6'sı İnan'ın şiirlerinin dilini etkileyici bulmakla birlikte bazı sembolleri anlamakta güçlük çektiğini belirtmiştir. Katılımcılar, şiirde en çok haksızlığa karşı çıkma ve zulme direnme temasını öne çıkarmıştır. Bunun yanı sıra, manevi birlik ve kardeşlik vurgusuna dikkat çekenler de önemli bir orana sahiptir. Şiirin adalet ve direniş mesajları içerdiğini belirtenlerin oranı, tarihi ve dini referansları vurgulayanlara kıyasla daha yüksek düzeydedir. Mehmet Akif İnan'ın Kudüs temalı "Mescid-i Aksa" şiirinde, "Mescid-i Aksa'yı Gördüm Düşümde" dizisinde kullandığı semboller katılımcılar tarafından Çocuk ve çocuğun masumiyeti, nehir ve özlem, İslam ve hasret kavramlarıyla açıklanmıştır. Şiirde geçen "Sanki bir yer altı nehr çağ-

lıyordu” dizesi ise katılımcılar için özlem, maneviyat, Mescid-i Aksa ve Kudüs’ün durumu ile esareti, direniş ve hüznün temalarını çağrıştırdığı belirlenmiştir. Ayrıca şiirde geçen “Kucaklasın beni İslâm diyordu” dizesi katılımcılar için özlem, beklenti, istek, dua, temenni gibi kavramları ifade etmektedir.

Yapılan odak görüşmelerde anket soruları, Sağlık’ın (2002) “Mescid-i Aksa Şiiriyle İlgili Şiirin Dil Bilim Terimleriyle Çözümlemesi” başlıklı makalesinden yararlanılarak oluşturulmuş ve detaylı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeci 1 ve 2 anket soruları kendilerine yöneltildiği zaman anketteki katılımcılarla benzer cevaplar vermişlerdir. Şiirin derin yapısıyla ilgili detaylı yorum yapamamış olup yüzeysel yapı ile ilgili yorum yapabilmişlerdir. Görüşmeci 3, anketteki katılımcılarla benzer cevaplar vermiştir. Sorular detaylandırıldığında, Mescid-i Aksa şiiriyle ilgili kapsayıcı tarihi, dini ve edebi yorumlar yapabilmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcıların tamamı Eğitim Bir-Sen’in kurucusu Akif İnan’ın şiirleri ve edebi kimliği hakkında genel bilgiye sahiptir ancak araştırmaya konu olan “Mescid-i Aksa” şiirini anlamlandırmakta zorlandıkları tespit edilmiştir. Katılımcılar İnan’ın şiirlerinin kendilerine milli ve manevi duyguları hatırlattığını, kardeşlik ve manevi birlik fikri verdiğini ifade ettikleri görülmüştür. Bu bağlamda yapılan araştırma sonucunda Eğitim-Bir-Sen üyelerinin Mehmet Akif İnan’ın Kudüs ve Mescid-i Aksa temalı şiirindeki dili, sembolleri ve manevi imgeleri anlamlandırma düzeylerinin geliştirilmesi için düzenli olarak gerçekleştirilecek ulusal ve uluslararası sempozyumlarla akademik düzeyde çalışmaların sürdürülebilir kılınması önerilebilir. Genç nesillerin İnan’ın eserlerini ve düşünce dünyasını daha iyi kavrayabilmesi için lise düzeyinde paneller düzenlenmesi, edebiyat söyleşileri ve podcast yayınlarıyla geniş çaplı bir etkileşim oluşturması, İnan’ın hayatı, şiirleri ve sendikacılık mücadelesini ele alan halihazırda belgeseller ve görsel içeriklerin yaygın etkisinin artırılması, edebi kimliğinin daha etkili şekilde tanıtılması sağlanabilir. Son olarak, Türk Dili ve Edebiyatı ders materyallerine İnan’ın şiirlerinin eklenmesiyle onun sanatsal ve düşünsel perspektifinin akademik bağlamda daha fazla incelenmesine olanak tanınabilir. Bu tarz çalışmalar Millî Eğitim Bakanlığının Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’ne uyum sağlaması açısından da uygulanabilir. Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi, değerler eğitiminde sade, tutarlı ve uygulanabilir bir model sunmaktadır. Çatı değerler olarak saygı, sorumluluk ve adalet, diğer tüm değerlerle güçlü kesişim noktalarına sahiptir. Model, değerleri üç

temel alanla ilişkilendirir: Kişisel hayat; tasarruf, sabır, mahremiyet, mütevazılık, sağlıklı yaşam, çalışkanlık; aile ve sosyal çevre; sevgi, dostluk, özgürlük, dürüstlük, vatanseverlik, yardımseverlik, aile bütünlüğü ve fiziksel çevre; temizlik, duyarlılık, estetik, merhamet. Değerlerin hangi alana ait olduğu, katkı sağladığı alan dikkate alınarak belirlenmiştir. Çerçeve, eğitim-öğretim süreçlerinde temel değerlerin etkili bir şekilde işlenmesini hedefler (MEB, 2024).

KAYNAKÇA

- Emiroğlu, İ. (2017). Mehmet Akif İnan'ın Şiirlerinde İnsan Teması. İçinde Bilge Sendikacı Mehmet Akif İnan (ss. 311-338). Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- Eğitim-Bir-Sen (Yay.). (2009). Bilge Sendikacı Mehmet Akif İnan (Cilt II). Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- İnan, M. A. (1994). Tenha Sözler. Konya: Sanat Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Sağlık, Ş. (2002). 'Mescid-i Aksa' şiiri örneğinde bir şiirin dilbilim terimleriyle çözümlenmesi. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2(3), 79-105.

MEHMET AKİF İNAN DÖNEMİ VE SONRASINDA SENDİKACILIĞININ TARİHSEL PERSPEKTİFİ VE GÜNÜMÜZ SENDİKACILIĞINA YANSIMALARI

Bilal DURAN

Eğitim-Bir-Sen İstanbul 4 Nolu Şube Başkanı

Giriş

Sendikalar çalışanların özlük, mali ve sosyal haklarını korumak amacıyla hukuki olarak sahip oldukları hakları korumak ve geliştirmek amacıyla kurulmuş örgütsel yapılardır. İşlevsel olarak sendikalar adil bir ekonomik, sosyal ve siyasal sistem oluşturulmasını sağlamak için mücadele etmektedir. Bu mücadele dayanışma bilinci üzerine kurulmuştur. Türkiye’de yaşanan askeri darbeler sonucunda sivil toplum örgütleri ve meslek kuruluşlarının örgütlenmesi ke-sintiye uğramış olsa da dayanışma bilincinin gereği olarak çalışanların örgütlenmesi artarak devam etmiştir. 2000’li yıllarda siyasal ve toplumsal yaşamda birçok değişiklik yaşanmış, çalışanların örgütlenmesinin ivme kazandığı görülmüştür.

2000 yılı sonrasında sendikal yaşamda çok fazla değişiklik olmuştur. Özellikle siyasal ve toplumsal değişimler ciddi olarak göze çarpmaktadır. Kamu sektöründe meydana gelen değişimler, iletişim sektöründe oluşan farklılıklar bazı değişimleri kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu ve buna benzer tüm değişimler sivil toplumu özellikle de sendika ve sendikacılığı etkilemiştir. Bu araştırmanın ele aldığı problem sendikacılığın Mehmet Akif İnan dönemi sonrasında Eğitim-Bir-Sen özelinde nelerden etkilendiği ve nasıl değişikliklere uğradığı konusudur. Eğitim-Bir-Sen özelinde Mehmet Akif İnan (MAİ) Dönemi sonrasında eğitim sendikalarındaki değişimi ele almaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. MAİ dönemi sonrası Eğitim-Bir-Sen'in üye olma gerekçeleri ile ilgili ne gibi farklılıklar oluşmuştur?
2. MAİ dönemi sonrası Eğitim-Bir-Sen'in amaçları ve faaliyetlerinde nasıl değişiklikler olmuştur?
3. MAİ dönemi sonrası Eğitim-Bir-Sen'in kurumsal yapısı (tüzük, teşkilat yapısı, örgütlenme modeli) nasıl değişmiştir?
4. MAİ dönemi sonrası Eğitim-Bir-Sen'in genel yetkili sendika olarak hükümetlerle ne düzeyde ilişkileri vardır?

Sendika Kavramı

4688 sayılı Kamu Görevlileri ve Sendikaları Kanunu'na göre sendika 'Kamu görevlilerinin ortak ekonomik, sosyal ve mesleki hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar' şeklinde tanımlanır. Sendika, 1982 anayasasının 51. Maddesinde 'Çalışanlar ve işverenlerin, üyelerinin çalışma ilişkilerinde ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın oluşturdukları kuruluş ve üst kuruluşlar' olarak ifade edilir.

Buharlı makinelerle işleyen üretim mekanizmaları, geçim kaynağı sadece emekleri olan insanları belli merkezlerde buluşturdu. Emekçiler, oluşan hak-sızlıklara karşı birlikte hareket ederek direnmek üzere 1900'lü yılların başından itibaren kendi kendilerine birleşerek örgütlenmeye başladılar. 19. yüzyıl iş hayatında mesai süresi 18 saati bulabiliyor, işten atılmalara karşı herhangi bir güvence bulunmuyor, işini kaybeden insanlar aile fertleri ile birlikte açlıkla karşı karşıya kalıyordu. Kadınlar ve çocuklar çok zor şartlar altında çalıştırılıyordu. Patron kesimi, işçiler için feodal sinyorlar kadar bile sorumluluk duymuyordu. Üretilen değer üzerinde işverene 9 işçiye 1 pul adaletsizliği vardı. Bu süreçte işverenleri daha insanca ve adaletli olana ikna etmek için zorlamak gerekliliği ortaya atıldı. Sendikaların yıllar içinde yapacağı iş bırakma ya da yavaşlatma gibi eylemlerine grev denecekti. Bu vesileyle işçiler işverenlerin ticari hırs ve ihtiraslarının biraz olsun önüne geçmek ve birlikteliği sağlamak amacıyla şiddet içermeyen bu tip yöntemleri kullanmaya başladılar (Eğitim-Bir-Sen, 2015: 8).

20. yüzyılın sonuna gelindiğinde, yapılan iş bırakma, grev gibi şiddet içermeyen eylemler, muhteris işverenler tarafından provoke edilerek çatışmaların çıkmasına sebep olmuştur. Muhteris işverenler bu çatışmalarla işçileri kamu-

oyu nezdinde zor duruma düşürmeyi amaçlamıştır. 1791'de Fransa'da 1799 ve 1800'de ise İngiltere'de çıkarılan iki kanunla işçilerin sendikalaşmaları ve grev yapmaları yasaklanıyordu. Bu yasaklar ancak uzun yılların ardından kaldırılabilirdi. Önce 1824 yılında İngiltere'de sonra 1884 yılında da Fransa'da sendikaların örgütlenme ile ilgili yasaklarına son veren kanunla çıkarıldı. Kanun emek dünyasının mücadelesine önemli bir katkı sağlamış oldu (Eğitim-Bir-Sen, 2015: 12).

Sendikalar bugünkü anlamını 1839 yılında kazanmıştır. İngiltere'de 1824, ABD'de 1842, Almanya'da 1869, Fransa'da ise 1884 yılında sendikaların serbestçe kurulmasına olanak tanıyan yasalar çıkarılmıştır. Memurlarda ise, memur sayısının ve ekonomik sorunların giderek artması sebebiyle memurları örgütlenmeye itmiş, otoriteden bir şeyler talep etme gereksinimine itmiştir. Bu taleplerle ilgili sonuçlar 1907'den itibaren sonuçlarını vermeye başlamıştır (Canman, 2002: 243). Memur sendikacılığı da değişik ülkelerde ve değişik tarihlerde ortaya çıkmıştır. ABD'de ilk defa 1890 yılında posta memurları örgütlenme yoluna gitmişler ve bu örgütlenme 1917 yılında Amerikan Kongresinde resmen tanınmıştır.

Almanya'da sendikal faaliyetler 1840'larda ilk defa ortaya çıkmıştır. 1949 Anayasası her mesleğe ekonomik çıkarlarını ve çalışma koşullarını korumak ve geliştirmek için örgütlenme hakkını tanımıştır. 1 Eylül 1953 tarihli Almanya Federal Memurlar Kanunu ile mesleki birlik ve dernek kurma serbestliği memurlara da sağlanmış. Bu hükümden yararlanan memurlar birlik, mesleki birlik (sendika) kurmuşlardır (Kalkandelen, 1968: 29).

Bugün dünya üzerinde pek çok ülkede memurlara toplu sözleşme hakkı tanınmıştır. Belçika, İngiltere, Fransa, İtalya, İsveç, Norveç gibi ülkeler memurların sendikal hakkını tanıyan öncü ülkeler olarak göze çarpmaktadır. Belçika, İngiltere, Fransa gibi ülkelere memurlara toplu sözleşme hakkı tanırken, Bolivya, Brezilya, Arjantin gibi ülkeler de grev hakkını yasaklayan ülkelere olmuştur. Tüm bunların yanı sıra ILO'nun 1999 yılında yayınladığı raporda Türkiye'de örgütlenme hakkı tanımayan ülkeler arasında yer almış fakat 25.06.2001 tarihinde kabul edilen 4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendika Kanunu ile örgütlenme hakkı tanımayan ülkeler listesinden çıkmayı sağlamıştır (Yokuş, 2001: 3).

Türkiye'de Sendikacılığın Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de memur sendikacılığı 1965 yılında başlamıştır. Maaşından özlük haklarına kadar her şeyi devlet tarafından karşılanan memurların sendikalaşması

siyasi irade tarafından pek de uygun görülmemiştir. 1961 yılında hazırlanan anayasa ile kural koyucu irade 46.madde ile memurlara sendikalaşmanın önünü açmıştır. Türkiye bir darbeler ülkesi olması sebebiyle bu süreç daha uzun sürememiş 1971 yılında tekrar memurların elinden alınmıştır. Sonraki yıllarda ise memurlar yoğun çaba ve uğraşları sonucu 1990 yılında tekrar örgütlenme hakkını kazanmışlardır (Mahiroğulları, 2006: 3).

Osmanlı Devleti'nde çalışanlarla ilgili ilk kanun 1909 yılında Tatil-i Eşgâl yasasıdır. Kanunun 8. Maddesi 'Kamuya ilişkin hizmetleri yerine getiren kurumlarda sendika kurulması yasaktır' ifadesi geçer. Sonraki yıllarda çıkarılan Cemiyetler Kanunu sendika yasağına karşı dernek kurma özgürlüğü sağlamış, 2. Meşrutiyet'in ilanından sonra ise sendikaların kurulduğu görülmüştür (Taşçı, 1996: 23). Bu dönemde ilk sendikal örgütlenmelere örnek olarak Encümen-i Muallimin adlı öğretmen topluluğu göze çarpar. Cumhuriyetin ilanından sonraki yıllarda hazırlanan kanun maddelerinin içeriğine baktığımızda "788 Sayılı Memurin" kanunu gözümüze çarpmaktadır. Bu yasa açıktan sendika kurma hakkı vermemiş olsa da dernek kurma ya da derneğe üye olma konusunda memurların önünü açmıştır. Bunu 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu ile 1926 tarihli Medeni Kanun'un cemiyetlere ilişkin kurallarında görmemiz mümkündür (Işıklı, 1994: 64).

1938 yılında yeniden düzenlenen Cemiyetler Kanunu ile memurların ve işçilerin bir sınıf adına dernek kurma ile ilgili yasak getirilmiş ve bu sebeple de sendika kurulmasının da önüne geçilmiştir. 1947 yılında sendika kanunu mecliste görüşülürken DP'nin sözcüleri grev hakkının da olduğu sendikacılığın gerekliliğini dile getirmişlerdir. 1947 yılında ilk Sendikalar Kanunu çıkarılmıştır. Bu sebeple, Türkiye'de sendika hakkı ilk defa 1947 yılında 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun ile tanınmış oldu. Fakat bu kanunda grev hakkı tanınmamıştır. 1938 yılında yeniden düzenlenen Cemiyetler Kanunu ile memurların ve işçilerin bir sınıf adına dernek kurma ile ilgili yasak getirilmiş ve bu sebeple de sendika kurulmasının da önüne geçilmiştir. 1947 yılında sendika kanunu mecliste görüşülürken DP'nin sözcüleri grev hakkının da olduğu sendikacılığın gerekliliğini dile getirmişlerdir. 1947 yılında ilk Sendikalar Kanunu çıkarılmıştır. Bu sebeple, Türkiye'de sendika hakkı ilk defa 1947 yılında 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun ile tanınmış oldu. Fakat bu kanunda grev hakkı tanınmamıştır. Son yasal düzenlemelere bağlı olarak 1952 yılında ilk olarak Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) kurulmuştur.

1960 yılı Türkiye tarihinde önemli bir yere sahiptir. 27 Mayıs tarihinde yapılan askeri darbeyle bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Darbenin ardından yapı-

lan 61 anayasası olarak literatüre giren anayasa ile bazı özgürlüklerin önü de açılmıştır. Sendikacılık yönünden birtakım özgürlüklere ciddi alanlar açmıştır (Çaralan, 1993: 43). İlk sendikal hak 1965 tarihli ve 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu ile memurlara verilmiştir (Gülmez, 1996). İlk memur sendikası 1965 yılında 'Türkiye Devlet Büro Görevlileri Sendikası' adıyla Ankara'da kurulmuştur. Daha sonra 1968 yılında Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS), Türkiye İlkokulu Öğretmenleri Sendikası (İLKSEN) kurulmuştur.

1968 yılında konfederasyonlar kurulmaya başlanmış, sonrasında konfederasyonlar birleşme kararı alarak 1969 yılında Türkiye Kamu Personeli Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-PERSEN) adını almıştır. Türkiye'de 12 Mart 1971 yılında yapılan muhtıra ile aslında yeni olağanüstü bir döneme daha girmiştir. 60'lı yılların sonuna doğru sürekli tırmanan toplumsal gerginlik, yaşanan sıkıntılar muhtıra sonrası kurulan hükümeti birtakım önlemler alma yoluna gitmiş ve ilk icraat olarak sendikaları kapatmıştır. Memurlara ilk olarak 1961 Anayasası ile verilen sendika kurma hakkı 1971 Anayasası ile tekrar elinden alınmıştır (Demirkol, 2001: 30).

12 Eylül 1980 yılında yapılan askeri darbe sonucu 1982 yılında yeni bir anayasa hazırlanmıştır. Bu anayasa da birçok konuda 1971 Anayasası'na benzemektedir. Serbestlik yerine sınırlamayı öncelikle bir anayasa olarak gözümüze çarpmaktadır. Tepkicilikten uzak çalışma barışı sağlamadan yana üretimi arttırmaya yönelik düzenlemeleri barındırmaktadır (Gülmez, 1986: 64). Anayasada ve uluslararası sözleşmelerde memurların sendika kurması ile ilgili herhangi bir olumsuz durum olmadığı anlaşılınca, önce 16 Şubat 1988 yılında Eğitim-Der kurulmuştur. Bu dernek yetkilileri 28 Mayıs 1990 yılında Eğitim-İş Sendikası (Eğitim İş Kolu Kamu Görevlileri Sendikası) ve 13 Kasım 1990'da Eğitim-Sen (Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası) kurmuşlardır. 14 Şubat 1992 yılına gelindiğinde Mehmet Akif İnan tarafından Eğitim-Bir-Sen (Eğitimciler Birliği Sendikası) kurulmuştur. Eğitim-Bir-Sen, Mefkûreci Öğretmenler Derneği'nin devamı niteliğinde olup dâhil olacağı konfederasyon Memur-Sen (Memur Sendikaları Konfederasyonu)'dur.

SENDİKACILIKTA EĞİTİM-BİR-SEN

Kurucu Genel Başkan Mehmet Akif İnan

Urfa'da ilk ve ortaokulu tamamladıktan sonra Urfa Lisesine devam ederken Tarih öğretmeni ile yaşadığı münakaşa sebebiyle Kahramanmaraş'a sürgün edilir. Edebiyat hayatını etkileyecek önemli simalarla burada beraber öğrenim

görür. Özellikle 7 güzel adam diye anılan Nuri Pakdil, Cahit Zarifoğlu, Adil Erdem Beyazıt, Rasim Özdenören, Alaaddin Özdenören, Sezai Karakoç gibi isimlerle Maraş'ta yolu kesişir. Daha lise yıllarında iken arkadaşları ile birlikte şiirler, edebi metinler yazar ve çeşitli dergiler çıkarırlar (İnan, 2009: 14).

1990'lı yıllarda Mehmet Akif İnan'a sendikacılık yapması konusunda teklifte bulunulur. Bu teklif üzerine yoğun çalışma ve araştırma ortamına giren Akif İnan bir grup arkadaşıyla birlikte 14 Şubat 1992 tarihinde Eğitim-Bir-Sen'i kurar. Sonrasında 9 Haziran 1995 tarihinde de Memur-Sen Konfederasyonu'nu kurar. Vefatına kadar genel başkanlığa devam etmiştir. Akif İnan sendikacılığa yeni bir soluk getirmiştir. Anadolu coğrafyasında yaşayan insanların zihinlerinde o yıllarda sendika imajı kötü durumdaydı. Sendikalar hep batı menşei ve Marksizm ile anılmıştır. Bu nedenle İnan ilk yıllardaki kuruluş çalışmalarında ciddi zorluklar yaşamış ama onun edebiyat öğretmeni kimliği insanları etkileme konusunda ciddi yol almasına sebep olmuştur. Bu sebeple kurduğu sendikayı kısa zamanda bütün ülke sathında teşkilatlandırmış ve bugün milyonlarca üyeye ulaşmasına sebep olmuştur (EĞİTİM-BİR-SEN, 2017: 41).

Akif İnan, edebiyat ve medeniyet konusunda birikimi olan aydın kimlikli bir kişidir. İnan'ın bu kimliği sendikal mücadele için gerekli zeminin sağlanmasında önemli yol gösterici olmuştur. Bu yol göstericilikle sendikal davranışlar için tarihsel kaynakları yeniden yorumlayarak Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen mücadelesinin referanslarını kadim medeniyet birikimimizin özünü irtibatlandırmıştır (Yıldırım, 2020: 505). Akif İnan sendika kavramına sıcak bakmayan bir kitleye liderlik yapmıştır. Sendikacılığın dinde yeri olmadığını düşünen, bugüne kadar hep sol fraksiyonların yönlendirdiği sendikal deyimlere güncellemeler yaparak sendikacılığı kendi kitlesine kabul ettirmiştir (Dağtekin, 2017: 632). Akif İnan'ın sendikacılık anlayışının arka planında Osmanlı dönemindeki Ahilik anlayışı vardır. Sendikacılığa ideolojik boyuttan kurtarmak gibi bir hedefi vardır. Bu sebeple sadece Eğitim-Bir-Sen'in değil tüm sendikaların mantalitelerini sorgulaması gerektiğini savunmuştur (İnan, 2009: 15).

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, Mehmet Akif İnan dönemi sonrası sendikacılığın Eğitim-Bir-Sen özelinde nelerden etkilendiği ve nasıl değişikliklere uğradığını ortaya çıkarmak amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup durum çalışması deseni tercih edilmiştir. Durum çalışması bir olayı meydana getiren ayrıntıları

tanımlamak ve görmek, bir duruma ilişkin olası açıklamaları geliştirmek ve bir olayı değerlendirmek amacıyla kullanılır (Gall, Borg ve Gall, 1996).

Çalışma Grubu

Bu araştırmada çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Bu araştırmada, Eğitim-Bir-Sen özelinde yürütüldüğünden, sendikanın değişimine ve gelişimine şahit olmuş, ya da bulunduğu konum itibarıyla bu dönüşüm hakkında görüş bildirme ihtimali bulunan sendika yöneticilerine çalışma grubunun oluşturulmasında öncelik verilmesi gerektiği kabul edilmiştir. Çalışma grubunu belirlenmesinde görüşülen kişilerde; Genel Başkan ve yardımcılığı, İstanbul'un iki yakasında görev yapmış şube başkanı ve yardımcılığı ile Kartal, Maltepe, Tuzla, Sultanbeyli, Sancaktepe ilçelerinde görev yapmış ilçe temsilcileri düzeyindedir. İlgili kişilerde en az 2 yıl sendika yöneticiliği yapmış olma şartı aranmıştır.

GENEL MERKEZ YÖNETİCİSİ	8 YIL	20 YIL	45	GMY1
GENEL MERKEZ YÖNETİCİSİ	10 YIL	18 YIL	44	GMY2
GENEL MERKEZ YÖNETİCİSİ	6 YIL	20 YIL	46	GMY3
ŞUBE YÖNETİCİSİ	8 YIL	24 YIL	49	ŞBY1
ŞUBE YÖNETİCİSİ	10 YIL	28 YIL	53	ŞBY2
ŞUBE YÖNETİCİSİ	12 YIL	25 YIL	49	ŞBY3
ŞUBE YÖNETİCİSİ	4 YIL	9 YIL	33	ŞBY4
ŞUBE YÖNETİCİSİ	10 YIL	17 YIL	40	ŞBY5
ŞUBE YÖNETİCİSİ	4 YIL	23 YIL	45	ŞBY6
ŞUBE YÖNETİCİSİ	10 YIL	20 YIL	42	ŞBY7
ŞUBE YÖNETİCİSİ	4 YIL	12 YIL	35	ŞBY8
ŞUBE YÖNETİCİSİ	8 YIL	18 YIL	40	ŞBY9
İLÇE YÖNETİCİSİ	10 YIL	17 YIL	41	İY1
İLÇE YÖNETİCİSİ	4 YIL	15 YIL	40	İY2
İLÇE YÖNETİCİSİ	6 YIL	14 YIL	44	İY3
İLÇE YÖNETİCİSİ	4 YIL	17 YIL	42	İY4
İLÇE YÖNETİCİSİ	8 YIL	18 YIL	41	İY5
İLÇE YÖNETİCİSİ	6 YIL	28 YIL	50	İY6
İLÇE YÖNETİCİSİ	4 YIL	12 YIL	35	İY7

Veri Toplama Araçları

Katılımcıların görüşlerini almak için araştırmacı tarafından alanyazın incelenerek bir görüşme formu geliştirilmiştir. Görüşme sırasında açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış bu görüşme formu uygulanmıştır. İlk olarak Eğitim-Bir-Sen İstanbul şubelerinde sonra Eğitim-Bir-Sen Genel Merkezi'nde görev yapan/yapmış sendika yöneticileri ile iletişime geçilmiş, görüşme hakkında kendilerine bilgi verilmiştir. Görüşmeyle ilgili bilgilerin gizli olacağı yönünde güvence sağlanmıştır. Gerekli bilgilendirmelerden sonra araştırmaya katılmak için gönüllü olan 19 sendika yöneticisi ile görüşülmüştür.

Veri Toplama Süreci

Görüşmeler sırasında, yapılan ses kaydının, her katılımcı için hiçbir değişiklik yapılmaksızın, görüşme formuna dökümü yapılmıştır. Kişiler ile yapılan görüşmeler yöneticilik düzeylerine göre kodlanmış, sendikanın genel merkez yöneticileri GMY kodu ve sıra numarası, şube yöneticileri ŞBY kodu ve sıra numarası, ilçe yöneticileri İY kodu ve sıra numarası şeklinde belirtilmiştir. Oluşturulan temalar başlıklara ayrılmış ve yorumlanmıştır. Araştırma bulguları araştırmada kullanılan görüşme sorularından hareketle tema, alt tema ve kodlar oluşturulmuştur. Oluşturulan temaların altına program yardımı ile ilgili bulgular yerleştirilmiştir. Bu şekilde daha kolay anlaşılır ve analiz edilir hale getirilmesi sağlanmıştır. Bu süreçte bilgisayar destekli veri analiz programı "MAXQDA" kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmada, görüşme yapılan sendika genel merkez, şube ve ilçe yöneticilerine açık uçlu sorular sorulmuştur. Görüşme yapılan kişilerle Mehmet Akif İnan sonrasında sendikaların değişimi ve özelde Eğitim-Bir-Sen'in durumu görüşülmüştür. Tema ve kodlar şeklinde tablo haline getirilmiştir.

Temalar	Kodlar	Frekans
Üye Olma Gerekçeleri	Yetkili Sendikanın Gücü	4
	İdeolojik Sebepler	5
	Bireysel İlişkiler	3
	Hukuk Desteği	4
	Ekonomik Kazanımlar	3
	Sosyal Kazanımlar	3
	Hak Arama Mücadelesi	3

	Diğer Sendikalara Göre Farklı Yaklaşımlar	3
	Özlük Haklarına İlişkin Beklentiler	3
	Sosyal Beklentiler	3
	Mali Beklentiler	4
	Hukuki Beklentiler	4
	Bireysel Talepler	3
	Diğer Beklentiler	3
Eğitim-Bir-Sen'in Amaçlarının Dönüşümü	Değişmeyen Amaç Demokratikleşme	2
	Kuruluş Vizyonuna Bağlılık	4
	Mali ve Sosyal Amaçların Öne Çıkması	3
Eğitim-Bir-Sen'in Faaliyetleri	Özlük Haklarına Yönelik Çalışmaların Artışı	4
	Basılı ve Görsel Yayınların Çeşitlenmesi	3
	Teşkilat Toplantıları ve Eğitimlerin Çeşitlenmesi	3
	Sosyal Etkinliklerin Çeşitlenmesi	3
	Uluslararası Sendikacılık Açılımı	3
	Hukuk Desteğinin Gelişimi	3
	Sendikalar Arası İşbirliği	2
Eğitim-Bir-Sen'in Kurumsal Yapısı	Seçimlerin Daha Şeffaf Hale Gelmesi	3
	Teşkilat Yapısının Büyümesi, Formalleşmesi	9
	Güçlenen Kurumsal Yapı	4
	Katılımcı Yönetim	3
Üst Alt Kademe Yöneticileri	İnsani Duygular Üzerine Kurulu Yönetim Anlayışı	4
	İlişkisi Ulaşılabilirlik	4
	Açık İletişim	4
Sendika-Hükümet İlişkileri	Dengeli Bir Politika	4
	Tarafsızlık, Şeffaflık ve Özgünlük	4

	İdeolojik Yakınlığın Tahakküme Dönüşmemesi	6
	Şiddet İçermeyen Eylem Yaklaşımı	4
Eğitim-Bir-Sen ve Toplu Sözleşme	Toplu Sözleşme Mevzuatının Kısıtları	4
	Kapsamlı Hazırlık Çalışmaları	3
	Mevzuatın Pazarlık Kalitesini Düşürmesi	5
	Çözüm Odaklı Olma	4
	Diyalog ve İşbirliği	5
	Muhafif Yaklaşım	5
	Grev Hakkı	2
Uluslararası Sendikal Gelişmeler	Ekonomik Gelişmeler	4
	Sosyal Gelişmeler	4
	Teknolojik Gelişmeler	4
	Siyasi Gelişmeler	4

Sonuç ve Tartışma

Eğitim çalışanlarının sendikalara üye olmalarında yetkili sendikanın gücü ve sorun çözme becerisinin etkili olduğu bulunmuştur. Grev, eylem vb. sendikal mücadele kanallarını kullanmaya gerek kalmadan diplomasi yoluyla sorunların çözülebilecek olması, üyelerin sendikaya destek olmalarına zemin oluşturmaktadır. Üye sayısının çokluğu ile birlikte karar alıcılarla kurulan yakınlık, üyelere cazip kazanımlar sunulabilmesi sebebiyle sendika için önemli bir imkân olduğu söylenebilir. Üye olmada bireysel yakınlıklar da önemli bir kistas olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişilerin aralarındaki duygusal yakınlıklar sonucu birbirine tavsiyeleri, inandırıcılıkları ölçüsünde aynı çatı altına girmeyi önelemektedir.

Sendikaların sunacağı ekonomik katkılar, sosyal kazanımlar ve hukuki destek üye olmayı gerekli kılan sebepler olarak görülmektedir. Özellikle üyelerin mesleki itibarlarına yönelik beklentiler ve özlük haklarının iyileştirilmesi en önemli beklentiler olarak görülmektedir. Geçmişle kıyaslandığında özlük ve özgürlük taleplerinin sürekli gündemde olduğu da görülmektedir. Eğitim çalışanlarının ekonomik ve sosyal yaşamına katkı sağlayacak beklentilerle birlikte, hukuki konularda sendikal birikimi yansıtmaları üye beklentisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

27 Mayıs, 12 Eylül, 28 Şubat gibi darbe girişimleri özgürlük alanında sınırlamalara sebep olmuştur. Bu sebeple Eğitim-Bir-Sen amaç olarak demokratikleşmeyi öncelemiş, kişi hürriyetini korumayı hedeflemiştir. Demokratikleşme sürecine ilişkin verilen mücadele Eğitim-Bir-Sen'in büyümesi ve gelişmesi için önemli bir alt yapı oluşturmaktadır. Sivil toplum kuruluşları öncelikli olarak üye beklentilerine dönük faaliyetler gerçekleştirirler. Bu sebeple; Eğitim-Bir-Sen'in faaliyet alanında, eğitim çalışanlarının özlük, mali ve sosyal haklarına yönelik yaptığı etkinlikler ilk faaliyet grubu olarak göze çarpmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın çalışmalarını yönlendirecek politika geliştirme amacıyla, süreli ve bilimsel yayınlar hazırlamak ve eğitim çalışanlarının bilgilerini güncel tutmak maksatlı hazırlanan önemli görsel materyaller de Eğitim-Bir-Sen'in faaliyet alanında önemli bir yer işgal ettiği görülmektedir. Eğitim-Bir-Sen teşkilatlarının kendi iç disiplinine dönük toplantı ve eğitim programları yıllar içinde değişikliklere uğramıştır. Geçmiş yıllarda daha az kişi ile yerel ölçülerde kısıtlı ekonomik imkânlarla yapılan toplantı ve eğitimler, günümüzde daha büyük kurumlarda ve geniş katılımlarla yapılmaktadır. Üyelerin konaklayabileceği misafirhaneler, kariyer kursları gibi sosyal çalışma alanları olduğu gibi, farklı ülkelere yardım faaliyetleri de sosyal faaliyet alanını oluşturmaktadır. Sosyal faaliyet alanı üye beklentilerinin şekillendirdiği bir alandır. Uluslararası birçok emek örgütü ile yapılan iş birliği çalışmaları ile farklı ülkelerden sendika temsilcileri ile yapılan faaliyetler, Eğitim-Bir-Sen'in uluslararası alanda daha fazla tanınmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca ülke içindeki sendikalarla yaptığı ortak eylem, miting gibi faaliyetler de sendikalar arası iş birliğine katkı sağlamıştır.

Eğitim-Bir-Sen'in kuruluş yılları sonrasında teşkilatlanma çalışmalarını hızlandırdığı görülmektedir. Teşkilat yapısının genel merkezden taşraya hiyerarşik bir düzende çalışıyor olması, iş ve işlemlerin tüm alanda aynı paralelde yürütülmesine sebep olmuştur. Bunun yanında geçmişte sadece kişisel hukuka ve samimiyet ilişkilerine bağlı olan teşkilat yapısı, değişen mevzuat yapısı ile birlikte, günümüzde resmi bir kimlik kazanmış ve kurumsallığın yerleşmesine alan açmıştır. Eğitim-Bir-Sen'in iç disiplinine dönük oluşturduğu, kuralları tüzükte belirlenmiş yönetsel yapılar olan, ilçe temsilcilikleri, gençlik ve kadın örgütlenmeleri de kurumsal hiyerarşinin oluşmasına fayda sağlayan yapılar. Teknolojik imkânlar kullanılarak hazırlanan, delegasyonun azami katılımına özen gösterilerek tüzükte belirtilen mevzuata göre yapılan şube ve genel merkez kongreleri de, üye iradesini yansıtmaya açısından kurumsallığa önemli katkı sağlamıştır. Bu kongreler sonucu oluşan yerel ve genel yönetimlerin bir-biri ile iyi ilişkiler kurmaları kurum ikliminin oluşmasına ve gelişmesine sebep olmaktadır.

Eğitim-Bir-Sen yöneticileri, üyelerden gelen talep ve önerileri, tespit edip rapor haline getirmektedir. Raporların ilgili mercilerle paylaşılıp sorunların çözümü ve beklentilerin karşılanması noktasında sendika yöneticileri ciddi performans gayret sarf ettiği görülmektedir. Eğitim-Bir-Sen yöneticileri arasında ilişkiler genel olarak daha çok samimiyet üzerinden şekillenmiştir. Genel merkezden ilçe temsilciliklerine kadar tüm hiyerarşik kadro mevzuat çerçevesinde şekillenmiş olsa da kişiler arasındaki ilişkiler daha sıcak ve samimi olarak yürümektedir. Bununla birlikte alt düzeydeki yöneticiler rahatlıkla üst kademe yöneticilere ulaşabilmekte ve oluşan sorunları aktarabilmektedir. Üst ve alt düzey yöneticiler arasında kuvvetli bir iletişim bulunmaktadır. Bu iletişimin bu denli açık ve kuvvetli olması sendikal işlerin daha hızlı ve şeffaf yürütülebilir hale gelmesine sebep olmaktadır. Bunun yanında, yapının üye sayısı arttıkça büyümüş olması, bazı sorunların çözümü noktasında genel merkezin yavaş davranmasına sebep olduğu da görülmektedir.

Sendikalar sorunlarını dile getirmek için siyasetle doğrudan ya da dolaylı şekilde, sürekli iç içe bir ilişki içerisinde olmuştur. Eğitim-Bir-Sen, mevcut hükümetlerle yoğun mesaili çok sayıda görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu görüşmelerde üyesinin çokluğundan gelen gücü yansıtmaya özen göstermiştir. Yetkili sendika olmasını ve üye sayısını her zaman baskı unsuru olarak göstermeye çalışmıştır. Sendikaların hükümetlerle ilişki kurma sebepleri daha çok ekonomik ve ideolojiktir. Daha çok iki kurum arasında fayda mantığı üzerinden bir ilişki kurulduğu belirtilmektedir. Sendikalar üyelerinin menfaati, hükümetler de oy beklentisi üzerinden ilişki kurmak ister. Eğitim-Bir-Sen'in hükümetle dengeli giden ilişkileri vardır. Eğitim-Bir-Sen üyelerini temsilde aciziyetten uzak, mütekabiliyet esasına dayalı bir tavır ortaya koyduğu anlaşılmaktadır. Hükümetle düzgün iletişim kuran, objektif tavır geliştiren bir yapısı vardır. Eğitim-Bir-Sen ile ilgili, hükümetle üye beklentisi ve toplum yararı üzerine kurulmuş düzlemde bir ilişki yürüttüğü ifade edilmektedir.

4688 sayılı toplu sözleşme kanunu işleyiş açısından bazı eksiklikleri barındırdığı ifade edilmektedir. Özellikle yetkisiz sendikaların toplu sözleşme masasında yer işgal etmesi, kamu hakem heyetinin adaletsiz oluşturulması pazarlığın kalitesini düşürmektedir. Yasadan kaynaklanan bu olumsuzluk Eğitim-Bir-Sen'i de emekçi kesim nezdinde zor duruma düşürdüğü görülmektedir. Eğitim-Bir-Sen'i zor duruma düşüren bir diğer husus da sendikal rekabettir. Bu süreçte Eğitim-Bir-Sen'in sadece masadaki işverenle değil, rakip sendikalarla da mücadele ettiği kanısına varılmaktadır.

Dünya'da yaşanan siyasal değişimler de sendikal gündemi yönlendirmektedir. Dünyada yaşanan siyasi krizler ve darbe girişimleri, özgürlükleri hedef aldı-

ğı için sendikaların hizmet alanlarını ve taleplerini şekillendirmektedir. Bu tip durumlara karşı karşıya kalındığında maaş zammı, ek istihdam gibi ekonomik isteklerin yerini özgürlük talepleri alacaktır. Eğitim-Bir-Sen'in uluslararası alanda yaptığı çalışmaların son yıllarda oldukça arttığı görülmektedir. Özellikle yabancı sendikacıların Türkiye'de ağırlanıyor olması ve onlara sendikal anlamda akademik destek verilmesi, Türkiye'de sendikacılığın geldiği nokta açısından önemli olarak görülmelidir.

Üyelerinin mali ve özlük talepleri gün geçtikçe artmakta ve çeşitlenmektedir. Bu talepleri daha iyi karşılayacak bir kurumsal yapıya kavuşturulmalıdır. Bazı eğitim çalışanlarının geçmiş yıllarda sendikalara karşı oluşan olumsuz düşüncelerinin düzeltilmesi için; Eğitim-Bir-Sen'i doğru anlatacak daha fazla argüman üretilmelidir. Eğitim çalışanları ile daha sıcak ilişkiler kurulmalı, ilerleyen teknolojiden de faydalanılarak sendikal etkinliklerin daha fazla tanıtımı yapılmalıdır. Emek mücadelesini daha ileri seviyeye taşımak amacıyla, 4688 sayılı toplu sözleşme yasasının emekçi lehine düzenlenmesi ve grev hakkı için daha fazla irade ortaya koyulmalıdır. Kuruluş dönemindeki amaçlarının değişmediğini fakat çağın gerekliliğine göre bazı güncellemeler olabileceğini üyelerine doğru şekilde ifade etmelidir. Toplu pazarlık sürecini nasıl yürüttüğünü kamuoyuna daha hızlı aktarabilmeli ve elde ettiği kazanımları üyelerine daha iyi açıklayabilmek için sosyal medyayı daha etkin kullanmalıdır. Uluslararası alandaki sendikal çalışmaları daha yakından takip ederek, dünyadaki temsil gücünü daha yukarılara taşımalıdır.

KAYNAKÇA

- Canman, D. (2002). Kamu görevlileri el kitabı. Ankara: TODAEİ Yayınları.
- Çaralan, İ. (1993). Memur ve Memur Sendikacılığı. İstanbul: Evrensel Basımevi.
- Dağtekin, M. (2017). Bilge Sendikacı Mehmet Akif İnan. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları
- Demirkol, Y. (2001). Kamu görevlileri sendikaları kanunu. Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi, 7(1), 28-36.
- Eğitim-Bir-Sen. (2015, Eylül). 100 Soruda Sendikacılık ve Eğitim-Bir-Sen. Erişim adresi https://www.ebs.org.tr/ebs_files/files/yayinlarimiz/100sorudasendika_web.pdf
- Eğitim-Bir-Sen. (2017). Bilge Sendikacı Mehmet Akif İnan. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları
- Gülmez, M. (1986). Anayasa Tasarısında Çalışma İlişkileri. Amme İdare Dergisi, 19(1), 55-82.
- Gülmez, M. (1996). Memur Sendikacılığının Hukuksal Temelleri. Ankara: TODAEİ Yayınları.
- İnan, A. (2009). Söyleşiler. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- Işıklı, A. (1994). Türkiye’de Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi. Ankara: Nadir Yayınları.
- Kalkandelen, H.G. (1968). Sendikalar Ve Kamu Hizmetlerinde Sendikacılık. Ankara: Şenyıldız Matbaacılık.
- Mahiroğulları, A. (2006). Gelişim Süreci ve Yasal Çerçevesi İle Memur Sendikacılığı. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 55(1), 143-189.
- Taşçı, E. (1996). Memurlar, sendikal haklar ve Türkiye Kamu-Sen. Ankara: Nadir Yayıncılık.
- Yıldırım H. (2020). Hece Aylık Edebiyat Dergisi: Mehmet Akif İnan Özel Sayısı. Erişim adresi http://hece.com.tr/pdf/Akif_Inan_Ozel_Sayisi.pdf
- Yokuş, F. (2001). Memur ve İşçi Sendikalarına Genel Bakış. Ankara: Türk Büro-Sen Yayınları.

**SEMPOZYUM
FOTOĞRAFLARI**

Mehmet Akif İnan

Külliyyatı

*Vefatının 25. Yılında
Rahmetle Anıyoruz.*

“

Mehmet Akif İnan, beton şehirlerin ruh kısılcacında kalan insanın acısını yüreğinde yaşamış, çağının çağrısını duyan ve çağı dönüştürmek için sorunları tespit eden, sorular soran ve sorumluluklar üstlenen bir münevverdir.

Mehmet Akif İnan, soluğunu Yunus'tan Şeyh Galip'ten ve hemşehrisi Nabi'den alan, geçmişin hikmetini bugünün diliyle kulaklarımıza metafizik fısıltılar şeklinde ikram eden bir mavera eridir.

Mehmet Akif İnan, mağlup olmuş bir devletin, ümmetin ve milletin yeniden ayağa kalkması için gayret gösteren, medeniyet ufkuna sahip bir bakışla hayatı haysiyetli kılma konusunda kafa yoran, bunları yazan ve eyleme geçiren, Hz. Peygamberin hicretini hayatının ilkesi sayan, kalbini Medine kılmaya çalışan, kulakları Kudüs'ü dinleyen yerli düşüncenin gerçek bir kurmayıdır.

Mehmet Akif İnan, kapitalizmin insanı işgal ettiği ve içine kadar işlediği bir çağda sendikacılığı ölçütü maddiyat olan sistemin bir aparatı olmaktan çıkarıp, insan onurunu ve insan haklarını korumaya yücelten mümtaz ve müstesna bir kişidir.

Hacettepe Mahallesi Hamamönü Sokak No: 28 Altındağ/ANKARA
Tel: 0312 324 25 45 Faks: 0312 324 25 46
www.maiv.org.tr | maiv@maiv.org.tr